

International Journal of Social Inquiry

Cilt / Volume: 13

Sayı / Issue: 2

Aralık / December 2020

International Journal of Social Inquiry, Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından yayınlanmaktadır.

International Journal of Social Inquiry is a publication of Bursa Uludağ University Institute of Social Sciences.

International Journal of Social Inquiry Özetlenme, Harmanlanma ve İndekslenme Bilgileri:

International Journal of Social Inquiry is Abstracted, Harvested and Indexed in:

SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER
VERİ TABANI

DergiPark
AKADEMİK

I N D E X
ISLAMICUS

arastirmax
Scientific Publication Index

Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yayını olan International Journal of Social Inquiry yılda iki kez yayımlanan ve EBSCO / Academic Search Complete - Academic Search Ultimate, Index Islamicus (sadece İngilizce yayınlanan makaleler), TÜBİTAK-ULAKBİM Sosyal ve Beşeri Bilimler Veri Tabanı, SOBIAD, İdealonline ve Araştırmamax tarafından taranan uluslararası hakemli bir dergidir.

International Journal of Social Inquiry, a publication of Bursa Uludağ University Institute of Social Sciences, is an internationally recognized peer-reviewed journal published twice a year and scanned by EBSCO/Academic Search Complete - Academic Search Ultimate, Index Islamicus (only articles in English), TÜBİTAK-ULAKBİM Social and Human Sciences Database, SOBIAD, İdealonline and Araştırmamax.

Makalelerdeki düşünce, görüş, varsayım, sav veya tezler eser sahiplerine aittir. Bursa Uludağ Üniversitesi sorumlu tutulamaz.

The opinions, thoughts, postulations or proposals within the articles are reflections of the authors and do not, in any way, represent those of the Bursa Uludağ University.

İletişim / Correspondence

Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Görükle Kampüsü 16059

Nilüfer / Bursa / TÜRKİYE

Tel: +90 224 2942420 Fax: 0224 2942434

Web: <http://www.uludag.edu.tr/sbedergi>

E-posta: sbedergi@uludag.edu.tr

Dizgi / Typesetting

Bursa Uludağ Üniversitesi Basımevi Müdürlüğü

Bursa-2020

Telefon: (224) 294 05 30 - 294 05 32

Belgegeçer: (224) 294 05 31

E-posta: basimevi@uludag.edu.tr

© Bursa Uludağ Üniversitesi Yayınları © *Bursa Uludağ University Press*

Her hakkı saklıdır. All rights reserved.

ULUSLARARASI HAKEMLİ DERGİ
INTERNATIONAL PEER REVIEWED JOURNAL

INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL INQUIRY
CİLT - VOLUME: 13 • SAYI - ISSUE: 2 • ARALIK - DECEMBER 2020
e-ISSN: 1307-9999

Bursa Uludağ Üniversitesi Adına Sahibi
Owner on behalf of Bursa Uludağ University
Prof. Dr. A. Saim KILAVUZ

İmtiyaz Sahibi / Owner
Prof. Dr. Aşkın KESER

Editör / Editor
Prof. Dr. Barış ÖZDAL

Editör Yardımcıları / Assistant Editors
Prof. Dr. Derya ŞAHİN

Yayın Kurulu / Editorial Board
Prof. Dr. Serpil AYTAÇ
Doç. Dr. Nilüfer ALKAN GÜNAY

Yayın Koordinatörü / Publication Coordinator
Araş. Gör. Dr. Samet YILMAZ
Araş. Gör. Serap ALA ÇELİK
Araş. Gör. Nur Deniz ÜNSAL

DANIŞMA KURULU / ADVISORY BOARD*

- Prof. Dr. Oktay AHMED:** SS. Cyril& Methodius University in Skopje/MK
Doç. Dr. Mehmet Emin ALTUNDEMİR: Sakarya Üniversitesi/TR
Prof. Dr. Veysel BOZKURT: İstanbul Üniversitesi/TR
Prof. Dr. Mehmet GENÇ: Işık Üniversitesi/TR
Prof. Dr. Gürer GÜLSEVİN: Ege Üniversitesi/TR
Prof. Dr. Carole HILLANBRAND: University of Edinburg/UK
Prof. Dr. Çiğdem İYÇİL: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi/TR
Doç. Dr. Eric M. JAMELSKE: University of Wisconsin-Eau Claire/USA
Prof. Dr. Şenol KANTARCI: Akdeniz Üniversitesi/TR
Prof. Dr. Faruk KARACA: Atatürk Üniversitesi/TR
Prof. Dr. R. Kutay KARACA: Nişantaşı Üniversitesi/TR
Prof. Dr. Ulvi KESER: Girne Amerikan Üniversitesi/KKTC
Prof. Dr. Klara KUZMOVA: Trnava University/SK
Prof. Dr. Yahya MICHOT: Hartford Seminary/USA
Prof. Dr. İrina NEVSKAYA: Goethe Universität/DE
Prof. Dr. Jean A. PRATT: University of Wisconsin-Eau Claire/USA
Prof. Dr. Fırat PURTAŞ: Gazi Üniversitesi/TR
Prof. Dr. Intisar A. RABB: Harvard University/USA
Doç. Dr. Sevinç RUINTAN: Bakü Devlet Üniversitesi/AZ
Prof. Dr. Martina SEIFERT: Hamburg University/DE
Prof. Dr. Nazan SUSAM: İstanbul Üniversitesi/TR
Doç. Dr. Meirambek TASTANOV: The State Kostanoy University/KZ
Prof. Dr. Timothy S. VAUGHAN: University of Wisconsin Eau Claire/USA
Prof. Dr. John WALBRIDGE: Indiana University/USA
Prof. Dr. Asım YAPICI: Çukurova Üniversitesi/TR
Prof. Dr. Ahmet Burçin YERELİ: Hacettepe Üniversitesi/TR
Prof. Dr. İbrahim Mohamed ZEIN: International Islamic University/MY

*Soyisme göre alfabetik sırada / In alphabetical order by family name

BU SAYIDA GÖREV ALAN HAKEMLER / REFEREES FOR THIS ISSUE *

- Dr. Emel ADAMIŞ: Bursa Uludağ Üniversitesi/TR
Dr. Öğr. Üyesi Öner AKGÜL: Ahi Evran Üniversitesi/TR
Öğr. Gör. Dr. Turgay AKKUŞ: Bursa Uludağ Üniversitesi/TR
Prof. Dr. Yusuf ALPER: Bursa Uludağ Üniversitesi/TR
Prof. Dr. Mehmet Emin ALTUNDEMİR: Sakarya Üniversitesi/TR
Doç. Dr. Ece BABAN: Fenerbahçe Üniversitesi/TR
Doç. Dr. Arif BAĞBAŞLIOĞLU: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi/TR
Doç. Dr. Murat Ozan BAŞKOL: Bursa Uludağ Üniversitesi/TR
Doç. Dr. Oğuz BAŞOL: Kırklareli Üniversitesi/TR
Dr. Öğr. Üyesi Şenol BAŞTÜRK: Bursa Uludağ Üniversitesi/TR
Doç. Dr. Burcu ÖNGEN BİLİR: Bursa Teknik Üniversitesi/TR
Doç. Dr. Serhat ERKMEN: Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi/TR
Prof. Dr. Burak GÜMÜŞ: Trakya Uludağ Üniversitesi/TR
Dr. Öğr. Üyesi Serkan GÜNDÜZ: Bursa Uludağ Üniversitesi/TR
Doç. Dr. Sevda GÜRSAKAL: Bursa Uludağ Üniversitesi/TR
Dr. Öğr. Üyesi Simla GÜZEL: Namık Kemal Üniversitesi/TR
Prof. Dr. Ö. Göksel İŞYAR: Bursa Uludağ Üniversitesi/TR
Doç. Dr. Adem KARA: Abant İzzet Baysal Üniversitesi/TR
Prof. Dr. Kutay KARACA: İstanbul Aydın Üniversitesi/TR
Dr. Öğr. Üyesi Zeynep KÖSE: Hasan Kalyoncu Üniversitesi/TR
Prof. Dr. Akın MARŞAP: İstanbul Aydın Üniversitesi/TR
Dr. Mehmet Cem OĞULTÜRK: Milli Savunma Üniversitesi/TR
Prof. Dr. Ayşe OĞUZLAR: Bursa Uludağ Üniversitesi/TR
Dr. Öğr. Üyesi Seçil ÖZDEMİR: İstanbul Üniversitesi/TR
Dr. Öğr. Üyesi Zeynep ÖZGENÇ: Bursa Uludağ Üniversitesi/TR
Dr. Öğr. Üyesi F. Zeynep ÖZKURT: Nişantaşı Üniversitesi/TR
Dr. Öğr. Üyesi Burcu AVCI ÖZTÜRK: Bursa Uludağ Üniversitesi/TR
Prof. Dr. Fırat PURTAŞ: Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi/TR
Prof. Dr. Kamuran REÇBER: Bursa Uludağ Üniversitesi/TR
Dr. Öğr. Üyesi Sercan REÇBER: Bursa Uludağ Üniversitesi/TR
Dr. Öğr. Üyesi Mehlika SARAÇ: Bursa Uludağ Üniversitesi/TR
Prof. Dr. Mustafa ŞAHİN: Bursa Uludağ Üniversitesi/TR
Prof. Dr. Çağatan TAŞKIN: Bursa Uludağ Üniversitesi/TR
Prof. Dr. Fahri TÜRK: Trakya Uludağ Üniversitesi/TR
Doç. Dr. Murat YEŞİLTAŞ: Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi/TR

***Soyisme göre alfabetik sırada / In alphabetical order by family name**

Makale İstatistikleri/Article Statistics				
Cilt-Sayı/ Volume-Issue	Gelen - Received	Reddedilen - Rejected	Düzeltilme Alan - Corrected	Kabul Edilen - Accepted
Cilt/Volume 12 Sayı/Issue 1	20	6	8	14
Cilt/Volume 12 Sayı/Issue 2	30	14	14	16
Cilt/Volume 13 Sayı/Issue 1	23	10	10	13
Cilt/Volume 13 Sayı/Issue 2	22	8	11	14

EDİTÖR'DEN

2020 yılında International Journal of Social Inquiry'nin Cilt: 13, Sayı: 2'i çıkarmanın haklı heyecanını yaşıyoruz.

Değerli okuyucular bildiğiniz üzere Sosyal Bilimler alanında köklü bir geçmişe sahip olan dergimizi yeni bir ekip ve dinamizm ile yeniden çıkarmaya başladık. Birinci sayımızda temel amacımız dergimizi periyodik bir biçimde çıkarmak ve hızla önemli akademik veri tabanlarında taranmasını sağlamaktı. Bu bağlamda dergimiz ilk sayıdan itibaren birçok bilim insanının yanı sıra önemli akademik veri tabanlarının da dikkatini çekmiş olup, bu kurumlar ile dergimizin izlenme süreçleri başlamıştır.

Bu durumun en büyük göstergesi ise hiç şüphesiz dergimizin TÜBİTAK ULAKBİM'de taranıyor olması ve dergimize bu sayıda yayımlanması için yirmi yedi aday makalenin gönderilmiş olmasıdır. İlgili makaleler titiz bir değerlendirme sonucunda derginin bu sayısına kabul edilmiş ve okuyuculara sunulmuştur. TÜBİTAK ULAKBİM'in tavsiyesi üzerine de dergimizin adı ISSN'ye kayıtlı olduğu şekliyle International Journal of Social Inquiry olarak kullanılmaya başlanmıştır.

International Journal of Social Inquiry'nin Cilt: 13, Sayı: 2'de ilgiyle okuyacağınız toplam on dört makale bulunmaktadır. Makale, gönderen değerli bilim insanlarına, makale inceleme aşamasında desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen hakem heyetine, dergi yayın ve danışma kurulu üyelerine, yazı kuruluna ve emeği geçen herkese şahsım ve ekibim adına teşekkür ederim.

Bir sonraki sayıda buluşmak umuduyla...

Prof. Dr. Barış ÖZDAL

EDITOR'S NOTE

We are excited to release International Journal of Social Inquiry, Volume: 13 Issue: 2, in 2020.

Dear Readers,

We have begun to recreate our Journal with a new team and dynamism, which has a long history in the field of Social Sciences. Our main objective in the first issue was to publish the Journal periodically, and to be rapidly indexed in important academic databases. Therefore, the Journal has attracted attention of many scholars as well as important academic databases.

The Journal is now indexed by TÜBİTAK ULAKBİM. The most important indicator of this situation is undoubtedly the fact that twenty-seven candidate-articles have been sent to the Journal in this issue. The relevant articles have been accepted to the Journal after meticulous evaluation, and presented to the readers. On the recommendation of TÜBİTAK ULAKBİM, we start to use the name of our journal as International Journal of Social Inquiry as it is registered in E-ISSN.

There are fourteen articles in the International Journal of Social Inquiry, Volume: 13 Issue: 2. I would like to thank contributing scholars and researchers, reviewers who always supported us, Editorial and Advisory Boards, and all contributors in the name of my team.

Best regards in the hopes of meeting next issue.

Prof. Dr. Barış ÖZDAL

İÇİNDEKİLER - CONTENTS

Editör'den.....	x
Editor's Note	xi
İçindekiler-Contents	xii

Araştırma Makaleleri

Almanya'da Radikal Sağın Yükselişi: Almanya için Alternatif Partisi, Popülizm ve Demokrasi <i>The Rise of Radical Right in Germany: Alternative for Germany, Populism and Democracy</i> Müge AKNUR	415
Yaşam Kalitesini Açıklamada Sosyal Dışlanma ve Yaşam Tatmininin Rolü <i>The Role of Social Exclusion and Life Satisfaction in Explaining Quality of Life</i> Mine AYDEMİR, Nuran BAYRAM ARLI	447
Siber Zorbalık: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma <i>Cyber Bullying: A Research on University Students</i> Salih DURSUN, Ahmet GÖKÇE, Serpil AYTAÇ	465
Is Unemployment the Root Cause of Insecurity in Nigeria? <i>İşsizlik Nijerya'da Güvensizliğin Temel Nedeni Midir?</i> Osarene EDOMWONYI-OTU, Lawrence Chukwuka EDOMWONYI-OTU	487
Mülteci Krizi: Mültecilerin Hukuki ve Sosyal Statüleri ile Ulusal Çıkarlar İlişkisi Bağlamında Bir Değerlendirme <i>Refugee Crisis: An Assessment of the Interaction between the Legal and Social Status of Refugees and National Interests</i> İbrahim Oğulcan ERAYMAN	509
Orta Doğu'da Devlet Dışı Aktör Olarak Özel Askeri ve Güvenlik Şirketleri <i>Private Military and Security Companies as Non-State Actors in the Middle East</i> Burak GÜNEŞ	543
Hegel'in Uluslararası Hukuk Felsefesi <i>Hegel's Philosophy of International Law</i> Gökhan GÜNEYSU	585

Myndos Antik Kenti'nde Bir Ayazma Yapısı <i>A Hagiasma Structure in the Myndos Ancient City</i> Metehan İHTİYAR	609
Rusya-Japonya İlişkilerinde Kuril Adaları Sorunu'nun Analizi <i>Analysis of the Kuril Islands Problem in Russia-Japan Relations</i> Niyazi İPEK	645
Kıbrıs'ta Canbulat Haber Merkezi'nin Propaganda ve İletişim Yöntemleri <i>Propaganda and Communication Ways of Canbulat News Center in Cyprus</i> Ulvi KESER, Neriman SAYGILI	681
Bulanık Mantık ve Kontrol Sistemlerinin Bireysel Kredilendirmelerin Nihai Karar Aşamasında Kullanımı <i>The Use of Fuzzy Logic and Control Systems in the Final Step of Consumer Lending Decisions</i> Gülcan PETRİÇLİ, Gül Gökay EMEL	725
Sömürgecilik Mirasının Somali'ye Etkisi <i>Impact of Colonialism Heritage on Somalia</i> Ferhat PİRİNÇÇİ, Tunç DEMİRTAŞ	765
The Impact of the Court of Justice of the European Union on the Development of the European Union Social Policy <i>Avrupa Birliği Adalet Divanının Avrupa Birliği Sosyal Politikasının Gelişimine Etkisi</i> Canan Uğur RIZZI	791
Güvenikleştirme Aracı Olarak Propaganda ve Algı Yönetimi: II. Dünya Savaşı'nda Afiş ve Posterler <i>Propaganda and Perception Management as a Securitization Tool: Posters in World War II</i> Güngör ŞAHİN, Aslı MERCİMEK	811
Yayın İlkeleri ve Yazım Kuralları / Author Guide and Writing Standarts	861
Eski Sayılar / Old Issues	873

ALMANYA'DA RADİKAL SAĞIN YÜKSELİŞİ:
ALMANYA İÇİN ALTERNATİF PARTİSİ, POPÜLİZM
VE DEMOKRASİ

Miige AKNUR*

Makale Geliş Tarihi-Received: 28.02.2020
Makale Kabul Tarihi-Accepted: 01.11.2020
DOI: 10.37093/ijisi.837682

415

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

ÖZ

Almanya için Alternatif Partisi'nin (Alternative für Deutschland – AfD) kısa sürede güçlenmesine 2009 avro krizi, Avrupa Birliği'nin (AB) Almanya'nın iç siyasetine artan müdahalesi, 2015 yılında başlayan göçmen ve mülteci krizi, artan terör saldırıları ve Almanların kendi kimliklerini koruma çabaları neden olmuştur. AfD, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Alman Parlamentosu'na girmeyi başaran ilk radikal popülist sağ partidir. AB, göç ve İslam karşıtı politikalar izleyen AfD, 2017 genel seçimlerinde oyların %12,6'sını alarak parlamentoda üçüncü parti olmuştur. AfD'nin bu hızlı yükselişi halkta partinin Alman demokrasisine zarar vereceği konusunda yaygın bir kaygı oluşturmuştur. Bu çalışmanın amacı, AfD'yi Cas Mudde'nin (2007: 22) popülist radikal sağ ideolojinin üç bileşeni olarak tanımladığı "popülizm, yerlilik ve otoriterlik" çerçevesinde inceleyerek partinin Alman demokrasisini zayıflatıp zayıflatamayacağını tartışmaktır. Bu amaçla makale, parti programı ve politikacılarının söylemleri üzerinden AfD'nin toplumu "biz" ve "öteki" şeklinde kutuplaştıran "popülist politikalarını" ve ülkesinde sadece Alman halkının yaşaması gerektiğini belirten ve diğerlerini ulusal kimlik ve Alman kültürüne tehdit olarak

* Doç.Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, İzmir/Türkiye. muge.aknur@deu.edu.tr ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1407-7047>.

gördüğü “yerlilik politikalarını” incelemektedir. Ayrıca “ötekini” kabul etmemek için önerdiği otoriter hukuki düzenlemeleri analiz etmektedir. Çalışma bu “popülist” politikaların yerleşik Alman demokrasisine özellikle siyasal çoğulculuk, siyasal haklar ve kişisel özgürlükler konusunda tehlike oluşturduğuna ancak Alman anayasasında alınan önlemlerin ve Alman siyasal kültürünün bu tehlikeyi asgariye indirdiğini savunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sağın Yükselişi, Popülist Radikal Sağ Partiler, Alman Siyaseti, Popülizm, Demokrasi.

**THE RISE OF RADICAL RIGHT IN GERMANY:
ALTERNATIVE FOR GERMANY,
POPULISM AND DEMOCRACY**

ABSTRACT

Due to the 2009 Eurozone crisis, EU's intervention into German domestic politics, rise of refugee crisis in 2015, increase in terror attacks and the German people's effort to protect their own identity, there has been a rise of populist radical right in Germany. Alternative for Germany (Alternative für Deutschland - AfD) succeeded in gaining representation in the German Parliament as the first radical rightist party since World War II. AfD, follows anti-EU, anti-refugee and anti-Islam policies, and won 12.6 percent of the votes, making it the third largest party in the parliament after the September 2017 general election. This rapid rise of AfD has raised concerns among German public regarding deconsolidation of German democracy. This article aims at analyzing AfD's populist policies under the framework of Cas Mudde's (2007: 22) three components of populism, which are populism, nativism and authoritarianism, in the framework of democratic deconsolidation. By referring to the AfD party program and discourses of AfD politicians, the article will analyze AfD's populist policies, which polarize the people as "us" and "others"; its nativist policies that claim that Germany should be reserved for Germans alone; and also its authoritarian policies, that propose authoritarian legal arrangements to expel the immigrants and refugees from Germany. While the article argues that AfD poses a potential challenge to German democracy in the context of political pluralism, civil liberties and political rights, it also points out that the German constitutional safeguards and the political culture would prevent this challenge ever being realized.

Keywords: Rise of Right, Populist Radical Right Parties, German Politics, Populism, Democracy.

GİRİŞ

Almanya’da popülist radikal sağ aktörler, özellikle Almanya için Alternatif Partisi (*Alternative für Deutschland* – AfD) ve aşırı sağ gruplar güç kazandıkça ülkedeki demokrasinin tehlikeye gireceğine dair genel bir kaygı oluşmuştur. Aralık 2019’da Almanya’da yapılan bir ankete göre, Alman halkının %53’ü AfD’nin güçlenmesinin Alman demokrasisini tehlikeye soktuğuna inandıklarını belirtmiştir (DW: Eylül 2019). Şansölye Angela Merkel, Ocak 2020’de yapılan Thüringen eyalet seçimlerinde AfD’nin desteği ile Hür Demokrat Parti (*Freie Demokratische Partei*, FDP) adayı Thomas Kemmerich’in Thüringen eyaleti başbakanı seçilmesi sonrasında AfD’yi demokrasiyi felce uğratmakla suçlamıştır (The Local: Şubat 2020).

418

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

2009 Avro krizi, Avrupa Birliği’nin (AB) Alman iç siyasetine müdahalesi, Almanya’ya ulaşmaya çalışan sığınmacı sayısındaki artış ve terör saldırıları nedeniyle tüm Avrupa’da olduğu gibi Almanya’da da popülist radikal sağ bir parti, AfD oylarını gittikçe arttırmıştır. Parti 2013 yılında kurulduğunda avro krizinden etkilenen AB ülkelerini kurtarma konusundaki muhalif politikaları desteklerken, 2015 yılında ortaya çıkan mülteci krizi sonucu göçmen/sığınmacı ve İslam karşıtı söylemler geliştirmeye başlamıştır. AfD, aşırı sağ gruplarla bağlantıları ve zaman zaman ortaya çıkan şiddet yanlısı ve ülkeyi kutuplaştırıcı söylemleriyle demokrasi karşıtı eğilimler göstermeye başlamıştır. Buna rağmen parti 2017 genel seçimlerinde oyların %12,6’sını ve parlamentoda milletvekillerinin %13,3’ünü alarak Şansölye Merkel’in Muhafazakâr Bloğundan (%32,9) ve Sosyal Demokratlardan (%20,2) sonra üçüncü parti olmayı başarmıştır. Ayrıca parti, Haziran 2019 yerel seçimlerinde Almanya’nın 16 eyaletinde temsil hakkı elde etmiştir.

Bu çalışmanın amacı, yerleşmiş ve sağlamlaşmış bir demokrasiye¹ sahip Almanya’da popülist radikal sağ bir parti olan AfD’nin Alman demokrasisine yönelik tehlike arz edip etmediğini araştırmaktır. Bir başka ifade ile AfD’nin göçmen, sığınmacı ve İslam karşıtı söylem ve

¹ Bir ülkede demokrasinin tam olarak yerleşmesi anlamında İngilizcede daha çok demokrasinin konsolidasyonu olarak kullanılan ifade bu çalışmada demokrasinin yerleşmesi ve sağlamlaşması şeklinde kullanılmıştır.

politika önerileri ile yerleşik demokrasinin en önemli bileşenleri olan siyasal çoğulculuk, kişisel özgürlükler ve siyasi haklara karşı bir tehlike oluşturup oluşturmadığını incelemektedir.

Bu amaçla makalenin ilk bölümünde alternatif kuramsal yaklaşımlar, popülizm ve yerleşik demokrasinin özellikleri ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. İkinci bölümde partinin tarihi, kuruluş amaçları ve politikaları kısaca incelenmektedir. Üçüncü bölümde ise AfD'nin siyasal söylemleri popülist radikal sağ ideolojinin üç bileşeni, - *popülizm, yerlilik ve otoriterlik* üzerinden yerleşik ve sağlamlaşmış demokrasi kapsamında analiz edilmektedir.² Makale, gittikçe güçlenen AfD'nin Alman demokrasisine tehdit oluşturup oluşturmadığı tartışması ile sonuçlandırılmaktadır.

1. POPÜLİST RADİKAL SAĞ VE DEMOKRASİ

Popülizm demokrasiyi hem destekleyebilir hem de ona karşı tehdit oluşturabilir. Latin Amerika'da sol popülist partiler, karar alma mekanizmasına daha önce dışlanmış yerli grupları veya kırsal kesimde çalışan işçileri dâhil etmek suretiyle demokrasiyi güçlendirirken, Avrupa'daki sağ popülist partiler ise azınlıklar ve benzeri grupları toplumdan dışlayarak, onlara kendi kültürlerine zarar veren "ötekiler" şeklinde muamele ederek ve çoğunluğun tahakkümünü savunarak demokrasiye tehdit oluşturmaktadırlar (Mudde ve Kaltwasser, 2011: 32).

Popülist radikal sağ, tüm dünyada olduğu gibi Avrupa'da da son yıllarda kayda değer bir yükselişe geçmiştir. AB'nin etkisiyle ortaya çıkan neo-liberal ekonomiler ve küreselleşmenin yarattığı gelir dağılımındaki eşitsizlikler bu yükselmeyi tetikleyen nedenler arasındadır. Diğer bir neden, AB'nin üye ülkelerin iç işlerine

² AfD'nin popülist politikalarının ayrıntılı incelemeleri için bakınız: Hülya Ecem Çalışkan, "The Rise of Populist Radical Right Parties in Europe: The Case of Alternative for Germany (AfD)," Basılmamış Yüksek Lisans tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Avrupa Çalışmaları Anabilim Dalı, Temmuz 2018; Emre Ataç (hazırlayan), *The Populist Radical Right in Germany: Ideology & Policies of the Alternative Für Deutschland (AfD)*, İstanbul: İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, Yayın No: 303, Haziran 2019.

“gereğinden fazla” karışarak bu ülkelerin egemenliklerini ihlal etmesidir. Avrupa bütünleşmesinin üye ülkelerin ulus-devlet özelliğini zayıflatması da sağ partilerin karşı çıktığı diğer bir meseledir. Özellikle 2015’te Suriye iç savaşı nedeniyle patlak veren sığınmacı akınları hem ekonomik hem de kültürel kaygılardan dolayı Avrupalıları rahatsız etmiştir. Avrupalılar kendi ülkelerinde azınlık olmaktan ve yerel kültürlerini kaybetmekten korkmaya başlamışlardır. Avrupa şehirlerinde yaşanan terör saldırıları da göçmen ve sığınmacı akınlarının bir güvenlik sorununa dönüşmesine neden olmuş, yabancı düşmanlığını ve İslamofobi’yi körüklemiştir. Bu süreçte tüm Avrupa’da olduğu gibi Almanya’da da uzun süredir iktidarda olan sosyal demokrat ve Hıristiyan demokrat partilerden oluşan ana akım partilere karşı güven kaybı yaşayan ve siyasal sisteme yabancılaşan bir seçmen profili oluşmuş ve bu gruplar aşırı sağ partileri desteklemeye başlamışlardır (Galston, 2018).

Avrupa’daki popülist sağ partiler halkın sesi ve sıradan vatandaşın temsilcisi olduklarını iddia etmişler ve ana akım partilerden oluşan “sisteme karşı” bir politika izlemişlerdir. Popülizm; halkın çıkarlarını onu istismar eden seçkin tabakaya karşı koruduğunu iddia eden, siyasi kurumları bu seçkin grubun etkisinden kurtarıp halkın yararına sunmayı hedefleyen, ve halkın önyargılarına, hayal kırıklıklarına ve öfkelerine hitap eden bir ideolojidir. Cas Mudde (2004: 543) popülizmi, toplumu homojen fakat birbirine düşman iki tabakaya ayıran, bir tarafta “iyi ve saf halk”, diğer tarafta ise “yozlaşmış seçkinler” şeklinde bir ideoloji olarak tanımlar. Bunun yanında ikinci bir tabakalaşma yaratarak ülkenin “yerli halkı” karşısında “göçmenler” ayrımı da yapar. Siyaseti “halkın genel iradesi” olarak görür. Bu ortamda bu partiler hizmet sözü verdikleri iyi ve saf halka, seçkinlerin desteklediği AB’nin küreselleşme politikalarına, göçmen ve mülteci akınına karşı politikalar vadederler. Ayrıca seçkinlerin koruyamadığını iddia ederek halka hem refah hem de kültür ve kimliklerini koruma sözü verirler. Bu sayede özellikle alt gelir grubuna mensup olan ve kültürel hayatlarının yabancılar yüzünden tehlikede olduğunu düşünen kitlelerin oylarını almayı başarırlar (Fenkart, 2018: 2).

Cas Mudde’ye (2007: 22) göre popülist radikal sağ ideoloji birbirini tamamlayan üç öğeden oluşmaktadır: “popülizm”, “yerlilik” (nativism) ve “otoriterlik”. Popülizm “dostlar” ve “düşmanlar” şeklinde kutuplaştırıcı bir söylem kullanarak toplumda “saf halk” ile

*Almanya'da Radikal Sağın Yükselişi:
Almanya İçin Alternatif Partisi, Popülizm ve Demokrasi*

“yozlaşmış seçkin” ayırımı yapar. Halk ve seçkinler arasında bir düşmanlık yaratır ve ulusal halka mensup olmayan grupları “öteki” diye adlandırarak dışlayıcı bir pozisyon alır. Popülist radikal sağ “halkı” tanımlarken “yerlililiği” dikkate almaktadır. Vatani, sadece kendi yerli halkının yaşadığı yer olarak savunan yerlililik, bu yerli halkın dışarıdan gelen göçmenlere karşı üstün olduğunu varsayar (2007: 19, 22). Bu tür politikalar da aslında o ülkedeki sistemi otoriterliğe, demokrasi dışı davranışlara ve otoritenin ihlal edilmesi durumunda sert cezai yaptırımlara yöneltmektedir.

“Demos” halk ve “kratos” güç, yönetim kelimelerinden oluşan ve halkın güce sahip olması ve halkın kendini yönetmesi anlamına gelen “demokrasi” zaman içerisinde özgür, adil, düzenli ve rekabetçi yapılan seçimlerin ötesine geçmiştir. Joseph Schumpeter’in (1976: 250, 269) minimalist, yani sadece seçimlerden oluşan demokrasi tanımı Robert Dahl (1971) tarafından genişletilmiş ve bu tanıma özgürlükler dâhil edilerek çoğulcu bir demokrasi anlayışı geliştirilmiştir. Dahl’ın “polyarchy” (poly-çok, archy-yönetim) diye adlandırdığı bu sistemde, güç pek çok insanın elinde bulunmaktadır ve hükümet vatandaşlarının ihtiyaçlarına cevap vermektedir. Dahl, Schumpeter’in tanımına ifade, muhalefet, basın ve toplanma özgürlüklerini de dâhil etmiştir. Bu özgürlükler olmadığı sürece seçimler de esasında özgür, eşit ve rekabetçi olamaz ve anlamını kaybeder. Bu tanımın içerisine siyasi çoğulculuğu da dâhil etmek gerekmektedir. Siyasi çoğulculuk, çoğunluk yönetiminin azınlıkları koruması ve farklı din, dil ve ırka mensup insanların yaşama hakkına saygı gösterilmesini ifade etmektedir. Bu amaçla kişilere karşı ayrımcılık yapılmaması, şiddet uygulanmaması ve belli bir yaşam tarzının dayatılmaması gerekmektedir (Çaha, 2014: 323-4).

Uzun yıllar otoriter rejimden demokrasiye geçişi sorunsallaştıran demokrasi literatürü zaman içerisinde bir adım ileriye giderek demokrasinin sürdürülebilirliği ve istikrarını tartışmaya açmıştır. Bu amaçla demokratik toplumun inşası, toplumun demokrasiyi içselleştirmesi, toplum içerisinde sağlamlaşması ve sürekliliği gibi kavramların üzerinde durulmaya başlanmıştır. Linz ve Stepan (1996: 5-6) bir ülkede demokrasinin tam yerleşebilmesi için o ülkede artık demokratik olmayan bir rejim kurma eğiliminin ortadan kalkmasının şart olduğunu ve toplumun büyük kesiminin ve siyasi seçkinlerin ülkeyi yönetmek için demokratik kurallar dışında başka yöntem düşünmemeleri gerektiğini belirtmişlerdir. Wolfgang Merkel (2004: 36-

37) demokrasinin sağlanması ve tam yerleşmesi³ için gereken faktörleri: seçimle gelen rejim, siyasi haklar, kişisel özgürlükler, yatay hesap verilebilirlik (kuvvetler ayrılığı) ve etkin yönetme gücü (halkın özgür ve adil seçimlerle seçtiği siyasetçilerin dışında hiçbir kurum veya gücün siyasete müdahale etmemesi) şeklinde sıralamaktadır.

Merkel bu faktörlerin önemlilerinden “siyasi hakların” içerisine ifade, din, vicdan, muhalefet etme, toplanma, gösteri yürüyüşü yapma ve basın özgürlüklerini dâhil etmektedir. Diğer önemli faktör olan “kişisel özgürlükler,” bireyin hayata geldiği andan itibaren kazandığı temel hak ve özgürlükleri kapsamaktadır. Kişisel özgürlükler, insan hayatına müdahale edilemeyeceğini ve insan hayatının, özgürlüğünün ve mülkiyetinin korunmasını gerekli kılmaktadır. Kişisel özgürlükler açısından herkes kanun önünde eşit muamele görür ve herhangi bir ayrımcılıkla karşılaşmaz. Ayrıca kişi, yasadışı tutuklama, sürgüne gönderilme ve işkence gibi kötü muamelelere maruz bırakılamaz. İnsan hayatına ‘gerekçesiz’ hiçbir müdahale yapılmamalıdır. Merkel’e göre tüm bunlar gerçekleştiği zaman o ülkede demokrasi sağlanmış ve yerleşir; bu faktörlerden biri eksik olduğunda o ülkede demokrasi tam anlamıyla yerleşmemiş olur ki Merkel bu tür demokralara “kusurlu demokrasi” adını vermiştir.

Popülist radikal sağ partilerin politika önerileri ile demokrasinin örtüşmediği alanlar bir hayli fazladır. Liberal demokrasiyi halktan ziyade seçkinlere ve onların oluşturduğu kurulu düzene hizmet eden bir sistem olarak görmektedirler. Bu partilerin benimsediği “yerlilik” bir nevi etnik ve radikal milliyetçiliği temsil ettiğinden demokrasinin önemli bileşenlerinden olan siyasal çoğulculuğa tehditler yaratmakta ve kişisel özgürlüklere zarar vermektedir. Ulusun saflığının her türlü iç ve dış tehdide karşı korunmasını savunmak suretiyle esasında diğer din, dil ve ırktan olanları ötekileştirmektedir. Bu durum, kişilerin kanun önünde eşit muamelesini ortadan kaldırmaktadır (Mudde ve Kaltwasser, 2017: 18, 34-35). Popülist radikal sağ, ulusal saflığı ve homojenliği korurken, ulusal kimliğin yanı sıra Avrupalılık ve Hristiyanlığı ulusal kimliğin bileşenleri olarak dikkate aldığından bu bileşene mensup olmayanları

³ Wolfgang Merkel akademisyenler tarafından “demokrasinin konsolidasyonu” (democratic consolidation) ifadesini “gömülü democracy” (embedded democracy) şeklinde kullanmıştır.

dışlamaktadır. İslam'a ve göçe karşı çıkararak bir yandan ulusal kimliklerini diğer yandan Avrupalı değerlerini koruma çabasına girmektedirler.

Vatandaşlık için kan bağınu esas alan bu politikalar, çok kültürlülüğü de kabul etmemektedir. Dolayısıyla çok kültürlülüğü savunan Avrupa bütünleşmesini de hedef almakta ve AB üyeliğinden ayrılmayı savunmaktadırlar. Bu bağlamda aşırı sağ söylemleri ötekileştirici ve hedef gösterici yöntemlerle 'etnik' siyaseti öncülük etmekte ve otoriter yeni bir siyasi yapı vaadiyle demokrasiye zarar vermektedir (Mudde ve Kaltwasser, 2017: 11). Çoğulculuğu dikkate almaksızın göçün sınırlandırılması, göçmen ve sığınmacı haklarının azaltılması üzerinden propaganda yapmak suretiyle bu partiler, kişisel özgürlükler ve siyasi haklar gibi yerleşik demokrasinin iki temel bileşenini ihlal etmektedir.

423

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

2. AfD'NİN KURULUŞU VE POLİTİKALARI

AfD siyasi hayatına AB şüpheci, neo-liberal fakat ortak para birimi olan avrodan tekrar Alman markına dönmeye çalışan, bir parti olarak başlamıştır. Kendi parti programlarından memnun olmayan Hıristiyan Demokrat Birliği üyelerinden Konrad Adam ve Alexander Gauland'ın ve Hamburg Üniversitesi iktisat profesörü Bernd Lucke'un dâhil olduğu kişiler 2012 yılında Seçim Alternatifi 2013 (*Wahlalternative 2013*) adı altında bir grup kurmuşlardır. Seçim Alternatifi 2013 dört sayfalık manifestosunda öncelikle Almanya'nın Avro Bölgesi'ndeki ülkelerin borçlarından sorumlu olamayacağını ve Almanya'da avro'nun para birimi olarak kullanılmasının kontrollü bir şekilde sona erdirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Daha sonra Seçim Alternatifi 2013 aynı yıl federal seçimlere katılabilmek amacıyla Almanya için Alternatif Partisini kurmuştur (Arzheimer, 2015: 540-1). Şansölye Merkel'in "Avro bölgesi politikasına" karşı hiçbir alternatif olmadığını söylemesi üzerine AfD'nin o dönemki başkanı Lucke, bu politikaya bir "alternatifin" olduğunu belirterek partiye "Almanya için Alternatif" ismini vermiştir (Chazan, 2017).

AfD Eylül 2013 genel seçimlerinde oyların %4,7'sini alarak %5 olan seçim barajını az bir farkla kaçırmıştır. AfD, 2014 Avrupa Parlamentosu seçimlerinde %7,1 oy alarak Parlamento'da 7 sandalyeye sahip olmuştur. Partinin en büyük başarısı, Eylül 2017

Federal Seçimlerinde oyların %12,6'sını alıp, meclise 91 milletvekili ile girmesi ve meclisteki üçüncü büyük parti olmasıdır. AfD, İkinci Dünya Savaşı'ndan beri Alman Parlamentosuna girmeyi başaran ilk radikal sağ parti olmuştur. Mayıs 2019 Avrupa Parlamentosu seçimlerinde %10,97 oy alarak Parlamento'da 11 sandalye kazanmıştır. Haziran 2019 yerel seçimlerinde ise 16 eyalette temsil hakkı elde ederek başarısını devam ettirmiştir (Frymark, 2019).

Tablo 1: 2013-2020 AfD Yerel, Genel ve Avrupa Parlamentosu Seçim Sonuçları

22 Eylül 2013 Bundestag – Federal Meclis Seçimleri	%4,7	24 Eylül 2017 Bundestag – Federal Meclis Seçimleri	% 12,6
22 Eylül 2013 Hesse	% 4,1	28 Ekim 2018 Hesse	% 12
		15 Ekim 2018 Bayern	% 10,2
25 Mayıs 2014 Avrupa Parlamentosu	% 7,1	26 Mayıs 2019 Avrupa Parlamentosu	% 10,97
31 Ağustos 2014 Saksonya	% 9,7	26 Mayıs 2019 Bremen	% 6,1
14 Eylül 2014 Brandenburg	% 12,2	1 Eylül 2019 Brandenburg	% 23,5
14 Eylül 2014 Thüringen	% 10,6	1 Eylül 2019 Saksonya	% 17,8
15 Şubat 2015 Hamburg	% 6,1	27 Ekim 2019 Thüringen	% 23,4
10 Mayıs 2015 Bremen	% 5,5	23 Şubat 2020 Hamburg	% 5,3
13 Nisan 2016 Baden-Württemberg	% 15,1	13 Eylül 2020 Kuzey Ren Vestfalya	% 5
13 Nisan 2016 Saksonya-Anhalt	% 24,3		
13 Nisan 2016 Rhineland-Pfalz	% 12,6		
4 Eylül 2016 Mecklenburg-Vorpommern	% 20,8		
18 Eylül 2016 Berlin	%14,2		
26 Mart 2017 Saarland	% 6,2		
7 Mayıs 2017 Schleswig-Holstein	% 5,9		
14 Mayıs 2017 Kuzey Ren Vestfalya	% 6,5		

Kaynaklar: (Deutsche Welle: 24.09.2017); (BBC News 28 Ekim 2018; 2 Eylül 2019); (CNN: 14 Ekim 2018); (Deutsche Welle: 26.05.2019); (European Parliament: 2019); (Deutsche Welle: 28.10.2019); (The Guardian: 23.02.2020); (Deutsche Welle: 14.09.2020).

AfD avro karşıtlığı üzerine odaklanmış olan parti programını zamanla genişletmiş ve acımasız bir göçmen/mülteci ve İslam karşıtı politika izlemeye başlamıştır. Almanya'da mülteci sorunu, 2015 yılı sonrasında Suriye iç savaşından, Irak ve Afganistan'dan kaçanlardan oluşan milyonlarca mültecinin Avrupa'ya akın etmesi ve Merkel'in mültecilere "açık kapı" politikası ile başlamıştır. 2015 yılında 1,5

*Almanya’da Radikal Sağın Yükselişi:
Almanya İçin Alternatif Partisi, Popülizm ve Demokrasi*

milyona yakın mülteci Almanya’ya iltica talebinde bulunmuştur. 25 Ağustos 2015’te Federal Göç ve Mülteci Dairesi Dublin Anlaşmasına⁴ uyulmayacağını ve Suriyelilerin ilk girdikleri ülke Almanya olmasa bile Almanya’ya sığınma talebinde bulunabileceklerini açıklamıştır. Merkel “Almanya güçlü bir ülke. Daha önce de yaptık yine yapacağız,” açıklaması ile bu kararı desteklemiştir (Kim, 2017: 6). Merkel’in mültecilere sınırlarını açması, kendi partisine mensup üyelerin de bulunduğu ve başını AfD’nin çektiği bir grup tarafından tepki ile karşılanmıştır. Hükümet zaman içerisinde bu politikadan geri adımlar atmak zorunda kalsa da, AfD, mülteci karşıtı politikaları ile pek çok taraftar kazanmış ve oylarını artırmıştır.

Partinin ılımlı kanadı ile aşırı sağ kanadı arasındaki uçurum, zaman içerisinde derinleşmeye başlamıştır. 2015’de kendilerine “Vatansever Platform” (*Patriotische Plattform*) adını veren Saksonya, Brandenburg, Thüringen ve Kuzey Ren-Vestfalya eyaletlerinin grup başkanları AfD’nin göçmenlere ve mültecilere karşı çok daha sıkı önlemler alması hususunda baskı kurmuşlardır. Parti içerisinde kendilerine “Kanat” (*Flügel*) adını veren milliyetçi cephe, “Batı’nın İslamlaşmasına Karşı Vatansever Avrupalılar” (*Patriotische Europäer gegen die Islamisierung des Abendlandes – PEGIDA*) isimli hareketi desteklemektedir. Kanat’ın kurucu belgesi olan “2015 Erfurt Bildirisi” AfD’yi Alman kimliğinin yıpranmasına karşı bir direniş hareketi olarak tanımlamaktadır. Bu grup ırkçılığa büyük destek verirken, İslamofobiyi, anti-Semitizmi, yabancı düşmanlığını savunmakta ve Nazi suçlarını küçümseyen açıklamalar yapmaktadır (Bernhard: 2019). Freuke Petry’nin Bernard Lucke’un yerine eş başkan seçilmesiyle AfD’de Alman kültürünü koruma, göçmen, yabancı ve İslam karşıtı söylemler ekonomik liberalleşme söylemlerinin yerine geçip, parti daha radikal bir hal almıştır. Ancak daha çok Merkel’in “açık kapı” politikasına muhalefeti ve İslam karşıtı söylemleri ile

425

IJSl 13/2
Aralık
December
2020

⁴ 1997 yılında yürürlüğe giren Dublin Sözleşmesinde (Avrupa Topluluklarına Üye Devletlerin Birinde Yapılan Sığınma Başvurularının İncelenmesinden Sorumlu Devletin Belirlenmesine İlişkin Sözleşme) sığınmacıların birden çok ülkeye başvuru yapmasının engellenmesi için sığınmacıların başvurularının tek bir ülke tarafından değerlendirileceği konusunda mutabakat sağlanmıştır. Sığınmacının ilk ayak bastığı ve uluslararası koruma başvurusunun ilk yapıldığı üye ülke sığınmacıdan sorumlu ülke konumundadır.

tanınan Petry zaman içerisinde yarı ılımlı bir pozisyon sergilemiştir (Spiegel Online: Eylül 2019; RT Mayıs 2016; Schumacher, 2016).

2017 genel seçimleri sonrası Petry'nin AfD'nin radikalleşme iddiası ile partiden ayrılması ile önce Eylül 2017'de Alice Weidel partinin meclis grubu eş başkanı seçilmiş ve Aralık 2017 Hannover'de yapılan parti kongresinde eş başkan Gauland'ın yanına yumuşak söylemleri ile tanınan Jorg Meuthen getirilmiştir. Aralık 2019'da da eş başkanlığı Gauland yerine Meuthen ile paylaşmak üzere orta sınıftan gelen ve ölçülü tavırları tanınan Tino Chrupalla geçmiştir. Lider değişimleri ile parti bu dönemde daha ılımlı bir görünüm sergilemek istemiştir (DW: Aralık 2019).

426

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

Parti üyelerinin büyük bir kısmı, daha ılımlı-muhafazakâr bir profil çizmekle beraber özellikle ülkenin doğusunda yer alan AfD üyeleri aşırı sağcı söylemleriyle dikkat çekmektedir. AfD seçmen olarak bir yandan klasik muhafazakârları ve neo-liberalleri etkilerken diğer yandan da ırkçı (*völkisch*) ideolojisi olan etnik milliyetçileri, aşırı sağcılar ve komplo teorisyenlerini kendisine çekmektedir (Amann et al., 2018). Ana akım partilerin politikalarından tatmin olmayan, işsizlik sıkıntısı çekip, emekli maaşlarını düşük bulan, suç oranının arttığı yönünde kaygıları olan, göçmen, mülteci ve yabancıların işsizliği arttırdığına inanan ve vatanlarında kendilerini dışlanmış hissedip, sahip oldukları Hıristiyan Alman kültürünün bir gün kaybolacağı korkusunu paylaşan gruplar AfD'ye oy vermeye başlamışlardır (Cain: 2017). Avro karşıtlığı ile siyasete başlayan AfD, zamanla "göç karşıtı" radikal bir sağ profile bürünmüştür.

3. AfD'NİN POPÜLİST POLİTİKALARI VE DEMOKRASİ

AfD radikal sağ popülist bir partinin tüm özelliklerini taşımaktadır. Bu ideoloji yukarıda belirtildiği gibi Mudde'nin (2007) tanımıyla birbiriyle ilintili üç bileşenden (popülizm, yerlilik, otoriterlik) oluşmaktadır. Bu bileşenler arasında en güçlü olan yerlilik, Alman kültür ve kimliğinin diğerlerinden üstün olduğunu ve vatanlarında yabancılar için yer olmadığını savunmaktadır. Yerlilik politikalarını uygulayabilmek ve Alman kimliğini göçmenlerden ve sığınmacılardan üstün tutabilmek adına hukuk düzenini değiştirmek ve otoriter yöntemlere başvurmak gerekmektedir. Ancak bu tür

otoriter eğilimli politikaların yerleşik bir demokrasiye sahip bir ülkede yer almaması gerekmektedir.

Ülkeler ve bölgeler bazında dünyadaki özgürlükleri değerlendiren Freedom House 2020 raporuna göre Almanya, enerjik bir siyasi kültüre ve güçlü bir sivil topluma sahip ileri düzey temsili bir demokrasidir. Siyasi haklar ve kişisel özgürlükler, Alman hukuku ile güvenceye alınmıştır. Ülkenin siyasi sistemi, totaliter geçmişinden hareketle otoriter bir rejimin tekrar kurulmasını engelleyecek anayasal önlemlerle donatılmıştır. Ayrıca Freedom House 2020 raporunda ülke siyasi haklar konusunda 39/40, kişisel özgürlükler konusunda 55/60 ve tüm dünya için belirlenen özgürlükler endeksinde de 94/100 olarak Alman demokrasisinin yerleşmiş ve sağlamlaşmış olduğunu ispatlamıştır.⁵ Rapor mülteci akınının siyasi istikrarsızlık yaratıp aşırı sağın yükselişine neden olabileceği kaygısını paylaşarak bu durumun demokrasiye zarar verebileceğine dikkat çekmiştir.

427

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

3.1. Popülizm

Toplumda “saf halk” ile “yozlaşmış seçkin” ayrımını yapan popülizm, siyasi kararlarda halkın ortak iradesinin geçerli olduğundan söz eder (Mudde, 2007: 23). Halk ve seçkinler arasında yaratılan bu kutuplaşma sonucunda popülizm, halktan olmayan insanların toplumdan dışlanmasını savunmaktadır. Aynı şekilde AfD de seçkinlere “ötekiler” muamelesi yapmakta ve onları devlet ve halk için bir tehdit olarak algılamaktadır. AfD'nin Thüringen grup başkanı Björn Höcke düzenlediği Erfurt mitinglerinde en çok “Merkel gitmeli” ve “Halk biziz” sloganlarını kullanmıştır (Kim, 2017: 6-7). Parti üyeleri sistem-karşıtı duygularla eski ve yerleşik partilere (*Altparteien/etablierte Parteien*) ve onların resmi yayın kuruluşlarına karşı gelmektedirler. AfD seçim kampanyası posterlerinde, twitter mesajlarında ve siyasi brifinglerinde sık sık Şansölye Merkel'i, hükümetini ve ortaklarını ülkelere ihanet etmekle, yolsuzlukla, dürüst olmamakla, kendi çıkarlarını gözetmekle, vatanlarını satmakla, devletlerini ve toplumlarını baltalamakla, halka hizmet etmemekle, Alman nüfusu yerine ülkeye başka ülkelerin vatandaşlarını yerleştirmekle suçlamıştır (Çalışkan, 2018: 43-45). İktidara gelmeleri

⁵ Siyasi haklarda 40 en yüksek rakam iken, kişisel özgürlüklerde 60, özgürlükler endeksinde de 100 en yüksek derecedir.

durumunda bu düzeni ortadan kaldırarak dürüst bir siyaset izleyip ülkeye ve halka hizmet edeceklerini ve halkın refah seviyesini artıracaklarını vadetmişlerdir (AfD, 2016: 5). Yerleşmiş bir demokrasi çerçevesinde bu politikalar ve söylemlere bakıldığında rekabet ve eleştiri, demokratik rejimlerde normaldir; ancak kutuplaşma ve hasmane davranışlar demokratik siyasi kültüre zarar vermektedir. Ayrıca bir grubu halka ait kabul etmeyip dışlamak siyasi çoğulculuğa aykırıdır.

428

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

Popülist radikal sağ partiler dünyayı da “dostlar” ve “düşmanlar” şeklinde ikiye bölmüştür (Mudde, 2007: 89). Bu partiler genelde halkı “korku politikası” ile düşmanlara karşı tetikte tutmaya çalışmaktadırlar. Aynı şekilde AfD de içerisinde göçmenlerin, sığınmacıların, Müslümanların, Arapların, Afrikalıların ve Türklerin de bulunduğu “düşmanlara” karşı politikalarını oluşturmuştur. Alman nüfusunun %6,1’ini oluşturan Müslümanları “düşman” ilan etmek kişisel özgürlüklerin kullanılması ve kanun önünde herkesin eşit bir şekilde muamele görmesini engellemektedir. Siyasi çoğulculukta çoğunluk yönetiminin, azınlıkları koruması gerekmektedir.

AfD, ana akım partileri, göçmenlerin vasıflarına ve ülkede işgücünün ihtiyacı olup olmadığına bakmaksızın özellikle Müslüman ülkelerden kitlesel göçü desteklemekle suçlamıştır. Parti, Merkel’i 2015’de Alman sınırlarını sığınmacılara açtığı için “vatan haini” olarak görmektedir (Barkin, 2017). Göçmenlerin doğum oranının Almanlara kıyasla yüksek olması nedeniyle ülkenin etnik ve kültürel değişimine neden olacağını ileri sürmektedirler. Partinin hâlihazırdaki önceliği Alman kültürü, dili ve geleneklerinin korunmasıdır. Parti programında emek ihtiyacı için kitlesel göçler yerine doğumun ve büyük aile yapısının teşvik edilmesi önerilmektedir (AfD, 2016: 5, 41).

3.2. Yerlilik

Populizmin ortaya koyduğu “biz” ve “öteki” ya da “dostlar” ve “düşmanlar” ayrımının doğal sonucu olarak Mudde’nin tanımladığı “yerlilik” (nativism) ortaya çıkmaktadır. Yerlilik yerli olmayı ırk, etnik grup veya din gibi kültürel unsurlara indirgemektedir. Yerlilik, ülkede yalnızca kendi yerli halkının yaşamasını öngörür. Yerli olmayan kişilerin veya düşüncelerin, ulus devletin homojenliğini

*Almanya’da Radikal Sağın Yükselişi:
Almanya İçin Alternatif Partisi, Popülizm ve Demokrasi*

tehdit ettiğini savunur (2007: 22). Yerlililik, AfD’nin ana ideolojisidir. AfD, tarihte Alman halkını bir ırk olarak tanımlayan *völkisch* ifadesini tekrar canlandırmak istemektedir. Ağustos ve Eylül 2014’teki eyalet seçim kampanyalarında AfD ilk kez “halk” ifadesini biyolojik çoğalma ile ilişkilendirip etnik seviyeye indirgemıştır (Kim, 2017: 5). Göçmenleri, mültecileri ve Müslümanları ulusal kimlik, kültür, refah ve Avrupa güvenliği için tehdit olarak algılayan parti, seçim kampanyasında kullandığı posterlerinde “Bizim Ülkemiz, Bizim Kurallarımız”, “Bizim Ülkemiz, Bizim Değerlerimiz” ve “Bizim Ülkemiz, Bizim Vatanımız, Sen Benim Almanyamsın” şeklinde sloganlara yer vermiştir. “Almanya Almanlarıdır” ve “Alman olmanın nesi yanlış?” gibi ifadeler parti üyeleri tarafından sıklıkla dile getirilmektedir (Çalışkan, 2018: 53-54). Bu tavır siyasi çoğulculuğa uymamakta ve çoğunluğun azınlıklar üzerinde tahakküm oluşturmaya kapı aralamaktadır.

Merkel’in açık kapı politikasına karşı AfD Eylül 2015’te “Sonbahar Saldırısı” adı altında “Mülteci kargaşasını ve Avro Krizini durdurun” sloganıyla harekete geçmiştir. AfD, mültecilerin derhal ülke dışına çıkarılmasını savunmuştur. AfD eş başkanı Petry, Alman çıkarlarını gözetmediği için Merkel’e istifa çağrısında bulunmuştur. Diğer eş başkan Gauland ise mülteci krizinin hükümetin kontrolünden çıktığını ve Merkel’in ülke çıkarlarını sattığını savunarak mülteci akınının ülkenin toplumsal ve sosyal yapısını değiştireceğini iddia etmiştir (Kim, 2017: 6).

AfD mensupları, 2016 parti programının önsözünde “diğer uluslara ve kültürlere açık olup, özünde Alman olarak kalmayı” istediklerini ve bu nedenle de “insanlık onurlarını korumak için çaba harcayacaklarını, ailelerini destekleyeceklerini, barışçıl, demokratik ve egemen bir devlette Alman halkı için Batılı Hıristiyan değerlerini, dillerini ve geleneklerini muhafaza edeceklerini” ifade etmişlerdir (AfD, 2016: 5). Aynı parti programında Alman kültür, din ve geleneklerinin korunması, çok kültürlülük yerine Alman kültürünün ülkede “üstün kültür” (*leit kultur*) olması ve Alman dilinin kimliklerinin odak noktası olduğu vurgulanmıştır. Buna bağlı olarak çok kültürlülüğün tek kültürü temsil eden ulus devlete tehdit olduğunu tekrarlamışlardır (AfD, 2016: 46). Bu nedenle göçmenlerin getirdiği “yabancı kültür,” Alman kültürüne karşı bir tehlike olarak addedilmiştir. AfD, Alman kültürünün üstün olduğunu kabul ederek hem kişisel özgürlüklere hem de siyasal çoğulculuğa saygı

göstermemektedir. Diğer kültürleri dışlamak suretiyle ayrımcı bir dil üzerinden onlara eşit davranılmamasını talep etmektedir.

AfD'nin göçmen ve mülteci karşıtı politikasının içerisinde İslamofobik unsurlar da bulunmaktadır. 2019'da Bertelsmann Vakfı'nın yaptığı bir ankete katılanların %47'si İslam'ı Alman toplumuna tehdit olarak görmektedir (DW: Temmuz 2019). AfD politikacıları her ne kadar inanç ve ibadet özgürlüğünü desteklediklerini belirtse de bu özgürlüklerin kanunlar, insan hakları ve Alman değerleri çerçevesinde gerçekleşmesi gerektiğinin altını çizmektedirler. İslam dini ve uygulamalarının kendilerinin sahip oldukları liberal demokratik anayasal düzen, kanunlar ve kültürlerinin Yahudi-Hıristiyan ve hümanist temelleri ile çeliştiğini belirtmektedirler. Şeriat hükümlerinin, kendi hukuki ve değer sistemlerine uymadığını ve ülke için tehdit oluşturduğunu ileri sürmektedirler.

430

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

Almanya'da kendi toplum değerlerini kabul etmiş ve uyum sağlamış grupların yanı sıra Şeriat kurallarına bağlı şekilde ayrı yaşayan Müslüman toplulukların ülkede paralel toplumlar kurduklarını ve bu paralel toplum ve alternatif yaşamın kabul edilemeyeceğini belirtmektedirler. Müslümanlar arasında radikalleşmenin engellenmesi gerektiği üzerinde durmuşlardır (AfD, 2016: 47-48). Partililer göçmen veya mültecilerin, uyumlarının sadece Almanca öğrenmekten ibaret olmadığını, Almanya'da barış içinde yaşayabilmeleri için kısa süre içerisinde Alman hukuk ve sosyal sistemine de saygı duymaları gerektiğini iddia etmektedirler. Daha da ileri giderek sisteme ayak uyduramayanların Almanya'da yaşama hakları olmadığını belirterek derhal ülkelerine gönderilmeleri çağrısı yapmaktadırlar (AfD, 2016: 62). Bu bağlamda ifade, din ve vicdan özgürlüklerini kapsayan hem siyasi hakların ve hem de kişisel özgürlüklerin kısıtlanmaya çalışıldığı açıktır.

AfD parti programının İslam karşıtı maddeleri arasında; İslam'ın eleştirilmesine karşı müsamaha gösterilmesi, camilere yönelik yabancı finansmanın sonlandırılması, İslami örgütlere verilen kamu kurumu statüsünün kaldırılması ve kamusal alanda tüm vücudu örten çarşaf veya burkaya izin verilmemesi gibi konular bulunmaktadır. Almanya'da inanç özgürlüğü yasal olarak korunmaktadır. Ancak parti, kamu görevlilerinin ve öğretmenlerin başörtüsü takmaması gerektiğini vurgulamaktadır. Buna neden olarak da başörtüsünün kadının erkeğe teslimiyetini ifade eden siyasi ve dini bir sembol

*Almanya’da Radikal Sağın Yükselişi:
Almanya İçin Alternatif Partisi, Popülizm ve Demokrasi*

olduğunu, dolayısıyla kadın erkek eşitliğine aykırılık teşkil ettiğini ileri sürmüştür (AfD, 2016: 48-49).

Bunların yanı sıra Almanya’da vaizlerin hükümetten yetki almaları, Alman anayasal düzenine uymaları ve Kuran-ı Kerim’e atıfta bulunulan bölümler dışında vaazlarını Almanca vermeleri gerektiğini belirtmişlerdir. Kuran kurslarının kapatılması gerektiğini ve Müslüman öğrencilere İslami çalışmalar konusunda Almanca eğitim verilmesi gerektiği üzerinde durmuşlardır. İslam dini dersi veren öğretmenlerin Alman üniversitelerinde eğitim görmeleri ve Alman Anayasası’nın ilkelerine uymaları ve son olarak İslami tarikat ve cemaatlerin himayesi altında olmamaları husuları da parti gündemindedir. AfD bu politika önerilerini meşrulaştırmak için artan terör eylemlerine dikkat çekerek güvenlik temelli bir perspektif geliştirmektedir (AfD, 2016: 48-49, 54).

Parti programında Almanya’da doğan ama ebeveynlerinden ‘ikisi’ de Alman vatandaşı olmayan çocuklara Alman vatandaşlığının verilmemesi ve Alman vatandaşlığı almak için bir önceki ülke vatandaşlığından ayrılma zorunluluğunu savunmuşlardır (AfD, 2016: 64). Böyle bir durum kanun önünde göçmenlerin Alman vatandaşları ile eşit muamele görmemeleri anlamına gelmektedir (AfD, 2016: 40). Göçmenler Alman nüfusunun %26’sını oluşturmalarına rağmen, göçmen geçmişi⁶ olan milletvekilleri Alman Federal Meclisi’nin (Bundestag) sadece %8’ini oluşturmaktadır. Bu durum da göçmenler için Meclis’te eşit temsil imkânı sağlamamaktadır. Ayrıca 2017 Alman Federal Meclisi seçimlerinde 8 milyona yakın, başka ülkede doğmuş fakat hâlihazırda Almanya’da ikamet eden göçmen, vatandaşlık ve oy verme kanunlarındaki sınırlamalar nedeniyle oy kullanamamıştır (Freedom House-Germany). AfD’nin yerlilikle ilgili politikalarını AfD’nin önde gelen siyasetçilerinin söylemlerinde açıkça görmek mümkündür (Tablo 2).

431

IJSl 13/2
Aralık
December
2020

⁶ Doğarken ebeveynlerinden birinin Alman vatandaşı olmayan vatandaşlar “göçmen geçmişi olan” vatandaşlar olarak kabul edilmektedir.

Tablo 2: AfD Siyasetçilerinin Yerlici (Göçmen/Mülteci, Müslüman, Yahudi ve Yabancı Karşıtı) Söylemleri ve Yazıları

Tarih	Siyasetçinin Adı Soyadı	Parti'deki Pozisyonu	Söylemi
2016	Beatrix Von Storch	AfD Başkan Yardımcısı	Bir gazeteyle verdiği demeçte "İslam, siyasi bir ideolojidir ve Alman Anayasası ile uyumlu değildir" demiştir (Scally, 2016).
2016	Alexander Gauland	Brandenburg Eyalet Meclisi Grup Başkanı	Frankfurter Allgemeine Sonntagszeitung gazetesine verdiği bir demeçte; İslam'ın Katoliklik ve Protestanlık gibi olmadığını—İslam dininin daha çok bir devletin ele geçirilmesiyle ilişkili olduğunu söylemiştir (Conradis, 2016).
2016	Alexander Gauland	Brandenburg Eyalet Meclisi Grup Başkanı	Bayern Münih'de futbol oynayan annesi Alman babası Gana'lı olan savunma oyuncusu Jerome Boateng için "futbolcu olarak insanlar Boateng'i severler ancak onu komşuları olarak istemezler" şeklinde ırkçı bir ifade kullanmıştır (Oltermann, 2016).
2016	Freuke Petry	AfD Eski Eşbaşkanı	Gerektiğinde Alman polisinin ülkeye yasadışı yollarla giren göçmenleri vurulabileceğini söylemiştir. Daha sonra bu söylemini yasaların da gerektirdiğini belirterek meşrulaştırmaya çalışmıştır (Daldorph: 2016).
2016	Freuke Petry	AfD Eski Eşbaşkanı	Alman Milli Takımının Türk oyuncusu Mesut Özil'in umre ziyaretini ve milli takımda Alman milli marşı okumamasını eleştirmiştir. Özil'in umreye gitmesine rağmen şeriat kurallarına göre yaşamadığını ve birlikte gözüktüğü kadınların başörtüsü takmadığını söylemiştir. Umre ziyaretini sosyal medyada paylaşmasını ise sadece siyasi bir gösteri olarak yorumlamıştır (Connolly, 2016).
2017	Björn Höcke	Thüringen Eyalet Meclisi Grup Başkanı	Berlin'deki "Soykırım Anıtı'nı", "Utanç Anıtı" olarak nitelendirmiş ve "Almanlar, kendi başkentinde utanç anıtı diken tek millet" diyerek soykırımı önemsizleştirmeye çalışmıştır (Dearden, 2017).
2017	Alexander Gauland	AfD Eşbaşkanı	2017 Seçimlerinden bir gün sonra Berlin'de yaptığı konuşma da "ülkesinin yabancılar tarafından işgal edildiğini" daha doğrusu "tüm Avrupa'nın mülteciler tarafından işgal edildiğini" ve "Almanya'ya getirilmeye çalışılan bir milyon insanı AfD'nin istemediğini" söylemiştir. (Stone, 2017).
2017	Alexander Gauland	AfD Eşbaşkanı	Almanya'nın iki dünya savaşında da savaşan askerlerinden gurur duyması gerektiği belirtmiştir (Guardian, Eylül 2017).
2017	Alexander Gauland	AfD Eşbaşkanı	Almanya'da doğmuş Türk kökenli SPD'nin Göç ve Uyumdan Sorumlu Devlet Bakanı Aydan Özoğuz'un Tagesspiegel gazetesine yazdığı bir makalede "Dilin ötesinde, belirgin bir Alman kültürünü kolayca tanımlayamazsınız" iddiasına cevap olarak "Bunu Türk kökenli bir Alman söylüyor. Onu Eichsfeld'e davet edin ve ona belirgin Alman kültürünün ne olduğunu anlatın. O zaman bir daha hiç buraya gelmez ve biz de onu Anadolu'ya gönderir bertaraf ederiz" demiştir (Deutsche Welle, Ağustos 2017).
2017	Jens Maier	AfD Parti Üyesi Hukukçu	Norveç'te 2011 yılında 77 kişiyi öldüren Anders Breivik'i anlayabildiğini, ülkesindeki çok kültürlülüğe karşı çaresizlikten öyle davrandığını söylemiştir (Expatica, Ekim 2017).

**Almanya'da Radikal Sağın Yükselişi:
Almanya İçin Alternatif Partisi, Popülizm ve Demokrasi**

2017	Albrecht Glaser	AfD Milletvekili	Mecliste "Biz din özgürlüğü için buradayız" deyip "İslam'ın din özgürlüğünü tanımadığını ve saygısı olmadığını" belirtmiştir. "Temel haklara böyle yaklaşanların elinden temel hakların alınması gerektiğini" iddia etmiştir (Luyken, 2017).
2018	André Poggenburg	Saksonya-Anhalt Eyaleti Grup Başkanı	Bir toplantıda yaptığı konuşmada Türkleri kastederek "1,5 milyon Ermeni'yi katleden bu kimyon tacirleri bize vatan ve tarih dersi vermeye çalıştıkları için akıllarını kaçırmış olmalılar...Bu deve güdücüler ait oldukları yere İstanbul Boğazı'nın ötesine çamurdan yapılmış kulübelere ve çok eşli hayatlarına geri dönmeliler. Ayrıca çifte vatandaşlık için de "vatan ve yurt bilmeyen ayak takımı yarattığı" ifadelerini kullanmıştır (Deutsche Welle, Şubat 2018).
2018	Alexander Gauland	AfD Eşbaşkanı	Gençlik kolu toplantısında Hitler ve Nazi döneminin Almanya'nın bin yıllık tarihi içerisinde sadece bir "kuş pisliği" olduğunu söyleyerek o dönemi önemsizleştirmeye çalışmıştır (Deutsche Welle, Haziran 2018a).
2018	Alice Weidel	AfD Parlamento Eşbaşkanı	Çeşitli tweetlerinde "Sığınma isteyen mültecilerin değil, aslında Almanların mağdur olduklarını" ve "Suriyeliler ve Afganların kültürlerinden dolayı adam öldürdüklerini ve onların taş devri kültürlerinin Almanya'ya ait olmadığını" söylemiştir (Jegic, 2018).
2018	Alice Weidel	AfD Parlamento Eşbaşkanı	Yaptığı bir konuşmada Müslüman göçmenleri kastederek başörtülü kızlar, bıçak taşıyan adamlar ve diğer tembellelere yapılan sosyal yardımların Alman ekonomisini zayıflattığını söylemiştir (Chase, 2018).

433

IJSl 13/2
Aralık
December
2020

Söylemlere de yansıdığı şekilde AfD'li siyasetçiler, ülkenin yerli halkı ile aynı ırkı, etnik grubu ve dini paylaşmayan göçmen ve mültecilere yönelik yabancı düşmanlığı ve İslam karşıtı söylemleri içeren sözler ifade etmişlerdir. Hatta zaman zaman Nazi geçmişini öven faşizan söylemlerde de bulunmuşlardır. Bu söylemlerin bazıları Almanya'da yaşayan göçmen/mültecileri ve Müslümanları rencide edecek boyutlara varmıştır. Bu söylemlerin içerisinde üzerinde en fazla durulan konu İslam dininin Alman toplumuna, hukukuna ve anayasasına uymadığı ve göçmenlerin Avrupa'yı işgal ettiği'dir. Hatta Türk göçmenlere karşı kullanılan aşağılayıcı söylemler zaman zaman tehdidin ötesine geçerek şiddete neden olabilmektedirler.

3.3. Otoriterlik

Aslında popülizm, yerlilik ve otoriterlik birbirinin içine girmiş kavramlardır. Bir ülkenin sadece kendi yerli halkına veya bir ulus devletin bir etnik gruba ait olduğunu düşünenler, o yerli halktan veya ırktan olmayanları, kendi toplumunda istemeyenler ve onları hor görüp aşağılayanlar ister istemez otoriter bir yönetime doğru gitmek durumundadır. Hem dinlerinin hem de Avrupalılıklarının tehdit altında olduğunu düşünerek izledikleri bu dışlayıcı anlayış baskıcı politikalar uygulamalarına neden olmaktadır. Gittikçe güçlenmekte

olan popülist radikal sağ partilerin çoğu, temel hak ve özgürlüklerin kullanımını içeren çoğulculuğu göz ardı etmektedir. Bu bağlamda Alonso ve Kaltwasser (2015) radikal sağ partilerin izlediği popülizm, refah, aşırı milliyetçilik ve göçmen karşıtı politikaların [demokrasiden uzaklaşıp] ülkelerini otoriterliğe yönelttiklerini belirtmektedirler. Ekonomiden pay alamama veya ülkede kendini huzursuz hissetme gibi duygular, insanları göçmen ve yabancı karşıtı aktörlere dönüştürmektedir. Bu karşıtlık zaman zaman şiddete dönüşüp insanların demokratik kültürün dışına çıkmalarına da kapı aralayabilmektedir.

434
IJSI 13/2
Aralık
December
2020

Radikal sağ popülist partiler, demokrat olduklarını iddia ederler ancak azınlık haklarını görmezden gelerek liberal demokrasinin en önemli bileşeni olan siyasal çoğulculukla çatışan politikalar izlerler. AfD'nin Müslümanlara, Türklere, göçmenlere ve mültecilere karşı düşmanca politikalar izleme nedenlerinden biri bu grupları Alman milli kimliğine tehdit olarak görmesidir. Ayrıca İslam'ı eleştirme haklarının düşünce özgürlüğünün bir parçası olduğunu iddia etmektedir (AfD, 2016: 47-49).

Radikal popülist sağ partilerin çoğu, diğer etnik grupların ancak kendi üstünlüklerini ve kültürlerini kabul etmeleri durumunda onlarla yaşayabileceklerini düşünürler (Mudde, 2007: 144). AfD Alman kültürünü "üstün kültür" olarak kabul etmiş ve çok kültürlülüğe karşı olduğunu "Almanya Almanlarıdır diyerek" göstermiştir (AfD, 2016: 46). Hemen hemen tüm popülist sağ partiler, kendi ırk ve kültürlerinden olmayanları kendi toplumları içinde asimile etmeyi planlamaktadırlar (Mudde, 2007: 145). Aynı şekilde AfD de "göçmenlerle gelecekte huzur içinde yaşamak için bütünleşmenin zaruri olduğunu" ve ayrıca "asimilasyonun, bütünleşmenin en gelişmiş şekli olduğunu" belirtmiştir (AfD, 2017: 62).

Pek çok popülist radikal sağ parti, devletin bekasının sadece dış düşmana karşı askeri olarak değil, aynı zamanda iç düşmana karşı "kültürel ve siyasi" olarak ile korumanın mümkün olduğunu savunmuştur (Mudde, 2007: 150). AfD, İslam'ı Almanya'ya zarar veren siyasi bir ideoloji, göçmenleri de potansiyel suçlu olarak görmektedir. Bu parti herhangi bir becerisi olmayan göçmenlerin kısa sürede Almanya'daki hayatlarından hoşnut olmadıklarını ve suçla

*Almanya'da Radikal Sağın Yükselişi:
Almanya İçin Alternatif Partisi, Popülizm ve Demokrasi*

yöneldiklerini iddia etmektedir. Suç işleyen göçmenlerin ise ülkeden derhal sınır dışı edilmelerini savunmaktadırlar (AfD, 2016: 25).

Mudde'nin (2007: 23) tanımına göre otoriterlik, yasaların hüküm sürdüğü bir toplumda otoriteyi ihlal etme durumunda 'cezalandırmayı' gerektirir. Popülist radikal sağ partiler toplumun katı kurallarla yönetilmesi gerektiğine inanır ve daha sert kanunlar çıkarılmasını savunurlar. Ayrıca suça karşı hiç müsamaha gösterilmemesini salık verirler (Mudde, 2007: 145-147). AfD parti programının "Milli Güvenlik ve Adaletle" ilgili üçüncü bölümünün alt maddelerinde aşağıdaki hususlar bulunmaktadır: Suç ile daha etkin mücadele edebilmek için kanuni yaptırımın güçlendirilmesi; ceza yargılama sisteminin geliştirilmesi; polis, asker, doktor, itfaiyeci gibi devlet memurlarına karşı gerçekleştirilen saldırılara ağır cezalar verilmesi; suçlular yerine mağdurların korunması ve suçluların rehabilitasyonu ile uğraşmaması. Ayrıca AB'nin dış sınırlarının iyi korunmadığı sıklıkla dile getirilmektedir (AfD, 2016: 26).

AfD parti programı, güvenlik güçlerine özel bir önem atfetmektedir. Bu kapsamda polis maaşlarının ve yetkilerinin artırılması ile donanımının modernleştirilmesi önerilmektedir. Göçmenler ve mültecilerin karıştığı suçlar mevzu bahis olduğunda daha fazla güvenlik önlemine başvurulması tavsiye edilmektedir. Göçmen gençlerin suç oranındaki artışın önüne geçilmesi amacıyla cezalandırılma yaşının 18'den 12'ye indirilmesi önerilmektedir. Silah taşıma ise yalnızca kendi (Alman) vatandaşları için uygun görülmektedir. 18-25 yaş arasındaki tüm Alman erkeklerin zorunlu, kadınların ise isteğe bağlı olarak askere gitmelerini savunmaktadır (AfD, 2016: 23-26, 31).

AfD politikaları, popülist radikal sağın üç bileşeni olan popülizm, yerlilerlik ve otoriterlik özelliklerinin tamamını içerisinde barındırmaktadır. Parti bu üç bileşen vasıtasıyla demokrasi ile bağdaşmayan söylemler geliştirerek Almanya'daki mevcut demokrasiye zarar vermektedir.

435

IJSl 13/2
Aralık
December
2020

SONUÇ

1945'ten beri Alman Parlamentosu'na ilk kez radikal popülist sağ bir partinin girmesi, Alman halkı tarafından endişe ile karşılanmıştır. Partinin Alman demokrasisine zarar vereceği konusunda yaygın bir kaygı oluşmuştur. AfD parti programı ve parti liderlerinin söylemleri ayrıntılı bir şekilde incelendiğinde partinin içerisinde popülizm, yerlilik ve otoriterliğin bulunduğu, Mudde'nin tanımıyla "popülizmin" tüm özelliklerini taşıdığı gözlemlenmektedir. AfD popülizmin savunduğu şekilde iyi ve saf halk karşısında yozlaşmış ve yolsuz seçkinler olduğunu varsaymaktadır. İktidardaki ana akım partileri, mültecilere "açık kapı" politikası izleyerek ülkenin egemenliğini, ekonomisini ve kültürünü tehlikeye düşüren, halka hizmet etmeyen yozlaşmış kurumlar olarak resmetmektedir. AfD devamında, iyi ve saf halkın yanında hareket ettiğini sıklıkla vurgulamaktadır. Bu iyi ve saf halk, Almanlardan oluşmaktadır ve bunun karşısında da "öteki" konumundaki göçmenler, mülteciler ve yabancılar bulunmaktadır.

AfD'nin amacı ülkesindeki göçmen ve mülteci sayılarını azaltarak Alman Hıristiyan kültürünü korumaktır. Çok kültürlülüğü reddederek Alman halkının homojenliğini koruyabilmek için hukuki yaptırımları savunan parti doğal olarak otoriter yönelimler sergilemektedir. AfD çoğulculuğu reddedip, çoğunluğun isteklerini yerine getirmek için kanunlar çıkarıp, azınlıkların temel hak ve özgürlüklerini göz ardı etme eğilimindedir. Ayrıca ana akım partiler, AfD'yi Almanya'daki aşırı sağ grupların mültecilere yaptıkları saldırıları desteklemekle suçlamaktadır. Tüm bu tespitler ışığında AfD'nin Alman demokrasisi için potansiyel bir tehlike olduğu sonucuna varmak mümkündür.

Ancak Almanya'da AfD'nin demokrasiye zarar vermesini engelleyen mekanizmalar bulunmaktadır. Bunların başında Alman Anayasası gelmektedir. Anayasa'nın Temel Haklar bölümünün üçüncü maddesi herkesin kanun önünde eşit olduğunu belirtmektedir. Kimsenin cinsiyeti, ebeveynleri, ırkı, dili, geldiği ülke, kökeni, dini inancı ve siyasi görüşü nedeniyle ayrıma uğrayamayacağı hükme bağlanmıştır. İnanç ve vicdan özgürlüğü ile ilgili dördüncü madde ise herkesin dinini ve gereklerini özgürce yerine getirebileceğini vurgulamaktadır. Son olarak Anayasanın 138. Maddesinde Alman halkının Nasyonal

*Almanya'da Radikal Sağın Yükselişi:
Almanya İçin Alternatif Partisi, Popülizm ve Demokrasi*

Sosyalizm ve militarizmden kurtulması üzerine hükümler bulunmaktadır (Bundesamt für Justiz).

AfD'nin şiddet yanlısı gruplara olan doğrudan veya dolaylı desteği konusunda Anayasayı Koruma Teşkilatı (*Bundesamt für Verfassungsschutz -BfV*) 2018 yılında harekete geçmiştir. Ülkenin iç istihbarat teşkilatı olarak görev yapan BfV'nin görevi; partilerin anayasal teamüllere uyup uymadıklarını ve demokratik sisteme zarar verip vermediklerini kontrol etmektir. AfD siyasetçilerinin aşırı sağa kayan, şiddet yanlısı söylemleri ve partinin gençlik kanadının ırkçı grup ve eylemlerle olan ilişkisi, BfV tarafından yakinen takip edilmektedir (Spiegel: Eylül 2018). Ayrıca BfV 2020 yılının başında AfD'nin bir kanadının demokrasiye tehdit oluşturduğunu belirterek bu grubun faal liderlerini gözetim altında tutmaya başlamıştır (Bennhold, 2020).

AfD'nin iktidara gelmesini ve dolayısıyla demokrasiyi zayıflatmasını engelleyen bir başka mekanizma da diğer partilerin AfD ile koalisyon kurmama ve AfD'yi ana akım siyasete dâhil etmeme üzerine kurdukları "*cordon sanitaire*" yani bir güvenlik kuşağıdır. Bu *cordon sanitaire*, İkinci Dünya Savaşı sonrası siyasi partilerin aşırı sağdan uzak kalma konusundaki uzlaşmaları sonucu kurulmuştur. Günümüzde de AfD ile işbirliği yapılmaması yönünde "yazılı olmayan" bir yasak söz konusudur. Bu nedenle AfD'nin iktidar ortağı olarak ulusal hükümete ya da eyalet seviyesinde yönetime girmesi pek mümkün gözükmemektedir. Ancak AfD'nin 2017 seçimlerinde oyların %12,6'sını alıp Federal Meclis'e üçüncü parti olarak girmesi, partiye karşı güvenlik kuşağı oluşturulmasını kısmen zorlaştırmıştır. Doğu Almanya'nın bazı bölgelerinde en güçlü parti olan AfD, Almanya'daki parti sistemini parçalayarak ana akım partilerin istikrarlı bir koalisyon kurma ihtimallerini zorlaştırmıştır.

Bu güvenlik kuşağının ihlalini Ocak 2020'de doğu Almanya'daki Thüringen eyalet seçimlerinde görmek mümkündür. AfD'nin Merkel'in Hıristiyan Demokrat Birliği Partisi ile ittifak yaparak Hür Demokrat Parti adayı Kemmerich'i Thüringen eyaleti başbakanı seçmesi ülkede "siyasi deprem" etkisi yaratmıştır. Bu ittifak, ülke çapında büyük tepkilere yol açınca Kemmerich, AfD desteğinin lekesini üzerinden atmak için eyalet başbakanlığından istifa etmiştir. Merkel kendi parti üyelerinin AfD ile ittifak yapmasının affedilemez olduğunu belirtmiştir. Bu siyasi deprem, Merkel'in halefi olarak

437

IJSl 13/2
Aralık
December
2020

gördüğü ve Aralık 2018’de parti liderliğine seçilen Annegret Kramp-Karrenbaue’nun istifasına neden olmuştur (Connolly, 2020). Bu güvenlik kuşağı ihlaline halktan ve liderlerden gelen büyük tepki, popülist radikal bir sağ partinin iktidara gelmesinin önündeki engelleri göstermektedir.

AfD’nin son dönemde siyasette güç kaybetmesinin önemli bir diğer nedeni de 2019 yılının sonunda Çin’de başlayıp 2020 yılının başlarında tüm Avrupa’da yayılmaya başlayan COVID-19 diye adlandırılan virüs salgınından kaynaklanmaktadır. Salgın ile mücadele kapsamında iktidardaki koalisyon hükümetinin hızlı ve kararlı önlemler alması, mevcut hükümete olan güveni arttırmıştır. AfD’nin salgın başladığından beri takındığı kararsız tavır partiye puan kaybettirmiştir. Önce Almanya’nın ulusal sınırlarını kapatmayı teklif etmesi, daha sonra ise karantinaya karşı çıkan gösterileri desteklemesi, partiye olan güven ve desteği azaltmıştır (Knight: 2020).

Sonuç olarak AfD’nin tehlikeli göçmen, mülteci ve yabancı karşıtı popülist politikaları ve söylemleri, Alman demokrasisine zarar verme potansiyeline sahiptir. Ancak İkinci Dünya Savaşı’nda yaşanan acı tecrübeler ülkede demokrasinin devamlılığı için gerekli anayasal güvencelerin oluşturulmasına yol açmıştır. AfD, Alman demokrasisi için potansiyel bir tehdit olmakla beraber; hâlihazırdaki denge ve denetleme mekanizmaları, bu tehdidi bertaraf etme güç ve kapasitesine sahiptir.

*Almanya'da Radikal Sağın Yükselişi:
Almanya İçin Alternatif Partisi, Popülizm ve Demokrasi*

KAYNAKÇA

"2019 European Election Results," European Parliament, 2019, <https://election-results.eu/national-results/germany/2019-2024/> (Erişim Tarihi: 04.06.2019).

"AfD's Gauland plays down Nazi era as a 'bird shit' in German history," Deutsche Welle, 2 Haziran 2018a, <https://www.dw.com/en/afds-gauland-plays-down-nazi-era-as-a-bird-shit-in-german-history/a-44055213> (Erişim Tarihi: 05.06.2019).

Alonso, Sonia; Kaltwasser, Cristobal Rovira (2015). "Spain: No Country for the Populist Radical Right?". *South European Society and Politics*, 20 (1), 21-45.

Amann, Melanie (2019). "The AfD's Ongoing Slide toward Right-Wing Extremism," Spiegel Online, 12 Eylül 2019, <https://www.spiegel.de/international/germany/german-populist-afd-party-continues-slide-to-extremism-a-1286286-2.html> (Erişim Tarihi: 13.09.2019).

Amann, Melanie et al. "How the Alternative for Germany Has Transformed the Country," Spiegel Online, 21 Eylül 2018, <https://www.spiegel.de/international/germany/how-the-alternative-for-germany-has-transformed-the-country-a-1227360-2.html> (Erişim Tarihi: 05.06.2019).

Arzheimer, Kai (2015). "The AfD: Finally a Successful Right-Wing Populist Eurosceptic Party for Germany?". *West European Politics*, 38(3), 535-556.

Ataç, Emre (2019). *The Populist Radical Right in Germany: Ideology & Policies of the Alternative Für Deutschland (AfD)*, İstanbul: İKV Yayınları, Yayın No: 303.

Barkin, Noah (2017). "Merkel, called 'traitor', defends refugee stance in rowdy east Germany," Reuters, 17 Ağustos 2017, <https://www.reuters.com/article/us-germany-election-merkel-idUSKCN1AX263>, (Erişim Tarihi: 12.06.2019).

Bennhold, Katrin (2020). "Germany Places Part of Far-Right Party Under Surveillance," *The New York Times*, 12 Mart 2020, <https://www.nytimes.com/2020/03/12/world/europe/germany-afd.html> (Erişim Tarihi: 05.09.2020)

Bernhard, Henry (2019). "Der Unterschied zwischen „Flügel“ und restlicher Partei," Deutschlandfunk, 29.10.2019, https://www.deutschlandfunk.de/afd-der-unterschied-zwischen-fluegel-und-restlicher-partei.1773.de.html?dram:article_id=462076 (Erişim Tarihi: 05.09.2020) (Translated by Can Özgür Yılmaz).

Bundesministerium der Justiz und für Verbraucherschutz, Bundesamt für Justiz, https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_gg/englisch_gg.html (Erişim Tarihi: 12.09.2020).

Cain, Ali (2017). "The Far Right's gains challenge German Democracy," Freedom House, 18 Ekim 2017, <https://freedomhouse.org/article/far-rights-gains-challenge-german-democracy> (Erişim Tarihi: 12.09.2020).

Chase, Jefferson (2018). "Germany's Angela Merkel ignores Xenophobic attack in Bundestag Debate," Deutsche Welle, 16 Mayıs 2018, <https://www.dw.com/en/germanys-angela-merkel-ignores-xenophobic-attack-in-bundestag-debate/a-43801414> (Erişim Tarihi: 13.09.2020).

Chase, Jefferson (2017). "AfD What You need to know about Germany's Far-Right Party," Deutsche Welle, 24 Eylül 2017, <https://www.dw.com/en/afd-what-you-need-to-know-about-germanys-far-right-party/a-3720819> (Erişim Tarihi: 05.06.2019).

Chazan, Guy (2017). "Why is Alternative for Germany the new force in German politics? Financial Times, 25 Eylül 2017, <https://www.ft.com/content/55f18544-a1c8-11e7-b797-b61809486fe2> (Erişim Tarihi: 04.06.2019).

Connolly, Kate (2020). "Germany's Political Crisis: How did it start and what comes next?" The Guardian, 14 Şubat 2020, <https://www.theguardian.com/world/2020/feb/14/germany-political-crisis-cdu-annegret-kramp-karrenbauer-how-did-it-start-and-what-comes-next> (Erişim Tarihi: 15.02.2020).

Connolly, Kate (2016). "Frauke Petry: The Acceptable Face of Germany's New Right?," The Guardian, 19 Haziran 2016, <https://www.theguardian.com/world/2016/jun/19/frauke-petry-acceptable-face-of-germany-new-right-interview> (Erişim Tarihi: 11.06.2019).

Conradis, Brandon (2016). "Germany's AfD takes overt anti-Islam stance," Deutsche Welle, 17 Nisan 2016, <https://www.dw.com/en/germanys-afd-takes-overt-anti-islam-stance/a-19194641> (Erişim Tarihi: 11.06.2019).

"'Cripple democracy': How the far-right is out to shatter German politics," The Local, 12 Şubat 2020, <https://www.thelocal.de/20200212/destructive-far-right-out-to-shatter-german-politics> (Erişim Tarihi: 10.09.2020).

Çaha, Ömer (2014). "Demokrasi", Halis Çetin (Ed.). *Siyaset Bilimi*, Ankara: Orion Kitabevi.

Çalışkan, Hülya, Ecem (2018). "The Rise of Populist Radical Right Parties in Europe: The Case of Alternative for Germany (AfD)," (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Avrupa Çalışmaları Anabilim Dalı, Ankara.

Dahl, Robert A. (1971). *Polyarchy: Participation and Opposition*. New Haven and London: Yale University Press.

Daldorph, Brenna (2016). "Frauke 'Adolfina' Petry: The Anti-Immigrant, anti-Islam Threat to Merkel," France 24, 5 Eylül 2016,

*Almanya'da Radikal Sağın Yükselişi:
Almanya İçin Alternatif Partisi, Popülizm ve Demokrasi*

<https://www.france24.com/en/20160905-germany-afd-frauke-petry-right-immigrant-election-merkel> (Erişim Tarihi: 04.06.2019).

Dearden, Lizzie (2017). "German AfD politician 'attacks Holocaust memorial' and says Germans should be more positive about Nazi past," Independent, 19 Ocak 2017, <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/germany-afd-bjoern-hoecke-berlin-holocaust-memorial-shame-history-positive-nazi-180-turnaround-a7535306.html> (Erişim Tarihi: 09.06.2019).

Fenkart, Stephanie (2018). "The Rise of Populism in Europe" https://static1.squarespace.com/static/58a2c691b3db2b3c6990193a/t/5b56f2c02b6a282123c1595f/1532424900817/2018-07-+The+Rise+of+Populism_Stephanie+Fenkart.pdf (Erişim Tarihi: 05.06.2019).

Freedom in the World 2020, Freedom House, Germany Country Report, <https://freedomhouse.org/country/germany/freedom-world/2020> (Erişim Tarihi:10.09.2020).

Frymark, Kamil (2019). "The European elections in Germany: the Greens move ahead of the SPD", Center for Eastern Studies, 28 Mayıs 2019, <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2019-05-28/european-elections-germany-greens-move-ahead-spd> (Erişim Tarihi: 10.06.2019).

Galston, William (2018). "The Rise of European Populism and the Collapse of the Center Left," Brookings Institute, 8 Mart 2018, <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2018/03/08/the-rise-of-european-populism-and-the-collapse-of-the-center-left/> (Erişim Tarihi: 03.06.2019).

"Germany's AfD seeks 'moderate' path to attract 'middle-class' votes," Deutsche Welle, 1 Aralık 2019, <https://www.dw.com/en/germanys-afd-seeks-moderate-path-to-attract-middle-class-votes/a-51493275> (Erişim Tarihi: 13.09.2020).

"Germans support democracy. but are concerned about Islam," Deutsche Welle, 11 Temmuz 2019, <https://www.dw.com/en/germans-support-democracy-but-are-concerned-about-islam/a-49549541> (Erişim Tarihi: 10.09.2020).

"Germany elections: AfD surge in Saxony and Brandenburg," BBC News, 2 Eylül 2019, <https://www.bbc.com/news/world-europe-49544781> (Erişim Tarihi: 03.09.2019).

"Germany's Turks plan to sue over AfD politician's 'camel drivers' rant," Deutsche Welle, 16 Şubat 2018, <https://www.dw.com/en/germanys-turks-plan-to-sue-over-afd-politicians-camel-drivers-rant/a-42608271> (Erişim Tarihi: 11.06.2019).

441

IJSl 13/2
Aralık
December
2020

"Germany Elections: Further Blow for Merkel in Hesse," BBC News, 28 Ekim 2018, <https://www.bbc.com/news/world-europe-46012098> (Erişim Tarihi: 07.06.2019).

"How the Alternative for Germany Has Transformed the Country," Spiegel Online, 21 Eylül 2018, <https://www.spiegel.de/international/germany/how-the-alternative-for-germany-has-transformed-the-country-a-1227360.html> (Erişim Tarihi: 11.06.2019).

Jegić, Denijal (2018). "Germany's Far Right AfD Exploits Passivity and Resentment to Enter the Mainstream". Mint Press News, 3 Ekim 2018 <https://www.mintpressnews.com/germanys-far-right-afd-exploits-passivity-and-resentment-to-enter-the-mainstream/250230/> (Erişim Tarihi: 11.06.2019).

Kim, Seongcheol (2017). "The Populism of the Alternative for Germany (AfD): An Extended Essex School Perspective". *Palgrave Communications*, 3(5), 1-11.

Knight, Ben (2020). "German far-right AfD in crisis," Deutsche Welle, 18.05.2020, <https://www.dw.com/en/german-far-right-afd-in-crisis/a-53487633> (Erişim Tarihi: 12.09.2020).

Linz, Juan; Stepan, Alfred (1996). *Problems of Democratic Transition and Consolidation*. Baltimore ve Londra: Johns Hopkins University Press.

Luyken, Jörg (2017). "Religious Freedom for Muslims: The AfD have picked their first fight in Bundestag", *The Local*, 1 Kasım 2017, <https://www.thelocal.de/20171101/what-you-need-to-know-about-the-first-feud-of-the-new-bundestag> (Erişim Tarihi: 11.06.2019).

"Manifesto for Germany, The Political Programme of the Alternative for Germany", 30 Nisan-1 Mayıs 2016, https://www.afd.de/wp-content/uploads/sites/111/2017/04/2017-04-12_afd-grundsatzprogramm-englisch_web.pdf (Erişim Tarihi: 10.06.2019).

"Merkel'in Partisi Yerel Seçimlerden Zaferle Çıktı", Deutsche Welle, 14.09.2020, <https://www.dw.com/tr/merkelin-partisi-yerel-se%C3%A7imlerden-zaferle-%C3%A7%C4%B1kt%C4%B1/a-54915660>

"Merkel's CDU suffers worst ever result in Hamburg elections", *The Guardian*, 23 Şubat 2020, <https://www.theguardian.com/world/2020/feb/23/far-right-afd-ejected-from-hamburg-state-parliament-after-attack>.

Merkel, Wolfgang (2004). "Embedded and Defective Democracies". *Democratization*, 11(5), 33-58.

"More than half of Germans believe democracy in danger: survey," Deutsche Welle, 12 Eylül 2019, <https://www.dw.com/en/more-than-half-of-germans-believe-democracy-in-danger-survey/a-50401468> (Erişim Tarihi: 04.09.2020).

*Almanya'da Radikal Sağın Yükselişi:
Almanya İçin Alternatif Partisi, Popülizm ve Demokrasi*

Mudde, Cas (2017). "What the Stunning Success of AfD means for Germany and Europe," *The Guardian*, 24 Eylül 2017, <https://www.theguardian.com/commentisfree/2017/sep/24/germany-elections-afd-europe-immigration-merkel-radical-right> (Erişim Tarihi: 11.06.2019).

Mudde Cas; Kaltwasser, Rovira, Cristobal (2011). "Voice of the Peoples? Populism in Europe and Latin America Compared," Kellogg Institute, The Helen Kellogg Institute for International Studies, Working Paper 378, July 2011, https://kellogg.nd.edu/sites/default/files/old_files/documents/378_0.pdf (Erişim Tarihi: 10.06.2019).

Mudde, Cas (2007). *Populist Radical Right Parties in Europe*. Cambridge: Cambridge University Press.

Mudde, Cas (2004). "The Populist Zeitgeist". *Government and Opposition*, 39(4), 541-563.

"Not part of Germany': German right-wing AfD party adopts anti-Islamic manifest" RT, 1 Mayıs 2016, <https://www.rt.com/news/341558-afd-germany-islam-manifesto/> (Erişim Tarihi: 03.06.2019).

Oltermann, Philip (2016). "German rightwing party apologises for Jerome Boateng comments," *The Guardian*, 29 Mayıs 2016, <https://www.theguardian.com/world/2016/may/29/german-far-right-party-row-jerome-boateng-neighbour-comments> (Erişim Tarihi: 10.06.2019).

Rattay, Wolfgang (2016). "'Not Part of Germany': German Right-Wing AfD Party Adopts Anti-Islamic Manifesto," *Reuter*, 1 Mayıs 2016, <https://www.rt.com/news/341558-afd-germany-islam-manifesto/> (Erişim Tarihi: 06.06.2019).

Scally, Derek (2016). "Germany's populist AfD steps up anti-Muslim policies," *Irish Times*, 18 Nisan 2016, <https://www.irishtimes.com/news/world/europe/germany-s-populist-afd-steps-up-anti-muslim-policies-1.2614789> (Erişim Tarihi: 11.06.2019).

Schubert, Attika (2014). "Bavarians vote in election that may spell doom for Merkel," *CNN*, 14.10.2018, <https://edition.cnn.com/2018/10/14/europe/bavaria-election-merkel-germany-intl/index.html> (Erişim Tarihi: 06.09.2020).

Schucmacher, Elizabeth (2016). "German AfD Leader Petry steps up Rhetoric ahead of meeting the Muslim Council," *Deutsche Welle*, 22.05.2016, <https://www.dw.com/en/german-afd-leader-petry-steps-up-rhetoric-ahead-of-meeting-with-muslim-council/a-19275574> (Erişim Tarihi: 16.06.2019).

Schumpeter, Peter (1976). *Capitalism, Socialism and Democracy*. Fifth Edition, Londra - New York: Routledge.

Staudenmarien, Rebecca (2017). "Gay in the AfD: Talking with LGBT supporters of Germany's Populist Party," Deutsche Welle, 17 Mart 2017, <https://www.dw.com/en/gay-in-the-afd-talking-with-lgbt-supporters-of-germanys-populist-party/a-38002368> (Erişim Tarihi: 06.06.2019).

Stone, Jon (2017). "Germany's new far-right party AfD says it will fight an 'invasion of foreigners'" Independent, 25 Eylöl 2017, <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/german-election-results-afd-far-right-merkel-alexander-gauland-2017-coalition-invasion-of-foreigners-a7965886.html> (Erişim Tarihi: 11.06.2019).

"Thüringen'deki seçimler Berlin'deki ortakları sarstı," Deutsche Welle, 28.10.2019, <https://www.dw.com/tr/th%C3%BCringendeki-se%C3%A7imler-berlindeki-ortaklar%C4%B1-sarst%C4%B1/a-51012574> (Erişim Tarihi: 30.10.2019).

SUMMARY

The rise of euro-crisis in euro-zone countries, increasing EU intervention into the domestic policies of the EU members, the refugee crisis of 2015, the rise of terror attacks on various European cities, and Europeans' fear of losing their identity in their own countries led to a significant growth in the power of the populist radical right parties all over Europe. Similarly, the rise of populist right in Germany manifested itself in the electoral victories of Alternative for Germany (*Alternative für Deutschland* - AfD), established in 2013 to oppose Germany's euro-zone policies. Gradually, AfD's Eurosceptic and anti-EU policies transformed into anti-immigrant, anti-refugee and Islamophobia strategies. After receiving 12.6 percent of the votes in September 2017 general elections, AfD entered the German parliament as the first populist radical right party since World War II. Currently, the party is represented in 16 of Germany's state parliaments. Such a rise in the popularity of a radical populist right party raised concerns among the German public regarding the deconsolidation of German democracy.

This article aims at analyzing AfD's populist policies under the framework of Cas Mudde's (2007: 22) three components of populism, namely, 'populism,' 'nativism' and 'authoritarianism', in the framework of democratic deconsolidation. In other words, the article aims at analyzing whether or not AfD presents a real challenge to the consolidated democracy of Germany. According to Wolfgang Merkel (2004: 36-37), in a consolidated democracy, the following rights must be present: political rights, which include freedom of press, association, demonstration and petition; civil rights, which include individual rights of protection of life, freedom and property; equal access to law and equal treatment by law; and protection against illegitimate arrest, exile, torture and unjustifiable intervention into personal life. If one of these conditions is not met, then the country is considered to be a defective democracy.

In this context, following the theoretical background of populism and democratic consolidation as well as a brief background of AfD, the article first analyzes AfD's 'populist' policies in terms of populism, nativism and authoritarianism. In fact, all three components of populism pose different challenges to democracy. Populism creates conflict within the German society by polarizing the population into the "pure people" and the "corrupt elite". AfD portrays itself as the representative of the "pure and good people" of Germany, and the mainstream parties, such as Chancellor Merkel's Christian Democratic Union and the main opposition Social Democrats, as the "corrupt elite". By following nativism, AfD claims that only Germany should be exclusively reserved for Germans, and promotes the expulsion of all non-Germans. The party aims at reducing the number of immigrants, refugees and non-Christians as steps to making the country purely German. As can be

observed from the party program and the discourses of AfD politicians, nativist policies consider multiculturalism as a threat to German culture. Lastly, the article examines the 'authoritarian' policies of AfD as an extension of its nativist policies. The belief that Germany belonged exclusively to its own native population, and the rejection of others undoubtedly represents a move away from democracy, towards authoritarian policies, such as closing the borders, expelling recently arrived refugees, and violating the civil liberties and political rights of settled immigrants. In other words, the party rejected the most significant principle of democracy, i.e., pluralism. Party officials opposed the establishment of new mosques, and proposed the demolition of private facilities established specifically for Muslims.

446 The article attempts at answering the question of whether or not, as a populist radical right party, AfD poses a danger to German democracy. By taking the party program and the discourses of AfD politicians into consideration, as well as examining its populist, nativist and authoritarian policies, the study argues that AfD represents a potential danger to German democracy. However, the German constitution protects the civil liberties and political rights of its people; article 3 of Basic Rights rejects discrimination, stating "No person shall be favored or disfavored because of sex, parentage, race, language, homeland and origin, faith or religious or political opinions." In addition, the *cordon sanitaire* – in which mainstream parties unite in agreement to exclude far-right parties from coalitions– still continues in Germany due to its traumatic Nazi past. The mainstream parties' mechanisms make it impossible for AfD to join a coalition, and therefore, currently, no challenge is posed by AfD to German democracy.

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

YAŞAM KALİTESİNİ AÇIKLAMADA SOSYAL DIŞLANMA VE YAŞAM TATMİNİNİN ROLÜ

Mine AYDEMİR*, Nuran BAYRAM ARLI**

Makale Geliş Tarihi-Received: 01.04.2020
Makale Kabul Tarihi-Accepted: 21.10.2020
DOI: 10.37093/ijisi.837687

447

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

ÖZ

Bu çalışmada bireylerin yaşam kalitesini açıklamada sosyo-demografik değişkenlerin yanı sıra, sosyal dışlanma ve yaşam tatmininin rolünün ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Bu amaçla katılımcılara Yaşam Kalitesi, Sosyal Dışlanma, Yaşam Tatmini ölçeklerinin ve sosyo-demografik soruların yer aldığı bir anket formu verilmiştir. Gönüllü olarak 864 kişinin katıldığı bu çalışmada veriler ikili lojistik regresyon ile analiz edilmiştir. Analiz sonucuna göre kadınların yaşam kalitesinin erkeklere göre daha yüksek olduğu, ekonomik düzeyi yüksek olanların yaşam kalitesinin ekonomik düzeyi düşük olanlara göre daha yüksek olduğu, yaşam tatmini yüksek olanların yaşam kalitesinin yaşam tatmini düşük olanlara göre daha yüksek olduğu sonuçları elde edilmiştir. Bunun yanı sıra sosyal dışlanma bağlamında sosyal katılımı düşük olan bireylerin yaşam kalitesinin daha düşük olduğu ve uygun ev ve çevre koşullarına sahip olmanın bireylerin yaşam kalitesini arttırdığı sonuçları elde edilmiştir. Bu sonuçlar sosyal dışlanmanın bazı

* Arş. Gör., Bursa Uludağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Ekonometri Bölümü, Görükle Kampüsü, Bursa/Türkiye. mineaydemir@uludag.edu.tr ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3276-8148>.

** Prof. Dr., Bursa Uludağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Ekonometri Bölümü, Görükle Kampüsü, Bursa/Türkiye. nuranb@uludag.edu.tr ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5492-184X>.

boyutlarının, yaşam tatmininin ve ekonomik durumun yaşam kalitesini açıklamada önemli rol oynadığını göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Yaşam Kalitesi, Sosyal Dışlanma, Yaşam Tatmini, WHOQOL-BREF, Lojistik Regresyon.

**THE ROLE OF SOCIAL EXCLUSION AND LIFE
SATISFACTION IN EXPLAINING QUALITY OF LIFE**

ABSTRACT

The aim of this study, investigate the role of social exclusion and life satisfaction on the quality of life. For this aim, 864 voluntary participants answered a questionnaire with the World Health Organization Quality of Life Assessment (WHOQOL), Satisfaction With Life Scale, Social Exclusion Scale, and socio-demographic questions. Logistic regression analysis method was applied in this study. According to the logistic regression results, women have a higher quality of life than men and those with high economic levels have a higher quality of life than those with low economic levels. The life satisfaction variable was found to be a significant variable and it was concluded that individuals with high life satisfaction had a higher quality of life. The social exclusion was evaluated with all its sub-dimensions and it was concluded that it explained the quality of life with its two dimensions. Accordingly these sub-dimensions, it was concluded that those who do not have a suitable house and secure environment conditions have a lower quality of life and those who have high social participation have a high quality of life. Ampric results showed that life satisfaction, economic status, and some sub-dimensions of social exclusion playing an important role in explaining the quality of life.

Keywords: Quality of Life, Social Exclusion, Satisfaction with Life, WHOQOL-BREF, Logistic Regression.

GİRİŞ

Yaşam kalitesi, Dünya Sağlık Örgütü Yaşam Kalitesi Grubu'na (WHOQOL) göre, bireyin beklentileri, örüntüleri ve özellikleriyle ilgili olarak, kültür ve içinde yaşadıkları değer sistemi bağlamında, yaşamdaki konumunu algılaması olarak tanımlanmaktadır. Diğer bir ifade ile yaşam kalitesi, kişinin tüm yaşamsal boyutlarını kapsayan ve yaşamını etkileyen faktörleri de içinde barındıran çok boyutlu bir kavramdır. Yüksek düzeyde bir yaşam kalitesi herkes tarafından ulaşılmak istenen bir hedeftir. Bu kavram, Dünya Sağlık Örgütü'nün önerdiği gibi, bireyin basit hastalıktan ziyade zihinsel ve sosyal olarak genel iyilik hali algısı olarak yorumlanan sağlığın tanımına dayanmaktadır (WHOQOL, 1995: 1405; Silva vd., 2014: 392). Başlangıçta genel yaşam kalitesi kavramı, geleneksel sağlık ve fonksiyonel durum kavramlarının bir yardımcısı olarak kabul edilmiştir. Bu nedenle ideal bir sağlık değerlendirmesi, kişinin fiziksel sağlığının bir ölçüsünün yanı sıra fiziksel, sosyal, psikolojik işleyişin bir ölçüsünü ve yaşam kalitesi ölçüsünü içermektedir (WHOQOL, 1998: 1569).

Yaşam kalitesini doğası gereği subjektif ve objektif özellikleri birlikte barındırmasından dolayı bu kavramı ölçmek için standart araçlar ortaya koymak zordur. Bununla birlikte birçok ölçüm aracı araştırmacılar tarafından oluşturulmuştur. Bu ölçüm araçlarının bir kısmı genel yaşam kalitesine yönelik ölçümler yaparken bir kısmı belirli bir alan ya da grup ile ilgili (sağlık, yaşlılar vb.) ölçümler yapmak üzere tasarlanmışlardır. Yaşam kalitesini ölçmek için Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından WHOQOL-100 ve daha az maddeden oluşan WHOQOL-BREF ölçekleri geliştirilmiştir. Bu ölçekler sağlıkla ilgili yaşam kalitesini ölçmeyi amaçlamaktadır. Bu nedenle sağlıklı ya da belirli hastalıklara sahip insanlar için kullanılabilir. Bu ölçek birçok farklı dile çevrilmiştir ve dünyada yaygın olarak kullanılmaktadır (Bayram vd., 2011: 40; Skevington, 2002: 135-136; Skevington vd. 2004: 300).

Yaşam kalitesini ölçmek için araçlar geliştirilmesindeki en temel amaç bu kavramın etraflıca ele alınması, tüm bileşenlerinin ortaya konması ve ilişkili olduğu diğer kavramlar açısından incelenebilmesinin sağlanmasıdır. İnsanların yaşam kalitesini yükseltmek, bu bağlamda toplumsal problemlerin üstesinden gelmek, uygun politikalar belirlemek ve hayata geçirmek her zaman öncelikli amaçlar içinde yer

almaktadır. Yaşam kalitesi, daha sağlıklı ve refah düzeyi yüksek toplumlar yaratmak için ele alınan ve araştırmalara konu olan önemli bir kavramdır. Yaşam kalitesini oluşturan kavramların yanı sıra yaşam kalitesi üzerinde etkili olan ve onun açıklanmasında kullanılan farklı kavramlarda vardır. Bu çalışmada da yaşam kalitesi tüm boyutlarıyla ölçülerek, yaşam tatmini ve sosyal dışlanma bağlamında değerlendirilecektir. Yaşam tatmini, sosyal dışlanma ve demografik değişkenlerin yaşam kalitesi üzerinde nasıl bir açıklayıcı etkiye sahip oldukları araştırılacaktır.

1. SOSYAL DIŞLANMA VE YAŞAM TATMİNİ

Sosyal dışlanma, maddi yoksunluk, sosyal haklardan faydalanma, sosyal katılımcılık ve kültürel entegrasyon boyutlarını içinde barındıran, dinamik yapıya sahip bir kavramdır. Sosyal dışlanma toplumun bir parçası olmayı gösteren sosyal entegrasyonun tersi bir kavram olarak ele alınmaktadır. Ekonomik olarak yoksunluk yaşamak, işgücü piyasasının dışında kalmak sosyal dışlanmanın en önemli kaynaklarından biri olmakla beraber, politik, sosyal ve kültürel boyutlarda da sosyal dışlanma kendini göstermektedir (Bossert vd., 2007: 778; Robila, 2006: 86; Jehoel-Gijsbers, Vrooman, 2007: 11-13; Silver, 1994: 534).

Sosyal dışlanma ve yaşam kalitesi kavramları içsel ya da dışsal olarak farklı kavramların birleşmesi ile meydana gelirler. Yaşam kalitesinin içsel kavramları, bireyin yaşam durumuna karşı zihinsel, duygusal ve fizyolojik tepkilerini içerir. Dışsal kavramlar ise sosyal yapıyı, sosyal çevrenin kültürel ve psikolojik etkilerini içerir (Ferriss, 2006: 117). Sosyal dışlanmanın içsel kavramları; sosyal katılım ve kültürel/normatif entegrasyon iken, dışsal kavramları ise maddi yoksunluk ve sosyal kurumlara, hükümlere ve iyi konutlara erişimdir. Sosyal dışlanma ile yaşam kalitesi birbiri ile ilişkili değişkenlerdir. Sosyal dışlanma yaşam kalitesini açıklamada etkili bir değişken olarak ele alınabilir (Bayram vd., 2012: 110).

Yaşam tatmini, bir kişinin kendi hayatı hakkında genel yargısı/değerlendirmesi olarak tanımlanır (Pavot vd., 1991: 150). Yaşam tatmini, bireyin en önemli ihtiyaçlarının, hedeflerinin ve isteklerinin öznel bir değerlendirmesini sağlar (Frisch, 2000: 220). Başka bir deyişle, yaşam tatmini, bir kişinin belirli yaşam alanları

dahil genel yaşam memnuniyeti veya yaşam kalitesi hakkındaki kararlarının öznel değerlendirmesidir (Bayram vd., 2010: 82; Marques vd., 2007: 84). Yaşam tatmini, öz tatmin ve iyi oluş üzerine yapılan çalışmalarda bu kavramların öznel yaşam kalitesi ile ilişkili olduğu görülmektedir (Tov; Diener, 2009: 10; Cummins; Nistico, 2002: 42, 43).

2. METHOD

2.1. Katılımcılar

452

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

Çalışmanın örnekleme Bursa'da yaşayan onsekiz yaş üstü 864 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu katılımcılar gönüllü olarak sosyo-demografik soruların ve Yaşam Kalitesi, Yaşam Tatmini ve Sosyal Dışlanma ölçeklerinin yer aldığı bir anket formunu cevaplamışlardır. Çapraz kesit verisi olarak elde edilen verilere kolayda örnekleme yöntemi ile ulaşılmıştır.

2.2. Ölçüm Araçları

Çalışmada sağlıkta yaşam kalitesini (QOL) ölçmek için Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından (1994, 1995, 1998) geliştirilen WHOQOL-100 ölçeğinin kısa formu olan WHOQOL-BREF ölçeği kullanılmıştır. Ölçeğin Türkçe geçerlik ve güvenirlik çalışmaları Eser vd. (1999) tarafından yapılmıştır. Toplamda 26 maddeden oluşan ve 5'li likert tipinde değerlendirilen orijinal ölçekte birinci madde katılımcının genel yaşam kalitesini ikinci madde ise genel sağlık durumunu ortaya koymaktadır. Geriye kalan 24 madde ile bireyin sağlıkta yaşam kalitesini ortaya koymak amacı ile fiziksel sağlık, psikolojik durum, sosyal ilişkiler ve çevre olmak üzere dört boyut ele alınmaktadır. *Fiziksel sağlık* boyutunda yer alan maddeler ağrı, enerji, uyku gibi durumları içerirken, *psikolojik durum* boyutundaki maddeler pozitif ve negatif duyguları, görünüşü, benlik saygısı gibi kavramları içermektedir. *Sosyal ilişkiler* boyutu, insan ilişkileri sosyal destek konularını içerirken son olarak *çevre* boyutu, fiziksel çevre, ev, güvenlik, ulaşım gibi kavramları içermektedir (Bayram vd., 2011: 42; Bayram vd., 2007: 1322). Yaşam kalitesi ölçeği ile her bir birey için genel bir yaşam kalitesi puanı elde edilir. Ölçek maksimum 20 puan ya da 100 puan üzerinden değerlendirilir. Ölçekten alınan yüksek puanlar yüksek yaşam kalitesini göstermektedir.

Yaşam Kalitesini Açıklamada Sosyal Dışlanma ve Yaşam Tatmininin Rolü

Mevcut çalışmada yaşam kalitesi, yüksek ve düşük olmak üzere ikili (binary) değişken olarak ele alınmıştır. Birey için elde edilen yaşam kalitesi puanının yüksek ya da düşük olup olmadığının değerlendirmesi kesme noktası belirlenerek yapılmıştır. Silva vd. (2014) yaptıkları çalışmada WHOQOL-BREF için kesme noktasını 60 olarak belirlemişlerdir. Bu değer altında kalan puanlar yaşam kalitesinin kötü, bu değer üstünde olan puanlar ise yaşam kalitesinin iyi olduğunu göstermiştir.

Katılımcıların yaşam tatmin düzeylerini ölçmek için Diener vd. (1985) tarafından geliştirilen Yaşam Tatmini ölçeği (SWLS) kullanılmıştır. Beş maddeden oluşan ölçek yedili likert (1-kesinlikle katılmıyorum-7-kesinlikle katılıyorum) tipi kullanılarak değerlendirilmektedir. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 5 en yüksek puan ise 35 puandır (Pavot; Diener, 1993: 165). Ölçeğin Türkçe geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları Durak, Durak ve Gençöz (2010) tarafından yapılmıştır. Yüksek puanlar bireylerin yaşam tatmin düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir.

Sosyal dışlanmayı düzeylerini ölçmek için Jehoel-Gijsbers ve Vrooman (2007) tarafından geliştirilen ölçek kullanılmıştır. Ölçeğin Türkçe geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları Bayram vd. (2010) tarafından gerçekleştirilmiştir. Sosyal dışlanma ölçeği dört boyut ve toplam 35 maddeden oluşmaktadır. Bu boyutlar; maddi yoksunluk (MY), sosyal haklar (SH), sosyal katılım (SK) ve kültürel entegrasyon (KE) boyutlarıdır. Sosyal haklar boyutu kendi içinde ikiye ayrılmakta ve kamu kurumlarından yararlanma (SH1) ile uygun ev ve çevre koşullarından yararlanma (SH2) boyutlarından oluşmaktadır. 5'li likert tipinde kullanılan ölçekte yer alan maddeler 1-Hiç bir zaman ile 5-Her zaman arasında puanlanmaktadır. Ölçekten alınan yüksek puanlar yüksek sosyal dışlanma düzeyini göstermektedir (Bayram vd., 2012: 112).

2.3. Değişkenler

Çalışmada bağımlı değişken olarak yaşam kalitesi değişkeni kullanılmıştır. Yukarıda da belirtildiği gibi bu değişken yüksek ve düşük olmak üzere ikili (binary) değişken olarak ele alınmıştır. Silva vd. (2014) tarafından WHOQOL-BREF için kesme noktası 60 olarak belirlendiğinden puanı 60 ve üzeri olanlar 1, 60 puanın altında olanlar

ise 0 olarak kodlanmıştır. Bağımlı değişken ikili kodlandığı için verilerin analizinde ikili lojistik regresyon analizinden yararlanılmıştır. Yaşam kalitesi değişkenini açıklamak için cinsiyet (Kadın=1; Erkek=0), eğitim (1=İlkokul; 2=Ortaokul; 3=Yükseköğrenim) ve ekonomik durum (1=Kötü; 2=Orta; 3=İyi) değişkenleri kategorik değişkenler, yaşam tatmini ve yaş değişkenleri de sürekli değişkenler olarak analize dahil edilmiştir.

3. BULGULAR

Analizde kullanılan verilere ait sosyo-demografik özellikler Tablo 1'de sunulmuştur. Çalışmaya katılanların %45.6'sı kadın ve %54.4'ü erkektir. Katılımcıların yaş ortalaması 37.71 (± 11.74) yaştır. Eğitim durumlarına bakıldığında katılımcıların %30.9'u ilkokul, %34.4'ü ortaokul ve %34.7'ü yükseköğrenim mezunudur. Katılımcıların %59.6'sı ekonomik durumlarının orta düzeyde olduğunu belirtmişlerdir.

Tablo 1. Sosyo-Demografik Özellikler

	Frekans	%
Cinsiyet		
Kadın	394	45.6
Erkek	470	54.4
Eğitim		
İlkokul	267	30.9
Ortaokul	297	34.4
Yükseköğretim	300	34.7
Ekonomik Durum		
Kötü	129	14.9
Orta	515	59.6
İyi	220	25.5

Çalışmada kullanılan ölçeklere ait Cronbach Alfa değerleri ve korelasyonlar Tablo 2'de verilmiştir.

*Yaşam Kalitesini Açıklamada Sosyal Dışlanma
ve Yaşam Tatmininin Rolü*

Tablo 2. Ortalama, Standard Sapma, Korelasyonlar ve Cronbach Alfa Değerleri

Değişkenler	Ortalama	S.Sapma	Yaşam Kalitesi	Yaşam Tatmini	Sosyal Dışlanma
Yaşam Kalitesi	64.6	11.2	0.84	0.43**	-0.50**
Yaşam Tatmini	4.12	1.32	0.43**	0.80	-0.38**
Sosyal Dışlanma	2.33	0.48	-0.50**	-0.38**	0.87

Tüm ölçekler için Cronbach Alfa değerleri köşegen değerlerinde koyu renk olarak verilmiştir.

**p<.01

Cronbach Alfa katsayısı Yaşam Kalitesi için 0.84, Yaşam Tatmini için 0.80 ve Sosyal Dışlanma için 0.87 olarak bulunmuştur. Bu değerler 0.70'in üzerinde olduğu için, kullanılan ölçeklerin güvenilir olduğu diğer bir deyişle içsel tutarlılığa sahip oldukları söylenir.

Tüm korelasyon katsayıları .01 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. En yüksek korelasyon değeri yaşam kalitesi ile sosyal dışlanma değişkenleri arasında elde edilmiştir. Korelasyon analizine göre yaşam kalitesi sosyal dışlanma ile ters yönlü ($r=-0.50$; $p<.01$) yaşam tatmini ile de aynı yönlü ($r=0.43$; $p<.01$) bir ilişkiye sahiptir. Ayrıca yaşam tatmini ile sosyal dışlanma arasında ters yönlü ($r=-0.38$; $p<.01$) bir ilişki elde edilmiştir.

Tablo 3'de sağlıkta yaşam kalitesi değişkeni bağımlı değişken olmak üzere uygulanan ikili lojistik regresyon analizi sonuçları yer almaktadır.

455

IJSl 13/2
Aralık
December
2020

Tablo 3. İkili Lojistik Regresyon Analizi Sonuçları

	B	S.E.	Sig.	Exp(B)
Cinsiyet				
Kadın	0.326	0.163	0.045	1.385
Yaş	-0.011	0.007	2.210	0.989
Eğitim Durumu				
İlkokul	-0.233	0.208	0.262	0.792
Ortaokul	-0.042	0.193	0.826	0.958
Ekonomik Durum				
Kötü	-0.715	0.302	0.018	0.489
Orta	-0.654	0.203	0.001	0.520
Yaşam Tatmini	0.477	0.069	0.000	1.611
Sosyal Dışlanma				
Maddi Yoksunluk	-0.020	0.126	0.875	0.980
Sosyal hakların elde edilmesi				
SH1	-0.124	0.099	0.211	0.884
SH2	-0.278	0.126	0.028	0.757
Sosyal Katılımcılık	-0.906	0.151	0.000	0.404
Kültürel Entegrasyon	-0.083	0.107	0.439	0.921

Omnibus test=224.715 (p<.01); -2 Log likelihood=972.483

Hosmer Lemeshow test=4.087 (p>.01)

Cox&Snell R²=0.23; Nagelkerke R²=0.31

SH1: Kamu kurumlarından yararlanma ve yardım

SH2: Uygun ev ve çevre koşullarından yararlanma

Analiz sonuçlarına göre cinsiyet, ekonomik durum, yaşam tatmini ile sosyal dışlanmanın iki boyutu olan sosyal hakların elde edilmesi (uygun ev ve çevre koşulları boyutu) ve sosyal katılımcılık boyutları istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Analizde yer alan yaş, eğitim durumu, sosyal dışlanmanın maddi yoksunluk ve kültürel entegrasyon boyutları ise bu örnekte anlamlı değişkenler olarak bulunamamıştır.

Lojistik regresyon sonuçlarına göre kadınların sağlıkta yaşam kalitesi erkeklere göre 1.38 kat daha fazladır. Ekonomik durum değişkenine bakıldığında, ekonomik durumu iyi olanlara göre ekonomik durumu kötü ve orta düzeyde olanların yaşam kalitesi daha düşüktür.

*Yaşam Kalitesini Açıklamada Sosyal Dışlanma
ve Yaşam Tatmininin Rolü*

Yaşam tatmini değişkeni için sonuçlar incelendiğinde, yaşam tatmini yüksek olanların yaşam kalitesi yaşam tatmini düşük olanlara göre 1.6 kat daha fazladır. Sosyal dışlanma boyutlarına bakıldığında, sosyal dışlanma boyutlarından uygun ev ve çevre koşulları bağlamında sosyal hakların elde edilmesi boyutu ile sosyal katılım boyutları istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Uygun ev ve çevre koşullarına sahip olanların yaşam kalitesi uygun ev ve çevre koşullarına sahip olmayanlara göre daha yüksek bulunmuştur. Diğer bir ifade ile uygun ev ve çevre koşullarına sahip olmayanların yaşam kalitesi daha düşük elde edilmiştir. Son olarak sosyal dışlanma bağlamında sosyal katılımı yüksek olanların yaşam kalitesi sosyal katılımı düşük olanlara göre daha yüksek bulunmuştur. Yani, kişinin sosyal ilişki kurabileceği kişilerin az sayıda olması, arkadaşlarından yeteri kadar sosyal destek görememesi ve insan ilişkilerinde sorun yaşamasının yaşam kalitesini düşürdüğü sonucu elde edilmiştir.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Yaşam kalitesi çok boyutlu bir kavramdır ve sosyal ilişkiler, psikolojik durum, fiziksel sağlık, ve çevresel durum gibi kavramların birlikte ele alınmasıyla elde edilir. Bu araştırmada sağlıkta yaşam kalitesi kavramı sosyal dışlanma ve yaşam tatmini ile birlikte ele alınarak bunların yaşam kalitesini açıklamadaki önemi araştırılmıştır. Beklenmeye uygun şekilde demografik özelliklerden cinsiyet ve ekonomik durum yaşam kalitesini açıklamada anlamlı değişkenler olarak bulunmuştur. Kadınların erkeklere göre yaşam kalitesinin daha yüksek olduğu, ekonomik düzeyi yüksek olanların yaşam kalitesinin ekonomik düzeyi düşük olanlara göre daha yüksek olduğu sonuçları elde edilmiştir. Sosyal dışlanma kavramı tüm alt boyutlarıyla değerlendirilerek ele alınmış ve iki boyutuyla yaşam kalitesini açıkladığı sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre uygun ev ve çevre koşullarına sahip olanlara göre uygun ev ve çevre koşullarına sahip olmayanların yaşam kalitesinin daha düşük olduğu, sosyal katılımı yüksek olan bireylerde yaşam kalitesinin yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Son olarak yaşam tatmini değişkeni anlamlı bir değişken olarak bulunmuş ve yaşam tatmini yüksek bireylerin yaşam kalitesinin daha yüksek olduğu sonucu elde edilmiştir.

Yapılan çalışmalarda genel olarak kadın olmanın, düşük eğitim düzeyine sahip olmanın, ekonomik olanakların az olmasının, ilerlemiş

yaşlarda olmanın, kronik hastalıklara sahip olmanın, iş yerinde sorunlar yaşamamanın yaşam kalitesini azalttığı yönünde bulgular elde edilmiştir (Aydınler-Boylu, Paçacıoğlu, 2016: 140). Cinsiyet açısından yaşam kalitesinin incelendiği bazı çalışmalarda kadınların (Eriş, 2012: 47; Gülmez, 2013: 76) bazı çalışmalarda ise erkeklerin (Torlak, Yavuzçehre, 2008: 34; Koçoğlu, Akın, 2009: 153; Castillion vd., 2005: 1232) yaşam kalitesinin daha yüksek olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Ekonomik durum yaşam kalitesinin belirlenmesinde oldukça önemli bir değişkendir ve ekonomik durumu iyi olan bireylerin yaşam kalitesinin yüksek olması beklenmektedir. Yapılan çalışmalarda da bunu destekler sonuçlar elde edilmiştir (Koçoğlu, Akın, 2009: 149; Kowaltowski vd., 2006: 1109; Hollar, 2003: 96; Torlak, Yavuzçehre, 2008: 37).

Sosyal dışlanmanın sosyal katılım boyutu bireylerin içinde yaşadıkları sosyal çevrenin bir parçası olması ve aktif olarak bu çevreye katılımlarını göstermektedir. Sosyal katılım boyutu Bayram vd. (2012) çalışmasında yaşam kalitesinin psikolojik durum boyutu üzerinde negatif etkili olarak bulunmuştur. Sosyal dışlanmanın, sosyal hakların elde edilmesi boyutunda yer alan uygun ev ve çevre koşullarının sağlanmasının bireylerin yaşam kalitesini arttırdığı ve bu tarz ev ve çevre koşullarına sahip bireylerin kendilerini güvende hissettikleri yapılan araştırmalar ile ortaya konulmuştur (Kowaltowski vd., 2006: 1109; Hollar, 2003: 100; Torlak, Yavuzçehre, 2008: 36).

Sağlıkta yaşam kalitesinin ele alındığı bu çalışmada, iyi ekonomik durum, yüksek yaşam tatmini, yüksek sosyal katılım, uygun ev ve güvenli çevre koşullarına sahip olmanın yüksek yaşam kalitesini beraberinde getirdiği ortaya konulmuştur. Sosyo-demografik değişkenlerle beraber, yaşam tatmini ve sosyal dışlanma gibi değişkenlerin de yaşam kalitesini açıklamada önemli etkiye sahip olduğu sonucu elde edilmiştir.

*Yaşam Kalitesini Açıklamada Sosyal Dışlanma
ve Yaşam Tatmininin Rolü*

KAYNAKÇA

- Aydiner Boylu, Ayfer; Paçacıoğlu, Bahar (2016). "Yaşam Kalitesi ve Göstergeleri". *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 8(15), 137-150.
- Bayram, Nuran; Thorburn, Daniel; Demirhan, Haydar; Bilgel, Nazan (2007). "Quality of Life Among Turkish Immigrants in Sweden". *Quality of Life Research*, 16(8), 1319-1333.
- Bayram, Nuran; Sam, Neslihan; Aytaç Serpil; Aytaç Mustafa (2010). "Yaşam Tatmini ve Sosyal Dışlanma". *İş-Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 12 (4), 81-92.
- Bayram, Nuran; Thorburn, Daniel; Bilgel, Nazan (2011). "Quality of Life among Turkish Immigrants in Sweden: A Study for Assessing the Measurement Properties of the World Health Organization's Quality of Life 100 Instrument". *Migracijske i etničke teme*, 27(1), 39-55.
- Bayram, Nuran; Bilgel, Fırat; Bilgel, Nazan (2012). "Social Exclusion And Quality of Life: An Empirical Study From Turkey". *Social Indicators Research*, 105(1), 109-120.
- Bossert Walter; D'Amrosio Conchita; Peragine Vito (2007). "Deprivation and Social Exclusion". *Economica*, 74, 777-803.
- Castillion, P. Guallar; Sendio, A. Redondo; Baneges, J. Ramon; Garcia, E. Lopez; Rodriguez-Artalejo, Fernando (2005). "Differences in Quality of Life Women and Men in the Older Population of Spain". *Social Science & Medicine*, 60, 1229-1240.
- Cummins, Robert; Nistico, Helen (2002). "Maintaining Life Satisfaction: The Role of Positive Cognitive Bias". *Journal of Happiness Studies*, 3(1), 37-69.
- Diener, Ed; Emmons, Robert; Larsen, Randy; Griffin, Sharon (1985). "The Satisfaction With Life Scale". *Journal of Personality Assessment*, 49(1), 71-75.
- Durak, Mithat; Durak, Emre Şenol; Gencoz, Tülin (2010). "Psychometric Properties of The Satisfaction With Life Scale Among Turkish University Students, Correctional Officers, and Elderly Adults". *Social Indicators Research*, 99(3), 413-429.
- Eriş, Hayriye Merve (2012). "Üniversite Öğrencilerinin Yaşam Kalitesi Düzeylerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme Programı, Ankara.
- Eser, Erhan; Fidaner, Hüray; Fidaner, Caner; Yalcin, E. Sultan; Elbi, Hayriye; Goker, Erdem (1999). "WHOQOL-100 ve WHOQOL-BREF'in Psikometrik Özellikleri". *Psikiyatri, Psikoloji, Psikofarmakoloji Dergisi*, 7(2), 23-40.

459

IJSl 13/2
Aralık
December
2020

- Ferriss, Abbott (2006). "A Theory of Social Structure and The Quality of Life". *Applied Research in Quality of Life*, 1(1), 117-123.
- Frisch, Michael (2000). "Improving Mental and Physical Health Care Through Quality of Life Therapy and Assessment", Diener, Ed; Rahtz, Don (Eds.). *Advances in Quality of Life Theory and Research*, Dordrecht, The Netherlands: Kluwer Academic Press.
- Gülmez, Hakan (2013). "Çalışanların Yaşam Kalitesini Etkileyen Faktörler". *Turkish Journal of Family Medicine and Primary Care*, 7(4), 74-82.
- Hollar, Danielle (2003). "A Holistic Theoretical Model for Examining Welfare Reform: Quality of Life". *Public Administration Review*, 63(1), 90-104.
- Jehoel-Gijsbers, Gerda; Vrooman, J. Cok (2007). "Explaining Social Exclusion: A Theoretical Model Tested in The Netherlands", The Netherlands Institute for Social Research/SCP, The Hague.
- Koçoğlu, Deniz; Akın, Belgin (2009). "Sosyoekonomik Eşitsizliklerin Sağlıklı Yaşam Biçimi Davranışları ve Yaşam Kalitesi ile İlişkisi". *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi*, 2(4), 145-154.
- Kowaltowski, C. C. K. Doris; Gomes da Silva, Vanessa; Pina, A. M. G. Silvia; Labaki, C. Lucia; Ruschel, C. Regina; Moreira, C. Daniel (2006). "Quality of Life and Sustainability Issues as Seen by the Population of Low-Income Housing in the Region of Campinas, Brazil". *Habitat International*, 30, 1100-1114.
- Marques, C. Susanna; Pais-Ribeiro, Jose; Lopez, J. Shane (2007). "Validation of A Portuguese Version of The Students' Life Satisfaction Scale". *Applied Research in Quality of Life*, 2(2), 83-94.
- Pavot, William; Diener, (Ed.) Colvin, Randy; Sandvik, (Ed.) (1991). "Further Validation of The Satisfaction With Life Scale: Evidence For The Cross-Method Convergence of Well-Being Measures". *Journal of Personality Assessment*, 57(1), 149-161.
- Pavot, William; Diener, (Ed.) (1993). "Review of the Satisfaction with Life Scale". *Psychological Assessment*, 5(2), 164-172.
- Robila, Mihaela (2006). "Economic Pressure and Social Exclusion in Europe". *The Social Science Journal*, 43(1), 85-97.
- Silva, A. B. Patricia; Soares, Sonia Maria; Santos, F. G. Joseph; Silva, B. Liliam; (2014). "Cut-Off Point for WHOQOL-Bref as A Measure of Quality of Life of Older Adults". *Revista de Saude Publica*, 48, 390-397.
- Silver, Hilary (1994). "Social Exclusion and Social Solidarity: Three Paradigms". *International Labor Review*, 133(5-6), 531-578.

**Yaşam Kalitesini Açıklamada Sosyal Dışlanma
ve Yaşam Tatmininin Rolü**

- Skevington, M. Suzanne (2002). "Advancing Cross-Cultural Research on Quality of Life: Observations Drawn From The WHOQOL Development". *Quality of Life Research*, 11(2), 135-144.
- Skevington, M. Suzanne; Lotfy, Mahmoud; O'Connell, Kathryn Ann (2004). "The World Health Organization's WHOQOL-BREF Quality of Life Assessment: Psychometric Properties and Results Of The International Field Trial. A Report From The WHOQOL Group". *Quality of Life Research*, 13(2), 299-310.
- Torlak, S. Evin;Yavuzçehre, S. Pınar (2008). "Denizli Kent Yoksullarının Yaşam Kalitesi Üzerine Bir İnceleme". *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 17(2), 23-44.
- Tov, William; Diener, Ed (2009). "Culture and Subjective Well-Being". Diener, Ed (Ed). *Culter and Wellbeing, Social Indicator Research Series 38*, Springer, Dordrecht.
- WHOQOL-Group (1994). "Development of The WHOQOL Rationale and Current Status". *International Journal of Mental Health*, 23(3), 24-56.
- WHOQOL-Group (1995). "The World Health Organisation Quality of Life Assessment (WHOQOL): Position paper from the World Health Organisation". *Social Science and Medicine*, 41(10), 1403-1409.
- WHOQOL-Group (1998). "The World Health Organisation Quality of Life Assessment". *Social Science and Medicine*, 46 (12), 1569-1585.

461

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

SUMMARY

The World Health Organization Quality of Life Group (WHOQOL) is defined the Quality of Life (QOL) as the perceptions of the individual within the context of their culture and value system in which they live, and regarding their expectations, goals, and concerns. The quality of life is based on the definition of health, which is interpreted as an individual's mental and social perception of general well-being rather than a simple disease, as suggested by the World Health Organization (WHOQOL, 1995; Silva et al., 2014). It is difficult to develop standard tools to measure the quality of life since it contains both subjective and objective features by nature. However, many measurement tools were created by researchers. While some of these measurement tools are measuring for general quality of life, some are designed to make measurements related to a particular area or group (health, old age, etc.). WHOQOL-BREF scales consisting of WHOQOL-100 and less items were developed by the World Health Organization (WHO) to measure the quality of life. Quality of life is an important concept that is the subject of researches on how to measure and which variables affect it. In this study, quality of life was evaluated in the context of life satisfaction and social exclusion. The explanatory effect of life satisfaction, social exclusion, and demographic variables on the quality of life was analyzed.

The sample of the study consists of 864 participants over the age of 18 living in Bursa. These participants voluntarily participated and answered a questionnaire including socio-demographic questions and the scales of QOL, Life Satisfaction, and Social Exclusion. In the current study, the QOL is considered as a binary variable. The assessment of whether the QOL score obtained for the individual is high or low was made by determining the cut-off point. Silva et al. (2014) determined the cut-off point for WHOQOL-BREF. The scores below 60 showed that the QOL was bad, and the scores above this value showed that the QOL was good. The data were analyzed using the binary logistic regression method.

In accordance with the expectations, gender, and economic status among demographic characteristics were found to be significant variables in explaining the QOL. It is concluded that women have a higher QOL than men and those with high economic levels have a higher QOL than those with low economic levels. The concept of social exclusion was evaluated with all its sub-dimensions and it was concluded that it explained the QOL with its two dimensions. Accordingly these sub-dimensions, it was concluded that those who do not have a suitable house and a secure environment conditions have lower QOL and those who have high social participation have a high QOL. Finally, the life satisfaction variable was found to be a significant variable and it was concluded that individuals with high life satisfaction had a higher QOL.

*Yaşam Kalitesini Açıklamada Sosyal Dışlanma
ve Yaşam Tatmininin Rolü*

In this study, which focuses on the quality of life in health, it was revealed that having a good economic status, high life satisfaction, high social participation, a suitable house and a secure environment conditions brings a high quality of life. It is concluded that, together with socio-demographic variables, variables such as life satisfaction and social exclusion have an important effect on explaining the quality of life.

463

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

**SİBER ZORBALIK: ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİ
ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

Salih DURSUN, Ahmet GÖKÇE**, Serpil AYTAÇ****

Makale Geliş Tarihi-Received: 05.05.2020
Makale Kabul Tarihi-Accepted: 10.11.2020
DOI: 10.37093/ijisi.837694

465

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

ÖZ

Günümüzde bilgi iletişim teknolojilerinin yaygın kullanımı beraberinde birtakım yeni ve farklı sorunları da getirmektedir. Bu sorunlardan biri de sanal ortamlarda hakaret, aşağılanma, sosyal ortamlardan dışlanma, tehdit, teşhir ya da rahatsız edici davranışlar olarak ifade edilen siber zorbalıktır. Siber zorbalık davranışları mağdurlar üzerine önemli etkileri olan bir sorundur. Bu çalışmanın amacı da, siber zorbalığın yaygınlığı, siber zorbalığın uygulandığı araçlar, mağdurların siber zorbalığa karşı gösterdiği tepkiler ve siber zorbalığın mağdurlar üzerine etkilerini ortaya koymaktır. Çalışmanın örneklemini bir üniversitenin İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinde eğitim gören 610 öğrenci oluşturmaktadır. Çalışma, tanımlayıcı bir araştırma olup, verilerinin toplanmasında anket tekniği kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre katılımcıların %41,8'i son altı ay içinde en az bir

* Doç. Dr., Karadeniz Teknik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, Trabzon/Türkiye. sdursun@ktu.edu.tr ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8597-3340>.

** Dr. Öğr. Üyesi, Ahmet GÖKÇE, Gümüşhane Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İnsan Kaynakları Yönetimi Bölümü, Gümüşhane/Türkiye. ahmetgokce@gumushane.edu.tr ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7643-0563>.

*** Prof. Dr., Bursa Uludağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, Bursa/Türkiye. saytac@uludag.edu.tr ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6659-4639>.

kez siber zorbalığa maruz kalmıştır. Siber zorbalığın uygulandığı araçlarda ise, ilk üç sırada sırasıyla, e-posta, sosyal paylaşım siteleri ve mesajlar gelmektedir. Ayrıca siber zorbalığın mağdurlar üzerine etkileri incelendiğinde kızgınlık, kaygı, üzgün hissetme, uyku ve konsantrasyon problemleri gibi sorunlara yol açtığı görülmektedir. Elde edilen bu sonuçlar siber zorbalığın önüne geçilmesi için bazı önlemler alınması gerektiğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Bilgi ve İletişim Teknolojileri, Zorbalık, Siber Zorbalık, Mağdurlar, Üniversite Öğrencileri.

**CYBER BULLYING:
A RESEARCH ON UNIVERSITY STUDENTS**

ABSTRACT

Today, the widespread use of information and communication technologies brings with it new and different problems. One of these problems is cyberbullying, which is expressed as insult, humiliation, social exclusion, threat, exposure or disturbing behavior in virtual environments. Cyberbullying behavior is a problem that has significant effects on victims. The purpose of this study is to reveal the prevalence of cyberbullying, the means of cyberbullying, the reactions of victims to cyberbullying, and the effects of cyberbullying on victims. The sample of the study consists of 610 students studying at the Faculty of Economics and Administrative Sciences of a university. The study is a descriptive research and questionnaire technique was used to collect study data. According to the results obtained, 41.8% of the participants have been exposed to cyberbullying at least once in the six month. In the tools in which cyberbullying is applied, the first three ranks are e-mail, social networking sites and messages, respectively. In addition, when the effects of cyberbullying on victims are examined, it is seen that it causes problems such as anger, anxiety, feeling sad, sleep and concentration problems. These results show that some precautions should be taken to prevent cyberbullying.

Keywords: Information and Communication Technologies, Bullying, Cyberbullying, Victims, University Students.

467

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

GİRİŞ

Teknolojide ortaya çıkan hızlı değişim ve gelişim sonucunda, geleneksel iletişim ve etkileşim kanalları farklılaşmakta ve bu kanallara her geçen gün yenileri eklenmektedir (Rittiboonchai vd., 2019: 26). "We are social" ın hazırladığı "Digital in 2019" raporuna göre, küresel dijital büyüme çerçevesinde, dünya genelinde her gün bir milyon yeni insan çevrimiçi hale gelmektedir ve dünya nüfusunun %45'i sosyal medya kullanıcıdır. İnternet kullanımı ise, dünya nüfusunun yaklaşık %57'sini oluşturmaktadır. Rapora göre Türkiye'de internet kullanım oranı ise nüfusun %72'sine karşılık gelmektedir (We are social, 2019). Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) "Hane Halkı Bilişim Teknolojilerinin Kullanımı Araştırması" sonuçlarına göre ise, internet kullanma oranı 2019 yılında %75,3 olarak gerçekleşmiştir (TÜİK, 2019).

Hızlı bir şekilde gelişen bilgi ve iletişim teknolojileri, insanların hayatlarını kolaylaştırırken beraberinde birtakım yeni ve farklı sorunları da getirmektedir (Korkmaz, 2016: 662). Sosyal medya aracılığı ile başka insanlara hakaret etmekten internet ortamında cinsel tacize, insanlara tehditte bulunmaktan başka insanların fotoğraf ve/veya videolarını çevrimiçi ortamda izinsiz bir şekilde yayınlamaya kadar birçok istenmeyen olay, bilgi ve iletişim teknolojilerinin beraberinde getirdiği olumsuz tarafı oluşturmaktadır (Bayram, Sayılı, 2013; Willard, 2007: 64).

Saldırganlık davranışının bir alt boyutu olan zorbalık, kişinin kendisinden daha güçsüz birine uyguladığı kasti ve saldırganca davranıştır. Siber zorbalık ise, sanal ortamda modern iletişim araçları yolu ile başka insanlara kasıtlı olarak hakaret edilmesi, aşağılanması, sosyal ortamlardan dışlanması, tehdit, teşhir ya da rahatsız edilmesi olarak tanımlanmaktadır (Eroğlu, 2011: 9). Siber zorbalık, birey ya da grupların ana amaç olarak başkalarına zarar verme niyetinde olmaları doğrultusunda gerçekleşmektedir. Bu amaç doğrultusunda, çeşitli iletişim teknolojileri kullanarak hedef alınan mağdur kişi yıldırılmaya çalışılmaktadır (Anderson, Strun, 2007: 24; Holladay, 2010: 43). Cep telefonları, bilgisayarlar ve tabletler gibi dijital cihazlarda gerçekleşen siber zorbalık, bireylerin görüp, dahil olup ve de paylaşım yapabilecekleri e-posta, internet siteleri, sosyal medya, çevrimiçi forumlar ve oyunlar gibi birçok ortamda oluşabilmektedir (What is cyberbullying, 2019; Mehari vd., 2014: 402).

Geleneksel zorbalığın farklı bir uzantısı olarak düşünülen siber zorbalık, geleneksel yapının sanal dünyadaki şekli olarak karşımıza çıkmaktadır. Dahası, siber zorbalığa maruz kalan bireylerin, gerçek dünyada da bir şekilde geleneksel zorbalığa maruz kaldığı düşünülmektedir (Myers, Cowie, 2019: 1-2). Geleneksel zorbalığın aksine siber zorbalık, zorbalık davranışında bulunan kişinin iletişim aracı arkasındaki kimliğini maskeleymesine izin vermektedir. Bu anonimlik, zorbalık davranışında bulunan kişinin, mağdurun fiziksel tepkisini görmek zorunda kalmadan, kurbanına karşı zarar verici davranışlarda bulunmasını kolaylaştırmaktadır (Donegan, 2012: 34).

Diğer taraftan, çevrimiçi iletişim kanallarında yaşanan her olumsuz durum siber zorbalık olarak nitelendirilmemektedir. Bir olayın siber zorbalık olarak kabul edilebilmesi bazı ölçütlerin net bir şekilde görülmesini gerektirmektedir. Bu beş ölçütten ilki, saldırganın mağdura karşı düşmanca hisler taşıyarak ona psikolojik ve fiziksel zarar vermeyi amaçlamasıdır. Planlı bir davranış çerçevesinde, zorbanın mağduru tehdit etmek, küçük düşürmek ve/veya sosyal konumunu sarsıntıya uğratmak amacıyla yaptığı davranışlar bu duruma örnek olarak verilebilir. İkinci ölçüt, yapılan bu zorbalık davranışının dijital araçlar vasıtasıyla gerçekleşmiş olmasıdır. Diğer bir ölçüt, zorbalık davranışında bulunan kişi ile mağdur arasında güç dengesizliğinin varlığıdır. Buradaki güç dengesizliği, fiziksel bir güç dengesizliği olmayıp, zorbalık davranışında bulunan kişinin mağdura kıyasla teknoloji konularında daha iyi olmasıyla ilgilidir. Dördüncü ölçüt, zorbalık davranışının bir kereye mahsus olmaktan ziyade, çeşitli zaman aralıklarıyla tekrarlanır bir nitelikte olması gerekmektedir. Son ölçüt ise, zorbalık davranışında bulunan kişinin çeşitli şekillerde kimliğini gizleyebilmesi, yani anonim olabilmesidir. Kimliğini gizleyen kişi, anonim olduğu için kendisini daha güçlü hissetme eğiliminde olup, yaptığı zorbalık davranışlarından şahsi olarak gizlendiğini düşünmektedir. Bu durum ise zorbalık davranışını sürdürmesine neden olabilmektedir (Field, 2018; Vandebosch, Cleemput, 2008; Bayram, Sayılı; 2013; Slonje, Smith, 2008).

Siber zorbalık davranışının ortaya çıkmasında çok çeşitli sebepler bulunmaktadır. Örneğin siber zorbalık, zorbalık davranışında bulunan kişinin ilişkilere zarar verme, misilleme veya yüz yüze iletişim eksikliğinden kaynaklanabileceği gibi (Crosslin, Golman, 2014), o kişinin depresyonda olması, kaygı problemlerinin varlığı, diğer insanlara düşmanlık duyması, narsist kişilik yapısına sahip

olması ve ruhsal bozukluğunun bulunması gibi psikolojik sebeplerden de kaynaklanabilmektedir (Field, 2018; Gibb, Devereux, 2014; Kokkinos vd., 2014). Sayılan kişisel nedenlere ek olarak, zorbalık davranışı, bu davranışta bulunan bireylerin ailesinden veya içinde bulunduğu arkadaş gruplarından da kaynaklanabilmektedir (Metin, 2017: 18-19).

Siber alanda zorbalık yapan kişiler, bu davranışlarını çok çeşitli yollarla gerçekleştirebilmektedirler. Willard (2007), ortaya çıkan siber zorbalık çeşitlerini sekiz farklı davranış biçimi çerçevesinde ifade etmiştir. Bunlar; sanal sohbet odalarında veya oyun platformlarında öfkeli ve kaba bir dil kullanılarak gerçekleştirilen *çevrimiçi kavga*; zorbalık davranışında bulunan kişinin başkalarına yönelik olarak e-mail, cep telefonu veya anlık mesajlarla *zarar verme* durumu; sanal ortamda, temel amaç olarak belli bir kişiye yönelik olarak yapılan *iftira atma*; başkalarına zarar vermek amacıyla *farklı bir kimliğe bürünme*; başka birinin kendisi için özel ve önemli olan bilgi, fotoğraf veya videoyu kişinin izni olmadan *açığa çıkarma*; çevrimiçi ortamda, kişi yalnızlaştırmak ve zarar vermek amacıyla *dışlama*; mağdur kişide korku ve tedirginlik yaratmak üzere, internet veya cep telefonu üzerinden *siber tehdit/taciz*'dir (Willard, 2007). Sayılan bu siber zorbalık davranışları, anlık mesajlaşma (Messenger ve Whatsapp), e-posta ve cep telefonu aracılığıyla; sosyal paylaşım siteleri (Facebook, Twitter, Instagram, Snapchat), çeşitli sohbet odaları, forumlar ve çevrimiçi oyunlar kanalıyla gerçekleşmektedir (Kaya, 2017: 17; İğdeli, 2018: 27).

Diğer taraftan, araştırmalar siber zorbalığın yaygın bir sorun olduğunu göstermektedir. Hamm vd. (2015) 34 çalışmayı kapsayan bir meta-analiz araştırmasında siber zorbalığın %11 ile %42,6 arasında değiştiğini ve ortalama yaygınlığının %23 olduğunu tespit etmişlerdir. Beran vd. (2012) tarafından üniversite öğrencileri üzerinde yapılan bir çalışmada, öğrencilerin %33,6'sının siber zorbalığa maruz kaldıkları rapor edilmiştir. MacDonald ve Roberts-Pittman (2010) tarafından 439 üniversite öğrencisi üzerine yapılan araştırmada ise, üniversite öğrencilerininin %38'inin siber zorbalığa maruz kalan birini tanıdığını, %21,9'unun siber zorbalığa maruz kaldığı ve %8,6'sının başkasına siber zorbalık yaptığı tespit edilmiştir.

Siber zorbalık davranışlarından en çok etkilenen, bir diğer ifadeyle en çok mağdur olan kesim gençlerdir. Teknoloji araçlarını diğer

kesimlere göre daha fazla kullanmaları bunda ana etken olabilmektedir. Diğer yandan, siber zorbalık davranışından sadece toplumun bir kesimi değil, teknoloji araçlarıyla bağlantısı olan herkes bir şekilde etkilenmektedir. İnsan yaşamını olumsuz yönde etkileyen siber zorbalık, kişilerin kaygı ve korku seviyelerini arttırarak yaşam kalitelerini olumsuz olarak etkilemektedir (Bayram, Sayılı, 2013: 108).

Siber zorbalıkta mağdur genellikle doğrudan şiddet ve fiziksel zarar tehdidi altındadır ve ayrıca kamuya açık bir ortamda aşağılanma ve utanmaya maruz kalmaktadır. Bu unsurlar, bu tür kötü muameleden kaynaklanan ciddi psikolojik, fiziksel, duygusal ve sosyal yaralara neden olmaktadır (Patchin, Hinuja, 2006: 149; Bailey, 2013: 1). Siber zorbalık sonucu mağdur olan kişilerin öfke, tedirginlik, korku ve kaygı gibi duygular içinde oldukları belirlenmiştir (Beran, Li, 2005: 270). Ek olarak, zorbalık davranışına maruz kalan bireylerin başarılarında düşme, uyku sorunları, yalnız kalmaktan korkma ve belki de en dikkat çekici nokta olarak intihar düşüncesinin geliştiği gözlemlenmektedir (Kestel, Akbıyık, 2016: 855).

Bu çalışmanın amacı da, siber zorbalığın yaygınlığı, siber zorbalığın uygulandığı araçlar, mağdurların siber zorbalığa karşı gösterdiği tepkiler ve siber zorbalığın mağdurlar üzerine etkilerini tanımlayıcı bir araştırma ile ortaya koymaktır.

Özellikle, aşağıdaki araştırma sorularına cevap aranmaya çalışılmıştır:

1. Üniversite öğrencileri siber zorbalığa ne sıklıkla maruz kalıyor?
2. Siber zorbalıkla karşılaşma şekilleri nelerdir?
3. Siber zorbalık için kullanılan araç türleri nelerdir?
4. Siber zorbalığa karşı mağdurların gösterdiği tepkiler nelerdir?

1. YÖNTEM

1.1. Katılımcılar

Çalışmanın evrenini 2019-2020 güz dönemi itibariyle bir üniversitenin İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinde eğitim gören 10763 öğrenci

oluşturmaktadır. Kolayda örnekleme tekniği kullanılarak hazırlanan anket formu gönüllü katılımcılara uygulanmıştır. Araştırma 610 öğrencinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Çalışmaya katılan 610 öğrencinin yaşları 19-30 arasında değişmekte olup, ortalama yaş $22,98 \pm 1,68$ (ortalama \pm standart sapma) olarak elde edilmiştir. Çalışmaya katılanların %68'i kız öğrencilerden oluşmuştur.

1.2. Veri Toplama Aracı

Çalışmada 2004-2006 yılları arasında, İngiltere HERIOT-WATT Üniversitesi koordinatörlüğünde çeşitli ülkelerin katılımıyla Avrupa Birliği fonundan desteklenen ve siber zorbalıkla mücadele etmede, duygusal zekâ ve rol yapma yeteneklerine sahip karakterler aracılığı ile gerçekleştirilen sosyal etkileşimle eğitimi amaçlayan, (Education through Characters with emotional-Intelligence and Role-playing Capabilities that Understand Social interaction ECIRCUS) başlıklı Avrupa Birliği projesi (<https://cordis.europa.eu/project/id/027656>) çerçevesinde geliştirilen ve Türkçe çevirisi Avustralya RMIT Üniversitesinden Dr. Sedat Mülayim tarafından yapılan anket formu kullanılmıştır. Anket formunda demografik bilgileri (yaş, cinsiyet vb.) ölçmeye yönelik soruların yanında cep telefonundan ya da kişisel bilgisayarlarında internet kullanım sıklığı, siber zorbalığa maruz kalma ya da tanık olma, siber zorbalığa maruz kalanların gösterdikleri tepkiler ve siber zorbalığa maruz kalınan ortamlarla ilgili sorular yer almaktadır.

1.3. Verilerin Analizi

Verilerin değerlendirilmesinde, SPSS 21.0 paket programı kullanılarak betimsel istatistiklerin yanı sıra Ki-kare ve t testi analizleri yapılmıştır.

2. BULGULAR

Katılımcıların %83,6'sı, her gün interneti mutlaka kullandıklarını belirtmişlerdir. Kişilerin internette günlük geçirdikleri süre ile ilgili bilgiler Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1: İnternet Başında Geçirilen Günlük Süre

<i>İnternette Geçirilen Süre</i>	<i>N</i>	<i>%</i>
Bir saatten daha az	85	14,0
1-3 saat	225	37,2
4-7 saat	210	34,7
8 saat veya daha fazla	85	14,0
Toplam	605	100,0

Tablo 1'e göre, öğrencilerin %37,2'si internette günlük 1-3 saat arası vakit geçirdiklerini belirtmektedir. Ayrıca öğrencilerin yaklaşık 3'te 1'inin (%34,7) internette geçirdikleri süre günlük 4-7 saat arasındır. %14'ünün internette geçirdikleri süre ise 8 saat ve üzerinde yer almaktadır. Katılımcıların yaklaşık olarak yarısı (%48,7) internette 4 saat ve üzeri vakit geçirmektedir.

Tablo 2, siber zorbalığa maruz kalan ve tanık olanlarla ilgili bilgileri vermektedir.

Tablo 2: Siber Zorbalığa Maruz Kalma ve Tanık Olma

<i>Siber Zorbalık Durumları</i>	<i>Hiç</i>		<i>En az bir kez</i>	
	<i>N</i>	<i>%</i>	<i>N</i>	<i>%</i>
Siber Zorbalığa Maruz Kalma	355	58,2	255	41,8
Siber Zorbalığa Tanık Olma	310	53	275	47

Tablo 2'ye göre, öğrencilerin %41,8'inin son 6 ay içinde siber zorbalığa en az bir kez maruz kaldığı görülmektedir. Ayrıca katılımcıların %47 gibi önemli bir kısmı siber zorbalığa tanık olduğunu ifade etmişlerdir.

Tablo 3, mağdurların siber zorbalığa hangi araçlarla maruz kaldıklarını göstermektedir.

Tablo 3: Mağdurlara Yönelik Siber Zorbalığın Uygulandığı Araçlar

	N	%
E-posta	70	27,5
Sosyal paylaşım siteleri	50	19,6
Birden fazla araçla siber zorbalığa maruz kalanlar	44	17,2
Mesaj (cep telefonu)	40	15,7
Diğer (bloglar vb.)	31	12,1
İnteraktif oyun siteleri	25	9,8
Sohbet (chat) odaları	15	5,9
Toplam	255	100

474

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

Tablo 3'e göre, siber zorbalığın uygulandığı araçlarda ilk üç sırada sırasıyla, e-posta (%27,5), sosyal paylaşım siteleri (%19,6) ve kısa mesajlar (%15,7) gelmektedir. Ayrıca katılımcıların %17,2'si birden fazla araçla siber zorbalığa maruz kaldıklarını belirtmiştir.

Tablo 4'de, siber zorbalık mağdurlarının, siber zorbalığa maruz kaldıklarında gösterdikleri tepkiler belirtilmektedir.

Tablo 4: Mağdurların Siber Zorbalığa Maruz Kaldığında Gösterdiği Tepkiler

	N	%
Uzak durmak (kaçmak)	165	27
Hiçbir şey yapmamak	150	24,6
Taciz edenlere durmalarını söylemek	130	21,3
Gülüp geçivermek	125	20,5
Saldırı içerikli materyalleri silmek	125	20,5
Çevrimiçi materyali engellemek	115	18,9
Okul arkadaşına anlatmak	110	18
Tacizle karşılık vermek	90	14,8
Çevrimiçi ID veya takma adı değiştirmek	90	14,8
Çevrimiçi olan bir arkadaşına anlatmak	95	14,6
Tacizi internet ya da cep telefonu sağlayıcısına bildirmek	85	13,9
Çevrimdışı kalmak	85	13,9
Anne ve babaya anlatmak	80	13,1
Öğretmene /hocaya anlatmak	75	12,3
Materyalin çıktısını alıp başkasına göstermek	75	12,3
Erkek/kız kardeşine anlatmak	70	11,5
Polise haber vermek	65	10,7
Diğer	25	4,1

Siber Zorbalık: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma

Tablo 4'e göre, siber zorbalık mağdurlarının en fazla gösterdiği tepki %27 ile uzak durmak ve ardından %24,6 ile hiçbir şey yapmamaktır. Bu cevabı takiben sırasıyla, taciz edenlere durmalarını söylemek (%21,3), gülüp geçivermek (%20,5) ve saldırı içerikli materyalleri silmek (%20,5) gelmektedir. Tablo 4'e bakıldığında mağdurların siber zorbalık durumlarını çevreleriyle paylaşma (anne-baba, kardeş, öğretmen vb.) seçeneklerini çok fazla tercih etmedikleri görülmektedir.

Tablo 5 ise, siber zorbalığın mağdurlar üzerindeki olumsuz etkilerini göstermektedir.

Tablo 5: Siber Zorbalığın Mağdurlar Üzerindeki Etkisi

	N	%
Kızdırdı	55	26,2
Sinirimi bozdu	45	21,4
Kaygılandırdı	40	19
Üzgün hissettirdi	40	19
Uyku problemi yarattı	20	9,5
Arkadaşlarıyla birlikte farklı davranmama sebep oldu	5	2,4
Okul çalışmalarında, derslerde konsantrasyon problemleri yarattı	5	2,4

Tablo 5'e göre, mağdurlar siber zorbalığın kendilerini %26,2 ile kızdırdığını, %21,4 ile sinirini bozduğunu, %19 ile kaygılandırdığını ve üzgün hissettirdiğini belirtmişlerdir. Siber zorbalığın mağdurlar üzerindeki diğer etkileri ise; %9,5 ile uyku problemi yaratması, %2,4 ile okul çalışmalarında konsantrasyon sorunu oluşturması ve %2,4 ile arkadaşlarıyla birlikte farklı davranmaya yol açması olarak belirtilmiştir.

Tablo 6 katılımcıların cinsiyetlerine göre siber zorbalığa maruz kalma durumlarını göstermektedir.

475

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

Tablo 6: Cinsiyet ile Siber Zorbalık

Cinsiyet	Siber Zorbalık		Toplam
	Maruz Kalma	Maruz Kalmama	
Kadın	165 39,8%	250 60,2%	415 100%
Erkek	90 46,2%	105 53,8%	195 100%

(Pearson Chi-Square: 2,230; sd:1; p= ,08)

476
IJSI 13/2
Aralık
December
2020

Tablo 6'ya göre, erkeklerin %46,2'si, kadın katılımcıların ise %39,8'si siber zorbalığa maruz kaldığı görülmektedir. Aslında, kadınların daha çok siber zorbalığa maruz kaldıkları tahmin edilmesine karşın, bu çalışmada bu sonuç çıkmamıştır. Bu durumun nedeni olarak kadınların daha çok bu davranışın mağduru olduklarını saklamayı tercih ettikleri şeklinde yorumlanabilir. Nitekim cinsiyet ile siber zorbalığı maruz kalma arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Çevrimiçi iletişim kanallarının yaygınlaşması ve bu kanalların kullanıcılar tarafından yaygın kullanımı zorbalık davranışı için açık bir zemin oluşturmaktadır. Bu çalışmada mağdurlar üzerinde önemli etkileri olan siber zorbalık davranışının yaygınlığı, bu zorbalık davranışlarının hangi kanallarla gerçekleştiği ve mağdurlar üzerindeki etkileri incelenmeye çalışılmıştır.

Araştırma sonuçlarına göre, üniversite öğrencilerinden oluşan katılımcıların %37,2'si internet başında 1-3 saat arası vakit geçirirken, %34,7'si ise 4-7 saat arası vakit geçirmektedir. Çömlekçi ve Başol (2019) tarafından üniversite öğrencileri üzerinde yapılan çalışmada, katılımcıların sosyal medyada günde ortalama 4 saat 16 dakika geçirdikleri ve ek olarak kadınların erkeklere oranla sosyal medyada daha fazla zaman harcadığı tespit edilmiştir.

Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, katılımcıların %41,8'inin son 6 ay içinde siber zorbalığa en az bir kez maruz kaldığı ve %47 gibi önemli bir kısmının siber zorbalığa tanık olduğu tespit edilmiştir. Elde

edilen bu sonuç siber zorbalığın üniversite öğrencileri arasında oldukça yaygın olduğunu göstermektedir. Literatürde yapılan çalışmalarda siber zorbalığın yaygınlığıyla ilgili farklı sonuçların elde edildiği görülmektedir. Sezer (2019) tarafından tıp fakültesi öğrencileri üzerine yapılan bir çalışmada, son 3 ay içinde siber zorbalığa maruz kaldığını söyleyenlerin oranı %17,9 olarak tespit edilmiştir. Tezer (2017) çalışmasında da öğrencilerin yaklaşık yarısının siber zorbalığa maruz kaldığı belirlenmiştir. Zalaquett ve Chatters (2014) araştırmasında katılımcıların %19'u siber zorbalık mağduru olduğunu söylemiştir. MacDonald ve Roberts-Pittman'ın (2010) çalışmasında bu oran %38 olarak tespit edilmiştir. Zhang vd. (2010) tarafından yapılan çalışmada ise son altı ay içinde siber zorbalığa maruz kalanların oranı %62 olarak tespit edilmiştir.

Ayrıca, araştırmada siber zorbalığın mağdurlar üzerinde ortaya çıkardığı başlıca sorunlar tespit edilmeye çalışılmıştır. Elde edilen sonuçlara bakıldığında mağdurlar, siber zorbalığın kendilerini %26,2 ile kızdırdığını, %21,4 ile sinirini bozduğunu, %19 ile kaygılandırıldığını ve üzgün hissettirdiğini belirtmişlerdir. Siber zorbalığın mağdurlar üzerindeki diğer etkileri ise; %9,5 ile uyku problemi yaratması, %2,4 ile okul çalışmalarında konsantrasyon problemi yaratması ve %2,4 ile arkadaşlarıyla birlikte farklı davranmaya yol açması olarak belirtilmiştir. İlgili literatürde yapılan çalışmalara bakıldığında siber zorbalığın bir çok olumsuz sonucuna vurgu yapılmaktadır. Literatürdeki bazı araştırmalar, siber zorbalığın öz saygıyla negatif ilişkili olduğunu (Ayas, 2016), kaygı, depresyon ve intihar eğilimine yol açtığını (Dalmaz, 2014; Hamm vd., 2015; İldırım, vd., 2017) göstermektedir. Bazı araştırmalarda ise, siber zorbalığın fobik anksiyete ve somatizasyona neden olduğu (Arıcak, 2009) görülmektedir. Ek olarak, Patchin ve Hinuja (2006) tarafından yapılan bir çalışmada mağdurların %42,5'i hayal kırıklığına uğramış, neredeyse % 40'ı kızgın ve %27'den fazlası üzgün olduğunu belirtmiştir. Sadece % 22,1'i yaşadıkları zorbalıktan rahatsız olmamış ve %44'ten azı zorbalığın kendilerini etkilemediğini belirtmiştir.

Öğrenciler arasında görülen siber zorbalığın ise bahsedilen bu olumsuz etkilerine ilaveten okul başarısında düşme ve okulu bırakma gibi olumsuz etikleri olduğu görülmektedir (Johnson vd., 2016; Hinduja, Patchin, 2008).

Ayrıca araştırmada cinsiyet ve siber zorbalığa maruz kalma arasındaki ilişki incelenmiştir. Elde edilen sonuçlar, erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha fazla oranda siber zorbalığa maruz kaldığını ancak iki cinsiyet arasında anlamlı bir farklılığın olmadığını göstermektedir. Diğer taraftan, cinsiyet ve siber zorbalık arasındaki ilişkiyle ilgili literatürde farklı sonuçların elde edildiği görülmektedir. Akcan ve Öztürk (2020) ve Dalmaz (2014) çalışmalarında bu çalışmanın sonuçları ile paralel şekilde cinsiyete göre anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir. Bazı çalışmalarda ise erkeklerin daha fazla siber zorbalığa maruz kaldığı tespit edilmiştir (Erbiçer, 2019; Kağan, Ciminli, 2016). Akbaba ve Eroğlu (2013) tarafından yapılan çalışmada ise, kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha fazla mağdur olduğu tespit edilmiştir.

Sonuç olarak, mevcut araştırma ve bu konuyla ilgili yapılan araştırmalar siber zorbalığın, mağdurlar üzerinde olumsuz etkileri olan oldukça yaygın bir problem olduğunu göstermektedir. Bu noktada siber zorbalığın önlenmesi için çeşitli önlemlerin alınması ve konuya ilişkin bir takım uygulamaların yapılması son derece önemlidir. İlk olarak, her konuda olduğu gibi siber zorbalık konusunda da bilinçlendirme sağlanarak, toplumun her kesiminde (mağdur, zorba, ebeveyn, tanık vb.) siber zorbalık mağduriyetleri hakkında farkındalık oluşturulabilir. Siber zorbalık konusunun önlenmesindeki bir diğer etkili araçta eğitimidir. Erken yaşlardan itibaren kişilerin hayatına giren internet ve sanal dünya hakkında toplumun tüm kesimine öğretici ve bilinçlendirici eğitimler (bilgi güvenliği, şifre güvenliği, kullanıcı sorumlulukları vb.) verilebilir. Diğer bir deyişle, toplumun tüm kesimi yeni medya okuryazarlığı hakkında bilinçlendirilebilir. Ek olarak, birçok sosyal medya uygulaması siber zorbalığa ilişkin mağduriyetlerin azalması ve bu zorbalık davranışının tamamen üstesinden gelinebilmesi için kendi uygulamaları kapsamında çeşitli önlemler almaktadır. Bu tip uygulamaların tüm sosyal medya kanallarında işlerlik kazanması siber zorbalık davranışının önüne geçilebilmesi adına önemlidir.

Ayrıca insanların siber zorbalık durumunda hukuksal haklarının neler olduğu konusunda bilgilendirilmeli ve mağdurlara yönelik hukuksal destek sağlanmalıdır. Bu araştırma sonucunda da görüldüğü üzere, mağdurların en az tercih ettikleri yollardan biri olayı emniyet yetkililerine bildirmek (bkz Tablo 4) olmuştur. Hâlbuki Türk hukuk sisteminde siber zorbalık uygulayanlara yönelik birçok

Siber Zorbalık: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma

cezai yaptırım bulunmaktadır. Başta Türk Ceza Kanunu olmak üzere 5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun gibi yasal düzenlemelerde siber zorbalık ile ilgili yaptırımlar belirtilmiştir. Bu nedenle gerek mağdurların daha fazla siber zorbalık yaşamalarının önüne geçmek gerekse de bu tür zorbalık davranışlarının cezasız kalmamasını sağlamak için mağdurların hukuksal hakları konusunda bilgilendirilmesi ve bu konuda destek sağlanması oldukça önemlidir.

479

IJSl 13/2
Aralık
December
2020

KAYNAKÇA

Akbaba, Sırrı; Eroğlu, Yüksel (2013). "İlköğretim Öğrencilerinde Siber Zorbalık ve Mağduriyetin Yordayıcıları". *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26(1), 105-121.

Akcan, Gizem; Öztürk, Erdiç (2020). "The Investigation of Predictors of Cyberbullying and Cyber Victimization in University Students". *Türkiye Klinikleri Adli Tıp ve Adli Bilimler Dergisi*, 17, 47-57.

Anderson, Tara; Sturm, Brian (2007). "Cyberbullying from Playground to Computer". *Young Adult Library Services*, 5(2), 24-27.

480 Arıcak, Osman Tolga (2009). "Psychiatric Symptomatology as a Predictor of Cyberbullying among University Students". *Eurasian Journal of Educational Research*, 34, 167-184.

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

Ayas, Tuncay (2016). "An Examination of the Relationship between Students Involved and not Involved in Cyberbullying Incidents and Self-Esteem and Extroversion". *Education and Science*, 41, 205-216.

Bailey, Gahan (2013). "Cyberbullying: Victimization through Electronic Means". *Current Issues in Middle Level Education*, 18(1), 1-7.

Bayram, Nuran; Saylı, Müslüm (2013). "Üniversite Öğrencileri Arasında Siber Zorbalık Davranışı". *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 71(1), 107-116.

Beran, Tanya; Li, Qing (2005). "Cyber-Harassment: A Study of a New Method for an Old Behavior". *Journal of Educational Computing Research*, 32(3), 265-277.

Beran, Tanya N.; Rinaldi, Christina; Bickham, David. S; Rich, Michael (2012). "Evidence for the Need to Support Adolescents Dealing with Harassment and Cyber-Harassment: Prevalence, Progression and Impact". *School Psychology International*, 33(5), 562-576.

Crosslin, Katie; Golman, Mandy (2014). "Maybe You Don't Want to Face It" College Students' Perspectives on Cyberbullying". *Computers in Human Behavior*, 41, 14-20.

Çömlekçi, Mehmet Fatih; Başol, Oğuz (2019). "Gençlerin Sosyal Medya Kullanım Amaçları ile Sosyal Medya Bağımlılığı İlişkisinin İncelenmesi", Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 17(4), 173-188.

Dalmaz, Esra (2014). "Üniversite Öğrencilerinde Siber Zorbalık/Mağduriyet, Depresyon Ve Anksiyete Arasındaki İlişkinin İncelenmesi". (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Donegan, Richard (2012). "Bullying and Cyberbullying: History, Statistics, Law, Prevention and Analysis". *The Elon Journal of Undergraduate Research in Communications*, 3(1), 33-42.

Siber Zorbalık: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma

Erbiçer, Eyüp Sabir (2019). "Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyetin Sosyal Uyuma ve Bazı Demografik Değişkenlere Göre İncelenmesi". *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 49, 1-22.

Eroğlu, Yüksel (2011). "Koşullu Öz-Değer, Riskli İnternet Davranışları ve Siber Zorbalık/Mağduriyet Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.

Field, Tiffany (2018). "Cyberbullying: A Narrative Review". *Journal of Addiction Therapy and Research*, 2, 10-27.

Gibb, Zebbedia G.; Devereux, Paul G. (2014). "Who Does That Anyway? Predictors and Personality Correlates of Cyberbullying in College". *Computers in Human Behavior*, 38, 8-16.

Hamm, Michele P.; Newton, Amanda S.; Chisholm, Annabritt; Milne, Andrea; Sundar, Purnima; Ennis, Heather; Shannon, Scott; Hartling, Lisa (2015). "Prevalence and Effect of Cyberbullying on Children and Young People: A Scoping Review of Social Media Studies". *JAMA Pediatr.*, 169(8), 770-777.

Hinduja, Sameer; Patchin, Justin W. (2008). "Cyberbullying: An Exploratory Analysis of Factors Related to Offending and Victimization". *Deviant Behavior*, 29, 129-156.

Holladay, Jennifer (2010). "Cyberbullying: The Stakes Have Never Been Higher for Students or Schools". *Teaching Tolerance*, 38, 42-46.

Ildırım, Ezgi; Çalıcı, Can; Erdoğan, Barışhan (2017). "Psychological Correlates of Cyberbullying and Cyber-Victimization". *International Journal of Human and Behavioral Science*, 3(2), 7-21.

İğdeli, Fatma (2018). "Üniversite Öğrencilerinin Siber Zorbalık, Siber Mağduriyet Ve Siber Zorbalık Duyarlılıklarının Çeşitli Değişkenler Bağlamında İncelenmesi", (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Eskişehir Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

Johnson, Lakitta D.; Haralson, Alfonso; Batts, Sierra; Brown, Ebonie; Collins, Cedric; Buren-Travis, Andrian V.; Spencer, Melissa (2016). "Cyberbullying on Social Media Among College Students". *Vistas*, 1-8.

Kağan, Mücahit; Ciminli, Alaattin (2016). "Ergenlerde Sanal Zorbalık ve Mağduriyetin Cinsiyet, Sınıf, Okul Değişkenleri ve Kişilik Özellikleri ile İlişkisinin İncelenmesi". *Online Journal of Technology Addiction & Cyberbullying*, 3(2), 14-34.

Kaya, Ahmet (2017). "Ergenlerde Siber Zorbalık ve Mağduriyet Durumlarının, Başa Çıkma ve Aleksitimi Açısından İncelenmesi", (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzincan.

Kestel, Muharrem; Akbıyık, Cenk (2016). "Siber Zorbalığın Öğrencilerin Akademik Sosyal ve Duygusal Durumları Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi". *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(3), 844-859.

Kokkinos, Constantinos; Antoniadou, Nafsika; Markos, Angelos (2014). "Cyber-Bullying: An Investigation of The Psychological Profile of University Student Participants". *Journal of Applied Developmental Psychology*, 35(3), 204-214.

Korkmaz, Ali (2016). "Siber Zorbalık Davranışları Sergileme ve Siber Zorbalığa Maruz Kalma Durumlarının Karşılaştırılması". *TRT Akademi*, 1(2), 620-639.

Li, Qing (2007). "New Bottle But Old Wine: A Research of Cyberbullying In Schools". *Computers in Human Behavior*, 23, 1777-1791.

MacDonald, Chirstine. D.; Roberts-Pittman, Bridget (2010). "Cyberbullying among College Students: Prevalence and Demographic Differences". *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 9, 2003-2009.

Mehari, Krista; Farrell, Albert; Le, Anh-Thuy (2014). "Cyberbullying among Adolescents: Measures in Search of A Construct". *Psychology of Violence*, 4(4), 399-415.

Metin, Keman E. (2017). "Ortaokullarda Görev Yapan Öğretmenlerin Siber Zorbalık Yaşama Düzeyleri ve Siber Zorbalıkla Başa Çıkma Stratejilerinin İncelenmesi", (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Myers, Carrie Anne; Cowie, Helen (2019). "Cyberbullying across the Lifespan of Education: Issues and Interventions from School to University". *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 16(7), 1-14.

Patchin, Justin. W.; Hinduja, Sameer (2006). "Bullies Move beyond the Schoolyard: A Preliminary Look at Cyberbullying". *Youth Violence and Juvenile Justice*, 4(2), 148-169.

Rittiboonchai, Wisit; Kriwuttisom Penpicha; Ngo, Thi Minh Trang (2019). "Factors Affecting Online Shopping Behavior of Thai and Vietnamese Female Students". *Rmutt Global Business Accounting and Finance Review*, 2(2), 25-34.

Sezer, Barış (2019). "Tıp Fakültesi Öğrencilerinin Sanal Zorba/Kurban Olma Ve Farkındalık Durumu İle Çevrimiçi Teknolojilere Yönelik Özyeterlik Algı Düzeylerinin İncelenmesi". (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Slonje, Robert; Smith, Peter K. (2008). "Cyberbullying: Another Main Type of Bullying?". *Scandinavian Journal of Psychology*, 49, 147-154.

Smith, Peter; Mahdavi, Jess; Carvalho, Manuel; Fisher, Sonja; Russell, Shanette; Tippett, Neil (2008). "Cyberbullying: Its Nature and Impact in

Siber Zorbalık: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma

Secondary School Pupils". *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 49(4), 376-385.

Tezer, Murat (2017). "Cyber Bullying and University Students: Behaviours, Opinions and Reactions". *International Journal of Educational Sciences*, 19(2-3), 199-204.

TÜİK (2019). *Hane Halkı Bilişim Teknolojilerini Kullanım Araştırması*. <http://tuik.gov.tr>, (Erişim Tarihi 11.02.2020).

Vandebosch, Heidi; Cleemput Katrien Van (2008). "Defining cyberbullying: A Qualitative Research into the Perceptions of Youngsters". *CyberPsychology and Behavior*, 11(4), 499-503.

We are social (2019). "Digital in 2019", <https://wearesocial.com/global-digital-report-2019>, (Erişim Tarihi 10.02.2020).

What is cyberbullying (2019). <https://www.stopbullying.gov/cyberbullying/what-is-it/index.html>, (Erişim Tarihi 10.02.2020).

Willard, Nancy E. (2007). "The Authority and Responsibility of School Officials in Responding to Cyberbullying". *Journal of Adolescent Health*, 41(6), 64-65.

Zalaquett, Carlos P.; Chatters, Seriashia J. (2014). "Cyberbullying in College: Frequency, Characteristics, and Practical Implications", *SAGE Open*, 1-8.

Zhang, Angela Ting; Land, Lesley Pek Wee; Dick, Geoffery (2010). "Key Influences of Cyberbullying for University Students". *Pacific Asia Conference on Information Systems*, PACIS 2010, Taipei, Taiwan, 9-12 July 2010.

<https://cordis.europa.eu/project/id/027656>, (Erişim Tarihi: 12.03.2013).

483

IJSE 13/2
Aralık
December
2020

SUMMARY

While rapidly developing information and communication technologies make people's lives easier, they also bring with it new and different problems. Many undesirable events, from insulting other people through social media to sexual harassment on the internet, threatening people, and posting photos and / or videos of other people without permission, constitute the negative side of information and communication technologies.

Bullying, a sub-dimension of aggression behavior, is the intentional and aggressive behavior that a person applies to someone less powerful than himself. On the other hand, Cyberbullying, appears as a deliberate insult to other people, humiliation of them, exclusion from their social environments, threat, exposure or discomfort through modern communication tools in the virtual environment. Cyberbullying takes place in line with the intention of harming individuals or groups as a primary goal. For this purpose, the targeted victim is tried to be intimidated by using various communication Technologies. Cyber bullying in digital devices such as mobile phones, computers and tablets can occur in many environments such as e-mail, websites, social media, online forums and games where individuals can see and be involved.

In this study, the prevalence of cyberbullying behavior, which has significant effects on victims, the channels through which these bullying behaviors take place, and their effects on victims are studied.

According to the results obtained from the research, it has been determined that 41.8% of the university students were exposed to cyberbullying at least once in the last 6 months and 47% of them victims of cyberbullying. This result shows that cyberbullying is very common among university students. In the studies conducted in the literature, it is seen that different results about the prevalence of cyberbullying are obtained.

When asked about their reaction, 24.6% of victims of cyberbullying stated that they did nothing. In particular, it is seen that victims avoid sharing cyber bullying situations with their environment (parents, siblings, teachers, etc.).

When the effects of cyberbullying on victims are examined, it is seen that it causes problems such as anger, anxiety, feeling sad, sleep and concentration problems.

As a result, current research on this topic show that cyberbullying is a fairly common problem with negative effects on victims. At this point, it is extremely important to take various precautions and to apply some

Siber Zorbalık: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma

applications to prevent cyberbullying. Firstly, awareness of cyberbullying victimization can be created in every segment of the society (victim, bully, parent, witness, etc.) by raising awareness on cyberbullying, as in all matters.

In addition, educational and awareness-raising trainings on the internet and the virtual world can be provided to all segments of the society, such as information security, password security, user responsibilities, etc. In other words, all segments of society can be made conscious about new media literacy.

485

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

**IS UNEMPLOYMENT THE ROOT CAUSE OF
INSECURITY IN NIGERIA?**

Osarensense EDMOWONYI-OTU,*
Lawrence Chukwuka EDMOWONYI-OTU**

Makale Geliş Tarihi-Received: 09.03.2020
Makale Kabul Tarihi-Accepted: 01.11.2020
DOI: 10.37093/ijisi.837697

ABSTRACT

This study focuses on the relationship between unemployment and insecurity in Nigeria using historical and descriptive statistic. Unemployment in Nigeria is a major problem and is further worsened by a spike in the loss of jobs brought on by the current recession. Unemployment is the third biggest problem confronting the Nigeria economy with the exception of power and infrastructure. Over the years Nigeria has also experienced plethora of security challenges ranging from abduction, kidnapping, insurgency, etc. Looking at violent crimes and insecurity in general, it could not be unconnected to the extent of unemployment experienced in the country. It is believed that joblessness triggers frustration, anger and provides individuals with more time to commit crime, thereby fueling insecurity. Hence, the Nigerian government's initiation of various programme to curb unemployment in the country. Some of the most recent youth economic empowerment initiatives such as the Subsidy Reinvestment and Empowerment Program (SURE-P) and Youth Enterprise with Innovation in

* Department of Economics, Nigerian Defence Academy, Kaduna/Nigeria. osasotu78@gmail.com ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3352-6087>.

** Corresponding Author, Department of Chemical and Petroleum Engineering, Delta State University, Abraka/Nigeria. uceclce@ucl.ac.uk ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8317-0096>.

Nigeria (YOUWIN), have not abated the rise in the rate of unemployment. This study found a link between unemployment and insecurity in Nigeria, it also found that the problem is exacerbated in an election year due to the thuggery and violence linked to elections.

Keywords: Unemployment, Crime, Statistics, Empowerment, Insurgency.

İŞSİZLİK NİJERYA'DA GÜVENSİZLİĞİN TEMEL NEDENİ MİDİR?

ÖZ

Nijerya'daki işsizlik, mevcut durgunluğun getirdiği iş kaybındaki artışla daha da kötüye giden önemli bir sorundur. İşsizlik, güç ve altyapı dışında ülkemizin karşı karşıya kaldığı üçüncü büyük sorun. Örneğin, işsizlik oranı 2014'ün son çeyreğinde% 6,4'ten 2016'nın ilk çeyreğinde% 12,1'e yükseldi. Nijerya'da yıllar geçtikçe, kaçırma, kaçırma, isyancılık gibi çeşitli güvenlik zorlukları da yaşandı. Bu çeşitli şiddetli tezahürlerin ülkede yaşanan işsizlik oranlarıyla bağlantısı kurulamamıştır. İşsizliğin, hayal kırıklığını tetiklediği, öfkeye yol açtığı ve bireylere suç işlemek için daha fazla zaman sağladığı ve böylece güvensizliği körüklediği düşünülmektedir. Dolayısıyla, Nijerya hükümetinin ülkedeki işsizliği azaltmak için çeşitli programlar başlatması. Süboansiyon Yeniden Yetiştirme ve Güçlendirme Programı (SURE-P) ve Nijerya'da İnovasyonlu Gençlik Girişimi (YOUWIN) gibi en yeni gençlik ekonomik güçlendirme girişimlerinden bazıları, işsizlik oranındaki artışı azaltmadı. Bu nedenle, bu makale Nijerya'daki işsizlik ve güvensizlik arasındaki ilişkiye tarihsel ve betimleyici istatistikler kullanarak bakıyor. Belge, Nijerya'daki işsizlik ve güvensizlik arasında zayıf bir bağlantı buldu.

Anahtar Kelimeler: İşsizlik, Suç, İstatistik, Güçlendirme, İsyan.

INTRODUCTION

Nigeria is the giant of Africa considering the size of her economy, population and her impact on the continent but also for the enormous size of her population growth. According to the 2006 census, the age demography of the population shows that the labour force (15 - 64 years) represents 50.3% of the population. The National Bureau of Statistics (NBS) showed that a staggering 24.5 million persons were either unemployed or underemployed as at the first quarter of 2016. The addition of the yearly graduates from the universities further worsens the unemployment crisis. However, the NBS noted that using its previous methodology unemployment alone in Q1 of 2016 would stand at 31.2% as against 12.1%. Honoré De Mirabeau (1749-1791) once said "I know only of three ways of living in society: one must be a beggar, a thief, or a wage earner" and every individual in society should be able to meet his/her primary needs of shelter, food and clothing at the very least. The assertion is that the high rates of unemployment in an economy is a stimulating factor for unemployed persons to commit crime for monetary gains (Syed *et al*, 2011). The rise in unemployment and unimproved economic situation is considered to be the proximate cause of increased crime rate and insecurity in Nigeria. This has been shown in the countless fatalities, damage to household valuables and infrastructure worth billions when estimated in naira to various criminal activities (Ajibola, 2016). In 2001 alone, more than 6000 lives were lost to violent crimes (The Economist, 2001). The observation is that the variations in the trade cycle lead to higher crime rates. The Nigeria economy has been on a downward spiral for a long time now which has led to massive job losses. This situation frustrates the consumer because of the drop and in some cases a total loss of resources available for spending. The frustration is worsened by the "ratchet effect" introduced by James Dusenberry in the relative income hypothesis. The frustration gives rise to the idea by Becker (1968) that those without a steady income have greater tendency to commit crimes than those with the next meal assured as a result of steady wages.

This study is particularly relevant at this time because of the current economic situation in the country which has been characterized by inflation and diminishing real income, which is further complicated by job losses. Situations like these make people more desperate to feed themselves and their families resulting in many instances in increased

criminal activities. Looking again at the link between unemployment and insecurity in Nigeria will give more insight as to the nexus between criminal activity and unemployment, which will allow for better planning to improve security, as security of a country is key to economic development. The benefits to lower crime rates nationwide will include but not limited to increased domestic and foreign investment which should create more jobs and lead to economic growth and ultimately better standard and quality of life for the citizenry.

Therefore, the main objective of this study is to analyze unemployment and insecurity in Nigeria with a view to conceptualizing the link between them. This will give a better understanding as to how rising unemployment has shaped the security situation in Nigeria and urge that the Nigerian government need to do more in providing meaningful employment to her teeming youths in order to tackle the challenge of insecurity bedeviling the nation.

1. LITERATURE REVIEW: THE ECONOMIC APPROACH

Becker (1968) initially championed the “economic approach” linking unemployment and crime through many assumptions. His assumptions include the relationship between labour markets and unemployment in causing insecurity. According to him, though many people operate under high moral and ethical constraint, lawbreakers believe that the benefits of committing a crime and the opportunities that lie therein is weightier than the cost. Especially given that the probabilities of being caught, convicted or even actually serving a prison sentence or facing any form of punishment is very low (Christopher, 2011).

The economic model of crime is one of decision making. In this model, individuals are faced with the choice between delinquent or legitimate activities based on the expected utility from these actions. Some elements that determines ones action to become involved in unlawful vices are (a) the perceived benefits from social misconduct is more relative to the benefits derived from hard work; (b) the chances of being apprehended and found guilty in a court of law are slim; (c) the severity of the punishment when compared to the gains from

crime; and (d) the chances at success in legal activities seems an uphill task. Another pioneering economist in this field was Hirshleifer (1971) among others. He made influential contributions on the nexus between crime-work decision and time allocation. Becker's model has been developed further by Hirshleifer (1971). Hirshleifer extended Becker's model to individual choices made between conflict and cooperation (Kapstein, 2003). One of Hirshleifer's postulations focused on opportunities, costs, and preferences and according to him, the poor feel they have few alternatives and little to lose from a life of violence and believe they have more to gain than lose from violence. Therefore, the unemployed were more likely to maximize their utility by resorting to violent conflict and extortion. Over the years studies on violence and war in developing countries and beyond have anchored on the 'economic approach' significantly.

1.1. Origin and Sources of Insecurity in Nigeria

The current levels of criminal activities in the country is alarming, and Adagba *et al* (2012) posited that not just insecurity but the fear of it is on the increase and worsened by the rising trend of terrorism, insurgency and kidnapping since our return to democratic rule in 1999. Crime is cancerous to any society as it impairs on a persons' rights. It is a disease spreading through humanity, negatively affecting the socio-economic, lifestyle and development of a nation (Syed *et al*, 2011). Several scholars have classified the causes of crime and insecurity in Nigeria into external and internal causes (Ajibola, 2016). Insecurity is fueled by internal and external factors, which endangers socio-economic development, however internal factors pose greater challenges in Nigeria. This study will limit itself to internal causes as discussed below.

1.1.1. Ethno-religious Conflicts

Since the coming together of the northern and southern regions of Nigeria in 1914, Nigerians have continued to have ethno-religious conflicts threatening the peaceful coexistence in the country (Basil, 2016). Ethnic and religious clashes form a reoccurring phenomenon and a huge security challenge confronting Nigeria's body politics from colonial period (Ajibola, 2016). Nigeria has witnessed many incidences of ethnic, religious and communal conflicts in the past and

in our recent history. Since 2009 to date, several persons have been affected in one way or another. Many have paid the ultimate sacrifice, lost properties, traumatized with several being internally while many have fled the country in search of greener pastures and calmer waters (Basil, 2016).

1.1.2. Politically Based Violence

Nigeria is plagued by politically based violence such as violent conflicts, political thuggery, assassinations, and arson since the 1960s to date. Elections are mostly characterized by violent struggle for political power among politicians because of the gains associated with power (Ajibola, 2016). The desperations of politicians have often led to loss of precious lives, properties and disruption of economic activities in the country.

1.1.3. Systemic and Political Corruption

These two phenomena have bedeviled Nigeria for far too long and has contributed to the breakdown/weakness of our institutions, infrastructural decay and government failure (Ngbea and Ngbea, 2016). In fact, government failure traceable to engrained corruption, is believed to be reason for the current state of insecurity in Nigeria. In 2015, the President of Nigeria, Muhammadu Buhari said, "If Nigeria does not kill corruption, corruption will kill Nigeria". This was against the back drop of Nigeria sinking further and further in the corruption perception index of the world. Corruption has dire consequences including hampering economic growth, undermining and discouraging potential investments in the country (Iyare, 2008).

1.1.4. Violence Motivated by Economic Benefits

Resource control and revenue sharing has become a constant spring of violent agitations in Nigeria. Niger-Delta crisis committed by Movement for the Emancipation of the Niger Delta (MEND), Niger Delta Avengers and other groups in Nigeria is an example of such violent agitation that has been on since the 1970s. These struggles have cost the country much needed resources through oil and gas pipeline vandalism, properties worth billions of naira and claimed precious lives (Achumba et al. 2013). Other assets which have also given rise to

such violent struggles include farm lands, water resource and more recently grazing lands giving rise to regular conflicts involving communities across the nation (Ngbea and Ngbea, 2016).

1.1.5. Unemployment/Poverty

Unemployment/poverty among Nigerians, especially youth unemployment which stood at 21.5% (56.1% using old methodology) is believed to contribute significantly to the increase in social vices and therefore insecurity. (Adagba *et al*, 2012). Also, the ineffectiveness of past administration to solve the problems of poverty, unemployment, and inequitable distribution of wealth among the country is believed to have contributed significantly to insecurity in the nation (Ajibola, 2016).

494

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

1.1.6. Weak Security System

The Becker's Economic approach to crime is a pointer that weak security systems encourages crime participation with little chance of being punished. With Nigerian security agencies been poorly funded leading to low morale of security personnel, obsolete equipment and poor training. Estimates put the police to population ratio in Nigeria at 1:450 leading to serious problems of under policing of the Nigerian state (Achumba *et al*. 2013, Olonisakin, 2008). This indirectly encourages morally weak individuals to commit crime believing they will not be caught, which is in line with Christopher (2011) and Becker's economic approach.

1.1.7. Porous Borders

Nigerian borders are largely porous and untracked leading to high levels of insecurity in Nigeria through inflow of all kinds of weaponry into the country (Achumba *et al*. 2013, Hazen and Horner, 2007). A whopping 8 million illegal weapons in West Africa is estimated to be traced to Nigeria (Edeko, 2011). In addition, uncontrollable immigrants from neighboring countries mostly young men coming to look for work in an economy with very high unemployment rates and finding nothing to do, is believed to further aid insecurity in the nation (Adeola and Oluyemi, 2012).

1.1.8. Terrorism

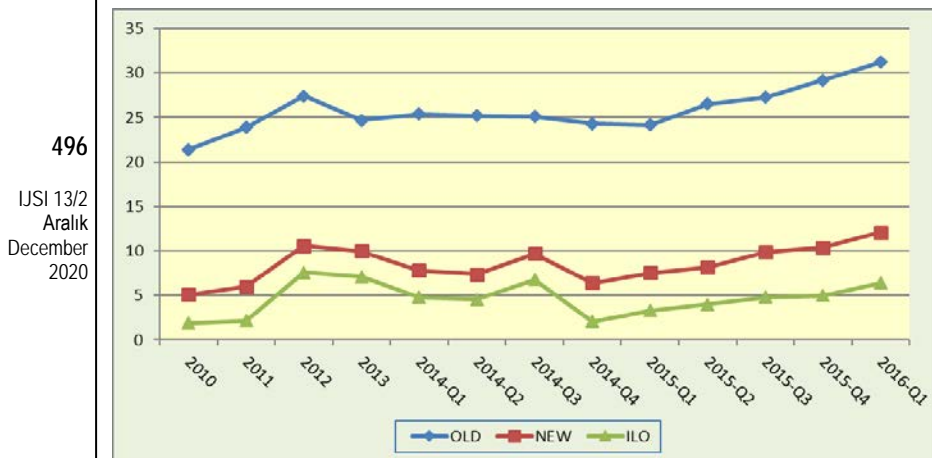
Terrorism is global and Nigeria is no exception to its ravaging effect. Terrorism is seen as “the premeditated use or threat of use of violence by an individual or group to cause fear, destruction or death, especially against unarmed targets, property or infrastructure in a state, intended to compel those in authority to respond to the demands and expectations of the individual or group behind such violent acts” (Sampson and Onuoha, 2011). Terrorist activities started long ago, even in Nigeria. In recent times, it is however believed to be politically motivated by the opposition and used as a bargaining chip during political campaigns in order to be elected. Note must however be taken that this has not been substantiated. The face of terrorism in Nigeria today is Boko Haram. The activities of Boko Haram has cut short thousands of lives since their activities began in 2009. Other factors influencing terrorism in Nigeria includes socio-political, economic, cultural, religious/ethnic distrust, poor governance and corruption (Oluwarotimi, 2012).

1.2. Unemployment in Nigeria

The Nigerian National Bureau of Statistics uses a variant of the ILO definition of unemployment which states that unemployment is the fraction of the population in the work force who are in the constant search for a job but are unable to find a one with at least 20 hours work time during the documented period. The relatively slow growth of labour demand, combined with a rapidly growing labour supply, especially due to enhanced population growth and high level of rural-urban migration is responsible for the high rate of unemployment in Nigeria. Looking at the figure below, we notice there was an old, new and OIL method of calculating unemployment rate in Nigeria. Using the old method, unemployment rates were considerably higher than using the new method of calculation. From the new method unemployment rates rose from 2011 but declined in 2013 raising again in 2014 and has since been on the increase. While from the old method unemployment rose from 2010 until 2012, declined in 2013, and appeared stable until the last quarter of 2014 where it declined slightly and has since been on the rise. Nigeria unemployment rate was 12.1 percent in Q1 of 2016 using the new methodology of calculating, up from 10.4 percent in the Q4 of 2015. The average unemployment rate

in Nigeria stood at 9.04 percent between 2006 and 2016, but reached an all-time high of 19.70 percent in the fourth quarter of 2009 and a record low of 5.10 percent in the fourth quarter of 2010 (National Bureau of Statistics, Nigeria).

Figure 1: Unemployment Rate Trend (2010 – Q1, 2016)

Source: National Bureau of Statistics 2016

1.3. Government Efforts to Curb Unemployment in Nigeria

The Nigerian Government has introduced several policies in a bid to curb unemployment in Nigeria. The National Directorate of Employment (NDE) was established in 1986 with the sole purpose of making unemployment a thing of the past. The strategy of the NDE was to provide vocational training for the youth for business start-ups in order to meet its mandate of reducing poverty, increasing wealth generation and providing attitudinal change. (Ekong and Ekong, 2016) However, NDE fell short of achieving its mandate as it did not provide capital for these start-ups nor did it provide or create job placements.

With change in government comes change or refocus in policies in Nigeria, as such the National Poverty Eradication Program (NAPEP) was birthed in 2001 with a mandate of training youths in the automobile industry, an industry that has been crippled in the

Is Unemployment the Root Cause of Insecurity in Nigeria?

country for years preceding NAPEP. Little wonder it achieved very little in reducing unemployment. It is important to note here that these two policies were not really suited for the educated youths who more or less wanted white collar jobs (Nwagwu, 2014).

Further down the line the Youth Enterprise With Innovation in Nigeria (YOUWIN) program was born, unlike previous schemes which involved vocational training, YOUWIN required you to sell your business idea to the government, who would then fund this idea in the form of grants given in trenches with close supervision to ensure it succeeds (Aminu *et al*, 2013). The idea behind this was to ensure that these small scale enterprises (SMEs) employ a few people and in the process many people would have been employed by these SMEs which would reduce unemployment in the country. The era of YOUWIN was short lived as it was soon replaced by yet another scheme. Of all the schemes, this seemed the most ambitious and should have been effective in curbing unemployment had the scheme been pursued further (Ekong and Ekong, 2016).

The Subsidy Reinvestment Program (SURE-P) graduate internship scheme was conceived in 2012 in order to curb corruption and ginger accountability, monies previously budgeted to pay for fuel subsidy were budgeted under this scheme to reduce unemployment by placing University Graduates in paid internship. The Federal Government put this together because of the peculiar problem of unemployment in the country and this also fosters public/private partnership in the fight against unemployment (Ekong and Ekong, 2016). Such placements which was for a duration of one year sometimes led to permanent employments in the host establishment however rarely. Hence, SURE-P and other similar schemes are viewed by the Government and citizens as temporary paid employments. The SURE-P was again replaced again in 2016 with N-Power which has the same structure as SURE-P except N-Power is a two-year volunteer program. After this time these youths are back on the streets without a means of income (Aminu *et al*, 2013). However, what Nigeria needs is a scheme that would lead to more permanent employment and this is still far fetched

1.4. Empirical Review

There is no general consensus as to the nexus between unemployment and the incidence of crime from empirical works. Although theory supports that higher levels of unemployment should lead to greater incidences of crime. In the work of Syed *et al* (2011) they examined the nexus between unemployment and property crimes for Pakistan using data from 1975 to 2008. The Johansen cointegration methodology along with Granger causality through Vector Error Correction (VEC) was employed. The study found evidence of a long-run relationship between unemployment and different kinds of property crimes. The results also provide evidence of unidirectional causality with unemployment Granger causing robbery, theft and dacoity. However it did not cause burglary in Pakistan.

Olabanji (2014) in his work titled Insecurity and Socio-Economic Development in Nigeria looked at insecurity in Nigeria and its implication for socio-economic growth. The study found that insecurity in Nigeria has increased over time. This is believed to pose serious threat to lives and properties, undermine businesses and discourage investment leading to poor economic growth and development.

Raphael and Winter-Ember (2001) used Ordinary Least Squares (OLS) regression to find the relationship between unemployment and crime employing panel data for the period of 1971-97 for each U.S. state. The result showed a positive correlation between the crime rate and unemployment. They also found a relatively significant, positive effect of unemployment on property crime rates but negative for murder and rape and for violent crime rates was not clear.

Ajimotoke *et al* (2015) examined the effects of unemployment on crime rate and adapted their model from that of Raphael and Winter-Ember (2001). Using both simple and multiple regression models, they found unemployment, police officers per 100,000 inhabitants, high school graduation rates, GDP per capita, and poverty rate to have positive correlation and effect on violent and property crimes in the United States.

Is Unemployment the Root Cause of Insecurity in Nigeria?

In a World Bank Development report, Christopher (2011) looked at the relationship between Unemployment and Participation in Violence. He found that there was no remotely convincing evidence that unemployment and violent conflicts are correlated in developing countries. The evidence on youth unemployment was even weaker.

Nwagwu (2014) studied the link between unemployment, poverty and insecurity of lives and properties in the nation. The study found a direct link between unemployment/poverty and the security challenges faced in Nigeria.

Papps and Winkelmann (1999) in their work titled Unemployment and crime: New evidence for an old question examined the relationship between unemployment and a range of categories of crime in New Zealand. Random and fixed effects models were estimated to investigate the possibility of a causal relationship between unemployment and crime. They found evidence that unemployment has a significant effect on crime, both for total crime and for some subcategories of crime.

Akwara *et al* (2013) examined the bridge linking unemployment, poverty and insecurity in Nigeria in their paper Unemployment and Poverty: Implications for National Security and Good Governance in Nigeria. The paper found a positive correlation between unemployment and poverty and also a link between poverty and insecurity.

In a paper titled Relationship between Crime Level, Unemployment, Poverty, Corruption and Inflation in Nigeria (An Empirical Analysis), Aminu *et al* (2013) investigated the correlation between the variables (poverty rate, crime level, corruption level, unemployment rate, and inflation rate) in Nigeria from 1980 to 2009 using the OLS. The results of the OLS revealed that unemployment, poverty and corruption impacted negatively on crime level, while inflation rate impacted positively on crime level in the Nigeria. There was no causality between unemployment and crime level.

499

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

2. METHODOLOGY AND DISCUSSION

The data used for this study is secondary in nature, it includes annual abstract of Statistics, National Bureau of Statistics (2012, 2016) in Nigeria. The scope of the study is from 2002 to 2015 given the availability of data. The study is historical and the analysis done using descriptive statistics such as the use tables and percentages.

Table 1: Unemployment rate in Nigeria 2002-2011

Year	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Unemployment rate (%)	12.6	14.8	13.4	11.9	12.3	12.7	14.9	19.7	21.1	23.9	27.4	24.7	25.2	29.2

Source: NBS (2011, 2016)

Table 2: First offenders (crime)

Year	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015Q2
Male	78,427	45,114	54,453	73,535	74,233	NA	105,284	91,832	31,853
Female	4,749	2,583	2,528	3,178	4,347	NA	6,203	5,466	2,009
Total	83,176	47,697	56,981	76,713	78,580	NA	111,487	97,298	33,862

Source: NBS Annual Abstract 2012, 2016 (author's computation)

Given that unemployment rate is a percentage of unemployed people within the work force and that within this work force, there is a percentage of people who are under-employed then the situation is one that is troubling for any nation. From Table 1, we see that unemployment has been on the rise since 2002 with the exception of 2004 and 2005 where the unemployment rates declined slightly. Unemployment rates increased by 5.1% between 2007 and 2008; however, the number of first offenders declined from 83,176 to 47,697 in the said period. The fall in crime in 2008 may not be unconnected to the election that took place in 2007 as thuggery and violence now mars the country's political space especially on election year. Unfortunately, data is not available for 2012 to make this comparison as 2011 was also an election year. The unemployment rate rose slightly in 2008 from 14.9% to 19.7% in 2009, this increase reflected in the number of first offenders which increased from 47,697 to 56,981.

Is Unemployment the Root Cause of Insecurity in Nigeria?

The rate of unemployment then climbed from 21.5% in 2010 to 23.9% in 2011 matching the number of first offenders from 76,713 to 78,580 in the same period. This indicates that as unemployment rose so did the crime rate in Nigeria which is consistent with Becker's economic approach linking unemployment and crime and the work of Aminu *et al*, (2013).

Table 3: Prison admission by type of offence for crime data

Year	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015Q2
Arson	2,911	1,198	2,228	3,259	1,731	NA	699	808	227
Assault	7,654	5,432	6,537	5,491	6,001	NA	1,482	7,657	3,307
Murder	10,467	11,058	11,419	22,689	9,220	NA	7,172	8,560	2,658
Abduction/ Kidnapping	353	591	2,187	3,287	2,325	NA	1,689	1349	347
Smuggling	6,359	1,344	2,164	5,657	3,933	NA	636	544	25
Stealing	46,740	41,496	34,957	23,868	11,504	NA	50,436	45,876	12,991
Robbery	8,594	16,587	16,127	19,298	8,083	NA	13,216	8,505	2,880
Armed robbery	10,774	17,517	14,682	19,507	9,193	NA	11,860	10,249	4,867
Sex offences	3,542	3,562	4,162	2,330	4,008	NA	5,797	4,436	1,621
Currency offences	644	516	1,593	2,695	3,143	NA	2,762	783	252
Unlawful possession of arms	3,525	1,841	3,482	1,915	2,948	NA	2,716	2,613	1,198
Human trafficking	4,939	35	1,890	3,815	3,533	NA	222	315	40
Other crimes	9,987	5,916	14,942	13,475	16,849	NA	33,074	25,725	8,801

Source: NBS Annual Abstract 2016

Also from Table 3 we can see that the number of crime was higher in the year 2007 declining in 2008 for all crimes listed in Table 3 except for robbery, armed robbery, sex offences, kidnapping and murder though unemployment rate rose by 5.1% in the said period. The prison admission by murder and sex offences increased slightly from 10,467 and 3,542 in 2007 to 11,058, and 3,562 in 2008 respectively, while the number of robbery offences almost doubled increasing from 8594 in 2007 to 16587 in 2008 and that for armed robbery increased from 10,774 in 2007 to 17,517 in 2008. Though the unemployment rate remained the same in 2008 and 2009, the number of prison admission by type of crime was on the increase for almost all crimes listed in

502
IJSI 13/2
Aralık
December
2020

Table 3 with the exception of stealing, robbery and armed robbery, which declined to 34,952, 16,127 and 14,682 in 2009 as against 41,496, 16,582 and 17,517 in 2008. The number of prison admission for kidnapping and currency offences more than tripled from 591 and 516 in 2008 to 2,187 and 1,593 in 2009 while that for human trafficking increased 54 times from 2008 to 2009. There was a proportionate increase in the prison admission by type of crime from 2009 to 2010 though there was a decrease in assault, stealing, sex offences, unlawful possession of arms and other offences. While, human trafficking again more than doubled from 1,890 in 2009 to 3,815 in 2010. Finally, there was a decline in all number of prison admission by type of crime in 2011 with the exception of assault, sex and currency offences, unlawful possession of arms and other offences. The overall data show general increase in the number of prison admission by type of crime especially those that have direct financially benefit to the individuals involved like stealing, robbery, armed robbery, sex offences, currency offences and human trafficking. These results again are consistent with Becker's economic approach theory linking unemployment and crime and the work of Aminu *et al*, (2013)

Table 4: Registered unemployed and vacancies declared 2005-2009

Year	Registration			Net registration (author's Computation)	Vacancies declared	Placeme nt
	Old	Fresh	Re-registered			
Lower grade workers						
2005	53,237	458	6,021	47,674	180	128
2006	51,918	193	6,066	46,045	61	79
2007	69,770	625	5,858	64,537	264	167
2008	33,585	272	104	33,753	108	70
2009	180,193	12,412	2,601	190,004	4,694	4,127
Profession and Executive						
2005	139,713	2,108	3,201	138,620	1,128	939
2006	113,378	1,759	2,246	112,891	817	758
2007	159,756	1,852	2,831	158,777	937	340
2008	170,490	2,587	781	172,296	684	269
2009	62,442	10,674	4,686	68,430	2,049	759

Source: NBS Annual Abstract 2012

Is Unemployment the Root Cause of Insecurity in Nigeria?

A look at the registered unemployed and vacancies declared in Table 4 shows how bad the unemployment crisis is for the period with the worst hit group been the lower grade workers. Vacancies declared and placements was nothing compared to the net registered unemployed. In 2007 for instance there were 64,537 net registered unemployed among lower grade workers but a mere 264 vacancies declared with only 167 placements while in the same year among profession and executive there were 158,777 net registered unemployed with only 937 vacancies declared and 340 placements made. The jump in net registered unemployed among lower grade workers from 46,045 in 2006 to 64,537 in 2007, then among the profession and executive rising from 112,891 to 158,777 in the same period may be responsible for the high crime recorded in Table 3 in 2007. In addition, the decline we see in net registered unemployed by almost half among lower grade workers and just a slight increase among profession and executive workers may be responsible for the subsequent seemingly decline in crime in 2008.

3. CONCLUSION AND RECOMMENDATION

It is believed that unemployment creates poverty, and poverty leads to insecurity. One of the greatest threats to stability and national security in Nigeria is the large army of poor and unemployed people. The presence of insecurity in any environment leads to destruction of properties, disruption of lives and business activities, and it undermines and discourages investment leading to poor economic growth for any society. This paper found a link between crime level and unemployment, which agrees with the findings of Aminu *et al*, (2013). Higher unemployment will lead to high poverty levels and in turn criminality will be high and in the case of Nigeria can be further compounded when it is an election year because of the thuggery and violence that leads up to, during and immediately after the election. The existence of a ready army of unemployed youths in this case needs to be addressed.

This paper therefore recommends that the Government will need a more holistic approach in tackling insecurity. Policy makers should take steps towards creating permanent employment rather than temporary fix such as the SURE-P programme and make concerted effort in formulating robust monetary and fiscal policies aimed at ensuring price/ exchange rate stability and improving standard of

living. Programmes such as YOU WIN should be encouraged which is geared towards promoting SMEs where people get grants rather than loans, and closely monitored to ensure continuity of businesses set-up using these funds to meet the expectations of job creation. This should in turn reduce poverty in the country thereby reducing social vices, crime rate and insecurity in Nigeria, which has the capacity to ginger economic growth. Secondly, there needs to be a paradigm shift in the bias of our educational system with a view to making Nigerian youths imbibe at an early age, the philosophy of self-employment and entrepreneurship through inclusion of vocational and entrepreneurial training into our school curricula. The desire for mostly white collar jobs by the youths needs to be corrected early in other for this to be effective. In addition, there should be more “hands-on” policing in Nigeria, where the police are regularly, not only seen on the roads but also in the neighbourhoods, interacting with the citizenry (Know Your Neighbours). This will increase the chances of been caught if one commits a crime thereby putting people in check. Increased policing and sensitization of the citizenry especially the youths of benefits of elections that are free of violence and thuggery cannot be over emphasized. Finally, the greatest limitation to this study was the availability of data in the public domain. Therefore, Government should ensure timely collection, collating, analysis and publishing of data to provide up-to-date data for proper research to foster economic growth and development, while also providing policy makers with important tools for decision-making.

ACKNOWLEDGEMENT

The authors wish to acknowledge the support of the National Bureau of Statistics for providing the data used in this study.

Is Unemployment the Root Cause of Insecurity in Nigeria?

BIBLIOGRAPHY

- Achumba, Iheanyi; Ighomereho, Salome; Akpan-Robaro, Masoje Oghenerobaro (2013). "Security Challenges in Nigeria and the Implications for Business Activities and Sustainable Development". *Journal of Economics and Sustainable Development*, 4(2), 79-99.
- Adagba, Okpaga; Ugwu, Sam Chijioko; Eme, Okechukwu Innocent (2012). "Activities of Boko Haram and Insecurity Question in Nigeria". *Arabian Journal of Business and Management Review*, 1(9), 77-99.
- Adeola, Gabriel; Oluyemi, Fayomi Oyenike (2012). "The Political and Security Implications of Cross Border Migration between Nigeria and Her Francophone Neighbours". *International Journal of Social Science*, 1(3), 1-9.
- Ajibola, Joseph Olusegun (2016). "Economic Growth amidst Insecurity: The Nigeria Experience". *Research Journal of Finance and Accounting*, 7(7), 1-16.
- Ajmotokin, Sandra; Alexandra, Haskins; Zach, Wade (2015). "The Effects of Unemployment on Crime Rates in the U.S.". B.Sc project, Georgia Institute of Technology.
- Akwara, Azalahu; Akwara, Ngozi; Enwuchola, John; Adekunle, Morufu (2013). "Unemployment and Poverty: Implications for National Security and Good Governance in Nigeria". *International Journal of Public Administration and Management Research (IJPAMR)*, 2(1), 1-11.
- Aminu, Umaru; Manu, Donga; El-Maude, Jibreel Gambo; Kabiru, Musa Yakubu (2013). "Relationship between Crime Level, Unemployment, Poverty, Corruption and Inflation in Nigeria (An empirical Analysis)". *Global Advanced Research Journal of Management and Business Studies*, 2(8), 411-422.
- Annual Abstract of Statistics, (2012). Federal Republic of Nigeria. National Bureau of Statistics.
- Basil, Ugorji (2016). "Ethno-Religious Conflict in Nigeria. International Center for Ethno-Religious Mediation". 76-89.
- Becker, Garry (1968). "Crime and Punishment: An Economic Approach". *The Journal of Political Economy*, 76(2), 169-217.
- Christopher, Cramer (2011). Unemployment and Participation in Violence. World Development Report Background Papers. World Bank Group.
- Edeko, Sunday (2011). "The Proliferation of Small Arms and Light Weapons in Africa: A Case Study of the Niger Delta in Nigeria". *Sacha Journal of Environmental Studies*, 1(2), 55-80.
- Ekong, Uduak; Ekong, Christiana (2016). "Skills Acquisition and Unemployment Reduction in Nigeria: A Case Study of National Directorate of Employment (NDE) in Akwa Ibom State". *International Journal of Economics & Management Sciences*, 5(4), 1-10.

505

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

- Ewetan, Olabanji Olukayode; Urhie, Ese (2014). "Insecurity and Socio-Economic Development in Nigeria". *Journal of Sustainable Development Studies*, 5(1), 40-63.
- Hazen, Jennifer; Horner, Jonas (2007). *Small Arms, Armed Violence, and Insecurity in Nigeria: The Niger Delta in Perspective*. Switzerland Small Arms Survey.
- Hirshleifer, Jack (1971). "The Private and Social Value of Information and the Reward to Inventive Activity". *The American Economic Review*, 61(4), 561-574.
- Iyare, Tony (2008). *Corruption and the Crisis of National Values. Governance and Politics in Nigeria, The IBB and OBJ Years*. Ibadan: Spectrum Books Limited.
- Kapstein, Ethan (2003). "Two Dismal Sciences Are Better Than One—Economics and the Study of National Security". *International Security*, 27(3), 158-187.
- National Bureau of Statistics: 2011 Annual Socio-Economic Report.
- National Bureau of Statistics: 2012 Annual Socio-Economic Report.
- National Bureau of Statistics: Unemployment/ Under-Employment Watch. Q1 2016.
- Ngbea, Gabriel; Ngbea, Joseph (2016). "Bad Governance and Insecurity: The Challenges for Development in Nigeria". *The International Journal of Humanities & Social Studies*, 4(3), 245-268.
- Nwagwu, Ejike Jumbo (2014). "Unemployment and Poverty in Nigeria: A Link to National Insecurity". *Global Journal of Politics and Law Research*. 2(1), 19-35.
- Olonisakin, Funmi (2008). "In the Line of Fire". *BBC Focus on Africa*, (April-June), 19-23.
- Oluwarotimi, Adegoke (2012). "US to use more balanced security strategy to fight insecurity in Nigeria". *Leadership Newspaper*, Lagos, Nigeria.
- Papps, Kerry; Winkelmann, Rainer, (1999). *Unemployment and Crime: New Evidence for an Old Question*. IZA, P.O. Box 7240, 53072 Bonn, Germany.
- Raphael, Steven; Winter-Ebmer, Rudolf (2001). "Identifying the Effect of Unemployment on Crime". *Journal of Law & Economics*, 44, 259-284.
- Sampson, Isaac Terwase; Onuoha, Freedom (2011). "Forcing the Horse to Drink or Making it Realize its Thirst? Understanding the Enactment of Anti-Terrorism Legislation (ATL) in Nigeria". *Perspectives on Terrorism*, 5, 3-4.
- Syed, Yasir Mahmood; Rana, Ejaz Ali; Abid, Rashid Gill (2011). "Unemployment and Property Crimes in Pakistan". *Asian Economic and Financial Review*, 7(7), 125-135.

ÖZET

İşsizliğin yoksulluk yarattığına inanılıyor ve yoksulluk güvensizliğe yol açıyor. Nijerya'daki istikrar ve ulusal güvenliğe yönelik en büyük tehditlerden biri, fakir ve işsizlerin büyük ordusu. Herhangi bir ortamda güvensizliğin varlığı, mülklerin tahrip olmasına, yaşamların ve iş faaliyetlerinin aksamasına neden olur ve herhangi bir toplum için düşük ekonomik büyümeye yol açan yatırımı baltalar ve caydırır. Bu makale, suç seviyesi ile işsizlik arasında, Aminu'nun bulgularına uygun zayıf bir bağlantı buldu. İnsanlar işsiz kalsalar ve sonuçta fakir olsalar bile, suçluluk o kadar yüksek olmayabilir. İşsizlik oranının, yaşam maliyeti, enflasyonla birleştiği gibi diğer faktörlerle birleştiğinde, beklentilerin ötesinde suç düzeylerini artırması ihtimali de yüksektir.

Bu nedenle, yalnızca işsizlikle mücadele, Nijerya bağlamında güvensizliği önemli ölçüde azaltmayabilir. Bu nedenle, bu makale Hükümetin güvensizlikle mücadelede daha bütünsel bir yaklaşıma ihtiyaç duymasını önermektedir; enflasyon oranlarını düşürecek güçlü maliye ve para politikaları sağlayarak, döviz kurunu istikrarlı hale getirecek ve yaşam standardını iyileştirecektir. Politika yapıcılar, SURE-P programı gibi geçici düzeltmelerden ziyade kalıcı istihdam yaratma yönünde adımlar atmalı ve fiyat istikrarını sağlamayı amaçlayan sağlam para ve maliye politikaları formüle etmek için çaba sarf etmelidir. SİZ KAZANMAK gibi programlar, kredi yerine insanların hibe aldıkları KOBİ'lerin tanıtımına yönelik ve bu fonları kullanarak iş yaratma beklentilerini karşılamak için kurulan işletmelerin sürekliliğini sağlamak için yakından izlenen teşvik edilmelidir. Bu da ülkedeki yoksulluğu azaltmalı, böylece Nijerya'da ekonomik büyümeyi zedeleyebilecek sosyal yardım, suç oranı ve güvensizliği azaltmalı. İkincisi, Nijeryalı gençlerin mesleki ve girişimci eğitimin dahil edilmesi ve girişimcilik gelişim programlarının okul müfredatımıza dahil edilmesi yoluyla serbest meslek ve girişimcilik felsefesini benimsemeleri amacıyla eğitim sistemimizin önyargısında bir paradigma değişikliği olması gerekmektedir. . Buna ek olarak, Nijerya'da polislin düzenli olarak bulunduğu, sadece yollarda değil mahallelerde, vatandaşlarla etkileşime giren (Komşularınızı Tanıyın) daha fazla "uygulamalı" polislik yapılmalı. Suç işlediğinde yakalanma şansı artar ve bu sayede insanları kontrol altına alır. Son olarak, bu çalışmanın en büyük kısıtlılığı kamuya açık verilerin kullanılabilirliği olmuştur. Bu nedenle, Hükümet, ekonomik büyüme ve gelişmeyi teşvik etmek için uygun araştırmalar için güncel veriler sağlamak üzere verilerin toplanmasını, derlenmesini, analiz edilmesini ve yayınlanmasını sağlamalı, aynı zamanda politika yapıcılara karar vermede önemli araçlar sunmalıdır.

**MÜLTECİ KRİZİ: MÜLTECİLERİN HUKUKİ VE SOSYAL
STATÜLERİ İLE ULUSAL ÇIKARLAR İLİŞKİSİ
BAĞLAMINDA BİR DEĞERLENDİRME**

*İbrahim Oğulcan ERAYMAN**

Makale Geliş Tarihi-Received: 25.11.2019
Makale Kabul Tarihi-Accepted: 21.09.2020
DOI: 10.37093/ijsi.837703

ÖZ

Mülteciler, günümüzde birçok devletin ikilemde kaldığı temel bir meselenin ana aktörü konumundadır: Bir tarafta devletlerin kendi vatandaşlarının refahı ve ulusal çıkarları dururken diğer tarafta savaş ve kıtlık gibi zorlayıcı sebeplerle başka devletlerin sınırlarına sığınan insanlara yardım etmek, onların mültecilik statülerini tanımak durmaktadır. Devletlerin göç politikalarını şekillendiren temel unsurlardan biri de bu kritik ikilem karşısında aldıkları konumdur. Elbette buradan mülteci meselesine yönelik devletlerin sadece iki tutum (mültecilerin kayıtsız şartsız kabulü ya da mülteci statüsünün tamamen reddi) üzerinden hareket ettiği sonucu çıkarılmamalıdır. Mültecileri sınırlarında çok sınırlı biçimde kabul etmesine rağmen, ekonomik yardımlarla destek sürecini yönetmeye çalışan devletler de bulunmaktadır. Burada kastımız, hükümetlerin mülteci politikalarını iki temel söylem biçimi etrafında şekillendirmesidir. Mülteci meselesi karşısında, devletlerin kendi vatandaşlarının refahını sağlamasını ya da mevcut refah düzeyini korumayı öncelik olarak tutması gerektiğini savlayan söylem biçimi göçmen ve mültecilerin yaratabileceği ekonomik, sosyal ve kültürel

* Doktora Öğrencisi, Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Bursa/Türkiye. ibrahim.erayman@gmail.com ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6687-9973>.

problemlere odaklanıp yardım edilecekse dahi bu yardımın ulusal sınırların dışında kalması yönünde ısrarcıdırlar. Mültecilerin durumunun bir yaşam savaşı olarak ele alınması ve bu insanların hayatlarını sürdürebilmek için iltica etmek zorunda olmasının kabulü durumunda ise onların sosyal ve hukuki statülerinin tanınması kolaylaşacaktır. Biz de çalışmamız boyunca bu iki söylem biçiminin tezahürleri üzerinde durup, yaşadığımız çağda mülteci oluşu ev sahibi toplum ve yer değiştiren insanlar açısından ele almaya çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Göç, Göçmen, Mülteci, Ev Sahibi Toplum, Hukuki Statü.

510

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

**REFUGEE CRISIS: AN ASSESSMENT OF THE
INTERACTION BETWEEN THE LEGAL AND SOCIAL
STATUS OF REFUGEES AND NATIONAL INTERESTS**

ABSTRACT

Refugees are the main actors of a fundamental issue in which many states are now in a dilemma: On the one hand welfare of citizens and national interests, on the other hand, there is help to people who take refuge in the borders of other countries for compelling reasons such as war and famine, and to recognize their refugee status. One of the main factors shaping the migration policies of states is their position towards this critical dilemma. Of course, it should not be concluded that the countries dealing with the refugee issue can only act on two attitudes (the unconditional admission of refugees or the complete rejection of refugee status). There are also countries that try to manage the support process with economic assistance, although they accept refugees very limited numbers at their borders. What we mean here is that governments shape refugee policies around two basic discourse forms. In the face of the refugee issue, the form of discourse argues that states should ensure the welfare of their citizens or keep the current level of welfare as a priority, focuses on the economic, social and cultural problems that migrants and refugees can create. If the situation of refugees is considered as a struggle to survive and it is accepted that these people have to seek asylum in order to survive, it will be easier to recognize their social and legal status. Throughout our study, we will focus on the manifestations of these two forms of discourse and try to evaluate the issue of refugee being in the present age in terms of host society and displaced people.

Keywords: Migration, Migrant, Refugee, Host Society, Legal Status.

GİRİŞ

Göç olgusu insanlık tarihi boyunca önemini ve güncelliğini her daim koruyan bir mesele olagelmıştır. Ancak bu ehemmiyet ve güncellik, içinde yaşanan çağın kendine has dinamiklerinden bağımsız değildir. Göç hareketlerinin tetikleyici unsurları tarihin her döneminde çeşitlilik arz etmiş, içinde bulunulan dönemin politik, ekonomik, sosyolojik ve ekolojik vakaları tarafından şekillendirilmiştir. Göçün bu dinamik ve bağlamsal yapısı içinde, herhangi bir devlet ya da bölge, herhangi bir zaman dilimi içinde, göç alan konumundayken göç veren, göç veren konumundayken göç alan konumuna geçebilir. Yakın tarih bu durumun en müşahhas örneklerini sunmuştur.

512

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

İlk örnek, Amerika'ya yönelen insan hareketliliği ve Avrupa'da I. ve II. Dünya Savaşları sonucunda yaşanan kitlesel yer değiştirmelerdir. Göç hareketlerinin günümüze nispeten daha engelsiz olduğu, Bundy'nin deyişiyle "bir vapur biletinin yeterli olduğu" 1846-1914 arası dönemde 30 milyondan fazla insanın Amerika'ya yerleşmek için Avrupa'yı terk ettiği kitlesel göçler, I. Dünya Savaşı¹ ve 1917'deki Rus Devrimiyle, yaklaşık beş milyon mültecinin Avrupa'nın ilk mülteci krizini yaratması, 1945'te II. Dünya Savaşı'nın akabinde 40 milyondan fazla mülteci, evsiz ve yerinden edilmiş vatandaşın varlığı (Bundy, 2016: 5-6), bugün göç dalgasının kendi sınırlarına mümkün olduğunca az temas edebilmesi için her türlü çabayı gösteren Avrupa devletlerinin yakın bir zaman önce kendi sınırları içinde birçok göç ve mülteci akınına kaynaklık ettiğini gösteren tarihi dayanaklardır.

İkinci örnek için Orta Doğu'yu ele alabiliriz. 1970 yılında, Körfez İşbirliği Konseyi'nin altı üye devletinin ülkesinde yaklaşık 885.000 göçmen işçi vardı. On beş yıl sonra, 1985'lerde, Körfez İşbirliği Konseyi'nin işgücünün yüzde 70'ini oluşturan tahmini 5 milyon göçmen işçi bulunmaktaydı. 1980'lerin ortalarından itibaren Körfez

¹ Birinci Dünya Savaşı ve sonrasında yaşananlar nedeniyle 3 milyon Avrupalı vatandaşı oldukları ülkelerinden başka ülkelere sığınmak durumunda kalmıştır. 1915'te Fransa, 1922'de Belçika, 1926'da İtalya, 1933'te Avusturya, 1935'te ise Almanya ülkelerine gelen yabancılar ile ilgili yasalar çıkartmışlardır. (Mustafa Koçancı ve Mete Kaan Namal, 2017: 233).

*Mülteci Krizi: Mültecilerin Hukuki ve Sosyal Statüleri ile
Ulusal Çıkarlar İlişkisi Bağlamında Bir Değerlendirme*

devletlerinin ülkesinde 7,2 milyon yabancı uyruklu yaşıyordu ve ilaveten Kuveyt işgalinden önce, Irak'ın, yaklaşık %70'i Mısırlı olan 1,3 milyon göçmeni barındırdığı tahmin edilmekteydi(Russell, 1992: 720). Görüldüğü üzere görece yakın bir tarihe değin göç alan bir bölge olan Orta Doğu, Körfez Savaşları, Arap Baharı, Suriye İç Savaşı, terörizm gibi etkenlerle dünyanın II. Dünya Savaşı sonrası gördüğü en önemli insan hareketliliklerinin kaynaklarından biri konumuna gelmiş bulunmaktadır.

Son olarak Türkiye üzerinden göçün bağlamsal, dinamik ve sınır tanımayan muhtevasını somutlaştırabiliriz. Birçok Türk işçi uzunca bir zaman Almanya'ya ekonomik sebeplerle göç etmişti. Bu göç hareketi hem Alman ekonomisinin kalkınması hem de Türkiye'nin istihdam sorununa bir çözüm olması anlamında her iki taraf için de kazançlı bir nüfus hareketiydi. Önemli bir kısmı Almanya'ya olmak üzere o dönemlerde Türkiye göç veren bir devlet konumundaydı. Ancak günümüze geldiğimizde, 2018 yılı itibari ile 3,5 milyon civarında Suriyeli, Türkiye topraklarına sığınmıştır. Bu rakam ile birlikte Türkiye, Suriyeli yerinden edilmiş kişiler noktasında, en fazla sorumluluk alan devlet konumundadır. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde Türkiye'de yaşayan Suriyelilerin hukuki statülerine ayrıca değinilecektir.

Daha da çoğaltılabilecek bu örnekler göstermektedir ki, göç hareketlerinin sabit bir rotası bulunmamakta, konjonktüre bağlı olarak sürekli değişiklik göstermektedir. Her an, her devletin, bu insani krizin bir parçası olma ihtimali bulunmaktadır. Yaşadığımız çağın kendini has dinamikleri de bu tezi kuvvetlendirir niteliktedir. Ulrick Beck'in *Risk Toplumu* (Beck, 2011) kitabında çarpıcı biçimde belirttiği gibi, Dünya, daha önce hiç olmadığı kadar kompleks, kestirilemez ve onarılamaz riskler ile yüzleşmek ve mücadele etmek durumundadır. Risklerin yarattığı en önemli problemlerden biriye mülteci meselesidir.

Sonuç olarak, göç meselesine dair tüm bu durumlar ve çağın koşullarıyla kendi muhtevasında geçirdiği değişim ve dönüşümler, meseleyi milletlerarası, her an, herhangi bir devletin yaşayabileceği bir trajedi olarak değerlendirmemizi zaruri kılmaktadır. Bu hassasiyet ile yazılmaya gayret edilen bu çalışma kapsamında ilk olarak göçmen kategorisinden farklılıkları vurgulanmak suretiyle mülteci olgusu açıklanmaya çalışılacak, ardından mültecilerin hukuki statüleri

üzerine bir değerlendirme yapılacaktır. Nihayetinde de mülteci hakları ve ulusal çıkarlar arasındaki gerilim, yukarıdaki her an herkesin mülteci olabilme potansiyeli üzerinden ele alınacaktır. Bu gerilim ve ev sahibi toplumların yer değiştirmek zorunda kalan insanlara yaklaşımı, bizi çalışmamızın temel araştırma sorusunu teşkil eden mültecilerin hukuki statülerinin tanınması, sosyal statülerinin de tanınması anlamına gelir mi? sorusuna cevap aramaya itmiş, çalışmanın son bölümü de bu arayışa tahsis edilmiştir.

1. MÜLTECİ KRİZİ: ANLAMI, ÖNEMİ, YANSIMALARI

514
IJSI 13/2
Aralık
December
2020

Uluslararası göç, birbirine bağlılığı günden güne artan bir dünyada günlük yaşamımızı etkileyen çok sayıda ekonomik, sosyal ve güvenlik hususuna değinen karmaşık bir olgudur. Bunun yanında göç, her zamankinden daha fazla, küreselleşme çağında, tüm devletlere ve insanlara temas edebilmektedir. Göç; jeopolitikle, ticaretle, kültürel alışverişle iç içedir ve tarih boyunca devletlere, topluluklara ve ekonomik kuruluşlara önemli imkân ve fırsatlar sağlamıştır. Göç, hem menşei hem de hedef devletlerdeki insanların yaşamlarını iyileştirmeye yardımcı olmuş, yurt dışında güvenli ve anlamlı bir yaşam sürdürebilmek için dünya çapında milyonlarca kişiye fırsatlar sunmuştur. Bununla birlikte, tüm bu nüfus hareketleri olumlu koşullarda gerçekleşmez. Son yıllarda çatışma, zulüm, çevresel bozulma ve değişim nedeniyle meydana gelen yer değiştirmelerde, insanların kendilerine bir fırsat yaratabilmesi ve can güvenliği gibi temel hususlar bağlamında derin bir eksiklik olduğu görülmüştür (World Migration Report, 2018: 13). Her yer değiştirme eylemi kendine has zorlukları muhtevasında barındırır da görece çok az yer değiştirme biçimi can güvenliği gibi bir motivasyonla eylemsellik kazanır. Bu bağlamda, nüfus hareketlerini birbirlerinden ayırmak, hem yer değiştirmek zorunda kalan insanların yer değiştirme biçimlerine göre ortaya çıkan problemlerin kendilerine özgü yanlarını görebilmek hem de bu özgül problemlere yönelik doğrudan politikalar geliştirebilmek adına son derece büyük önem arz eder.

Nüfus hareketlerinin aktörlerini birbirlerinden ayırmada yer değiştirmenin *nedeni* en önemli etkenlerdendir. “Buna göre, mülteci ve sığınmacılar zorunlu bir göç nedeniyle bu statüye sahipken, göçmen statüsü ise temel anlamda “kendi isteği” ile göç eden kişilere verilmektedir”(Köşk, Özbek, 2017: 250). Görüldüğü üzere göçmenlik ve mültecilik statüleri ile ilgili kavramsal çerçeveleme en temelde yer

*Mülteci Krizi: Mültecilerin Hukuki ve Sosyal Statüleri ile
Ulusal Çıkarlar İlişkisi Bağlamında Bir Değerlendirme*

değiştirmenin gönüllüğü üzerinden şekillenmiştir. Elbette göçmen için de yer değiştirme kararını aldırın zorlayıcı sebepler bulunsa da, son aşamada göçmen, yer değiştirme kararını, zamanını, şeklini görece kendi belirleyebilme kapasitesine sahiptir. Mülteci ve sığınmacılar için ise yer değiştirmek bir anlamda hayata tutunma çabasına karşılık geldiğinden artlarında eşyalarını, vatanlarını hatta bazı durumlarda ailelerini bırakıp yabancı oldukları devletlere, kültürlere sığınmaktadırlar. Bu tanımlamalar ışığında özetle şunu ifade edebiliriz: *“Her mülteci göçmendir, ancak her göçmen mülteci değildir”*(Yardım, 2015: 135). *“Her mülteci göçmendir”* ifadesi, göç olgusunun tanımıyla da doğrudan ilintilidir. Uluslararası Göç Örgütü’ne (IOM) göre:

“İnsanların grup halinde veya bireysel olarak uluslararası bir sınırı geçmeleri veya yaşadıkları ülke içinde yer değiştirmeleri hareketi göç olarak tanımlanmaktadır. Göç süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleridir. Bu nüfus hareketlerine mülteciler, yerinden edilmiş kişiler, ekonomik ve diğer farklı amaçlarla göç eden kişiler de dâhil edilmektedir.”(aktaran Özdal, Tutan, 2018: 7)

Yukarıdaki tanım ışığında şunu ifade edebiliriz: göç olgusu mültecilik durumunu da kapsayan yer değiştirme faaliyetlerinin -nüfus hareketlerinin- genel adıdır. Göç olgusunu, yer değiştirenlerin hedeflediği yer bakımından iç ve dış göç olarak; yasal olup olmaması bakımından *yasal göç ve yasadışı göç* olarak; göç alma kararının bireysel ya da topluluk olarak alınması bakımından *bireysel göç ve toplu göç* olarak; yer değiştirme sürecinin geçiciliği ya da sürekliliği bakımından *sürekli -kesin- göç ve geçici göç* olarak sınıflandırabiliriz.

Göçler, gidilen yerin özelliğine göre sınıflandırıldığında iç göç ve dış göç olarak bir ayırım yapılabilir. Bu göç hareketlerinde mühim olan kriter, göçün ülke içinde mi, yoksa ülkeler arasında mı gerçekleştiğidir (Çiçekli, Demir, 2013: 41). İç göç, bir ülke içindeki yer değiştirmelerin genel adı olarak nitelendirilip, son dönemlerde en yaygın biçimde kırsal alanlardan kentsel alanlara göç biçiminde karşımıza çıkmaktadır (Akıncı vd., 2015: 62). Dış göç ya da uluslararası göç ise, *“ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin belirli bir zaman dilimi içinde bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitmesi demektir”* (Özdal, Tutan, 2018: 9). Dış göç olgusu üzerinden değerlendirilmesi gereken önemli bir husus ise yer değiştirmenin sürekliliği ve geçiciliği

noktasındadır. Bu husus ilk kez 1932 Cenevre Kongre'sinde değerlendirilmiş, neticesinde de süresi 1 yıl ve daha fazla olan göç hareketleri *sürekli göç*, bu süre zarfından daha az olan göçler ise, *geçici göç* olarak kabul edilmiştir. (Özdal, Tutan, 2018: 9-10). Uluslararası göç olgusu üzerinden değerlendirilmesi gereken bir diğer önemli husus ise, yer değiştirme olgusunun yasallığı noktasındadır. "Yasal kanallar kullanılarak gerçekleşen ve *düzenli göç* hareketi şeklinde de ifade edilen yasal göç hareketinde, göç ettikleri devletlerin yasalarına uygun şekilde giriş yaparak oturma izni alan kişiler yer almaktadır" (Akıncı vd., 2015: 63). Yasal göç, göç hareketini gerçekleştirmeye elverişli kişiler için tercih edilen bir yoldur. Yasal göç, yasal şartları sağlayan kişiler için güvenilir ve uzun süreli hale gelmeye elverişli bir göç hareketi olarak karşımıza çıkmaktadır (Çiçekli, Demir, 2013: 42). Bunun aksi hali yani, göç eyleminde bulunan kişilerin yasadışı yollarla, başka bir ülkeye girme eylemi ise düzensiz göç -yasadışı göç, belgesiz göç- olarak tanımlanmaktadır. Çiçekli ve Demir'e göre, günümüzde gelişmiş birçok hedef devlet, çeşitli gerekçelerle ülkesine doğru yönelmiş göç hareketlerini durdurmak, azaltmak ya da düzenlemek maksadıyla, çok sert sınır politikaları ve zor ve katı vize prosedürleri uygulamaktadır. Bunun neticesinde, kriterleri sağlamada yetersiz kalan yabancıların yasal yollardan göç eylemini gerçekleştirmesi olanaksızlaşmaktadır. Bu yabancıların içerisinde göç konusunda ısrarcı olanlarıysa yasadışı yollarla yer değiştirmeyi denemektedirler (2013: 42).

Mültecilerin hukuki statülerini açıklamaya çalışacağımız bölümde ayrıntısıyla değinecek olsak da "her göçmenin mülteci olmaması" hususundan doğan problemlere, iki kavram arasındaki farkı açmaya gayret ederken de kısaca değinmemiz faydalı olacaktır.

Göçmen, "genel olarak doğrudan bir tehdit ya da zulüm olmaksızın iş bulmak, daha iyi eğitim almak ya da aile birleşimi için bir başka ülkeye giden kişiler olarak tanımlanmaktadır" (aktaran, Özel, 2018: 269). Bu tanım dikkate alındığında mülteci ibaresinin, göçmen ibaresi yerine sıklıkla kullanılması basit bir kullanım hatası olarak kalmamakta, "canları pahasına da olsa Akdeniz'i geçmek zorunda kalanlara göçmen muamelesi yapılması"(Yardım, 2015: 135) gibi hayati bir hataya da sebebiyet verebilmektedir. Bu durum mültecilerin vardıkları yerde, ev sahibi toplum tarafından karşılanma biçimlerinden, hukuki statülerine kadar çok önemli başlıklarda sorunlar, yanlış değerlendirmeler doğurma potansiyeline sahiptir. Bu

*Mülteci Krizi: Mültecilerin Hukuki ve Sosyal Statüleri ile
Ulusal Çıkarlar İlişkisi Bağlamında Bir Değerlendirme*

bağlamda, mülteci statüsünün, objektif, önyargısız ve siyasi kaygılardan uzak bir biçimde belirlenmesi elzemdir.

Mülteci kavramının ne anlama geldiğine yönelik kavramsal analizin ardından meseleyi açıklamaya yarayacak bir diğer önemli husus ise, mülteci krizinin günümüzdeki önemi ve mülteci krizinin yansımalarının çalışmanın sınırları ölçüsünde değerlendirilmesidir.

Nüfus hareketlerini destekleyen faktörler, ekonomik refah, eşitsizlik, demografi, şiddet ve çatışma, çevresel değişim gibi başlıklarla sayısız biçimde çoğaltılabilir. İnsanların büyük çoğunluğu, iş, aile, çalışma gibi nedenlerle uluslararası göç hareketlerinin öznesi olabiliyorken, yine birçok insan evlerini ve ülkelerini, çatışma, zulüm ve felaket gibi zorlayıcı nedenlerden dolayı terk edebilmektedir. 2018 yılı *Dünya Göç Raporu*'na (World Migration Report) göre, genel olarak, mülteciler gibi zorlayıcı sebeplerle yerinden olmuş nüfus, tüm göçmenlerin nispeten küçük bir yüzdesini oluşturmaktadır. Ancak, bu insanlar kendilerini sıklıkla savunmasız bir konumda bulduklarından (World Migration Report, 2018: 13) ve her daim yardıma muhtaç konumlarından ötürü ulusal ve uluslararası kamuoylarının ve küresel yardım kuruluşlarının gündeminde daha fazla yer bulmaktadırlar. Elbette göçmen olarak sınıflandırılan ve yer değiştirme motivasyonu çoğunlukla ekonomik ya da ailevi sebepler olan insanları haiz çeşitli zorluklar mevcuttur; ancak, mülteci ve sığınmacı meselesini kamuoyu ve ulusal ve uluslararası organizasyonlar nezdinde daha öncelikli kılan, onların çabalarının temelinin insanlığın en temel hakkıyla örtüşmesidir: Yaşama hakkı. İltica edenleri yer değiştirmeye mecbur bırakan temel motivasyon, daha iyi bir yaşam arzusundan önce yalnız yaşayabilme, ya da ailesini yaşatabilme isteği olmaktadır.

Sonuçları arasında mülteci akınına sebebiyet veren birçok olay bulunmaktadır. Çalışmamız kapsamında bu olaylar arasından Suriye iç savaşı örnek olay olarak seçilmiş olup, mültecilik olgusunun önemi ve yansımaları bu olay üzerinden değerlendirilecektir.

Suriye iç savaşında ve sonrasında yaşananları bir "insanlık krizi" (*humanitarian crisis*) olarak gören Stanek'e göre dünyadaki mevcut insani krizler iki kategoriye ayrılabilir: doğal afetlerin (büyük depremler gibi) neden olduğu insani krizler ve insan faaliyetlerinin neden olduğu insani krizler (Stanek, 2017: 2). Genel hatlarıyla insan faaliyetlerinin bir neticesi olan Suriye'deki insanlık krizi, mülteci

probleminin, insanlık için önemine vurgu noktasında da son derece mühim başlıklar sunar.

İlk olarak bu insanların, yaşadıkları yerleri terk etmelerinin gerçekten bir yaşam kaygısına dayandığını kabul etmek son derece önemlidir. Suriye iç savaşı sırasında binlerce sivil hayatını kaybetmiş, binlerce insan da bundan sonraki hayatını etkileyecek biçimde yaralanmıştır. Bu yaralanmalar, sadece fiziki hasarlardan oluşmamaktadır. Savaşın doğrudan ya da dolaylı etkilenen bölge insanının neredeyse tümü psikolojik olarak da ağır hasar almıştır.

518
IJSI 13/2
Aralık
December
2020

2016'da Suriye'deki İnsani Yardım Koordinasyonu Ofisi'nin (OCHA'nın) İnsani Yardım İhtiyaçlarına Genel Bakış ve 2016 için UNHCR Suriye Yıllık Raporuna göre, Suriye'de ortalama yaşam beklentisi azalmış ve yaklaşık 1,75 milyon okul yaşındaki çocuğun okula devam oranı yarıdan fazla düşmüştür. Ayrıca, ülkedeki içilebilir su kaynaklarında kriz öncesi döneme oranla %40 gibi dramatik bir düşüş gözlenmiştir (Stanek, 2017: 4). Suriye iç savaşının bölge halkına ekonomik olarak da büyük darbe vurduğu gözlenmiştir. Ülkenin büyük bir kesiminin altyapısında hasar, finansal kaynakların mevcudiyetinde azalma ve bu krizin sonucu olarak ulusal para biriminde önemli bir değer kaybı meydana gelmiştir. Birleşmiş Milletler'in (BM) varsayımına göre, Suriye nüfusunun % 85'i yoksulluk, % 69'u ise aşırı yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır. 2017 yılı itibarıyla, ülkenin iç savaş kaynaklı ekonomik kaybı ise 254 milyar Amerikan dolarından fazla olmuştur (Stanek, 2017: 4).

Günümüzde ise yukarıda bahsedilen problemlerin çözümüne yönelik dışarıdan gelecek yardımların ulaştırılması bile ayrı bir sorun haline gelmiş bulunmaktadır. Ülkedeki mevcut durum nedeniyle, insani yardım kuruluşlarının ülkeye erişimi sorunlu haldedir. İnsani yardımın sağlanması ve dağıtımı da dâhil olmak üzere faaliyetlerin yerini bulma olasılığı, Suriye hükümetinin koyduğu engeller ve ülkedeki genel güvenlik durumu ile sınırlıdır (Stanek, 2017: 4). Tüm bu yaşananların en tabii sonucu olarak bölgedeki insanlar savaşın çıkmasından itibaren öncelikle çevre devletlere, sonrasında Avrupa'ya mülteci statüsünü kazanabilmek adına sığınmışlardır.

Hayatta kalmaları yer değiştirmelerine, hayatlarını insanca koşullarda geçirmeleri ise gittikleri yerlerde kabul görmelerine bağlı olan

mülteciler için en kritik noktalardan biri hukuki statülerinin tanınmasıdır. Bu bağlamda çalışmamızın sonraki başlığı mültecilerin hukuki statülerinin incelenmesine ayrılmıştır.

2. MÜLTECİLERİN HUKUKİ STATÜLERİ

Mültecilerin statüsünü düzenleyen yasal düzenlemelere geçmeden evvel mülteci kategorisinin kavramsal analizine değinmek kanımızca faydalı olacaktır. Daha önce bahsettiğimiz bir husus olan mülteci ve göçmen statülerinin birbirlerinden farklı statüler olduğu ve bu statülerin doğru belirlenmesinin hayati olduğu noktası kavram analizi açısından da önemlidir. Akıncı ve arkadaşlarına göre, göçmen sözcüğü İngilizce karşılığı *refugee* olan mülteci sözcüğü ile karıştırılabilmektedir. Mülteci *-refugee-* daha özel bir alanı ve eylemi kapsamaktadır ve uluslararası literatürde bu iki sözcük birbirinden ayrı kullanılmaktadır (2015: 64). Kavramsal analizine değinmemizin çok faydalı olacağı diğer bir kavram da *sığınmacı (asylum seeker)*lardır. Sığınmacı kategorisi ile mülteci kategorisi birbirleriyle karıştırılma ihtimali olan ancak birbirlerinden farklı iki hukuki statüyü işaret eden kategorilerdir. Sığınmacı, temelde, "kendi ülkesini terk ederek, üçüncü bir ülkeye gidip orada sığınma talebinde bulunan kişiyi ifade etmektedir" (Ergüven, Özturanlı, 2013: 1019). Uluslararası Göç Örgütü (IOM) ise, "ilgili ulusal ya da uluslararası belgeler çerçevesinde herhangi bir devlete "mülteci" olarak kabul edilmek isteyen ve mültecilik statüsüne ilişkin yapmış olduğu başvurunun sonucunu bekleyen kişileri sığınmacı olarak tanımlamaktadır" (Aktaran Özdal, Tutan, 2018: 13). Bu tanımlamalar ışığında mülteci ve sığınmacı statülerinin arasındaki bağlantılar ve farklar açıkça görülebilmektedir. Sığınmacılar, mültecilik başvurusunda bulunan, mülteci statüsünü elde etme gayesinde olan kişileri ifade etmektedir. Ancak bu başvurunun olumlu sonuçlanacağına garanti yoktur. Başvurunun sonucu olumsuz olarak sonuçlanırsa "bu kişiler ülkeyi terk etmek durumunda kalacak, bu kişilere insani ya da diğer gerekçelerle ülkede kalma izni verilmemiş ise bu kişiler ülkede düzensiz bir biçimde bulunan diğer yabancılar gibi sınır dışı edilebileceklerdir" (Özdal, Tutan, 2018: 13). Toparlamak gerekirse, "devletin taraf olduğu andlaşma ve sözleşmelerin kendisine özel statü ve hukuki koruma sağladığı kişiler *mülteci* (refugee), böyle bir sığınma hakkını ve korumayı talep eden; ancak henüz bu korumadan faydalanamayan kişiler ise, *sığınmacı* (asylum seeker, BM'ye göre, displaced persons) olarak tanımlanmaktadır (Ergüven, Özturanlı,

2013: 1020). Çalışmamızın bundan sonraki kısımları mültecileri odağına alacak, onların hukuki statüleri açıklanmaya çalışılacaktır.

Dünya Göç Raporu 2018'in verilerine göre, (*World Migration Report 2018*) 2015 yılı için toplam mülteci sayısı 243.700.236 kişidir. Bu sayıyı anlamlı kılan, 1970'te 84.460.125 kişi olan mülteci sayısındaki hızlı artış miktarıdır. 1970 yılı rakamlarına göre, mültecilerin dünya toplam nüfusuna oranı %2,3 iken, 2015 yılında bu oran %3,3'e kadar çıkmıştır (*World Migration Report, 2018: 15*). Aynı raporda 1970 yılından 2015 yılına kadar olan süreçte hem mülteci sayısının hem de mültecilerin dünya nüfusuna oranının sürekli olarak artması dikkat çeken bir husustur. Kıtık, savaşlar, gittikçe bozulan ekolojik denge², aşırı silahlanma ve terörizm gibi etkenlerle bu artışın önümüzdeki yıllarda da devam etme olasılığı oldukça kuvvetlidir. Bu bağlamda önümüzdeki yılların en önemli insani problemlerinden birine kaynaklık edeceği kesin gibi gözükken mültecilerin, hukuki statülerine, onlara tanınan hakların imkân ve sınırlılıklarını göz önünde tutarak değinmek elzem gözükmektedir.

Mülteci meselesine yönelik uluslararası toplumun bağlayıcı ilk ve tek evrensel sözleşmesi 1951 tarihli "Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi"dir ve bu bağlayıcı metnin imzalanması için 1951 yılına kadar beklenmesi gerekmiştir (Güler, 2018: 73). Ancak bu bağlayıcı metinden önce, spesifik olarak mültecileri konu edinmeyen ve bağlayıcılığı bulunmayan, bununla birlikte sığınma arama hakkını düzenleme noktasında önemi bulunan İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'ne değinmek faydalı olacaktır.

² Özellikle son yıllarda iklim değişikliğine bağlı olarak dünyanın bazı bölgelerinde yiyecek ve su sıkıntıları bu bölgeleri yaşanılmayacak hale getirmiştir. Öte yandan küresel iklim değişikliği birçok ada devletini ve kıyı bölgeleri tahrip ederek şimdiden "ekolojik mülteciler" olarak tanımlanan yerinden edilmiş bir insan kitlesinin oluşmasına sebebiyet vermiştir. İklim değişikliğinin önümüzdeki yıllarda etkisini daha da artıracığı tahminlerine dayanarak, bu sorunun boyutlarının küresel bir hal alacağı sonucuna varmak abartılı olmayacaktır.

*Mülteci Krizi: Mültecilerin Hukuki ve Sosyal Statüleri ile
Ulusal Çıkarlar İlişkisi Bağlamında Bir Değerlendirme*

Madde 14:

1. Herkesin zulüm karşısında başka devletlere sığınma ve sığınma imkânlarından faydalanma hakkı vardır.

2. Bu hak, siyasi olmayan suçlardan ya da Birleşmiş Milletlerin amaç ve ilkelerine aykırı eylemlerden kaynaklanan kovuşturmalarda kullanılmayabilir (Universal Declaration of Human Rights, 1948: 4).

14. maddenin 1. paragrafı tüm insanlara başka devletlere sığınma imkânı tanırken, 2. paragrafı bu haktan yararlanılamayacak durumları açıklamaktadır. Ancak, tüm insanlara sığınma hakkı tanıyan 14.madde, sığınma talebinde bulunacak insanlar için gizli bir sınırı da bünyesinde barındırır. Bu duruma dikkati çeken Koçancı ve Namal'a göre, 14.madde de yer alan *zulüm* ifadesinin içeriğinin ne olduğu muğlaktır. Bu muğlaklık tabii olarak neyin zulüm olup olmadığını, menşei ve hedef ülkelerin arasındaki ikili ilişkilere bırakacaktır (2017: 234). Böylesi bir durum, zulüm veya işkence altındaki insanların sığınma taleplerinin, objektif kriter yoksunluğu yüzünden tamamen devletlerin inisiyatifine bırakılmasına sebebiyet verecektir.

Yukarıda belirttiğimiz gibi mülteci meselesine yönelik uluslararası toplumun bağlayıcı ilk ve tek evrensel sözleşmesi, *Birleşmiş Milletler Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesidir*. 14 Aralık 1950 tarihinde BM genel kurulunda bir konferans tertip edilmiş, bu konferans akabinde 28 Temmuz 1951 tarihinde Cenevre'de bu sözleşme imza altına alınmıştır (Akıncı vd., 2015: 65). Sözleşmenin yürürlüğe girmesi ise 22 Nisan 1954 tarihinde gerçekleşmiştir. Türkiye ise sözleşmeyi 24 Ağustos 1951 tarihinde imzalamış ve 29 Ağustos tarihinde ihtirazi kayıtlarla³ onaylamıştır. 359 Sayılı Onay Kanunu 5 Eylül 1961 gün ve 10898 Sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır⁴ (Birleşmiş Milletler Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi, 1961). Bu sözleşmenin neticesinde, mültecilik durumunu

³ Türkiye'nin ihtirazi kaydı: "Bu sözleşmenin hiçbir hükmü, mülteciye Türkiye'de Türk uyruklu kimselerin haklarından fazlasını sağladığı şeklinde yorumlanamaz" (Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme, 1961) dir.

⁴ 5 Eylül 1961 tarihili resmi gazete: <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/10898.pdf#page=7>

yaşayan bireylere çok önemli haklar sağlanmakla birlikte önemli sorumluluklar da yüklenmektedir (Koçancı, Namal, 2017: 234).

2. Madde:

Her mültecinin, bulunduğu devlete karşı, özellikle yasalara, yönetmeliklere ve kamu düzeni için alınan önlemlere uymayı öngören yükümlülükleri vardır.

3. Madde:

Sözleşmeye taraf devletler, bu Sözleşme hükümlerini mültecilere, ırk, din veya menşe ülke bakımından ayırım yapmadan uygulayacaklardır.

4. Madde:

Sözleşmeye taraf devletler, ülkelerindeki mültecilere, dini vecibelerini yerine getirme hürriyeti ve çocuklarının dini eğitim hürriyeti bakımından, en az kendi vatandaşlarına uyguladıkları muamele kadar uygun muamele uygulayacaklardır.

18. Madde:

Sözleşmeye taraf devletler, ülkelerinde yasal olarak ikamet eden mültecilere, tarım, sanayi, küçük zanaatlar ile ticaret alanlarında kendi işyerlerini açmak ve sanayi, ticari şirketler kurmak haklarıyla ilgili olarak, mümkün olduğunca müsait ve her halde genel olarak aynı şartlardaki yabancılara tanıdıklarından daha az müsait olmayan muameleyi uygulayacaklardır (Convention and Protocol Relating to the Status of Refugees, 1951: 16-23).

3., 4. ve 18. madde özelinde görülebileceği gibi sözleşme mültecilere çok çeşitli siyasal, sosyal ve ekonomik haklar sağlar. Ancak yine 2.madde özelinde görülebileceği gibi, bahsi geçen sözleşme mültecilere önemli sorumluluklar da yükler. Sözleşme bu haliyle Kant'ın "*Perpetual Peace*" (*Ebedi Barış*) (Kant, 1795) eserindeki koşullu misafirperverlik yaklaşımının sürdüğünün göstergesidir. Sözleşmenin hazırlanma ve yürürlüğe konma aşamasındaki çeşitli devletlerin temsilcilerinin önerileri de bunu kanıtlar niteliktedir. Sözleşme sürecine bütünsel olarak bakıldığında, mültecilerin evrensel haklara

*Mülteci Krizi: Mültecilerin Hukuki ve Sosyal Statüleri ile
Ulusal Çıkarlar İlişkisi Bağlamında Bir Değerlendirme*

kavuşturulması ve devletlerin kendi ulusal çıkarlarının korunması arasında hararetli tartışmalar yaşanmıştır.

Müzakereler sırasında en hararetli tartışmalar mültecilik statüsüne zamansal ve mekânsal sınırlamalar getirme hususunda gerçekleşmiştir. Fransa'nın coğrafi sınırlama olarak sadece Avrupa'da yaşanan olayların neticesinde mülteci olunabilmesi önerisi, İtalya başta olmak üzere birçok Batılı devletin desteğini almıştır. İtalyan heyet, "herkese yardım etme düşüncesinin kimseye yardım edememek ile sonuçlanabileceği", ABD heyeti, "çok sayıda kimliği belirsiz kişinin sınırlara dayanacağı" tehlikesi gibi sebeplerle Fransa'nın coğrafi sınır önerisini şiddetle savunmuştur (Güler, 2018: 75-77). Öte yandan Mısır ve gözlemci örgüt Uluslararası Ceza Hukuku Derneği mülteci olmanın şartı olarak "Avrupa'da meydana gelen olaylar sebebiyle" ibaresine karşı çıkmışlardır. Mısır heyetine göre, sözleşmenin zaman ve mekân yönünden sınırlandırılması, çok sayıda mültecinin uluslararası korunmadan mahrum kalmasına yol açacak ve sözleşmenin zayıflatılmasından başka bir işe yaramayacaktır. Yine gözlemci örgüt temsilcisi Habicht'e göre de, coğrafi sınırlama, Avrupalı olmayan mültecilerin tamamının dışlanması gibi bir tehlikeye yol açma tehlikesini içermektedir (Güler, 2018: 76).

Bu iki tezat görüş, evrenselci ve sınırlamacı görüş, Vatikan heyetinin önerileriyle uzlaştırılmaya çalışılmıştır. Vatikan ve coğrafi sınır meselesine alternatif arayan diğer heyetler, coğrafi sınırlamalar meselesini opsiyonel bir biçimde yeniden düzenlemeye çalışmışlardır. Bu çabalar coğrafi sınırlama fikrini ilk ortaya Fransa da dâhil neredeyse tüm devlet heyetleri tarafından olumlu karşılanmış, yalnızca İtalya, sadece Avrupa biçiminde formüle edilen önerinin değiştirilmemesi hususunda diretmiştir (Güler, 2018: 76-77). Tüm bu müzakereler neticesinde, mülteci tanımı, sözleşmenin son halinde **I.Bölüm Genel Hükümler** başlığı altında **1.madde** kapsamında şöyle tanımlanmıştır:

1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu devletin dışında bulunan ve bu devletin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet

ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her şahsa uygulanacaktır (Convention and Protocol Relating to the Status of Refugees, 1951: 15).

Kanımızca bu tanım üzerinden özellikle altı çizilmesi gereken husus *haklı sebeplerle zulme uğrama korkusu* vurgusudur. Özel'e göre, sözleşme kapsamında, öznel halet-i ruhiyyeyi yansıtan "korku" ibaresine, objektif bir durum olan "haklı nedenlere dayanma" ibaresi ilave edilmiştir. Böylelikle öznel ve nesnel unsurlar birlikte haklı nedenlere dayanan bir korku unsurunu ortaya koyacaklardır (Özel, 2018: 256-257). Avrupa Birliği (AB) Vasıflandırma Yönergesi, "zulüm ibaresinin kabulü için, bir eylemin Avrupa İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşmesinin 15(2) maddesine göre temel insan haklarına tecavüz etmesini gerekli görmüştür" (Özel, 2018: 257; Avrupa Birliği Vasıflandırma Yönergesi, 2011: madde 9 (1)(a)). Yönerge zulüm içeren durumları 9.maddenin 2.başlığında açıklamıştır. Yönergeye göre: *cinsel şiddet eylemleri de dâhil olmak üzere fiziksel veya zihinsel şiddet eylemleri; kendi içinde ayrımcı olan veya ayrımcı bir şekilde uygulanan, yasal, idari, polis ve/veya adli tedbirler; orantısız veya ayrımcı olan kovuşturma veya ceza; orantısız veya ayrımcı cezalandırma ile sonuçlanan durumlarda yargısal telafi taleplerinin reddi; çatışma durumunda askerlik yapmanın madde 12(2)'de belirtilen suç veya eylemlerin işlenmesini içermekte ise askerlik hizmetinin reddinin adli kovuşturma ya da cezaya tâbi olması; cinsiyeti (özgü) veya çocuğu (özgü) hedef alan eylemler (Avrupa Birliği Vasıflandırma Yönergesi, 2011: madde 9(2)(a-f)) zulüm içeren eylemler olarak tanımlanmıştır.*

Mülteci olarak tanınmanın temeli olan *haklı sebeplerle zulme uğrama korkusuna*, her ne kadar Özel'in de belirttiği *haklı sebepler* kıstasıyla objektif bir kriter sağlanmaya çalışılıyorsa da kanımızca belli ölçüde bir muğlaklık tanımın içerisinde halen saklıdır. Kriterin içerisinde mukim böylesi bir muğlaklık, korumacı politikalarla mülteci olarak tanınmayı oldukça zorlaştırabilmektedir. Bu hususu somutlaştırabilmek adına AB'nin mülteci ve sığınmacı politikası ele alınabilir.

Özcan'a göre, Avrupa'nın çatışmaları kendi sınırlarından uzak tutma politikası mülteci ve sığınmacı krizlerinde oldukça önemli bir dönüm noktası teşkil etmiştir. 1950'li yıllara kadar mülteci üreten bir coğrafya olan Avrupa, AB'nin temelini teşkil eden kurumların kurulması ile birlikte mülteci alan bir coğrafya haline gelmeye başlamıştır (Özcan, 2016: 4). AB'nin görece müreffeh yapısı kendisine yönelen göç

*Mülteci Krizi: Mültecilerin Hukuki ve Sosyal Statüleri ile
Ulusal Çıkarlar İlişkisi Bağlamında Bir Değerlendirme*

dalgalarının en önemli tetikleyicisi olmuştur. Özcan'a göre, Avrupa'ya yönelen göç dalgası gittikçe etkin politikalar gerektiren bir 'sorun' haline gelmeye başlamış; bu yaklaşımın önemli bir çıktısı olarak, AB için göç, göçmen, iltica, mülteci meselesi gibi alanlardaki politikalar büyük ölçüde güvenlik politikalarının bir parçası haline gelmeye başlamıştır (2016: 5). Bu dönüm noktası ile birlikte "Avrupa Kalesi"nin⁵ daha güvenli olması adına dış sınırları korumaya amaçlayan⁶ AB, mümkün olduğu ölçüde düzensiz göç hareketlerini sınırlarına gelmeden durdurmak için sınırlarının ötesinde tampon bölgeler oluşturarak Avrupa sınırlarına ulaşmak isteyen insanları engelleyici, "önleyici" politikalar izlemiştir (Özcan, 2016: 5). Bu politikaların müşahhas örneklerinden bir tanesini 15-16 Ekim 2008 tarihinde AB Konseyi'nin Brüksel'de yapmış olduğu toplantıda görebiliriz. Toplantıda, üye devletlerin hava, kara ve deniz sınırlarını sığınmacı akımlarından korumak için en ileri teknolojik yeniliklerden yararlanarak gerekli tedbirleri almalarına hükmedilmiştir. Toplantıda ilaveten, üye devletlerin kendi topraklarına giren sığınmacıların mümkünse gönüllü olarak geri gönderilmesi, eğer bu durum mümkün değilse de kovulmasından sorumlu olmalarına karar verilmiştir. Bir üye devletin ülkesine giren ve sınır dışı edilen sığınmacıların diğer devletler tarafından da belirlenebilmesi için kimlik bilgilerinin üyeler arasında ortak veri tabanının kullanıldığı Schengen Bilgi Sistemine (SBS) bildirimde bulunulması zorunluluğu getirilmiştir (aktaran Köse, 2016: 7). Köse'ye göre, "AB'nin sığınmacı ve mültecileri topraklarına kabul etmek istememesinde, mültecilerden kaynaklanacak ekonomik ve demografik yükün yanı sıra farklı

525

IJSl 13/2
Aralık
December
2020

⁵ "AB, üye ülkeler arasındaki sınırları ortadan kaldırırken, AB dışından gelmek isteyenlere karşı sınırlayıcı politikalar uygulamış, özellikle güney ve doğu sınırlarını çok katı biçimde korumuştur. Bu duruma Avrupa Kalesi ya da Kale Avrupası nitelemesi yapılmaktadır" (Adıgüzel, 2019: 140-141).

⁶ AB'nin dış sınırları koruma amaçlı en önemli kurumlarından biri FRONTEX (AB Dış Sınırlarının Yönetimi İçin Operasyonel İş Birliği Ajansı)'dir. "26 Ekim 2004'te kurulup, Mayıs 2005'te faaliyete geçen bu ajans, AB'nin terörle mücadele politikası kapsamında kurumsallaştırılmış, akabinde 'kaçak' ve 'yasa dışı' olarak tanımlanan düzensiz göçlerle mücadelenin temel kurumlarından biri haline gelmiştir. Frontex'in temel görevi, AB'nin iç güvenliğini sağlamak amacıyla, 'düzensiz göçmenlerin' oluşturduğu istenmeyen nüfus hareketlerini deniz, kara ve hava dış sınırlarında önlemek ve kontrol etmektir" (Adıgüzel, 2019: 143).

kültürler ve inançlara karşı hoşgörüsüzlük ile Avrupalı olmayan ırklara karşı geliştirilen ötekileştirme politikalarının da etkisi büyüktür” (2016: 4). Birliğin mülteci ve sığınmacı politikasının korumacı yönüne yönelik örnekler daha da artırılabilir. Ancak çalışmamızın kapsamı gereği bu noktadan sonra Birliğin ilgili politikalarının, -mültecilik statüsünün en önemli yasal dayanaklarından olan- *haklı sebeplerle zulme uğrama korkusu* ifadesi ile ilişkisine değineceğiz. Hemen yukarıda belirttiğimiz gibi, kanımızca böylesi politikaların izlenmesinde mülteci kategorisinin tanımındaki muğlaklığın etkisi büyüktür. Sınırlarına sığınan insanlara mülteci statüsünü muhtelif sebeplerden ötürü vermek istemeyen devletler, kimin haklı sebeplerle zulme uğramaktan korktuğuna ilişkin değerlendirmelerini Birliklerinin ya da devletlerinin çıkarlarına yönelik olarak verebilmektedir. Bu çıkarların ekonomik tarafı ağır basmakla birlikte mülteci kategorisine dâhil edilen bir kişinin elde edebileceği yasal haklardan da çekinilmiş olma ihtimali bizce yüksektir. AB'nin sığınmacı ve mültecilere yönelik mevzuatını ileride ayrıntılandıracağız. *Haklı sebeplerle zulme uğrama korkusu* ifadesi ve mültecilik statüsünün kabulü ilişkisi içinde değinmek istediğimiz son husus ise Cenevre Sözleşmesi'nin *geri göndermeme* ilkesi ile ilgilidir.

33.Madde

Hiçbir Taraf Devlet, bir mülteciyi, ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatı ya da özgürlüğü tehdit altında olacak ülkelerin sınırlarına, her ne şekilde olursa olsun geri göndermeyecek veya iade ("refouler") etmeyecektir (Convention and Protocol Relating to the Status of Refugees, 1951: 30)

Geri göndermeme ilkesi açık bir biçimde, “üye devletlerin kendi topraklarına giren sığınmacıların mümkünse gönüllü olarak geri gönderilmesi, eğer bu durum mümkün değilse de kovulmasından sorumlu olmalarına” karar verilen AB Konseyi'nin 2008 tarihinde aldığı karar ile tezat gözükmemektedir. Ancak bu tezatlığa rağmen, mültecilik tanımına içkin muğlaklık, kimin sığınma gerekçelerinin ve mültecilik olarak tanınma taleplerinin haklı olup olmadığına karar verme noktasında devletlere önemli hareket alanları sağlamaktadır. Hal böyle olunca da Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesinin *geri göndermeme* ilkesi bazı durumlarda esnetilebilmekte, maddenin buyuruculuğu yumuşatılabilmektedir.

*Mülteci Krizi: Mültecilerin Hukuki ve Sosyal Statüleri ile
Ulusal Çıkarlar İlişkisi Bağlamında Bir Değerlendirme*

Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi özelinde bir diğer önemli nokta ise mülteci tanımının coğrafi sınırlamalar ile ilgili maddeleridir. Bu tanımın coğrafi sınırlamalar ile ilgili maddeleri de aşağıda verilmiştir:

1.Madde

(a) "1 Ocak 1951'den önce Avrupa'da meydana gelen olaylar"; veya

(b) "1 Ocak 1951'den önce Avrupa'da veya başka bir yerde meydana gelen olaylar" anlamında anlaşılacak ve sözleşmeye taraf her devlet bu Sözleşme'yi imzaladığı, tasdik ettiği veya ona katıldığı sırada bu Sözleşme'ye göre taahhüt ettiği yükümlülükler bakımından bu ifadenin kapsamını belirten bir beyanda bulunacaktır.

(a) seçeneğini kabul eden sözleşmeye taraf herhangi bir devlet, herhangi bir zamanda Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne göndereceği bir notla, (b) seçeneğini kabul ettiğini duyurarak yükümlülüklerini genişletebilir (Convention and Protocol Relating to the Status of Refugees, 1951: 15).

Coğrafi sınırlamalarla ilgili maddelere bakıldığında sözleşmeye taraf devletlerin, iki opsiyondan biriyle sözleşmeye dâhil olabildikleri görülmektedir. Taraf devletler, tercihlerine göre mülteci tanımını, "Avrupa'da meydana gelen olaylar..." ya da "Avrupa'da veya başka bir yerde meydana gelen olaylar..." biçiminde sınırlayıp, genişletme seçeneğine sahiptirler. Bunun yanında sınırlamayı seçen devletler, BM Genel Sekreteri'ne gönderebilecekleri bir not ile sınırlamayı kaldırıp, mülteci olmayı, dünyadaki tüm insanları kapsayacak biçimde genişletme hakkına sahiptir.

Birleşmiş Milletler Mültecilerin Statüsüne İlişkin Sözleşmesine, 51 devletten 29'u, Avrupa'da meydana gelen olaylar biçimindeki mülteci kavramının sınırlandırılmış bir halini kabul ederek taraf olmuştur. 1967 yılında imzaya açılan Mültecilerin Hukuk Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü ise coğrafi sınırlandırmayı kabul etmiş devletleri istisna tutarak, hem zaman hem coğrafi sınırlamayı kaldırmıştır. Türkiye ise bu protokol sonrasında daha önce kabul ettiği coğrafi sınırlandırmayı sürdürmeye devam etmiştir. Ancak günümüzde mülteci tanımına coğrafi sınırlama getiren 29 taraf devletin 25'i sınırlamayı kaldırıp, Avrupa dışındaki mültecileri de ekleyecek biçimde mülteci tanımlarını genişletmişlerdir (Sınırlama fikrini ilk öne atan Fransa ve

527

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

sınırlama fikrinin en şiddetli savunucularından İtalya dâhil olmak üzere). Bu 25 devletin de sınırlamayı kaldırmasından sonra günümüzde yalnızca Kongo, Madagaskar, Monako ve Türkiye coğrafi sınırlamayı kaldırmayan devletler olarak sözleşmeye taraf olmayı sürdürmektedirler (Güler, 2018: 78-79).

Türkiye'nin coğrafi sınırlamayı sürdürmesine yönelik tutumunu, *"kendisine yönelen sığınmacı dalgalarının olumsuz etkisinden ve uluslararası yaptırımlardan kurtulmak için kendine bir hareket alanı sağlamak"* olarak yorumlayan Koçancı ve Namal'a göre, Türkiye için yalnızca Avrupalı devletlerin vatandaşları mülteci olarak tanımlanırken, Avrupalı olmayan kişi ya da gruplar mülteci olarak tanımlanmamaktadır (2017: 236). Türkiye'nin Avrupa devletlerinin vatandaşı olmayanları mülteci kategorisine dâhil etmemesi, AB'nin daha önce açıklamaya çalıştığımız mülteci politikası ve mültecilere yönelik yasal düzenlemeleriyle - özellikle de güvenli üçüncü ülke kavramıyla- yakından alakalı bir husustur. Hem bu alaka ile hem de çalışma kapsamında mültecilerin yasal statülerini açıklama adına öncelikle AB'nin mültecilere yönelik bazı önemli yasal düzenlemelerine, akabinde de bu yasal düzenlemeler ve Türkiye ilişkisine değinmemiz yararlı olacaktır.

AB'nin iltica hakkına yönelik en önemli hukuki düzenlemelerinden birisi, *AB Temel Haklar Şartı*'dır. AB düzeyinde korunan temel haklara ilişkin hazırlanan bu metin ile birlikte özellikle Birlik vatandaşlarının, AB kurumları ve AB hukukunun uygulayıcısı olarak eylem ve işlemlerde buldukları sırada üye devletlere karşı sahip oldukları haklar noktasında hukuki belirlilik sağlanmıştır. 2000 yılında üye devletlerin ve AB kurumlarının temsilcilerinden oluşan bir Konvansiyon tarafından hazırlanarak 2000 Aralık Nice Zirvesinde üç AB kurumu (Avrupa Parlamentosu, AB Konseyi ve Avrupa Komisyonu) tarafından siyasi bağlayıcılığını ifade edecek şekilde ilan edilen AB Temel Haklar Şartı'nın hukuki bağlayıcılığı konusu Lizbon Antlaşması ile açıklığa kavuşturulmuş ve metne antlaşmalarla eşit hukuki değerde bağlayıcılık kazandırılmıştır''(AB Müzakere Sürecinde Yargı ve Temel Haklar Faslı, 38-39) Temel Haklar Şartı'nın iltica hakkına yönelik önemi ise Avrupa düzeyinde ilk kez sığınma hakkını içermesinden ileri gelmektedir (Sığınma, Sınırlar ve Göç ile İlgili Avrupa Hukuku El Kitabı, 2014: 22-23).

*Mülteci Krizi: Mültecilerin Hukuki ve Sosyal Statüleri ile
Ulusal Çıkarlar İlişkisi Bağlamında Bir Değerlendirme*

Madde 18: İltica Hakkı -Right to Asylum-

Sığınma hakkı, 28 Temmuz 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi ve Mültecilerin Statüsüne İlişkin 31 Ocak 1967 tarihli Protokol kuralları dikkate alınarak ve Avrupa Birliği Kurucu Antlaşması ve Avrupa Birliği'nin İşleyişine İlişkin Antlaşma'ya uygun olarak teminat altına alınmalıdır.

Madde 19: Ülkeden Çıkarma, Sürgün veya İade Durumlarından Korunma

1. Toplu sınır dışı etmeler yasaktır.
2. Hiç kimse ölüm cezası, işkence veya diğer insanlık dışı veya onur kırıcı muamele veya cezaya maruz kalma riski taşıyan bir Devlete geri gönderilemez, sınır dışı edilemez veya iade edilemez. (Charter of Fundamental Rights of the European Union, 2010).

AB Temel Haklar Şartı'na ilaveten AB Vasıflandırma Yönetmeliği içinde de mültecilerin hukuki statülerine ilişkin önemli maddeler mevcuttur.

Madde 13:Mülteci Statüsünün Verilmesi

Üye devletler, bölüm II - uluslararası koruma başvurularının değerlendirilmesi- ve III -mülteci olmanın nitelikleri-'e uygun olarak üçüncü ülke vatandaşı veya mülteci olarak nitelendirilen vatansız bir kişiye mülteci statüsünü verecektir (AB Vasıflandırma Yönergesi, 2011: madde 13).

Yukarıdaki maddeler uyarınca, AB'nin iltica hakkına yönelik Cenevre Sözleşmesindeki tanımı teminat altına aldığı görülmektedir. Bununla birlikte, "AB hukuku, sığınmacıların varışını kolaylaştırmak için imkânlar sunmamaktadır. AB'de sığınma talebinde bulunmak isteyen kişiler, en çok AB'ye giriş için vize şartı olan devletlerin vatandaşlarıdır. Bu kişiler genellikle normal bir vize almak için gerekli vasıflara sahip olmadıkları için, sınırı düzensiz bir şekilde geçmek zorunda kalmaktadırlar" (Sığınma, Sınırlar ve Göç ile İlgili Avrupa Hukuku El Kitabı, 2014: 35). Sınırı düzensiz bir biçimde aşanlar için AB mevzuatındaki uygulamalar Geri Dönüş Yönetmeliğinde açıklığa kavuşturulmaya çalışılmıştır. "Yönetmeliğe katılan AB üye devletlerinin ya söz konusu kişilerin mevcudiyeti hakkında

düzenleme yapması ya da iadelerine karar vermesi gereklidir. Ülkede kalmak için yasal izni bulunmayan tüm kişiler, bu yönetmeliğin kapsamına girer. 6. madde, AB üye devletlerinin bu kişiler için “iade kararı” vermesini zorunlu kılmaktadır (Sığınma, Sınırlar ve Göç ile İlgili Avrupa Hukuku El Kitabı, 2014: 48-49).

6.Madde:Geri dönüş kararı

1. “Üye Devletler, 2 ila 5. paragraflarda atıfta bulunulan istisnalar saklı kalmak kaydıyla, kendi ülkelerinde yasadışı olarak kalan herhangi bir üçüncü ülke vatandaşına iade kararı vereceklerdir” (Geri Dönüş Yönetmeliği, 2008: 6. madde 1. paragraf).

530

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

Geri Dönüş Yönetmeliğinin 6.maddesinin 5.paragrafına göre, zorunlu olmamakla birlikte, sığınmacıların durumunda olduğu gibi, Birlik sınırlarında kalmak için izin talebinde bulunan kişilere, bu talep sonuçlanıncaya değin, Birlik topraklarında bekleme hakkı tanınabilir. Geri Dönüş Yönetmeliği’ndeki 12. paragraf, ülkede izinsiz kalmalarına rağmen ülkeden uzaklaştırılmayacak olanların paylaştıkları ortak durumu gözler önüne sermektedir. Bu durumun en vahim örneği, azami gözetim süresi dolduğu için salıverilmesi gereken ama hâlâ ülkede kalma izni olmayanlardır⁷ (Sığınma, Sınırlar ve Göç ile İlgili Avrupa Hukuku El Kitabı, 2014: 49).

AB’nin yukarıda açıklamaya çalıştığımız sığınmacı ve mültecilere yönelik diğer önemli yasal düzenlemeleri, “ilk iltica ülkesi” ve “güvenli üçüncü ülke” kavramları üzerine inşa edilmiştir. Özel’e göre AB, “Cenevre Sözleşmesinde yer almayan iki kavramı geliştirerek, uluslararası koruma başvuru sahibinin uluslararası koruma talebinin incelenmesinin reddedilmesini sağlamıştır” (2018:271). AB Ortak Usul Yönergesi (2013/32/EU) 35. Madde kapsamında *ilk sığınma ülkesi*

⁷ ‘Kadzoev davasında, Bulgaristan’da sığınma talebi reddedilmiş olan ancak ülkeden uzaklaştırılmayan Çeçen bir şahsın, yürürlükteki AB normu gereğince azami gözetim süresinin hiçbir şekilde aşılamayacağını ifade eden AB Adelet Divanı kararı üzerine gözetim altında tutulmasına son verilmiştir. Bundan sonra, başvuru sahibi ülkeden uzaklaştırılmamasına karşın kendisine hiçbir statü vermeyen Bulgar kanunu nedeniyle, statüsüz, belgesiz ve sefalet içerisinde kalmıştır” (Sığınma, Sınırlar ve Göç ile İlgili Avrupa Hukuku El Kitabı, 2014: 50).

*Mülteci Krizi: Mültecilerin Hukuki ve Sosyal Statüleri ile
Ulusal Çıkarlar İlişkisi Bağlamında Bir Değerlendirme*

kavramını, 38.Madde ile *de güvenli üçüncü ülke* kavramını geliştirmiştir (Özel, 2018: 271; AB Ortak Usul Yönergesi, 2013: madde 35 ve 38).

Bu düzenlemelerle, iltica talebinde bulunacak başvuru sahibi, ilk iltica ülkesinde veya güvenli üçüncü ülkeden gelmişse ve AB devletlerinin herhangi birinden uluslararası koruma talebinde bulunmuşsa, üye devlet bu başvuruyu kabul edilemez bir başvuru olarak nitelendirip reddedebilecektir. Başvuru sahibi, üçüncü bir devletin yeterli uluslararası koruması altındaysa ve bu şartlar altında herhangi bir AB üyesi devletin ülkesine uluslararası koruma başvurusu yaptıysa *ilk iltica ülkesi* kavramı değerlendirmeye alınmaktayken; başvuru sahibi hali hazırda üçüncü bir ülkenin korumasından henüz faydalanmadığı ama faydalanma imkânının bulunduğu durumlarda ise *güvenli üçüncü ülke* kavramı değerlendirmeye alınmaktadır (Özel, 2018: 272).

Güvenli üçüncü ülke kavramı, Türkiye ve AB arasındaki sığınmacı ve mülteci meselesi için de önem arz etmektedir. Özel'e göre, Türkiye güvenli üçüncü ülke olarak değerlendirildiğinde Birliğin yükü sırtlanmış olacaktır (2018: 273). Daha öncesinde değindiğimiz Türkiye'nin Cenevre Sözleşmesi'ni coğrafi kısıtla kabul etmesi bu noktada da önem arz etmektedir. Cenevre Sözleşmesinin coğrafi sınırlama olmaksızın uygulanması Türkiye'nin güvenli üçüncü ülke kapsamına girmesi anlamına gelecektir - AB ile Türkiye arasında Türk vatandaşlarının vizesiz AB ülkelerine girebilme kısıtlarının müzakeresinde coğrafi sınırlandırmanın kaldırılması talebi de Türkiye'nin güvenli üçüncü ülke kapsamına girmesini sağlamakla ilgilidir-. Ancak Türkiye Avrupa ülkeleri dışından gelenlere Cenevre Sözleşmesini uygulamayıp, iç hukukunda belirlediği ölçüde şartlı mülteci statüsü verdiği için diğer şartları bünyesinde taşısa bile güvenli üçüncü ülke olarak nitelendirilmeyecektir (Özel, 2018: 74).

Bu noktada Türkiye'nin güncel uluslararası koruma mevzuatına değinmek faydalı olacaktır. Türkiye, gerek eski mevzuatının (1994 İltica ve Sığınma Yönetmeliği) artık yetersiz kalmaya başlaması, gerek bölgesinde yaşanan istikrarsızlıklar ve çatışmalar gerekse de AB üyelik süreci çerçevesinde ilgili mevzuatının AB ile uyumlu hale getirilmesi zarureti gibi sebeplerle (Topal, 2015: 10) "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu" (YUKK)'nu kabul etmiştir (6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Korunma Kanunu, 2013). "YUKK, beş kısım ve toplam 126 maddeden oluşmaktadır. Birinci kısım, amaç,

kapsam, tanımlar ve geri gönderme yasağını; ikinci kısım, yabancıları; üçüncü kısım, uluslararası korumayı; dördüncü kısım, yabancılar ve uluslararası korumaya ilişkin ortak hükümleri ve beşinci kısım, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün kuruluş ve işleyişine ilişkin hükümleri içermektedir" (Ergüven ve Özturanlı, 2013: 1032; Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 2013). Erten'e göre, 2009 yılından itibaren yabancılarla ilgili bütüncül bir hukuki düzenleme çalışmalarının kaçınılmaz bir boyutu olarak mülteciler ve sığınmacılar bahsi, YUKK içerisinde "Uluslararası Koruma" başlığı altında üçüncü kısım ve 61 ila 90. Maddeler arasında ayrıntılı bir biçimde ele alınmıştır (2015: 43). Bu kanun korunmaya muhtaç yabancılarla ilişkin 3 farklı koruma tipi oluşturmuştur.

İlgili kanun maddeleri incelendiğinde (Madde 61, 62 ve 63), Avrupa devletlerinde meydana gelecek olaylar neticesinde korunma talep eden insanlar *mülteci*, Avrupa devletleri dışında meydana gelen olaylar neticesinde korunma talep eden insanlar *şartlı mülteci*, mülteci ya da şartlı mülteci olarak değerlendirilemeyecek olan ama yine de ülkesine döndüğünde zulüm ya da ölüm tehlikesiyle karşı karşıya kalma durumu olan insanlar ise *ikincil koruma statüsü* ile koruma altına alınmıştır (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 2013). YUKK'a ilaveten, YUKK'un 91. Maddesi çerçevesince "Geçici Koruma Yönetmeliği" oluşturulmuştur. Bu yönetmeliğin temel amacı, "ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma amacıyla kitleysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancıların" (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014) korunmasıdır. Topal'a göre, "Geçici Koruma Yönetmeliği ile beraber ülkelerindeki savaştan kaçarak Türkiye'ye gelen ve YUKK uyarınca uluslararası koruma sağlayan mülteci ve şartlı mülteci statülerinden yararlanamayan Suriyelilerin hukukî statüleri de açıklığa kavuşturulmuştur" (2015: 10).

GEÇİCİ MADDE 1:

28/4/2011 tarihinden itibaren Suriye Arap Cumhuriyeti'nde meydana gelen olaylar sebebiyle geçici koruma amacıyla Suriye Arap Cumhuriyeti'nden kitleysel veya bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen Suriye Arap Cumhuriyeti vatandaşları ile vatansızlar ve mülteciler, uluslararası koruma başvurusunda bulunmuş olsalar dahi geçici koruma altına alınırlar. Geçici korumanın uygulandığı süre içinde, bireysel

uluslararası koruma başvuruları işleme konulmaz (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014).

3. MÜLTECİLERİN HUKUKİ VE SOSYAL STATÜLERİ İLE ULUSAL ÇIKARLAR İLİŞKİSİ

II.başlık altında açıklamaya gayret ettiğimiz mültecilerin hukuki statüleri içinde bazı düzenlemeler, yer değiştirmek zorunda kalan kişilere önemli haklar ve imkanlar tanısa da, yine onların yasal statülerini düzenlemeye çalışan başka yasal düzenlemeler ve politikalar, bu kişilerin arzu ettikleri mülteci statüsünün eldesini zorlaştırmaktadır. Bu bağlamda kanımızca mültecilerin hukuki statüleri meselesi, salt hukuki bir konu olarak kalmamakta, ev sahibi devletlerin politik, ekonomik ve kültürel bakış açılarıyla da değerlendirilebilmektedir. Bu bakımdan mültecilerin hukuki statüleri konusu, onların sosyal statüleri ve bu sosyal ve hukuki statüyü değerlendiren, şekillendiren ev sahibi toplumların yerinden edilmiş kişilere yaklaşımı ve davranışları ile yakından alakalıdır.

Avrupa devletlerinin hemen hepsinin mülteciliğe yönelik coğrafi sınırlandırmayı kaldırdığına bir önceki bölümde değinmiştik. Ancak, Avrupa'nın coğrafi sınırlamayı kaldırması, savaştan ve zulümden kaçmaya çalışan insanları koruma altına alması gibi bir durumla sonuçlanmamıştır. Aksine birçok durumda bu insanların kaçış saiklerinin yaşama kaygısı olmadığı, onun yerine kendi devletlerindeki refaha göz dikmiş ekonomik göçmenler olarak algılandıkları görülmekte, bu insanların talep ettikleri mülteci statüsünün verilmesi muhtelif başka yasal düzenlemelerle zorlaştırılmaktadır. Bu algı iki boyutlu olup, hem siyasi kurumların seçim enstrümanı olarak kullandıkları bir materyal, hem de Avrupa devletlerinin vatandaşlarının bir kesiminin yabancı düşmanlıklarının açığa çıktığı noktadır.

Avrupa'daki bazı gelişmeler ve siyasi otoritelerin bazı eylemleri yukarıdaki durumu kanıtlar niteliktedir. Macaristan Başbakanı Victor Orban'ın fazlasıyla akılda kalıcı beyanı, "Tüm teröristler göçmendir", Bauman'a göre hükümetin kurtarma botu olmuş, vatandaşları nezdinde oldukça rağbet görüp, göçmen karşıtlığı üzerinden Orban'a siyasi rant sağlamıştır (Bauman, 2016: 25). Aynı dönemlerde Macar halkıyla yapılan anketlerin sonuçları, Orban'ın göçmen karşıtlığının

halktaki yansımaları da gözler önüne sermiştir. Aralık ayı Median-HVG anketine katılanların "koru" denince akıllarına hastalık, suç ya da yoksulluktan önce terörizm gelmiştir (%23) (Bauman, 2016: 25). Yine aynı çalışma içinde, katılımcıların bir takım ifadelerle ilgili hissiyatlarını 0-100 arası bir ölçekte derecelendirmeleri istendiğinde, göçmenlerin yerli halk için hastalık riski teşkil ettiği ifadesi 77 puan, göçmenlerin terörist saldırı riskini önemli ölçüde artırdığı ifadesi 77 puan, sınırı yasadışı biçimde geçmeye çalışan göçmenler hapis cezasına çarptırılmalıdır ifadesi 69 puan iken bu ifadelerin aksine, göçmenlerin Macar halkına demografik problemlerin çözümü ve iş gücüne destek gibi bazı noktalarda fayda sağlayabileceği ifadesi sadece 24 puan alabilmiştir (Bauman, 2016: 25). Orban'ın tüm göçmenleri kriminalize edici (*Tüm teröristler göçmendir.*) açıklaması ve Median-HVG anketi kadar değerli bir diğer örnek de 8 Eylül 2015'teki Macar kameraman Petra Lazslo hadisesidir. Lazslo kucağında çocuğu olan bir adama çelme atarken ve çevredeki mültecileri tekmelerken görüntülenmiş, bu olaydan sonra tüm dünyanın tepkisini çekip ertelemeli olarak 3 yıl hapis cezasına çarptırılmıştı-Lazslo'nun cezası daha sonra eyleminin suç değil kabahat olduğu gerekçesiyle üst mahkemece kaldırılmıştır. Yargıç bununla birlikte Lazslo'nun eyleminin ahlaka aykırı ve gayri meşru olduğunu belirtmiştir.-(www.bbc.com, 2018).

Avrupa'daki mülteci ve göçmen karşıtlığının bir diğer müşahhas örneğini Çek Başkan Milos Zeman'n ifadeleri oluşturur. Göçmenleri Avrupa'nın ekonomik refahına saldırmak için çocuklarını bile kullanabilen merhameti hak etmeyen insanlar olarak tanımlayan Zeman, "Kimse sizi buraya davet etmedi", "Göçmenler, Çek hukukundansa şeriata uyar ve sadakatsiz kadınlar taşlanır, hırsızların elleri kesilir" gibi göçmen ve mültecileri küçümseyici ve suçlayıcı ifadeler kullanmaktadır (Bauman 2016: 56). Diğer birçok devlete nazaran son derece az sayıda Suriyeli mülteciye ev sahipliği yapsa da ABD içinde de buna benzer açıklamalar görmek mümkündür. Örneğin Texas eyaletinin tarım müdürü Sid Miller, Facebook hesabından yüklediği, çingiraklı yılan ve Suriyeli mültecilerin yan yana olduğu fotoğrafta şunu sorma cüretinde bulunabiliyordu: "Bana bu yılanlardan hangisinin sizi ısırmayacağını söyleyebilirsiniz?"(Bauman, 2016: 58) Katie Hopkins adlı bir gazetecinin göçmenlere hamam böcekleri diye hitap ettiği yazısı ve yine aynı ismin "Kurtarma Botları mı? Göçmenleri Durdurmak İçin Gambotları Kullanacağım" (Bauman, 2016: 58) başlıklı yazıları gibi

*Mülteci Krizi: Mültecilerin Hukuki ve Sosyal Statüleri ile
Ulusal Çıkarlar İlişkisi Bağlamında Bir Değerlendirme*

ırkçı ve insanları kin ve nefrete sevk edebilecek ifadelerden ötürü yargılanmayacak olmaları ise bu tür ifadelerin kanun uygulayıcıları nezdinde de onaylandığı izlenimini vermektedir.

Yukarıda verilen örneklerin sayısı oldukça artırılabilir. Çalışmamızın kapsamı bunun için müsait olmasa da göçmen ve mültecilere yönelik düşmanlığı teşvik edecek ifadeler ve yazılar, temelde yer değiştirmek zorunda kalan insanları bir *güvenlik* meselesi olarak görmekte ve göstermektedirler. Onlara göre, göçmen ve mültecilerin varlığı toplumdaki suç oranını artırıp, refah sistemini zedelemek suretiyle işsizliği teşvik etmektedir. Bu tür algıların yayılması, yerinden olmuş insanların yardıma muhtaç konumunu perdeleyip, onların birer *istilacı*⁸ gibi görünmelerine yol açabilmektedir. Çalışmamız kapsamında bu tehlikeyi iki boyutta incelemeye çalışacağız.

İlk olarak göçmen ve mültecilerin kriminalize edilmesi hususu kanımızca önemlidir. Bu konu genel hatlarıyla, yer değiştirmek zorunda kalan insanların yerel halka nazaran suça daha meyilli olmaları fikri üzerine bina edilmiştir ve bu algı üzerinden mülteci oluş üzerine başka pejoratif algılar türetilmektedir.

Medya aracılığıyla yaygınlık kazandığı gözlenen bu tip algılara çarpıcı bir örnek olarak *L'Express* gazetesinde çıkan "Banliyö, Göç, Aciliyet Durumu" adlı yazı gösterilebilir. Yazı temelde göçmen çocukları ve banliyöler arasında ilişki kurarak, bu çocukların suça meyilli yapıda olduklarını altını çizerek vurgulamıştır. Ayrıca aynı basın organı, "Umutsuzların İstilasası", "Suçluların İstilasası Riskine Karşı Kırmızı Alarm" gibi başlıklarla sadece göçmenleri değil, mülteci ve sığınmacıları da suça meyilli insan yığınları gibi gösterip, Avrupa'ya gelen tüm mültecilere yönelik, "sosyal parazit", "düzen bozucu" gibi algıların üretilmesine yol açmaktadır (Yardım 2018: 137). Ancak yaratılmaya çalışılan bu suça meyillilik algısının gerçekliği son derece tartışmalıdır. Cory L. Cobb ve diğerlerinin "Toward a Positive Psychology of Immigrants" adlı çalışmasında şu kritik soru sorulur: "Göçmenler yerli nüfusa göre suça daha meyilli midir?" Yazarlara göre, göçmenlerin suça daha meyilli oldukları algısı, politikacıların

⁸ Dönemin Fransa Cumhurbaşkanı Jacques Chirac'ın "Afrika kıtasının ekonomik gelişimini sağlayamazsak Afrikalılar dünyayı işgal edecek" (Yardım, 2018: 139). söylemindeki gibi.

kendi politik menfaatlerini gerçekleştirmek için oluştukları bir illüzyondan ibarettir (Cory L. Cobb et al, 2019: 620-621). Çalışmaya göre, ABD içinde göçmen nüfusunun toplam nüfusa oranı 1990'dan 2013'e % 7,9'dan %13,1'e, belgesizlerin sayısı (yasadışı yollarla ülkeye girenler) ise 3 katı artarak 3,5 milyondan 11,2 milyona çıkmıştır. Bununla birlikte, aynı dönemde, ABD Federal Soruşturma Bürosu suç verileri incelendiğinde şiddet suçlarında % 48, mülke yönelik suçlarda ise % 41 düşüş olduğu görülecektir. Çeşitli etnisitelerin şiddetli davranış verilerini inceleyen Vaughn, Salas-Wright, DeLisi ve Maynard, yerli doğum yapan bireylerin, Afrikalı ve Asyalı göçmenlerle karşılaştırıldığında şiddetli davranış bildirme ihtimalinin dört kat, Latin Amerikalı göçmenlerle karşılaştırıldığında şiddetli davranış bildirme ihtimalinin üç kat daha fazla olduğunu bulmuştur. Ayrıca, 2014 yılındaki hapsedilme oranları incelendiğinde, hem yasal hem de belgesiz göçmenlerin, yerli bireylere oranla hapsedilme olasılığı oldukça düşük olarak saptanmıştır. Bu çalışmalar, yazarlara göre, göçmenlerin yerli nüfusa göre daha az suça eğilimli olduğuna dair güçlü kanıtlar sunmaktadır ve bu durum hem yasal hem de belgesiz göçmenler için geçerlidir (Cory L. Cobb vd., 2019: 621). Elbette tek bir araştırma bizi göçmen ya da mültecilerin yerli nüfusa göre suça daha az meyilli olduğuna dair kesin ve net bir fikir sunmamaktadır. Ancak, ısrarla vurgulandığı gibi tüm göçmen ve mültecilerin güvenliğimize tehdit oluşturduğu, suça yatkın oldukları ya da şiddet meyilli oldukları kalıp yargıları da suçlu ya da masum ayırt etmeden tüm yerinden edilmiş insanların hayatlarını daha da zorlaştırmaktadır. Kanımızca suç gibi tamamen eylemi gerçekleştiren ile ilgili bir meselenin, bir temsil altında, toptanlaştırıcı biçimde bir grubun bütününe yüklenmesi, kin ve nefret duygularını o gruba yöneltmekten başka pek bir işe yaramayacaktır. Suç işleyen mülteci ya da göçmenler elbette vardır ancak suçu işleyen, göçmenlik ya da mülteci statüleri değildir sadece "o" kişidir; tıpkı IŞİD'in eylemlerinin tüm Müslümanları kapsamaması ya da Yeni Zelanda'daki terör eyleminin tüm Hıristiyanlığa mal edilemeyecek olması gibi.

İkinci olarak ise mültecilik meselesinin özünü oluşturan misafir etme kavramının kendi içindeki çelişkili yapısına değinmek kanımızca faydalı olacaktır.

Derrida, misafirperverlik kavramına dair etimolojik bir yaklaşım ile onun muhtevasına yönelik çok çelişkili bir durumu açık etmiştir. Derrida'ya göre Latin kökenli *misafirperverlik* (*Hospitalitat*) kelimesi,

*Mülteci Krizi: Mültecilerin Hukuki ve Sosyal Statüleri ile
Ulusal Çıkarlar İlişkisi Bağlamında Bir Değerlendirme*

kökünü sorun yaratan, kendi çelişmesini kendisinin bir parçası olarak taşıyan; karşıtı, istenmeyen misafir olarak *konuksevmezliği (hostilitite)* kendisinde parazit olarak bulduran bir sözcüktür (Derrida, 2012: 8). Derrida'ya göre, misafirperverlik, konukluğu da düşmanlığı da içerebilir, (Derrida, 2000: 41) yabancı, misafir olarak ya da düşman olarak karşılanabilir (Derrida, 2000: 45). Hem düşman olma, hem konuk olma misafirperverlik kavramının *aporetik* nüvesini oluşturmaktadır.

Kelimenin nüvesindeki çelişik yapı güncel gelişmelerde de kendini göstermektedir. Bugün Suriyeli mülteciler, hem, "misafirlerimiz", "din kardeşlerimiz", terör örgütlerinden ve diktatöryal rejimden kaçmaya çalışan mazlumlar olarak görülürken hem de aynı anda devletimizin yaşadığı ekonomik ve sosyal problemlerin en önemli etkenlerinden biri olarak görülebilmektedirler (Lortoğlu, 2017: 72-73).

Nihayetinde bize göre iki temel husus mültecilerin hukuki statüleriyle ev sahibi toplum arasındaki açmazın temel dinamiklerini oluşturmuştur. İlk temel husus, yer değiştirmek zorunda kalan tüm insanların suçlaştırılması, ekonomik ve sosyo-kültürel sorunların yegâne sorumluları olarak görülmeleri ve bu algının ev sahibi toplumun bütününe doğru genişlemesidir. İkinci temel husus ise mültecilik konumunun anlamsal ve yaşantısal çok boyutlu (aynı anda hem misafir hem rakip olabilme kapasitesi) yapısıdır.

SONUÇ

Çalışma kapsamında ulaştığımız en önemli sonuç, mültecilerin hukuki statülerinin bir ölçüye kadar tanınıyor olmasına rağmen, bu durumun onların sosyal statülerinin de tanınmasıyla sonuçlanmamış olmasıdır. Ayrıca onların sosyal statülerinin tanınması noktasındaki problemler, hukuki statülerini de etkileyebilmektedir. Bize göre, mülteci ve mülteci statüsünü elde etmeye çalışan sığınmacıların sosyal statülerinin tanınması noktasındaki en önemli engeller, popülist politikalar ve ev sahibi devletlerin ulusal çıkarlarını teşkil eden ekonomik sınırlılıklar ve dini, sosyal, kültürel bariyerlerdir. Özellikle bu son hususta zorlayıcı sebeplerle yerinden olmuş kişilere yönelik, ulusal çıkarlar öne sürülerek gösterilen suçlaştırıcı ve dışlayıcı yaklaşım büyük önem arz etmektedir.

Kanımızca göçmen, mülteci ve sığınmacılara yönelik suçlulaştırıcı ve dışlayıcı tavrın önemli sebeplerinden birisi, bu insanların gittikleri yerlerdeki ulusal çıkarlara zarar verdikleri ve yine ulusların kendi vatandaşlarının imkânlarına ortak oldukları fikirleridir. Bu insanları ağırlamanın maddi ve manevi maliyetleri olduğu düşüncesi tamamen kurgudan ibaret değildir. Son dönemde Türkiye’de yaşanan mülteci meselesi bağlamında da gözlenebileceği gibi, mümkün merteye insani koşullarda mülteci ağırlamak hem ekonomik yönden hem sosyo-kültürel yönden oldukça zorlu bir süreçtir. Ancak çalışma boyunca da vurgulamaya çalıştığımız gibi özellikle mülteci ve sığınmacı meselesi basit bir yer değiştirmeden, göç olayından ziyade yaşama mücadelesidir. Bu insanların yaşama kaygısıyla göç etmek durumunda kalmış insanlar olarak değil de ekonomik saiklerle yer değiştirmek isteyen insanlar olarak gösterilmesi ya da görülmesi hem onların konumuna yönelik hayati bir hata, hem de ev sahibi toplumların onlara karşı bakışlarında tolerans eşiğini düşürecek, düşmanlığı tırmandıracak bir yaklaşımdır. Ayrıca yaşadığımız çağda hangi devletin ev sahibi olacağı hangi devletin mülteci kaynağı olacağı hususu da tamamen bağlamsaldır. Bugünün ev sahipleri olarak Türk vatandaşları görece yakın bir zaman önce Almanya’nın misafirleriydi. Ekonomik saiklerle gerçekleşen bu yer değiştirme durumunda dahi biz buradan uğurladığımız vatandaşlarımızı “gurbetçi” olarak niteledik ve yaşadıkları her ayrımcılıkta ya da uğradıkları her hukuksuzlukta ülke tepki gösterdik. Bu bağlamda bu tecrübeyi yaşamış bir devlet olarak, Suriyeli mültecilere yönelik tepkilerimizde suçlulaştırıcı, toptanlaştırıcı ve ayrımcı ifade kalıplarından mümkün merteye kaçınmak, kanımızca hem ahlaki bir tutum hem de mümkün çözümlere ulaşılmasını kolaylaştıracak bir yaklaşım olacaktır.

Son olarak kimin, ne zaman mülteci olacağının belli olamayacağı bu çağda sadece bugünün mültecileri için değil yarının mültecileri için de uluslararası dayanışmayı ve işbirliğini pekiştirmek elzemdir. Bu sadece bir iyi dilek ya da temenniden öte yöntem olarak benimsenmelidir. Keza mültecilerin tüm maddi ve manevi maliyetinin, o an onları misafir eden devlete yüklenmesi durumunda bu yükün kaldırılamama ihtimali fazlasıyla artacak, bunun dolaylı etkileri de yardımlarını esirgeyen devletlere değin ulaşabilecektir. Uluslararası dayanışma ve işbirliğinin mümkün olabilecek en üst raddeye çıkarılması, mülteci hakları ve ulusal çıkarlar arasında hızla açılan makasın daraltılmasını da mümkün kılacaktır.

*Mülteci Krizi: Mültecilerin Hukuki ve Sosyal Statüleri ile
Ulusal Çıkarlar İlişkisi Bağlamında Bir Değerlendirme*

KAYNAKÇA

- Adıgüzel, Yusuf (2019). *Göç Sosyolojisi*. 3.B. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Avrupa Birliği Geri Dönüş Yönetmeliği (2008). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32008L0115> (Erişim Tarihi: 03.05.2020).
- Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı (Charter of Fundamental Rights of the European Union) (2010). <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0389:0403:EN:PDF>, (Erişim Tarihi: 04.05.2020).
- Avrupa Birliği Vasıflandırma Yönergesi (2011). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32011L0095> (Erişim Tarihi: 06.06.2020).
- Avrupa Birliği Ortak Usul Yönergesi (2013). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=celex%3A32013L0032> (Erişim Tarihi: 02.05.2020).
- Avrupa Birliği Müzakere Sürecinde Yargı ve Temel Haklar Faslı. <https://www.ab.gov.tr/files/pub/yayinlar/AB-MuzakereSurecindeYargiveTemelHaklarFasli.pdf> (Erişim Tarihi: 02.04.2020).
- Akıncı, Buket; Nergiz, Ahmet; Gedik, Ercan (2015). "Uyum Süreci Üzerine Bir Değerlendirme: Göç ve Toplumsal Kabul". *Göç Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 58-83.
- Bauman, Zygmunt (2016). *Strangers at Our Door*. Cambridge: Polity Press.
- Beck, Ulrich (2011). *Risk Toplumu*. çev. Bülent Doğan ve Kazım Özdoğan. İstanbul: İthaki Yayınları.
- Bundy, Colin (2016). "Migrants, Refugees, History and Precedents". *Forced Migration Review*, 51, 5-6.
- Cobb, C. L.; Branscombe, N. R.; Meca, A.; Schwartz, S. J.; Xie, D.; Zea, M. C.; Molina, L. E.; Martinez, C. R. (2019). "Toward a Positive Psychology of Immigrants". *Perspective on Psychological Science*, 14(2), 619-632.
- Convention and Protocol Relating to the Status of Refugees (2010). <https://cms.emergency.unhcr.org/documents/11982/55726/> (Erişim Tarihi 01.03.2019).
- Ççekli, Bülent; Demir, Oğuzhan Ömer (2013). *Türkiye Koridorunda Yasadışı Göçmenler*. Ankara: Karınca Yayınları.
- Derrida, Jacques; Dufourmantalle, Anne (2000). *Of Hospitality*. translated by Rachel Bowlby. California: Stanford University Press.

539

IJSl 13/2
Aralık
December
2020

Derrida, Jacques (2012). "Konuksev(-er/-mez-)lik", çev. Önay Sözer ve Ferda Keskin. Sözer, Önay; Keskin, Ferda (Der.). *Jacques Derrida ile Birlikte: Pera, Peras, Poros,*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 7-33.

Ergüven, Nasih Sarp; Özturanlı, Beyza (2013). "Uluslararası Mülteci Hukuku ve Türkiye". *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 62(4), 1007-1062.

Erten, Rifat (2015). "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Hakkında Genel Bir Değerlendirme". *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 19(1), 3-51.

Geçici Koruma Yönetmeliği (2014). <https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/gecicikorumayonetmeli.pdf> (Erişim Tarihi: 01.04.2019).

Güler, Arzu (2018). "Şartlı Mülteci Statüsü: Statünün Geçiciliği ve Bir Kalıcı Çözüm Olarak Yerel Bütünleşmenin Geçerliliği", Aygül, Hasan Hüseyin; Eker, Erdal (Der.). *21.Yüzyılda Uluslararası Göç ve Mülteciler: Bir Türkiye Perspektifi*, Ankara: Nobel Yayınevi, 73-96.

Kant, İmmanuel (1991). "The Perpetual Peace: A Philosophical Sketch", translated by H. B. Nisbet. Reiss, H.S. (Ed). *Kant: Political Writings*, Cambridge: Cambridge University Press, 93-130.

Koçancı, Mustafa; Namal, Mete Kaan (2017). "Kitlesele Göç Hareketleri ve Türkiye". *Journal Of Awareness*, 2(3), 229-248.

Köse, İsmail (2016). "Avrupa Birliği'nin Mülteci Açmazı ve Türkiye-Avrupa Birliği Geri Kabul Anlaşması". *Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 1-26.

Köşk, Uğur Can; Özbek, Çağlar (2017). "Küreselleşme ve Uluslararası Göç İlişkisinde Değişen Göçmen Algısı". *Researcher: Social Science Studies*, 5(8), 247-265.

Lortoğlu, Ceylan (2017). "Suriyeli Mültecilerin "Misafir" Olma Haline Misafirperverlik Hukuku ve Etiği Açısından Bakış". *İnsan ve İnsan*, 4(11), 54-80.

Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme. http://www.danistay.gov.tr/upload/multecilerin_hukuki_durumuna_dair_sozlesme.pdf (Erişim Tarihi: 12.01.2019).

Mültecileri Tekmeleyen Macar Kameraman Aklandı, (31 Ekim 2018), [bbc.com, https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-46044914](https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-46044914) (Erişim Tarihi: 11.04.2019).

Özcan, Mehmet (2016). "Avrupa Birliği'nin Suriyeli Mülteci Politikasına Eleştirel Bir Bakış". *Eğitim, Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi*, 12(16), 4-8.

Özdal, Barış; Vardar Tutan, Esra (2018). "Temel Kavramlar ve Olgular", Özdal, Barış (Ed.). *Uluslararası Göç ve Nüfus Hareketleri Bağlamında Türkiye'*, Bursa: Dora Yayınları, 3-60.

**Mülteci Krizi: Mültecilerin Hukuki ve Sosyal Statüleri ile
Ulusal Çıkarlar İlişkisi Bağlamında Bir Değerlendirme**

Özel, Sibel (2018). "Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi, Uluslararası Koruma Sahibi ile Geçici Koruma Altına Alınanların Hukuki Statülerinin Sığınmacı ve Göçmen Kavramları Özelinde Değerlendirilmesi". *Bursa Uludağ Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi (Uludağ Journal of Economy and Society)*, 37(2), 249-295.

Russell, Sharon Stanton (1992). "International Migration and Political Turmoil in the Middle East". *Population and Development Review*, 18(4), 719-727.

Sığınma, Sınırlar ve Göç ile İlgili Avrupa Hukuku El Kitabı (2014). http://publications.europa.eu/resource/cellar/cab5b3fd-cbf1-470a-beef-081e2049653c.0009.02/DOC_2 (Erişim Tarihi: 4.05.2020).

Stanek, Martin (2017). "The Humanitarian Crisis and Civil War in Syria: Its Impact and Influence on the Migration Crisis in Europe". *Kontakt*, 19(4), 1-6.

Topal, Ahmet Hamdi (2015). "Geçici Koruma Yönetmeliği ve Türkiye'deki Suriyelilerin Hukuki Statüsü". *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2 (1), 5-22.

Universal Declaration of Human Rights. https://www.ohchr.org/en/udhr/documents/udhr_translations/eng.pdf (Erişim Tarihi: 11.02.2019).

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (2013). <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6458.pdf> (Erişim Tarihi: 11.01.2019).

Yardım, Müşerref (2015). "Göçmen Algısından Mülteci Fobyasına: Avrupa Tecrübesi". *Sosyoloji Divanı Göç Dosyası*, 3(6), 129-147.

YUKK Resmi Gazete (2013). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/04/20130411-2.htm> (Erişim Tarihi: 10.01.2019).

Yükseker, Deniz (2018). "Sosyal Bilimlerde Göç Konusundaki Yaklaşımlar: Türkiye Örneği", Keskinöz Bilen, Nesli (Der.). *Psikanaliz ve Göç*, İstanbul: İthaki Yayınları, 242-253.

World Migration Report (2018). https://www.iom.int/sites/default/files/country/docs/china/r5_world_migration_report_2018_en.pdf (Erişim Tarihi: 10.05.2019).

359 Sayılı Onay Kanunu 5 Eylül 1961 gün ve 10898 Sayılı Resmi Gazete. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/10898.pdf#page=7> (Erişim Tarihi: 14.01.2020).

541

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

SUMMARY

The phenomenon of migration can be defined as the fact that people have to leave their living spaces due to compelling factors. The most critical point in this simple definition is the volition. The voluntary or involuntary (planned or unplanned) act of displacement will be the main criterion for determining the status of the actor in the form of refugees or immigrants. In this respect, the status of the people who have to leave their places due to extremely difficult reasons such as environmental disasters, war and famine will define as refugees, not migrants. Emphasis on this conceptual distinction is vital in many ways (First of all, it is vital for their life security). For sure, recognition of their legal status is not enough. It is also necessary to recognize their social status at the place of resettlement. In our opinion, this last point, the recognition of the social status of refugees, makes it impossible to consider the situation of refugees as one-sided.

542

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

The approach of the host society to the refugee group or persons is extremely critical for recognizing the social status of refugees. We believe that there is an important interaction between the national interests approach and the legal and social status of the refugees. If our perspective on the refugee issue in line with accepting refugees will harm national interests, recognition of the legal status of refugees will not be sufficient and the possibility of significant difficulties in recognizing their social status will always remain on the agenda. Nevertheless, the assessment of the refugee issue by the perspective of the national interest argument is not purely fictional. For sure, accepting people belonging to another community is a very difficult process both economically and socio-culturally. However, in our opinion, it is not clear which society will host and which society will guest and when it would happen (Pragmatical dimension). In addition, it was necessary for human rights to accept the people who have apparent refugee status (Ethical dimension). All of this considered, it was a necessity to conceive as a human issue that requires application of international cooperation and solidarity as much as possible, instead of evaluate as an issue that has potential to harm national interests.

ORTA DOĞU'DA DEVLET DIŞI AKTÖR OLARAK ÖZEL
ASKERİ VE GÜVENLİK ŞİRKETLERİ*

Burak GÜNEŞ**

Makale Geliş Tarihi-Received: 31.11.2019
Makale Kabul Tarihi-Accepted: 11.09.2020
DOI: 10.37093/ijisi.837711

543

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

ÖZ

Bu çalışmada devlet-dışı aktör olarak "Özel Askeri ve Güvenlik Şirketleri" ele alınmıştır. Bu yapılırken, Özel Askeri ve Güvenlik Şirketlerinin Orta Doğu coğrafyasındaki etki alanları ve faaliyetlerine odaklanılmıŐtır. Esas itibariyle Özel Askeri ve Güvenlik Şirketleri, güvenliğin değişen gündemine uygun Şekilde gelişmiş ve yayılmıŐtır. Ayrıca, uluslararası ilişkilerde meydana gelen ekonomi-politik dönüşüm de söz konusu aktörlere dolaylı ve doğrudan etki etmiştir. Orta Doğu coğrafyasının bu dönüşümden etkilenmemesi ise olanaklı görülmemektedir. Temelde ise, söz konusu aktörlerin modern devletin bir ayırıcı özelliği olduğu varsayılan 'meşru Şiddet tekelinin sahipliği iddiası' düŐturunun zayıflatılmasında önemli rol oynadığı savlanmaktadır. Bu savların açıklanması için Orta Doğu

* Bu çalışmada yazarın daha önceki çalıőmalarından (yüksek lisans tezi başta olmak üzere bu konu özelinde yazmış olduğu diğer eserlerinden) kurgusal ve kuramsal açıdan yararlanılmıştır. Ancak metinde Orta Doğu ile Özel Askeri ve Güvenlik Şirketleri ilişkisine değinilerek ve güncel bilgiler verilerek metne yeni ve özgün bir hüviyet kazandırılmıştır.

** Dr., KırŐehir Ahi Evran Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü,
KırŐehir/Türkiye. burak.gunes@ahievran.edu.tr ORCID:
<https://orcid.org/0000-0002-7652-6733>.

Burak GÜNEŞ

coğrafyasında faaliyet gösteren kimi şirketler ele alınmıştır ve bu şirketlerin devletin özerk konumunu nasıl etkilediği de ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Özel Askeri ve Güvenlik Şirketleri, Modern Devlet, Orta Doğu, Meşru Şiddet Kullanma Tekeli, Neo-Liberalizm.

544

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

**PRIVATE MILITARY AND SECURITY COMPANIES AS
NON-STATE ACTORS IN THE MIDDLE EAST**

ABSTRACT

In this study, Private Military and Security Companies –as non-state actors– are examined. At the same time, the areas of influence and activities of these companies' in the Middle East region are examined. Indeed, these companies have matured and spread in accordance with the changing agenda of security. Besides, the transformation of economy-politics in international relations have influenced directly and indirectly these companies. As for the Middle East region, it seems impossible for it to isolate itself from such transformation. Basically, it is also asserted in the article that these companies have long been undermining the basic characteristic of modern state which claims to uphold the monopoly over physical violence. In order to explain such allegations, such companies –and their role to alter states' autonomous status– acting in the Middle East are taken under investigation.

Keywords: Private Military and Security Companies, Modern State, Middle East, Monopoly on the Use of Legitimate Violence, Neo-Liberalism.

GİRİŞ

Devlet dışı silahlı grupların ya da bilinen adı ile devlet dışı aktörlerin varlığı, özellikle Soğuk Savaş'ın bitimini takip eden süreçte, çatışmanın doğasına doğrudan etki eden yapılar olarak ortaya çıkmıştır. Bu denli etkili olan söz konusu aktörlerin genel-geçer bir tanımının yapılması ise oldukça zordur. Her ne kadar genel kabul görmüş bir tanım yapılamasa da bu çalışma özelinde bir devlet dışı silahlı aktör, herhangi bir devletin resmi hiyerarşisinde hukuken yer almayan (örneğin ordusunun bir parçası ya da benzeri başka bir *de jure* statü) ve devlet mekanizmasından bir ölçüye kadar bağımsız olan birimler olarak kabul edilecektir (Hofmann, Schneckener, 2011: 617). Böyle düşünülünce, Özel Askeri ve Güvenlik Şirketleri, devletlerin resmi organları olmamaları ve bir ölçüye kadar devlet hiyerarşisinin dışında kalabilmeleri açısından, devlet dışı silahlı grup olarak değerlendirilecektir (Krause, Milliken, 2009: 204-205).

Yukarıdaki bilgiler çerçevesinde ele alındığında bu çalışma, Özel Askeri ve Güvenlik Şirketlerinin (ÖAGŞ) Orta Doğu coğrafyasındaki varlığını ve etkinliğini konu edinmektedir. Çatışmanın şekli, doğası ve yoğunluğundaki değişimler, savaşan tarafların silahlı çatışmalara yaklaşımını da değiştirmiş, yeni yöntemlere ayak uydurmak bir zorunluluk haline almıştır. Özel Askeri ve Güvenlik Şirketleri işte bu tarihsel kırılmanın bir ürünüdür. Savaşın değişen yapısına ayak uydurmak için tercih edilen bu şirketler zamanla savaşın yapısını değiştiren aktörler haline almış, karşılıklı etkileşim içerisinde gelişen bir yapı ortaya çıkmıştır.

Özel Askeri ve Güvenlik Şirketleri dünyanın birçok farklı alanında, birçok farklı görevi yerine getirmektedirler. Örneğin sadece 1997 yılı esas alındığında Afrika kıtasında 90'dan fazla ÖAGŞ'nin varlığı söz konusuysen, bunların büyük çoğunluğunun petrol ve madencilik alanlarının korunmasında görev yaptıkları da raporlanmıştır (Desai, 2005: 831-832). Hiç şüphe yok ki 2003 yılındaki Irak işgali, ÖAGŞlerin en yoğun kullanıldığı çatışma sahasıdır. Buna göre, sadece Irak Savaşının başladığı yıllar dikkate (2003-2004) alındığında, en az yedi Birleşik Krallık menşeli şirket koalisyon güçleri tarafından kullanılmışken; aynı yıl (2004) gerek silahlı gerekse silahsız görevlerde bulunan 20 ile 30 arasında Özel Askeri ve Güvenlik Şirketi personeli ise hayatını kaybetmiştir (Clive, Dave, 2005: 653-654). 2004 yılına gelindiğinde yapılan bir araştırmaya göre dünya genelinde 110

*Orta Doğu'da Devlet Dışı Aktör Olarak Özel Askeri
ve Güvenlik Şirketleri*

ülkede 90'dan fazla ÖAGŞ görev yapmıştır (Verlöy, 2004). ÖAGŞ personel sayısının da ulusal orduların sayısına eriştiği, hatta savaş sonrası dönemlerde ulusal orduların sayısından fazla olduğu da sabittir. Buna göre, 2016 yılı verilerine göre, Afganistan'da konuşlu ABD askerlerinin sayısının yaklaşık üç katı sayıda ÖAGŞ personelinin bulunduğu bilinmektedir.¹ Kısacası, çatışmanın mevcudiyeti, ÖAGŞlerin varlığına katkı sunmaktadır. Gelişen ve değişen koşullar bu şirketlere yönelik ilgiyi daima sıcak tutmaktadır.

Söz konusu dönüşümü anlamlandırabilmek ve bütüncül bir bakış açısı sağlayabilmek için dönüşümün altında yatan '*nedensel*' mekanizmaların ortaya çıkarılması verimli olacaktır. Böylelikle, incelemekte olduğumuz olgunun, tarihin belli bir döneminde hangi dinamiklerin sonucu olarak ortaya çıktığı ve bir kez ortaya çıktıktan sonra diyalektik olarak nasıl bir '*yapılanma*' süreci geçirdiğinin anlamlandırılması için gerekli olan felsefi düzlem sağlanabilecektir. Bilindiği üzere, her teorik yaklaşım altta yatan kimi varsayımlara dayanmaktadır. Bilginin nasıl elde edileceği (epistemoloji), çalışılacak '*olan*'ın ne olduğu (ontoloji) ve nasıl çalışılacağı (metodoloji) gibi temel varsayımları belirlemek gerekmektedir. Aksi takdirde 1980lerden bugüne ÖAGŞlerin hızlı yayılması ve silahlı çatışmalar açısından vazgeçilmez birer araç olarak kabulü anlamlandırılmaz. Söz konusu tahlili gerçekleştirebilmek için *modern devletin* temel özelliklerine değinilmeli ve geçirdiği dönüşüm masaya yatırılmalıdır.

'Devlet', üzerinde en çok tartışma yürütülen kavramlardan birisi olagelmıştır. Uluslararası İlişkiler disiplini içerisinde belli bir devlet tanımı veri kabul edilmiş ve tüm zamanları aynı çerçevede kesen yeknesak bir kavram olarak algılanmıştır. Genellikle pozitivist sosyal bilimler felsefesine tabii teoriler devleti, tüm zamanlarda işlevsel olarak aynı görme eğilimindedir. Hâlbuki devlet, tarihsel bir olgudur ve dönüşüme uğramaktadır.

Bugün anladığımız şekliyle devlet, bizatihi modern devlettir. Modern devlet de, Weberci bir anlayışla ele alındığında, sınırları içerisinde meşru şiddet kullanma tekeline sahip olduğunu iddia eden ve

¹ 2016 yılında, 9800 ABD askerine karşın, 28626 ÖAGŞ personeli görev yapmıştır. Bu sayılar aynı yıl Irak için de benzerlik göstermektedir (Zenko, 2016).

devamlılığı olan bir birliktelik ve organizasyon olarak karşımıza çıkar (Weber, 1947: 154). Bu organizasyonun genel kabul görmüş kimi özellikleri de mevcuttur. Buna göre devlet; ilk olarak egemenliğin tecelli ettiği organizasyondur. Belirli sınırlar içerisinde en üstün iktidarı temsil eder. Dahası devlet, kurumsal olarak kamusaldır; özel kurumlar gibi belirli bir zümreye değil, toplumun her kesimine hitap eder. Devlet en üst otorite olduğu için toplumun çıkarlarının temsil edildiği en üst nokta olarak da kabul edilmektedir. Bunun açık anlamı, devlet faaliyetleri doğası gereği meşru faaliyetlerdir (Heywood, 2016: 8-82).

548
IJSI 13/2
Aralık
December
2020

Tüm bu özelliklere paralel olarak, uluslararası siyasette devletin dört (4) temel özelliği olduğu kabul edilmektedir. Bunlar; sınırları belirli toprak parçası, bu toprak parçasının üzerinde yaşayan daimi bir nüfus, egemenlik haklarını kullanan etkili bir kamusal otorite ve diğer devletlerle siyasal ilişkiye girebilme kapasitesidir (Montevideo Convention on the Rights and Duties of States, 1933: Md.1). Ancak, diğer devletlerle ilişkiye girebilme kapasitesi bir devletin *politik bir organizasyon olarak devlet* olmağına hanel getirmemektedir.

Yukarıda sayılan özelliklerin değişime uğramayacağı varsayımı, söz konusu devlet tanımına da içkindir. Böylelikle donuk bir siyasal tablo resmedilmekte, tüm zamanları ve tüm tarihleri yatay kesen bir düzlem elde edilmektedir. Ne var ki, Özel Askeri ve Güvenlik Şirketlerini, yukarıdaki tanıma veri kabul edersek, içinde bulunduğumuz dönem itibarıyla analiz etmemiz güçleşmektedir. Zira ÖAGŞleri, devletlerin amaçlarını gerçekleştirmek için kullandıkları birer araç olarak görür ve ÖAGŞleri ortaya çıkaran 'nedensel mekanizmaları' ıskalarız. Bu 'nedensel mekanizmalar', bizatihi, devlet organizasyonunu da dönüşüme uğratmaktadır.

Sonuç olarak bu çalışmada, modern devletin en temel ayırıcı özelliği olduğu varsayılan, 'meşru şiddet kullanma üzerindeki tekel olmak savı' sorgulanmaktadır. Modern devlet meşru şiddet tekeline sahip olan ve Hobbes'un (1998: *passim*) bir Leviathan olarak resmettiği o muktur yapı olmaktan çıkmış -belki de hiç olmadı-; aksine çoklu ilişki ağının içerisinde şiddeti kontrol eden bir yapıya doğru

evrilmiştir.² Bu dönüşümün izi tarihsel olarak paralı askerlerin kullanımı takip edilerek sürülebilir.

1. PARALI ASKERLER VE ÖZEL ASKERİ VE GÜVENLİK ŞİRKETLERİ: NEDENSELLİK, TANIM VE STATÜ

1.1. Paralı Askerlik (Mercenary) ve Uluslararası Politika

Bilinenin aksine, savaşlarda paralı asker kullanımı savaşın kendi tarihi kadar eskidir (Singer, 2003: 5). Tarihin en eski dönemlerinden bu yana, siyasal otoriteler savaş alanlarında paralı askerlere başvurmuşlardır. Yurttaslardan müteşekkil daimi orduların kullanımı, genel kabulün aksine, tarihin çok küçük bir dönemini içerisine almaktadır. Özellikle Fransız devriminden sonra yayılan milliyetçiliğin etkisiyle ordular yurttaslardan oluşmaya başlamış ve paralı asker kullanımı sekteye uğramıştır.

İkinci Dünya Savaşı sonrası sömürge altında yaşayan halkların bağımsızlıklarını kazanma süreçlerinde paralı askerlerin yeniden ortaya çıktıklarına şahit olmaktadır. Bu kişiler, özellikle Afrika kıtasında hükümet darbelerine karşı ve bizatihi hükümet darbelerini örgütleyerek, halkların self-determinasyon hakkını kullanmasının önünde birer engel teşkil etmeye başlamışlardır. Bu girişimler Afrika ülkeleri başta olmak üzere birçok farklı coğrafyanın toprak bütünlüğü ve siyasal bağımsızlığını tehlikeye sokmuştur. Paralı askerlerin içerisinde en çok bilinenleri ise 'Çılgın' Mike olarak tanınan İrlanda asıllı eski bir komando ile Fransız Bob Denard'tır (Singer, 2004: 527). Söz konusu kişilerin girişmiş oldukları istikrarı

² Elbette Weber'in ortaya attığı tanımın son kertede durumu en net şekilde ortaya koyduğu söylenemez. Modern devlet hiçbir zaman tam anlamıyla şiddet tekeli olamamıştır. Bu yüzden olsa gerek Weber modern devleti tanımlarken, 'şiddet tekeline sahip olmak iddiasını taşıyan' devlet olarak resmetmektedir. Bugünün toplumunda ise devlet, Weber'in ortaya koyduğu söz konusu iddianın da gerisinde, şiddetin kontrol edilmesi üzerinde tekel olmayı iddia eder durumdadır. Bunu ise devletlerin çıkarmış oldukları yasalar ve lisanslama yetkisi dahilinde temellendirmek mümkündür.

bozucu faaliyetler ve devletlerin egemenlik haklarına tecavüz girişimleri, paralı askerlik olgusuna yaklaşımı son derece olumsuz etkilemiştir.

Uluslararası Hukuk devletlerin egemen eşitliği ilkesini veri kabul etmektedir. Başka bir deyişle, devletler sistemi, egemenlik ve eşitlik ilkeleri üzerine bina edilmiştir. Bu yüzden, devletlerin karşılıklı olarak egemenlik haklarına, toprak bütünlüğüne ve siyasal bağımsızlığına saygı göstermesi en temel kurucu düsturlardır. Buna mukabil halkların kendi kaderini tayin hakkı da uluslararası hukukta temel yapı taşlarından birisidir (Declaration on Friendly Relations, 1970: *passim*). Paralı askerlerin, uluslararası devletler sisteminin üzerine bina edildiği temel ilkeleri zedelediği varsayımı, bu kişilere yaklaşımı olumsuz etkilemiştir. Örneğin 1973 tarihli BM Genel Kurul Kararına göre, bağımsızlığını kazanmak için mücadele veren halklara karşı sömürgeci ya da ırkçı rejimlerin paralı asker kullanması cezai suç teşkil eden bir eylem olarak nitelendirilmiş ve paralı askerlik yapanların ise suçlu olarak muamele görecekları yazıya geçirilmiştir (The Legal Status of the Combatants, 1973: *passim*).

Aynı şekilde, paralı askerlerin savaşan ya da savaş esiri statüsünde olmayacağı 1949 tarihli Cenevre Sözleşmelerine Ek 1 Numaralı Protokol'ün 47/1 maddesinde belirtilmektedir. Aynı şekilde, paralı askerlik ise devam eden bölümde;

“2. Aşağıdaki tanımlara uyan kişiler paralı askerdir;

a.) Ülke içinde ya da yurt dışında, silahlı bir çatışmada savaşmak üzere silahlı hizmete kaydedilmiş,

b.) Muhasamata doğrudan katılmış olan,

c.) Esasen özel kazanç arzusu ile muhasamatta yer almak istemiş olan ve aslında, çatışmanın bir Tarafınca ya da Taraf adına, işbu Tarafın, silahlı kuvvetlerindeki benzer rütbe ve görevler için muhariplere ön gördüğü veya ödediği miktarın oldukça üstünde maddi karşılık alacağı vaat edilen;

*Orta Doğu'da Devlet Dışı Aktör Olarak Özel Askeri
ve Güvenlik Şirketleri*

d.) Ne Çatışmanın Taraflarından birinin vatandaşı olan ne de çatışmanın bir Tarafınca kontrol edilen topraklar üzerinde ikamet eden;

e.) Çatışmanın Taraflarından birinin silahlı kuvvetlerine mensup olmayan; ve

f.) Çatışmanın Taraflarından olmayan bir Devlet tarafından işbu devletin silahlı kuvvetlerinin bir mensubu olarak resmi görevle gönderilmemiş olanlar"³

olarak tanımlanmaktadır. Madde 47/2'de sayılan tüm özelliklere sahip olan kişiler 'paralı asker' tanımı içerisine girmektedir.

Uluslararası kamuoyunun dikkatini çekmeye başlayan bir konu olarak paralı askerliğin, uluslararası hukukça tanımlanması ve gerekli düzenlemelerin yapılması hususunda girişimlerin hayata geçirilmesi genel kabul gören anlayış olmuştur. Zira paralı askerler, devletlerin egemenlik haklarına, halkların self-determinasyon hakkına ve genel itibarıyla insan haklarına zarar veren bir yapı olarak varlığını devam ettirmiştir. Tüm bu kaygılar doğal olarak, paralı askerlik olgusuyla ilgili düzenleme ve engelleme çabalarını artırmış ve nihayet 1989 tarihinde paralı askerlere özgü bir uluslararası sözleşme hayata geçirilmiştir (The Mercenary Convention, 1989: *passim*).

Sözleşmenin dibacesinde paralı asker kullanımının; egemen eşitlik, siyasi bağımsızlık, devletlerin toprak bütünlüğü ve halkların kendi kaderini tayin hakkı gibi kimi uluslararası hukuk ilkelerinin ihlali olduğu vurgulanmaktadır. Kısacası, paralı askerlik olgusu tüm yönleri ile hukuk dışı ilan edilmekte ve söz konusu faaliyetlere yönelik her türlü önlemin alınmasının önü açılmaktadır.

Sözleşmenin 1'inci maddesinin 1'inci fıkrasında, yukarıda bahsedilen Ek Protokol'ün paralı asker tanımı benimsenirken; aynı maddenin 2'inci fıkrası diğer durumlar için ek tanım getirmektedir. Buna göre paralı askerlerin tanımına; herhangi bir hükümetin devrilmesi olaylarında ya da bir devletin toprak bütünlüğünün ortadan

³ Türkçe metin için (Yamanel, Öktem vd. 2008: *passim*).

kaldırılması için girilen şiddet eylemlerinde yer almak eklenmektedir. Söz konusu eylemlerin hayata geçirilmesinde birincil motivasyon kaynağı maddi kazanç olan bu kişiler, eylemleri gerçekleştirdikleri devletin ne vatandaşı olmalıdır ne de o ülkede mukim olmalıdır. İlaveten, eylemleri bir başka devletin görevlendirmesi ile yapmaması da madde metninde belirtilmektedir. Son olarak, toprakları üzerinde eylemlerin gerçekleştiği devletin silahlı kuvvetlerinin mensubu olmaması gerekmektedir (The Mercenary Convention, 1989: Md.1).

552

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

Sözleşme ayrıca devletlere pozitif yükümlülükler de yüklemektedir. Buna göre, devletler herhangi bir şekilde paralı asker kullanmamalıdır (Madde 5/1). Bu tür faaliyetleri de yasaklamalı ve önleyici tedbirleri almalıdırlar. Devletler, ayrıca, bu tür faaliyetlerin kendi toprakları üzerinde gerçekleşmesini önlemek için gerekli işbirliğini yapmakla ve ulusal mevzuatlarında gerekli düzenlemeleri hayata geçirmekle mükelleftirler (Madde 6 ve 9). Görüldüğü üzere devletlerin paralı asker kullanması, finansmanı, askere alması ve eğitmesi yasaklanırken; aynı zamanda bu tür faaliyetlerin önlenmesi için de sorumluluğu olduğu belirtilmektedir. Bunun açık anlamı, devletler, bizatihi kendileri paralı asker kullanmasa da kullanılmasının önlenmesi ve kullanımın tespitinden sonra gerekli hukuki sürecin işletilmesi noktasında gerekli hassasiyeti göstermekle yükümlüdürler. Eğer ki devletler gerekli ve yeterli hassasiyeti göstermekte geri kalırlarsa, söz konusu devletlerin uluslararası sorumluluğu doğmaktadır.

Sonuç olarak, 'paralı askerlik' geçmişçi çok eski dönemlere kadar uzanan bir olgudur. Yakın dönemde ise, paralı askerlik olgusu kendisini dekolonizasyon süreci ile yeniden gündeme taşımıştır. Hükümet darbelerinde aldıkları rol, halkların self-determinasyon haklarını kullanmalarını engellemeye dönük girişimleri ve yasa dışı birçok faaliyetin merkezinde yer almaları, uluslararası kamuoyunun bu kişilere dönük algısını olumsuz etkilemiştir. Paralı askerlik olgusunun ortadan kaldırılması için ortaya konan uluslararası çabalar meyvesini vermiş ve kimi uluslararası sözleşmeler imza edilmiştir. Ancak bu çabaların meyvesini vermeye başladığı dönem, Singer'ın isabetle vurguladığı gibi, paralı askerliğin bireysellikten ziyade modern anlamda şirket formuna büründüğü bir tarihsel kırılma anına denk gelmiştir (Singer, 2004: 531). Bu yüzden, paralı askerliği tanımlayan ve yasaklayan uluslararası sözleşmeler, Özel Askeri ve

*Orta Doğu'da Devlet Dışı Aktör Olarak Özel Askeri
ve Güvenlik Şirketleri*

Güvenlik Şirketlerini tanımlamakta yetersiz kalmaktadır. Kısacası, Özel Askeri ve Güvenlik Şirketleri kurumsal yapısı ve ticaret hukukuna bağlı statüsüyle, geleneksel anlamda paralı askerlerden ayrılmaktadır. Bu yüzden her bir münferit olayın kendi öznel koşulları içerisinde değerlendirilmesi ve ona göre karar alınması gerekmektedir. Örneğin Orta Doğu'da faaliyet gösteren ÖAGŞ personellerinin her birisi için ayrı ayrı değerlendirme yapılmalı ve bu kişilerin hukuki statüsü belirlenmelidir. Şirket formunda örgütlenen bu yapıların tümünün 'paralı asker' tanımı altına alınması imkânsızsa da kimi personelin bu tanımın içine girdiği de bir gerçektir. Devam eden bölüm, Özel Askeri ve Güvenlik Şirketleri ile paralı askerlik arasındaki farkın ortaya konabilmesi için söz konusu şirketlerin yapısına odaklanmakta ve bu şirketlerin mevcut durumunu sorgulamaktadır.

553

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

Tablo 1: Paralı Askerlerin Özellikleri nelerdir?

Çağdaş anlamda paralı askerleri diğer savaşanlardan ve askeri organizasyonlardan ayırt eden altı özellik:	
i. <i>Yabancı olmak:</i>	Toprakları üzerinde savaştıkları devletin vatandaşı değildirlir;
ii. <i>Bağımsız olmak:</i>	Bir paralı askerin herhangi bir devletin resmi ordusunun ya da kolluk kuvvetlerinin mensubu değildirlir;
iii. <i>Motivasyon kaynağı:</i>	Bir paralı asker, kısa dönemli şahsi menfaatleri için savaşan kişilerdir ve bu özellikleri dolayısıyla, ideolojik ya da dini saikler için savaşan diğer kişi kategorilerinden ayrılmaktadırlar;
iv. <i>Askere alınm:</i>	Paralı askerler, yasal sorumluluklardan kaçmak için, devletler tarafından dolambaçlı yollardan kiralanırlar;
v. <i>Organizasyonel durum:</i>	Paralı askerler bireysel askerlerin ad-hoc birlikteliklerinden meydana gelir;
vi. <i>Yerine getirilen hizmetler:</i>	Paralı askerler, gerçek kişiler ya da kimi organizasyonlar adına sadece muharebe hizmetleri sunmaktadırlar.

Kaynak: Singer, (2003:43).

1.2. Uluslararası Politikada Özel Askeri ve Güvenlik Şirketleri

Soğuk Savaşın bitimi beraberinde köklü dönüşümleri de getirmiştir. Bu dönüşümler gerek siyasal düzlemde gerekse ekonomik alt yapıda hatırı sayılır farklılaşmalara yol açmıştır. Siyasal düzlemde, İkinci Dünya Savaşından bu yana devam edegelen ideolojik kamplaşma sona ermiş, batı liberalizmi sosyalizm karşısında zaferini ilan etmiş; kimilerine göre tarihin sonu bile gelmiştir (Fukuyama, 1992: passim).

Liberalizmin siyasal ve ekonomik zaferi savaşın yapısı, ekonomik anlayış ve politik konumlanış gibi üst yapısal kurumların dönüşümünü hızlandırmıştır.

1970ler ile 1980ler boyunca birçok ülke, Bretton Woods sisteminin çökmesi ve OPEC petrol krizinin ortaya çıkması ile ekonomik açıdan büyük sorunlarla yüzleşmişlerdir (Thompson, 1998: 5). Kapitalizmin bu krizinden çıkış için yeni ekonomik çözümler hayata geçirilmiş, 'özelleştirme' olgusu hızlı bir şekilde dünya kamuoyunun gündemine girmiştir. Devletlerin ekonomideki etkinliği kademeli şekilde azalmaya başlamıştır. Ayrıca bu dönemde kamuya ait olan üretim araçları özelleştirme yoluyla elden çıkarılmış ve devletler bu sürece zihinsel olarak da uyum sağlamışlardır (Palan, 2004: 17-18). Güvenlik sektörü de bu dönüşümden payını almış ve kimi askeri faaliyetlerin yerine getirilmesinde 'dış alım' (outsourcing)⁴ usulü benimsenmiştir.

Devletler (uluslararası kuruluşlar, çokuluslu şirketler vd) birçok alanda faaliyet gösteren bu şirketlerden hizmet alımı gerçekleştirmektedirler. Daha önceleri bizatihi devletin kontrolünde ve tekelinde olması düşünülen kimi görevler, dış alım vasıtasıyla bu şirketlerden temin edilir hale gelmiştir. Neo-liberalizm olarak adlandırılan ve özelleştirmeler ile kendisini tanımlayan bu yeni dönemin fikri arka planı, askeri alanda da kendisine yer bulmuş durumdadır.

Ekonomik dürtülerin yanı sıra Özel Askeri ve Güvenlik Şirketlerinin kullanımını hızlandıran bir diğer unsur ise savaşın yapısındaki dramatik dönüşümdür. Buzan (2012: 325), güvenlikleştirme modelleri çerçevesinde askeri gündemde yaşanan dönüşümleri dört ana zaman aralığında incelemektedir: "1945'te biten klasik Avrupa büyük güç dönemi; Soğuk Savaş; Soğuk Savaş sonrası dönem ve 11 Eylül 2001 sonrası." Buzan'a göre ilk üç dönemde kutupluluk açısından gerçekleşen dönüşüm, son dönemle birlikte tehdidin kaynağında bir kaymayı simgelemektedir; devlet-dışı aktörler, tehdidin kaynağı olmak bakımından ön plana çıkmaya başlamışlardır (2012: 325). Gerçekten de ulusal devletlerin birbirleri ile savaşma olasılığının

⁴ Dış Alım (Outsourcing); 'bir dış tedarikçiden sözleşme ile (mal veya hizmet) elde etmek' olarak tanımlanabilir (Oxford Dictionary).

*Orta Doğu'da Devlet Dışı Aktör Olarak Özel Askeri
ve Güvenlik Şirketleri*

eskiye nazaran azalmasına ve bu azalmaya paralel olarak iç çatışma riskinin artarak gerçeklik kazanmasına tanıklık edilmektedir (Şatana, 2014: 303). 'İç savaş' ve 'iç çatışma' kavramlarına fazlasıyla rast gelinmesi, ülke içi silahlı çatışmaların boyut kazanması anlamına da gelmektedir. Devlet otoritesine karşı silahlı mücadele olarak tanımlanan 'iç savaş'a karşı, ülke içi her türden silahlı çatışmayı nitelerek için kullanılan 'iç çatışma' kavramına sıklıkla başvurulduğu aşikardır. Zira "... iç savaş iç çatışmaya nazaran daha dar bir anlam iade etmektedir" (Şatana, 2014: 304). Böylelikle devlet-dışı aktörlerin hem niceliksel hem de niteliksel gelişimi ile taçlanan yeni bir durum ortaya çıkmıştır. Söz konusu durum, eskiye nazaran sivilin daha büyük zararlar gördüğü savaşan/sivil ayrımın opaklaştığı bir dönemi nitelerek (Human Security Centre, 2005: 34). Siviller çatışmanın sadece mağduru değil aynı zamanda uygulayıcısı konumuna da evrilmektedir.

Savaşın bileşenlerinin, başka bir deyişle taraflarının dönüşüme uğramasına, "savaş araçlarında yaşanan; bilişimleşme olarak anılan dönüşüm ile bu dönüşümün yeni tehdit algıları ve stratejik düşünce kalıplarına yansması" eşlik etmiştir (Çalkıvık, 2014: 292). Örneğin, tek bir tuşla kontrol edilebilen ve savaş alanında niteliksel değişimlere neden olan (Silahlı) İnsansız Hava Araçları, uydu sistemleri, bilişim teknolojileri ve güdümlü füzeler bunlardan birkaçıdır (Çalkıvık, 2014: 292). Bu durum, geleneksel çok mevcutlu ve hantal yapılı ordu düzenini yerinden sarsmış; özelleştirmelerin de katkısıyla orduların profesyonel hizmet alımı yolunu tercih etmeye başlamasına zemin hazırlamıştır.

Soğuk Savaş'ın bitişiyle beraber ülkeler hantal yapıdaki ordularındaki çok sayıda askeri terhis etmeye başlamıştır. Örneğin ABD, 1985 yılında 2 milyondan fazla olan asker sayısını, 2016 yılı itibariyle 1,4 milyona düşürmüştür (The World Bank Data, 2017). Eskiden ulusal ordularda görev yapmakta olan birçok yetenekli asker işsiz kalmıştır. Söz konusu deneyimli ve yetenekli asker bolluğu Özel Askeri ve Güvenlik Şirketleri için uygun insan kaynağı yaratmıştır (Tonkin, 2011: 13). Özel Askeri/Güvenlik Şirketlerinin ihtiyacı olan söz konusu profesyonel asker ihtiyacının karşılanacağı bir yeni durum ortaya çıkmıştır (Desai, 2005: 826).

Yukarıda da belirtildiği üzere, savaşın ikili dönüşümü de (niteliksel ve niceliksel) Özel Askeri/Güvenlik Şirketleri'nin zemin

kazanmasında önemli bir etmendir. Buna göre, devletlerarası çatışmalarda azalma meydana gelmiş, buna müteakip devlet içi savaşlarda artış yaşanmıştır (UNICEF Report, 1996: passim). Bu durum söz konusu şirketler için büyük bir pazar sunmuştur. Ayrıca, yukarıda da belirtildiği üzere silah teknolojisindeki gelişmeler, büyük ordular yerine küçük ama profesyonel yapıları ön plana çıkarmış; ÖAGŞ'lerinin tercih edilirlikleri artmıştır (Zabcı, 2007: 2).

Devletlerin ÖAGŞleri çatışma sahalarında kullanmasının bir diğer nedeni ise kamuoyu baskısı nedeniyle ulusal ordularına yaptırılamayacakları kimi askeri operasyonları gerçekleştirmek istemeleridir. Riskli alanlarda kullanılan bu tarz şirketler, yöneticiler üzerindeki siyasal ve ahlaki baskıyı almakta ve politik riskleri azaltmaktadır (Zabcı, 2007: 6). Ayrıca, uluslararası hukukta devletler haksız fiillerinden dolayı uluslararası sorumluluk sahibi hukuk kişileridirler. Devletlerin bir kontratla iş alımı yaptığı şirketlerin muhtemel hukuk ihlallerinden dolayı sorumlu tutulabilmeleri ise mevcut uluslararası hukuk yapısı içerisinde her zaman mümkün olmayabilir. Tam da bu yüzden devletler, muhtemel uluslararası sorumluluktan kaçmak için bir fırsat olarak gördükleri bu şirketlere yönelebilmektedirler. Mevcut durumda söz konusu şirketlerin faaliyetlerini düzenleyebilecek ve devletler ile bağına isabetle ortaya koyabilecek tam ve eksiksiz bağlayıcı metinlerin olmaması hukuksal boşluk doğurmaktadır. Bu eksikliğin giderilmesi için taslak uluslararası sözleşmeler gündeme gelmiştir. Bunlardan bir tanesi 'Draft International Convention on the Regulation, Oversight and Monitoring of Private Military and Security Companies' belgesidir (2010: passim).

Taslak metinde, ilk olarak, devletlerin sorumluluğunun koşulları ve gerekleri masaya yatırılmaktadır. Buna göre, her devlet, aralarında herhangi bir antlaşma olsun ya da olmasın, yargı yetkisi altında faaliyet gösteren ÖAGŞlerden sorumludur (Madde 4/1). Devamla, her devlet, aralarında iş antlaşması olan ÖAGŞ personelini uluslararası hukuk, insan hakları ve insancıl hukuk kurallarını bilmeleri konusunda eğitmekle yükümlüdür (Madde 4/2). Hiçbir devlet, metne göre, doğası gereği devlet fonksiyonu olan hiçbir yetkiyi bir ÖAGŞ'ye havale edemez ya da dış alım yoluyla yerine getiremez (Madde 4/3). Doğal olarak, her taraf devletin gerekli yasal düzenlemeleri yapması ve diğer devletler ile işbirliği içinde olması bir yükümlülük olarak varsayılmaktadır.

*Orta Doğu'da Devlet Dışı Aktör Olarak Özel Askeri
ve Güvenlik Şirketleri*

Ne var ki söz konusu taslak metin birçok noktada sorunludur ve bağlayıcılık kazanıp hüküm doğurması olanaklı gözükmemektedir. İlk olarak belirtilmesi gereken husus, doğası gereği devletlere ait olan yetkilerin 'dış alım' yoluyla yerine getirilmeyeceği hükmünün taslak metince hüküm altına alınmak istenmesinin olanaksızlığıdır. Zira Madde 9'da sayılan bu yetkilerin (doğası gereği devlete ait yetkiler) bir kısmı çoktandır devletler tarafından bu şirketlere havale edilmiş durumdadır (Güneş, 2013: 29). Ayrıca taslak metin, şirket personelinin yasal statüsünü de tam olarak tanımlayamamıştır. Buna göre, çatışma sahasında mevcut bulunacak söz konusu şirketlerin personelleri savaştan statüsünde mi yoksa sivil statüsünde mi muamele göreceklidir? Taslak metin söz konusu kişileri sivil statüsünde görme eğilimi içerisindedir; ancak metnin 18. maddesi bu kişilere bazı hallerin oluşması durumunda, kendilerini tanıtmaları ve açıkça silah kullanacaklarını belirtmesi koşuluyla kuvvet kullanma hakkı tanımaktadır (Güneş, 2013: 29).

Bir diğer uluslararası metin ise Montrö Belgesidir. Bu belge, Uluslararası Kızılhaç Örgütünün katkıları ile İsviçre Hükümeti tarafından 2005 yılında hazırlanan bağlayıcı niteliğe sahip olmayan bir belgedir (Cockayne, 2008: 402). Bu belge esas itibarıyla devletlerin ve ÖAGŞlerin genelde uluslararası hukuka özelde ise uluslararası insancıl hukuk ve uluslararası insan hakları hukukuna uymalarını sağlamaya yönelik bir niyet beyanıdır (Cockayne, 2008: 403). Bağlayıcı niteliğe sahip olmayan söz konusu belgenin on yedi devletin katılımıyla hazırlanması, devletler topluluğunun görüşlerini yansıtmaması bakımından eksik kalmaktadır (White, 2011: 134). Katılımcıların seçimi konusundaki gizem ortadadır ve örneğin tek bir Latin Amerika devleti sürece dâhil değildir (Prado, 2008: 443). Dahası metnin hazırlanma sürecinde, bazı ÖAGŞlerin lobi faaliyetlerinde buldukları da apaçık bir gerçek olarak durmaktadır. Bu şirketlerin arasında insan hakları ihlalleri yapmaktan sabıkalı olanlar da bulunmaktadır (Prado, 2008: 443). Tüm muhtemel olumsuz yaklaşımlara rağmen, Montrö Belgesi, ÖAGŞlerin düzenlenmesi, farkındalık oluşması ve hukuka riayetinin artırılması açısından önemli bir belgedir.

Montrö Belgesi iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, olan hukuk (lex lata) ile ilgili muhafazakâr bir söylem ortaya konmaktadır. Yürürlükteki hukuka atıf yapılan bu bölümde, birincil yükümlülüklerle değinilmektedir. Belgenin ikinci kısmı ise, normatif

bir yapı arz etmekte ve 'good practice' olarak nitelenen iyi niyet beyanlarını içermektedir (Cockayne, 2008: 404-405). Metnin dibacesinde de belirtildiği üzere, insan hakları ve insancıl hukuk kurallarına riayet edilmesi ziyadesiyle tavsiye edilmektedir. Hukuken bağlayıcı bir metin olmadığı için de devletlere ve ilgili diğer kurumlara yapılan niyet beyanında, devletlerin "devlet olmağından" kaynaklı haklarını zedeleyen bir dil kullanılmasından kaçınılmıştır. Hukuken bağlayıcı olmasa da metnin kabul ettiği bazı tanımlar, genel kabul görmüş tanımlardır.

558

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

Montrö Belgesine (2008: 9) göre Özel Askeri ve Güvenlik Şirketleri;

"ÖAGŞler", kendilerini nasıl tanımladıklarına bakılmaksızın, askeri ve / veya güvenlik hizmetleri sağlayan özel sektör kuruluşlarıdır. Askeri ve güvenlik hizmetleri arasında özellikle konvoylar, binalar ve diğer yerler gibi kişilerin ve nesnelerin korunması ve silahlı güvenlik; silah sistemlerinin bakımı ve işletilmesi; suçluların gözaltına alınması ve yerel kuvvetlerin ve güvenlik personelinin eğitimi veya personele danışmanlık verilmesi bulunmaktadır."

Dikkat edilirse belge, askeri faaliyetler ile güvenlik faaliyetlerini birbirinden ayırmamış; şirketlerin görev alanlarını bir ve aynı tanımlama yoluna gitmiştir. Dahası, yukarıda değinilen taslak sözleşmenin öne sürdüğü "doğası gereği devlet işlevi" olan ve yasaklanması öngörülen kimi faaliyetlerin, Montrö Belgesinde, bu şirketlerin görev tanımı içerisine alındığı ortadadır. Hâlbuki Özel Askeri ve Güvenlik Şirketlerinin, yapmış oldukları faaliyetler temel alınarak sınıflandırılması, genel kabul gören yaklaşımdır. Ayrıca Montrö Belgesi, şirket çalışanlarının hukuki statüsü ile ilgili genel-geçer bir tanımlama yapmamış, statülerin tanımlanması hususunda her bir münferit olay üzerinden uluslararası hukukun diğer düzenlemelerine başvurulması gerektiğini belirtmiştir (Montrö Belgesi, 2008: 14). Ancak belgenin, ÖAGŞ personelini, doğrudan çatışmaya girmediği sürece sivil statüde değerlendirdiği de ortadadır (Montrö Belgesi, 2008: 14).

Taulbee, Özel Askeri ve Güvenlik Şirketlerini yerine getirdikleri görevler uyarınca sınıflandırmakta ve *Askeri Şirketler ile Güvenlik*

*Orta Doğu'da Devlet Dışı Aktör Olarak Özel Askeri
ve Güvenlik Şirketleri*

Şirketleri arasında bir ayırım ortaya koymaktadır. Buna göre söz konusu şirketler aşağıdaki gibi sınıflandırılabilir (Taulbee, 2002: 3-4);

“1. Taarruza yönelik askeri operasyonlar (ÖAŞler) 2. Özel kişilere istikrarsız ülkelerde silahlı güvenlik hizmetleri (ÖGŞleri) 3. Kamu ya da uluslararası müşterilere istikrarsız ülkelerde silahlı güvenlik hizmetleri... (ÖAŞler) 4. İnsancıl koruma, operasyon ve destek (ÖAŞler/ÖGŞleri) 5. Askeri gözetleme, stratejik öneri ve istihbarat (ÖAŞler) 6. Mayın temizleme (ÖGŞleri) 7. Askeri ve polis eğitim (ÖAŞler/ÖGŞleri) 8. Askeri operasyonlarda lojistik ve tedarik hizmetleri (ÖGŞleri) 9. Rehine durumlarında öneri ve/veya kurtarma operasyonları (ÖAŞler/ÖGŞleri).”

Dikkat edilirse yukarıdaki sınıflandırma, Özel Askeri ve Güvenlik Şirketleri'nin her türlü askeri faaliyeti yerine getirebilecek kapasitede olduğunu göstermektedir. Ancak askeri ve güvenlik konularında bir ayırma gidildiği de gözden kaçmamalıdır. Askeri şirket tanımı, Blackwater⁵ gibi kimi şirketlerin hukuk ihlallerinden ötürü, kabul görmeyen bir tanım olarak karşımıza çıkmaktadır. Başka bir deyişle, güvenlik şirketleri tanımının kullanılması, meşru savunmayı çağrıştırdığı için söz konusu şirketler tarafından tercih edilmektedir.

ÖAGŞlerin, geleneksel paralı asker tanımından ayrıldığı kimi noktalar bulunmaktadır. Buna göre ÖAGŞler, şirket formunda kurulan ve ticaret hukukuna tabi birer tüzel kişiliktir. Bu yapı söz konusu şirketlere hiyerarşik şirket örgütlenmesi imkânını sunmakta; bu şirketlerin vermiş oldukları hizmetlerin devamlılığını da garanti altına almaktadır. Böylelikle küresel pazarda rekabet etmek için gerekli olan tüm şartlar da oluşmaktadır. İkinci olarak, şirket formunda örgütlenmiş olan bu yapılar, geleneksel paralı asker tanımına karşıt olarak, bireysel fayda elde etmekten ziyade kurumsal kazanç için hizmet vermektedirler. Üçüncü olarak, bu şirketlerin faaliyet alanı küresel pazardır. Paralı askerlere nazaran, küresel pazarın kurallarına uymak ve lisans aldıkları ülkelerin iç hukukuna tabi olmakla yükümlüdürler. Bu da onlara, tüm dünyadan iş teklifi alabilmelerini

⁵ Özellikle ABD'nin Irak işgali sırasında yapmış oldukları hukuk ihlalleri ve sorumsuz güç kullanımı gibi olumsuzluklarla anılan bir Özel Askeri ve Güvenlik Şirketi'dir (Güneş, 2013: 39-50).

ve isteyen herkesle sözleşme yapma imkânını tanımaktadır. Son olarak bu şirketler, güvenlik sektöründeki faaliyetlerinin dışında da iş yapan ve yaptıkları iş açısından farklılık gösteren yapılardır. Bunun açık anlamı, bir şirket sadece güvenlik hizmeti vermekle yetinmemekte; bunun yanı sıra başkaca sektörlerde de iş tutabilmektedir (Singer, 2003: 44-47).

ÖAGŞlerin sınıflandırılması kimi zaman kolay olmamaktadır. Zira sunmuş oldukları hizmetler farklılık gösterebilmekte; hatta net çizgilerle çalışma alanları ayırlamayabilmektedir. Singer'ın da belirttiği üzere, birçok şirket kendisini 'güvenlik şirketi' olarak tanımlarken, aslında 'askeri şirket' hizmetleri vermekte ve bu hizmetlerin 'askeri sonuçları' olmaktadır (Singer, 2003: 90). Söz konusu bulanıklığı gidermek için 'mızrak' metaforu kullanılmaktadır. Buna göre, mızrağın en uç kısmında bizatihi muharip görevler üstlenen şirketler bulunmaktadır. Mızrağın ortalarına doğru gelindiğinde askeri danışmanlık şirketlerinin yer edindiğini görmekteyiz. Mızrağın sonuna gelindiğinde ise, askeri destek şirketlerini bulmaktayız (Singer, 2003: 93).

Tablo 2: ÖAGŞlerin, paralı askerlerden ayrıldıkları noktalar nelerdir?

<i>Organizasyon Açısından</i>	Kurumsal Yapıya Sahiptir
<i>Motivasyon Kaynağı Açısından</i>	Bireysel kazanç istencinden ziyade, kurumsal kazanç istenci vardır.
<i>Serbest Pazar Açısından</i>	Ticaret Hukukuna tabi yasal kurumlardır
<i>Faaliyet Alanları Açısından</i>	Birçok farklı hizmeti birçok farklı alıcıya ulaştırabilirler
<i>Askere Alım Açısından</i>	Kamuya açık ve profesyonel alım gerçekleştirirler
<i>Bağlantıları Açısından</i>	Başkaca kurumsal holdingler ve finansal pazarlar ile bağlantıları vardır.

Kaynak: Singer, (2003: 47).

Orta Doğu coğrafyasında meydana gelen tüm silahlı çatışmalarda ve çatışma sonrası yeniden yapılanma süreçlerinde, yukarıda bahsedilen üçlü sınıflandırmanın her birine haiz ÖAGŞleri görmekteyiz. Kimi zaman üç özelliğin de iç içe geçmesine tanık olurken, kimi zaman sadece muharip özelliklere sahip olan yapılar da görmekteyiz. Derinlikli bir tahlil için çalışmanın bu bölümünde, Orta Doğu

coğrafyasında faaliyet gösteren kimi şirketler ile faaliyette buldukları bölgeler mercek altına alınacaktır. Dönemsel olarak iki farklı zaman dilimine hitap edecek olan gelecek bölümde, savaşın özelleşmesinin çok boyutlu yapısına temas edilecektir.

2. ORTA DOĞU'DA MEYDANA GELEN SİLAHLI ÇATIŞMALAR VE ÖZEL ASKERİ VE GÜVENLİK ŞİRKETLERİ

Özel Askeri ve Güvenlik Şirketlerinin ortaya çıkışının felsefi nedenleri ile konjonktürel gerekçelerinin yanı sıra, ampirik olarak, söz konusu şirketlerin hangi silahlı çatışma alanlarında kullanıldığına değinilmesi gerekmektedir. Temelde söz konusu şirketler, güvenlik sorunsalının olduğu hemen her yerde görev alabilmekte ve faaliyet yürütebilmektedirler. Konumuz özelinde değerlendirildiğinde ise Orta Doğu coğrafyası, 11 Eylül saldırılarının akabinde yaşamış olduğu türbülans açısından ÖAGŞlerin etkin olabilmesi için gerekli verimli koşulları sağlamaktadır.

11 Eylül terör saldırıları dünya kamuoyunu derinden etkilemiş, teröre karşı savaşın önünü açmıştır. Bu minvalde, terör örgütlerine destek sağlayan ya da onlara sığınacakları bir liman görevi gören devletler muhtemel hedef olarak seçilmiş ve uluslararası hukukta kuvvet kullanımı kuralları tarihsel bir bükülmeye zorlanmıştır. Önceki Amerika Birleşik Devletleri Başkanı George W. Bush'un adıyla anılan Ulusal Güvenlik Strateji Belgesinde, kısacası Bush Doktrininde, kendisini bulan söz konusu anlayış, başta Orta Doğu devletleri olmak üzere birçok devletin siyasi ve ülkesel bütünlüğünün geri dönülemez bir dönüşüme uğrayacağı tarihsel kırılma noktasını temsil etmektedir.

İlk elde Afganistan ve akabinde Irak, ABD'nin teröre karşı açmış olduğu tek taraflı savaşta hedef olarak belirlenen ülkelerdi. Terör örgütlerine sağladıkları destek ve kitle imha silahı üretimi nedenleri ile yapılan operasyonlar, devlet aygıtının çökmesine ve devlet-dışı silahlı grupların hızla artmasına vesile olmuştur. Bu durumda ortaya ÖAGŞler için oldukça uygun hareket alanı, başka bir deyişle 'pazar' çıkmıştır. Gerek savaş esnasında gerekse savaş sonrası yeniden inşa sürecinde ÖAGŞler ciddi anlamda kullanılmıştır. Bu tespitin en bariz örneklerini ise Irak ve Afganistan işgalleri oluşturmaktadır.

Devlet dışı silahlı örgütlerin söz konusu şirketler ile temasının artmasında ise Arap Baharı olarak adlandırılan ve devrimler silsilesi ile merkezi devlet otoritelerinin yıkıldığı kanlı süreç etkili olmuştur. Libya, Suriye ve Yemen’de yaşanan iç savaşlar, Arap Baharı sürecinin kanlı yüzünü ortaya dökmüştür; değişik kanatlardan birçok yeni örgütün de ortaya çıkmasına vesile olmuştur. Ortaya çıkan yeni örgütlerin profesyonel eğitim alabilmeleri ve ekonomik bölüşümde pay dağıtımının sağlanabilmesi için yeni ilişki ağları kurulmuştur. Daha önce de belirtildiği üzere, ÖAGŞler, sadece güvenlik hizmeti veren kuruluşlar olmaktan ziyade başkaca sektörlerin organik uzantılarıdır aynı zamanda. Savaş sonrası bölüşüm ilişkilerinden pay almak için kurulan yeni ittifaklarda, devlet dışı örgütlerin varlığı yadsınamaz bir gerçek olarak durmaktadır. Sonuç olarak devletlerin yanı sıra devlet dışı örgütlerin de söz konusu şirketlere olan talebinde artış olmuştur.

Çalışmanın bu bölümünde, Arap Baharı öncesi ve sonrası olmak üzere iki ayrı dönemsellikten bahsedilecektir. İlk elde, 11 Eylül saldırıları sonrası meydana gelen Irak ve Afganistan askeri müdahaleleri ele alınacak ve bu çatışma evresinde faaliyette olan kimi ÖAGŞlere değinilecektir. İkinci olarak, Arap Baharı sonrası meydana gelen iç savaşlarda kullanılan ÖAGŞlere değinilecektir.

2.1. Özel Askeri ve Güvenlik Şirketleri: Irak ve Afganistan’daki Faaliyetleri

Irak savaşı gerek savaşın kendisi gerekse savaş sonrası yeniden yapılanma süreci ile Özel Askeri ve Güvenlik Şirketlerinin en fazla yer aldığı vakadır (Palou-Loverdos, Armendariz, 2011: 31). Bu şirketler, Irak savaşı örneğinde olduğu üzere, herhangi bir ordunun uzantısı gibi görev yapabilmektedir. Örneğin, savaş esnasında askeri lojistik destek (bunların arasında istihbarat toplamak, eğitim faaliyetleri ve muhabere gibi faaliyetler bulunmaktadır) hizmetleri sunabilmektedirler (Zabçı, 2007: 7). Bunun yanı sıra, ordu mensuplarının ya da devlet görevlilerinin kişisel güvenliğini de sağlamak için görevlendirilebilmektedirler. Özellikle George W. Bush’un savaşın bitimini ilan ettiği 2003 yılından sonra Irak’ta faaliyette bulunan şirket sayısında hızlı bir artış meydana gelmiştir. Irak’ta bulunan her türden yapı (bunlar arasında medya kuruluşları, uluslararası örgütler, hükümetler ve ticari teşebbüsler bulunmaktadır)

*Orta Doğu'da Devlet Dışı Aktör Olarak Özel Askeri
ve Güvenlik Şirketleri*

gerek kişisel gerekse kurumsal güvenliklerini sağlamak için Özel Askeri ve Güvenlik Şirketleri ile sözleşme imzalamışlardır (Palou-Loverdos, Armendariz, 2011: 31). Kamusal otoritenin ortadan kalkmasıyla merkezi devlet yapılanmasının güvenliği sağlayamaması ve ABD güçlerinin doğrudan güvenliği tesis etmemesi söz konusu güvenlik şirketlerine ilgiyi artırmış ve bu şirketleri bir nevi zorunlu kılmıştır (Palou-Loverdos, Armendariz, 2011: 31).

Benzer bir durum Afganistan için de geçerlidir. 12 Eylül 2001 sabahı dönemin CIA Direktörü George Tenet, İkiz Kulelere saldırıların El-Kaide terör örgütü tarafından yapıldığını ve bu terör örgütünün Afganistan tarafından himaye edildiğini bildiriyordu (Westra, 2007: 133-134). Yukarıda da belirtildiği üzere, Afganistan'a yapılacak bir saldırının temel dayanağı, Afganistan'ın terör örgütlerine hamilik yapması savı idi. Bu ortam dâhilinde Afganistan müdahalesi hayata geçiyor; ÖAGŞler için yeni bir pazar doğuyordu. Irak işgalinde de tanık olduğumuz birçok askeri faaliyet, söz konusu şirketler tarafından yerine getiriliyor; adeta savaşın özelleşmesinin denemesi yapılıyordu.

Gerek Irak'ta gerekse Afganistan'da söz konusu şirketlerin ziyadesiyle kullanılmasında, ABD ordusunun masraflarının azaltılması istenci başta gelmektedir (Zabçı, 2007: 7). Ne var ki Özel Askeri ve Güvenlik Şirketlerine ayrılan bütçenin büyüklüğü bu savı boşa çıkarmış görünmektedir. Örneğin, sadece Blackwater isimli şirketin 2001 ile 2006 yılları arasında ABD hükümeti ile yapmış olduğu kontratların bedeli 1 milyar dolardan fazladır (Memorandum, 2007: 3). Blackwater'ın çatışma sahalarında faaliyet gösteren tek şirket olmadığı düşünülünce, ÖAGŞlere ayrılan bütçenin büyüklüğü ortaya çıkmaktadır. 2008 yılında yayımlanan bir rapora göre, sadece Irak'ta elli (50) dolayında askeri şirket otuz bin (30.000) sözleşmeli askeri ya da çalışanı ile görev yapmaktadır. Bu şirketlerin müşterileri arasında hükümetler, özel şirketler ve Birleşmiş Milletler gibi kimi uluslararası örgütler de bulunmaktadır (Elsea, Schwartz, Nakamura, 2008: *passim*). Bu rapor ÖAGŞlerin savaş sonrası yeniden yapılanma sürecinde de son derece etkili olduklarını göstermektedir.

Söz konusu şirketlerin bu denli yoğun kullanılmasının bir diğer nedeni ise, siyasi riskleri en aza indirmek ve siyasal baskıyı minimize etmektir (Zabçı, 2007: 7). Savaş alanlarında verilecek kayıplarda, şirket personeli ile ordu mensubunun yaratacağı ahlaki

563

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

sarsıntı ve kamuoyu baskısı bir olmamaktadır. ABD özelinde konuşulduğunda, şirket personellerinin çatışma sahalarında hayatlarını yitirmeleri kamuoyu nezdinde çok daha düşük tepkilere neden olmaktadır. Devletler için olumlu olabilecek tüm bu unsurların yanı sıra, söz konusu şirketler yapmış oldukları insan hakları ihlalleri ve aşırı kuvvet kullanımı gibi olumsuzluklarla da anılmaktadırlar. Bu şirketlerin başında Blackwater isimli Özel Askeri ve Güvenlik Şirketi gelmektedir.

564

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

Bu şirketler devlet bürokrasisinde sahip oldukları etki sayesinde lobi faaliyetleri yapabilmekte ve hatta devletlerin politikalarına da etki edebilmektedirler. Örneğin Erik Prince (Blackwater kurucusu) ve Stephen A. Feinberg (DynCorp'un sahibi) 2017 yılında Afganistan'da konuşlu ABD ordu birliklerinin sayısının azaltılması ve bunların yerini Özel Askeri ve Güvenlik Şirketlerinin almasını öneren bir görüşmeyi dönemin ABD Başkanı Donald Trump ile yapmışlardır (Manson, 2017: *passim*). Bunun açık anlamı, çatışmanın ve güvenlik sorunlarının olduğu hemen her yer ve her zaman söz konusu şirketler için uygun birer pazar konumundadır. Her ne var ki söz konusu şirketler de yapmış oldukları insan hakları ihlalleri nedeniyle oldukça kötü bir üne sahiptirler. Bu yüzden Avant'a göre, Afganistan'da Özel Askeri ve Güvenlik Şirketlerinin sayısının artırılması olasılığı, mevcutta kırılgan olan ABD-Afganistan ilişkilerini daha da zor duruma düşürebilir ve geçmişten gelen kötü hatıraların yeniden yaşanmasına sebebiyet verebilir. Bunda, söz konusu şirketlerin ticari kaygularla hareket etmesi etkin rol oynamaktadır (2018: *passim*). Bu bağlamda, bazı önemli ÖAGŞler aşağıda tanıtılmaya çalışılmaktadır.

2.1.1. Blackwater:

Blackwater Erik Prince isimli eski bir ABD Deniz Komandosu tarafından 1998 yılında kurulmuştur. Bu şirket kişisel koruma hizmetleri, K-9 hizmetleri, konvoy ve bina koruma hizmetleri gibi birçok hizmeti müşterilerine sunabilmektedir (Memorandum, 2007: 3). Erik Prince ve Blackwater, siyaseten izole edilmiş ve sadece askeri faaliyet yürüten bir tüzel kişilik değildir; aksine siyasetin daima ortasında olmuş ve lobi faaliyetleri yürütmüş bir yapıdır. Örneğin, Erik Prince'in ciddi şekilde Cumhuriyetçileri desteklediği ve bu sayede hükümetten hatırı sayılır sözleşmeler kazandığı vakıadır (Scahill, 2007: 65-88). Irak ve Afganistan'da faaliyet yürüten şirket, birçok skandala da bulaşmış ve buna müteakip ismini değiştirmek

zorunda kalmıştır. Bunlar arasında, 2007 yılında yürütmekte oldukları bir konvoy güvenliği görevinde, Bağdat'ın dokuz yönetsel bölgesinden birisi olan Mansur bölgesine bağlı Nisoor meydanında, 17 Iraklı sivilin ölümüyle sonuçlanan aşırı güç kullanımı bulunmaktadır. Konvoyun güvenliğinin tehlikede olduğunu düşünen Blackwater personelinin rastgele yapmış olduğu ateş sonucu sivillerin ölmesi, gözleri bu şirketlerin üzerine çevirmiştir (Güneş, 2013: 41).

Blackwater isimli Özel Güvenlik Şirketi, 2005 ile 2007 yılları arasında sadece Irak'ta 195 aşırı güç kullanımı olayına karışmış ve bu olayların büyük bir çoğunluğunda ilk kurşunu atan taraf olmuştur (Memorandum, 2007: 1-2). Örneğin 2006 yılında, Irak Başkan yardımcılarında Adil Abdül Mehdi'nin⁶ yakın korumalarından olan Rahim Halif, görevde olmayan bir Blackwater çalışanı tarafından (Andrew Moonen) vurularak öldürülmüştür (Scahill, 2007: 10).

2.1.2. DynCorp International ve PAE Government Services Incorporated

1946 yılında kurulan DynCorp, Kolombiya'dan Haiti'ye kadar birçok farklı coğrafyada faaliyette bulunmuştur (DynCorp International, 2018: *passim*). Bosna'da ise ABD adına Uluslararası Barış Gücüne polis memuru sağlamış ve bir nevi Birleşmiş Milletler adına görev yapmıştır. Bosna'daki görevleri sırasında kimi DynCorp personelinin yasadışı kadın ticaretine karıştıkları da raporlarda yer almıştır (Human Rights Watch, 2002: *passim*). Tüm bunlara rağmen söz konusu şirket, Irak'ta ABD tarafından Irak polis gücünün eğitilmesi görevinin yerine getirmesi için kiralanmıştır (Zabçı, 2004: 35). Afganistan'da da görev yapmış olan söz konusu şirket, ABD Savunma Bakanlığı (Pentagon) tarafından yeni sözleşmeler ile ödüllendirilmektedir.

DynCorp gibi PAE'nin de tarihi eskilere uzanmaktadır. 1955 yılında kurulan şirket, dünya çapında 60 ülkede ve 20 bin civarında çalışanıyla faaliyet yürütmektedir. Şirketin en temel özelliği, devam eden operasyonlara kalıcı destek sağlamasıdır. Bunlar arasında

⁶ Irak'ın yeni Cumhurbaşkanı Berham Salih, Abdül Mehdi'yi yeni Başbakan olarak atamıştır (Chulov, 2018: *passim*).

havacılık faaliyetleri, kapasite geliştirme, ileri teknoloji ürünlerin geliştirilmesi, eğitim faaliyetleri ve benzeri unsurlar bulunmaktadır (PAE, 2018: *passim*)

Afganistan savaşının başından bu yana ABD ordusu Özel Askeri ve Güvenlik Şirketlerini kullanmakta ve çoğu zaman özel sözleşmeli askerlerin sayısının ABD ordu mensuplarının sayısını geçtiği de görülmektedir. Buna göre, 2018 yılında ABD Savunma Bakanlığı tarafından yayımlanan ve ABD Savunma Bakanlığı'nın sözleşme imzaladığı Özel Askeri ve Güvenlik Şirketlerinin personel sayısını gösteren tablosuna göre sadece Afganistan'da toplamda 26,922 sözleşmeli personel bulunmaktadır. Bunların 10,128'i ABD vatandaşı ve 10,527'si ise üçüncü ülke vatandaşlarından oluşmaktadır. Afganistan vatandaşı 6,267 kişi de söz konusu şirketler adına görev yapmaktadır (Department of Defence Documents (a), 2018: *passim*).

Afganistan'da faaliyet gösteren şirketler arasında en yüksek gelire sahip olan şirket DynCorp International Limited Liability Corporation isimli şirkettir. ABD bütçesinden Afganistan'ın yeniden inşası için ayrılan yaklaşık 4 milyar dolarlık kısmın %69 gibi yüksek bir oranını (2.8 milyar dolar) sadece DynCorp isimli şirket elde etmiştir. Yapmış olduğu faaliyetler arasında en dikkat çeken ve görev tanımı ile en uyumlu olanı Afgan güvenlik güçlerinin eğitilmesi faaliyetleridir. Bunların dışında, Afgan polis kuvvetlerinin ekipman ihtiyaçlarının temini ve polis güçlerinin alt yapısal gelişiminin sağlanması görevlerini de yerine getirmektedir. PAE isimli şirket ise, DynCorp'un ardından Afganistan'ın yeniden yapılanması için ayrılan bütçeden en fazla pay alan (598 milyon dolar) ikinci şirkettir. Bu şirket de DynCorp gibi yerel polis ve askeri güçlerin eğitilmesi gibi faaliyetlerde bulunmaktadır (Office of Special Projects, 2014: 3).

2.1.3. L3-Titan ve CACI

Özel Askeri ve Güvenlik Şirketlerinin faaliyet alanları arasına hapisanelerin sevk ve idaresi de girmektedir. Ne var ki hapisaneler gibi kimi özel bölgeler birçok uluslararası sözleşmeye konu olmuş ve harp esirleri de dâhil olmak üzere tutukluların insanca yaşam standartlarının sağlanması hususunda devletlere birincil sorumluluk yüklenmiştir. Bu yüzden hapisanelerin Özel Askeri ve Güvenlik Şirketi personeli tarafından sevk ve idare edilmesi hem hukuken hem

de ahlaken sakat bir durumdur. Bu durumun en bariz örneğini Irak'ta konuşlu Ebu Gureyb hapishanesi ve orada yaşanan insanlık suçları oluşturmaktadır. Söz konusu hadiselerin merkezinde ise L3-Titan ve CACI isimli şirketler ve onların personelleri bulunmaktadır.

CACI isimli Özel Güvenlik Şirketi ile ABD Savunma Bakanlığı 2003 yılında, Iraklı esir ve tutukluların sorgulanması ve istihbarati bilgiler elde edilip ABD makamları ile paylaşılması hususunda 19,9 milyon dolarlık bir kontrat yapmıştır (Lovewine, 2014: 83). CACI isimli şirket ile Iraklı tutuklu ve esirlerden istihbarat elde edilmesi hususunda yapılan sözleşmeye ek olarak ABD ordusu, L3-Titan isimli şirket ile dilbilimsel istihbarat paylaşımı (iyi derecede Arapça tercüme ve istihbarati faaliyet) temelinde anlaşmaya varmıştır. Bu işlem için ABD ordusu 657 milyon dolarlık ödemeyi gerçekleştirmiştir (Lovewine, 2014: 83). Söz konusu şirketlerin göreve başlamasını müteakip bir yıl sonra Ebu Gureyb hapishanesi skandalı olarak bilinen fotoğraflar kamuoyunun gündemine gelmiştir. Elbette ki böyle bir skandal etik açıdan söz konusu şirketleri sorgulanır hale getirmiş ve Özel Askeri ve Güvenlik Şirketleri bağlamında devletlerin uluslararası haksız fiillerinden meydana gelen sorumluluğu olgusunu yeniden tartışmaya açmıştır.

2.1.4. Erinys

Irak işgalinin başından bu yana Irak'ta görev yapmakta olan bir başka güvenlik şirketi ise Erinys'tir. Birleşik Krallık Merkezli kurulan şirket geniş bir yelpazede hizmet vermekte ve kişisel korumadan kurumsal koruma hizmetlerine kadar birçok farklı faaliyeti yerine getirebilmektedir. Şirketin Irak birimi, Irak Ticaret Bakanlığı ve Irak İç İşleri Bakanlığı tarafından lisanslandırılmış Özel Güvenlik Şirketi olarak faaliyet göstermektedir. Irak özelinde değerlendirildiğinde Erinys'in ayırt edici özelliğinin petrol havzalarının ve şirketlerinin koruma görevlerini üstlenmesi olduğu görülmektedir. Bu durum da Özel Askeri ve Güvenlik Şirketlerinin karmaşık iktisadi ve politik ilişkilerin bir parçası olduğu gerçeğini ortaya koymaktadır (Eriyans Iraq, 2018: *passim*).

2.2. Arap Baharı ve Özel Askeri ve Güvenlik Şirketleri: Libya, Suriye ve Yemen Örnekleri

Arap Baharı süreci Özel Askeri ve Güvenlik Şirketleri açısından uygun pazar koşulları oluşturmuş ve birçok şirket gerek devrimler sürecinde gerekse devrim sonrası yeniden yapılanma döneminde aktif rol almışlardır. Bu bölümde üç örnek ülke üzerinden -Libya, Suriye ve Yemen- Özel Askeri ve Güvenlik Şirketlerinin etki alanları tartışılacaktır. Bu bölümde ilk olarak hedeflenen, ÖAGŞlerin her türlü yapı ile sözleşme imzalayabilme potansiyelinin olduğunun gösterilmesidir. Başka bir deyişle gerek Libya'da gerekse Suriye ve Yemen'de, çatışmalara taraf olan kesimlerin çeşitliliği göz önüne alındığında, söz konusu şirketlerin etki alanları apaçık ortaya çıkmaktadır. İkinci olarak, çatışma alanlarında faaliyet gösteren şirketlerin menşeinin çeşitliliğinin gösterilmesi hedeflenmektedir.

568

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

Libya iç savaşı NATO önderliğindeki koalisyonun Libya'nın 42 yıllık lideri Muammer Kaddafi güçlerine karşı yürüttükleri bombardıman neticesinde yerel güçlerin mevzi kazanması ve Kaddafi'nin yakalanıp öldürülmesi ile son buldu (Güneş, 2018: 263-291). İç Savaş süreci ve akabinde Libya'da düzen tesis çabalarında Özel Askeri ve Güvenlik Şirketleri'nin rol oynadığına şahit olmaktayız. NATO bombardımanı sırasında Libya'ya gönderilen Özel Kuvvetler mensuplarının görevleri arasında, bombardımana katılacak birliklere hedef tayini ve isyancı gruplar ile koalisyon güçleri arasındaki bağlantının sağlanması bulunmaktaydı. Ancak, ne kadar sayıda Özel Kuvvet mensubunun Libya'da konuşlandığı, bu birliklerin ne kadarının Özel Askeri ve Güvenlik Şirketlerine bağlı birlikler olduğu net olarak bilinmemektedir (Warburg, 2013: 313).

Bu bilinmezlik sarmalına rağmen kimi olay ve olgular, Özel Askeri ve Güvenlik Şirketleri'nin Libya'da bulunduğuna işaret etmektedir. Bunlardan bir tanesi, 2011 yılında Bingazi sınırları içerisinde öldürülen bir Fransız vatandaşının bağlantılarıdır. Buna göre, Fransa menşeli bir Özel Güvenlik Şirketi olan Secopex'in yöneticilerinden birisi olan Pierre Marziali, Kaddafi karşıtları ile şirketi adına görüşmelerde bulunmak üzere gittiği Libya'da vurularak öldürülmüştür (Fahim ve De La Baume, 2011: passim). Liu'ya göre söz konusu olayın da gösterdiği üzere, Secopex isimli Fransa merkezli

*Orta Doğu'da Devlet Dışı Aktör Olarak Özel Askeri
ve Güvenlik Şirketleri*

Özel Güvenlik Şirketi çoktandır Libya'da görevler üstlenmekteydi (2011: 315).

Fransa'ya ek olarak ABD ve İngiltere de Libya'da özel Askeri ve Güvenlik Şirketlerinin kullanılmasını tartışıyorlardı. İngiltere'ye göre, çatışma alanında konuşlu Kaddafi karşıtı güçlerin profesyonellikten uzak, organize olamayan ve eğitimsiz hallerinin giderilmesi gerekmektedir. Silahlandırılması öngörülen yukarıdaki özelliklere sahip isyancıların, silahlandırılrsa dahi, bu silahları gerektiği gibi kullanamayacakları ve Kaddafi kuvvetleri karşısında başarı sağlayamayacakları endişesi bulunmaktaydı. Bu sorunun giderilmesi için önerilen yöntemlerden bir tanesi, Özel Askeri ve Güvenlik Şirketlerinin Libya'da konuşlanması ve isyancı gruplara gerekli desteği sağlaması yönündeydi (Wintour, 2011: *passim*).

Savaş sonrası Libya ise, Reuters'e göre, Özel Askeri ve Güvenlik Şirketleri için 'altın madeni' işlevi göreceğe benziyordu (Reuters, 2011: *passim*). Irak'ta da adına rastladığımız Birleşik Krallık merkezli Özel Güvenlik Şirketi olan Erinys aracılığıyla yine Birleşik Krallık merkezli petrol şirketi olan Heritage, Libya Ulusal Geçiş Hükümeti'ne, petrol sahalarının güvenliğinin sağlanması hususunda talepte bulunmuşlardı (Brower, 2011: *passim*). Özel Askeri ve Güvenlik Şirketlerinin faaliyetleri günümüzde de devam etmektedir. Yukarıda verilen örneklerin aksine, Rusya gibi ülkeler de kendi şirketleri aracılığıyla Libya iç siyasetinde yer edinmeye gayret etmektedirler.

Rusya'nın ilgisi genel olarak Afrika kıtasına yöneliktir. Sudan, Orta Afrika Cumhuriyeti ve Libya gibi Afrika devletleri, Rusya'nın muhtemel yeni askeri stratejisi içerisinde ilk adımlar olarak kodlanabilir. Örneğin, Rus Özel Askeri ve Güvenlik Şirketi olan Wagner (Dimitry Utkin tarafından kurulmuştur), 2014 yılında Ukrayna'daki faaliyetlerinden dolayı dünya kamuoyunun dikkatini çekmiştir. Genel manada Sudan, Orta Afrika Cumhuriyeti ve Suriye'de faaliyet gösteren söz konusu şirket, 2018 yılı içerisinde Libya'da da faaliyet göstermek için girişimlerde bulunmuştur. Genel anlamda yerel kolluk kuvvetlerinin eğitilmesi çerçevesinde faaliyet yürüten söz konusu oluşum, esas itibarıyla Rus dış politikasının bir uzantısı olarak da kodlanmalıdır (Brown, 2018: *passim*; Hauer, 2018: *passim*).

569

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

Kaddafi'nin (20 Ekim 2011 yılında yakalanarak öldürülmüştür) devrilmesinin ardından Libya kanlı bir iç savaşa sürüklenmiştir. Bu savaşın taraflarından birisi milliyetçi ve seküler olarak kodlanabilecek olan *General Halife Haftar* komutasındaki Tobruk merkezli oluşumdur. Rusya'nın söz konusu oluşuma olan desteği sadece ticari kaygılarla açıklanabilecek kadar sığ değildir. Rusya'nın genel dış siyasetinin bir uzantısı olan ve politik duruşunu göstermesi bakımından manidar olan söz konusu destek, bir başka dış politik kırılmanın da işaretidir. Rusya söz konusu askeri destekleri Özel Askeri ve Güvenlik Şirketleri aracılığıyla gerçekleştirmekte ve bu şirketler Rus dış siyasetinin yeni ama güçlü unsurları olarak ortada durmaktadır.

2017 yılının Mart ayında Rus askeri birliklerinin Libya'nın doğu sınırına yakın Mısır'da konuşlu *Sidi Barrani* hava üssüne iniş yaptıkları ve Libya'da varlık göstermeye başladıklarına dair haberler çıkmıştır. Rus yetkililer bu haberleri derhal yalanlamışlardır. Ancak, Rusya menşeli bir Özel Askeri ve Güvenlik Şirketi olan RSB-Group'un Genel Müdürü, Oleg Krinitsyn, resmi bir sözleşme uyarınca çalışanlarının Bingazi'de mayın tarama ve temizleme faaliyetleri yürüttüklerini söylüyor ve herhangi bir çatışma içine girmediklerini de ekliyordu (Felgenhauer, 2017: *passim*). Ne var ki Rusya, Özel Askeri ve Güvenlik Şirketleri aracılığıyla çatışmalara ve çatışma sonrası yeniden yapılanma süreçlerine müdahil olmaya başlıyordu.

Arap Baharının etkilerini en derinden yaşayan bir diğer devlet ise Suriye'dir. Rus askeri varlığının Suriye rejimi ile doğrudan muharip faaliyetler yürüttüğü de vaki'dir. Buradaki esas nokta, Rus askeri varlığının ne kadarının doğrudan Rusya ordu birliklerine bağlı askerlerden oluştuğunun tespitidir. Buna göre, yukarıda da belirtilen Wagner isimli oluşum, Suriye'de Devlet Başkanı Beşşar Esad ve Esad yanlısı gruplarla birlikte muharebelere katılmakta ve doğal olarak kayıplar da vermektedirler. 2016 yılında Palmira antik kentinin olduğu bölgenin IŞİD'ten geri alınmasında Wagner'in dahli bulunmaktadır (Avramov, Trad, 2018: *passim*). Wagner'in yanı sıra başkaca gruplar da Rusya ve Suriye tarafında çatışmalara katılmışlar ve güvenlik hizmetleri sunmuşlardır. Bunlardan en bilineni *the Slavonic Corps*'tur. The Slavonic Corps, Rusya menşeli bir özel güvenlik şirkettir. Bu şirket Suriye'de faaliyet göstermiştir. Suriye'de buldukları sırada, çok önemli enerji sahalarının korunmasını üstlenecekleri kendilerine bildirilen 267 kişilik grup, görev tanımlarının aksine söz konusu enerji sahalarının cihatçı gruplardan

*Orta Doğu'da Devlet Dışı Aktör Olarak Özel Askeri
ve Güvenlik Şirketleri*

geri alınması görevine yönlendirilmişlerdir. Deyrizor, Hama ve Halep'te çatışmalara katıldıkları raporlanmıştır (Gürcan, 2017: *passim*). Başarısızlıkla sonuçlanan bu girişime rağmen Rus dış siyasetinde Özel Askeri ve Güvenlik Şirketlerinin yeri değişmemiştir (Miller, 2014: *passim*).

Bir diğer paralı asker grubu ise *Turan Group*'tur. Orta Asya kökenlilerden oluşan bu grup, Suriye'de faaliyet gösteren ve doğrudan muharip saflarda yer alan kişilerdir. Her ne kadar Rusya ile doğrudan bağı olduğu iddia edilse ve Rusya tarafından eğitimleri sağlansa da Rusya tüm bu şirketlerin ya da grupların sorumluluğundan kaçınmaktadır. Zira Wagner grup gibi tüm birimler Rusya dışı merkezlerden ticari izin almışlar ve Rusya ile hukuken doğrudan bağ kurmamışlardır. Dikkat edilirse 7 Şubat 2018 tarihinde ABD savaş uçakları tarafından gerçekleştirilen ve rejim yanlısı askerlerin ölümü ile sonuçlanan saldırıda, Rus askerlerinin de öldürüldüğü gündeme gelmişti. Bu durumda Rusya ile ABD arasında savaşa varacak bir çatışma ortamı doğmamasında ölen Rusların doğrudan Rus ordusu mensubu olmamaları, aksine Suriye'de faaliyet gösteren Özel Askeri ve Güvenlik Şirketi personeli olması etkin rol oynamıştır (BBC News, 14 Şubat 2018: *passim*).

Yukarıda Irak hususunda belirttiğimiz üzere, Irak ve Suriye'de Nisan 2018 tarihinde toplamda 5.508 sözleşmeli Özel Askeri ve Güvenlik Şirketi personeli bulunurken, bu sayı Temmuz 2018 tarihinde 5.323'e düşmüştür (Department of Defence Documents (b), 2018: *passim*). Dikkat edilirse bu sayı hem Irak'ta hem de Suriye'de bulunanları kapsadığı için, Suriye'de konuşlu personelin 2018 yılı itibariyle tam sayısı karanlıkta kalmaktadır. Tam sayıları bilmenin mümkün olmadığı bu durumda bir önceki raporu dikkate alarak yaklaşık bir sayı ortaya koyulabilir. Buna göre, Savunma Bakanlığı'nın Ocak ayını içeren raporunda, sadece Irak'ta konuşlu 4.927 Özel Askeri ve Güvenlik Şirketi personelinin bulunduğu belirtilmektedir (Department of Defence Documents (c), 2018: *passim*). Bu sayıyı, Nisan raporunda bulunan Irak ve Suriye'de konuşlu Özel Askeri ve Güvenlik Şirketi personeli sayısından düşünce ortaya çıkan sayının sadece Suriye'de konuşlu personel sayısını göstermesi muhtemeldir. Keza Nisan ayı verilerine göre, Irak ve Suriye'de görev yapan ÖAGŞ personel sayısında yüzde 11,7'lik bir artış göze çarpmaktadır. Buna müteakip, ABD vatandaşı olan personel sayısında da yüzde 3'lük bir

571

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

artış bulunmaktadır. Yerel halktan görev yapan personel sayısında da yüzde 14'lük bir artış ortadadır (Rempfer, 2018: *passim*).

Benzer bir durum Yemen için de geçerlidir. 2011 yılında Devlet Başkanlığının Ali Abdullah Saleh'ten Abdrabbuh Mansour Hadi'ye geçişiyle Yemen'de sorunlar ivme kazanarak artmıştır. 2014 Eylül'üne gelindiğinde ise Husilerin başlatmış olduğu ayaklanma ülke sathına yayılmış ve Yemen kanlı bir iç savaşın pençesine düşmüştür. Yemen'de yaşananlar zamanla "vekâlet savaşlarının" (proxy wars) en tipik örneklerinden birisini oluşturacak bir şekil almış; bölge ülkeleri Yemen krizine gerek doğrudan gerekse dolaylı olarak müdahil olmuşlardır. Bunlardan en bariz olanı Suudi Arabistan'ın Husilere karşı Mansour Hadi güçlerini desteklemesidir. Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) de Yemen krizinde rol alan devletlerden birisidir. Konumuz açısından değerlendirildiğinde, BAE deneyimi zihin açıcı olabilir (BBC News, 30 Ocak 2018: *passim*).

572

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

2011 yılında BAE, Blackwater (daha sonraları isim değiştirerek *Academi* olan) kurucusu Erik Prince ile iç güvenliğin sağlanması için gerekli olan eğitim hizmetinin verilmesi amacıyla bir sözleşme imzaladı. Ulutaş'a göre BAE, Erik Prince aracılığıyla bir milis güç oluşturmakta ve bu güç ile rejime yönelik hareketleri bertaraf etmeyi düşünmekteydi. Dışarıda ise muhtemel müdahalelere insan kaynağı yaratmak istencindeydi (Ulutaş, 2017: *passim*). Zira İnsan Hakları İzleme Örgütü, Birleşik Arap Emirlikleri'ni Yemen'de gizli sorgu merkezleri kurmakla ve bu merkezlerde işkenceler yapmakla suçlamaktadır (Middle East Monitor, 2017: *passim*). Yapıldığı iddia edilen söz konusu insan hakları ihlallerinin, yabancı paralı askerler eliyle gerçekleştirildiğine yönelik ciddi bulgular da bulunmaktadır (Isenberg, 2018: *passim*). 2016 yılına gelindiğinde ise daha önce bahsedilen DynCorp isimli şirketin, BAE ile 3 milyar dolarlık bir anlaşma yaptığı ve Blackwater (*Academi*) isimli şirketin yerini aldığı gündeme gelmiştir (Russia Insider, 2016: *passim*). DynCorp'un görevleri arasında, BAE adına Yemen'de askeri faaliyetlerin organize edilmesi, eğitim ve istihbarat alanlarında faydalanılması gibi birçok unsur bulunmaktadır.

Sonuç olarak, çatışmanın olduğu her yerde Özel Askeri ve Güvenlik Şirketlerini görmemiz, savaşın değişen doğası gereği kaçınılmazdır. Orta Doğu coğrafyası da uzun yıllardır içinde bulunduğu çatışma ortamı gereği, söz konusu şirketlere ve bu şirketleri kullanan

devletlere, politik manevra alanı sağlamasından dolayı, vazgeçilmez birer unsur olarak dünya siyasi tarihinde yerlerini almaktadırlar.

SONUÇ

Bu çalışmada, özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde silahlı çatışma alanlarının vazgeçilmez unsurları haline gelen Özel Askeri ve Güvenlik Şirketlerine değinilmiştir. Devletlerin asker sayılarını azaltması ve teknoloji yoğun alanlara yatırım yapmaları, Özel Askeri ve Güvenlik Şirketlerinin hızla büyümesine ve gelişmesine vesile olmuştur. Ordularda görev yapan deneyimli askerlerin terhis edilmesi, söz konusu şirketlere personel teminini kolaylaştırmış; teknolojik silahların savaş alanlarında kullanılması ihtiyacı da profesyonelleşmiş yapıları gerekli kılmıştır. Ayrıca, geleneksel savaş tanımı değişime uğramış; iç savaş ve çatışmaların sayısı eskiye nazaran hızlı şekilde artmıştır. Böylelikle, neo-liberalizmin de getirisi olarak, dış alım (outsourcing) yoluyla askeri faaliyetlerin yerine getirilmesi düşünsel altyapısı, görece sağlam bir zemine oturtulmuştur. Bugün tüm coğrafyalarda söz konusu şirketlerin varlığına şahit olmaktayız.

Eldeki çalışma, ÖAGŞleri tanımlamaya çabalarken, modern devletin ayırıcı unsuru olarak lanse edilen, 'meşru şiddet kullanma tekeline sahiplik savını' sorguya açmaktadır. Bunu yaparken, devletlerin tarih boyunca sadece çok kısa bir zaman diliminde yurttaşlardan kurulu ulusal ordulara yaslandıklarını, tarihin geniş bir bölümünde *ad hoc* yapılara ve paralı askerlere rastlandığını ileri sürmektedir. Böylelikle modern devletin 'kuvvet kullanma üzerindeki tekel olma iddiasının' aslında 'kuvvet kullanmanın düzenlenmesi üzerinde tekel olmak iddiası' seviyesine indiği savlanmaktadır. Bunda savaşların ve savaş sonrası yeniden yapılanma süreçlerinin ayrılmaz bir parçası halini alan ÖAGŞler önemli rol oynamaktadırlar.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise, Orta Doğu coğrafyası örnek alınarak, ÖAGŞlerin varlıkları ve etkinlikleri örneklendirilmiştir. Bu yapılırken 11 Eylül terör saldırılarının açmış olduğu yeni dönem ile Arap Baharı sonrası ortam temel alınmıştır. 11 Eylül saldırılarının akabinde ABD yönetimi Afganistan ve Irak'a tek taraflı askeri müdahalelerde bulunmuştur. Özellikle Irak müdahalesi, Özel Askeri ve Güvenlik Şirketlerinin en yoğunlukla kullanıldığı çatışma

sahasıdır. Devam eden bölümde ise, Arap Baharı olarak adlandırılan süreçte iç savaş yaşamış üç ülke -Libya, Suriye ve Yemen- ele alınmış ve bu coğrafyalarda faaliyet gösteren ÖAGŞlere ışık tutulmaya çalışılmıştır.

Sonuç olarak, güvenlik sorununun var olduğu her alanda söz konusu şirketlere ihtiyaç duyulduğu kayda geçirilmelidir. Ayrıca bu şirketlerin sadece güvenlik hizmetleri sunmakla kalmayıp, farklı sektörler ile olan yakın bağları da vurgulanmalıdır. Tüm bu karmaşık yapı içerisinde ÖAGŞler, siyaseten de faydalı enstrümanlar olarak baskı ve çıkar grubu hüviyetine de bürünmüşlerdir. Bunun açık anlamı, politik ve askeri düzlemde ÖAGŞlerden faydalanılmaya devam edileceğidir.

574

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

*Orta Doğu'da Devlet Dışı Aktör Olarak Özel Askeri
ve Güvenlik Şirketleri*

KAYNAKÇA

Buzan, B. (2012). "Askeri Güvenliğin Değişen Gündemi", Aydın, Mustafa; Brauch, Hans Günther; Çelikpala, Mitat; Spring, Ursula Oswald; Polat, Necati (Der.). *Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 323-338.

Clive, W.; Dave, W. (2005). "Contracting Out War? Private Military Companies, Law and Regulation in the United Kingdo". *International and Comparative Law Quarterly*, 54(3), 651-689.

Cockayne, J. (2008). "Regulating Private Military and Security Companies: The Content, Negotiation, Weaknesses and Promise of the Montreux Document". *Journal of Conflict and Security Law*, 13(3), 401-428.

Çalkıvık, A. (2014). "Soğuk Savaş ve Sonrası Güvenlik Siyaseti", Balta, Evren (Der.). *Küresel Siyasete Giriş: Uluslararası İlişkilerde Kavramlar, Teoriler, Süreçler*, İstanbul: İletişim Yayınları, 281-302.

Del Prado, J. L. G. (2008). "Private Military and Security Companies and the UN Working Group on the use of Mercenaries". *Journal of Conflict and Security Law*, 13(3), 429-450.

Desai, D. (2005). "Have Your Cake and Eat It too: A Proposal for a Layered Approach to Regulating Private Military Companies". *University of San Francisco Law Review*, 39(4), 825-871.

Fukuyama, Francis (1992). *The End of History and the Last Man*. New York: The Free Press.

Güneş, Burak (2013). *Private Military/Security Companies International Law and State Responsibility: Blackwater and Middle East*. Saarbrücken: Lambert Publishing House.

Güneş, Burak (2018). "Libya İç Savaşı ve Kriz Yönetimi". *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 7(2), 263 - 291.

Heywood, A. (2016). *Siyasetin ve Uluslararası İlişkilerin Temel Kavramları*. Ankara: BB101.

Hobbes, T. (1998). *Leviathan*. Gaskin, J. C. A. (Ed.). Oxford: Oxford University Press.

Hofmann, C.; Schneckener, U. (2011). "Engaging Non-State Armed Actors in State and Peace Building Options and Strategies". *International Review of the Red Cross*, 93(883), 603-621.

Human Security Centre. (2005). *Human Security Report 2005: War and Peace in the 21st Century*. New York: Oxford University Press.

575

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

- Krause, K.; Milliken, J. (2009). "Introduction: The Challenge of Non-state Armed Groups". *Contemporary Security Policy*, 30(2), 202-220.
- Liu, H. (2011). "Mercenaries in Libya: Ramifications of the Treatment of 'Armed Mercenary Personnel' under the Arms Embargo for Private Military Company Contractors". *Journal of Conflict and Security Law*, 16(2), 293-319.
- Lovewine, G. C. (2014). *Outsourcing the Global War on Terrorism Private Military Companies and American Intervention in Iraq and Afghanistan*. New York: Palgrave MacMillan.
- Palan, A. C. R. (2004). *The Imagined Economies of Globalization*. London: Sage Publishers.
- Scahill, J. (2007). *Blackwater The Rise of The World's Most Powerful Mercenary Army*. New York: Nation Books.
- Singer, P. W. (2003). "War, Profits, and the Vacuum of Law: Privatized Military Firms and International Law". *Columbia Journal of Transnational Law*, 42(2), 521-549.
- Singer, P. W. (2003). *Corporate Warriors the Rise of Private Military Industry*. New York: Cornell University Press.
- Şatana, N. S. (2014). "İç Çatışma: Nedenler, Mekanizmalar, Aktörler", Balta, Evren (Der.). *Küresel Siyasete Giriş: Uluslararası İlişkilerde Kavramlar, Teoriler, Süreçler*, İstanbul: İletişim Yayınları, 303-320.
- Taulbee, J. L. (2002). "The Privatization of Security: Modern Conflict, Globalization and Weak States". *Civil Wars*, 5(2), 1-24.
- Thompson, P. H. G. (1998). *Globalization in Question*. Malden: Polity Press.
- Tonkin, H. (2011). *State Control over Private Military and Security Companies in Armed Conflict*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Warburg, J. (2013). "How Military Interventions Increase the Gap between Soldiers and Politics", Kümmel, Gerhard; Giegerich, Bastian (Eds.). *The Armed Forces: Towards a Post-Interventionist Era?*, Wiesbaden: Springer Fachmedien, 311-324.
- Weber, M. (1947). *The Theory of Social and Economic Organization*. New York: The Falcon's Wing Press.
- Westra, J. H. (2007). *International Law And the Use of Armed Force: The UN Charter and The Major Powers*. London and New York: Routledge.
- White, N. D. (2011). "The Privatisation of Military and Security Functions and Human Rights: Comments on the UN Working Group's Draft Convention". *Human Rights Law Review*, 11(1), 133-151.

Orta Doğu'da Devlet Dışı Aktör Olarak Özel Askeri ve Güvenlik Şirketleri

Yamanel, Melike Batur; Öktem, A. Emre; Kurtdarcan, Bleda; Uzun, Mehmet C. 12 Ağustos 1949 Tarihli Cenevre Sözleşmeleri ve Ek Protokolleri. İstanbul: Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.

Zabcı, F. Ç. (2004). "Yeni Savaşların Gizli Yüzü: Özel Askeri Şirketler". *Mülkiye*, 28(243), 21-48.

Zabcı, F. Ç. (2007). "Private Military Companies: 'Shadow Soldiers' of Neo-Colonialism". *Capital & Class*, 31(2), 1-10.

Dökümanlar

"Basic Principles of the Legal Status of the Combatants Struggling against Colonial and Alien Domination and Racist Regimes", *BM Dökümanları*, A/RES/3103(XXVIII), 12 Aralık 1973.

"Declaration on Principles of International Law Concerning Friendly Relations and Co-Operation among States in accordance with the Charter of the United Nations", *BM Dökümanları*, A/RES/25/2625, 24 Ekim 1970.

"Draft of a Possible Convention Private Military and Security Companies (PMSCs) for Consideration and Action by the Human Rights Council, Annexed to Report of the Working Group on the Use of Mercenaries as a means of Violating Human Rights and Impeding the Exercise of the Right of Peoples to Self-Determination", *BM Dökümanları*, A/HRC/15/25, 2 Temmuz 2010.

"Impact of Armed Conflict on Children", *BM Dökümanları*, A/51/306, 26 Ağustos 1996.

"International Convention against the Recruitment, Use, Financing and Training of Mercenaries", *BM Dökümanları*, A/RES/44/34, 4 Aralık 1989.

"Montevideo Convention on the Rights and Duties of States", *the Seventh International Conference of American States*, 165 LNTS 19; 49 Stat 3097, 26 Aralık 1933.

Elektronik Kaynaklar

"A Brief History Of Dyncorp International", <https://www.dyn-intl.com/about-di/history/> (Erişim Tarihi: 01.10.2018).

"About PAE", <https://www.pae.com/about-pae> (Erişim Tarihi: 12.11.2018).

Avant, D. (2018). "Privatizing the U.S. Effort in Afghanistan Seemed a Bad Idea. Now It's even Worse", <https://www.washingtonpost.com/news/monkey-cage/wp/2018/09/11/privatizing-the-u-s-effort-in->

577

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

- afghanistan-seemed-a-bad-idea-now-its-even-worse/?noredirect=on&utm_term=.d90129add99a (Erişim Tarihi: 13.11.2018).
- Avramov, K.; Trad, R. (2018). "An Experimental Playground: The Footprint of Russian Private Military Companies in Syria", <https://thedefensepost.com/2018/02/17/russia-private-military-contractors-syria/> (Erişim Tarihi: 15.11.2018).
- Brower, D. (2011). "EXCLUSIVE: UK Firm Lobbies Hague over Libya Security Deal", <http://www.petroleum-economist.com/Article/2905891/Policy-and-Politics/EXCLUSIVE-UK-firm-lobbies-Hague-over-Libya-security-deal.html>. (Erişim Tarihi: 14.11.2018).
- Brown, D. (2018). "3 Countries where Russia's Shadowy Wagner Group Mercenaries are Known to Operate", <https://www.businessinsider.com/russia-wagner-group-mercenaries-where-operate-2018-4> (Erişim Tarihi: 14.11.2018).
- Chulov, M. (2018). "Iraqi President Names Adel Abdul-Mahdi as Next Prime Minister", <https://www.theguardian.com/world/2018/oct/03/iraqi-president-names-adel-abdul-mahdi-as-next-prime-minister> (Erişim Tarihi: 12.11.2018).
- Congress of the United States House of Representatives, Committee of Oversight and Government Reforms (2007). "Memorandum", <http://graphics8.nytimes.com/packages/pdf/national/20071001121609.pdf> (Erişim Tarihi: 08.11.2018).
- Department of Defence Documents (Ocak 2018). "Contractor Support of U.S. Operations in the USCENTCOM Area of Responsibility", https://www.acq.osd.mil/log/PS/.CENTCOM_reports.html/5A_January_2018_Final.pdf, (Erişim Tarihi: 16.11.2018).
- Department of Defence Documents (Nisan 2018). "Contractor Support of U.S. Operations in the USCENTCOM Area of Responsibility", https://www.acq.osd.mil/log/ps/.CENTCOM_reports.html/5A_April_2018_Final.pdf, (Erişim Tarihi: 16.11.2018).
- Department of Defence Documents (Temmuz 2018). "Contractor Support of U.S. Operations in the USCENTCOM Area of Responsibility", https://www.acq.osd.mil/log/ps/.CENTCOM_reports.html/5A_July%202018_Final.pdf (Erişim Tarihi: 12.11.2018).
- Elsea, J. K.; Schwartz, M.; Nakamura, K. H. (2008). "Private Security Contractors in Iraq: Background, Legal Status, and Other Issues", *Congressional Research Services Documents*, Order Code RL32419, <https://fas.org/sgp/crs/natsec/RL32419.pdf> (Erişim Tarihi: 11.11.2018).
- "Erinys Iraq", <http://www.erinysiraq.com/index.php/about-us/company/> (Erişim Tarihi: 13.11.2018).

*Orta Doğu'da Devlet Dışı Aktör Olarak Özel Askeri
ve Güvenlik Şirketleri*

Fahim, K.; De La Baume, M. (2011). "Head of French Company is Killed in Libyan City", http://www.nytimes.com/2011/05/13/world/africa/13benghazi.html?_r=0 (Erişim Tarihi: 14.11.2018).

Felgenhauer, P. (2017). "Private Military Companies Forming Vanguard of Russian Foreign Operations", <https://jamestown.org/program/private-military-companies-forming-vanguard-russian-foreign-operations/> (Erişim Tarihi: 15.11.2018).

Gürçan, M. (2017). "Private Military Companies: Moscow's Other Army in Syria", https://www.orient-news.net/en/news_show/142945/0/Private-military-companies-Moscows-other-army-in-Syria (Erişim Tarihi: 15.11.2018).

Hauer, N. (2018). "Russia's Favorite Mercenaries", <https://www.theatlantic.com/international/archive/2018/08/russian-mercenaries-wagner-africa/568435/> (Erişim Tarihi: 14.11.2018).

"HRW Accuses UAE of Running Private Torture Facilities in Yemen", (24 Haziran 2017), *Middle East Monitor*, <https://www.middleeastmonitor.com/20170624-hrw-accuses-uae-of-running-private-torture-facilities-in-yemen/> (Erişim Tarihi: 17.11.2018).

Human Rights Watch (2002). "HOPES BETRAYED: Trafficking of Women and Girls to Post-Conflict Bosnia and Herzegovina for Forced Prostitution", 14(9), <https://www.hrw.org/reports/2002/bosnia/Bosnia1102.pdf> (Erişim Tarihi: 01.10.2018).

Isenberg, D. (2018). "The UAE In Yemen: With a lot of Help from Its Mercs", <https://www.alaraby.co.uk/english/comment/2018/6/20/the-uae-in-yemen-with-help-from-its-merc> (Erişim Tarihi: 17.11.2018).

"Libya: Blood Bonanza for Contractors", (15 Nisan 2011), *Reuters*, <http://rt.com/news/libya-british-security-private-contractors/> (Erişim Tarihi: 14.11.2018).

Manson, K. (2017). "Erik Prince Offers Private Military Force in Afghanistan", <https://www.ft.com/content/452253d2-7b8b-11e7-9108-edda0bcbc928> (Erişim Tarihi: 13.11.2018).

Miller, J. (2014). "The Insane Story of Russian Mercenaries Fighting for the Syrian Regime", https://www.huffingtonpost.com/james-miller/the-insane-story-of-russi_b_4317729.html (Erişim Tarihi: 15.11.2018).

Office of Special Projects: Special Inspector General for Afghanistan Reconstruction Documents (2014). "Department of State Assistance to Afghanistan: \$4 Billion Obligated Between 2002 and 2013", <https://www.sigar.mil/pdf/special%20projects/SIGAR-14-49-SP.pdf>, (Erişim Tarihi: 12.11.2018).

579

IJSl 13/2
Aralık
December
2020

Oxford Dictionary (2018). "Outsourcing", <https://en.oxforddictionaries.com/definition/outsource>, (Erişim Tarihi: 19.11.2018).

Palou-Loverdos, J.; Armendáriz, L. (2011), "The Privatization of Warfare, Violence and Private Military & Security Companies: A Factual and Legal Approach to Human Rights Abuses by PMSC in Iraq", http://psm.du.edu/media/documents/reports_and_stats/ngo_reports/ictc-pmsc_private_security_legal-approach_abuse_iraq.pdf (Erişim Tarihi: 06.11.2018).

Rempfer, K. (2018). "Pentagon Reports Number of Contractors Employed in Syria for First Time", <https://www.militarytimes.com/news/2018/04/17/pentagon-reports-number-of-contractors-employed-in-syria-for-first-time/> (Erişim Tarihi: 16.11.2018).

"Suriye'de ABD 'Rus paralı askerlerini öldürdü' iddiaları hakkında bilinenler", (14 Şubat 2018), *BBC News*, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-43057730> (Erişim Tarihi: 15.11.2018).

The World Bank Data: International Institute for Strategic Studies (2018). "Armed Forces Personnel, Total", <https://data.worldbank.org/indicator/MS.MIL.TOTL.P1> (Erişim Tarihi: 22.09.2018).

Uluslararası Kızıl Haç Örgütü ve İsviçre Hükümeti (2008). "The Montreux Document: On Pertinent International Legal Obligations and Good Practices for States Related to Operations of Private Military and Security Companies during Armed Conflict", https://www.icrc.org/eng/assets/files/other/icrc_002_0996.pdf (Erişim Tarihi: 26.09.2018).

Ulutaş, U. (2017). "Blackwater, Birleşik Arap Emirlikleri ve Ortadoğu'da Savaşların Geleceği", <https://www.aksam.com.tr/ufuk-ulutas/yazarlar/blackwater-birlesik-arap-emirlikleri-ve-ortadoguda-savaslarin-gelecegi-c2/haber-657250> (Erişim Tarihi: 17.11.2018).

"US Mercenaries from DynCorp Have Arrived in Yemen", (16 Mart 2016), *Russia Insider*, <https://russia-insider.com/en/yemen-new-us-mercenaries-fight-against-rebels/ri13379> (Erişim Tarihi: 17.11.2018).

Verlöy, A. (2004). "Making a Killing", <https://newint.org/features/2004/05/01/private-military-companies/> (Erişim Tarihi: 01.10.2018).

Wintour, P. (2011). "Libyan Rebels Should Receive Training Funded by Arab Countries, Says Britain", <http://www.theguardian.com/world/2011/apr/06/libyan-rebels-training-funded-arab>, (Erişim Tarihi: 14.11.2018).

"Yemen Crisis: Who is Fighting Whom?", (30 Ocak 2018), *BBC News*, <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-29319423> (Erişim Tarihi: 16.11.2018).

*Orta Doğu'da Devlet Dışı Aktör Olarak Özel Askeri
ve Güvenlik şirketleri*

Zenko, M. (2016). "Mercenaries Are the Silent Majority of Obama's Military", <https://foreignpolicy.com/2016/05/18/private-contractors-are-the-silent-majority-of-obamas-military-mercenaries-iraq-afghanistan/> (Erişim: Tarihi 01.10.2018).

581

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

SUMMARY

In this study, the Private Military and Security Companies, which became indispensable elements of armed conflict areas especially in the post-Cold War period, are mentioned. The reduction in the number of troops and the investment in technology-intensive areas led to the rapid growth and development of Private Military and Security Companies. The disbanding of experienced soldiers serving in the armies has facilitated the recruitment of personnel to these companies and the need to use technological weapons in battlefields also required professionalized structures. Furthermore, the definition of traditional war has changed, and the number of civil wars and conflicts has increased rapidly compared to the past. Thus, as the result of neo-liberalism, the intellectual infrastructure for the realization of military activities through outsourcing has been established on a relatively sound basis. Today we witness the existence of these companies in all around the world.

582

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

The present study tries to define the Private Military and Security Companies, while questioning the states' possession of legitimate monopoly of violence, which has been introduced as a distinctive element of the modern state. In doing so, this work argues that states have utilized national armies of citizens in a very short period throughout history, and that *ad hoc* structures and mercenaries have occupied a great place throughout the history. Thus, it is argued that the modern state's claim to uphold the monopoly on the use of force goes down to the level of monopoly on the regulation of the use of force. The PMSCs, which have become an integral part of wars and post-war reconstruction processes, play an important role in this.

In the second part of the study, the existence and activities of PMSCs are exemplified by taking the Middle East geography as an example. The argument of this part is based on the new era of the September 11 terrorist attacks and the post-Arab Spring environment. Following the September 11 attacks, the US administration made unilateral military interventions in Afghanistan and Iraq. In particular, the Iraq intervention is the area of conflict where Private Military and Security Companies are used most. In the following section, the three countries - the Libya, Syria and Yemen - who have experienced a civil war during and afterwards of the so-called Arab Spring have been discussed and tried to shed light on the PMSCs operating in these geographies. As a result, it should be noted that the companies in question are needed in all areas where the security problem exists. It should also be emphasized that these companies not only provide security services, but also have close ties with different sectors.

*Orta Doğu'da Devlet Dışı Aktör Olarak Özel Askeri
ve Güvenlik şirketleri*

The overall answer to the question posed in this study is that PMSCs reflects the 'spirit of the time' that have deep rooted economical and political causal structure, which led them to emerge. As for the result of such an environment, international law -apparently- struggles to regulate the area in question. Within this complex structure, PMSCs are also possessing the pressure and interest group identity as politically useful instruments. This clearly means that states and other political actors benefitting these companies will continue to hire them to achieve political and military aims.

583

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

HEGEL'İN ULUSLARARASI HUKUK FELSEFESİ*

Gökhan GÜNEYSU**

Makale Geliş Tarihi-Received: 14.05.2020
Makale Kabul Tarihi-Accepted: 15.11.2020
DOI: 10.37093/ijisi.837729

585

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

ÖZ

Hegel'in uluslararası ilişkiler ve hukuka ilişkin felsefesinin çeşitli yorumları mevcuttur. Önemli sayıda yazar, Hegel'i realist kuramın öncüleri arasında sayarken, az sayıda bazı düşünürler Hegel'de bir liberal kuram temsilcisi görebilmektedir. Bu tartışmaların ışığında, bu çalışmanın konusu Hegel'in; devlet, sivil toplum, uluslararası hukuk ve tanıma konularındaki yaklaşımını incelemektir. Hegel'de devlet mutlaktır. Önemli görevler üstlenecek bürokratik kadrolara ihtiyaç duyar. Bununla beraber, sivil toplum ve orada geliştirilen ilişkiler de önemlidir. İkincisinin her hal ve şartta ilkinin fedası gibi bir durum söz konusu değildir. Tıpkı sivil toplumdaki gibi, tanıma kurumu uluslararası siyasal ilişkilerde de önemli roller oynar. Tanımanın, devletin meşruiyetini tamamlayıcı bir etkisi vardır. Tanımanın sonucu olarak, devletler birbirlerini devlet olarak görürler ve bu, savaş zamanı dahi devam edecek bir minimum hukukilik alanı oluşturmaktadır. Çalışmanın sonunda, Hegel'in uluslararası hukuk felsefesinin, realist kuram ile benzeşen yahut bu kuramdan ayrılan yönleri ele alınacaktır. Burada temel ölçüt, Hegel

* Çalışmanın çeşitli aşamalarında; düşünce, yorum ve eleştirilerini esirgemeyen Prof. Dr. Kamuran REÇBER ve Prof. Dr. Gökhan ÇINAR'a şükranlarımı sunarım.

** Doç. Dr., Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Kamu Hukuku Bölümü, Milletlerarası Hukuk Anabilim Dalı, Eskişehir/Türkiye. gguneysu@anadolu.edu.tr ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1754-953X>.

düşüncesindeki devlet veya sivil toplum kavramlarından hangisine daha büyük önem verileceğidir.

Anahtar Kelimeler: Hegel, Devlet, Sivil Toplum, Uluslararası Hukuk, Tanıma, Realist Kuram.

HEGEL'S PHILOSOPHY OF INTERNATIONAL LAW

ABSTRACT

There is a great variety of comments on Hegel and as to where one should place him on an IR theory spectrum. Many see in Hegel a precursor of the Realist School of International Relations. Fewer scholars, though, attribute Hegel a liberalistic worldview, turning him into a liberal IR forerunner. Amid all these different takes on him, this paper aims to elaborate Hegel's philosophy on the state, civil society, international law and the importance of recognition therein. Hegelian concept of state is one of an absolute. The state is in need of bureaucratic cadres, entrusted with significant duties. However, civil society and relations developed within it are of utmost significance, as well. The latter is not destined, under all circumstances, to be dispensed with in the favour of the former one. On the contrary, just as it is the case in civil society, the institution of recognition plays an important role on international political fora. As a result of recognition, states see each other as equal others, i.e. states; which will contribute to the observation of a core of principles and rules. Toward the end of the paper, I shall endeavor to compare Hegelian thought with the basic premises of Realism. The crucial criterion here proves to be the level and the scope of significance attached to the Hegelian notions of the state and the civil society.

Keywords: Hegel, State, Civil Society, International Law, Recognition, Realism.

587

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

GİRİŞ

Hegel'in uluslararası ilişkiler ve hukuka ilişkin görüşlerinin farklı şekillerde yorumlandığı bilinen bir vakıadır. Hegel kimileri tarafından uluslararası hukuku tamamen reddeden bir düşünür olarak görülmüştür. Özellikle Anglo-Sakson liberalleri Hegel'i ulusal menfaati dış politika yapımının merkezine koyan bir realist olarak betimlemiştir (Okochi, 2011: 421). Bununla beraber, ilk eğilimin tam tersi olacak şekilde Hegel'i liberalizmin bir temsilcisi olarak değerlendirenler de mevcuttur. Hangi yaklaşım benimsenmiş olursa olsun, Hegel'in uluslararası hukuk ve ilişkilere ait felsefi düşünceleri öneminden hiçbir şey kaybetmemiştir (Siep, 2017: 102). Kanaatimizce Hegel kendisinden çok sonra uluslararası hukuk tarafından benimsenen ilkeleri büyük bir doğrulukla tespit edebilmiştir. Daha doğru ifade etmek gerekirse, özellikle insancıl hukuka ilişkin görüşleri zamanında yalnızca nüve olarak mevcut akımlarla uyum içinde olmakla beraber, bazı fikirleri bunlardan çok güçlü şekilde ileri sürmüştür.

Bu çalışmada Hegel'in uluslararası hukuk konusundaki düşüncelerinin ele alınması hedeflenmektedir. Bu anlamda Hegel düşüncesinde özellikle; uluslararası andlaşmaların temeli ve bunlara riayet, savaş ve tanıma hususları ön plana çıkmaktadır. Ancak bunların ele alınmasından önce Hegel'in devlete ilişkin felsefesinin de incelenmesi gerekmektedir.

1. ÇOK SAYIDA HEGEL YORUMU OLMASINA DAİR

Hegel'in uluslararası hukuka olan yaklaşımının algılanma biçimleri genelde kritik bir tona sahiptir. Çokları için Hegel, dış siyasette yalnızca ulusal menfaati belirleyici faktör olarak görmektedir. Dolayısıyla artık fayda sağlamayan andlaşmalardan devletlerin rahatlıkla cayabilmeleri gerektiğini söylediği iddia edilegelmiştir. Bu, aslında Hegel'in söylemediği bir şey değildir. Ancak Hegel'in yazmış oldukları tüm nüansları ile beraber ele alınmadığında aşırı basitleştirilmiş bir realist imajı ortaya çıkmaktadır. Plamenatz (1963: 260) Hegel'in devletlere "avantajına olduğunu düşündüğü her durumda bir andlaşmayı ihlâl etme" hakkı tanıdığını ifade etmektedir. Plamenatz Hegel'e yönlendirilen eleştirilere katılmaktadır. Plamenatz'a (1963: 261) göre Hegel yazmak istediği ve

kanaatince fazlasıyla eleştiriye hak eden sinik siyasal düşüncelerini Machiavelli kadar açık ve vurucu şekilde yazamamıştır.

Hegel'in isminin beraber anıldığı bir başka isimse Carl Schmitt'tir (Ottmann, 1993: 233). Bütün özgürlükleri devletin homojenliğinde eriterek sivil toplumun özgürlüğünün yok olmasına neden olabilecek Schmitt ile Hegel arasında belli bazı konularda benzerliklerin de söz konusu olduğu ifade edilmiştir (Ottmann, 1993: 236). Gerçekten de Schmitt'in eserlerinde Hegel'i övdüğü bölümler de yer yer mevcuttur.

Aynı şekilde, E. H. Carr da devletler arasındaki ilişkilere hiçbir etik kuralın uygulanamayacağına ilişkin realist yaklaşımın en kapsamlı örneğinin Hegel'de gözlenebileceğini ileri sürmektedir (Carr, 1946: 153; Jaeger, 2002: 497; Yalvaç, 2009: 6; Yalvaç, 2008: 5). Bu anlamda Hegel, Carr tarafından, Machiavelli, Spinoza ve Hobbes ile aynı kategoride bulunabilecek kadar sert bir realist olarak tanımlanmaktadır (Brooks, 2012: 72; Carr, 1946: 153). Yine, Benedetto Croce de Hegel'in savaşı uluslararası anlaşmazlıkların tek çözümü olarak gördüğünü aktarmaktadır (Croce, 1945: 75; Mitias, 1984: 37). Thom Brooks ise Hegel'in yaklaşımı ile Realist Kuram arasında çok sayıda benzerlik olduğunu iddia etmektedir (Brooks, 2004: 152).

Bununla beraber, Hegel'in işbirliğini daha çok öngören, dolayısıyla uluslararası ilişkiler açısından daha liberal bir konuma oturtulması gerektiğini düşünenler de mevcuttur (Bravo, 2006: 111). Örneğin Mitias, Hegel'in aslında uluslararası ilişkilerde her zaman savaşı esas çözüm aracı olarak görmeyi desteklemediği fikrini savunmaktadır. Buna göre, Hegel evveleminde barışçıl yollarla anlaşmazlık ve uyuşmazlıkların çözümünü desteklemektedir. Burada savaş son çare olarak başvuru bir usül olarak belirlemektedir. Mitias'a göre Hegel, anlaşmaların ihlali veya feshi konusunda devletlere açık bir çek vermemektedir. Plamenatz'ın da işaret ettiği üzere (Plamenatz, 1963: 260); Hegel'e göre devletler imzalamış oldukları anlaşmalardan üstün (*superior*) bir konumdadırlar. Ancak Hegel sözleşme yoluyla oluşturulan kurallara uyulması gerektiğini de açıkça ifade etmektedir. Bu nedenle Hegel her şeyden önce işbirliğinin ve barışçıl ilişkilerin savunucusudur (Mitias, 1984: 46). John Rawls da Hegel'i siyasal liberalizmin temsilcileri arasında saymaktadır. Rawls'a göre Hegel progresif ve reform yanlısı bir libereştir (Rawls, 2000: 330). Rawls, Hegel'in siyaset felsefesine 'Özgürlüğün Liberalizmi' denilmesini benimser görmektedir (Okochi, 2011: 421).

Tüm bunların ışığında, Hegel'in okuyucu sayısına yakın olacak kadar farklı anlamlandırmaları olacağını düşünen Pinkard gibi yazarlar bu konuda haklı görünmektedirler (Yalvaç, 2008: 3).

2. HEGEL'İN SİVİL TOPLUM VE DEVLETE BAKIŞI

Liberal kuramcılara göre devlet, insanların ihtiyaçlarını karşılamak için var olmalıdır. Bu anlayış gereği devletin kendisi bir amaç değildir (Pauly, 2000: 381). Dolayısıyla devlet, belli bazı amaçlara ulaşılmasına imkân sağlayan bir araç olarak nitelendirilmeli ve öyle de kalmalıdır. Birey için neden olduğu veya olacağı tüm rahatsızlıklar veya yüklerle ise devlet fikrinin insanlara vaad ettiği ve çoğu zaman da fiili olarak sağlayabildiği faydalar nedeniyle katlanılmalıdır (Pauly, 2000: 381). Devlete dair daha ziyade kişisel fayda beklentisine dayanan bireyci yaklaşım soyut hukuk ve sübjektif ahlaksallıkla yakından alakalıdır (Bumin, 2019: 150). Böylesi bir ihtiyaçlar sisteminden olsa olsa sübjektif bir ahlak hâsıl olabilir. Bu ise değişmeye meyyal, güvenilmez bir hukuki örüntü potansiyelini haizdir.

Hegel'in siyasal kuramında devletin konumu merkezidir (Perez-Diaz, 1978: 6). Devlet aynı zamanda, aile ve sivil toplumu sonrası üçüncü ussal toplumsal düzen ve ahlaki toplumu teşkil etmektedir (Perez-Diaz, 1978: 6; Yalvaç, 2008: 69). Objektif bir ahlakın gelişip büyüyebileceği bir ortamda, devlet bünyesinde gerçek kişilerin kendilerini serbestçe geliştirebilmeleri ve böylelikle somut özgürlüğe kavuşabilmeleri mümkün olacaktır (Bumin, 2019: 161). Bu özgürlüğün tecrübe edilebilmesi ise keyfi olarak bir hükümranın iradesine bağlanmış değildir, bilakis özgürlük ancak kanunlar ile yönetilen devlet bünyesinde var olacaktır (Yalvaç, 2008: 73). Bu tespite Oakeshott da katılmaktadır. Oakeshott'a göre Hegel'in devlete dair kuramının temelinde *societas* yaklaşımı mevcuttur, yani hukuka bağlı olan devlet bu yaklaşımın temelinde kendine bir yer bulmaktadır (Shaw, 1992: 381). Bu hukuk devletinde idareye düşen görevlerin yerine getirilmesi ise liyakat ilkesine göre kurulmuş olan bürokrasiye emanet edilmiştir (Shaw, 1992: 381).

Hegel, devlet ile sivil toplum arasında önemli farklılıklar görmektedir (Mitias, 1984: 38). Bununla beraber bu ikisinin sahip olduğu bazı kurumları birbirlerine paralel şekilde değerlendirmesi de söz konusudur. Örnek vermek gerekirse, ileride daha detaylıca ele

alacağımız üzere, haksızlık (*unrecht*) ile savaş arasında ve yine akitler ile uluslararası sözleşmeler arasında doktrinde genelde göz ardı edilen paralellikler kurmaktadır (Okochi, 2011: 424).

Hegel'de sivil toplum, bireylerin somut olarak var oldukları, yalnızca kendi amaçlarını gerçekleştirmeye çalıştıkları bir sosyal durumdur (Mitias, 1984: 38). Bu süreçte bireyler diğer şahısların kişisel hedefleri ile ilgilenmemektedir. Bununla beraber, sivil toplum içinde bulunmanın gerçekten bir kişilik olmak üzerinde kurucu etkisi mevcuttur. Buna göre bireyin gerçek kişi olabilmesi için diğer şahıslarla ilişkiye geçmesi gerekmektedir (Okochi, 2011: 422). Hedeflere ulaşılmasının yolu diğer şahıslarla temas kurmak ve onlarla işbirliği yolları geliştirmekten geçmektedir (Mitias, 1984: 38). Dolayısıyla ortaya bir karşılıklı-bağımlılık sistemi yani bir ihtiyaçlar sistemi çıkmaktadır (Mitias, 1984: 38; Yalvaç, 2008: 60). Hegel'in sübjektiflik olarak isimlendirdiği bireycilik ile kontrol edilen bu ihtiyaçlar sistemine dışsal konumda bulunan bir devlet fikri burada devreye girmektedir (Smith, 1983: 626). Şahsın amaçlarının istenen seviyede gerçekleştirilmesi ise kamusal bir otoritenin varlığına gereksinim duyulmaktadır. Devlet, sivil topluma oranla daha geniş ve zengin bir siyasal gerçekliktir (Mitias, 1984: 39). Bununla beraber netice itibarıyla devlet de tüzel bir varlıktır. Gerçekliğini vatandaşlarda bulan bu varlığın temeli ise ussal bir özelliği bulunan ve bireylerin genel iradesini yansıtan hukuktur (Mitias, 1984: 40). Bu özelliklere uyulduğu sürece, yani vatandaşların iradesinin yansıtılmasına riayet edildiği müddetçe de devletin anatüzesinin özgürlükleri koruması söz konusu olabilecektir (Mitias, 1984: 40). Tüm bunların ışığında bireyin hukuka uyması hem kolay bir iştir hem de rasyonel bir durumdur. Kolay ve ussal olmasının nedeni zaten hukukun onun sübjektif iradesini de kapsayan objektif iradeyi yansıtır şekilde yaratılmış olması ve bu nedenle de kendi özgürlüğünü de koruyacak mahiyette olmasıdır. Kamusal yetkenin yahut siyasal yükümlülüğün kaynağı iktidar ve cebir değildir. Bilakis, özgür iradenin yansıdığı olduğu şekliyle tesis edilmiş hukuk, kendi somut gerçekliği olan devlete riayetin temelini oluşturmaktadır (Mitias, 1984: 42; Ottmann, 1993: 238). Devlet "evrenselliği ifade eden, tekillere tarih sahnesine çıkmanın yolunu açan bir aktör" ve " somut özgürlükleri gerçekleştiren bir araçtır" (Oktay, 2012: 132).

Etik ve soyut devletin elbette bir takım şahıslar ile çalışması söz konusu olmalıdır. Burada Hegel bu şahısların istihdamında göz

önünde bulundurulması gereken ölçütün evrensel ve objektif olması gerektiğini ifade etmektedir (Mitias, 1984: 42). Belki de bu nedenle Carl Schmitt, Hegel'in devletini bir 'memur devleti' (*Beamtenstaat*) olarak nitelendirir (Ottmann, 1993: 234). Hyppolite, Hegel'in ilk başta soylulara tanımış olduğu yüksek ahlakilik mertebesini sonradan "kendisini mutlak bir şekilde devlete adayabilecek bir resmi görevliler zümresi"ne bırakmasının nedenini Hegel'in Napolyon'a duyduğu hayranlıkta bulmaktadır (Hyppolite, 2018: 13-14; Oktay, 2012: 131). Bu memur sınıfının görevi, devletin birlik ve bütünlüğünün kendisinde somutlaşmasını sağlamaktır (Hyppolite, 2018: 14). Hegel'e göre (2018: 283, § 294) " devlet hizmeti... bireysel ve keyfî tatminlerin, sübjektif gayelerin feda edilmesini ister ve buna karşılık, bu tatminleri, vazifenin yerine getirilmesinde" bulma hakkını kişiye tanır. Önemli görevleri yerine getirecek olan ve Hegel tarafından "evrensel sınıf" olarak isimlendirilen bürokrasi görevlilerinin, objektif bir şekilde bilgi ve yetenekleri açısından sınava tâbi tutularak göreve kabul edilmesi de şarttır (Hegel, 2018: 282, § 291). Bürokrasi görevlilerinin evrensel olarak betimlenmesi onları doğası gereği sivil toplum bağlamında kişisel hedefleri peşinde koşan kişilerden ayırt etmek amacındadır (Shaw, 1992: 382). Ancak Hegel hiçbir zaman sivil toplumun devlette yok edilmesi taraftarı olmamıştır. Bilakis, bürokratik yapılanmanın en temel ve önemli görevlerinden birisi, sivil toplum içindeki korporasyonların faaliyetlerinin egoizme ve tahakküme dönüşmesini engelleme maksadıyla gözetimi olarak belirlenmiştir (Hegel, 2018: 285, § 297; Shaw, 1992: 382)

Hukuk, kamusal yetkenin kaynağıdır ve bütün sübjektif iradeleri kapsayan bir objektif irade tarafından belirlenmektedir. Vatandaşlar da sivil toplum bağlamında belli bir özgürlüğe sahip olduğuna göre, bu sivil toplum kaynaklı özgürlüğün ve eşitliğin muhafaza edilmesi önemli bir mesele olarak Hegel'de belirginleşmektedir (Ottmann, 1993: 236). Burada hatırlatmalıyız ki Hegel'in sınırsız bir özgürlükle problemi olmamakla beraber, esasen kastettiği özgürlüğün belli bazı kurallara uyarlık gösterir mahiyette olması önemlidir. Aynı şekilde bu özgürlüğün devlete de ihtiyacı vardır (Ottmann, 1993: 236). Ancak bu minvalde önemli olan bir nokta da Hegel'in, özgürlük ve eşitliğin kaynağı olan toplumun üzerinde ağır bir devlet baskısı kurulmasını da istemediğidir. O kadar ki, aradığı/istediği özgürlük olmamakla beraber, burjuvanın ahlaki olmaktan uzak ve egoist özgürlük anlayışının dahi -en azından sivil toplum içinde- rahat bırakılması gerektiği görüşündedir (Ottmann, 1993: 236). Bu burjuvazi ve ona ait

ahlakı yukarıda bahsedilen “resmi görevlilerin karşısında” ve “sivil toplumun ve burjuva toplumunun agregatını aşamayacak kadar özel çıkarları içine gömülmüş” bir vaziyette de olsa varlığına devam etmektedir (Hyppolite, 2018: 14). Siyasal tekel ise tartışmasız devlete aittir ve bu siyasal olanın kapsamında özgür sübjektiflik ile maddi ahlak (*substantielle Sittlichkeit*) beraber bulunmaktadır (Ottmann, 1993: 238). Bununla kastedilen, bunlardan birinin diğerine feda edilmiş durumda olmamasıdır. Böyle bir durumda ancak hukuk devleti varlığından bahsedilebilir (Kızılkaya, 2009: 132). Görüldüğü üzere, Hegel’de mevcut devlet kavramsallaştırması özgürlük ve bu özgürlüğün tanınmasına büyük önem atfetmektedir (Browning, 2011: 45). Buna göre, devlet vatandaşlarına ait özgürlüklerin tamamlayıcısı ve garantörü olarak görülmektedir (Browning, 2011: 45).

İçeride elde etmiş olduğu meşruiyeti ile bu devlet artık uluslararası ilişkilerde meşru bir aktör olarak eyleyebilecektir. Hukuk devleti olamamış devletler ise aslında devlet dahi değildirler. Hegel’in hukuk felsefesinin başlangıç noktası, geleneksel topluluklardan ileri doğru gerçekleştirilen entelektüel bir zıplayıştır (Conklin, 2014: 56). Hegel, bu geleneksel toplulukları zaten hukuksuz olarak kabul etmektedir (Conklin, 2014: 56). Bunlar tanınmayı, yani uluslararası işlem ve eylemlerin meşru tarafı olabilme kapasitesini haiz olmayan barbar topluluklar veya birimlerdir (Kızılkaya, 2009: 132).

3. HEGEL’İN ULUSLARARASI HUKUK HAKKINDAKİ DÜŞÜNCELERİ

3.1. Genel Olarak

Hegel’e göre uluslararası hukuk, “bağımsız devletler arasındaki ilişkilerden kaynaklanır. Onun, kendiliğinden ve kendisi-için muhtevasının formu, olması-gereken-şeye formudur; çünkü gerçekleşmesi farklı hükümran iradelerine dayanır” (Hegel, 2018: 311, § 330). Başka bir dışsal egemene veya üstün otoriteye bağımlı olmayan devletler yine de birbirleriyle etkileşime girmek durumundadır (Mitias, 1984: 43).

Üstün bir otorite olmaması nedeniyle, karşılıklı kurallar yaratmak suretiyle ilişki kuran bu devletlerin arasındaki ilişkilerde “olması gerekenin” dışında bir seviyeye ulaşılması mümkün değildir (Hegel,

2008, 311; Yalvaç, 2008: 80). Hegel'e göre, devlet "cevhersel rasyonelliği ve dolaysız realitesi içinde" Tin'dir. Dolayısıyla devlet dünya üzerindeki mutlak iktidardır ve bu nedenle evveleminde "egemen olarak tanınmayı hak etmektedir" (Hegel, 2008: 311). Hatta başka bir devlet tarafından tanınmak Hegel'de bir meşruiyet şartıdır (Hegel, 2018: 311, § 331). Demek oluyor ki devletin meşruiyetinin tanınma ile tamamlanması söz konusudur. Tanınmanın olmadığı bir halde egemenlikten bahsetmek Hegel'e göre anlamsızdır (Güngören Bulgan, 2016: 91).

594

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

Tanınma, aynı zamanda diğer devletleri de karşılık olarak tanımayı gerekli kılmaktadır (Hegel, 2008: 312). Bu sebeple devletler birbirlerinin iç işlerine kayıtsız kalamamaktadırlar. Şu da var ki, bu etkileşim sürecinde dikkat edilmesi gereken noktalardan birisi de birbirlerinin iç işlerine müdahale etmekten kaçınmalarının devletler üzerinde bir görev olmasıdır. Ancak bu, çoğu zaman başarılması zor bir hedeftir (Hegel, 2008: 312). "Bir devletin meşruluğu veya daha doğru bir deyişle, dışa dönük yüzü söz konusu olduğunda, onun hükümdarının meşruluğu tamamen o devletin iç sorunudur; ama öte yandan bu meşruluk yine de başka devletlerce tanınmakla tam ve nihai geçerliliğini kazanır (Hegel, 2018: 311, § 331)". Bu zorluk bir uluslararası hukuku gerektirmektedir.

Uluslararası hukukun temelini ise sözleşme oluşturmaktadır (*contract*). Uluslararası hukukun, iç hukuktan ayrılan bir özelliği mevcuttur. İç hukuk tek bir iradenin, toplumun genel iradesinin ürünüken; uluslararası hukuk devletlerin ayrı ayrı iradelerinin bir sonucudur (Yalvaç, 2008: 83). Uluslararası hukuk sözleşmelerinin ayrı devlet iradelerine dayanmasının sonucu olarak bu sözleşmeler görelî ve sınırlıdır (Güngören Buldan, 2016: 89). Sözleşme ile farklı iradelerin birliği kristalize olmaktadır (Okochi, 2011: 424). Bununla beraber, devletlerin arasında imzalanan sözleşmeler sivil toplum sözleşmeleri kadar çeşitli değildir, çünkü devletler kendi kendilerine yeten bütünlerdir. Sivil toplum dâhilindeki ilişkiler bağlamında ise kişiler fazlasıyla karşılıklı-bağımlılık içindedirler (Hegel, 2008: 312). Netice itibarıyla, Hegel'in idealize ettiği devlet bünyesinde, bireysel haklar ile toplumsal dayanışmaya ilişkin bağlar birbirleriyle uyumlu bir sentez kurmaktadır (Linklater, 1996: 195).

Sivil toplum bağlamında bireyin diğer şahıslarla ilişkiye geçmesinin kişiliği üzerinde kurucu etkisi mevcut olması gibi (Okochi, 2011: 422),

devletlerin de tanınma ile tamamlanması söz konusudur. Böylelikle devletlerin belli bazı özellikleri haiz olduğu varsayılmış olacaktır (Yalvaç, 2008: 85). Arasında kendi halkının mutluluğu ve refahını düşünmek de olan bu özellikler, söz konusu devletin 'gerçek edimselliğe' sahip olmasının da yolunu açmaktadır (Yalvaç, 2008: 85).

3.2. Hegelci Uluslararası Hukuk Öğretisinde Tanımının Yeri ve Önemi

Hegel, uluslararası hukuk problemleri ile ilgilenmeye ilk olarak Jena'da başlamış, daha sonraki yıllarda da bu ilgisi devam etmiştir (Gerardi, 2014: 340, Hyppolite, 2018: 8). Browning'e göre (2011: 47), Hegel tanımının teorisyenidir. Buna uygun düşer bir şekilde, Hegel'in uluslararası hukuk öğretisini de devletlerin birbirlerini karşılıklı olarak tanımalarına ilişkin bir süreç olarak görmek gerekir (Buchwalter, 2012: 211; Okochi, 2011: 425; von Bernstorff, 2010: 17). Devletlerin birbirini tanımalarının önemli bir sonucu, bu aktörler arasında çıkacak bir savaş durumunda dahi bu tanımının etkilerinin devam etmesidir. Bu nedenle savaşlar da geçip gitmesi gereken süreçler olarak değerlendirilecektir (Hegel, 2008: 314). Demek oluyor ki Hegel devletlerin toptan yok etme amacı taşıyan savaşlara girişmesini desteklememektedir. Tanımının ve devlet olarak tanımının bir sonucu olarak, bu hususiyetin (devlet olma vasfının) çatışma dönemlerinde de savaşın tarafları tarafından gözetileceğini ve bu durumun değiştirilmeyeceğini ileri sürmektedir. Aynı şekilde devletlerin kurmuş olduğu iç sisteme ait kurumların korunması gerekmektedir. Hegel'e göre burada devreye uluslararası hukuk girmelidir. Hegel'e göre uluslararası hukuk savaş düşmanlıklar sonrası bir barışı mümkün kılacak kapsamda tutabilmelidir (Hegel, 2008: 314). Bunun için ise savaş kurallarının varlığı ve bu kuralların etkin şekilde yürütülmesi gereklilik arz etmektedir. Hegel bu minvalde diplomatik temsilcilerin savaş zamanı da dâhil olmak üzere sahip oldukları korumayı hatırlatmakla yetinmektedir. Ancak bu sayma tahdidi değil, örnek kabilindedir. İlâveten; aileye, özel hayata ve sivillere karşı saldırıda bulunulmaması gerektiğine işaret etmektedir. Dolayısıyla Hegel, savaş hukuku bünyesinde yer alan insancıl hukukun da amacı ve önemini hatırlatmaktadır. Hegel'in (2008: 315) ifade etmiş olduğu üzere, sivillerin ve savaş dışı kalmışların savaşın etkisinden uzak tutulması anlayışı modern savaşlarda benimsenmiştir. Dolayısıyla muharipler şahsi olarak birbirlerinden nefret etmemektedirler. Bilakis birbirlerine saygı duyar

hale gelmişlerdir (Hegel, 2008: 315). Muhariplerin savaşa katılımı artık yalnızca devletlerarası bir durum nedeniyle olduğundan ve muharipler birbirlerini şahsi seviyede düşman olarak tanımlamadıklarından, bu kişilerin savaş sırasında veya hemen sonrasında kişisel hislerle birbirlerine karşı düşmanca eylemlere girişmeleri de engellenmiş olacaktır.

Savaş durumunda devletlerin gözetmesi gereken yükümlülüklerini hatırlatan Hegel, barış zamanında da ticaret gibi ilişkilerin gelişmesi için devletlerin yabancılara vermiş olduğu bir takım haklara da örnek olarak değinir. Hem savaş hem de barış zamanı uluslararası hukukun uygulama bulacağını dolaylı olarak böylece vurgulamış olan Hegel'e göre bu hukukun kaynağını devletler arasında mevcut olan yapılagelişte (Sitten) bulmak gerekir (Hegel, 2008: 315). Hegel bu yapılagelişte akışkan olanı tanımlamaktadır. Buna göre; eski Yunan Şehir Devletlerinde savaş esirlerinin öldürülmesi uygulaması mevcutken, kendi zamanının yapılagelişinde bunun tam tersi bir hale dönüştüğünü hatırlatır (Hegel, 1983: 279). Silahını bırakmış olan şahısta mündemiç insan artık tanınmaktadır ve buna uygun bir muameleye tâbi tutulmaktadır (Hegel, 1983: 279).

Hegel'e göre "Avrupa halkları kendi yasamaları, gelenekleri ve medeniyetlerinin altında yatan evrensel ilkeye uygunlukla bir aile oluşturmaktadır" (Hegel, 2008: 315). Bunun sonucu olarak da bu ilke şahısların arasında birbirlerine kötülük yapma olarak yerleşmiş bulunan ve eskiye ait olan savaş kavramını değiştirmiştir. Hegel'in burada anlattığı savaş devletlerarası savaştır. Bu bağlamda düşman yalnızca dış politikaya ait bir kavramdır (Ottmann, 1993: 238). Cermen devletinin temsil ettiği işte bu Avrupa'nın bir zaferidir. Hegel'e göre, bu siyasal nizam içinde saldırgan bir fetih savaşının yer alması düşünülemez bir konudur (von Bogdandy, 1991: 528). Bununla beraber bu medeniyetin dışında kalan devlet ve toplumlara karşı saldırgan politikalar meşru görülmüştür (von Bogdandy, 1991: 528).

Görüldüğü üzere Hegel savaştan aslında hazzeden bir düşünür değildir (Siep, 2017: 103). Bu anlamda aslında Kant ile arasında pek de fark bulunmamaktadır, çünkü her iki filozof da savaşa neden olabilecek şartların engellenmesi ve böylelikle savaş riskinin azaltılmasına önem atfetmişlerdir (Siep, 2017: 103). Hegel'in Kant'tan aşikâr olarak farklılaştığı önemli bir husus; kendisinin, devletleri savaşmaya yetkili ve hatta görevli görmesidir (Siep, 2017: 103).

Hegel'in uluslararası hukuku reddeden düşünürler arasında sayılmasının nedeni ise *pacta sunt servanda* ilkesini göz ardı etmesinden (Güngören Buldan, 2016: 89) veya böyle algılanmasından kaynaklanmaktadır. Hegel'e göre devletlerin en büyük hedefi kendi faydasına olanı seçmek veya gerçekleştirmektir. Diğerleriyle olan ilişkilerini bu yaklaşım etkilemektedir (Kater, 2007: 22). Uluslararası sözleşmeler devletler tarafından yararlı bulunmadıkları anda kendilerinden çok rahat vazgeçecekleri enstrümanlardır (Güngören Buldan, 2016: 89). Bu kadar rahatlıkla feshedilebilecek hukuk metinleri ise bir uluslararası hukuk düzeni kuramaya yeterli değildir. Bu nedenle uluslararası hukuk veya barışa ilişkin tasarımlar tesadüflerle sınırlıdır (Kater, 2007: 22; von Bernstorff, 2010: 18). Tanıma ilkesi ise büyük önemi haizdir. Uluslararası hukuk düzeninin inşası ise ancak temeli tanıma olan uluslararası bir ahlakın (*Sittlichkeit*) inşası ile söz konusu olabilir (Güngören Buldan, 2016: 91). Ancak uluslararası siyasette anlaşmazlıkların ortaya çıkması Hegel'de kaçınılmazdır. Çünkü insanlık tarihi sürdükçe, devletlerin birbirleriyle de mücadeleleri sürecektir (Oktay, 2012: 132). Ortaya çıkacak bu anlaşmazlıkları ise savaş ile çözmek mümkündür (Kater, 2007: 17). Bununla beraber, Hegel burada bir başka ihtimale de kısaca dikkat çekmektedir. Hegel, devletlerin ayrı ayrı iradelerinin ilgili uyumsuzluk hususunda bir anlaşmaya varamaması durumunda savaşın devreye girmesini öngörmektedir (Kater, 2007: 17). Bu anlamda Hegel barışçı yöntemler ile anlaşmazlıkların çözülmesini imkânsız görmemektedir. Onun imkânsız gördüğü devlet-üstü uyumsuzluk çözüm yöntemlerinin geliştirilmesidir. Hegel burada aslında Kant'ı ve kantçı yaklaşımları eleştirmektedir (Croce, 1945: 75). Hegel kozmopolit mahiyetteki her türlü hukuki yaklaşıma karşıdır (Gerardi, 2014: 340). Diğerlerinden kendini ayırmayan, kendini bir öteki konumuna koymayan bir devlet düşünülemediğinden küresel ve bütüncül bir düzen inşası ihtimal dışı görülmelidir (Gerardi, 2014: 342). Hegel'in mutlak olarak gördüğü devlet iradeleri üzerinde kapsayıcı bir iradenin empoze edilmesini gerçekçi görmemektedir. Böylesi bir inşaa ahlaki veya dini tasavvurlara dayanacaktır ama varlık kazanması halinde dahi başarısı her hal ve şartta devlet iradesine bağlı kalacaktır (Hegel, 2008: 313). Bu nedenle ulus-aşan bir sivil toplum ve hukukunun da imkânsız olduğu kanaatindedir (Gerardi, 2014: 340). Neticede devletler kendi özel iradelerine uygun eylemekten kaçınmayacaklardır (Kater, 2007: 18). Gerekirse savaş kararını da vermek devletlerin kullanabileceği bir siyaset tercihi olarak masada kalmaktadır. Hegel devletlere zarar oluştuğu anda

savaş ilanı açma yetkisini tanımaktadır. Ancak bu konudaki karar alma yetkisi yalnızca bu şekilde hasredilemez. Devletler, bir zarar tasavvuru (*Vorstellung*) yahut tehlike algısının varlığı durumlarında - aralarında savaş da olan- her türlü kararı almaya yetkilidir (Hegel, 2008: 313). Görüldüğü üzere, Hegel yalnızca dar anlamda savunma savaşlarını tecviz etmemektedir. Önleyici savunma veya apaçık saldırı savaşlarına da kapıyı açmaktadır.

Görüldüğü üzere, Hegel burada devletlerin arasında bir uyuşmanın veya anlaşmanın oluşmasını imkânsız görmemektedir. Aynı şekilde bu tikel iradelerin uyuşmasından *Moralität* anlamında bir takım kurallaşmaların çıkmasını da mümkün görür. Ancak bunlara riayet ve bu normatif içerikli kuralların yürütülmesi devletlerin karar veya iradelerine bağlı kalacaktır. Tüm bir toplum tarafından benimsenmiş ve paylaşılmış varsayım ve beklentiler olarak *Sittlichkeit*'in (Conklin, 2014: 55) oluşumu ise mümkün değildir.

598

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

3.3. Realist Uluslararası İlişkiler Kuramının Temel Önergeleri ve Hegel Felsefesi: Bir Karşılaştırma

Realizme göre, uluslararası siyasete sahip olduğu özellikleri veren şey, ulusal çıkarları korumak ve geliştirmek için devletlerin girmiş oldukları sert güç politikasıdır (Aydın, 2004: 40). Devletlerin uluslararası siyasetin temel aktörleri olması, realist kuramın en merkezî önergeleri arasında yer almaktadır (Brooks, 2004: 149; Brooks, 2012: 72; Jaeger, 2002: 499). Bu aktörler rasyonel davranırlar (Aydın, 2004: 41). İkinci olarak devletler arasında bir doğal hal hüküm sürmektedir (Brooks, 2004: 149; Jaeger, 2002: 504). Siyasal ve sosyal yaşamın en nihai birimi devletlerdir. Bu kaotik ortamda anlaşmalar ise ancak geçici özelliktedir (Brooks, 2004: 149; Brooks, 2012: 72).

Brooks bu önergelerin tamamının Hegel'in öğretisiyle örtüştüğü görüşündedir (Brooks, 2012: 72). Brooks'un böyle düşünmesinin sebepleri arasında, Hegel'in savaşı kullanılabilir bir tercih olarak görmesi, devleti mutlak olarak betimleyen görüşleri sayılabilir. İlk bakışta ikna edici olan bu tamamen örtüşme iddiasının vasıflandırılması gerektiği detaylı incelemede ortaya çıkmaktadır.

Realizm kuramı gerçekten de devletleri başat aktörler olarak görmektedir. Ancak söz konusu devletleri bir bilardo topu olarak

nitelendiren kuram, devletlerin kendi oluşum süreçlerine ilişkin çok fazla bir şey dememeyi tercih etmiştir. Bununla kastettiğimiz, özellikleri birbirlerinden ne kadar farklı olursa olsun, devletler bu kuramda benzeşen yapılar olarak ele alınmıştır. Aydın'ın (2004: 40) da ifade ettiği gibi, "analitik açıdan realizm devleti metaforik bir zarla çevrelenmiş bir varlık olarak ele alır" ve bu kuramda devletler "dış dünyaya karşı birleşmiş-bütünleşmiş tek bir birim gibi" davranırlar. Ancak Hegel'in devlet olmaya ilişkin öğretisi çok daha detaylıdır. Hegel için devlet olmaya ilişkin her iddia aynı derecede saygı görmeyi hak etmemektedir. Onun zihninde canlandırdığı temel tema şüphesiz bir hukuk devletidir (*Rechtsstaat*). İkili ayrımın diğer tarafında ise barbar devletlerin mevcudiyeti söz konusudur ve bunların tanınmaya layık olmadıkları ileri sürülür (Kızılkaya, 2009: 132). Dolayısıyla, içeride belli bir meşruiyet kazanmış siyasal örgütlenmelerin devlet olarak vasıflandırılması mümkündür. Bunlar, bünyesindeki gerçek kişilerin kendilerini geliştirebildikleri devletlerdir (Linklater, 1996: 194). Realist yaklaşım ise devletlerin oluşumundaki ontolojik an ve süreçlere bu seviyede eğilmiş değildir.

Burada dikkat edilmelidir ki Hegel'in tıpkı realistler gibi devleti ululayan bir yaklaşıma sahip olduğunu kabul etsek bile, kendisinin özellikle sivil topluma ilişkin söylediklerinin de önemli derece belirleyiciliği olabilecektir. Bu nokta Hegel ve Realist kuram tartışmalarının nirengi noktasını teşkil eder görünmektedir. Bununla kastettiğimiz, Hegel'in öğretisinin bu iki kısmından hangisine önem vereceğimize ilişkin kararımızın ulaşacağımız sonucu da belirleyeceğidir. Brooks, devlet öğretisine konsantre olduğundan, Hegel'in realist kuram dâhilinde ele alınması gerektiğini ileri sürer. Hans-Martin Jaeger ise Hegel'in sivil toplum öğretisini merkeze alan ve bunu uluslararası ilişkiler sahasına uygulayan incelemesi sonucunda biraz daha farklı bir sonuca ulaşır. Jaeger'a göre, Hegel doğal durum argümanlarına şüpheyile yaklaşmaktadır (Jaeger, 2002: 505). Hiçbir ahlaki kuralın olmadığı hal olarak tanımlanabilecek doğal durumun uluslararası ilişkilerde tüm yıkıcılığı ve vahşiliği ile mevcut olamayacağını savlayan Jaeger'e göre bunun nedeni Hegel'in tanıma kurumudur. Bu kurum bir tespit edici süreçten çok daha fazlasıdır. Tanıma ile devletlerin meşruiyetleri tamamlanmaktadır, dolayısıyla tanımanın kurucu bir takım etkileri vardır ve karşılıklı olması da beklenmelidir. Bu ise çok yüksek seviyede olmasa da bir kurumsallaşmaya işaret etmektedir. Bu kurumsallaşma ise doğal

durumun anarşik yapısını bir nebze de olsa sınırlayabilecektir (Jaeger, 2002: 505).

Brooks Hegel felsefesindeki tanımının bu kurucu etkisini kaçırmış görünmektedir. Hâlbuki tanıma, Hegel'in kavramlarının çoğuyla yakından ilişkilidir (Browning, 2011: 50). Brooks'a göre (2002: 151) devletlerin meşruiyetleri bunların diğer devletlerce tanınmasına bağlı kılınmaz. Bu kanaatimizce, Hegel'in yanlış anlaşılmasıdır. Uluslararası alanda da -tıpkı sivil toplumda olduğu gibi- tanıma ile girilen çeşitli hukuki işlemler arasında önemli bir ilişki mevcuttur. Aynı şekilde, meşruiyetin tamamlanması tanımaya bağlıdır. Ringmar'ın (1995: 96) da işaret ettiği üzere, devletin varlık kazanması için dahi tanınması gerekmektedir. Yukarıda işaret edildiği üzere, tanımının söz konusu etkileri Hegel tarafından savaş durumuna da teşmil edildiği için, Jaeger'in yaklaşımının Hegel'in felsefesinin özüne daha uygun olduğu kanaatini taşımaktayız.

600

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

Brooks'un analizinde katılmadığımız bir diğer nokta da tanıma ile yakından ilişkisi bulunan sözleşme konusundaki yorumdur. Sözleşmeler, Hegel'de uluslararası hukukun temelidir ve en azından faydalı oldukları müddetçe bunlara uyulması gerekir. Bu sözleşmelerin, özellikle şahsi ilişkiler bağlamında zikredildiği yerlerde, alternatifi Hegel'e göre kaba güçtür (Brooks, 2004: 150). Brooks dolayısıyla bizzat kendisinin işaret etmesine rağmen, Hegel'in sözleşme ile kaba güç arasında kurmuş olduğu bir zıtlığı kaçırmış görünmektedir. Demek oluyor ki tanıma ve tanımaya yakın ilişkisi bulunan sözleşme kavramı ve kurumları, doğal halin vahşiliğini yansıtan kaba gücün alternatifi ve onu sınırlandıran kavramlardır. Böylelikle her şeyin hemen her zaman serbest olduğu bir doğal durumdan çok farklı bir hale gönderen tanıma kavramı, uluslararası hukukun temelini oluşturmaktadır. Bu nedenle Hegel'in savaşı ve şiddeti savunan bir filozof olarak tanımlanmasını yanlış buluyoruz.

Bununla beraber, Brooks'un tespit ettiği benzerlik alanlarının önemli bir kısmında Hegel'in realist kuramla örtüşecek bir sistem inşa ettiğini kabul etmek zorunlu görünmektedir. Devletlerin başat aktör olması, uluslararası uyuşmazlıkları çözmeye ehil bir ulus-aşan örgütün olmaması gibi konularda şüphesiz benzerlikler mevcuttur. Dolayısıyla Hegel'in son analizde gerçekten de realist kuramın öncülerinden olduğu kabul edilebilir. Ancak Jaeger'in isteksiz realist vasıflandırmasının bu gerçekliği daha iyi ifade ettiğini düşünüyoruz.

SONUÇ YERİNE

Çalışmanın başında da işaret edildiği üzere, Hegel bazı yerlerde Carl Schmitt'in fikirsel öncüsü olarak zikredilmektedir. Schmitt'in de birçok çalışmasında Hegel hakkında yazdığı övgü dolu yorumları mevcuttur. Bununla beraber, Hegel ile Schmitt arasındaki farklar; varsa eğer, benzerliklerinden çok daha fazladır (Ottmann, 1993: 234). Bir kere Hegel dost/düşman ayrımı sorununu uluslararası hukuk ve ilişkiler bağlamında inceler. Schmitt için, basitleştirerek ifade edersek, dış düşman veya iç düşman gibi bir ayrım söz konusu değildir. Hegel savaş hukuku kurallarına uyulmasını savunmaktadır. Aynı şekilde, Hegel'de sivil toplum bir özgürlük ve gelişim alanıyken, Schmitt bu alanı total devlet içinde eritmek istemektedir (Ottmann, 1993: 236). Bu ve sayılabilecek başka örnekler ile Hegel ve Schmitt arasında bir fikirsel devamlılıktan bahsetmek bize pek doğru görünmemektedir.

E. H. Carr'ın iddiasının ise *tamamen doğru* olmadığını ifade edebiliriz. Carr'a göre Hegel devletler arasında hiçbir etik kuralın uygulanamayacağını savlamaktadır (Yalvaç, 2009: 6). Bu doğru bir önerme olabilir, ancak yanlış anlaşılmaya neden olacak kadar da eksik bir ifadedir. Elbette anayasallaşmış bir küresel ahlakın (Sittlichkeit), devlet iradelerine fazlasıyla bağlı olan bu düzende oluşamayacağına işaret eden Hegel, aslında böyle bir ahlaki nizamın sırf kendi yokluğu nedeniyle uygulamaya geçirilemeyeceğini ileri sürmüştür. Ancak bu, normatif içeriğe sahip bir takım kuralların (*Moralität*) uygulanacağına işaret eden Hegel'i, Carr'ın sunduğu yahut işaret ettiği şekilde mutlak bir uluslararası hukuk inkârcısı haline sokmayacaktır. Hegel, tekil devlet iradelerinin belirleyiciliğinin yarattığı duruma işaret etmektedir. Bu öngörü, eğer bir öngörü olarak nitelendirilecekse elbette, günümüz uluslararası hukukunun önceliği devlet iradesine veren yapısına da uygun düşmektedir. Hegel'den çok uzun zaman sonra hayat bulan Milletler Cemiyeti ve Birleşmiş Milletler Örgütlerinin -her ne kadar azalan oranda da olsa- devletleri başat konumda tutan sistemik tercihlerin tezahür kalıpları olduklarını unutmamak gerekir. Uluslararası hukukta halen devletler kadar başat bir başka aktör mevcut değildir. Uluslararası örgütlerin bile hukuki kişiliği devletlerin izin verdiği seviyededir. Demek oluyor ki uluslararası hukuki yüklenimlerin, hakların ve hatta kişiliklerin belirlenmesinde halen devlet iradeleri belirleyici rol oynamaya devam etmektedir. Dolayısıyla, Hegel tarafından, inkârcısı olduğu iddia edilen uluslararası hukuka aykırı bir şey ileri sürülmemiştir.

Hegel'e göre, keyfiliğin olduğu yerde özgürlükten bahsetmek mümkün değildir. Özgürlüğün olabilmesi ahlaki genelliğin ifade bulabileceği objektif alanların yaratılması şarttır (Gerardi, 2014: 344). Ancak uluslararası ilişkilerde ve bu ilişkilerde kullanılan hukuki belgelerde böyle bir alan yaratılması söz konusu değildir. Bu nedenle devletlerin tekil iradelerinin belirleyici olduğu bu alanda devletlerin özgürlüğünden veya benzeri diğer özgürlüklerin korunmasından dem vuran kozmopolit yaklaşımların reddedilmesi gerekmektedir. Belirleyici olan, devletlerin dış ilişkilerine yansıyan iradeleridir. Bu da yararlarına olacağını hesap ettiği her durumda devletlerin savaş da dâhil her türlü kararlarını icraya başlayacakları anlamına gelmektedir. Bu anlamda devlet irade ve uygulamaları başat konumdadır. Bu ise günümüz uluslararası ilişkiler disiplininin realist yaklaşımları ile uyum içinde olan bir öğretilerdir. Dolayısıyla Hegel'in bu disiplinin anladığı şekliyle kısmen de olsa bir realist olarak nitelendirilmesini doğru görmek mümkündür.

Bununla beraber, Hegel'in uluslararası hukukun varlığını reddeden düşünürler arasında görülmesini yanlış olarak görmekteyiz. Hegel, her şeyden önce, savaş hukuku kurallarına riayet konusunda herhangi bir tereddüt içinde değildir. Aynı şekilde barış zamanı uygulanması söz konusu olan ve günümüzde mutata olarak insan hakları bünyesinde değerlendirilen haklara da dolaylı da olsa atıf yapmaktadır. Diplomatik temsilcilere uygulanacak kuralları da tasdik eder bir şekilde zikretmektedir. Bu nedenlerle, Hegel'i uluslararası hukukun varlığını kabul eden, ancak bunu sıkıca devlet iradesine bağlayan bir düşünür olarak görmenin doğru olacağı kanaatindeyiz.

KAYNAKÇA

Aydın, Mustafa (2004). "Uluslararası İlişkilerin "Gerçekçi" Teorisi: Kökeni, Kapsamı, Kritiği". *Uluslararası İlişkiler*, 1(1), 33-60.

Bayar Bravo, Işıl (2006). "Hegel ve Liberalizm". *FLSF Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 2, 19-30.

Brooks, Thom (2004). "Hegel's Theory Of International Politics: A Reply to Jaeger". *Review of international studies*, 30(1), 149-152.

Brooks, Thom (2012). Between Statism And Cosmopolitanism: Hegel and The Possibility of Global Justice. *Hegel and global justice*. (ed. Andrew Buchwalter). Dordrecht: Springer, 65-83.

Browning, Gary L. (2011). *Global Theory from Kant to Hardt and Negri*. Great Britain: Palgrave-Macmillan.

Buchwalter, Andrew (2012). "Hegel, Global Justice, and Mutual Recognition". *Hegel and global justice*. (ed. Andrew Buchwalter). Dordrecht: Springer, 211-232.

Bumin, Tülin (2019). *Hegel: Bilinç Problemi, Köle-Efendi Diyalektiği, Praksis Felsefesi*. Ankara: Yapı Kredi Yayınları.

Carr, Edward Hallett (1946). *The Twenty Years' Crisis, 1919-1929: An introduction to the study of international relations*. New York: Harper & Row.

Conklin, William E. (2014). "The Legal Culture of Civilization: Hegel and His Categorization of Indigenous Americans". *Europe in its Own Eyes, Europe in the Eyes of the Others*. (eds. David B. Macdonald & Mary-Michelle DeCoste). Waterloo, Canada: Wilfred Laurier University Press.

Croce, Benedetto (1945). *Politics and Morals*. (Trans. Salvatore J. Castiglione). New York: Philosophical Library.

Gerardi, Giovanni (2014). "Die Hegelsche Theorie des Völkerrechts". *Hegel-Jahrbuch*, 2014(1), 340-345.

Güngören Bulgan, Birden (2017). "Hegels Grundlinien der Philosophie des Rechts und Spinozas Politischer Traktat- Parallelen in der Architektur mancher Begriffe". *Studia Hegeliana*, 2, 79-94.

Hegel, Georg Wilhelm Friedrich (1983). *Philosophie des Rechts: Die Vorlesung von 1819/20*. (ed. Dieter Henrich). Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag.

Hegel, Georg Wilhelm Friedrich (2008). *Outlines of the Philosophy of Right*. (trans. T. M. Knox). Oxford & New York: Oxford University Press.

Hegel, Georg Wilhelm Friedrich (2018). *Hukuk Felsefesinin Prensipleri (1821)*. (çev. Cenap Karakaya) İstanbul: Sümer Yayıncılık.

- Hyppolite, Jean (2018). "Sunuş". Hegel, G.W.F. (2018). *Hukuk Felsefesinin Prensipleri (1821)*. (çev. Cenap Karakaya) İstanbul: Sümer Yayıncılık.
- Jaeger, Hans-Martin (2002). "Hegel's Reluctant Realism and the Transnationalisation of Civil Society". *Review of International Studies*, 28(3), 497-517.
- Kater, Thomas (2007). "Schiedsgerichtsbarkeit, Staatlichkeit und Frieden: Reflexionen zur Haager Friedenskonferenz von 1907 im Anschluss an Kant und Hegel". *Die Friedens-Warte*, 82(4), 17-29.
- Kızılkaya, Ahmet (2009). *Sivil Toplum – Devlet ilişkileri Bağlamında Kant ile Hegel'in Hukuk Felsefelerinin Karşılaştırılması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Linklater, Andrew. (1996). Hegel, The State and International Relations. *Classical Theories of International Relations*. 193-209.
- Mitias, Michael H. (1984). "Hegel on International Law". *Perspektiven der Philosophie*, 10, 27-51.
- Okochi, Taiju (2011). "Krieg und Internationale Anerkennung Hegel und Rawls zum Völkerrecht". *Hegel Jahrbuch*. 421-426.
- Oktay, Cemil (2012). *Modern Toplumlarda Savaş ve Barış*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Ottmann, H. (1993). "Hegel und Carl Schmitt". *Zeitschrift für Politik*, 40(3), 233-240.
- Pauly, Walter (2000). "Hegel und Die Frage nach dem Staat". *Der Staat*, 39(3), 381-396.
- Perez-Diaz, Victor M. (1978). *State, Bureaucracy and Civil Society: A Critical Discussion of the Political Theory of Karl Marx*. London & Basingstoke: The Macmillan Press Ltd.
- Plamenatz, John (1963). *Man and Society: Political and Social Theory: Volume Two: Bentham through Marx*. New York & San Francisco: McGraw Hill Book Company.
- Rawls, John (2000). *Lectures on the History of Moral Philosophy*. (Ed. Barbara Herman) Cambridge, MA & London, England: Harvard University Press.
- Ringmar, Erik (1995). "The Relevance of International Law: A Hegelian Interpretation of A Peculiar Seventeenth-Century Preoccupation". *Review of International Studies*, 21(1), 87-103.
- Siep, Ludwig (2017). "Kant und Hegel über Krieg und Völkerrecht". *Kant und Hegel über Krieg und Völkerrecht*. Leiden, The Netherlands: Mentis.
- Shaw, Carl K. Y. (1992). "Hegel's Theory of Modern Bureaucracy". *The American Political Science Review*, 86(2), 381-389.

Hegel'in Uluslararası Hukuk Felsefesi

Smith, Steven B. (1983). "Hegel's Views on War, the State, and International Relations". *The American Political Science Review*, 77(3), 624-632.

Von Bernstorff, Jochen (2010). *The Public International Law Theory of Hans Kelsen: Believing in Universal Law*. Cambridge Studies in International and Comparative Law. Cambridge: Cambridge University Press.

Von Bogdandy, Armin (1991). "Hegel und der Nationalstaat". *Der Staat*, 30(4), 513-535.

Yalvaç, Faruk (2009). "Hegel, Dünya Tarihi ve Özgürlük Mücadelesi olarak Uluslararası İlişkiler". *Uluslararası İlişkiler Dergisi*. 6(21), 3-37.

Yalvaç, Faruk (2008). *Hegel'in Uluslararası İlişkiler Kuramı: Dünya tini, Devlet ve Savaş*. Ankara: Phoenix Yayınevi.

605

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

SUMMARY

One would be justified to claim that there are as many interpretations of Hegel's take on international law and international relations as its interpreters. Some authors see in Hegel the perfect realist, who rejects plain and simple even the slightest hint of ethical relations on international fora. Some others like Shlomo Avineri, however, places Hegel among those liberal thinkers and philosophers.

This paper strives to throw some light on Hegel's approach to international law. It is a striking feature of his philosophy on the issue that Hegel draws a similarity between civil society and international politics in the sense that the institution of recognition plays a constructive role in both. Just like a real person enters into legal transaction to secure his recognition, states do as well enter into treaties to some ends.

This recognition plays a significant role in his philosophy. The level of significance attached to recognition actually affects the way the reader locates Hegelian views on a wide political spectrum. If this quasi-contractual nature of the inter-state exchange of recognition is taken lightly or not taken cognizance of, at all, then it is an easy game of name-calling or of stigmatizing Hegel as a vehement denier of international law within the mold of Hobbes or the realist of the 20th century. On the contrary, it seems like a very viable theory to claim that Hegel attaches some important constructive qualities to the recognition, that is to say, reaching and keeping the status of statehood require the recognition by other states. Recognition then emerges as a condition for the full attainment of statehood status, which assumes a central position in the legal and political philosophy of Hegel. This centrality in the Hegelian thought does not serve therein as a pretext to deprive civil society of this existence or its basic defining tenets. Hegel despises the bourgeois mind-set but even they are allowed to exist in his political designs. With all these said, and despite the very fact that civil society is a vibrant state necessary for the meeting of the individuals' needs, they all are in urgent need of a public authority which is the state. This is due to the fact that civil society and individuals happen to find themselves located in system of inter-dependences, which deprives this system of any objective qualities. State is a wider and richer entity than any bourgeois entity can ever be.

International law emanates from the relations among states thus defined. The basis of international law is contracts. States conclude contracts, which is then the embodiment or the final outcome of the understanding reached by two separate wills of the state parties. This contractual quality gives the whole international legal enterprise a voluntarist flavor, which means that a universal or international *Sittlichkeit* is impossible to realize, i.e. an objective

morality with universal bearing. All that can be achieved is just a comparatively shallow and subjective *Moralität* as is the case with the bourgeois ethics. This will lead to the Hegelian finding that an all-encompassing dispute settlement mechanism and/or institution is an impossible wish. States have to recognize and solve their problems in their dealing vis-à-vis other states. To this end, they have to keep a vigilant eye not only on international incidents but also in the domestic affairs of the other states. Here, war, though clearly disliked by Hegel, is listed as a potential choice for the policy-makers as a potential dispute resolution method. Hegel goes on to underline the effects of recognition even in times of armed conflicts between states, which make them to observe, as a minimum, some rules that are to be applied during these violent confrontations.

All in all, it is fair to claim that Hegel predated the Realist school of international relations. The assertion voiced by some affluent realist scholars, however, that he flat out rejected even the tiniest bits of an ethicality in international affairs is a stretch. Even in those thorniest periods like wars, Hegel foresees an application of some rules, which do possess an undeniable normative character, regardless of how rudimentary they might actually be.

MYNDOS ANTİK KENTİ'NDE BİR AYAZMA YAPISI*

Metehan İHTİYAR**

Makale Geliş Tarihi-Received: 05.08.2020
Makale Kabul Tarihi-Accepted: 20.11.2020
DOI: 10.37093/ijisi.837739

609

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

ÖZ

Antik Myndos Kenti, Karia Bölgesi'nin önemli yerleşim yerlerinden birisidir. Makale konusu olan Ayazma ise bu antik kentin Liman Yapısı'nda bulunmaktadır. Çalışmanın ilk bölümünde liman girişinde yer alan yapı kalıntısında 3 sezon sürdürülen kazı çalışmaları anlatılmıştır. Burada Liman Yapısındaki ayazma kuyusunun ve mozaikli alanın bulunduğu odalar mimari açıdan değerlendirilip ana hatlarıyla ortaya konmuştur. Torba, Sardes ve Kos mozaikleri stil ve motif özellikleri açısından Myndos Liman yapısındaki mozaikle çok yakın benzerlik göstermektedir.

Söz konusu mozaikler MS Geç 5. Erken 6. yüzyıla tarihlenmektedir. Bu durum aynı zamanda Myndos Ayazması'nın tarihine de ışık tutmaktadır. Tatlı su kuyusunun bulunduğu arka oda da üzeri haç motifli birçok mermer plaka ve freskolu sıva parçalarının bulunması burasının daha önce kutsal bir amaca hizmet eden yapı olduğunu düşündürmektedir. Bu alanda henüz kazılar tamamlanamamış olsa da Liman Yapısının Ayazma olarak inşa edilmiş olduğu düşünülmektedir.

Anahtar Sözcükler: Myndos, Ayazma, Kutsal Su, Mozaik, Antik Liman.

* Bu makale Metehan İhtiyar'ın "Myndos Ayazması" adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

** Doktora Öğrencisi, Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı, Bursa/Türkiye. metehanihtiyar08@gmail.com ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4573-1571>.

A HAGIASMA STRUCTURE IN THE MYNDOS ANCIENT CITY

ABSTRACT

Ancient Myndos City is one of the important coastal settlement in Caria region. The Hagiasma which is subject of this article located in the entrance of the ancient Harbor at Myndos. In the first part of this study, the summary of three excavation seasons have been performed and the structure of Hagiasma and the rooms located on the Floor with Mosaics in the Harbor Structure have been evaluated in terms of architecture and demonstrated with outlines. The mosaics of Kos, Torba, Sardes and Myndos harbor Mosaics belong to same repertoire in terms of motif and style. These mosaics, which have the similar labours with Harbor Mosaic in Myndos, can be dated to the late 5th century and the early 6th century AD.

This case also sheds light on the history of Myndos Hagiasma. It is possible to say that the Port Complex is a structure that serves as a sacred purpose. Due to the presence of a crucifix in several marble slabs, the well, located in the back room, should be built as a Hagiasma. Even if excavations is not completed in this area, we think that harbor structure was built as a hagiasma.

Keywords: Myndos, Hagiasma, Holy Water, Mosaic, Ancient Harbour.

GİRİŞ

Makalenin konusunu; günümüzde Bodrum/Gümüşlük sınırları içerisinde yer alan Myndos Kenti'nin antik liman'ında bulunan "Ayazma Yapısı" oluşturmaktadır. Ayazma sözcüğü Yunanca kutsal anlamına gelen "Hagia" ve su anlamına gelen "Ma" sözcüklerinden türetilerek dilimize geçmiştir (Karakaya, 1991: 229). Özellikle Ortodoks Hristiyanlarca saygınlık gören aziz ya da azizelerin adına bağışlanmış kutsal sayılan ve şifa dağıtıcı özelliği olduğuna inanılan kaynak suları ya da çeşmelerdir (Karakaya, 1993: 172). Ayazma yapıları, yüzyıllar boyunca zengin ve tarihi coğrafyası sayesinde farklı dil, inanç ve kültürden gelen sayısız medeniyete ev sahipliği yapmış Anadolu topraklarında hala varlığını sürdürmektedir. İnanca dayalı bu yapı türlerinden biri olarak Myndos Antik Kenti'ndeki Ayazma da 2004 yüzey araştırmaları sonucunda keşfedilmiş ve 2005 yılından sonra bu alanda arkeolojik kazılara başlanmıştır (Şahin, 2007: 559-572). Alandaki arkeolojik kazılar 2006 yılında da devam etmiş daha sonra 7 yıllık bir aranın ardından 2013 yılında kapsamı genişletilerek yeniden başlatılmıştır. Ancak bu çalışmalar 2014 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın kazılara izin vermemesi nedeniyle sonlandırılmıştır. Bu araştırmalarda kullanılan yöntemler ve keşfedilen buluntular Liman Yapısı ve Ayazması ile ilgili düşüncelerin geliştirilmesini sağlamıştır. Myndos Ayazmasında söz konusu yıllarda yürütülen kazı çalışmalarında elde edilen tüm bilimsel arkeolojik veriler çalışma kapsamı olarak bu makalenin sınırlarını oluşturmaktadır. Bu kapsamda öncelikle 2005, 2006 ve 2013 kazı sezonu sonucunda ortaya çıkan Liman Yapısının mimari özellikleri, ardından burada yapılan araştırma kazılarında ele geçen arkeolojik buluntular tanıtılacaktır. Bu bilimsel veriler ışığında bu yapının neden bir Ayazma yapısı olabileceğine açıklık getirilecek ve alan içerisinde bulunan malzemelerin özelliklerinden yola çıkılarak yapının tarihsel değerine ışık tutulacaktır.

1. MYNDOS LİMAN YAPISININ MİMARİ ÖZELLİKLERİ

Ayazma yapısı konum olarak Bodrum/Gümüşlük sınırları içerisinde yer alan Kocadağ yarımadasının güneyinde, sualtında bulunan mendirekli alanın hemen girişinde yer almaktadır¹ (Resim 1-2). 2004

¹ GPS Koordinatları: 37°02'56" N ve 27°13'50" E.

yılında örende yapılan yüzey araştırmaları esnasında dikkat çeken bu alan, korunan izlerden anlaşıldığı kadarı ile kemerli bir üst örtüye sahip ve ön odanın zemin kaplamasına göre mozaik kullanıldığı görölmüştür (şahin vd., 2007: 561; Dumankaya, Gündüz 2016: 21).

2004 yılında başlanan sualtı araştırmalarına 2006 yılına kadar devam edilmiştir (şahin vd., 2008b: 1-10). Sualtı ve yüzey araştırmalarının yanı sıra 2005 yılında Liman Yapısı'nda arkeolojik kazılara başlanmıştır (şahin vd., 2007: 559-572). Yüzey araştırmalarından 2013'teki arkeolojik kazı çalışmalarına kadar süregelen Myndos Liman Yapısı araştırmaları neticesinde Liman Yapısının kendi bünyesinde farklı fonksiyonları olan en az üç odalı bir yapı kompleksinden meydana geldiği anlaşılmıştır (İhtiyar, 2016: 9). Bunlar; mozaik döşemeli bir ön oda, Ayazma olduğu düşünölen su kuyusunun bulunduğu arka mekân ve son olarak 2013 yılında yapılan kazılarda ortaya çıkarılan ek yapıdan oluşmaktadır (Resim 3).

612

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

1.1. Ön Oda

Ayazma'nın bulunduğu Antik Myndos Liman'ındaki kazı çalışmalarına limana girişi kontrol amacı ile inşa edildiği düşünölen mendirekli alanın hemen önünde başlanmıştır (İhtiyar, 2016: 9). Çalışmalarda ilk etapta mozaikli alanın üzerine çökmüş görönen yığın kaldırılmış ve mekânın kuzeybatı ve kuzeydoğu tarafında alanı sınırlayan duvarlar ortaya çıkartılmıştır (şahin vd., 2007: 562). Duvarlar kesme blok taşlardan oluşturulmuştur. Çalışmalarda oda tamamen temizlendiğinde mozaikli alanın bu kısımda da devam ettiği ve bu mozaikli zeminin üzerinin daha sonraki bir dönemde mermer plakalar ile kaplandığı görölmüştür (Resim 4). Mermer zemin alan içerisinde kuzey ve doğu duvarlarına kadar uzanmaktadır. Ön odanın zemin kaplamasındaki farklılıklar nedeniyle burada iki evreli bir yapılaşmanın olduğundan söz edilebilmektedir (şahin vd., 2007: 562). Alan içerisinde keşfedilen mermer zeminin sol tarafında ise diğer bir odaya geçiş için kullanılan, düzgün kesme taşlardan yapılmış tek bir blok halindeki kapı kolonları açağa çıkartılmıştır. Bu kolonlar bu mekândan diğer bir odaya geçişi sağlayan bir kapının varlığına işaret etmektedir (Resim 5). Açağa çıkartılan kolonlar 2013 yılında restorasyon çalışmaları kapsamında usulünce yeniden ayağa kaldırılmıştır.

Restorasyon çalışmaları kapsamında yapı kompleksinin etrafında alınan tüm önlemlere rağmen kıyıda yer almasından dolayı tahrip olan ve koruma özelliğini yitiren ön oda duvarlarında da sağlamlaştırma çalışmaları yürütülmüştür (Resim 6). Buna göre kuzey duvarında yüksekliği 0,50 m uzunluğu 2,80 m ve güney duvarında yüksekliği 0,28 m uzunluğu 2,60 m olmak üzere sağlamlaştırma çalışması yapılmıştır (Şahin vd., 2007: 559-572; Şahin, 2008a: 21-38; İhtiyar, 2016: 10). Liman açmasında ön odanın kuzey-güney duvar uzunluğu 4,65 m, doğu-batı duvar uzunluğu ise 5,14 m olarak ölçülmüştür. Bu çalışmalar kapsamında sağlamlaştırma çalışması yapılan bir başka alan ise Liman Yapısındaki ön oda zeminini süsleyen mozaik döşemelerdir (İhtiyar, 2016: 11). Buna göre mozaik zeminin ölçüsü 3,50 x 1,50 metredir (Resim 7). Mozaiklerde kullanılan tesseraların ölçüleri ise 01,05 ile 0,02 cm arasında değişiklik göstermektedir (Şahin, 2011: 866). Zeminde siyah, sarı, bordo, beyaz ve gri gibi renkler kullanılmıştır. Tesseralar renkli mermerlerden ve terakotadan yapılmıştır. Sarmaşık desenlerle şekillenen bantlar mozaik kenar boşluklarını doldurmuştur (Resim 8). Mozaik döşemenin iç kısmı dairesel motiflerin içinde bulunan içbükey dörtgen formundaki desenlerle doldurulmuştur (Şahin, 2011: 866).

1.2. Arka Oda

2006 yılındaki arkeolojik kazılarda ön mekândan başka bir odaya geçişi sağlayan kapı kolonlarının keşfedilmesinin ardından kazı çalışmaları bu yönde içe doğru genişletilmiş ve burada zemine inilerek odanın gerçek sınırlarına ulaşılmıştır (Şahin, 2008a: 27; İhtiyar, 2016: 13). Kuzey-güney yönde uzanan odanın zeminini sıkıştırılmış topraktır. Açığa çıkartılan *in situ* bir sıva parçasına göre mekânın duvarlarında, beyaz zemin üzerinde yeşil ve kırmızı boyalı freskler ile kaplanmış olduğu anlaşılmaktadır (Resim 9). Duvar sıvası hakkında önemli bir ipucu oluşturan bu bölüm restorasyonla sağlamlaştırılmıştır² (İhtiyar, 2006: 6). Fakat restorasyondan sonra fresk yüzeyi daha belirgin hale gelse de fazla tahrip olduğundan dolayı üzerindeki motifler anlaşılabilir değildir (İhtiyar, 2016: 13).

² Restorasyon konusundaki yardımlarından dolayı Ankara Üniversitesi Başkent Yüksek Okulu, Restorasyon-Konservasyon Programı Öğretim Üyesi Sayın Selçuk Şener ve öğrencilerine teşekkürlerimizi sunarız.

Odanın kuzeydoğusundaki genişletilen alan içerisinde ilk etapta alanın içine doğru yıkılmış durumda görülen bir duvar çöküntüsü dikkat çekmektedir. (Resim 10). Duvarın iç kısmı beyaz sıva ile kaplanmış durumdadır. Bu noktada alanın içine doğru yıkılmış haldeki tonozun alt kısmında çok sayıda çivi ve kiremit parçasına rastlanılmıştır. Özellikle burada bulunan çivilerin olasılıkla üst katın hatıllarına işaret ettiği düşünülmektedir (Şahin, 2014: 26). Bu durum tonozun altında bulunan çatı kiremitlerini de bir ölçüde açıklamaktadır (Resim 11). Çatı kiremitleri normalde tonozun üzerinde olması gerekirken burada tonozun altında yer almaktadır. Bu durum çatı kiremitleri şeklindeki kaplamanın çatıyı örtmek için değil de olasılıkla ikinci kat zeminini döşemek için kullanıldığını akla getirmektedir (İhtiyar, 2016: 14). Benzer bir durum aynı döneme tarihlenen Asar Adası'ndaki H2 açmasında *in situ* bulunan zemin kaplamasında da görülmektedir (Şahin, 2014: 26). Duvar kalıntısının altında ayrıca kül tabakası da gözlenmiştir (Resim 12). Bu bölümde dolgu toprağının üzerinde yer yer yanık izlerinin de görülmesi burada bir yangın tabakasının olabileceğini akla getirmiştir.

Bu odada kayda değer en önemli buluntu mekânın kuzeybatı duvarında bulunan iki kör nişten güneydekinin hemen altında yer alan su kuyusudur (Resim 13). Myndos Liman Yapısı kazılarında 2006 yılındaki kazı çalışmaları sırasında ortaya çıkartılan bu su kaynağı, alanın fonksiyonunu ve kullanım amacını aydınlatacak en önemli unsurlardan birini oluşturmaktadır (İhtiyar, 2016: 15). Su kaynağının etrafı beşgen şeklindedir ve dikdörtgen formlu taşlarla örülmüştür. Ölçümlerde suyun, zemin seviyesinin 29 cm altından geldiği görülmüştür (İhtiyar, 2016: 15). 2006 ve 2013 yıllarında yaptırılan su analizlerinde bir miktar deniz suyu karışmış olsa da tatlı su oranı yüksek çıkmıştır³. Bu durum su kaynağının bir zamanlar kullanıldığına işaret etmektedir. Bu kısımda kuzey taraftaki nişin fonksiyonu bilinmese de güneydeki niş, kuyunun hemen üzerinde yer almasından dolayı su kaynağıyla bağlantılı olabileceği düşünülmektedir (Resim 14). Burada kuzeybatı duvarının hemen üzerinde 5 x 2 m ölçülerindeki sarnıçtan olasılıkla güney nişe gelen su buradaki su ihtiyacını karşılamaktaydı. Bu sistemin benzeri özellikle

³ Kuyuda bulunan suyun analizleri Sayın Prof. Dr. Hüseyin S. Başkaya başkanlığındaki bir ekip tarafından gerçekleştirilmiştir.

İstanbul'da yer alan Ayazma yapılarında görülmektedir⁴. Su kuyusunu çevreleyen odanın duvarlarında devşirme bloklar ve moloz taşlar kullanılırken bağlayıcı malzeme olarak harç yerine çamur tercih edilmiştir. Bunun sebebi olasılıkla zayıf bir ekonominin ve maliyetin düşürülmesi olabilir (Dumankaya, 2013: 273).

Myndos Antik kentinde Liman yapısında olduğu gibi başka iki yerde daha tatlı su kaynağı bulunmaktadır (Resim 15). Bunlardan biri Piri Reis çeşmesi olarak adlandırılmakla beraber konum olarak liman havzasının kuzeyinde yer almaktadır (Dumankaya - Gündüz 2016: 28). Dikdörtgen planlı bir yapının içinde yer alan su kuyusunun yapılan analizlere göre tatlı su kaynağı olduğu anlaşılmıştır. Burası Piri Reis'in Kitab-ı Bahriye adlı eserindeki Gümüşlük Limanı haritasında gemilerin su ihtiyacını karşıladığı su kaynağı olarak gösterilmiştir (Dumankaya, Gündüz, 2016: 28). Bir diğer tatlı su kaynağı ise liman havzasının en iç kısmında bulunmaktadır⁵. Ancak Piri Reis'e göre (Piri Reis, 1988: 483) bu ayazmanın denize sıfır konumda yer alması nedeniyle su kaynağının tuzlu suya maruz kalmış olabileceğini ve bu sebepten dolayı içilemeyeceğini ortaya koymaktadır (Dumankaya, 2013: 272). Myndos tatlı su kaynakları ve ayazmalarıyla ilgili bu örnekler bir anlamda Liman yapısındaki su kuyusunun tesadüfen burada olmadığını açıklamaktadır.

1.3. LA-1 Odası

Myndos Liman kompleksinde su kuyusunun bulunduğu arka odanın batı kısmında kapı olduğu düşünülen bir yapının ortaya çıkmasıyla birlikte Liman Yapısında üçüncü bir odanın varlığı tespit edilmiştir (Şahin, 2014: 25). Son keşfedilen bu oda LA-1 olarak adlandırılmaktadır (Resim 16). Yapının ilk etapta mevcut durumuna bakıldığında kemerli üst örtünün bir bölümünün çökmüş halde olduğu anlaşılmaktadır. Kesit düzenlemesi sırasında üst örtüyü oluşturan kemerli yapının ortadan iki parçaya ayrılarak çöktüğü anlaşılmıştır. Kemer parçalarından biri diğerine göre 29 cm daha aşağıda yer almaktadır. (Resim 17). Kemer blokları Koyunbaba taşlarının kireç harcı ile birbirine bağlanması sonucu oluşturulmuştur

⁴ Bkz. Studios Ayazması (Karakaya 2001-2002: 36)

⁵ 37° 3'29.08"K enleminde, 27°13'57.03"E boylamında yer almaktadır.

ve iç tarafı sıvalıdır (İhtiyar, 2016: 17). Antik Liman'a yaklaşık 5 km uzaklıktaki Koyunbaba Taş ocağından çıkarılan ve aynı isimle adlandırılan bu taşlar kolay şekil alabilmekte ve renginden dolayı güzel görünümlere sahiptir. Bu etkileşimin en güzel örnekleri Myndos Antik Kenti'nin Batı Limanı'nda da görülebilmektedir (Dumankaya, Gündüz, 2016: 3).

Odanın zemini sıkıştırılmış toprak olup batı tarafında alanı sınırlayan büyük boyutlu bloklar bulunmaktadır (Resim 18). Kuzeydoğu kısmında ise alanı sınırlayan herhangi bir duvar olmayıp denize doğru platformlarla açılmaktadır. Güneyindeki duvarların açığa çıkartılan temellerine göre, 7,35 m uzunluğunda, 3,36 m genişliğinde, mendireğin üzerine doğru devam eden bir oda söz konusudur (Şahin, 2014: 25). Mekânın içinde dağınık halde bulunan granit bloklarının altında bir insana ait kafatası bulunmuştur (Resim 19). Kafatası toprağın aşırı neminden dolayı etkili bir şekilde tahrip olmuş durumdadır. Yapılan çalışmalarda alanın farklı kısımlarında buna benzer dağınık halde bulunan insan ve hayvan kemikleri olasılıkla yaşanan afetten ve yıkımdan ileri gelmektedir (İhtiyar, 2016: 17). Öte yandan odanın *in situ* korunan güneybatı duvarlarında bulunan konservasyonu iyi olan bir sıva parçasına göre arka odadan farklı olarak beyaz kireç harcı kullanılmış olduğu anlaşılmaktadır (İhtiyar, 2016: 17). Ancak bu sıvada iç odanın duvarlarından farklı olarak freskler görülmemektedir (Resim 20).

Mekânın kuzeybatı kısmındaki kesit çalışmalarında ortalama 0,40 m uzunluğunda büyük taş bloklarının kullanılmış olduğu anlaşılmaktadır (İhtiyar, 2016: 19). Ancak liman açmasının batı duvarına göre bu bölüm tezat oluşturmaktadır (Resim 21). Bu nedenle bu bölümde batı duvarının özellikle güçlendirildiği ve muhtemelen bir üst kısımda bulunan su sarnıcına blokaj amaçlı olarak kullanılmış olduğu akla gelmektedir. Aynı bölümde yapılan diğer bir kesitte ise ilk bakışta üst örtünün tonozla kaplı olduğu anlaşılan yapının hemen altında çakıl, dere kumu ve kireç harçlı bir sıva ile kaplı olan bir tabakalanma karşımıza çıkmaktadır (Resim 22). Zemin seviyesine doğru kül tabakasından oluşan katman bu mekânda da karşımıza çıkmaktadır. Kül tabakası mekânın hemen hemen aynı seviyelerde arka odanın kuzeybatı kısmında da bulunduğu bir önceki bölümde değinmiştik. Bu durum Liman Yapısında yangının alanın tamamına yayıldığını göstermektedir. (İhtiyar, 2016: 19). Yangın tabakasının

altında bulunan küçük çatı kiremidi parçalarının bulunma nedeni ise anlaşılammıştır.

2. ARKEOLOJİK VERİLER VE BULUNTULAR

Liman açmasında üç kazı sezonu boyunca gerçekleştirilen bilimsel çalışmalar sonucunda ortaya çıkan bu yapısal özelliklere göre liman kompleksi her birinin farklı fonksiyonel özellikleri olan üç bölümden oluştuğu anlaşılmaktadır. Bunlar mozaikli bir alanın olduğu Ön Oda, Ayazma olarak inşa edildiği düşünülen bir su kaynağının olduğu Arka Oda ve son olarak ön kısmı büyük boyutlu platformlarla limana doğru açılan LA-1 odasıdır. Ancak Ayazma'nın bulunduğu Liman kompleksinin hangi fonksiyonlara sahip olduğunu elbette ki alan içerisinde tespit edilen mimari parçaların yanı sıra seramik, pişmiş toprak, sikke ve cam gibi küçük buluntular açığa çıkarmıştır.

2.1. Mimari Parçalar

Liman yapısında buluntu yoğunluğu olarak mimari parçalar ön plana çıkmaktadır. Bu mimari parçalar özellikle ön mekândan arka mekâna geçişi sağlayan girişin eşiğinde ve Arka Oda denilen bölümde dağınık şekilde ele geçmiştir. Bu kısımda yivli balustrat parçaları ve kapı kolonlarına ait sövelerin yanı sıra (Resim 23) çok sayıda sütun başlığı, sütun gövdesi, kaide parçaları ve mimari levhalar (Resim 24) bulunmuştur (İhtiyar, 2016: 10). Ancak ele geçen mimari parçalar arasında belki de alanın en önemli buluntuları üzeri haç motifli mermer levhalardır. Haç motifli bu plakalar Arka Oda'da yer alan su kuyusunun içerisinde dinsel içerikli herhangi bir buluntuya rastlanılmamasına rağmen alanın işlevine ışık tutacak en önemli arkeolojik verileri oluşturmaktadır (İhtiyar, 2016: 11). Tüm bunlar alanın dini fonksiyonunu aydınlatacak deliller arasında olmakla birlikte bir nevi su kaynağının burada ne amaçla inşa edildiğine de işaret etmektedir. Bunların çoğu ölçü ve boyutlarının yanı sıra stil olarak da yakın benzerlik göstermektedirler. Ayrıca mimari bloklar bütüncül olarak ele alındığında mekânın nasıl kaplandığı daha iyi anlaşılmaktadır. Ancak Ön ve Arka Odada karşımıza çıkan birçoğu haç motifli mermer plakaya LA-1 odasında rastlanmamış olması bu odanın, su kaynağının bulunduğu arka odanın aksine doğrudan ibadetle ilgili bir fonksiyonunun bulunmadığını ve sadece iç odaya

geçiş amacıyla kullanılmış olabileceğini göstermektedir (İhtiyar, 2016: 17).

2.2. Seramik ve Pişmiş Toprak Eserler

Malzeme kontekstinin bir başka bölümünü ele geçen seramik ve pişmiş toprak eserler oluşturmaktadır (Resim 25). Malzemeler arasında bir adet Erken Orta Çağ amphora parçası, iki adet kandil parçası, bir adet Geç Roma Dönemi tabak parçası ve bir de Geç Helenistik Döneme tarihlenen kâse ağız parçası bulunmaktadır (İhtiyar, 2016: 30). Pişmiş toprak malzemeler dönemsel açıdan çok geniş bir zaman dilimine yayılmaktadır. Bunlardan özellikle Erken Bizans Dönemine tarihlenen tek parça halindeki bir kandil parçası burasının bir kült amaçlı kullanımına dikkat çekmesi bakımından kayda değerdir. Kandilin tondosunda dört kolu birbirine eşit olan Yunan Haçı bulunmaktadır. Bu tip haç motifli kandil parçalarının benzerlerine 2012 yılı Asar Adası kazılarında D2c açmasında da rastlanmıştır (Şahin, 2013: 403). Üzerinde bir haç motifi yer alan bu kandil parçası, haç motifli diğer mermer parçalar ile birlikte düşünüldüğünde yapının hangi amaçla kullanıldığını anlamak için önemli bir dayanak noktasını oluşturmaktadır (İhtiyar, 2006: 13). Aynı zamanda erken dönemlere tarihlenen bu küçük buluntulara göre mekânın Geç Helenistik Dönemden Erken Bizans Çağına kadar kullanıldığını söylemek mümkündür. Ancak erken ve geç dönem malzemelerinin bir arada olması burada bir stratigrafiden söz edemeyeceğimizi de göstermektedir (İhtiyar, 2006: 31). Bunların yanı sıra arka oda bölümünde keşfedilen pişmiş toprak çatı kiremitleri yer almaktadır. Çatı kiremitleri düz ve bombeli olarak iki farklı forma sahiptir. Bu malzemelerin üst yapı örtüsünde kullanıldığı anlaşılmaktadır (Resim 26).

2.3. Cam Buluntular

Liman Yapısının Erken Bizans evresine tarihlenen bir başka malzeme çeşidini ise ağırlıklı olarak LA-1 açmasında ortaya çıkartılan cam eserler oluşturmaktadır (Resim 27). Bunlar arasında; kandil-kadeh kaideleri, pencere cam parçaları, kâse ağız parçaları ve bir adet şişeye ait dip parçası yer almaktadır (Şahin, 2014: 25). Malzemelerin tümü açık sarımsı, açık mavi veya yeşil renk cam hamuru özelliktedir. Cam parçalarının üzerinde herhangi bir betim yer almamakla birlikte yer

yer kesik izleri görülmektedir. Kadeh parçalarında küresel kaide kısımlarının üstü ise kırık durumdadır (Şahin, 2014: 27). Bu tip cam malzemelerden yapılan kandil ve kadehlerin dini ayinlerde sıkça kullanıldığı bilinmektedir (Öretmen, 1997: 203). Bunun ötesinde cam malzemenin yoğun olduğu bu kısmın bir yerel atölye veya fırın olup olmadığı merak konusudur. Asar Adası'nda yapılan çalışmalarda da sıkça karşılaşılan cam cüruflar, pencere camları ve kadeh-kandil parçaları burada bir cam üretim yapıldığının kanıtları arasında gösterilebilir (Şahin, 2014: 29). Bu malzeme türünde pencere camları ve kandil-kadeh tipindeki cam buluntular Asar Adası'nda ele geçen buluntular ile dönemsel açıdan paralellik gösterir ve ağırlıklı olarak Erken Bizans Dönemi'ne tarihlendirilebilir (Özet, 2015: 11-16). Diğerlerine göre bir yüzyıl daha geç dönem özelliği gösteren ince uçlu şişe dip parçası MS 7. yüzyıla tarihlense de (Saldern, 1980: 73) bunların yarımada üzerinde yer alan Ayazma yapısına ait olduğu şüphe götürmezdir.

2.4. Sikkeler

Liman Yapısı'nda bulunan arkeolojik malzemenin son kısmını ise sikkeler oluşturur. Burada ele geçen sikkelerin tamamı bronzdur (Resim 28). Sikkeler genellikle İmparator Heraclius (MS 610-641) ve II. Constans (MS 641- 668) dönemlerine yani yaklaşık olarak MS 7. yüzyıla tarihlenmektedir (Gierson, 1993: Plate XXVI, No. 61d; Plate XII, no. 96). Kentin bu dönemdeki hareketliliğini ele geçen bu sikkeler kanıtlamaktadır. Myndos Liman Yapısı yerleşim stratigrafisine göre en geç dönem örneğini MS 12-14. yüzyıllarına tarihlenen ve üzerinde bir haç bulunan potent veya anonim diyebileceğimiz haçlı sikkesi bulunmaktadır (İhtiyar, 2016: 30). Üzerindeki lejantın belirgin olmaması tarihlendirmeyi zorlaştırırsa da bu tip haçlı sikkelerin Aphrodisias antik kenti kazı çalışmalarında ele geçen benzer örneklerine göre MS 12. ve 14. yüzyıl aralığına tarihlendiği tespit edilmiştir⁶. Ancak buluntu kontekstine göre 7. yüzyıl ile 14. yüzyıl arasında başka bir arkeolojik buluntuya rastlanılmamış olması bu sikkenin Liman Yapısına farklı sebeplerden dolayı taşınmış olabileceğini de akla getirmektedir (İhtiyar, 2016: 29). Bu nedenler arasında bölgede gerçekleşen sarsıcı depremler ve diğer doğa olayları

⁶ Myndos Liman Yapısında ele geçen sikkeler hakkındaki değerlendirmeleri için Doç. Dr. Ahmet Tolga Tek'e teşekkürlerimizi sunarız.

gösterilebilir ve buna bağlı olarak da sikkenin buraya taşınmış olabileceği düşünülebilir.

DEĞERLENDİRMELER VE SONUÇ

Bilimsel kazılar ve araştırmalar sonucunda ortaya çıkan Myndos Antik Kenti'ndeki Liman Yapısı'na ve Ayazma olduğu düşünülen su kuyusuna yönelik düşünceler, alanda ele geçen arkeolojik materyallerin değerlendirilmesi sonucu netlik kazanmıştır. Bu noktada mozaik döşemeli Ön Oda, alanın tarihine ışık tutmakla birlikte Arka Oda'da bulunan ve ayazma olduğu düşünülen su kaynağının dönemini de aydınlatmaktadır. Ön Oda'daki mozaik kaplama sarmaşık desenlerin bulunduğu bantlarla çevrelenmiş ve iç kısmı değişik renkteki tesseralar ile oluşturulan dört yapraklı çiçek motifleriyle bezenmiştir (Şahin, 2011: 868; İhtiyar, 2016: 23). Bu stilistik özellikleri ile karşılaştırılacak örnekler arasında yer alan Torba Villası'nın doğusunda Bodrum Sualtı Müzesi tarafından bulunan mozaik, Liman Yapısı mozaikleri için oldukça önemlidir (Resim 29). MS Geç 5. yüzyıla tarihlendirilen yapıda benzer şekilde içbükey kare ve sarmaşık desenler kullanılmıştır (Özet, 2008: 40; Şahin, 2011: 866). Aynı yüzyıla tarihlenen bir diğer mozaik Sardes'teki bir Sinagogda yer almaktadır. Sinagogun özellikle atriumunda 14 numaralı kısımda içbükey dörtgen ya da dört kollu çiçek diyebileceğimiz bir motif ile süslenmiştir (Tok, 2011: 143). Benzer desenleri Kos Adası'nda da görmekteyiz. Villada çıkartılan Kos Tykhe mozaikleri Geç Antik Döneme yani MS 6. yüzyılın ortalarına tarihlendirilmektedir (Brouscari, 1997: 65). Mozağin 4. panosunda içbükey dörtgenler sarmaşık kıvrımlarıyla çevrilmiştir. Yapısal özellikler diğer Kos mozaiklerindeki gibi MS 5. yüzyılın ikinci yarısına işaret eder ve bunlar Liman Yapısı'ndaki mozaikler ile hemen hemen aynı döneme tarihlendirir (Şahin, 2011: 867). Sonuç olarak, yapılan karşılaştırmalara göre Liman mozaikleri, stil ve motif özellikleri açısından Torba, Kos ve Sardes mozaikleri ile benzer işçilik taşımaktadır ve bunlar bütünüyle aynı dönemin ürünüdür (İhtiyar, 2016: 24). Buna göre Liman Yapısındaki ilk evrenin MS yaklaşık Geç 5. ve Erken 6. yüzyıla tarihlenebileceği söylenebilir. Bu noktada MS 7. yüzyıldan itibaren bölgenin Arap istilalarına maruz kalmasından dolayı Myndos Antik Kenti'ndeki anıtsal yapıların da bu yıkımdan nasibini aldığı ve daha sonra yeniden inşa edildiğini hatırlatmakta fayda vardır. Bu nedenden dolayı bu yapıların birçoğu Myndos Ayazması gibi iki evreli bir yapıya sahiptir (Şahin vd., 2007: 562).

Liman Yapısına yakın bir konumda yer alan Asar Adası'nda 2009 yılında gerçekleştirilen kazılarda, kule açmasında bir yapının temellerinde MS 6. yüzyıla tarihlenen bir mozaik zemine rastlanmıştır (Şahin, 2010: 155). Daha sonraki çalışmalarda mozaik üzerinde geç dönem duvarları ortaya çıkarılmış ve bu duvarların altında döşemenin devam ettiği gözlenmiştir (Şahin, 2011: 871). Burada mozaik zemini diklemesine kesen bu duvarlar ikinci bir yapım aşamasını göstermektedir (Şahin, 2011: 869). Bu durum Liman Yapısı'ndaki iki evreli yapılaşma olgusunu destekleyici nitelikte olması bakımından önem taşımaktadır.

Myndos Liman Yapısı'ndaki araştırma kazılarında ele geçen arkeolojik buluntuların ise Erken Hristiyanlık Dönemi'ndeki birçok kilise ve şapelde mevcut olan malzemelerin bir bütünü olduğu anlaşılmıştır. Bunlardan özellikle üzeri eşkenar çizgilerle çevrelenmiş kaplama levhaları, üzeri haç motifli birçok mermer plaka ve tondosunda haç motifi bulunan kandil parçası (Resim 30) bir bütün olarak düşünüldüğünde aynı mekânda bulunan tatlı su kaynağının kutsal bir amaca hizmet ettiğine yönelik çıkarımlarını desteklemektedir (İhtiyar, 2016: 20). Yapı duvarlarının iç ve dış cephe kaplamasında kilise ve şapellerde sıkça kullanılan boyalı freskler ve dini ayinlerde sıkça kullanılan kandil-kadeh gibi buluntular da mekânın dini fonksiyonunu desteklemektedir (Şahin, 2014: 19-44). Zira İstanbul Ayazmaları ile ilgili kapsamlı bir çalışması olan Aynur Öretmen, müstakil yapı Ayazmalarda en çok kullanılan döşeme malzemesinin mozaik kaplama olduğunu, duvar ve tavan malzemelerinin ise sıva üzeri boya olduğunu tespit etmiştir. (Öretmen, 1997: 202). Ayazma yapısına ait bütün bu malzemelerin tarihi de Ön Oda mozaikleri ile tarihsel olarak örtüşmektedir. Dolayısıyla Myndos Ayazması alanının ilk evresinde inşa edilmiş olduğu ve aynı yüzyıllara tarihlenen mimari parçalar da bu yapı birimine ait olduğu söylenebilir (İhtiyar, 2016: 25).

Alanın dini fonksiyonuna ışık tutacak en önemli gelişmelerden biri de Liman Yapısı'nın hemen yakınındaki Asar/Tavşan Adası'nda F5A olarak adlandırılan açmada keşfedilen iki adet hacı pulu ve bir adet ekmek mührüdür. Bu liturjik objeler Hristiyan hacıların, hac yolculukları sırasında Asar Adası'ndaki kutsal azizlere dua etmek için uğradıklarını kuvvetlendiren önemli buluntulardır (Resim 31). Ortadaki figür diğerlerine göre daha uzundur ve halesindeki haç seçilmektedir ki, bu da figürün Hz. İsa olduğunu gösterir (Şahin, Tok,

2012: 12). Bir diğer önemli dinsel obje ise ekmek mühür kalıbıdır. Ekmek mühür kalıbının merkezinde baş hizası hale içerisinde, ayakta üç adet figür bulunmaktadır. Ortadaki figür ellerini göğsünde kavuşturmuş ve haç tutmaktadır. Büyük olasılıkla bu haç, figürün Martyr olduğunu göstermektedir (Şahin, Tok, 2012: 11). Bu konu ile ilgili yapılan değerlendirmelerde ekmek mühür kalıbı ve hacı pulları üzerindeki betimlerin din için şehit edilen aziz ve azizelere ait olduğu ve bu objelerin ökarist⁷ törenlerinde kullanıldığı tespit edilmiştir (Şahin, Tok, 2012: 12). Adanın mimari örüntüsünü daha anlamlı kılan bu buluntular Erken Bizans Döneminde Asar Adası'nın bir kült merkezi olarak kullanıldığına ve bir tür Martyrium işlevi gördüğüne işaret etmektedir. Bu açıdan bakıldığında Myndos Ayazması'nın Asar Adası'ndaki Martyrium ile ilintili olduğu kuvvetle muhtemeldir (İhtiyar, 2016: 21). Çünkü Ayazma yapıları çoğu zaman din için şehit edilen aziz ve azizelere atfedilmişlerdir. Yapının plansal özelliklerine yönelik bir diğer önemli husus ise kutsal olduğuna inanılan bu yapının inşa aşamasındaki yönelimidir. Hristiyanlık dünyasında kilise ve şapel gibi önemli dini mekânlar doğu-batı uzantılı olarak inşa edildiği bilinmektedir. Burada ise inşa edilen dini mekân kuzey-güney uzantılıdır. Bu açıdan bakıldığında bu yapının inşasında, herhangi bir yöneliş zorunluluğu olmayan Ayazma yapısı olarak inşa edilmiş olduğu düşüncesini desteklemektedir.

Liman Yapısı'nın ikinci evresine ise LA-1 odasında ortaya çıkartılan 12-14. yüzyılları arasına tarihlenen bir Geç Bizans sikkesi ışık tutar. Buna göre Myndos Liman Yapısı bu tarihe kadar iskan görmüş ve olasılıkla bu sikkenin en son tarihinde terk edilmiştir (İhtiyar, 2016: 33). Genel olarak mermer buluntular, sikkeler ve cam eserler dikkate alındığında, Liman Yapısı'nın Geç Antik Çağ'dan Geç Bizans Dönemi'ne kadar yerleşim gördüğü anlaşılmaktadır. Yapılan değerlendirme sonuçlarına göre, Liman Yapısı'nın bir bölümünü oluşturan Arka Oda'daki su kuyusunun ise Erken Bizans Dönemi'nde Asar Adası'ndaki Martyrium ile ilintili olan bir Ayazma yapısı olarak inşa edilmiş olduğu anlaşılmıştır (Resim 32). Bu çalışma neticesinde Myndos Liman Yapısı ve Ayazması'nın tarihsel açıdan toplu bir değerlendirmesi yapılmış ve yapı hakkındaki sorulara yanıt

⁷ Ökarist; Yunanca şükran anlamına gelmektedir. Aynı zamanda bir kalabalığın paylaşma ayini veya tanrının ziyafeti demektir (Mercangöz vd., 2004: 43)

Myndos Antik Kenti Ayazma Yapısı

aranmıştır. Böylelikle bu makale, Antik Liman Yapıları ve Ayazmalar üzerine ileride yapılacak olan çalışmalara da ışık tutması bakımından önem arz etmiş olacaktır.

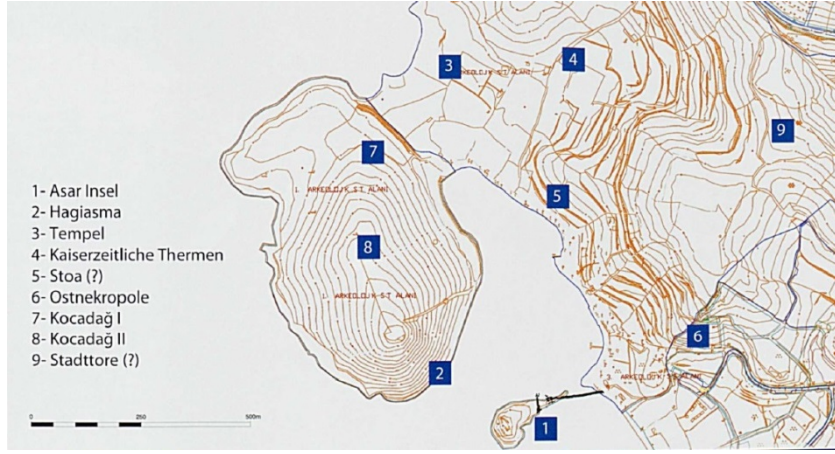
623

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

RESİMLER

624

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

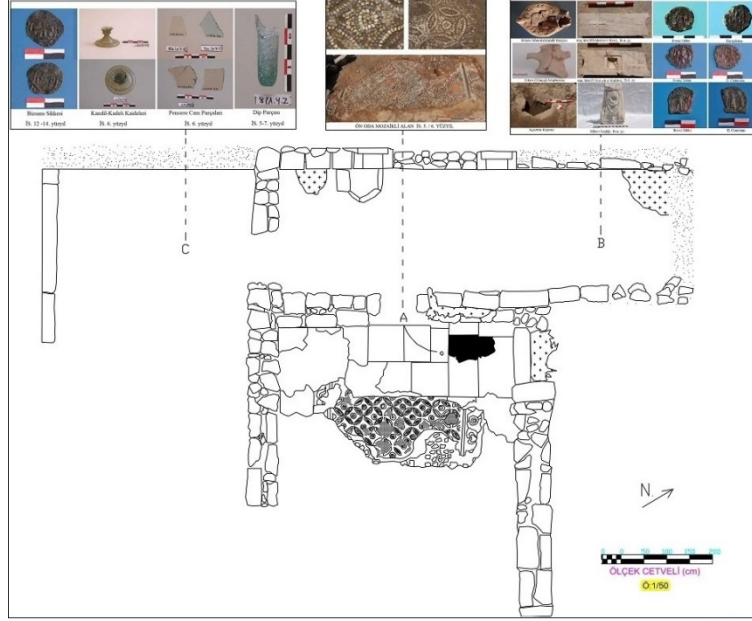

Resim 1 - Myndos Ayazması Konumu (Şahin, Seifert, 2014: 46, Abb.1)

Resim 2 - Myndos Liman Yapısının Kazıdan Önceki Durumu (Şahin, 2011: 866, Fig. 2)

Myndos Antik Kenti Ayazma Yapısı

Resim 3 - Liman Yapısı Mimari Konteksti İçinde Buluntular (Yazar)

Resim 4 - Kuzeybatı ve Doğu Duvarlarına kadar devam eden Mermer Zemin (Myndos Kazı Arşivi)

625

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

626

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

Resim 5 - Açığa Çıkartılan Kapı Kolonları (Gündüz, 2008: 84, Resim 45)

Resim 6 - Restorasyonundan Sonra Ön Oda Duvarları (İhtiyar, 2016: 89, Levha 8/B)

Myndos Antik Kenti Ayazma Yapısı

Resim 7 - Restorasyondan Sonra Mozaikli Alan (Şahin, 2011: 886, Fig. 3)

627

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

Resim 8 - İki Yapılı Evreye İşaret Eden Mozaik ve Mermer Döşeme Detayları (Myndos Kazı Arşivi)

628

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

Resim 9 - Güneydoğu Duvarda Korunan Fresk. Restorasyondan Sonra. (Myndos Kazı Arşivi)

Resim 10 - Arka oda içindeki Duvar Çöküntüsü (Şahin, 2014: 43, Resim 10)

Myndos Antik Kenti Ayazma Yapısı

629

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

Resim 11 - Arka Oda Zemin Döşemesine Ait Parçalar (2013 Myndos Kazı Arşivi)

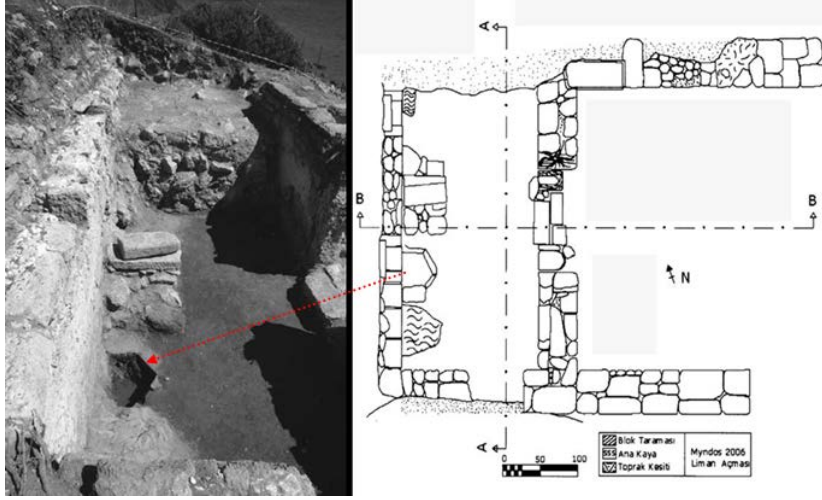
630

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

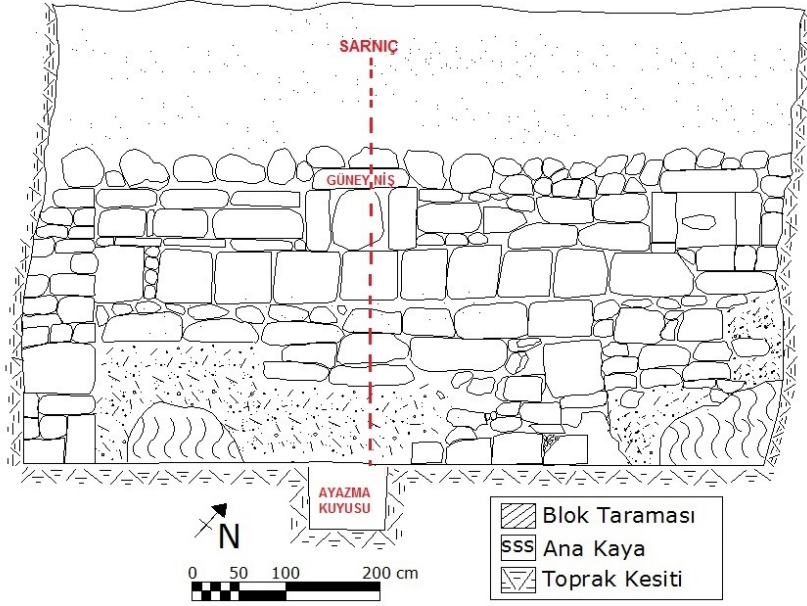

Resim 12 - Arka Oda Yanık Tabakası (2013 Myndos Kazı Arşivi)

Myndos Antik Kenti Ayazma Yapısı

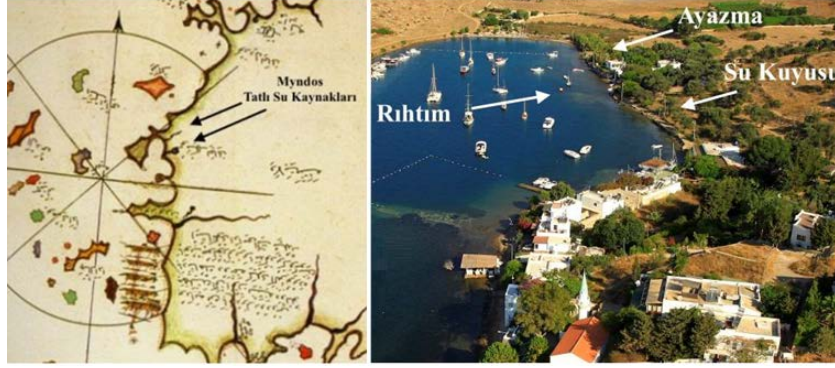
Resim 13 - Arka Oda ve Su Kuyusu (Şahin vd., 2008a: 32, Plan 2)

Resim 14 - Ayazma Kuyusu ve Güney Niş - Çizim (İhtiyar, 2016: 76, Plan 3)

631

IJSl 13/2
Aralık
December
2020

632

IJSl 13/2
Aralık
December
2020

Resim 15 - Pir-i Reis Haritasındaki Myndos Tatlı Su Kaynaklarının Konumu (Dumankaya, Gündüz 2016: 28, Resim 48-50)

Resim 16 - 2006 Arka Oda Batı Duvarında Keşfedilen Kapı Girişi (İhtiyar, 2016: 94, Levha 13)

Myndos Antik Kenti Ayazma Yapısı

Resim 17 - LA-1 Açması Kemerli Üst Yapı (İhtiyar, 2016: 98, Levha 17)

Resim 18 - LA-1 Odası Kuzeybatıdan Görünüş (2013 Myndos Kazı Arşivi)

633

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

634

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

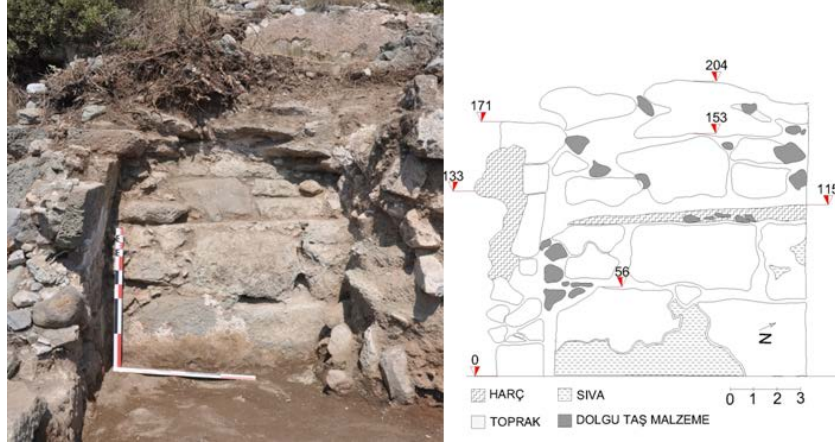

Resim 19 - LA-1 Bir İnsana Ait Kafatası (İhtiyar, 2016: 99, Levha 18/B)

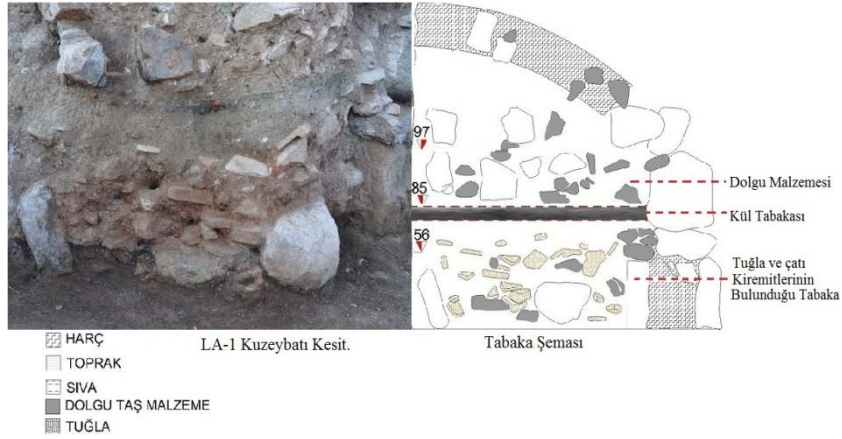

Resim 20 - LA-1 Güneybatı Duvardaki Sıva. Restorasyondan Sonra (İhtiyar, 2016: 100, Levha 19/A)

Myndos Antik Kenti Ayazma Yapısı

Resim 21 - Su Sarnıcına Blokaj Amaçlı Oluşturulan Taş Bloklar ve Çizimi (İhtiyar, 2016: 100, Levha 19/B)

Resim 22 - LA-1 Kuzeybatı Kesit ve Tabaka Şeması (İhtiyar, 2016: 101, Levha 20)

635

IJSl 13/2
Aralık
December
2020

636

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

Resim 23 - Arka Oda Mermer Buluntuları - I (Myndos Taş Eser Kataloğu)

Resim 24 - Arka Oda Mermer Buluntuları - II (Myndos Taş Eser Kataloğu)

Myndos Antik Kenti Ayazma Yapısı

Resim 25 - Arka Oda ve LA-1 Odası Seramik Buluntuları (İhtiyar, 2016: Kat. No: PT 1-5)

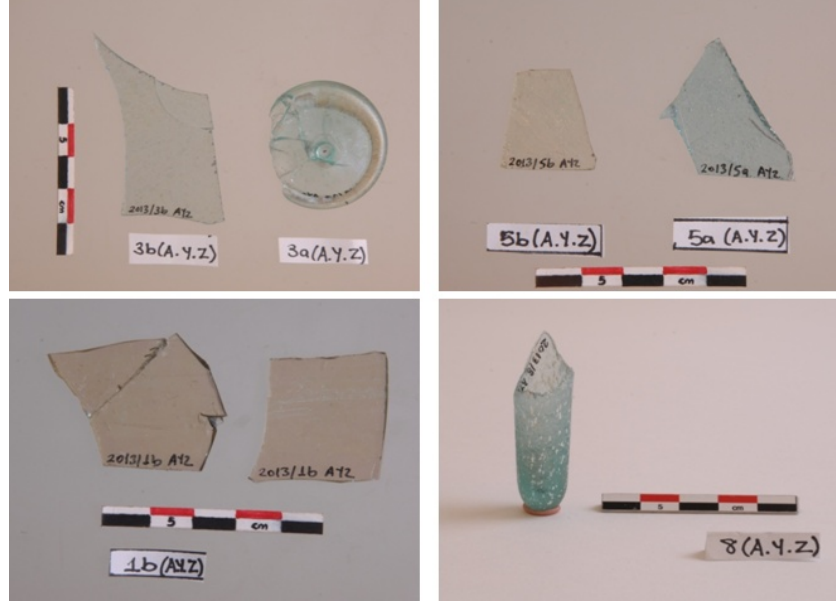

Resim 26 - Üst Yapı Örtüsüne Ait Kiremit Parçası (2013 Myndos Kazı Arşivi)

637

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

638
IJSI 13/2
Aralık
December
2020

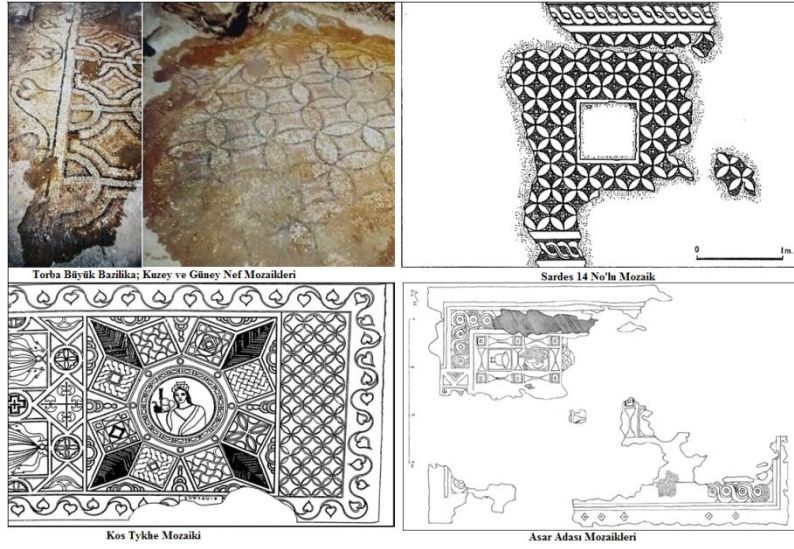

Resim 27 - LA-1 Cam Buluntuları 2013 (İhtiyar, 2016: Kat. No: CE 5-10)

Resim 28 - Liman Açması; Bizans Sikkeleri (İhtiyar, 2016: Kat. No. SE 1-5)

Myndos Antik Kenti Ayazma Yapısı

639

IJSl 13/2
Aralık
December
2020

Resim 29 - Liman Mozaikleri Karşılaştırma Örnekleri (Brouscari, 1997: 68, Fig. 3; Özet, 2008: Fig. 42- 44; Tok 2011: 135, Şek. 10; Şahin, Tok, 2012: 12, Şekil 3)

Resim 30 - Liman Yapısı Haç Motifli Buluntular (Myndos Kazı Arşivi 2006-2013)

640

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

Resim 31 - Asar Adası Hacı Pulu ve Ekmek Mühür Kalıbı (Şahin, Tok, 2012: 13, Şekil 4)

Resim 32 - Liman Yapısı: Ayazma Genel Görünüş 2013 (Myndos Kazı Arşivi)

KAYNAKÇA

Brouscari, Ersi (1997). "The Tyche of Cos on a Mosaic from a Late Antique House in Cos", Isager, S.; Poulsen B. (Eds.). *Halicarnassian Studies*, 2, Odense, 65-77.

Dumankaya, Oktay (2013). "Myndos Antik Kenti'nde Su Temini", Yardımcı N. (Ed.). 3. *Uluslararası Bursa Su Kongresi ve Sergisi*, Bursa, 270-276.

Dumankaya, Oktay (2015). "Koyunbaba Ancient Stone Quarry Dock", *International Journal of Environment and Geoinformatics*, 2(3), 40-48.

Dumankaya, Oktay; Gündüz, Serkan (2016). "Myndos Antik Kenti'nin Doğu Limanı ve Yapıları", Şahin, Derya (Ed.). *Myndos Araştırmaları -I Myndos Studies -I*, Uludağ Üniversitesi Yayınları, Bursa, 9-34.

Dumankaya, Oktay; Gündüz, Serkan (2016). "Myndos Sualtı Araştırmalarında Yeni Bir Keşif: Batı Limanı", *Myndos Araştırmaları -I Myndos Studies -I*, Derya Şahin (Ed.), Uludağ Üniversitesi Yayınları, Bursa, 1-8.

Gierson, Philip (1993). *Byzantine Coins 2. 1*, A. R. Bellinger - P. Grierson (Eds.). DOC, Washington.

Gündüz, Serkan (2008). "Antik Limanlar Işığında Myndos Limanı ve Liman Yapıları", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.

İhtiyar, Metehan (2016). "Myndos Ayazması", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.

Karakaya, Enis (1991). "Ayazmalar", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi 4 (TDV), 229-230.

Karakaya, Enis (1993). "Ayazma", Düünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı, 172-174.

Karakaya, Enis (2001-2002). "Bizans Ayazmaları (Bir Deneme)", *Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 16, 35-45.

Mercangöz, Zeynep (2004). "Ortaçağda Hristiyanlık İnancında Ökaristi ve Sanattaki Yansımaları: Bizans Sanatında Ökaristi Sembolleri", *Sanat ve İnanç*, 2, 43-52.

Öretmen, Aynur (1997). "İstanbul'un Ayazmaları ve Balıklı Ayazma", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Özet, Aykut (2008). "Excavation in the Torba Manastary", V. Pedersen (Ed.). *Halicarnassian Studies*, Odense, 9-42.

Özet, Aynur (2015). "Myndos Asar Adası Cam Buluntuları I 2009-2014", *Myndos Araştırmaları / Myndos Studien Band I*, Bursa.

- Piri Reis (1988) Kitab-ı Bahriye, E. Z. Ökte (Ed.). İstanbul Araştırma Merkez Yayınları, 2. Cilt, İstanbul.
- Saldern, Axel v. (1980). *Ancient and Byzantine Glass from Sardis*. Harvard University Press Cambridge, London.
- Şahin, Derya (2011). "Myndos Mosaics", M. Şahin (Ed.). *XI. Uluslararası Antik Mozaik Sempozyumu*, İstanbul, 865-872.
- Şahin, Derya; Tok, Emine (2012). "Myndos Asar / Tavşan Adası Ekmek Mühür Kalıbı ve Hacı Pulları". *TÜBA-KED*, 10/2012, 9-19.
- Şahin, Mustafa; Şahin, Derya; Aslan, Erdoğan; Gündüz, Serkan (2007). "2005 Yılı Myndos Kazısı", 28. *Kazı Sonuçları Toplantısı 1. Cilt*, Dösimm Basımevi, Ankara, 559-572.
- Şahin, Mustafa (2008a). "2006 Yılı Myndos Kazısı", 29. *Kazı Sonuçları Toplantısı 1. Cilt*, Dösimm Basımevi, Ankara, 21-38.
- Şahin, Mustafa; Gündüz, Serkan; Aslan, Erdoğan (2008b). "Myndos Sualtı Araştırmaları - 2006", 25. *Araştırma Sonuçları Toplantısı 1. Cilt*, Ankara, 1-10.
- Şahin, Mustafa (2011). "Myndos Kazıları - 2009", 32. *Kazı Sonuçları Toplantısı 1. Cilt*, Ankara: Allame Tanıtım ve Matbaacılık Hizmetleri, 154-175.
- Şahin, Mustafa (2013). "Myndos Kazısı - 2012", 35. *Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt*, Muğla, 400-417.
- Şahin, Mustafa (2014). "Myndos Kazısı - 2013", 36. *Kazı Sonuçları Toplantısı 3. Cilt*, Ankara: Dösimm Basımevi, 19-44.
- Şahin, Mustafa; Seifert, Martina (2014), "Myndos - Eine Karische Hafenstadt". *Antike Welt*, 6/2014, 46-56.
- Tok, Emine (2001). "Erken Bizans Dönemi Zemin Mozaiklerine Sardes Örneğinde Bir Bakış". *Sanat Tarihi Dergisi XI*, Ege Üniversitesi, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 135-159.

SUMMARY

The opinions about the water-well, which is thought to be Hagiasma in Myndos Harbor Structure, have been clarified as a result of scientific excavations and researches. At this point, the anterior room with mosaic floor sheds light on the history of the area, as well as the period of the water-source in the back room, which is thought to be a holy-spring. Due to the marble coating on the mosaic, it is thought to be two-phase construction in the anterior room. The mosaic covering in the anterior room gives a clue about the construction date of the hagiasma. The mosaic pavement is surrounded by bands with ivy patterns and the interior is decorated with four flower motifs created with tesserae of different colors. In the inner part of the pavement, a design that is formed with concave squares filled by circular motives is to be found. Among the comparable instances in terms of these stylistic features of the Myndos Mosaics, there are some examples such as mosaics of Torba Villa, mosaics on the island of Kos and mosaics covering in the Atrium of a Synagogue in Sardes. It is possible to find a parallel for the concave square design surrounded with ivy scroll among these comparison instances and we can say that the motifs of the Kos, Torba, Sardes and Myndos mosaics belong to the same repertoire. As a consequence, these mosaics might have been produced by same workshop in late 5th or early 6th centuries and we can be said that the first phase in the Harbor Structure can be dated to the same periods.

Architectural fragments and other small finds uncovered during research excavations in the Myndos Harbor structure were revealed to be part of the materials in many churches and chapels of the Early Christian period. Among them includes especially a wide range of marble fragments, some of which carrying crosses used in the entrance of the room. In addition, numerous plaster pieces with frescos were found especially in the south-east of the wall, during the excavations. Due to the freshwater in the back room and cross-depicted fragments found in the same area, it is thought that the place was built as a hagiasma.

One of the most important developments that sheds light on the religious function of this area is the pilgrim token and the bread stamp. As a result of the evaluations, it is came out that the descriptions on the bread stamp mold and the pilgrim tokens belonged to the saints martyred for religion. These findings indicate that the island was used a martyrium as a cult center during the Early Byzantine Period. When viewed from this aspect, it is possible to tough that Myndos Hagiasma have associated with the Martyrium where located at Asar Island. Because hagiasmas structures have been often attributed to Saints and Aves who were martyred for their religion.

On the other hand, a late Byzantine coin dating to the 12th-14th century unearthed in the room LA-1 sheds light on the second phase of the Harbor Structure. Accordingly, the Myndos Harbor Structure was settled until this date and it was probably abandoned on the last date of this coin. Considering the dating of marble finds, coins and glass works as a whole, it is understood that the Harbor settlement was inhabited from the Late Antiquity to the Late Byzantine Period. According to all these evaluations made, the water-well in the back room was built as a hagiaσμα in the Early Byzantine Period associated with the Martyrium in Asar Island, and it is determined that it was a part of the Harbor settlement.

644

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

RUSYA-JAPONYA İLİŞKİLERİNDE KURİL ADALARI
SORUNU'NUN ANALİZİ

Niyazi İPEK*

Makale Geliş Tarihi-Received: 05.06.2020
Makale Kabul Tarihi-Accepted: 20.11.2020
DOI: 10.37093/ijisi.837743

645

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

ÖZ

Rusya ve Japonya, İkinci Dünya Savaşı'ndan beri devam eden toprak ihtilafı nedeniyle ilişkilerini özel bir düzlemde sürdürmektedir. Bugün bu iki komşunun karşılıklı ilişkileri, sahip oldukları bölgesel etki kapasitesi ve Kuril Adaları sorununun taşıdığı küresel etki nedeniyle ikili ilişkinin ötesinde bir anlam ifade etmektedir. Söz konu anlamın, inşacı teorinin savladığı sosyal inşa perspektifinden değerlendirileceği bu çalışma, tarafların ilişkilerine yön veren temel etmeni tespit etmeye çalışmaktadır.

İkinci Dünya Savaşında başlayan Kuril Adaları meselesi, nihai çözüme henüz ulaşmamıştır. Bu nedenle karşılıklı tehdit algısı, güven sorunu ve çekişme, dış politikaların karşılıklı olarak rekabet eksenli kurgulanmasına neden olmaktadır. Çalışma, söz konusu rekabetin tetikleyicisi olarak Kuril Adaları meselesinin ortaya çıkışını ve seyrini ele almaktadır. Ayrıca Kuril Adaları meselesinin Rusya-Japonya ilişkilerine olan etki kapasitesini değerlendirmektedir. Bununla birlikte, tarafların birbirlerini algılama biçimleri ve ulusal rollerine etkileri analiz edilmiştir. ABD'nin meseledeki özel konumu da incelemeye dâhil edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kuril Adaları Sorunu, Rusya, Japonya, Sosyal İnşa, Asya.

* Dr. Öğretim Görevlisi, Ardahan Üniversitesi, Çıldır Meslek Yüksekokulu, Ardahan/Türkiye. niyaziipek@ardahan.edu.tr ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6893-4537>.

ANALYSIS OF THE KURIL ISLANDS PROBLEM IN RUSSIA-JAPAN RELATIONS

ABSTRACT

Russia and Japan maintain their relations on a special plane due to the ongoing land dispute since World War II. Today, the interrelations of these two neighbors have a meaning beyond the bilateral relationship because of the regional influence capacity they have and the global impact of the Kuril Islands problem. This study, in which the subject matter will be evaluated from the perspective of the social construction that the constructive theory proposes, tries to determine the fundamental factor that directs the relations of the parties.

646

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

The Kuril Islands issue, which began in the Second World War, has not yet reached the final solution. For this reason, mutual threat perception, trust problem and conflict lead to the mutual competition of foreign policies. However, the ways in which the parties perceived each other and their impact on their national roles were analyzed. The study focuses on the emergence and course of the Kuril Islands issue as the trigger of the competition. It also assesses the impact capacity of the Kuril Islands issue on Russian-Japanese relations. The special position of the US on the issue is also included in the review.

Keywords: Kuril Islands Problem, Russia, Japan, Social Construction, Asia.

GİRİŞ

Rus dış politikasının Asya ile ilişkilerinde öne çıkan aktörler, Rusya'nın ulusal rolünü biçimlendiren temel unsurlardandır. Öyle ki bu aktörler, Soğuk Savaş'ın ardından uluslararası sistemde hızla konumlanmış ve Rusya'yı politika üretmeye zorlamışlardır. Bunlardan Japonya, İkinci Dünya Savaşı'ndan kalan hukuki statüye rağmen, ikili ilişkilerin belirli ölçüde gerçekleştiği özel bir konumdadır. Aralarında nihai bir barış antlaşması imzalanmadığı için bu iki komşu, aralarındaki toprak anlaşmazlığı ve Japonya'nın ABD ile arasındaki Güvenlik Antlaşması etkisiyle ilişkilerini henüz normalleştirememiştir. Bu hali ile Japonya ile ilişkiler, Rus dış politikasının öncelikli sorunsalı olagelmıştır.

Taraflar arasında İkinci Dünya Savaşı'nda ortaya çıkan ve nihai olarak çözüme henüz ulaşamayan Kuril Adaları sorunu, savaş öncesinde Japonya'ya ait olan ancak savaş sonunda SSCB tarafından işgal edilen Güney Kuril Adaları'nın aidiyeti meselesidir. Japonya'nın 2 Eylül'de teslim anlaşmasını imzalamasına rağmen SSCB'nin 5 Eylül tarihine kadar Japonya anakarasına yakın olan dört adayı (Habomai, Şikotan, Iturup ve Kunaşir) işgal etmesi ancak Japonya'nın bunu tanımaması, ihtilafın kökenini oluşturmaktadır. Çalışma, söz konusu ihtilafın taraflar arasındaki ilişkilere etkilerini değerlendirmeye odaklanmaktadır.

Rusya ve Japonya arasındaki ilişkilerin anlatımını kolaylaştırmak ve sistematize edebilmek adına, ikili ilişkileri tarihî dönemlerine ayırmak uygun görünmektedir. Buna göre taraflar arasında ilişkilerin fiilen kurulduğu 1789 yılı ile İkinci Dünya Savaşı arasını 'ilk dönem' olarak kabul etmek mümkündür. Japonya ile SSCB ilişkilerinin SSCB-ABD ilişkilerinin bir fonksiyonu olduğu Soğuk Savaş dönemininse 'ikinci dönem' ifade ettiği söylenebilir. 'Son dönem' ise Soğuk Savaş sonrasını, yani 1991 ile 2018 yılı arasındaki ilişkileri ifade etmektedir.

Tarihsel arka plan bize, ilişkilerin hangi algı düzleminde geliştiğini bildirirken günümüzdeki görünümü, ilişkilerin hangi parametreler gözetilerek sürdürüldüğünü bildirecektir. Böylece biz, Rusya ve Japonya ilişkilerini inşacı açıdan değerlendirebilecek ve ilişkilerin gelecek perspektifini çizebileceğiz. Ekonomik ve askeri anlamda ciddi bir kapasiteyi ifade eden bu iki devletin ilişkilerini incelemek, bu

bağlamda ilgi çekici görünmektedir. Zira aralarındaki uzlaşmazlık yalnızca karşılıklı ulusal rol algılarının ve dolayısıyla dış politikalarının oluşumunu değil, aynı zamanda uluslararası politikayı da yakından ilgilendirmektedir.

1. İLİŞKİLERİN TARİHİ ARKA PLANI

Rusya ve Japonya arasındaki ilişkiler, Rusya'nın Batı ile ilişkilerinin ve Batı'nın sömürgecilik faaliyetlerinin etkisinde başlamış ve gelişmiştir. Avrupa güç dengesi sistemi içinde 1856 Kırım Harbi'ni kazanmasına müsaade edilmeyen Rusya, sömürgecilik faaliyetlerini Avrupa'dan Sibirya ve Orta Asya'ya yönlendirmiştir (Armaoğlu, 2012: 117). 1854 yılında ise Batılı devletlerin yürüttüğü misyonerlik faaliyetlerinin de etkisiyle 1639 yılından beri Batı ile olan neredeyse tüm ilişkilerini kesmiş olan ve dışa kapalı bulunan Japonya, ABD tarafından sisteme dâhil olmaya zorlanmıştı (Sander, 2015: 276). Önce ABD ile ardından diğer Batılı devletlerle birlikte Rusya ile ticari ilişkilerini yeniden tesis eden Japonya, bu ilişkiler açısından güçlenerek çıkmıştır. Zira dışa açılan Japonya pragmatik davranarak Batı teknik ve kabiliyetine erişmek için politika geliştirmiş ve özellikle Meiji Restorasyonunun ardından 19. yüzyılın güçlü bir aktörü olarak uluslararası ilişkiler sistemine dahil olmuştur (Seval, 2017: 103).

Modern ve güçlü Japonya, agresif bir dış politikayla Asya anakarasına doğru yayılmacı bir tutum izlemiştir. O dönem için Çin denetiminde bulunan Kore Yarımadası'nı ve Mançusra'yı denetlemek isteyen Japonya, 1894 yılında Çin ile savaşmış ve Shimonoseki Anlaşması ile çeşitli haklar elde etmiştir. Ne var ki bu yayılma Rusya'nın doğal büyüme alanının aleyhine gelişmiş ve Rus çıkarlarını tehdit etmiştir. Japon sömürgeciliğinin Rusya aleyhine gelişmesi İngiltere'yi memnun ederken Almanya ve Fransa'yı rahatsız etmiş, bu iki ülkenin müdahalesiyle Çin-Japonya arasındaki anlaşma koşullarını Japonya aleyhine yeniden düzenlenmiştir (Armaoğlu, 2012: 123). Böylece, İngiltere ve Rusya arasında gelişen ve adına Büyük Oyun da denecek olan güç mücadelesi etkisinde gelişen Rusya-Japonya ilişkileri, Avrupa güç dengesi sisteminin istikrarına etki ettiği ölçüde Avrupa siyasetinin de gündeminde olmuş ve küresel güç mücadelesinin etkisinde gelişmiştir.

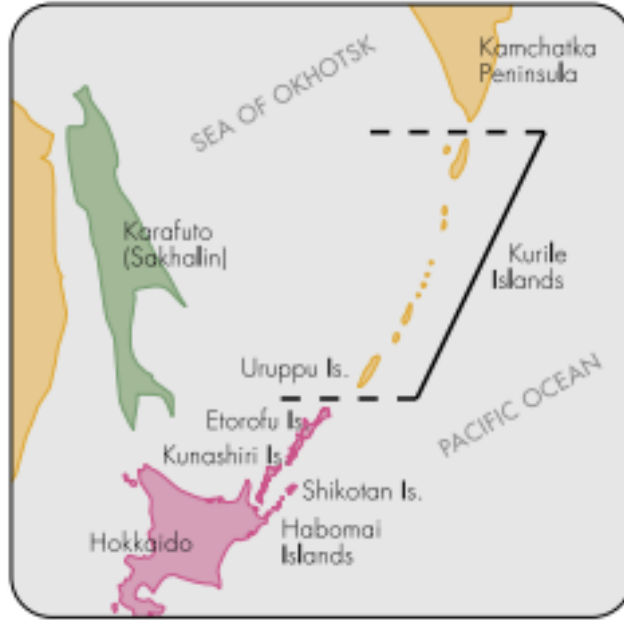
Böylesi bir siyasi tarih arka planında gelişen ikili ilişkiler, 18. yüzyıla kadar uzanmakta ve diplomatik olmaktan önce ticari mahiyet taşımaktadır. (Tuncoku, 2013: 153-155). Zira sömürgecilik faaliyetlerini doğuya yoğunlaştıran Rusya, 1880'lerde bölgenin önemli bir kısmını denetlemekteydi. Rusya için bölgede geliştirilecek ticari ve ekonomik son derece önemliydi. Böylece Rusya, o dönemde dışa kapalı olan Japonya ile önce coğrafi olarak yakınlaşmış ve ardından 1855 yılında ticaret öncelikli olmak üzere diplomatik ilişkilerini kurmuştur. (Kamalov, 2011: 8).

1.1. İkili İlişkilerin Kurulması

İki devlet arasındaki ilişkiler, Japonya'daki Tokugawa yönetiminin izolasyonist politika izlemesi (Hunter, 2002: 34) ve Rus Çarlığı'nın doğu Asya bölgesine nispeten geç bir tarihte gelmesi gibi nedenlerle geç bir tarihte kurulmuştur. Birbirlerinin çıkarları aleyhine genişleyen devletlerin arasındaki ilişkiler 1792 yılında Rus tarafının girişimi ile başlayan ekonomi temelli ve düşük düzeyli girişimlerin ardında, gergin de olsa bir seyir izlemiştir (Lavrov, 2016).

Uluslararası hukukun o dönemler itibariyle, toprak kazanımı konusunu henüz düzenlemediği bir uluslararası ilişkiler sisteminde taraflar, coğrafi yakınlık nedeniyle sürekli karşılıklı tehdit algısı üretmiştir. 1855 yılında ise diplomatik ilişkileri kurmak amacıyla Rus tarafının inisiyatifi sonucu iki devlet arasında "Ticaret, Seyrüsefer ve Sınırlandırma" Antlaşması yapıldı ve diplomatik ilişkiler böylece kurulmuş oldu (150th Anniversary of ..., 2016). Şimoda Limanı'nda imza edilen antlaşmasının, orta deniz sahasındaki adaları taraflar arasında paylaştığı da görülmektedir. Buna göre Iturup Adası ve güneyi Japonya'nın; Urup Adası ve kuzeyi ise Rus Çarlığı'nın toprakları olarak saptanmıştır (Japonya'da Kuril Adaları..., 2018).

Harita 1: 1855 Shimoda Antlaşması'na Göre Rusya-Japonya Sınırı

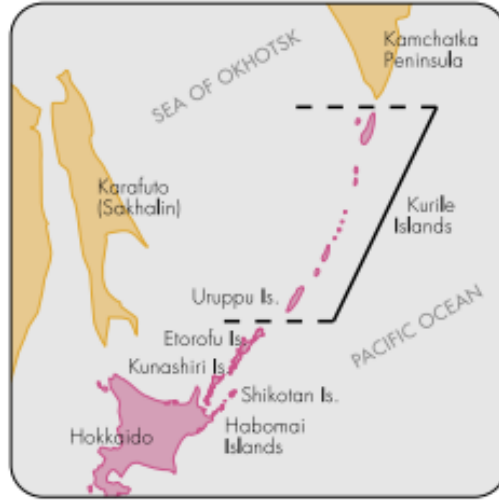
650

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

Kaynak: Ministry of Foreign Affairs of Japan, "Japan's Northern Territories: For a relationship of genuine trust", <https://warp.da.ndl.go.jp/info:ndljp/pid/1228104/www.mofa.go.jp/region/europe/russia/territory/pamphlet.pdf> (15.05.2020)

Rusya'nın doğuya, Japonya'nın ise Asya anakarasına doğru etkinliğini arttırması, bu iki devleti askeri sürekli olarak rekabete sokmuştur. Direkt karşı karşıya gelmekten kaçınan taraflar, Çin ve diğer bölgeler üzerinde rekabet etmeye başlamıştır (Tuncoku, 2013: 158). Taraflar arasında süren rekabet, 7 Mayıs 1875'te St. Petersburg'da imzalanan Sahalin-Kuril Değişim Antlaşması ile aradaki deniz ve kara sınırlarını yeniden değiştirmiştir. Buna göre Japonya'nın kontrolündeki Sahalin toprağı Rusya'ya devredilmiş, Kuril Adaları ise Japon devletinin kontrolüne geçmiştir (Akçadağ, İsmayilov, 2016: 95-115).

Harita 2: 1875 Kuril-Sakhalin Takas Antlaşması'na Göre Rusya-Japonya Sınırı

Kaynak: Ministry of Foreign Affairs of Japan, "Japan's Northern Territories: For a relationship of genuine trust", <https://warp.da.ndl.go.jp/info:ndljp/pid/1228104/www.mofa.go.jp/region/europe/russia/territory/pamphlet.pdf> (15.05.2020)

Taraflar arasında toprak ihtilafına dayanan çekişme, nispeten çözümlenmiş olsa da her iki devletin de sahip oldukları yayılcı karakterleri, onları defaatle kaşı karşıya getirmiştir. Buna Avrupa güç dengesinin Asya'daki etkileri de eklendiğinde Rusya ve Japonya arasındaki çekişmenin aktör düzeyinde olduğu kadar sistem düzeyinde de nedenleri olduğu görülmektedir. Nitekim 19. yüzyılın başına geldiğinde İngiltere ve Rusya arasında Asya'da süren güç mücadelesi ve Avrupalı devletlerin sömürgecilik faaliyetleri, uzak doğunun bu iki komşusunu bu defa açık bir savaşa sürükleyecektir.

Rusya ve Japonya arasında Asya anakarasında bulunan etki alanlarının paylaşılmasına ileri gelen çekişmeye İngiltere'nin müdahil olması, ilişkilerin seyrini etkilemiştir. İngiltere, Rusya'nın Çin'de meydana gelen Boxer ayaklanmasını bastırmak bahanesiyle Çin ile yaptığı anlaşma gereği Mançurya'ya asker çıkarmasından rahatsız olmuş ve Japonya'yı denge unsuru olarak görmüştür (Riasanovsky, Steinberg, 2011: 414). İngiltere ve Japonya'nın çıkarlarının örtüştüğü konjunktürde taraflar 1900 yılında bir ittifak

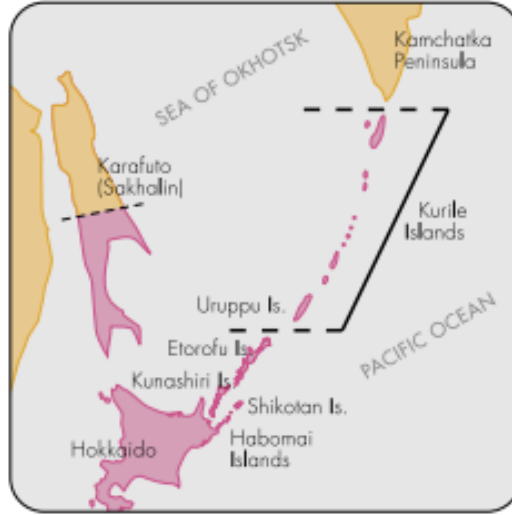
imzalamıştır. Buna göre İngiltere, Japonya ile Rusya arasında çıkacak bir savaşta herhangi bir devletin Rusya'ya yardım etmesi durumunda Japonya'ya yardım etmeyi taahhüt etmiştir. Bu ise etki alanı konusunda Rusya ile anlaşamayan Japonya'yı Rusya'ya saldırma konusunda cesaretlendirdi ve Japon kuvvetleri Rus kontrolündeki Port Arthur'a ani bir saldırı düzenlemiştir (Armaoğlu, 2012: 127). Savaş, Rusların bir dizi yenilgi alması ve nihayetinde Japonya'nın 1905 yılında kesin galibiyeti ile sonuçlanmıştır (Aladağ, 2016: 579-606).

652

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

ABD'nin arabuluculuğunda başlatılan barış görüşmeleri, 1905 Portsmouth Antlaşması'nın imzalanması ile sonuçlanmıştır. Buna göre Japonya, savaşın galip tarafı olarak Sahalin Adasının yarısını denetimine geçirmiş ve Rusya'nın elinde bulunan çeşitli imtiyazların da yeni sahibi olmuştur. Buna göre Rusya, Japonya'nın Kore üzerindeki egemenlik haklarını tanımış; Çin'de elde ettiği imtiyazları Japonya'ya devretmiştir. Diğer bir sonuç ise Rusya'nın Manchurya üzerindeki bütün haklarının feshedilmesidir (Ekrem, 2011).

Harita 3: 1905 Portsmouth Antlaşması'na Göre Rusya-Japonya Sınırı

Kaynak: Ministry of Foreign Affairs of Japan, "Japan's Northern Territories: For a relationship of genuine trust", <https://warp.da.ndl.go.jp/info:ndljp/pid/1228104/www.mofa.go.jp/region/europe/russia/territory/pamphlet.pdf> (15.05.2020)

Rusya-Japonya İlişkilerinde Kuril Adaları Sorunu'nun Analizi

Savaş, modern çağda Asyalı bir devletin Avrupalı bir devlete karşı galip geldiği ve modern endüstrinin kullanıldığı ilk savaştır (Kotkin, 2016). Bu galibiyet ile Japonya sömürgeci bir güç olarak uluslararası ilişkilere dâhil olmuş, peşinden 1910'da Kore'yi ele geçirerek Asya kıtasına daha güçlü yerleşmiştir. Japonya, bu savaşın ardından saldırgan tutumuyla uzak Asya'da kalıcı etkiler doğuran eylemlere girişecektir. 1932 yılında Mançurya'yı ilhak edecek ve ardından 1937'de Çin üzerinde sömürgeci faaliyetlerini yoğunlaştıracaktı (Armaoğlu, 2012: 126).

Asya güç dengesini değiştiren 1904-5 savaşı, Avrupa güç dengesini de etkileyen sonuçlar üretmiştir. 1904 yılında İngiltere ile Fransa anlaşmış; 1907 yılında Rusya, İngiltere'nin Rusya ile anlaşmasının önkoşulu gereği Japonya anlaşma yapmış ve aynı yıl Rusya ile İngiltere bir ittifak anlaşması imzalamıştır. Rusya gerek Japonya ile gerek İngiltere ile imzaladığı anlaşmalar sonucunda uzak doğu sömürge alanlarını Japonya ile güney Asya sömürge alanlarını ise İngiltere ile paylaşmıştır (Armaoğlu, 2013: 443). Bununla birlikte Fransa da Japonya anlaşmaya varınca taraflar ve bloklar belirginleşmiş; böylece Rusya, İngiltere, Fransa ve Japonya bir tarafta; Almanya, Avusturya-Macaristan ve İtalya ise diğer tarafta olmak üzere karşılıklı bir cephe oluşmuştur. Bu denge, Birinci Dünya Savaşı'nın taraflarını da oluşturmuş ve dünya siyaseti açısından kalıcı sonuçlar üretmiştir.

Bu bloklar rekabet, Avrupa güç dengesinin yanında dünya politikasını da etkileyecek ve Birinci Dünya Savaşı'nın taraflarını büyük ölçüde meydana getirecektir. Dünya siyasetinin ve özellikle Avrupa güç dengesinin ve sömürgecilik faaliyetlerinin etkisinde gelişen Rusya-Japonya ilişkileri, Rus Çarlığı'nın ardından Sovyetler Birliği'nin kurulmasıyla 26 Şubat 1926 yılında yeniden tesis edilmiştir. Hitler Almanya'sının gölgesinin düştüğü Avrupa'da siyaset kızınsınca SSCB ile Japonya 1941'de Dostluk ve Saldırmazlık Antlaşması imzalamıştır. İkinci Dünya Savaşı ve sonrası siyasetinin ruhuna uygun olarak ise SSCB, 9 Ağustos 1945 tarihinde Japonya'ya savaş ilan etmiştir. Böylece İkinci Dünya Savaşı sonrası Rus-Japon ilişkileri, uzun soluklu bir anlaşmazlık evresine girmiştir.

Asya'da güç dengesinin değiştiren 1904-5 savaşı, Rusya ve Japonya'nın doğu Asya'da etkinliklerini arttırma mücadelesinin ve İngiltere eksenli küresel sömürgecilik mücadelesinin karşılıklı

653

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

etkileşiminin doğurduğu sonuçların etkisiyle başlamış ve ardından sistemi değiştiren somut sonuçlar üretmiştir. Savaşın etkileri, hem Rusya'nın iç siyasetinde, hem Japonya'nın dış siyasetinde hem de sistemik düzeyde görülmüş ve inşacı teorinin savladığı sosyal etkileşim, somut sonuçlarıyla gerçekleşmiştir. Bu bağlamda Japonya, Rusya'nın kimliğini ve bölgedeki varlığını biçimlendiren bir aktör olarak, ilişkilerinin ilk döneminde itibaren iki devlet arasındaki sosyal inşanın unsuru olmuştur. Bu noktada gerek Rusya Japonya için gerek Japonya Rusya için kimliği oluşturan 'öteki' olarak işlev yerine getirmiştir.

654

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

1.2. İkinci Dünya Savaşı ve İkili İlişkilerin Seyri

Birinci Dünya Savaşı, Avrupa güç dengesi içinde kuvvet merkezlerini oluşturan aktörlerden Rus Çarlığı, Alman İmparatorluğu ve Avusturya-Macaristan İmparatorluklarının varlığını sona erdirmesiyle yeni bir denge ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Ne var ki sistemin hâkim güçleri olan İngiltere ve Fransa bu dengeyi kurmakta başarılı olamayınca Birinci Dünya Savaşı sonrasında ancak geçici bir barış dönemini ortaya çıkmıştır (Armaoğlu, 2012: 196).

Almanya aleyhine ağır şartlar içeren Versailles Anlaşması, onu bu koşullardan kurtulmaya ve sömürge rekabetine katılmaktan alıkoymamıştır. Japonya sömürgecilik tutumunu sürdürmüş Asya kıtasında ciddi bir militarizm ortaya çıkarmıştır. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği ise komünist rejimiyle Avrupa sosyo-ekonomik ve kültürel gelişim çizgisinden ayrılmış ve Avrupa'da yükselen Hitler tehlikesine karşı yine kendisiyle ittifak yaparak Avrupa güç dengesizliğinin kendi aleyhine işlemesinin önüne geçmeye çalışmıştır. İtalya'da yükselen faşizm de istikrarı sarsan bir başka etmen olmuştur.

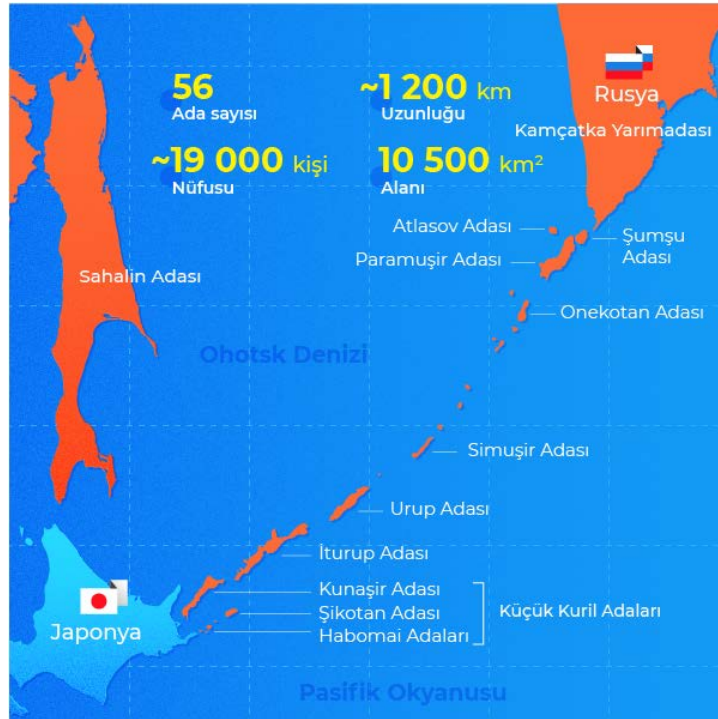
Velhasıl, Avrupa'da barış için ihtiyaç duyulan kuvvetler dengesi oluşmamış ve silahsızlanma çabaları da başarılı olamayınca barış, hassas bir dengede üzerine kurulmuştur. Bu denge, 1929 Buhranı ve Japonya'nın 1931 yılında Mançusya'ya saldırması ile başlayan ve İkinci Dünya Savaşı'na varacak sürecin başlangıcını oluşturmuştur (Armaoğlu, 2012: 287). Japonya'nın 1937 yılında Çin'e saldırmasıyla zirveye ulaşan ihtirasları, SSCB'nin İngiltere ile yakınlaşmasını

Rusya-Japonya İlişkilerinde Kuril Adaları Sorunu'nun Analizi

beraberinde getirmiş ve böylece SSCB ve Japonya, İkinci Dünya Savaşı'na giden süreçte yeniden karşı kamplarda yer almışlardır.

İngiltere'nin yatırma politikası Almanya ve İtalya'nın yayılcı ve saldırgan dış politikası üzerinde etkili olmamış ve 1939 yılına gelindiğinde savaş başlamıştır. Dört yıl süren ve uluslararası ilişkiler sistemini yapısal olarak etkilemiş olan İkinci Dünya Savaşı, Rusya-Japonya ilişkilerinde üzerinde önemli sonuçlar doğurmuştur. SSCB ve özellikle ABD kuvvetlerinin savaşa dâhil olmasıyla İkinci Dünya Savaşı, bu defa Japonya'nın içinde bulunduğu kampın mağlubiyeti ile sonuçlanmıştır. Bu koşullarda SSCB, ileride detaylı olarak değinileceği üzere 1945 savaşında Japonya'ya kaptırdığı toprakları geri almış ve bölgedeki etkinliğini Japonya aleyhine genişletmiştir.

Harita 4: II. Dünya Savaşı Sonrası Rusya-Japonya Sınırı

Kaynak: Kuril Adaları Sorunu, <https://www.diplomatikstrateji.com/kuril-adalari-sorunu/> (18.08.2020)

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki Rusya-Japonya ilişkilerini, ABD faktöründen bağımsız düşünmek olanaksız olmuştur. Zira Japonya, 1951 San Francisco Barış Antlaşması'nın ardından ABD ile Karşılıklı Güvenlik Antlaşması imzalamıştır. SSCB, Japonya ile imzalanan Barış Antlaşmasına, SSCB çıkarlarını açıkça korumadığı ve Japonya'yı silahlandırmanın önünü açtığı düşüncesiyle katılmamıştır. SSCB'nin tavrını belirleyici olan unsur ise şüphesiz ki antlaşmanın, bölgede ABD etkinliğini somutlaştırmasıydı (ОСНОВНЫЕ ДОКУМЕНТЫ..., 2018). Her on yılda bir yenilenmesi öngörülen ABD-Japonya Karşılıklı Güvenlik Antlaşmasına göre ABD, Japonya'da üs elde edecek ve Japonya'nın askeri güvenliğini sağlayacaktı (Ministry of Foreign Affairs of Japan).

1951 Antlaşmasıyla amaçlanan, Japonya'nın silahsızlandırılması olsa da ABD, Asya-Pasifik bölgesinde oldukça kritik bir askeri üs elde etmekteydi. Japonya'nın Çin ile Senkaku/Diaoyu Adaları (Akçadağ Alagöz, 2012) ve SSCB ile Kuril Adaları konusunda yaşadığı ihtilaflar düşünüldüğünde, ABD askeri güvencesinin Japonya için ciddi bir gereklilik olduğu ortadaydı. ABD askeri güvencesinde olan Japonya, askeri harcamalarını ülkenin kalkınmasına yönlendirmeyi tercih etmiş ve SSCB ile ilişkilerinde makul olmayı öncelemiştir (Xu, 2014). ABD, SSCB ve Çin'e karşı kritik askeri konum elde ederken; SSCB, Japonya'nın BM üyeliğini geciktirmiş ve Japonya'yı uluslararası toplumdan izole etme eğilimi sergilemiştir (Gündoğdu, 2014). Bu koşullar altında SSCB, Japonya ile yaşanan Kuriller ihtilafında geri adım atmaya niyeti olmadığını ve pozisyonunu, ABD'nin bölgedeki varlığını göz önünde bulundurarak yapılandırıldığını ortaya koymuştur.

Soğuk Savaş'ın kendisini artık güçlü biçimde hissettirdiği 1950'li yıllar, ABD ile SSCB'nin hızla cepheleştiği bir uluslararası ilişkiler dönemini yansıtmaktaydı. SSCB-ABD gerginliği, SSCB-Japonya ilişkilerinde de karşılık bulmaktaydı. 1947'de kabul edilen Japon Anayasası'nın 9. maddesi askeri kuvvet bulundurmaya yasaklıyor olsa da Japon yönetimi, 1954'te Milli Savunma Kuvvetleri'ni oluşturmuştur (Xu, 2014). SSCB ise Japonya ile imzalanan Barış Antlaşmasına katılmamasına paralel olarak, toprak ihtilafı konusunda tavizsiz davranmaktaydı.

Barış Antlaşması imzalamamış olan taraflar arasında savaş durumu hukuken devam etse de taraflar, savaşın fiilen son bulduğunu ve

diplomatik ilişkilerin kurulduğunu, 1956 yılında Ortak Deklarasyon ile duyurmuştur (Yaponii, 2016). Tarafların pozisyonu, İkinci Dünya Savaşı sonrasını yorumlama konusunda farklılık göstermekteydi. Japonya, San Francisco Barış Antlaşmasının Kuril Adaları demekle Kuzey Topraklarını kastetmediğini, SSCB'nin işgali altındaki adaların (Iturup, Kunashir, Shikotan ve Habomai) Hakkaido Adasının doğal uzantısı olduğunu savunmaktaydı (Northern Territories Issue, 2011). Dolayısıyla bu topraklar Japonya egemenliğine bırakılmalıydı.

İkinci Dünya Savaşı sonlarına doğru SSCB, geçerli olan Tarafsızlık Antlaşmasını ihlal ederek Japonya'ya savaş açmış ve işgallerini, Japonya'nın Potsdam Deklarasyonu'nu, yani teslim olmayı, 2 Eylül'de kabul etmesine rağmen 5 Eylül 1945'e kadar sürdürmüştür (Potsdam Declaration..., 1945). Japonya'nın iddialarına göre SSCB, yasal dayanağı olmadan Kuzey Topraklarını kendi sınırları içine katmıştır (Northern Territories Issue, 2011). Buna karşın SSCB ise San Francisco Barış Antlaşması ile Japonya'nın bu topraklardan feragat ettiğini ve savaş hukuku gereği SSCB'nin işgal ettiği toprakları savaş tazminatı olarak ele geçirme hakkı olduğunu ileri sürmektedir (Ongur, 2015).

SSCB, Atlantik'e çıkışı olan Shikotan ve Habomai adalarını Japon tarafına vermeyi kabul ederken Japonya, söz konusu dört adanın bir bütün olarak iadesini istemiş, bunun üzerine Barış Antlaşması imzalanamamıştır. Diplomatik ilişkilerini tesis eden taraflar, meselenin ileri bir tarihte yeniden ele alınmasını kabul etmiş ve aralarındaki ihtilafa rağmen ilişkilerini geliştirme amacı taşıdıklarını ortaya koymuşlardır (Ongur, 2015).

1957 yılında Japonya, Ulusal Savunma Temel Politikasını benimsemiş ve savunma odaklı bir politika izleyeceğini, ülkeyi ancak dış saldırılardan korumakla yükümlü bir silahlı güç geliştireceğini, hiçbir zaman ulusal bir askeri güç olmayacağını ve nükleer silah geliştirmeye çalışmayacağını beyan etmiştir (Akçadağ Alagöz, 2014). Ancak 1960'ta Japonya, ABD ile 1951'de imzalamış olduğu Karşılıklı Güvenlik Antlaşmasını revize etmiştir. Japonya'nın bu manevrası üzerine SSCB, daha önce Japonya'ya devretmeyi kabul ettiği Habomai ve Shikotan adalarını, ancak Japonya'daki tüm yabancı güçler ülkeyi terk edince ve Barış Antlaşması imzalanınca devredeceğini duyurmuştur (Tuncoku, 2013: 172). Böylece SSCB ile Japonya arasındaki ilişkilerin, ABD'nin bölgedeki varlığına ve Japonya üzerindeki egemenliğine endeksli olduğu yeniden ortaya konmuştur.

1.3. Soğuk Savaş Sonrası İkili İlişkiler

Rusya ile Japonya arasındaki ilişkiler, Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte yeni bir safhaya geçmiştir. Kuril Adaları meselesini çözüme ulaştıracak bir Barış Antlaşması imzalanamamış olsa da Japonya, 27 Ocak 1992'de Rusya Federasyonu'nu, SSCB'nin ardıl devleti olarak tanımıştır (Rozman, 2016: 28). Ülkelerin birbirlerini karşılıklı olarak de jure tanımalarına ve diplomatik ilişki kurmalarına rağmen sözü edilen Barış Antlaşması bir türlü imzalanamamıştır.

658

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

Rusya ve Japonya, Kuril Adaları meselesi ile ilgili olarak çeşitli dönemlerde bir araya gelmişlerdir. Örneğin, 1997 yılında Japon Başbakan Hashimoto ile Rusya Başkanı Yeltsin'in katıldığı görüşmelerde Japonya, 1956'dan beri ilk ve son defa bir öneri getirmiş oldu. Öneri, Etorofu ve Uruppu arasındaki sınırla ilgili idi (Tuncoku, 2013: 195). Bu, 1855 yılında yapılan sınır antlaşmasına atıf yapmaktaydı ancak taraflar arası görüşmeler, barış antlaşması ile bir türlü sonuçlanmamıştır.

Her iki taraf da, meselenin hakkaniyet sınırları çerçevesinde çözümünden yana olmakla birlikte, pozisyonlarını koruma konusunda tavizsiz davranmışlardır. Taraflar arasında gerçekleşen görüşmeler, prensipte çeşitli ortak noktaları saptamaktan fazlasını ifade etmemiştir. 2003 yılında imzalanan Ortak Deklarasyon, taraflar arasında ulaşılmış bir 'eylem planı' olarak kabul edilmiş ve bir yol haritası sunmuştur (Российско-Японские Отношения, 2016).

İki ülke henüz bir antlaşmaya varamamış olmalarına rağmen, aralarındaki diyalogu en üst düzeyde sürdürmektedirler. 2013 yılında Japonya Başbakanı Sindzo Abe, Rusya'yı ziyaret etmiş ve bu ziyarette politik, ticari, kültürel, insani ve diğer pek çok konuda ikili mutabakatlar sağlanmıştır. Yol haritası olarak adlandırılan bu antlaşmaların ardından tarafların dışişleri ve savunma bakanlıkları arasında 2+2 formatında bir istişare mekanizması oluşturulması kararı alınmıştır (Межгосударственные отношения..., 2015). Taraflar G-8, G-20 ve Asya-Atlantik Ekonomi Forumu gibi uluslararası platformlarda da üst düzey görüşmeler gerçekleştirmekte ve siyasi diyaloglarını korumaktadırlar. 2014 Soçi Kış Olimpiyatlarının açılış törenine Şindzo Abe bizzat katılmıştır. Asyatik kültür anlayışı içinde değerlendirildiğinde bu ziyaretin, güçlü bir iyi niyet göstergesi

olduğu ifade edilmiştir. Taraflar, bir yandan nihai barış antlaşmasının sağlanması yönünde çaba harcarken, öbür yanda da ikili ilişkilerin dinamiği olan ekonomiyi öncelemektedirler.

Gerek Japonya gerekse Rusya, yönetici elitleri itibariyle, milliyetçi çizgiler taşıyalar da pragmatik kadrolar tarafından yönetilmektedirler. Bu da, sorunlu alanların geri planda tutulmasını fakat ekonomi ve enerji gibi alanların öne çıkmasını sağlamaktadır. Bu yolla taraflar ekonomik alanda işbirliği geliştirmişlerdir. Ticari ilişkileri oldukça hacimsiz olsa (Economic Relations..., 2019) da taraflar yeni işbirlikleri ve yatırımlar için ortak çalışma sürdürmektedirler (Rusya ve Japonya'nın Ortak..., 2015).

2. RUSYA-JAPONYA İLİŞKİLERİNDE ABD FAKTÖRÜ

Rusya-Japonya ilişkilerini sadece içsel unsurlarla ele almak ve sistemik etkileri göz ardı etmek, açıklamaları ve çıkarımları zayıf kılacaktır. Askeri gücü sembolize eden Rusya ile ekonomik gücü temsil eden Japonya arasındaki ilişkilerinde ABD, önemli ölçüde belirleyici bir aktördür.

Tarihte ve günümüzde Japonya'nın dışa kapanma dönemine son veren ABD (Tuncoku, 2013: 13-14), bugün de bu iki ülkenin uluslararası konumunu belirleyen temel aktör rolündedir. Bunun en son örneği, Japonya'nın, Ukrayna krizi nedeniyle Rusya'ya karşı uygulanan yaptırımlara katılmasıdır. Japonya'yı bu yönde motive eden iki temel unsur olduğunu belirtebiliriz. Bunlardan ilki şüphesiz, ABD ile aynı pozisyonu koruma refleksinde davranmasıdır. Şinzo Abe yönetiminin, Rusya ile olan ilişkilerine zarar vermek istemese de, ABD'ye rağmen bir karar alması beklenemezdi. Nitekim Japon tarafı, ABD'nin 2014-Kırım meselesi sonrasında Rusya'ya uyguladığı yaptırımlara katılmanın Japonya için sembolik olduğunu belirtmekten kaçınmamıştır (Россия-Япония..., 2014). Zira Japonya, Rusya'nın Kırım politikasına karşı kayıtsız kalamazdı. Kuril Adaları meselesinde Rusya'nın ilhakını gayrimeşru bulan Japonya, Rusya'nın Kırım konusundaki ilhakını da benzer bir motivasyonla eleştirmeliydi. Bu arada Japonya'nın, sadece Rusya ile değil, başka komşuları ile de bazı toprak ihtilafları içinde olduğunu da belirtmek gerekmektedir. Kendi dış politikasında tutarlı olmak açısından Tokyo yönetimi, Rusya'nın

Ukrayna konusundaki tutumunu reddetmek durumunda kalmıştır. (Akçadağ, İsmayılov, 2016)

Dolayısıyla Rusya ve Japonya arasındaki ilişkileri etkileyen Kuril Adaları meselesini de özel olarak ele almak gerekmektedir. Bu iki etken birbiri ile de doğrudan ilişkilidir. Kuril Adaları sorununun ABD-SSCB mücadelesinden miras kaldığı unutulmamalıdır. Öte yandan bu mesele, Rusya ile ABD arasında Asya ekseninde devam eden rekabetin de konusudur. ABD, Japonya ile geliştirdiği ilişkiler sistemi vasıtasıyla Asya-Pasifik bölgesinde Rusya ile rekabet edebilmekte ve gerek ekonomik gerek askeri olarak Rusya'yı sınırlayabilmektedir. Japonya ise güvenliğini büyük ölçüde sağlayan ABD karşısında bağımsız bir Rusya politikası geliştirememektedir.

660

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

3. 'UZAK' İKİ KOMŞUNUN (SORUNLU) İLİŞKİLERİ: KURİL ADALARI ANLAŞMAZLIĞI

BM Şartının güç kullanımını düzenleyen maddesine ve savaşı yasaklayan uluslararası hukuk anlayışına rağmen Rusya ve Japonya, 21. yüzyıl uluslararası ilişkiler sisteminde hukuken savaş halinde olan iki devlet olmaya devam etmektedir. Asya-Pasifik'in jeo-stratejik değeri yüksek olan bir bölgesini paylaşan iki komşu devlet, aralarındaki toprak ihtilafını çözemedikleri için İkinci Dünya Savaşı'nın ardından bir Barış Antlaşması imzalayamamış, dolayısıyla da aralarındaki savaşa hukuken bir son verememişlerdir. Ancak taraflar, Güney Kurillerin veya Japon söylemine uygun olacak biçimde Kuzey Topraklarının aidiyeti meselesinde anlaşamasa da aralarındaki diyalogun ve ilişkilerin sürdürülmesine ayrıca önem vermektedirler.

İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna gelindiğinde Japonya, 15 Temmuz 1945'te, müttefik kuvvetlere koşulsuz teslim olduğunu bildirmesine rağmen SSCB, 8 Ağustos'ta Japonya'ya ilan ettiği savaşa ve işgallerine devam etmiş ve fiili harekâtına ancak 2 Eylül tarihinde son vermiştir (Japan Surrenders, 2018). Savaşın gidişatına ve galipler arasındaki görüşmelere bakılırsa SSCB, ABD'nin bölgedeki askeri varlığını dengelemek istemiştir. Bunun üzerine SSCB, Japon egemenliğinde olan Sahalin'in güneyini ve Kuriller'in tamamını kendi topraklarına katmıştır.

Rusya-Japonya İlişkilerinde Kuril Adaları Sorunu'nun Analizi

Japonya'nın teslimi üzerine Atlantik'te güç dengeleri yeniden kurulmuş, Avrupa haritası ekseninde başlayan ABD-SSCB rekabeti, Japonya'nın teslimi üzerine, Atlantik kıyılarına da yayılmıştı. Atlantik'te güç dengeleri yeniden kurulurken Japonya, bu dengenin bir unsuru olarak tasarlanmıştır. 1951 San Francisco Barış Antlaşması, bunun hukuki çerçevesini çizmekteydi. ABD'nin hazırladığı antlaşma metni, her ne kadar Japonya'nın toprak ve egemenlik feragatini içerse ve ABD'nin kazanımlarını kayıt altına alsada SSCB'nin kazanımlarını açıkça düzenlemekten uzaktı. Üstelik SSCB temsilcilerine göre Japonya'yı yeniden silahlandırmayı da amaçlamaktaydı (Из заявления первого..., 1951).

Savaşın gidişatı ve nihai olarak Japonya'ya karşı takınılan tutum, ABD ile SSCB arasında giderek gün yüzüne çıkan bir rekabete işaret etmiştir. Zira ABD ve SSCB, savaşta aynı tarafta yer alsalar da toprak kazanımları ve saha hâkimiyeti konularında açık bir çekişmenin içindeydiler. Nitekim bu etki, Soğuk Savaş dönemi boyunca Japonya-SSCB ilişkilerine de yansımıştır.

Yukarıda anlatılanlarla birlikte düşünüldüğünde Kuril Adaları anlaşmazlığı, sadece iki tarafı değil, diğer küresel aktörleri de ilgilendiren stratejik bir boyut içermektedir. Bölgenin, ticaret yolları ve balıkçılık açısından öneminin yanında deniz hukukundan kaynaklı karasuları ve münhasır ekonomik bölgeyi belirlemesi hasebiyle, Adaların stratejik boyutunu arttırmaktadır. Rusya açısından düşünüldüğünde, iç deniz konumunda olan Ohotsk Denizi'nin Atlantik'e açılan deniz sahasını ifade eden Kuril Adalar zinciri, Rusya'nın doğu topraklarının denizlere açılan yegâne yoludur. Kamçatka'nın kuzey doğusu, iklim şartları nedeniyle deniz trafiğine elverişli değildir. Bunun dışındaki tek seçenek, Tatar Boğazı'nı aşırıp Japon Denizini kullanmak yolu ile 'sıcak denizlere' inmektir. Bu seçeneğin en stratejik yol olduğu tabii ki söylenemez.

Bölgenin Rusya için bu denli kritik bir değeri ifade etmesi, ABD'nin de ilgisini çekmekte ve sonuçta doğal bir stratejik rekabet alanı ortaya çıkmaktadır. Yani mesele, ABD-Rusya rekabetinin ve dolayısı ile de uluslararası ilişkilerin bütününe ilgilendiren bir boyut kazanmaktadır. Bu bağlam, Kuril Adaları meselesinin çözümünü güçleştiren bir faktör olarak değer kazanmaktadır.

661

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

Harita 5: Ohotsk Denizi

662

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

Kaynak: "Ohotsk Denizi Nerededir?" <http://www.nkfu.com/ohotsk-denizi-nerededir/> (25.10.2018)

Meselenin girift yapısına ve çok boyutluluğuna rağmen, taraflar iki ülke arasındaki politik diyaloga ihmal etmemişlerdir. Japonya'nın Rusya ile arasındaki bu sınır meselesini öncelememesinin önünde başlıca üç neden vardır: Asya-Pasifik bölgesinde istikrarın devamı, Rus pazarındaki Japon yatırımlarının varlığı ve Rusya'nın güçlenen küresel konumunun etkileri (Российско-Японские Отношения, 2016). Rusya açısından ise meselenin acil çözümünü gerektiren bir konjunktür bulunmamaktadır. Taraflar arasında ekonomik ve diplomatik ilişkiler sürmektedir. Karşılıklı ilişkiler, ortak sınır güvenliği ve çeşitli hukuksal meseleleri de içermektedir. Bölgeler arası diyaloglar ile iki ülkenin yerel yönetimleri de çeşitli forumlar yoluyla ortak çalışmalar yapmaktadırlar. Japon vatandaşlarının 1986'da yasaklanan Güney Kuriller bölgesini ziyaretleri artık organize edilmeye başlamıştır. Bu bağlamda Güney Kurillerden Japonya'ya ve Japonya'dan Güney Kurillere girişler konusunda karşılıklı vizesiz geçişler düzenlenmiştir. Bu, tarafların iyi niyetine dair bir gösterge olarak değerlendirilmelidir.

Rusya ve Japonya, adaların kullanımının meşru zeminde gerçekleşmesi noktasında oldukça hassas davranmaktadırlar. Taraflar

gerek eğitim kitapları, gerekse de karşılıklı sivil ziyaretler yoluyla çeşitli manevralar sergileyerek meseleye meşruiyet zemini yaratmaya çalışmaktadır. Bu nedenle ilişkiler oldukça hassas bir zeminde yürütülmekte ve mütekabiliyet ilkesi çerçevesinde taraflardan birinin elde edeceği kazanıma muhatabı tarafınca anında karşılık verilmektedir. Taraflar, tezlerini güçlendirecek her hamleyi yapmakta ve sorunun çözümü konusunda ellerini güçlendirecek en ufak bir manevrayı bile önemsemektedirler.

Rusya ile Japonya arasındaki ilişkilerin çatışmacı mahiyeti, karşılıklı olarak kimlik inşasında belirli bir rolü de yerine getirmektedir. Rus kimliğinin yayılmacı karakteri ve bekanın toprak kazanımı ile ilişkilendirilmesi, Kuril Adaları meselesinde Moskova hükümetinin diplomatik manevra alanını daraltmakta ve Rus kimliğini militarize etmektedir. Rus ve Japon milli eğitim bakanlıkları karşılıklı olarak, ihtilafı toprakların aidiyeti üzerine ulusal iddialarını ders kitaplarında işlemektedir. Taraflar, adı geçen toprakların tarihsel olarak kendilerine ait olduklarını iddia etmektedirler (Japan Approves..., 2019). Dolayısıyla Kuril Adaları meselesi, Rus kimliğinin inşa sürecinde belirli bir etki üretmektedir. Rus milli eğitim bakanlığının ders müfredatlarının Kuril Adaları meselesini dikkate alarak hazırlıyor oluşunu da bu bağlamda değerlendirmek gerekmektedir (Miranov, Medvedeva, 2019).

3.1. Tarafların Tezleri

Küresel etki doğuran ve bölgenin güç dengeleri içinde değerlendirildiğinde etki kapasitesi oldukça yüksek olan Kuril Adaları meselesi, taraflar arasında yapılan pek çok görüşmeye ve girişime rağmen çözümsüzlüğünü korumaktadır. İhtilafı topraklarda fiilen Rus hâkimiyeti söz konusu olsa da mesele, ürettiği uluslararası etki nedeniyle de halen nihai çözüme ulaşmamıştır. Taraflar, tezleri konusunda zaman zaman esnek davranışlar da bu, iki ülke arasında nihai bir barış antlaşmasının imzalanması için yeterli olmamaktadır.

3.1.1. Japonya'nın Tezleri

Japonya, SSCB'nin 1875 Antlaşmasına aykırı olarak Sahalin'in güneyini ve Kuriller'i işgal ettiğini ve halen işgal altında tuttuğunu iddia etmektedir (Northern Territories Issue, 2011). San Francisco

Antlaşmasını imzalayan Japon lider, Çarlık Rusya ile Japonya arasında 1875 yılında imzalanan sınır anlaşmasına atıfta bulunuyor ve Kuriller konusunda bu anlaşmayı temel aldığını vurguluyordu (Japon Başbakanının Konuşması, 1951).

Japonya ile Müttefik Kuvvetler arasında imzalanan bu antlaşma, ABD ile SSCB arasındaki rekabetin gözle görülür biçimde geliştiği bir dönemde gerçekleşmiştir. SSCB, kazanımlarının görmezden gelindiği iddiasıyla antlaşmaya taraf olmamıştır. Aslında anlaşmanın 2. Kısım 2. maddesinin c bendi, Japonya'nın 1905 Portsmouth Antlaşması ile elde ettiği Kuriller ve Güney Sahalin topraklarındaki haklarından feragat ettiğini bildirmekle beraber SSCB'nin egemenliğini deklare etmemekteydi (Treaty of Peace with Japan, 1951).

664

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

Burada önemli bir nokta, SSCB'nin taraf olmadığı anlaşmaya konu olan ve Japonya'nın feragat ettiği toprakların, fiilen SSCB'nin denetiminde bulunuyor olmasıydı. SSCB, fiiliyatı hukuki bir metinle tescilleyebilecekken buna imkân bulamamıştır. Bu durum, Japonya'nın söylemine de dayanak olmaktadır. Japonya'nın resmi görüşüne göre 'Kuzey Toprakları', Hokkaido körfezinde yer alan dört adadan (Habomai, Shikotan, Etorofu ve Kunashiri) oluşmaktadır. Dolayısıyla Kuzey Toprakları, Kuril Adaları'na dâhil değildir ve Kuril Adaları ile birlikte değerlendirilmeyeceği için Japonya'ya ait olmalıdır.

Harita 6: Rusya ve Japonya Arasında 1855 ve 1945 Yıllarında Oluşan Sınırlar

665

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

Kaynak: Sabir Askeroğlu, "Rusya Japonya Yakınlaşması ve Değişebilecek Dengeler" <https://www.stratejikortak.com/2016/05/rusya-japonya-iliskileri.html> (17.04.2019)

Japonlar bu toprakları Ruslardan önce ele geçirmiş ve burada varlık göstermişlerdir. 19. yüzyılın başlarında Japonlar, söz konusu dört adayı denetimleri altına almışlardır. Rusya ve Japonya arasında 1855 yılında imzalanan Ticaret, Seyrüsefer ve Sınır Antlaşmasına göre Etorofu (ve güneyi Japonya toprağı) ve Uruppu (ve kuzeyi Rusya toprağı) doğal sınır olmuştur. Bu dört ada (Kunaşir, Şikotan, İtrup ve Habomai) hiçbir zaman yabancı denetimine girmemiştir. İkinci Dünya Savaşı sonlarına doğru SSCB, geçerli olan Tarafsızlık Antlaşmasını ihlal ederek Japonya'ya savaş açmış ve Japonya Potsdam Deklarasyonu'nu kabul ettikten sonra bile 2 Eylül 1945'e kadar işgallerine devam etmiştir. SSCB, hiçbir yasal dayanağı olmadan bu dört adayı kendi topraklarına katmış ve 1949'da adalarda yaşayan yaklaşık 17.000 kişiyi de oradan sınır dışı etmiştir (Northern Territories Issue, 2011).

Nihai olarak Japonya, 1855 yılında taraflar arasında yapılan ticaret ve sınırlar sözleşmesine dayanarak adaların kendisine ait olduğunu öne sürmektedir. Ayrıca İkinci Dünya Savaşı'nı resmen sonlandıran 1951 San-Francisco Antlaşması'nı SSCB'nin imzalamadığından yola çıkarak

bu devletin Kuril Adaları'yla ilgili sınır düzenlemesine de dâhil olmadığı tezini ileri sürmektedir.

Japonya, bu adaların ulusal topraklara katılması şartı ile Moskova ve Tokyo arasında bir barış antlaşmasının da imzalanabileceğini ifade etmektedir. Sorunu çözmek ve bir barış antlaşması imzalamak, taraflar arasında akdedilen şu antlaşmalar çerçevesinde olası gözükmemektedir: ihtilafli dört ada konusunda müzakerelerin yapılabileceğini bildiren 1993-Tokyo Bildirisi, ihtilafli adalar konusunda bir çalışma grubunun oluşturulmasını öngören 1998-Moskova Ortak Bildirisi (Akçadağ, İsmayilov, 2016: 95-115), sorunların çözümü için yasal zeminin 1956 Japonya-SSCB Ortak Deklarasyonu olduğunu bildiren 2001-İrkutsk Beyanı (Irkutsk Statement by the Prime..., 2019) ve diyaloga dayalı müzakereleri öngören 2003-Japonya-Rusya Eylem Planı (Japan-Russia Action Plan, 2019). Japonya, dört adanın kendisine iadesi durumunda, iade süreci konusunda esnek olmaya hazır olduğunu da bildirmekteydi (Northern Territories Issue, 2011).

ABD'nin Japonya'nın pozisyonunu desteklediğini sürekli ve özenli şekilde vurgulayan Japonya'ya karşın ABD, askeri boyutu da olan bu meselede temkinli yaklaşmayı tercih etmektedir. Washington yönetimi, ABD'nin güvenlik taahhüdünün, Japonya'nın fiilen siyasi egemenliği altındaki yerleri kapsadığını vurgulamaktadır (Lobanova, Simonenko, 2016: 4). Böylece ABD, Japonya'nın tezlerinden dolayı Rusya ile doğrudan karşı karşıya gelmekten de kaçınmış olmaktadır.

Kuzey Kuriller'in aidiyeti meselesinin Japonya için ifade ettiği politik ve stratejik anlam, Japonya'nın tavrını belirlemektedir. Japonya'nın diğer ihtilafli toprakları gerek deniz gerekse de kara hâkimiyeti ve münhasır ekonomik bölgelerin denetimi konusunda önemli sonuçlar doğurmaktadır. Üstelik Rusya ile ihtilafli olan adalar, önemli bir yaşam sahasını da ifade etmektedir. Ayrıca Japonya, kendisinin katılmadığı görüşmelerde topraklarla ilgili karar alınmasını tanımak istememektedir. ABD'nin yanında AB'nin de Japonya'nın tezlerini desteklediğini 2005 yılında beyan etmesi ile Japonya, sorunun çözümü konusunda Rusya'ya karşı daha tavizsiz davranması noktasında ABD ile Müttefikleri tarafından zorlanmaktadır (Çekov, 2015). Dönemin ABD Dışişleri Bakanı Dulles'in Japonya'ya gönderdiği notada Tokyo'nun Kuzey Toprakları'ndan vazgeçmesi halinde ABD'nin kontrolündeki Okinawa adasını geri alamayacağını ve ABD

Rusya-Japonya İlişkilerinde Kuril Adaları Sorunu'nun Analizi

tarafından Japonya'ya yapılan yardım programlarının durdurulacağını bildirmesini bu bağlamda değerlendirmek gerekmektedir (Akçadağ, İsmayilov, 2016: 95-115).

Japonya, kendisine ait olduğunu iddia ettiği bu topraklara kavuşursa, önemli bir doğal kaynak rezervine sahip olacak ve Ohotsk Denizi'nde sağlayacağı mutlak kontrol imkânı ile Rusya karşısında önemli bir stratejik kazanım elde edecektir. Zira Rusya'nın bölgedeki donanma gücü, "sıcak denizlere", Ohotsk Denizi'nin iki çıkışından biri olan Ekaterin Boğazından geçmektedir ve buranın denetimi, bu yüzden son derece kritiktir. Ne var ki kışın bu geçişler de buzlarla kapanmakta ve Rus donanması, Japonya ile Hansyu ve Hakaido Adaları arasında yer alan Sangar Boğazı'nı kullanmaktadır (Smolenskiy, 2016).

Harita 7: Sangar/Tsugaru Boğazı

Kaynak: Aziz Yardımlı, "Japonya'nın Batılılaşması: Etik Olmaksızın Ekonomi" http://azizyardimli.com/japonya_ve_etik/2_japonya_etik_teknoloji.html (17.04.2019)

Bu bağlamda Kuzey Toprakları'nın Japonya'ya iadesi, Tokyo yönetimi için oldukça jeo-stratejik bir meseledir. Öte yandan sosyo-ekonomik ve politik olarak da önemli bir iç siyaset konusudur. Mesele, Japonya-ABD Güvenlik Antlaşması nedeniyle de küresel boyut içermektedir. Rusya ile Japonya arasındaki ikili ilişkilerin yanında küresel boyutları bulunan Kuzey Toprakları meselesi, mevcut küresel sistemin ürettiği şartlarda mevcudiyetini koruyacağı benzenmektedir.

668

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

Japon seçkin sınıfı, 1980'li yıllardan itibaren Japonya'nın ekonomik kapasitesi ile orantılı dış politik etkiler yaratılması yönünde önemli bir duruş sergileme kararı almışlardır (Проблема Курильских островов..., 2015). Bu duruş, daha sonraki karar alıcıları da baskılayan önemli bir etmendur. Örneğin Japonya Başbakanı Abe, adalar meselesinin bir şekilde, gerekirse taviz vererek çözülmesinden yanayken, Dışişleri Bakanlığı, toprakların Japonya'ya iadesi konusunda tavizsiz görünmekten yana olmuştur (Smolenskiy, 2016). Kamuoyunda ise bu konuda görüş farklılığı bulunmaktadır; genç nüfus mesele ile fazlaca ilgilenmezken veya adaların aidiyetini önemsemeyken, daha yaşlı olan nüfus ise konu hakkında hassasiyet göstermektedir. Politik elit için mesele daha ziyade stratejik, ekonomik ve psikolojik boyutu ile önem taşımaktadır (Smolenskiy, 2016). Bu boyutlar, Japonya'nın ihtilafın çözümü yönündeki manevra alanını daraltan önemli etmenlerdir.

2.1.2. Rusya'nın Tezleri

Rusya'nın temel pozisyonu, Kuril Adaları'nın SSCB'ye bağlı olduğunun herkesçe kabul edildiği İkinci Dünya Savaşı'nın sonuçlarına ve savaş sonrasının uluslararası normlarına dayanmaktadır. Moskova adaların, İkinci Dünya Savaşı sonuçlarına göre Japonya'nın mağlup olduğuna dair antlaşma gereği kendisine geçtiğini, hatta adaların statüsünün Şubat 1945 yılı Uzak Doğu meselelerine ilişkin Kırım Antlaşması ve Temmuz 1945 Potsdam Deklarasyonu gereği belirlendiği ve Japonya'nın 1951 San-Francisco Antlaşmasını imzalayarak adalardan vazgeçtiğini kabul ettiğini ileri sürmektedir. Son olarak ise Rusya, 1956'ta taraflar arasında imzalanan ikili deklarasyonda da barış antlaşmasının sağlanmasına öncelik tanınırken Japonya'nın adalarla ilgili bir görüş bildirilmediğini savunmaktadır (Rusya Japonya Yakınlaşması..., 2018).

Üstelik Japon İmparatoru ve hükümeti adına belgeyi imzalayan delegasyon, teslim belgesinin altıncı paragrafında, Potsdam Deklarasyonun şartlarını kabul ettiğini ve Müttefik Kuvvetlerin her eylemini koşulsuz olarak tanıdığını beyan etmiştir (Japan Surrenders, 2018). SSCB de galip devlet olmanın ayrıcalığına dayanmış ve 1951 yılında Japonya ve Müttefik Kuvvetler arasında imzalanan Barış Antlaşmasına taraf olmayarak aslında kazanımlarını koruduğunu savunmuştur.

SSCB adına San Francisco Barış Antlaşmasını imzalamak için ABD'de bulunan dönemin SSCB Dışişleri Bakanı Andrey Gromiko, antlaşmayı imzalamamıştır. Rus delegasyonuna göre Antlaşma, Uzak Doğu'ya kalıcı barış getirmemekte; ABD'nin kaba baskısı ile Çin Halk Cumhuriyeti'nin (ÇHC) katılımını engellemekte; konu SSCB ile istişare edilmemiş olmakta; ABD hegemonyası altındaki Japon hükümetinin kamuoyu görüşünü yansıtmamakta; ÇHC'nin Tayvan üzerindeki egemenliğini Kahire ve Potsdam Konferanslarına aykırı olarak tanımamakta; Yalta'da varılan mutabakata aykırı olarak SSCB'nin Güney Sahalin ve Kuril Adaları'ndaki haklarını tanımamakta olduğu ve daha önce müttefikler tarafından kendi aralarında yapılan protokole aykırı olarak ayrı bir barış anlaşması olması nedeniyle SSCB tarafından imzalanmayacaktır (Из заявления первого..., 1951). Ayrıca Antlaşma, Japonya'da militarizmin yeniden yükselmesine karşı bir önlem içermemekte, Japonya'yı neredeyse bir Amerikan üssü haline getirmekte, Japonya'yı Sovyetler Birliği'ne karşı kıskırtmakta ve birçok Japon adasını, ABD ile ilgisi olmamasına rağmen, ABD'ye devretmektedir (San Francisco Barış Antlaşması, 1951). Böylesi koşullarda SSCB delegasyonu, itirazlarını dile getirmiş ve Japonya ile imzalanan antlaşmaya taraf olmamıştır. Buna rağmen Japonya, Kuril Adaları ve Kuzey Sahalin topraklarındaki haklarından vazgeçmişti (Çekov, 2015).

İkinci Dünya Savaşı sırasında kendi denetiminde olmayan topraklardan feragat etmesine rağmen Japonya, söz konusu toprakların SSCB'ye bırakılmasını herhangi bir antlaşmayla onaylamamıştır. Sorunun bu şekilde gelişmesi, problemi derinleştirmiş ve daha müzakereler sırasında Japonya'nın, Küçük Kuruller'in (Shikotan ve Shamobai takımadalarının), Japonya'ya bağlı olan Hokkaido Adasının ayrılmaz parçaları olduğunu belirtmesine neden olmuştur. İlerleyen zamanlarda bu iddialar, Iturup ve Kunashir adalarını da kapsayacak biçimde genişletilmiştir (Çekov, 2015).

Bununla birlikte Sovyet tarafı, bölgede ABD ile oluşan dengeleri de gözeterek Japonya ile arasında yaşanan sorunun çözümü için çeşitli önlemler vermeye hazır gözükmekteydi. 1956 yılında SSCB ile Japonya, ilişkilerin iyileştirilmesi deklarasyonunda, taraflar arasında bir barış antlaşmasının imzalanması halinde SSCB'nin, Shikotan ve Habomai Takımadalarını Japonya'ya devredeceği net olarak belirtilmiştir (Çekov, 2015). Ancak bilindiği üzere taraflar arasında şimdiye dek nihai bir barış anlaşması henüz imzalanmamıştır.

670

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

Taraflar arasındaki görüşmelerin nihai bir antlaşma ile sonuçlanmamasında ABD etkisini de değerlendirmek gerekir. Zira tarafların aralarındaki anlaşmazlığı çözmeleri, hem Sovyetler Birliği'nin bölgedeki etkinliğini arttırabilir hem de ABD denetimindeki Japon adalarının statüsünü gündeme getirebilir. Nitekim Japonya ile ABD arasında 1960 yılında imzalanan Güvenlik Antlaşması ile SSCB-Japonya görüşmeleri ciddi biçimde çıkmaza girmiştir (Çekov, 2015). Bu aşamadan sonra Japonya, Kuzey Kuriller olarak tanımladığı diğer iki adayı da talep ederek görüşmeleri çıkmaza sokmuştur. Japonya'nın söz konusu talebi, ülkesinin kamuoyu ve siyasi seçkinler tarafından da desteklediği için, gelecekteki karar alıcıların meseleyi çözme yönündeki hareket alanı oldukça kısıtlamıştır.

Öte yandan belirtilmesi gerekir ki Japonya, SSCB ile kurulan diplomatik ilişkilerden sonra Kuriller'in geri kalanı ve Sahalin'e dair herhangi bir yeni iddia da ortaya koymamıştır (Çekov, 2015). Sovyet Rusya'nın pozisyonu, Japonya'nın İkinci Dünya Savaşı sonunda varılan antlaşmalara ve BM Kurucu Şartı'na dayanmaktadır. 1956 yılında Japonya da BM'ye katılarak söz konusu antlaşmanın yükümlülüklerini kabul etmiştir. Günümüzün Rus Dışişleri Bakanı Lavrov, basın mensupları ile şunu paylaşmıştır: "BM'nin 107. Maddesi, Müttefik Kuvvetlerin eylemlerini koruma altına alır. Başka bir ifade ile bunun hukuksal anlamı şudur ki, bir şeye dokunma." (Çekov, 2015).

Rusya, ihtilafli toprakları sadece jeo-stratejik gerekçelerle değil, ekonomik gerekçelerle de elinde bulundurmaya devam etmek istemektedir. Zira Kuriller ekonomik anlamda önemli kaynakları barındırmaktadır. Eşsiz renyum rezervleri, doğalgaz ve petrol yatakları adaların Münhasır Ekonomik Bölgesi içinde bulunmaktadır. Adalar ayrıca tatlı su kaynakları açısından da oldukça zengindir. Yani

adalar, sadece kara alanları bakımından değil, sahip olduğu münhasır ekonomik bölgeleri ve ifade ettikleri coğrafi değerleri ile de son derece büyük jeo-stratejik önem arz etmektedirler (Smolenskiy, 2016). Bundan başka adalar, yerleşimciler meselesi nedeniyle insani bir boyut da içermektedir. Dolayısıyla Kuril Adaları sorunu, çok boyutlu özelliği ile iki taraf arasında ihtilaf konusu olarak kalmaya devam etmektedir.

4. RUS-JAPON SOSYAL İNŞASININ DİNAMİĞİ OLARAK 'İHTİLAFLAR'

Rusya-Japonya ilişkileri, özellikle uluslararası ilişkiler teorileri ile ilgilenen araştırmacılar için ilgi çekici bir çalışma sahasını ifade etmektedir. Ne güç merkezli çatışmacı yaklaşım savunucuları ne de işbirliği merkezli yaklaşımın savunucuları ihtilaflarını bir türlü çözüme ulaştıramamış iki devletin karşılıklı ilişkilerine dair yeterli bir anlamlandırma ve değerlendirme ortaya koyamamışlardır. Her iki paradigmanın prensipleri ile reel politik durum arasında uyumsuzluk gözlenmektedir. Asya medeniyetlerini sembolize aktörlerden olan Japonya ve Rusya arasındaki ihtilaflı ilişkiler, bilindik ana akım teoriler ile açıklanamamaktadır (Acharya, Buzan, 2018: 18). Ana akımın uluslararası ilişkiler teorilerinin 'aktörler güç elde etmek ister' veya 'anarşik sistemde aktörler kendi kendilerini korur' gibi temel savı dışında dış politika davranışı sergileyen Japonya'nın dış politikası, yeni paradigmalar ile ele alınması icap eden bir aktördür.

Askeri güç elde etmesi İkinci Dünya Savaşı sonrasında sistemin galip devletleri tarafından kısıtlanan Japonya, ekonomik anlamda model olacak seviyede bir gelişim göstermiştir. Burada görülmektedir ki klasik teorilerin kolayca açıklayamadığı bir dış politika söz konusudur. Ancak inşacı teorinin çerçevesini çizdiği yaklaşım, siyasi sınırlara yakın ama sosyo-ekonomik merkezleri birbirine oldukça uzak olan iki ülke ilişkilerini makul ölçüde açıklayabilmektedir. Bu açıklamalar, ne sadece güç ilişkilerine yaslanarak ne de sadece işbirliği ve kurumsallığa dayanarak yapılmaktadır. İnşacı teoriye açıklama gücü veren unsur, kimlik-çıkar ilişkisine yaptığı vurgu yolu ile Rusya-Japonya ilişkisini hem sosyal dinamikleri bakımından hem de sistemik etkiler düzeyinde ele almasıdır.

İnşacı yaklaşımın tespit ettiği sosyal etkileşim yolu ile önemli sonuçlar doğuran Rusya-Japonya komşuluğu, Kuril Adaları anlaşmazlığını çözecek dinamikleri henüz üretememiştir. Bir yandan silahsızlandırılmış ama ekonomik anlamda oldukça güçlü Japonya, öbür tarafta askeri anlamda oldukça güçlü ama ekonomik anlamda sınırlı kaynaklara sahip Rusya, toprak ihtilafını çözecek araçları da henüz geliştirememişlerdir. Japonya, Rusya'ya baskı yapacak güç unsurlarından yoksundur ve sadece ekonomi ile sınırlı dış politika araçlarına sahiptir. Japonya açısından güç araçlarını denetleyen ABD ise bu meselenin çözümüne doğal olarak dâhildir ve Rusya-Japonya ilişkilerinin seyrini etkilemektedir. Rusya ise statükonun avantajlı tarafıdır ve bu durumu koruyacak araçları da envanterinde bulundurmaktadır.

Her iki tarafın dış politika motivasyonunda milliyetçi çizgilere karşın pragmatik bir yön de sezilenmektedir. Rusya açısından değerlendirildiğinde denilebilir ki Moskova yönetimi, ancak statükodan daha büyük kazanç vaat eden bir dengenin meydana gelmesi durumunda meselenin çözümü için somut adımlar atacaktır. Kuril Adalarının jeo-stratejik önemi ortadadır. Dolayısıyla Güney Kuriller/Kuzey Toprakları, bu bütüncül stratejinin dışında değerlendirilmeyecektir. Zira ihtilafın temel düğümü, bu söylem ile atılmaktadır. Japonya tarafından kullanılan "Kuzey Toprakları" söylemi, Japonya ana karasında yakın olan ihtilafı adaları, bir bakıma Kuril Adaları bütününden ayırmakta ve Rusya'nın kontrol ettiği Kuril Adaları bütününe dışında tutmaktadır.

Rusya ise nihai bir barış antlaşmasının sağlanması şartıyla ihtilafı çözmeye hazır olduğunu bildirmektedir. Rusya'yı buna iten en güçlü motivasyon, toprak sorununun çözümü ile elde edilecek jeo-stratejik pozisyon yolu ile ABD'nin bölgedeki etkinliğinin sınırlandırılabilme ihtimalidir. Japonya ise toprak kazanımı ile hem yaşam alanını genişletebilecek hem de yeni bir ekonomik hareket alanı elde edebilecektir. Buradan hareketle taraflar, meseleye pragmatik yaklaşarak, sorunu çözüme ulaştıracak bir dış politik söylem geliştirme hususunda zorlanmayacaklardır.

İkili münasebetlerin bütününe bakıldığında Rusya ile Japonya arasındaki ilişkilerin dinamiğinin ekonomi; ilişkileri belirleyen temel etmenin toprak ihtilafı; ilişkilerin gidişatını belirleyen ana faktörün ise ABD'nin Japonya dış politikası üzerindeki etkisi olduğu

anlaşılmaktadır. Soğuk Savaş yılları ardından yumuşamanın etkileri, Rus-Japon ilişkilerine henüz tam yansiyabilmiş değildir. Bu aşamada denilebilir ki inşacı teorinin savladığı yapı-yapan ilişkisi, Kuril Adaları sorunu bağlamında, Rusya ile Japonya arasındaki iletişime de gözlemlenmektedir. Öyle ki ihtilafı toprakların ifade ettiği stratejik değer, meseleyi uluslararasılaştırmakta ve bu da taraflar üzerine sistem düzeyinde bir etki yükü bindirmektedir.

Her iki taraf da Kuril Adaları meselesini güvenlikleştirmektedir.¹ Böylece sistem, Rusya-Japonya ilişkilerinin temel belirleyenlerinden biri olarak ilişkileri inşa etmekte ve dönüştürmektedir. Öte yandan ikili ilişkilerin sorunun çözümünü mümkün kılacak yönde gelişmesi, bölgedeki güç dengelerini etkileme kapasitesi üretecektir. Bu nedenle tarafların toprak ihtilafı konusunda ulaşacağı mutabakat, sistemin doğrudan kendisini dönüştürme kapasitesi üretecektir. Dolayısıyla inşacı teorinin savladığı sosyal yapılanma, taraflar arası ilişkilerde gözlemlendiği kadarıyla, sistem ile bir bütün olarak tarafların ilişkisi arasında da gözlemlenmektedir.

Tarafların taşıdıkları tüm arzulara rağmen nihai bir barış antlaşmasının imzalan(a)mamış olmasının önemli bir nedeni de ABD'nin denklemdeki etkisidir. ABD'nin söz konusu etkisi, tarafların güven problemi yaşamasını da tetiklemektedir. Bu nedendir ki Rusya ve Japonya, İkinci Dünya Savaşı'nda taraflar arasında başlayan savaşın bitimini bildirir belgeyi ancak 1956 Ekiminde imzalayabilmiştir. Bu belgenin birinci maddesi, SSCB ile Japonya arasında savaşın bittiğini ve taraflar arasında diplomatik ilişkilerin kurulduğunu ortaya koymaktadır (Smolenskiy, 2016). Ancak taraflar, ABD'nin bölge üzerindeki hâkimiyetini sürdürme endişesi nedeniyle, ihtilafı çözüme yönünde nihai bir adım atamamaktadır.

ABD, tarafların doğal olarak rekabet halinde kalmasını istemektedir ki bu karşı karşıya geliş, iki taraf arasında güven sorununun aşılmasını güçleştirsün. Son olarak Kuril Adaları meselesi ile doğrudan ilişkilendirilebileceği için Kırım konusunda farklı pozisyonları

¹ Taraflar, Kuril Adaları sorununu basit bir sınır anlaşmazlığının ötesinde algılayarak meseleyi ulusal güvenlikle ilişkilendirmektedir. Dolayısıyla sınır anlaşmazlığı, olağanüstü tedbirler alınması gereken bir mesele olarak algılanmaktadır.

benimseyen Rusya ve Japonya, ABD merkezli uluslararası baskılara rağmen ve Kırımın ilhakına yönelik tüm eleştirilerine rağmen aralarındaki ilişkileri sürdürmüştür. Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik müdahalesine tepki gösteren Tokyo yönetimi, ABD'nin engelleyici yaklaşımına rağmen Rusya ile olan ikili ilişkilerini, takınmak zorunda oldukları dış politika eylemlerinden hassasiyetle ayırıştırarak sürdürmüştür (Çekov, 2015).

Yukarıda anlatılanlarla birlikte düşünüldüğünde Kuril Adaları sorunu nedeniyle yaşanan ihtilaf, karşılıklı algıları, dolayısıyla ikili ilişkileri biçimlendiren temel inşa unsuru olarak öne çıkmaktadır. Karşılıklı güven sorununu tetikleyen ve rekabeti besleyen ihtilaf, Rusya-Japonya ilişkilerini biçimlendiren en güçlü etmen olarak değerlendirilmelidir.

674

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

SONUÇ

Bize göre Rusya ile Japonya arasındaki mesele esasen, uluslararası ilişkiler sisteminin tamamını ilgilendirir ve bu bağlamda da sistem, ikili ilişkileri inşa eden temel unsurlardan biri olarak öne çıkar. Yapıyapan bağlamında değerlendirildiğinde Rusya-Japonya münasebeti sistem ile girdiği sosyal inşaada karşılıklı olarak biçimlenmektedir. Bu noktada Japonya, Rusya'nın Grand Stratejisini gerçekleştirmek için kurguladığı tali stratejisi olan Asya'da güç merkezi inşa etme politikasının odağındadır. Ayrıca Japonya, toprak talebinden vazgeçmeyerek ürettiği tehdit nedeniyle Rusya'nın ulusal rolünü, dolayısıyla dış politikasını doğrudan etkilemektedir. Rus kimliğinin inşasında kurucu unsur olarak etki üreten Japonya, böylece Rus dış politikasının kurgulanmasında belirgin bir rol oynamaktadır.

Bu yönleri ile Rusya-Japonya münasebeti, ikili ilişkilerin ötesinde bir anlam ifade ederek uluslararası ilişkiler boyutunu korumaktadır. Doğasının çatışmacı mahiyetine rağmen, tarafların diplomasiyi öncelemesi ve barışçıl yaklaşım geliştirmesi nedeniyle ikili ilişkiler sağlıklı biçimde yürütülmektedir. Devletlerarasında nihai bir barış antlaşmasının imzalanamamış olmasına rağmen taraflar, yaşanan çekişmelere rağmen ihtilaf alanları ilişkilerinin geri planında tutmayı tercih etmektedirler.

Kuril Adaları'nın ifade ettiği jeo-stratejik gerçeklik, komşuları ile olan toprak ihtilafını çözme eğiliminde olan Rusya'nın bu konuda neden tavizsiz olduğunu ortaya koymaktadır. Meselenin ABD ile olan ilişkisini de göz önünde bulunduran Rusya, anlaşmazlığı Japonya ile olan münasebetinin üzerinde bir mesele olarak algılamaktadır. Öte yandan, Kuril Adaları'nın tamamında denetimi elinde bulunduran Rusya, pozisyonunu değiştirme yönünde ne iç ne de dış baskıya maruz kalmaktadır. Bu şartlar altında sorun, mevcut durumunda bir süre daha muhafaza edeceğe benzemektedir. Görüldüğü üzere taraflar çatışma ve rekabete dayalı bir zeminde geliştirdikleri ilişkileri bugün de hassas koşullarda sürdürmektedirler. Bu ise kimlik algısını ve dolayısı ile dış politikalarını biçimlendiren önemli bir etmen olarak değerlendirilmektedir.

Rusya ve Japonya'nın paylaştığı ortak coğrafya olarak Asya, hem güç hem de servetin belli bir bölgede yoğunlaşması açısından Batıyla kıyaslanabilecek yegâne Batı-dışı mekândır. Ayrıca Batıdan oldukça farklı, uzun bir uluslararası ilişkiler geçmişine sahiptir (Acharya, Buzan, 2018: 18). Böylesi bir birikime sahip olan Asya, Batı merkezli uluslararası ilişkiler disiplininin ürettiği anlam çerçeveleri ile yeterince anlayamamaktadır. Asya, uluslararası sistemin merkezine yaklaştıkça küresel ölçekli etkisini de buna paralel olarak genişletmektedir. Böylesi bir coğrafyada komşu olan Rusya ve Japonya, temsil ettikleri sert ve yumuşak güç unsurları ile uyumlu dış politikalar üretmektedirler. Bu benzer gaye, aralarındaki ihtilafın çözümü yönünde her iki tarafı da baskılamaktadır.

KAYNAKÇA

Acharya, Amitav; Buzan, Barry (2018). *Batı Kökenli Olmayan Uluslararası İlişkiler Teorileri: Asya Üzerine ve Asya'nın Ötesinde Çeşitli Perspektifler*, Thwaites Diken, Ebru (Çev.). Sakarya: Sakarya Üniversitesi Kültür Yayınları, 18.

Akçadağ, Emine; Elnur İsmayilov, "Ukrayna Krizinin Rusya ve Japonya Arasındaki Kuril Adaları Sorununa Etkisi". *Uluslararası İlişkiler*, 12(48), 95-115.

Aladağ, Hüseyin Hilmi (2016). "Osmanlı Devleti Zaviyesinden 1904-1905 Rus-Japon Harbi". *SEFAD*, 36, 579-606.

Armaoğlu Fahir (2012). *20. Yüzyılda Siyasi Tarih*, İstanbul: Alık Yayınevi.

676

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

Hunter, Janet E. (2002). *Modern Japonya'nın Doğuşu: 1853'ten Günümüze*, Müftü, Günay (Çev.). Ankara: İmge Kitabevi.

Kamalov, İlyas (2011). *Rusya'nın Orta Asya Politikaları*, Yılmaz, Murat (Çev.). Ankara: Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi.

Lobanova, V. V.; Simonenko, O. A. (2016). В. В. "Национальная Безопасность Японии и Разногласия в Японо-Американских Отношениях". Ученые заметки ТОГУ, 7 (2), 1-8.

Sander, Oral (2015). *Siyasi Tarih: İlkçağlardan 1918'e*. Ankara: İmge Kitabevi.

Seval, Hasan Fatih (2017). "Japon Kalkınmasının Temel Taşı: Meiji Restorasyonu ve Iwakura Heyeti". *İş ve Hayat Dergisi*, 5(3), 101-118.

Tuncoku, A. Mete (Der.) (2013). *Japon Dış Politikası-Sistemik ve Bölgesel Aktörlerle İlişkiler*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Elektronik Kaynaklar

"150th Anniversary of the Establishment of Diplomatic Relations Between Japan and Russia", <https://www.mofa.go.jp/region/europe/russia/150th/index.html> (Erişim Tarihi: 10.04.2016).

Akçadağ, Emine; İsmayilov, Elnur (2016). "Ukrayna Krizinin Rusya ve Japonya Arasındaki Kuril Adaları Sorununa Etkisi". *Uluslararası İlişkiler*, 12 (48), 95-115. <http://www.uidergisi.com.tr/source/48-5.pdf> (Erişim Tarihi: 17.04.2019).

Akçadağ Alagöz, Emine (2014). "Japon Savunma Politikası ve Askeri Gücü", http://www.bilgesam.org/incele/1844/-japon-savunma-politikasi-ve-askeri-gucu/#.VyIfW_mLTIU (Erişim Tarihi: 28.04.2016).

Akçadağ Alagöz, Emine (2012). "Doğu Çin Denizi'nde Gerginlik: Senkaku/Diaoyu Adaları Sorunu", <http://www.bilgesam.org/incele/130/->

Rusya-Japonya İlişkilerinde Kuril Adaları Sorunu'nun Analizi

dogu-cin-denizi%E2%80%99nde-gerginlik--senkaku-diaoyu-adalari-sorunu/#.XLb5IOgzbcs (Erişim Tarihi: 17.04.2019).

Askeroğlu, Sabir (2016). "Rusya Japonya Yakınlaşması ve Değişebilecek Dengeler", <https://www.stratejikortak.com/2016/05/rusya-japonya-iliskileri.html> (Erişim Tarihi: 22.05.2018).

Ekrem, Erkin (2011). "Japonya-Rusya Kuril Adaları Sorunu ve Çin", <http://www.sde.org.tr/tr/newsdetail/japonya-rusya-kuril-adalari-sorunu-ve-cin/2465> (Erişim Tarihi: 08.04.2016).

Gündoğdu, Elif Burcu (2014). "21. Yüzyılda Yükselen Çin'e Karşı ABD-Japonya İttifakı", <http://www.21yyte.org/tr/arastirma/amerika-arastirmalari-merkezi/2014/01/03/7359/21-yuzyilda-yukselen-cine-karsi-abd-japonya-ittifaki> (Erişim Tarihi: 28.04.2016).

"Economic Relations Between Russia And Japan", <https://tokyo.mid.ru/web/tokyo-en/economic-relations-between-russia-and-japan> (Erişim Tarihi: 22.05.2019).

"Irkutsk Statement by the Prime Minister of Japan and the President of the Russian Federation on the Continuation of Future Negotiations on the Issue of a Peace Treaty", <https://www.mofa.go.jp/region/europe/russia/pmv0103/state.html> (Erişim Tarihi: 17.04.2019).

Japan Approves Elementary School Textbooks with Stronger Dokdo Claim, (26 Mart 2019), <https://en.yna.co.kr/view/AEN20190326004800315?section=news> (Erişim Tarihi: 18.04.2019).

Japon Başbakanının Konuşması, (07 Eylül 1951), <http://www.ioc.u-tokyo.ac.jp/~worldjpn/documents/texts/JPUS/19510907.S1E.html> (Erişim Tarihi: 13.04.2016).

"Japonya'da Kuril Adaları Konusu Yine Gündemde", <http://qha.com.ua/tr/siyaset/japonya-da-kuril-adalari-konusu-yine-gundemde/136041/> (Erişim Tarihi: 25.10.2018).

"Japan-Russia Action Plan", <https://www.mofa.go.jp/region/europe/russia/pmv0301/plan.html> (Erişim Tarihi: 17.04.2019).

"Japan Surrenders", <https://www.archives.gov/exhibits/featured-documents/japanese-surrender-document> (Erişim Tarihi: 31.05.2018).

Kotkin, Stephen (2016). "Russia's Perpetual Geopolitics", <https://www.foreignaffairs.com/articles/ukraine/2016-04-18/russias-perpetual-geopolitics> (Erişim Tarihi: 03.09.2016).

Kuril Adaları Sorunu, <https://www.diplomatikstrateji.com/kuril-adalari-sorunu/> (Erişim Tarihi: 18.08.2020).

Ministry of Foreign Affairs of Japan. "Japan-U.S. Security Treaty", <http://www.mofa.go.jp/region/n-america/us/q&a/ref/1.html> (Erişim Tarihi: 28.04.2016).

<http://archive.mid.ru//bdomp/ns-rasia.nsf/1083b7937ae580ae432569e7004199c2/1c1278e337719c99c32579280036babf!OpenDocument> (Erişim Tarihi: 10.04.2016).

Northern Territories Issue, (01 Mart 2011), <http://www.mofa.go.jp/region/europe/russia/territory/overview.html> (Erişim Tarihi: 15.04.2016).

Ongur, Büşra (2015). "Rusya Federasyonu'nun Uzakdoğu Politikası", https://www.academia.edu/20285380/Rusyan%C4%B1n_Uzakdo%C4%9Fu_Politikas%C4%B1_Japonya_Kuzey_ve_G%C3%BCney_Kore_%C3%87in (Erişim Tarihi: 25.10.2018).

Potsdam Declaration: Proclamation Defining Terms for Japanese Surrender (1945). <http://www.atomicarchive.com/Docs/Hiroshima/Potsdam.shtml> (Erişim Tarihi: 25.05.2018).

Rozman, Gilbert (2016). "Japan-Russia Relations: Implications For The U.S.-Japan Alliance" Sasakawa Peace Foundation, https://spfusa.org/wp-content/uploads/2016/05/Sasakawa_Japan-Russia.pdf (Erişim Tarihi: 20.02.2019).

Rusya ve Japonya'nın Ortak Yatırım Hamlesi, (06 Haziran 2015), <https://tr.sputniknews.com/rusya/201605061022601247-rusya-japonya-putin-abe-ekonomi/> (Erişim Tarihi: 22.05.2018).

San Francisco Barış Antlaşması, (08 Eylül 1951), https://www.wikizero.com/tr/San_Francisco_Bar%C4%B1%C5%9F_Antla%C5%9Fmas%C4%B1 (Erişim Tarihi: 31.05.2018).

Treaty of Peace with Japan, (08 Eylül 1951), <http://www.taiwandocuments.org/sanfrancisco01.htm> (Erişim Tarihi: 13.10.2016).

Xu, Beina (2014). "The U.S.-Japan Security Alliance", <http://www.cfr.org/japan/us-japan-security-alliance/p31437> (Erişim Tarihi: 28.04.2016).

Başka Alfabede Yazılmış Kaynaklar

Çekov, Aleksandr (2015). "Курильский Вопрос в Российско-Японских Отношениях", <http://www.foreignpolicy.ru/analyses/kurilskiy-vopros-v-rossiysko-yaponskih-otnosheniyah/> (Erişim Tarihi: 26.05.2018).

Lavrov, Sergey (2016). "'Непростая история': как развиваются российско-японские отношения", <https://tass.ru/politika/1787759> (Erişim Tarihi: 25.10.2018).

Rusya-Japonya İlişkilerinde Kuril Adaları Sorunu'nun Analizi

Miranov, Viktor; Medvedeva, Alyona (2019). "Притязания по инерции: как в Японии напоминают населению о принадлежности Курил и других спорных территорий", <https://russian.rt.com/world/article/615714-yaponiya-uchebniki-spornye-ostrova> (Erişim Tarihi: 18.04.2019).

Smolenskiy, Vladislav (2016). "Почему Курилы – наши, О стратегическом значении российских островов и возможности военного конфликта с Японией", <http://svpressa.ru/politic/article/149684/> (Erişim Tarihi: 26.05.2018).

"Основные документы - Документы для сборника материалов по истории территориального размежевания между Россией и Японией", https://www.ru.emb-japan.go.jp/RELATIONSHIP/MAINDOCS/san_francisco.html (Erişim Tarihi: 25.10.2018).

Из заявления первого заместителя министра иностранных дел СССР А.А. Громыко на пресс-конференции в Сан-Франциско, (8 Eylül 1951), http://www.hrono.ru/dokum/195_dok/19510908gromy.php (Erişim Tarihi: 31.05.2018).

Межгосударственные отношения России и Японии, (19 Ekim 2015), <http://ria.ru/spravka/20151019/1301742918.html> (Erişim Tarihi: 10.04.2016).

Проблема Курильских островов в японо-российских отношениях, (22 Mayıs 2015), <http://www.riata.ru/publikatsiyaya/item/3639-problema-kurilskikh-ostrovov-v-yapono-rossijskikh-otnosheniyakh.html> (Erişim Tarihi: 26.05.2018).

Россия-Япония: отношения на фоне санкций, (26 Eylül 2014), <https://www.golos-ameriki.ru/a/russia-japan-rillashionship-sanctions/2462970.html> (Erişim Tarihi: 07.12.2018).

679

IJSl 13/2
Aralık
December
2020

SUMMARY

Diplomatic and trade relations between Russia and Japan dates back to the 18th century, which is not very old. The bilateral relations that started in the commercial field were established in the diplomatic field, but the relations between the parties became competitive and confrontational. Russia and Japan, which are in the sprawling areas of each other, have faced several times and there have been wars between the parties. The competition and conflict experienced by the parties played an important role in their formation of mutual identity perceptions. The parties, who had mutual trust problems and created a threat perception for each other, always followed a cautious foreign policy against each other. This cautiousness caused the mutual social construction to remain limited and the relations between the parties did not improve. The competition between the USSR and the US after the Second World War had a negative impact on the relations of the USSR with Japan. Japan has been the subject of competition between two superpowers.

680

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

Conflicting and competitive Russia-Japan relations, despite all the difficulties, are being continued due to the pragmatist attitude of the decision-maker. Leading staff of both states cares about cohesion, not conflict, and they care about cooperation, not competition. For this reason, the Kuril Islands issue is gaining value as the strongest limitation of relations between Russia and Japan.

Approaching the center of today's international relations system, these neighborly relations in Asia also affect the restructuring of the global system. In spite of the US's claim to the New World Order, Russia developed a 'multipolarity discourse and followed a 'powerhouse construction policy 'in an area that includes Asia. Japan, which represents the European rather than Asian, with its network of security and economic relations with the West, designs Russia as the, other in in the national role perception and produces functions as one of the Russian foreign policy makers.

In this study, one of the main factors shaping Russia's perception of Japan was the issue of the Kuril Islands. Conflict which constitutes an important issue of relations between the parties, plays an important role in the formation of mutual perception and foreign policy This role, negatively affect the ways each party perceives each other and it hinders the improvement of relations.

**KIBRIS'TA CANBULAT HABER MERKEZİ'NİN
PROPAGANDA VE İLETİŞİM YÖNTEMLERİ**

*Ulvi KESER**, *Neriman SAYGILI***

Makale Geliş Tarihi-Received: 28.01.2020
Makale Kabul Tarihi-Accepted: 20.11.2020
DOI: 10.37093/ijsi.837750

681

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

ÖZ

Kitle iletişim araçlarının tümü bilgilendirme ve kamuoyu oluşturma açısından çok önemlidir. İnsanların düzenli takibinde olduğu bilindiği ve her iletiden olumlu veya olumsuz etkilendiği görüldüğü için propaganda amaçlı da sürekli kullanılmıştır. Siyasal amaçlara uygun yapılan yayınlarla insanlarda ve kitlelerde algı yaratma amaçlı kullanılan söz konusu araçlar onları harekete geçirmede ya da korkutup baskı altına almada çok etkilidir. Bu çalışmada da radyonun Kıbrıs'ta kullanımı ve özellikle Türkler üzerinde yapılmak istenen dezenformasyon yoluyla propaganda konu edilmektedir. Kurdukları Bayrak Radyosu ve sancak radyolarıyla Rumların kötü propagandasına karşı koyan Kıbrıslı Türkler başta Mağusa Canbulat Radyosu'nun Haberler Merkezi'nde hazırlanan yayınlarla karşı propaganda yapmış, kendi halkının moral gücünü sürekli yüksek tutmuştur. Tüm imkânsızlıklara ve kısıtlı teknolojiye rağmen Türkler kendi strateji ve iletişim yöntemleriyle kendi algısını yaratmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kıbrıs, Propaganda, Canbulat, Haberler Merkezi, İletişim.

* Prof. Dr., Girne Amerikan Üniversitesi, Siyasal Bilimler Fakültesi, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti. ulvi.keser@gmail.com ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0846-6940>.

** Doç. Dr., Girne Amerikan Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti. nerimansaygili@gau.edu.tr ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2949-9322>.

PROPAGANDA AND COMMUNICATION WAYS OF CANBULAT NEWS CENTER IN CYPRUS

ABSTRACT

The means of the mass communication is of very importance for the information and the formation of the public. Those above-mentioned means have been mostly used throughout the years for the propaganda since it is known that the common people permanently follow the media, are influenced from all the information negatively or positively in both ways, and. These means used to form a new conception, and the perception in those releases done for the political purposes are completely very effective to trigger the people, or to press them frightening as well. This scientific study mainly focuses on the usage of the radio releases in Cyprus to frighten the Turkish Cypriots, creating disinformation, and the black propaganda. Turkish Cypriots have tried to raises the moral, and motivation by the radio releases of the Bayrak Radio station, and Canbulat Radio Station as well as the Haberler Merkezi/the News Center. Despite all the difficulties, and the limited technology they have faced with, Turkish Cypriots have created their own perception by means of their own strategy, and the communication ways.

Keywords: Cyprus, Propaganda, Canbulat, The News Center, Communication.

GİRİŞ

İnsanların bir arada yaşama zorunluluğu, birbirleriyle iletişim halinde olmalarını da zorunlu kılmıştır. Bilimsel bir olgu niteliği kazanması ise 19.yüzyılın ortalarına rastlar. Toplum yaşamı, köy ve kent yaşamındaki insan ilişkileri, yöneten ve yönetilenler arasındaki ilişkiler mutlaka iletişimin her yönüyle kullanılmasını gerektirir. İletişimde dilin kullanımı ne kadar önemli ise matbaanın bulunması ve sonrasında kitap, gazete ve dergi gibi yazılı materyallerin insanlara, kitlelere ulaşmak için kullanılması da o denli önemlidir.16.yüzyılda Avrupa'da matbaa basımlı ilk gazetelerin ortaya çıkmasıyla üniversitelerin dikkatinin bu alana yönelmeye başladığı görülür (Rosengren, 2000). Özellikle gazeteler sadece üniversitelerin değil siyasal yapıda yer alan herkesin dikkatini çekmiş, ilgi alanındaki topluluklarla ilişki kurabilmek için iletişimi ve kitle iletişim araçlarını yoğun bir şekilde kullanma çabasına girmişlerdir. İletişim disiplinler arası bir alan olarak doğmuş ve gelişmiştir. İnsanla doğmuş, insanla devam eden bir yapıya sahiptir. Latince paylaşım, ortak anlamına gelen "communis" sözcüğünden türetilen iletişim günümüzde sözsüz, sözlü, yazılı ve görsel gibi kategorilere ayrılmaktadır (Saygılı, 2006). Bir başka deyimle teknik farklılıklar göstererek göze hitap eden (görsel) ve kulağa hitap eden (işitsel) olarak da ikiye ayrılarak tanımlanmakta ve kavramsal olarak farklı özelliklerine göre açıklanmaktadır. İletişim gerçekleştiği ortamdaki ilişki biçimine göre resmi ve resmi olmayan iletişim olarak ikiye ayrılmaktadır. Resmi iletişim ortamları belli kurallarla biçimlendirir. Konuşma biçimi, ses tonu, konuşma sırası vb. Resmi olmayan iletişim ortamları ise aile dışı ortamlardır. Kişilerarası iletişim boyutundaki ayrımlarda ise kitle iletişim araçları çok önemlidir (Güngör, 2011). Özellikle gazeteler kendi ulus ve kültürlerinde bulunabilecek en iyi haberciliğe sahiptir. Radyo ise icadının ardından son derece etkili bir kitle iletişim aracı olmuştur. Bilindiği üzere kitle iletişim araçlarının temel işlevi iletilerin aktarılmasına aracı olmaktır (Walker, 1977).Bir toplumu hızlı ve istenilen yöne yönlendirmede kitle iletişim araçları çok etkilidir. Kitle iletişim araçlarının bir başka önemli işlevi ise kamuoyu oluşturmaktır. Bu konuda özellikle radyoyu İkinci Dünya Savaşı sırasında propaganda aracı olarak çok etkili bir şekilde kullanan Adolf Hitler en önemli örneklerden biridir (Bulut, 2006).

1. PROPAGANDA VE İLETİŞİM

Propaganda bireyler ve gruplar aracılığıyla diğer grupların kanılarını, görüşlerini ve davranışlarını iletişim araçlarını kullanarak propagandacının istekleri doğrultusunda etkileme, değiştirme veya kontrol altında tutmaya yönelik bilinçli bir davranıştır. Bu bağlamda bir eylemin propaganda sayılabilmesi için, kanı ve görüşleri denetlemeye yönelik bilinçli bir davranışın söz konusu olması gerekmektedir (Özsoy, 1998). Latince “propagare” kelimesinden gelen propaganda “bir filizin toprağa dikilerek yeni bitkilerin elde edilmesi” anlamına gelmektedir. Türk Dil Kurumu Sözlüğü’ne göre ise kanıyı yaymak ve ondan yana olanları çoğaltmak için söz, yazı ya da başka araçlarla yapılan etki olarak tanımlanmaktadır. Filolojide “yaymak” ve “ekmek” kelimeleriyle açıklanan propaganda, bir kanaat veya aksiyona yardım veya dayanarak kazanmak için harcanan sistematik bir çabadır. İletişimi sağlayacak her araç bu uğurda kullanılabilir. Siyasi propagandadan ekonomik propagandaya, kültürel propagandadan askeri propagandaya her alanda özellikle kitle iletişim araçları kullanılarak propaganda yapılmaktadır. Eski Atina’da özellikle Perikles döneminde gerek diplomasi, gerek iç siyaset işlerinde propaganda yöntemine başvurulmuştur.

Özellikle vatandaşlar pazar yerlerinde toplanarak yüz yüze iletişim yöntemini kullanarak devlet işlerini müzakere ederlerdi. Günümüzde kahvehanelerde yaygın olan ve sohbet içinde devlet kurup devlet yıkma geleneği Akdeniz coğrafyasında yaşayan insanların karakteristik bir özelliği haline gelmiştir (Özsoy, 1998). İnsanlarla iletişimi daha da kolaylaştırmak ve halkı kolay inandırıp, ikna etmek için Yunan dilini en iyi kullanan, hitabı iyi, iletişimi güçlü “sofist” denilen gezici öğretmenler seçilmiş ve halkın arasına görevlendirilmişti. Günümüzde de tiyatrodan sinemaya, gazetelerden radyolara, televizyon ve tüm iletişim araçları çoğunlukla propaganda amaçlı yoğun bir şekilde kullanılmaktadır. Buna uydu iletişiminin katkısıyla bilişim sistemleri de katılmış olup bireyler ve kitleler düzenli olarak propagandaya ve siyasal iletişime maruz kalmaktadır. Fakat siyasal amaçlı propaganda iletişimi bazen de kitlenin umudu, gücü olabilir. Tüm kitle iletişim araçlarıyla yapılan yayınlar bir milletin, bir halkın direnme, düşmanın ise çökertilme nedeni olabilir. Bu nedenle Kıbrıslı Türklerin mücadele yaşamında gazetelerin yanı sıra radyoların çok büyük etkisi vardır.

2. PROPAGANDA VE RADYO

Radyo sözcüğü Latince "Radius" (Işınlanma) ve Yunanca "Fone" (ses) sözcüklerinin bir araya gelmesiyle oluşan "Radyofoni" sözcüğünün kısaltılmış biçimidir (Tekinalp, 2003). Radyo yayınları her yere kolay ulaşabilen, maddi durumu ne olursa olsun herkesin rahatlıkla alabileceği, dünyada yaygın olarak kullanılan bir kitle iletişim aracıdır. Küçük ve taşınabilir olması, özel ve resmi tüm araçlarda görüntü olmadığı için rahatlıkla kullanılması, her mekân ve ortamda elektrik gerektirmeden piller aracılığı ile çalışıyor olması diğer kitle iletişim araçlarına göre bir avantaj yakalamıştır. Radyo kamusal alanda, insanlar arasında hayal edilebilir en harika bağı oluşturabilendir. Teknolojik gelişmelere de ayak uydurabilen radyo aslında kitlelerle iletişimi en hızlı sağlayan araçlardandır (Güven, 2006). Tarihin en eski dönemlerinden bu güne, çeşitli araçlardan yararlanarak iletişim halkasını en geniş çerçevede tutmaya çalışan insanoğlu günümüz teknolojisiyle her yere her kesime ulaşabilmektedir (Bay, 2007). Propaganda açısından radyo dünyanın yaşadığı kriz dönemlerinde önemli bir rol oynamıştır. 1968 yılında Varşova Paktı askerleri Prag Baharı'nı bastırmak için Çekoslovakya'ya girişlerinden sonra radyoyu bir direniş unsuru olarak kullanmışlardır. Radyo aynı şekilde 1973'de Şili'de Pinochet'in gerçekleştirdiği darbeye karşı direnenlerin seslerini duyurmasına yardımcı olmuştur. Ayrıca, Doğu Avrupa'da Hür Avrupa ve Amerika'nın Sesi radyoları kanalıyla yapılan yayınlar, Berlin Duvarı'nın yıkılmasına kadar olan süreçte çok büyük oranda etkili olmuştur (Tekinalp, 2003). Radyo belli dönemlerde basından ve televizyondan daha öncelikli duruma geçmiştir.

Özellikle hükümetlerin darbelerinin ilk hedefi radyo istasyonlarına el koymak olmuştur. Radyolar birçok toplumsal olayda da önemli rol oynamıştır. 1961'de Cezayir'deki darbe askerler tarafından radyo aracılığı ile anında öğrenilmiş ve bu askerler yasal hükümete karşı komutanlarının yaptığı darbeyi reddetmişlerdir. Hitler ise etkin olduğu dönemde radyoyu hem kendi halkına hem de uluslararası kitlelere karşı propaganda aracı olarak kullanmıştır. Radyolar geçmişte olduğu gibi günümüzde de birçok ülkede halen oldukça etkin olup, birçok toplumsal olayın anında öğrenilmesi, oluşumu ve gelişme sürecini de etkileyebilecek güçtedir. Kıbrıslı Türkler ise gerek İngiliz yönetimi döneminde onların kendi radyoları aracılığı ile Türkçe olarak yaptığı yayınlarla, Rumların etkin olduğu dönemde de

yine Türkçe olarak yapılan Rum radyolarının yayınlarıyla sürekli olarak propagandaya maruz kalmışlardır.

3. KIBRIS'TA RADYO

Kıbrıs'ta henüz bir radyo istasyonu olmamasına rağmen 1926 sonrasında adada radyo yayınlarından söz edilmekteydi. Söz gazetesi bir kişinin radyo telsiz telefonu icat ettiğini yazarken (Demiryürek, 2010)'dan akt. Keser, 019), 1930'lardan sonra az sayıda da olsa elektrikle çalışan radyoların varlığından söz edilmektedir. Fakir halkın radyo cihazını alamaması nedeniyle insanlar yayınları daha çok kahvelerde ya da radyosu var olanların evinde toplanarak dinleme imkânı bulabilmekteydi. Kıbrıs'ta ilk radyo istasyonu 1948 yılında İngiliz Ordusu tarafından bugün Güney Kıbrıs Rum Yönetimi sınırları içinde kalan bölgede Kıbrıs Askeri Radyo İstasyonu (Cyprus Forces Broadcasting Services) adıyla kurulmuştur. BBC radyosunun benzeri bir radyo olarak kurulan CBS'de haftada iki defa yarım saatlik Türkçe program yapılmaktaydı (Dedeçay, 1998). Daha sonra adı Kıbrıs Yayın Korporasyonuna dönüşen bu radyo hem Türklerin, hem de Rumların ortak yayın yaptığı bir radyo haline gelmiştir. Bu radyo 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla birlikte Dikelya özerk askeri üs bölgesine nakledilir ve yayınlarına oradan devam eder.

Kıbrıs'ta 1950 yılında her 37 kişiye bir radyo düşerken 1952'de bu sayı 27 kişiye ulaşmıştır. Dönemin radyo yayınlarında ağırlıklı olarak klasik müzikten yerel ada müziğine yayınlar yapılmakta olup küçük esnaf, tarımla uğraşan insanlar, hayvancılık ve ticaret gibi farklı konularda da yayınlar yer almaktadır. Yetkililer eldeki imkânları ince bir stratejiyle birleştirerek adanın farklı noktalarındaki insanları kapsayacak şekilde programlar yapmaya da özen gösterir ve başta çarşı esnafının sorunları olmak üzere tarım ve ziraatla köylülere de hitap edecek programları ortaya koyarlar (Keser, 2019). İngilizce, Rumca ve Türkçe yapılan yayınlarda Kıbrıslı Türkler ve Rumlar da çalışır ve çocuk programlarına da özen gösterilirdi. 1955 yılında kanlı terör örgütü EOKA'nın adanın dört bir yanında başlattığı silahlı saldırılarda radyoya yönelik bombalı saldırı da büyük hasara yol açmıştır. 1959 Londra ve Zürih Antlaşması'nın ardından radyodan çeşitli dış kaynaklı yayınlar, çeşitli siyasi ve sosyal konularda açık oturumlar ve tartışma programları da kamuoyuna sunmaya başlar. İngilizler 1957'den sonra Kıbrıs Radyosu'nun yayınları ada sınırları dışına da çıkarır ve özellikle İngiltere'de yaşayan Kıbrıs Türk ve

Rumlarına yönelik farklı programlar yapmaya başlar. Londra'da kurulan stüdyo ve ofis aracılığı ile orada yaşayan hem Türk, hem de Rumların ailelerine, arkadaşlarına ve tanıdıklarına gönderdikleri mesajları kayıt altına alarak dış yayın ünitesi aracılığı ile yayın yapmaktaydılar. Adada ayrıca Türkiye'den Ankara Radyosu, Sovyetler Birliği'nden Moskova Radyosu ve İngiltere'den BBC yayınları dinlenebilmektedir.

16 Ağustos 1960 tarihinde Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasının ardından bu cumhuriyetin resmi yayın organı olarak Kıbrıs Yayın Korporasyonu (CYBC) tüm Kıbrıs'ın sesi olarak yayınlarda etkin hale geldi. Ancak radyonun ömrü 3 yıl gibi kısa bir süre olur. Başlangıçta içlerinde Türklerin de görev aldığı bu radyoda Türk personelin 21 Aralık 1963 günü başlayan ve Kıbrıs tarihine Kanlı Noel olarak geçen saldırı sürecinde devlet kademelerinde çalışma imkanı ve güvenlik kalmadığından ayrılmasından sonra radyo tamamen Rum propagandasının yapıldığı bir yayıncılık hâkim olmuştur. Doğru dürüst Türkçeyi de bilmeyen Rum radyocuların yaptığı yayınlarda bilgi kirliliği, propaganda ve lobcilik faaliyetleri radyo yoluyla beyin yıkama çabası başlamıştı (Keser, 2019). 1960 yılında kurulup 3 yıl gibi kısa bir sürede sorunların yaşandığı Kıbrıs Cumhuriyeti'nde Türklerin tüm kurum ve kuruluşlardan dışlanması 21 Aralık 1963 Kanlı Noel olarak adlandırılan tarihte EOKA'nın katliamlarına maruz kalması sonucu Kıbrıslı Türkler 25 Aralık 1963'te kendi yayın organlarını hayata geçirmek zorunda kalmıştır. Zira ilgili dönemde sadece Rum Radyosu yayın yaptığı için Kıbrıslı Türkler arasında iletişim kopmuş, olaylar yoğunlaşmış, Rum Radyosu ise Kıbrıslı Türkleri yanıltıcı, telaşa düşürücü yanlış haberler vererek moral açısından çökertmeye yönelik yayınlar yapmaktadır.

Bu kritik günlerde Kıbrıs Türkü sesini, haklı davasını ve var olma mücadelesini tüm dünyaya duyurabilmek için yayın organına ihtiyaç duymaktaydı. Daha da önemlisi kendi bölgelerinde mahsur kalan birçok Türk, Rum Radyosu'nun yaptığı propagandadan uzak, gerçek durumdan haberdar değildi. Kıbrıslı Türkler arasında doğru iletişimin sağlanması, Rum radyosunca yapılan moral bozukluğunun düzeltilmesi için hızlı haberleşmeyi sağlayacak mutlaka bir radyoya ihtiyaç vardı. Böylece Kıbrıs Türk mühendis ve teknisyenleri bir araya gelerek 25 Aralık 1963'te küçük bir sahaya hizmet etmesine rağmen kendi seslerini duyurabilecekleri, Rum Radyosu'nun gerçek dışı yayınlarına karşılık verecek, doğru haber iletebilecekleri bir yayın

birimi oluşturdular. Bu başarıyı sağlayanlar merhum Erdoğan Naim, Ali Gürsoy, Derviş Özer, Kubilay Halluma, Raşit Muammer, Ersoy Talat, Orhan Atai, Yusuf Gazi, Sami Ramadan, Hüseyin Emin ve Tuğrul Hilmi gibi isimlerdi (Saygılı, 1987). Cumhurbaşkanı Yardımcısı Dr. Fazıl Küçük'ün garajında kurulan radyonun adı Bayrak Radyosu idi. Üçer dakikalık aralıklarla "Bayrak, Bayrak, Bayrak. Burası Kıbrıs Türk Mücahidinin Sesi" sinyali ve anonsuyla yayına başlayan Kıbrıslı Türklerin mücadele hayatında dün olduğu gibi bugün de büyük öneme sahip Bayrak Radyosu'nun anavatan Türkiye'nin de desteği ile teknik donanımı tamamlamış ve uydu yayını üzerinden Türkçe, Rumca ve İngilizce dillerinde Kıbrıslı Türklerin haklı davasını tüm dünyaya duyurmaya devam etmektedir. Kıbrıslı Türkler 30 Aralık 1964'ten itibaren de ikinci bir büyük adımı daha attı ve Bayraktarlığa bağlı her sancığa, bölgesel yayınlar yapabilecek sancak radyolarını da hayata geçirdi. 30 Aralık 1963'te Limasol (Leymosun), 7 Ocak 1964'te Lefke Sancak, 14 Ocak 1964'te Gazi Baf'ın Sesi, 7 Mart 1964'te Larnaka Doğan'ın Sesi Radyosunu kurdu. Ayrıca 1964 ortalarına doğru ise Anamur'dan yayın yapacak olan Kıbrıs'ın Sesi Radyosu'nu yayına başlattı.

4. KIBRIS'TA RADYO YOLUYLA PROPAGANDA VE KIBRISLI TÜRKLER İÇİN ÖNEMİ

Kıbrıslı Türkler için iletişimin her unsuru çok önemlidir. 1889'dan beri gazete çıkarıp seslerini duyurmaya çalışan Kıbrıslı Türkler; radyo aracılığıyla da haklı davalarını ve varoluş mücadelelerini tüm dünyaya duyurmaya çalışmışlardır. 1960 yılında kurulup 1963'te kuruluş ilkelerinden 13 madde devre dışı bırakılarak verilen hakları ellerinden alınan Türkler, Rumların psikolojik baskısına ve yayın yoluyla tacizlerine kurban gitmişlerdir. 21 Aralık 1963 tarihinde başlayan Rum saldırıları konusunda hiçbir bilgisi olmayan dünya kamuoyuna da Rumların tek yanlı ve kasıtlı haberleriyle tam bir dezenformasyon yaşamaya başlar ve Kıbrıslı Türklerin silahlı eylemlerle devleti yıktığı ve sivil Rumlara saldırdığı görüşü ortaya çıkmaya başlar (Keser, 2019). Türkçe bilen Rumlara yapılan yayınlar doğrudan propaganda içeriyordu. Bu yanlış yönlendirme ve kirli propagandanın hedefinden kurtulmak ve birbirleri arasında kopan iletişimi tekrar sağlayabilmek için Kıbrıslı Türkler kendi yayın organlarını kurma çabasına girmişlerdir. Bayrak anonsu ile yayına başlayan radyonun verici cihazı ve stüdyosu Dr. Fazıl Küçük'ün garajındaydı. O dönemde Dr. Fazıl Küçük, Rumlar ve Türklerden

meydana gelen Kıbrıs Cumhuriyeti'nde Rum Cumhurbaşkanı Makarios'un yardımcısı konumunda idi. Bu garaj bugünkü Cumhurbaşkanlığı ikametgâhında bulunmaktaydı. Özgürlüğe ve kurtuluşa büyük bir özlem duyan Kıbrıslı Türkler böyle bir mekânda yayına başlayarak büyük bir risk almışlardı. Radyonun verici cihazı 1509 İngiliz tipi askeri cihaz olup, besleme ünitesi 100 adet 12 vatlık aküden oluşuyordu. Stüdyo cihazları ise 8 adet telefon ahizesinden yapılmış mikrofonlardı. Mikrofonları idare eden 8 adet de anahtar bulunmaktaydı.

Anten 40 ayak yüksekliğinde bir bayrak direği olup, besleme kablosu antenle verisi arasında alelade bir elektrik teli idi. İlk zamanlar 5 dakikalık bir yayın süresi olan radyoyu 5 dakikada kapatmak zorunda kalıyorlardı. Bir süre sonra tekrardan 5 dakikalık bir yayına başlanıyordu. Bu kısa yayın süresince sadece sinyal ve tanıtıcı anons edilebiliyordu. Rum radyosu vericilerinin yaptığı parazitlerden kurtulmak için ilk katlarını ayarlama esnasında "Bayrak" kodu kullanılıyordu. Halk vericilerin zayıf ve güçsüz duyulmasına rağmen Türk ulusunun simgesi olan bu ismi alıcılarda aramaya başlamıştı. Bu yayınların gerek halkın moral ve motivasyonunun yükselmesinde, gerekse Rumların yalan haberlerle yaptığı propagandayı kırma adına çok büyük önemi vardı. Kıbrıs Türk halkını her türlü olumsuzluklara karşı uyarmak amacı taşıyan radyonun Rumların eline geçmemesi veya yayınların engellenmesi gerekiyordu. Bu nedenle radyonun yeri sürekli değiştirilmekteydi. Cumhurbaşkanı Yardımcısı Dr. Fazıl Küçük'ün garajından sonra önce verici cihaz ve gerekli dokümanlar Lefkoşa'da mahkemeler binasının alt kartına taşınarak polis avlusundan yayın yapılmıştır. Bir sonraki süreçte radyonun yeri tekrar değiştirilerek yayınlar önce bugün müze olarak kullanılan Mevlevi Tekkesi'nin arkasındaki küçük bir kulübeden, sonrasında da bugün mücahitler sitesinden bulunduğu Hisar altındaki mahzenden devam etmiştir. Bu köşe kapmaca çok uzun sürmüş ve Rumlar hiçbir zaman Bayrak radyosunun yerini saptayamamıştır. Devam eden süreçte sancak radyoları Bayrak Radyosu'nun merkezliğinde yayınlarını birleştirdi. Kıbrıs Türk halkına Rumların yaptıklarına karşı uyarı görevi yapıp, şifreli mesajlarla halkın ver mücahidin iletişimini ve köyler arası haberleşmeyi sağlayan yayınlar hayati öneme sahipti. Gerek Bayrak Radyosu, gerekse sancak radyoları sınırlı orandaki güçlerine rağmen Kıbrıslı Türkler için her geçen gün güven ve ümit kaynağı olmaktaydı.

5. CANBULAT HABER MERKEZİ'NİN PROPAGANDA VE İLETİŞİM YÖNTEMLERİ

Mağusa Sancağı, 1 Temmuz 1961 tarihinden başlayarak 1 Eylül 1963 tarihine kadar görevde kalan Necdet Bey kod isimli Mehmet Özden'den görevi 1 Eylül 1963 tarihinde devralan Avni Bey kod isimli Turgut Sökmen tarafından yeniden yapılanmaya gider. Bu dönemde Mağusa Sancak karargâhında Serdar Hasan Güvener, D-1 Kemal Pehlivan, D-2 Ahmet Sami Topcan, D-3 İsmail Korukoğlu, D-4 Mehmet Koruk, D-5 Hasan Niyazi İzmen, D-6 Dr. Ali Atun, D-7 Mehmet Alkut ve D-8 Salih Başman görev yapmaktadır. Buna göre Mağusa Sancağı böylece Mağusa Merkez Kovanı, Vadili Kovanı, Gönendere Kovanı, Mallıdağ Kovanı, Altınova Kovanı, Atlılar Kovanı, Ergazi Kovanı, Mehmetçik Kovanı, Kaleburnu Kovanı'ndan oluşur. Öte yandan 25 Eylül 1965 tarihinde görev süresi dolan Turgut Sökmen'in yerine yeni Sancaktar Yüksel Özen (Alb. Mustafa Uzun), 1966-19 Mart 1967 döneminde de Mutlu Bey kod adlı Hikmet Muter göreve başlar. 3 Ekim 1968-25 Nisan 1969 döneminde görev yapan Mustafa Bey (Alb. Mustafa Doğaner)'in görev süresinin dolmasıyla beraber bu göreve 25 Nisan 1969 tarihinde Yaşar Bey (Alb. Muharrem Okanlar) getirilir. Yaşar Bey de görevini 25 Mart 1970 tarihinde Nihat Bey (Alb. Kazım Doğan)'e bırakır. 1 Ağustos 1971 tarihinde ise onun yerine göreve Arif Edip Bey (Alb. Edip Tunar) getirilir. 22 Şubat 1973 tarihinde görev süresini dolduran Arif Edip Bey'in yerine Sancaktar olarak 23 Mart 1973 tarihinde 22 Ağustos 1974 tarihine kadar görev yapacak olan Kemal Servet (Alb. Servet Mörök) getirilir. Kemal Gülle (Alb. Ziya K. Gülle) 27 Ağustos 1974-15 Eylül 1975, Zeki Bey (Alb. Vedat Piroğlu) ise 12 Ekim 1975-1 Ağustos 1976 sürecinde Mağusa'da Sancaktar olarak görev yaparlar.

20 Temmuz 1974 tarihinde başlayan Kıbrıs Barış Harekâtı sırasında kendilerine verilen "Düşmanı üzerinize çekerek onları meşgul edin ve çıkarma (Girne) bölgesini serbest bırakın." emrini en iyi şekilde yerine getiren Mağusa Sancağı mensuplarının hepsi Rum ve Yunan birlikleri karşısında 27 gün boyunca direnerek görevi yerine getirir ve bu zaferde en büyük payın Sancaktar Kemal Servet'e ait olduğunu belirtirler. Kemal Servet ise bu durumla ilgili bir şeyler yazması istendiğinde duygularını son derece mütevazı bir şekilde "Ben ne yaptım ki ne yazacağım? Savaşanlar sizlersiniz. Benim yerime sizler yazın." diyerek ifade eder. Mağusalı TMT mensuplarının buna cevabı ise "Mağusa'da savaşanlar olarak bizler sizin yaptıklarınızı hiçbir

zaman unutmayacağız. Sizin komutanız altında savaşmaktan onur duyduğumuzu belirtiriz.” olur. 20 Temmuz 1974 Barış Harekâtı'nda, 28 günlük Mağusa direnişi sırasında Mağusa Sancaktarı olan Kemal Servet Mörek 28 Ağustos 2015 tarihinde İstanbul'da hayata veda eder.

Bayrak Radyosu sonrasında Kıbrıs adasında TMT tarafından devreye sokulan radyo istasyonları arasında en uzun süreli yayın hayatına devam eden radyo ise Mağusa'da hayata geçirilecektir. Lefkoşa'da Bayrak Radyosu'nun “Kıbrıs Türk Mücahidinin Sesi” olarak yayına başlamasından sonra Mağusa'da 10 Şubat 1964 günü Canbulat Radyosu da Kışla Yolu olarak bilinen yerde ve Çifte Mazgal semtinde yayın hazırlıklarına girer. Bu evin özelliği ise dönemin TMT Mağusa sancaktarının da bu evde oturmasıdır(Çetinel, 24 Nisan 2017). Bu noktada hassas bir husus söz konusudur ve Canbulat Radyosu da bir ulusal dava ve misyon çerçevesinde kurulmuş askeri bir radyodur. Durum böyle olunca da görünenin dışında farklı misyonlarının olması da tabiidir. Bunların başında da şifre mesajlar vasıtasıyla haberleşme, uyarı, propaganda ve bilgi kirliliğine karşı hassas davranılması konusunda hareket tarzları da vardır.

Öncelikle Mağusalı Kıbrıslı Türklerin toplumsal bilinci, kamusal sorumluluğu, vatan duyguları ve her türlü zararlı propagandaya karşı bilinçlerinin açık ve uyanık tutulması hep radyo vasıtasıyla olur. Mağusa Limanı'nın 24 saat ve herhangi bir çatışma olmadan faaliyette bulunması radyonun gerek teknik altyapısını gemilerden sağlamasına yardımcı olmakta ve gerekse bölgede çalışan işçiler vasıtasıyla Rum kaynaklarının da anı anına takip edilebilmesine imkan sağlamaktadır. Bu durum uzun vadede Bayrak Radyosu ile Canbulat Radyosu arasında tatlı bir rekabetin de doğmasına neden olacak, TMT Bayraktarlığı ve Türkiye desteğiyle yayın yapmakta olan Bayrak Radyosu ile mukayese edildiğinde neredeyse 1970'lere kadar Mağusa Suriçi bölgesinde mahsur kalmış ve kuşatma altındaki Canbulat Radyosu'nun olayları anı anına takip edip derhal karşı yorumlar hazırlaması, Rumların bilgi kirliliği girişimlerine karşı derhal tepki göstermesi ve Bayrak Radyosu tarafından bulunup kullanılmayan haber ve yorumları bularak kamuoyuyla paylaşması da bu radyonun artı hanesine olumlu bir puan olarak yazılacaktır. Bu bağlamda Türkiye'de Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde diplomasi eğitimi almış İsmet Kotak'ın ince zekası ve öngörülleri devreye girer ve diğer sancak radyolarından farklı olarak Canbulat'ta bir de Haberler Merkezi açılması sağlanır. Radyo bir yandan normal yayınlarına devam

ederken öte yandan 24 saat hummalı faaliyetlerin devam ettiği ve çalışanların nöbetleşe çalıştıkları ve işlerin hiç aksamadan devam ettiği Haberler Merkezi'nde bulunan ve mükemmel yabancı dil bilen personeli vasıtasıyla özellikle Rumların yayınlarında ortaya koydukları propaganda faaliyetlerini takip etmekte ve bunun merkez sorumlusu İsmet Kotak'a bildirmektedir(Çetinel, 24 Nisan 2017);

692

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

"...İsmet Kotak'ın yardımcısı olarak burada gece vardiyasını yönetiyordum ama gündüzleri de tabii genelde buradaydım ve öyle bir sistem kurduk ki mesela elimizin altında Hüseyin Hes vardı. Hüseyin Hes 3 dil bilen bir kişiydi. Ünal vardı fevkalade Rumca ve İngilizce biliyordu. Selçuk Veli gibi Allah rahmet eylesin müthiş İngilizceye vakıf, çok kültürlü bir arkadaşımız vardı. Bunlar hem siyasi olayları kavrama yönünden hem de haberleri yorumlayabilecek kabiliyette, aynı zamanda hemen tercüme anı anına yapabilecek (kabiliyette arkadaşları ve) biz de daktiloda o haberleri çat çat çat geçiyorduk. Ben değil, burada 2-3 bayan vardı ve onlar daktilocuydu. Memurlar o zaman dairelerine gidemedikleri için, zaten istihdam Rum'da olduğu halde istihdamları bunun içinde kaldılar. Onlardan yararlanıyorduk ve şöyle böyle 25 kişilik bir kadro vardı; ancak şunu söyleyeyim ben sonradan bunun farkına vardım. İsmet Kotak bu Haberler Merkezi'ni rastgele kurmadı, bir plan dâhilinde kurdu. Bir düşüncesi vardı ve tasavvuru vardı. Sonradan tabii ben bunu öğrendim. İsmet aynı zamanda bir kültür olayı yaratmak istedi Haberler Merkezi'nin paralelinde. Dolayısıyla arkadaşlarını seçerken kendine uygun kafa yapısına sahip arkadaşlar seçti. Nitekim çok sonraları, çok sonraları da değil haberlere paralel olarak ki şimdi onu anlatacağım size. Bayrak Radyosu ile yarışıyor çünkü Bayrak Radyosu bizim sistemle değil daha çok Anadolu Ajansı ile falan çalışmaya çalışıyor ama biz sabahlara kadar burada oturup örneğin BM'deki Kıbrıs'la ilgili oturumu dinliyoruz. Hüseyin Hes dayıyor kulağını kısa dalga radyodan, o İngilizce yayını bize Türkçe söylüyor, biz de Türkçe çat çat çat yazarız. Haber sabaha halka ulaşıyor 'Akşam bunlar bunlar konuşuldu.' diye. Bayağı iddialı bir yayıncılık yapıyorduk, çok ciddi bir yayıncılık yapıyorduk..."

Klasik radyo yayını dışında TMT Sancaktarlığı tarafından da bilinmesi gereken bilgiler ise vakit kaybedilmeden karargaha bildirilmekte ve ardından gün boyunca sabah, öğle ve akşam yapılan haberlerin ardından bizzat İsmet Kotak tarafından hazırlanan ve genellikle karşı propaganda aracı olarak kullanılan yorum sunulmaktadır. Özellikle yorum saatinde yapılan yayınlar tam anlamıyla Rumların uyguladıkları dezenformasyon ve propaganda saldırılarına karşı bir savunma ve karşı atak durumundadır ve hararetli savunmaların ötesinde bilinçli, sağduyulu ve soğukkanlı

yaklaşımlar söz konusudur. Örneğin Rumlar tarafından yayımlanmaya başlayan son dakika gazetesi Delefteora tarafından Kıbrıslı Türkler aleyhine yapılan propaganda ve dezenformasyon saldırılarına karşı radyonun yorum saatinde ayağı yere sağlam basan, bilinçli ve şüphesiz kaynak gösterilerek yapılan açıklamalar yer almaya başlar.

Gazetenin “dromogrades/tedhişçiler” diyerek aşağıladığı Kıbrıslı Türk mücahitlerin faaliyetleri tam da Rumların kullandıkları kendi silahlarıyla ön plana çıkartılır ve Rum propagandasının önüne geçer. Rum basınının genellikle “Yörükler” olarak adlandırdığı Türklerin (Türkiye’de yaşayan Türklerin) adaya geldikleri, söz konusu Yörüklerin başta Erenköy olmak üzere adanın farklı noktalarında faaliyet gösterdikleri, Türkiye’nin adaya yönelik bir istila ve işgal girişiminde olduğu yönündeki haberler -şüphesiz yalan, abartılı ve gerçek dışı da olsa- Canbulat Radyosu’ndan aynı şekilde verilir ve kaynak olarak da Rum basını kullanılır. Böylece Canbulat Radyosu istihbarat karşısında istihbarata karşı koymayı iyi uygulayan TMT mücadelesinde dezenformasyon ve iletişim kaynaklarını iyi kullanmaya çalışan Rumları kendi silahlarıyla köşeye sıkıştırmayı başarır. Radyo için gerekli malzemeler Mağusalı Türkler tarafından temin edilmeye çalışılırken bu konuda en büyük destek Mağusa limanını inşa etmekte olan Polonya şirketinden gelecektir. Lefkoşa merkezli yayın yapan Bayrak Radyosu istisna tutulacak olursa diğer sancak radyolarında görev yapan personel neredeyse hiç radyoculuk deneyimi olmayan, bu faaliyeti sadece vatan savunması ve ulusal onur meselesi olarak gören son derece istekli, idealist ve vatanperver insanlardır.

Haberler Merkezi, Gazi Mağusa’da Lala Mustafa Paşa Camisi’nin hemen arkasındaki Venedik Kilisesi/Şapeli olmuştur. Kışın tipik ağır şartlarının yaşandığı günlerde ayrıca söz konusu şapelin kapı ve pencereleri gözden geçirilirken bina içinde de imkânlar el verdiğince boya ve badana işleri yapılır. Kendi işyerinde ve neredeyse 1 kilometrelik bir alanda dinlenecek türden bir vericiyi hizmete sokan ve bu durum dönemin TMT Mağusa Sancaktarı Turgut Sökmen tarafından da yakından takip edilen Halil Asilkan’ın çalışması ise böylece bütün Mağusa bölgesine yayılacak şekilde genişletilir. Halil Asilkan, Mağusa limanına gelen gemiler ve gümrükte çalıştığı dönemlerde özellikle elektronikle ilgili, son derece meraklı, araştırmacı bir ruha ve kişiliğe sahip, dergiler satın alarak bilgi ve

deneyimlerini geliştirmiş, kendi çapında telsizler yapmaya başlayan, limana gelen bazı gemilerin de bu becerisi sayesinde telsiz sistemlerini tamir etmeyi başaran bir kişidir.

BBC'den adadaki İngiliz askeri radyo istasyonu, Rumların eline geçen Kıbrıs Radyo Yayın Korporasyonu da dahil olmak üzere BBC'den BM radyolarına kadar toplam 16 farklı radyoyu da gün be gün takip eden Canbulat Radyosu'nun haber ve yorumlarla ilgili kısmı böylece İsmet Kotak tarafından oluşturulur ve Eşref Çetinel de burada göreve başlar. İşin ilginç yanı söz konusu farklı radyo kanallarından dakika dakika takip edilen haber ve yorumların bazılarının daha etkili olabilmesi için program aralarına serpiştirilmesi ve yapılan yorum ve haberlerin arasında bunlara da yer verilmesidir. Böylece kafalarda yapılanların dezenformasyon olup olmadığı sorusu ortadan kalkarken işin ciddiyeti de ön plana çıkartılır. İsmet Kotak burada 6 yıl boyunca ve her gün saat 19.40'da 15 dakikalık Yorum isimli programı sunar.

Radyonun en büyük tereddüdü ve sıkıntısı ise 10 Şubat 1964 günü ilk yayına başlamasından bir gün önce yaşanır ve hiçbir şekilde radyoculuk deneyimi olmayan insanlar arasında haber bülteninin daha önceden okunarak banda alınması ve haber saati geldiğinde de programın başlatılması yönünde hararetli bir tartışma da yaşanır. Başta Haberler Merkezi sorumlusu İsmet Kotak ve TMT Mağusa Sancaktarı olmak üzere bazıları ise haber bülteninin sıcaklığına okunması taraftarıdır ve nitekim ilk haber bülteni de bu şekilde son derece spontane gerçekleştirilir. Bu noktada bir başka problem ise ilk haber bültenini kimin okuyacağı üzerinde yaşanır ve radyonun iç sistemleri kullanılarak yapılan kendi deneme yayınlarında radyoya uygun ve etkileyici sesi olan birisi üzerinde durulur. Bu noktada ilk akla gelen isim öğretmen Hasan Tuncer olmakla birlikte okuma denemeleri yapılan hiç kimse istenilen vasıflara uygun bir isim olarak ön plana çıkamaz. Kimi okurken heyecanlanır, kimi yutkunur, kimi kan ter içinde kalır veya sesi detone olur.

Mağusa Sancaktarı tarafından da yakından takip edilen bu sürecin ardından Haberler Merkezi sorumlusu İsmet Kotak'ın kendine has tok ve davudi sesi genel onay alırken Kotak'ın kendinden emin ve sakin duruşu da radyo açısından önemli bir avantaj olarak değerlendirilir. Ardından bizzat sancaktar tarafından hazırlanan açış konuşmasının sunulması planlanır; ancak İsmet Kotak tarafından pek beğenilmeyen 1.5 sayfalık bu açış konuşması yerine Kotak tarafından yeniden

hazırlanan konuşma Mağusalılarla buluşur. İsmet Kotak tarafından Canbulat Radyosu'nun faaliyete geçtiği ilk gün olan 10 Şubat 1964 tarihinde saat 07.00 itibarıyla yaptığı açılış konuşması ise aşağıdaki gibidir(Kotak, 2012: 1-2);

"Sevgili mücahitler, sevgili Mağusa halkı!

Bugün, bu saatte Türklüğün kalesi Mağusa'dan sizlere seslenmenin huzur ve gururu içerisindeyiz. Hepinizi TMT'nin doğudaki bekçisi Mağusa Sancaktarlığı adına saygılarla, sevgilerle selamlarım. Burası Mağusa Canbulat Radyosu, burası mücahidin sesi. Burası yavru vatan Kıbrıs'ın doğusundaki Türk'ün kalesi. Bugün turnaklarımızı toprağa geçirerek bu toprakları korurken bundan böyle dünyaya Mağusa Canbulat Radyosu ile sesleneceğiz. Bugün bir defa daha bayrağımızı direktten indirmeyeceğimizi ve bu toprakları düşmana çiğnetmeyeceğimizin mesajını veriyoruz. Biz buradayız ve burada kalacağız. Mağusa Canbulat Radyosu gün 24 saat sizlerle olacaktır. Artık sizin sesiniz olacaktır.

Milli Mücadele haberlerini Lefkoşa'da yayına giren kardeş kuruluş Bayrak radyosu ile birlikte verecek, Rum ve Yunan'ın yalan yayınlarla halkımızın moralini yıkmasına fırsat tanımayacağız. Kıbrıs Türk'ünün kahramanlık destanını bizden işiteceksiniz. Kıbrıs Türk'ü Türk ulusunun kopmaz ve ayrılmaz bir parçasıdır. Anavatan ve yavru vatan arasına girmeye kalkan Rum ve Yunan'ın karşısına sıradağlar gibi dikildik, dikilmeye devam edeceğiz. Gün gele Mehmetçikle Kıbrıs Türk mücahitleri kucaklaşacak ve 1878'den beri sürmekte olan hasret sonsuza değin sona erecektir. Bu uğurda şehitliği göze aldık. Kimimiz şehit, kimimiz gazi ama biliyor ve inanıyoruz ki Tanrı bizimledir. Tarihe altın harflerle yazılan zaferlerimizden birini daha Kıbrıs'ta yazmaktayız. Tanrı Kıbrıs Türk'ünü, tanrı anavatan Türkiye'yi korusun. Burası Mağusa Canbulat Radyosu. Burası Türk'ün doğudaki kalesinde silah başı yapan Mücahidin Sesi."

İsmet Kotak tarafından yapılan bu ilk konuşma sadece Mağusa Suriçi'nde yaşayan Mağusalı Türkler tarafından dinlenebiliyor olsa da büyük ses getirir. Bölgede yaşayan insanlara da radyonun faaliyete geçeceği daha önceden haber verildiğinden suriçinde ayrı bir heyecan ve coşku vardır. Dönem esasında tam anlamıyla teknisyenler savaşı, ayrıca psikolojik harp sahasıdır da. Bu bağlamda örneğin Mağusa diğer sancak merkezlerinden konum itibarıyla biraz daha farklıdır çünkü gerek Kıbrıslı Rumların ve gerekse Kıbrıslı Türklerin birlikte çalıştıkları ve her iki toplum açısından da ekonomik girdi sağlayan

Mağusa Limanı esasında Türklerin elindedir ve karşılıklı tavizler veya anlaşmalar sonrasında bu limanda insanların birlikte ve herhangi bir çatışmaya girmeden çalışmalarını sağlanırken farklı yer ve zamanlarda belki de bu limanda çalışan birilerinden gelebilecek saldırılara karşı nasıl uyanık durulması gerektiği veya bu süreçte yaratılacak bilgi kirliliği ve psikolojik algı operasyonlarına karşı nasıl tedbirler alınacağı da önce Mağusa içi, ardından çevre köylere aktarılır ve bu da radyonun temel görevleri arasındadır.

696

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

İsmet Kotak tarafından radyonun açıldığı ilk günden itibaren sunulan “Yorum” isimli program çerçevesinde okuyucuyla paylaşılan bütün haber yorumlar İsmet Kotak’ın 11 Eylül 2011 Pazar günü hakkın rahmetine kavuşmasının ardından aynı radyoda da birlikte görev aldığı hayat arkadaşı Şermin Kotak tarafından Bülent Fevzioğlu editörlüğünde “Şu Bizim Kıbrıs-I” ismiyle kitaplaştırılmıştır. İsmet Kotak’ın Canbulat Radyosu’nda yaptığı yorumların bir bölümünü topladığı ve daha sonra “Şu Bizim Kıbrıs” ismiyle de kitaplaşan çalışmasının neden bu isimle yayımlandığı sorusunun cevabı İsmet Kotak tarafından 6 Eylül 1967 tarihinde Denктаş’a yazdığı mektupta cevabını bulmaktadır; “...Malum Cumhuriyet gazetesinin röportajcısı Yılmaz Çetiner bir süre önce ‘Şu Bizim Rumeli’ ismi altında bir zamanların Türk topraklarını incelemişti. O günden beri etkilemiştir bu yazı dizisi beni. Kıbrıs’a da (ileride) bir zamanlar ‘Şu Bizim Kıbrıs’ denmemesi için çok çalışılması gerektiğine inandığımdan aşağıdaki savunmaları delilleriyle ortaya koyan bir kitap yayınlamaya karar verdim ve çalışmalarını yarısına kadar tamamladım. Gerçi aynı ismi kullanıyorum fakat ondan aktarma bir isim olduğu için Yılmaz Çetiner’e izin için yazdım. ‘Şu Bizim Kıbrıs’ dememek için bugün nelerin yapılması gerektiğini işlemeye koyuldum. Kitap şu noktaları işlemektedir; 1- Kıbrıs Cumhuriyeti Rumlar için Enosis konusundaki atlama taşıdır. Kuruluş, kuruluşteki oyunlar. 2- Olaylar Rumların lanlı eseridir. Delillerini ortaya koymak suretiyle ispat. Zira olayları Türklerin yarattığı Türkiye’de rağbet bulan bir fikirdir. Bu etkiyi silmek gerekmektedir. 3- Bugün Kıbrıs’taki fiili durum nedir? Yer yer haritalarla birlikte. 4- Kıbrıs Türk’ünün zararı: rakamlarla belgeler. Bu çalışmaların tamamlanması halinde baskı ve etkisini artırmak için tasarılarım vardır. Sizleri bunun için rahatsız etmekteyim. Kitaptan bir gelir beklememekteyim. Gayet geniş bir alan etki etmek, bukitabı Millet Meclisi’nde ve Senato’da bulunanlara okutmak, basına kabul ettirmek, gerçeklerin konuşulur olmasını sağlamaktır... (Denктаş, 1997, 2: 304-306)”. O döneme ait kitapların ilki olarak hazırlanan bu

çalışmanın basılmasını ise maalesef İsmet Kotak göremeyecektir. "...Canbulat Radyosu'nda kahramanlık programları ile mücadele coşkusunu yüksek tutmaya çalışarak hem öğretmen hem de mücadeleciler görevini yürüten..." Şermin Kotak adı geçen kitabın önsözünde "...Kitabın diğer sayılarını da ilk fırsatta sizlere sunmaya devam edeceğiz." demesine rağmen Ocak 2012 tarihinde basılan bu ilk kitabın devamı Aralık 2015 itibarıyla maalesef gelmemiştir. Bu çalışmanın bundan sonraki kısımlarının da hazırlanarak basılması Kıbrıs Türk Mücadele Tarihi açısından son derece önemlidir ve çok büyük bir eksiği dolduracağı da aşikârdır. Bir fikir oluşturmak ve farklı alanlarda araştırma yapmak isteyecek olanlara da ışık tutmak amacıyla Şermin Kotak'ın yayımladığı "Şu Bizim Kıbrıs-1" isimli kitapta bulunan 10 Şubat 1964- 31 Temmuz 1964 döneminde bizzat İsmet Kotak tarafından hazırlanıp Canbulat Radyosu'nda sunulan toplam 141 "Yorum" ve sunuldukları tarihler aşağıda verilmiştir;

1. 10 Şubat 1964 "İsmet Kotak tarafından Yapılan Açılış Konuşması"
2. 10 Şubat 1964 "Biz Ufukları Gözlüyoruz. Beklenen, İstenen Oradadır."
3. 11 Şubat 1964 "Çünkü Türkiye Dimdik Ayaktadır."
4. 12 Şubat 1964 "30 Milyonun Kalbi Kıbrıs Kıbrıs Diye Atmaktadır."
5. 14 Şubat 1964 "Yeşilada Türklerine Sesleniş"
6. 15 Şubat 1964 "Bugün bayram"
7. 16 Şubat 1964 "Güvencemiz Türk Ordusudur."
8. 17 Şubat 1964 "Türkiye Silahları Sustursun, Sonrası Düşünüdür."
9. 18 Şubat 1964 "BM Kararları Yuvarlak Deyimler Yığıdır."
10. 19 Şubat 1964 "BM Kıbrıs Çıkmazını Halletmeye Muktedir Değildir."
11. 20 Şubat 1964 "Bugün Dünden Daha Kuvvetliyiz."
12. 21 Şubat 1964 "Boyun Bükcek Bir Millete Mensup Değiliz."
13. 22 Şubat 1964 "Kıbrıs Türk'ü Kiliseyi ve Onun Dalaverelerini Öğrenmiştir."
14. 23 Şubat 1964 "Türk Az ve Öz Konuşur."

15. 24 Şubat 1964 "Türk Ordusunun Gölgesi Karşı Tarafı Perişan etti."
16. 26 Şubat 1964 "Kıbrıs'taki Son Gelişmeler ve Hasene Ilgaz'ın mektubu"
17. 27 Şubat 1964 "Ve Aynı Şamarı Yine Yerler."
18. 29 Şubat 1964 "Adı Denктаş Olan Yumruk"
19. 2 Mart 1964 "Kimse Yanılmasın Bu Toprakları Terk Etmeyeceğiz."
20. 3 Mart 1964 "Rumların Türkleri Koruması Pek Acaip Kaçmıyor mu?"
21. 4 Mart 1964 "Kıbrıs'a Barış Kuvveti Gönderilmesi"
22. 5 Mart 1964 "Türkiye 20. Yüzyılın Dinç Adamıdır."
23. 6 Mart 1964 "Feridun cemel Erkin; Taviz Yok."
24. 8 Mart 1964 "Bizans'ın Torunları ve Vahşet"
25. 9 Mart 1964 "Bağlarbaşı'nda da Silahlarımız Konuştu."
26. 10 Mart 1964 "30 Milyon Kardeşin yanı Başında"
27. 11 Mart 1964 "Türk Kelimesini Alına Yazacağız."
28. 12 Mart 1964 "Teslim olmak Yok, Silah Vermek Yok."
29. 13 Mart 1964 "Makarios'a Verilen Nota"
30. 14 Mart 1964 "Dün Kıbrıs'ta İdik. Yarın da Bu Topraklarda Olacağız."
31. 15 Mart 1964 "İçimizdeki Aslanı Dipdiri Tutmak Şarttır."
32. 16 Mart 1964 "Uluslararası Kuvvetin Kıbrıs'taki Yetkileri ne Olacak?"
33. 17 Mart 1964 "Başbakan ismet İnönü'nün Kıbrıs Politikası"
34. 19 Mart 1964 "Birleşmiş Milletlerin Mavi Berelileri"
35. 21 Mart 1964 "U'thant'ın Zayıf Yönü"
36. 22 Mart 1964 "İhsan Ali Olayı"
37. 23 Mart 1964 "Batı Trakya, Rodos ve Kıbrıs"
38. 25 Mart 1964 "Susup Oturmaya Paydos"

39. 26 Mart 1964 "Samanlıkta Yatıp İstanbul Rüyası Görmek"
40. 27 Mart 1964 "Yunan Hükümetinin Yelkenleri Bir Anda Neden İndi?"
41. 28 Mart 1964 "Fileleftheros Gazetesinin Yalanları"
42. 29 Mart 1964 "İhsan Ali Yanlış Yolda Olduğunu Anlamalıdır."
43. 30 Mart 1964 "Bayan Ülker Sinan'ın İbret Verici Mektubu"
44. 31 Mart 1964 "Türk Alayı'nın Adadaki Görevi, Bayrağı Türk Ordusuna Devretmekle Sona Erecek."
45. 1 Nisan 1964 "Unutma. Bu Utançla Yaşanmaz."
46. 2 Nisan 1964 "U'thant'a Göre Kıbrıs Herhalde Makarios'un Manastırı Olmalı"
47. 3 Nisan 1964 "Arabulucu Sakari ile Dr. Küçük'ün İlk Görüşmesi"
48. 4 Nisan 1964 "Başaran Gemisi ve Yorgacis'in örttüğü Yüzü"
49. 5 Nisan 1964 "Üç Köyümüzü Susturamayan Makarios Türk Alayı'nı mı Yerinden Sökecektir?"
50. 6 Nisan 1964 "Tek Kollu Fotis Papafotis'in İfşaatı"
51. 7 Nisan 1964 "Gyani'nin Protestosu Dünya Teşkilatı'nın Yüz Karasıdır."
52. 8 Nisan 1964 "Makarios Atina'ya Neden çağrıldı?"
53. 10 Nisan 1964 "Dillirga'da Bir Avuç Türk"
54. 11 Nisan 1964 "Arpalık çarpışmalarındaki gerçekler"
55. 12 Nisan 1964 "Beşparmak Dağlarında Kartal Olmuş Mücahide"
56. 14 Nisan 1964 "Yeni İdarenin Adını Koymak Kıbrıs Türklerine Düşecektir."
57. 15 Nisan 1964 "Kaçanlar Korkak, Kalanlar Yiğittir Bu Topraklarda."
58. 16 Nisan 1964 "Ya Rum'u Zenginleştirmek Ya Çarşımızı Yükseltmek"
59. 18 Nisan 1964 "Cevdet Sunay'la İsmet İnönü'nün ortak Düşünceleri"

60. 19 Nisan 1964 "Tıpkı Dillirga'da, Tıpkı Beşparmaklarda Olduğu Gibi"
61. 20 Nisan 1964 "Atina Sofrasından Umulan Bulunamadı."
62. 21 Nisan 1964 "Barış Gücü'ne Mehterle Bir Gösteri"
63. 22 Nisan 1964 "Binler Yaşa Sen Türk Mücahidi"
64. 23 Nisan 1964 "Bayraktarlıktan Kıbrıs Türk Mücahitlerine Mesaj"
65. 24 Nisan 1964 "Kanlı Çarkları Hazırlayanları İçine Alacaktır."
66. 25 Nisan 1964 "Davasına İnanmış Toplum Kazanır."
67. 26 Nisan 1964 "Gyani'nin Satıldığına Mührümüzü Basarız."
68. 27 Nisan 1964 "Beşparmak Dağlarından Gelen Haberler"
69. 28 Nisan 1964 "Üç Kilometrelik hedefe Varamayan Çapulcular"
70. 30 Nisan 1964 "Beşparmak Dağlarında Zafer Mücahidindir."
71. 2 Mayıs 1964 "Barış Gücü Beşparmaklarda Mevzi alıyor."
72. 3 Mayıs 1964 "Satılmış Bir İngiliz; Noel Baker"
73. 4 Mayıs 1964 "H. Wilson'ın Dürüstlüğü; Rumlar Jenosit Suçu İşlemektedirler."
74. 5 Mayıs 1964 "Hain İhsan Ali, Denктаş ve Ömer Sami'yi Suçlayamaz."
75. 7 Mayıs 1964 "Mağusa'da İlk Şehit; Hasan Barbaçolli"
76. 8 Mayıs 1964 "Enosis'in İdare Yeri Atina Değil, Faneromeni'dedir."
77. 9 Mayıs 1964 "William Fullbrig'tin Temasları"
78. 10 Mayıs 1964 "Rum cephesi Açlıkla Burun Burun Geldi."
79. 12 Mayıs 1964 "Türkiye Çıkartması Yunanistan'ı da Kurtaracak."
80. 13 Mayıs 1964 "Türk Mücahidine Sesleniş"
81. 14 Mayıs 1964 "Birleşmiş Milletler Komediisi"
82. 15 Mayıs 1964 "U'Thant'ın Ümitsiz Çabaları"
83. 16 Mayıs 1964 "Tehlike Henüz Geçmiş Değildir."
84. 17 Mayıs 1964 "Biz Bunu Bilir, Bir Buna İnanırız."

85. 18 Mayıs 1964 "Alman Basınının Görüşleri"
86. 19 Mayıs 1964 "Prof. Yoannis Şotis; Enosis'in Tahakkuku İmkansızdır."
87. 20 Mayıs 1964 "Barış İçinde Birlikte Yaşamaktan Taraflar ne Anlıyor?"
88. 21 Mayıs 1964 "Tek Garantimiz Ankara ve Mehmetçiktir."
89. 22 Mayıs 1964 "Makarios'un Silahlanması NATO ve Doğu-Batı Bloku"
90. 24 Mayıs 1964 "Ne Olacaksa Bir An Önce Olmalıdır."
91. 26 Mayıs 1964 "Bugünkü Yunanistan'ın Manzarası"
92. 28 Mayıs 1964 "Yorgacis'in Basit Oyunları"
93. 29 Mayıs 1964 "İstanbul'un Fethi ve Kıbrıs Rumları"
94. 30 Mayıs 1964 "Kıbrıs Türk Mücahitleri Görevleri Başındadır."
95. 31 Mayıs 1964 "El Ele Verip Bu Davayı Yürütmek Durumundayız."
96. 2 Haziran 1964 "Kıbrıs Türk Devleti'ni İlan Etmenin Zamanı Geldi."
97. 3 Haziran 1964 "Makarios'un Yeni Planları ve İngiliz Askerlerinin Durumu"
98. 4 Haziran 1964 "Devletin Savunmasını Mücahit Yapacaktır."
99. 6 Haziran 1964 "Tek Dayanağımız Mücahitlerimiz ve Mehmetçiktir."
- 100- 7 Haziran 1964 "İsmet İnönü ve Johnson"
- 101- 8 Haziran 1964 "Kurulacak Türk Devletini İlk Türkiye Tanıyacak."
- 102- 9 Haziran 1964 "Londra Radyosu'nun Yorumu"
- 103- 11 Haziran 1964 "Türk Milleti Gerekli Dersi Versin."
- 104- 12 Haziran 1964 "Varoluş Kavgamızdan Asla Dönmeyeceğiz."
- 105- 13 Haziran 1964 "Güvenlik Konseyi'ndeki Papyonlu Katiller"
- 106- 14 Haziran 1964 "İsmet İnönü'nün Tarihi Radyo Konuşması"

- 107- 16 Haziran 1964 "Makarios'un Mecburi Askerlik Yasası Yürürlüğe Girdi."
- 108- 17 Haziran 1964 "U'thant'ın Raporu Hayrete Düşürmüştür."
- 109- 18 Haziran 1964 "İnönü Amerika'ya Güvenoyu Alarak Gitmeli"
- 110- 19 Haziran 1964 "Türk Cephesi Boynunu U'thant'a Uzatmadı."
- 111- 20 Haziran 1964 "Rum Cephesi Yardım Dilenmektedir."
- 112- 21 Haziran 1964 "Grivas'ın Karşısında Şimdi Türk Mücahidi Vardır."
- 702 113- 23 Haziran 1964 "İnönü'den Johnson'a Dostluk İkazı"
- IJSI 13/2
Aralık
December
2020 114- 25 Haziran 1964 "Mücahitlerimiz Grivas'ı Ağırlamayı Beklemektedir."
- 115- 26 Haziran 1964 "Türk Müdahalesi Ertelendi."
- 116- 27 Haziran 1964 "İnönü'nün New York-Londra Temasları"
- 117- 28 Haziran 1964 "Grivas'ın Sahte Barış Periliği"
- 118- 29 Haziran 1964 "Kıbrıs Amerikan Doları'ndan Değerlidir."
- 119- 2 Temmuz 1964 "Johnson'ı izlemek İlgi Çekici Olmayacaktır."
- 120- 3 Temmuz 1964 "İnönü; Kıbrıs Konusu Kıbrıs'ta Halledilmelidir."
- 121- 4 Temmuz 1964 "Kanada Dışişleri Bakanı Paul Martin'in Tarafsızlığı"
- 122- 5 Temmuz 1964 "Türkiye Emrivaki İstememektedir."
- 123- 12 Temmuz 1964 "Seksen Yıllık Hasret Elbette Bitecektir."
- 124- 13 Temmuz 1964 "Alman Frankfurter A.Zeitung Gazetesindeki Makale"
- 125- 14 Temmuz 1964 "Çakalların Ağzı O Zaman Kapanacaktır."
- 126- 15 Temmuz 1964 "Türk Cephesi İçin Bulunmaz Nimet"
- 127- 16 Temmuz 1964 "İnönü'nün Cevabı; Türkiye Uyumamaktadır."
- 128- 17 Temmuz 1964 "Ankara Kıbrıs Gelişmelerini An Be An İzlemektedir."
- 129- 18 Temmuz 1964 "Kara Gün Dostluğu İçin Bir Tiyatro Oyunu"

- 130- 20 Temmuz 1964 "Sir J. Bowker'ın S.Telegraph'da Yayımlanan Mektubu"
- 131- 21 Temmuz 1964 "Makarios Başvuracak Kapı Arayacaktır."
- 132- 22 Temmuz 1964 "Kıbrıs Türk'üne Sabırla Beklemek Düşer."
- 133- 23 Temmuz 1964 "Bir İnfalak İçin Az Zaman Kaldı."
- 134- 24 Temmuz 1964 "Türk Hükümeti Sorumluluğuna Müdriktir."
- 135- 25 Temmuz 1964 "Sözle Acı Paylaşılmaz. Bunu Fiilen İspat Şarttır."
- 136- 26 Temmuz 1964 "Türkiye'den 600 Öğrencimiz Kıbrıs'a Çıktı."
- 137- 27 Temmuz 1964 "Yılların Birikimi O Büyük Hasret"
- 138- 28 Temmuz 1964 "Havadan Atılan Sahtekâr Broşürler"
- 139- 29 Temmuz 1964 "Makarios'a Tükürdüğünü Yalamak Düştü."
- 140- 30 Temmuz 1964 "Rumlar İçin Tehlikeli, Bizim İçin Mutlu Günler"
- 141- 31 Temmuz 1964 "Mutlu Yarınlar Kıbrıs Türk Halkını Beklemektedir."

Bu noktada Canbulat Radyosu'nu diğer radyolardan ayıran en önemli özelliklerinden birisi daha ortaya çıkar. Şüphesiz bütün sancak radyoları propaganda, karşı propaganda ve dezenformasyon karşısında duyarlı davranmakta, bunlara karşı bir takım önlemler almaya çalışmaktadır; ancak görülen odur ki Canbulat Radyosu bu konuda daha hassas, daha duyarlı ve daha bilinçli davranmaktadır. İsmet Kotak ve ekip arkadaşlarının klasik radyo yayınlarının dışına çıkarak Canbulat Radyosu'ndan bağımsız ayrı bir binada Haberler Merkezi adıyla yeni bir organizasyona gitmesi güvenlik dışında farklı anlam ve amaçlar da taşımaktadır. Rumların 21 Aralık 1963 sonrasında Kıbrıs Cumhuriyeti'ne ait radyo istasyonunu tamamen propaganda amaçlı olarak kullanmaya başlaması, uyguladıkları kara propaganda ve dezenformasyon çalışmaları sonrasında çeşitli kafa karışıklıklarına yol açmaları, Kıbrıslı Türklerin moral-motivasyon düzeylerini düşürme gayretleri ve şüphesiz radyo yayınlarına yönelik parazitlenme ve engelleme gayretleri karşısında radyonun farklı misyonlar da üstlenmesi gerektiği düşüncesi ağır basar. Bu bağlamda Lala Mustafa Paşa Camii arkasındaki şapel de Haberler Merkezi için karargâh, toplanma alanı, çalışma merkezi ve yayın hazırlama

istasyonu haline getirilir. Burada özellikle İsmet Kotak tarafından hazırlanan yorumlar derhal Canbulat Radyosu'na aktarılarak Rum engellemelerine anında cevap verilmeye çalışılır. Bunda Haberler Merkezi'ni bizzat yöneten ve radyonun adeta beyni durumunda olan İsmet Kotak'ın yönetici, lider, idareci, toparlayıcı kişiliği yanında örgütçü ve teşkilatçı kişiliği son derece önem arz etmektedir (Çetinel, 24 Nisan 2017);

“...Bu radyoculuk, yöneticilik, örgütçülük anlamında İsmet Kotak çok atılgan, agresif, çocukluğundan beri toplum sorunlarıyla ilgili duyarlı bir arkadaşı. İsmet Kotak gerçekten kendini toplum sorunlarına, Mağusa'ya adanmış. Eğer sporsa spora ki var sporculuk yanı var. Müthiş bir maratoncuymuş, futbol oynuyordu. Kültürel olaylar, tiyatrolar vs. Ha nedir? Siyasi yönüyle İsmet Kotak tabii ki bu güzel karakterine işlemiş, onu gerçekten büyük yapan bu güzel hasletlere karşın her siyasetçi gibi o siyasete bulaştıktan sonra birtakım zafiyetleri olmuştur ama hangisinde olmamıştır ki? Yani siyaset çok farklı bir olay ama toplum mücadelesi ayrı ki İsmet Kotak böyle ansızın durup dururken ne birileri tarafından alınıp politikacı yapılmıştır ne de rastgele politikacı olmuştur. Aksine politikacı olmak için mücadele etmiştir toplumun her katlarında, önce topluma hizmet etmiştir, çalışmıştır ve 'Ben varım.' demiştir gazete köşelerinde. İsmet Kotak tabii bunun yanı sıra kültürel bir olay yarattı, daha da bir faaliyetler yarattı. Mesela İsmet gazeteciydi, çok meraklıydı gazeteciliğe. Mağusa'da değil Kıbrıs'ta ilk yetişen (gazetecilerdendi) ve mesela bir gazete çıkarmışlardı burada o zaman. Rauf Denктаş tabii Türkiye'ye gitmiş; ancak geri dönemiyordu, Dr. Küçük serzenişte bulunuyordu falan ve derken bu siyasi konumu, bu kaosu yorumlayan ve Denктаş'ın lehine yazılar yazan bir gazete çıkmıştı Zafer diye bir gazete. Hatırlarım ben de orada bir köşede yazı yazıyordum.

Bizim o dönemlerde tabii ki yazdığımız tüm yazılarımız Makarios'a, Rumlara yönelik, tamamen milliyetçi duygularla harmanlanmış, o hamaset dolu ama gerekli olan yazılardan ve haftalık çıkıyordu. Kısaca söylemek istediğim şu. Hasbelkader surlar içerisinde Mağusa halkını sıkboğaz edilemeyecek veya sıkboğaz olmaktan kurtaracak ne kadar etkinlik varsa hepsini biz *Güzel Sanatlar Derneği'ni de kurduktan sonra özellikle, faaliyetlerimiz olarak devam ettirdik. Tiyatrolar oynadık, müzik festivalleri yaptık, kendi içimizde yarışmalar oluşturduk. Yani bu şekilde sosyal bir ortam yaratmayı başardık. Ben söyleyeyim yani bu bir seferberlik ruhudur, bu insanların mücadele ederken o hislerini geleceklere yönelik besleyen unsurlardır. Yoksa öyle sanıldığı gibi büyük baskılar altında hop dedi Sancaktar hup dedi o. Hayır, hayır! Öyle bir şey yok. Bir tek*

Kıbrıs'ta Canbulat Haber Merkezi'nin Propaganda ve İletişim Yöntemleri

derdimiz Mağusa Kapısı'ndan başımızı dışarıya uzatamayacak kadar esiriydik Mağusa'nın. Yani dışarı çıkma durumumuz yoktu. Tabii 1967'de bir normalizasyon söz konusu olduğunda Haberler Merkezi'nin de fonksiyonu kalmamıştı.

Radyo faaliyetlerine Rumların bakışı, tepkisi, yaklaşımı nasıldı dersek şöyle diyeyim çok canlarını sıkan bir olaydı. Bir kere Canbulat Radyosu'nun telaffuzu bile Rumlar için bir işkence haline gelmişti. Ha İsmet Kotak her gece aynı zamanda bir de yorum yapıyordu ve yorum yaparken de Makarios'un bir tarafından giriyor, bir tarafından çıkıyordu. Bildiğin gibi değil. Rum da dinliyor bunu tabii aynı bölge içerisinde ve çok canları sıkılıyordu ve sürekli de bunun şikâyetleri yapılmıştı. Birleşmiş Milletlere de şikâyetleri yapılmıştı, konuşması olmuştu. Zaten hiçbir şeyden hoşnut değillerdi. Yani bir savaş nedeni olarak dahi kullanabilecekleri bir olay haline gelmişti Canbulat Radyosu fakat aynı dönemde Rum RIK Radyosu da Mağusa'nın içinde olan biteni olduğu gibi bizden önce haber yapıyorlardı. Nasıl olduğunu bugün de bilemiyoruz ama belli ki her dönemde olduğu gibi mücadele edenlerin çevresinde mutlaka o mücadeleyi bir yerde delen ya para için veya intikam duygularıyla veya herhangi birilerine karşı beslediği husumet dolayısıyla bir takım verilmemesi gereken bilgileri Rum tarafına sızdırıyorlardı. Rum tarafı da çatır çatır onları söylüyordu.”

1939 Mağusa doğumlu merhum İsmet Kotak'ın Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi mezunu olması ve ardından adaya gelişyle birlikte çeşitli devlet görevlerinde yönetici olarak çalışmaya başlaması onun sorumluluk, inisiyatif, devlet tecrübesi, işbirlik ve işbiricilik vasıflarını da olumlu yönde etkiler. İsmet Kotak vatan duygusunu ve Kıbrıs Türklerine olan inancını hayata gözlerini yummazdan kısa bir süre önce kendi köşesinde şu sözlerle aktarır;

“...Bizim kuşaktan önce de böyleydi, bizim kuşak da bunu böyle yaşadı, bir sonraki kuşak da aynı ortamda yaşayabilmek için çarpınıyor. Olabildiğince özgür. Baskıyı hiç kabullenememe içsel bir tepki ama kuşaklar boyunca anavatan Türkiye'ye sıkı sıkıya bağlı. Milli davanın birincil gereği olarak 'Eğitimi, çağdaşlaşmayı, Atatürk ilke ve devrimlerine sıkı sıkıya bağlı kalmayı önde tutmayı, eğitimin kişiyi özgür tuttuğu Kıbrıs Türk'ünde bir saplantı. Osmanlı döneminden yadigâr kalan üç kişi ile birçoğumuz tanışmadı. Ben bu seçkin insanları tanıma olanağına kavuştuğum için mutluyum. İngiliz döneminde yaşananlar elbette herkese açıktan dersti. EOKA silâhları kınundan çıktığı andan 2011 yılına kadar uzanan macera başladı. Ya bu topraklarda şehit olunacak, ya bu topraklarda tutunacak ya da bu toprakları terk edecektik. Başkalarına göre fitne İngiliz patentli idi. Yoksa

705

IJSl 13/2
Aralık
December
2020

Rumlar kolayca anlaşılır ve güya ortak vatan bina edilirdi. Ben mi? Buna güler geçerim. Orada bir yerlerde Rum Ortodoks kilisesinin kuralları taşta kazınmıştır. Paskalya'da yumurta tokuşturmak yerine Makarios el bombasını takdis etmemiş miydi? Ondan önce öyle idi, ondan sonra da öyle kaldı. Aramızda bazıları bunu değiştireceklerini yazar dururlar. Kıbrıs Türk'ünün yaşam öyküsü bu gelgitler arasındaki işte bu sözcüklerle anlatılabilir. Çünkü her dönemde özgürlüğüne, bağımsızlığına ve ulus bilincine sahip olanlarla günü geçirmek için 'Kamış politikası' güdenler ya da 'Kıbrıslılık' uğruna bir potada erimek gerektiğini savunanlar hep çatışmışlardır. Bu böyle oldu çünkü 4 Haziran 1878'de Bosnalılar gibi Kıbrıs Türk'ü de padişahın gadrine uğramış ve vatan toprakları kendilerine sorulmadan başka ellere teslim edilmişti. O buruk acı hiç dinmedi. Ben bunu Saraybosna'da da gördüm. Orada da bir kırgınlık, bir kırıklık görürsünüz Osmanlı'nın davranışı konusunda.

Onca sorun, onca konu içinde niye bunu yazıyorum? Türkiye basınında çarpık çurpuk biz varız. KKTC basınına bakıyoruz ve de kendimizi tanımıyoruz. Biz neymişiz? 'Kıbrıs Türk'ü Türkiyelileri sevmiyor.' diyen veya yazarlar mı istersiniz, 'Kıbrıs yine başa belâ olacak, ver kurtul.' deyip sırtındaki küfeyi atmaya kalkanlar mı istersiniz. Oysa bu ikili biri kuzeyde, öteki güneyde Kıbrıs konusunda çok iyi anlaşılır. Çünkü her ikisi de 'Rum'la ortak ol, başımızdan belâ eksik olsun.' diyemediği için sözcükleri bin bir kılığa sokmaktadır. Hatta dünyanın en barışçısı da onlar. Siz mi? Bu topraklara sahip çıkıyorsanız 'Uslanmaz bir faşistsiniz.' Onlarsa ayıklanmış pirinç tanesi. Yahu EOKA, yahu kilise, yahu onca şehit demeye kalkarsanız da size güler geçerler. 'Bunun suçu da bizde değil mi?' derler. Ne suçsa kendi kendini öldürten? Yoksa Kıbrıs'ta biz birbirimizi çok iyi biliriz. Tehlike kapıya dayandığında 'barış güvercinlerinin' bu halkın yarasına merhem bile olmadıklarını biz her kanlı olayda gördük. Çocuk yaşta başladı bu serüven, bugünlere dayandı. Kanlı olaylar, yanan köyler, yıkılan evler, okullar, camiler ve şehitler. Kim bunun sorumlusu? Yanıt değişmedi: fanatikler. Yıl 1956. Gazi Mağusa'nın Paşaköy'ün Türk mahallesini basan eli silahlı Rumların başında, elinde Yunan bayrağı dalgalandıran köy kilisesinin papazı vardı. Yaşamayan bilmez. Komşu köy Gaziköy basıldığında da öncülüğü başka bir papaz yapıyordu. Köy dışında ekmek parası kazanmak için çalışan ve motosikletinin üstünde köye dönen Kemal'i orada köy girişinde şehit ederken de manzara değişmemişti. Fanatikler değil mi? Ne zaman çekilecek bu fanatikler aradan? Bekleyerek ölelim, yok olalım mı? Bu topraklardan çekip gidelim mi? Osmanlı çekip gittikten sonra Kıbrıs Türk'ü artık kendi kendine kaldığını bilerek bu topraklarda tutunmanın gerekli olduğuna inandı ve öyle yaptı. En büyük silâh eğitimi. Aç kaldı ama çocuklarını yurt içinde,

Kıbrıs'ta Canbulat Haber Merkezi'nin Propaganda ve İletişim Yöntemleri

yurt dışında eğitti. Dünyanın her yanına dağılsa da en sorumlu mevkilerde alın teri akıttı bu evlâtlar. Her alanda başarıdan başarıya koştu.

Dün böyle idi, bugün de böyledir. Kıbrıs Türk'ü eğitimidir, girişimcidir, üretkendir, çağdaştır. Bizler burada geride kalanlar, onların desteğinde, bu topraklara tırnaklarımızı geçirmenin vazgeçilmezliğine karar verenler olarak yaşadık. Aç kaldık, en sevdiklerimizi kaybettik ama bu topraklardan vazgeçmedik. Ne dün, ne de bugün. Kime dayandık, kime güvendik? Anavatan Türkiye'ye. Çünkü o ne bir partidir, ne bir çete, ne bir tarikat. Kıbrıs Türk'ü Türkiye'nin kopmaz ve vazgeçilmez bir parçasıdır. Zaman zaman anavatan Türkiye'de, zaman zaman yavru vatan Kıbrıs'ta çok hoş sesler çıkmaya, çok hoş sözler işitilmeye de biz buradayız. Varız, var olacağız. Türkiye'deki siyasal partiler arasında sıkışmadan, Kıbrıs'ı milli dava olarak bilerek ve koruyarak. Şunun bilincindeyiz. Annan Planı'nın referandumuna sunulmasında bunu yaşadık. Tahteravallinin bir bu yanına, bir o yanına gidip gelenlerin varlığını biliyoruz. Yönlendirildiklerini de sineye çekiyoruz. Annan Plânı'nı reddeden azınlıkta da olsak, o şerefi yaşamamanın hazzını hep duyduk. Vatan topraklarını koruduk, devletimizi koruduk. Yarın da bu böyle olursa bizler yine aynı noktadayız. İşte Kıbrıs Türk'ü budur. Tırnaklarını bu topraklara geçirmiştir. Giden gelene rağmen(Gündem Kıbrıs, 25 Temmuz 2011)."

Hürsöz, Bozkurt, Akın, Zafer ve Halkın Sesi'nde görev alan, haftalık haber ve yorum dergisi Olay'ın Genel Yayın Yönetmeni olarak çalışan, devlet kademelerinde bulunduğu süreçte çalıştığı her kurumla ilgili olarak tematik gazete çıkarmaya gayret gösteren, Mağusa Türk Kooperatif Bankası Müdürlüğü sonrasında Çalışma, Kooperatif, Rehabilitasyon ve İskan İşleri Üyeliği (Bakanlığı) yapan, 1983 yılında KKTC Kurucu Meclisi'nde görev alan siyasetçi, bürokrat ve devlet adamlığı kişiliğiyle İsmet Kotak doğup büyüdüğü Mağusa'da kurulan Mağusa Canbulat Radyosu'na ayrı bir renk, hız ve ivme kazandırır (Kotak, 3 Şubat 2016);

"...Devamlı yanındakileri yetiştirmek isteyen birisiydi. Öğretmen gibi bir kişiliği vardı. Mağusa'da ilk defa Kıbrıs Türk halkı bir sosyal konut projesini hayata geçirdi ve Baykal'da iki paralel sokağa evler yapıldı. 1960 yıllarındaki bir başarıdan bahsediyoruz. Ondan sonra kabineye girmesi, üye (bakan) konumuna geldi. O zamanki Geçici Türk Yönetimi'ydi, ardından Türk Yönetimi oldu. O zaman Yürütme Kurulu Üyeliği dediğimiz aslında şu andaki Bakanlar Kuruluna eşit. 28 yaşında bu göreve geçiyor oradan, Mağusa'dan Lefkoşa'ya. Ben 28 yaşımı

707

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

doldurduğumda Amerika'daydım. Şirketimi başlatmıştım, başarılı bir iş hayatım vardı ama 28 yaşında kendimi babamla kıyasladığımda ve bakan olarak kendimi o dönemde ben bakan olarak düşündüğümde Rumlar almış, gasp etmiş ve teknoloji yok, telefon yok. Köylerle irtibat kuracaksınız, bütün halkımızı, Kıbrıs Türk halkını bir şekilde toplayıp bir organizasyon içerisinde olacaksınız. Bu kadronun içinde siz de varsınız, Dr. Küçük var, Osman Örek var, Kurucu Cumhurbaşkanımız Rauf R. Denктаş var.

TMT'den gelen ekiplerin de yanında olduğunu gördük tabii. Babam son döneme kadar bile çok da anlatmazdı, konuşmazdı, genel olayları konuşurdu, özel olayları konuşmazdı, ağzından alamazdık. Annem TMT içerisinde, babam da öyle ama birbirlerine söylememişler aynı evde olmalarına rağmen. Bir müddet birbirlerine bildirmiyorlar. İkisi de teşkilatta üzerlerine düşen görevi yapıyor. Biz de böyle bir evde büyüdük. Tabii biz de böyle bir evde büyüdüğümüzden bunların da yetiştirilme açısından üzerimizde etkisi vardır. Teşkilat'tan anlattığı şeyler olurdu arada sırada çok detayına girmeden. Rahmetli İsmail Sadıkoğlu ile çok yakındılar. Turgut Yenağralı, Topal Mahmut rahmetli, Mehmet Şemmedi Mağusa'dan bunlar belli bir ekip içerisinde olanlar. Burhan Nalbantoğlu rahmetli arkadaşlarıydılar. TMT'nin aslında kurucusu diyebileceğimiz önde gelen insanlardan birisiydi. Burhan Bey'i kaybettiğinde ne kadar üzüldüğünü biliyorum. Ben çok tanıyamadım Nalbantoğlu'nu. Küçükken biz onlara giderdik, onlar bize gelirdi.

Babam dünyada olan her şeyi anında takip etmeye çalışan birisiydi. Bunu da başarıyordu. Babam Sanayi, Kooperatif Bakanlığı yaptı. Kıbrıs'ın ilk ve son Kooperatif Bakanı'ydi sanıyorum. Kooperatifçiliğin düşüşe geçişi de belki de onun ardından olan bir şeydi... Aslında orada teşkilatçılığın, örgütçülüğün tam özünden bahsediyoruz. Bir avuç insan bir araya geliyor ve küçük bir radyoyu hayata geçirmeye çalışıyorlar ve Bayrak Radyosu'nun hemen ardından. Canbulat Radyosu da Şubat içerisindeydi. Bu radyoyu hayata geçirebiliyorlardı. Annemden dinleseniz o canlı oradaydı ama babamdan da kaç defa dinledim. Deneme yayını yapmak için bütün aletleri toplamışlar ve ilk denemede yapmışlar şimdiki Namık Kemal Meydanı'nın oralarda ve babam oradaki bir arkadaşıyla karşı karşıya gelip zeybek oynamışlar. Canbulat Radyosu'nun Mağusa bölgesi halkı için ne kadar yaşamsal olduğu tartışma götürmez. Onu kurduklarında tamamen insanların direncini yükseltici bir formatta kuruldu. 'Bir gün Mehmetçik gelecek, bizi kurtaracak.' fikrinin sadece bir hayal olmadığı, bunun bir gerçek beklenti olduğunu devamlı vurgulayacak bir ekip. O günün imkânsızlıkları dâhilinde o Haberler Merkezi'nde başka dillerden haberler tercüme ediliyordu. Şu anda internette pat diye alabildiğimiz şeyleri o insanlar sıfırdan o teşkilatı kurup bütün

Kıbrıs'ta Canbulat Haber Merkezi'nin Propaganda ve İletişim Yöntemleri

dünyadan çıkan haberleri alıp barikatların ardında olan insanlarımızla paylaşıyordu.

Teşkilatı kurup dünyadan çıkan haberleri, o barikatta olan insanlarımızla paylaşabiliyorlardı. Bu olmadan zaten insanlar haberleşemiyor, olmayınca da zaten teşkilat yok. Geriye bakıp konuşmak, analiz etmek bizim için kolay tabii. TMT'nin bu Mağusa sancağı içerisinde bunları hayata geçirmişler. Babamın böyle bir şeyden ('Ben radyocu değilim.' diyerek) tepki gösterebileceğini zannetmiyorum. Hiçbir şeyin yapılamaz olabileceğine inanmayan bir kişiliği vardı. Onun da ötesinde Kıbrıs Türk halkı için, basit bir cümle gibi gelir insanlara ama Kıbrıs Türk halkı için canını verirdi. Ben babamı başka bir şekilde tanımadım. Ben doğduğum andan itibaren bütün benliğiyle bu halkın direnebilmesi ve ondan sonra da bu devleti kurup da ileriye gidebilmesi için tamamen içerisinde hisseden birisinden bahsediyoruz. Babam her zaman buna inandı. Ben çocukken bile bunları söylerdi. Ben bu kadardım ve Kıbrıs Türk devletinden bahsediyordu bana 'Kuracağız, edeceğiz.' diyerek. Ondan sonra KKTC'yi ilan eden hükümetin, koalisyon hükümetinin küçük ortağı olan partinin başkanı olarak görev yapmak nasip oldu kendisine. O bağımsızlık bildirgesine üçüncü imza olarak babam imza atmış. Bunlar müthiş şeyler benim için. 'Ben Siyasal (Bilgiler Fakültesi) okudum. Radyoculuktan ne anlarım?' diyerek pijamalarını giyip oturabilirdi bir kenarda ama onu yapacak bir karakterde değil. Sanki bu iş için yaratılmıştı..."

Hüseyin Hes gibi muazzam İngilizce bilgisine sahip çok yönlü dava arkadaşlarının sayesinde dünyanın farklı coğrafyalarında Kıbrıs'la ilgili haber ve yorumları anında takip edip buna uygun karşı cevapları hazırlamak ve Rum tezlerini çürütecek karşı hamleler hazırlamak belki de Haberler Merkezi'nin en önemli özelliği olarak ortaya çıkar. Mağusa'da radyonun kuruluş aşamasını ve diğer sancak radyolarından farklı olarak tesis edilen Haberler Merkezi ile İsmet Kotak'ın buradaki fonksiyonunu Şermin Kotak şu sözlerle ifade eder (Kotak, 3 Mayıs 2017);

"...Bu arada radyo nasıl olsa teknik adamlarla kurulacak. Biz de yayın yaparken neler yapmamız gerekir onun hazırlıklarına girdik. Radyonun çok önemli bir kolu olan Haberler Merkezi ve hemen şimdi Mağusa Camisi (Lala Mustafa Paşa Camisi)'nin yanında o binayı açtılar ve İsmet'in yönetiminde Haberler Merkezi kuruldu orada. İnanın şimdi bile bir radyonun bu kadar imkânları olmasına rağmen bu kadar teferruatıyla düşünüülerek kurulamazdı Haberler Merkezi. Şimdi bir memur oraya atanır, tamam nereye oturacağım ve işine başlar. Bizim öyle değildi sıfırdan başlanacak diye taa oradan

709

IJSl 13/2
Aralık
December
2020

caminin üstüne kadar izlemek için bağlantılar kuruldu. Orada öğretmenlerden bizim lisan öğretmenleri ve daha önce radyoda çalışan kişiler, radyoyla ilgili olan kişileri hepsini oraya topladılar. Hatta lise öğrencilerinden bile meraklı olanlar vardı, onları da oraya koyduk. Her gün hem Türkçe, hem Rumca, hem de İngilizce yazıp hazırlayabilecek şekilde ve haber verebilecek şekilde bir kurum kuruldu oraya. Teyplerle, radyolarla dünyanın her tarafında Türkçe, Rumca, İngilizce bütün yayınlar banda alınır. Öğrencilerimiz oralarda kullanılırdı, bantları çözmek için ve o bantlar çözülür, ondan sonra işe yarayanları haberleştirmek için kullanılır. Haberler Merkezi tam teşkilatlı olarak kuruldu.

710

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

10 Şubat 1964'te yayına başladık. Açılış konuşmasını da İsmet yaptı kendi sesiyle. Ne acı ki biz o kadar imkânsızlıklar içindeydik ve bir yedek bandımız bile yoktu. O günkü ilk yayını olsun insan bir bandı saklamak ister ama bizim yarına yayın yapmak için imkân yoktu. Arada da halkın ilgisini koparmamak için bizler programlar koyarak dolduruyorduk. Kahramanlık olayları, dünyadaki olaylar ve bizde de olaylara benziyor bunun sonu böyle olur, yani moral verici her türlü yayınlar. Her türlü faaliyeti yaptık orada.

İsmet sabahtan öğleye kadar bankada çalışır, bankadan çıkınca Haberler Merkezi'ne geçer. O saatten sonra olaylar banda alınır, haberler okunmak üzere hazırlanırdı. Radyoda Namık Kemal Meydanı'nda şimdi İş Bankası'dır ve onun yanında üst katta kurulmuştu. Mağusa Türk Gücü'nün binasıydı o zaman orası. Gelir (İsmet ve) haberler sunulur, öğleden sonra bütün akşam haberleri hazırlanır ve gece haberlerden sonra da her gece mutlaka bir yorum hazırlardı. Bu yorumların hepsini bütünüyle ciltledi. Kendi daktilosuyla yazdığı yorumlar bunlar... Gece yorumunu yapar, ondan sonra gece eve döner, hemen üstünü değiştirir bu sefer mücahit olur ve mevziye gider ya da bizim Baykal bölgesinde yönetimin olduğu yere giderdi. Yani bizim hayatımızın ilk günleri dolu geçti. Rum tarafı çok rahatsız oldu bizim radyodan. Engeller çıkarmaya çalıştılar falan ama başaramadılar. Gazetelerinde adıyla İsmet'e küfür edenler vardı çünkü her gece çıkar ve yayına çıkardı ve ana fikri orada halka güvende olmasını hissettirmek, Türkiye'nin nasıl olsa bizi kurtarmaya geleceğini söyleyerek onları teskin ederdi. Her gece İsmet mutlaka 'Geceler gebedir. Bir sabah bakacaksınız Türk askeri yanınızda olacak.' şeklinde yayınlar yapardı. Bizim o yayınlardan sonra Rum Radyosu da 'Bekledim de gelmedin.' şarkısı çalıyordu bize. O kötü günler böyleydi..."

Canbulat Radyosu'nun ilk kurulduğu günlerde Namık Kemal Lisesi matematik öğretmenlerinden Hasan Tuncer de haberleri okumaktadır; ancak beklenmedik bir aksilik sonrası

rahatsızlanmasının ardından radyo istasyonuna gelemeyince kısa süreli bir panik yaşanır. Haberlerin ardından İsmet Kotak da Haberler Merkezi'nde bizzat kendisinin kaleme aldığı yorumları okumak üzere beklemektedir; ancak haber okuyacak spiker olmayınca eldeki imkânlardan istifade yoluna gidilir ve o güne kadar hiç radyo deneyimi olmayan Nazım Turanlı alelacele stüdyoya alınır. Şüphesiz burada yaşanan heyecan ve ilk tecrübe olması nedeniyle Nazım Muratlı haberleri kendisine verilen 15 dakikalık sürenin neredeyse yarısı kadar bir sürede okur ve çıkar. Şermin Kotak, Hasan Tuncer, Kemal Pehlivan, Hasan Kahraman ve 1970 yılında radyoya müdür olarak atanan Nazım Turanlı gibi Namık Kemal Lisesi öğretmenlerinin mesailerini ise artık okulla radyo arasındadır ve bu durum neredeyse 24 saate yayılmış durumdadır. Radyonun mutfağı sayılan Haberler merkezi ve haber toplama faaliyetinden bir anda mikrofon başına geçen Nazım Turanlı 10 Şubat 1964 sonrası iyiden iyiye gerilen sınırları gevşetmek, Mağusalı Türklere moral ve motivasyon sağlamak amacıyla insanları günlük dertlerinden uzaklaştıracak, içinde çeşitli espriler de bulunan müzikli bir program yapma telaşına düşer. Bu çabaların sonucunda da "Neşe ve Müzik" isimli yeni bir program ortaya çıkar. Özellikle öğretmenlerin radyoda göreve başlamasıyla birlikte radyonun etki alanı daha da genişler ve radyofonik temsiller de dahil olmak üzere çeşitli kültürel faaliyetler organize edilmeye, Mağusalı Türklerin de dahil olduğu çeşitli etkinlikler yapılmaya başlanır (Çetinel, 24 Nisan 2017);

"...Kısa sürede yirmiye aşkın personel, dört beş radyo, o zamanların şeritli ses alma cihazları, daktilolar, teksir makineleri ve ötesi gerekli eşyalarla 'Haberler Merkezi' kurulmuş oluyordu... Tutun ki bu yönü ile o eski kilise kalıntısı içindeki 'Haberler Merkezi' tam tabiri ile ve 24 saat arı gibi çalışan bir aktivitenin odağı oluverdiydi. Bayrak Radyosu da yeni kurulmuştu. Onca büyük yayın olanaklarına karşın neredeyse bizim Canbulat Radyosunun Haberler Merkezinde hazırladığımız haberlerle rekabet yapar duruma geldiydik. BM'deki oturumları anında tercüme ediyor, Bayrak Radyosu'ndan önce duyuruyorduk. İsmet Kotak her akşam Kıbrıs siyasi sorununa, Makarios'un tutumuna yönelik yorumları ile hem halka moral dağıtıyor hem de siyasi arenada ses soluk getiriyordu. O Haberler Merkezi'nde kimler yoktu ki? Üç dil bilen rahmetlik Hüseyin Hes'ten Selçuk Veli'ye, Hasan Tuncer'den Anamur Radyosu'nda da çalışmış Ünal (Sümer)'a, Nazım Turanlı'dan şimdilerde iki başarılı doktorumuz olmuş Mustafa Yekta ile Hami'ye, rahmetlik Kel Yıldırım'dan şişman Arife, Dinçer H. Raif'ten daktilolarda haberleri yazan kızlardan oluşan bir ekibe kadar. Adlarını

hatırlayamadığım pek çok arkadaş daha vardı. Kotak 4-5 yıl süreyle hemen her akşam haberlerden sonra Canbulat Radyosu'nda yorumlarımı okur sonra da Baykal'daki evine gider, mücahit olarak ayrıca mahallesinde nöbet de tutardı. Genelde Mağusa içindeki mevzilerde o nöbetlere biz de katılırdık..."

712

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

Radyoda görev yapan özellikle geniş bakış açıları ve ufkun ötesini görebilen anlayışlarıyla öğretmenlik deneyimlerini birleştirmeleri sonucunda başta edebiyatın farklı alanları olmak üzere fen bilimleri alanında programlar, çeşitli çocuk programları, özellikle Mağusalı Türk kadınlarının ilgisini çekecek kadın programları, 23 Nisan, 19 Mayıs, 30 Ağustos ve 10 Kasım gibi Türklere özel milli günlerde yapılan çeşitli özel programlar hazırlanır ve tıpkı diğer sancak radyoları gibi bu özel günlerin ruhuna uygun canlı yayınlar, çeşitli söyleşiler, şiirler, kahramanlık hikâyeleri, ayrıca özellikle Cuma günleri yayınlanmasına özen gösterilen dini programlar yanında Mağusalıların milli duygularını coşturacak ve direnç gücünü artıracak şekilde Milli Mücadele hatıraları gibi çeşitli faaliyetlerle gün neredeyse doldurulur. Bu programların yayın saatleri ve hangi gün yayınlanacakları konusu da ayrıca göz önünde tutulur ve ailelerin, kadınların, çocukların genellikle evde olduğu saatlere göre düzenlemeler yapılır (Çetinel, 24 Nisan 2017). Haberler Merkezi'nin ilk kuruluş döneminde teknik kadrosu da dahil olmak üzere mevcut ancak 6-7 kişi söz konusudur(Kanlısoy, 4 Şubat 2016);

"...Rumların Türkler aleyhine yapmış olduğu konuşmaları vardı. 20 Temmuz haftasında '10 uçak düşürdük, 5 uçak düşürdük, 8 tane daha düşürdük.' şeklinde sürekli arttırırlardı. Bizde öyle bir şey yoktu. Yok, ben haberlerde öyle bir şeye rastlamadım ama biz bir şiir uyarlamıştık ve papaza sıralardık böyle. 'Bu kin vallahi de benden gidemez.' diye böyle bir şiirimiz vardı. Onu biz uyarladık Erol Erozan'la ben, edebiyat öğretmeniymi. Şiiri de ben buldum. O şiiri uyarladık, o şiiri devamlı sık sık okurduk..."

Eşref Çetinel, Hasan Tuncer, Erdoğan Erdem, Nazım Turanlı gibi isimler gerek Haberler Merkezi faaliyetleri, gerekse haber hazırlama bağlamında son derece önemli bir misyonu yerine getirirken daha sonraki süreçte Kıbrıs Türk sanat ve kültür hayatında da şair, karikatürist, yazar olarak kendilerine yer bulurlar ve Kıbrıs Türk basınına da tecrübeleriyle ışık vermeye devam ederler. Canbulat Radyosu ile ilgili olarak bahsedilmesi gereken bir başka husus ise halen SAMTAY Vakfı'nda olduğu belirtilen ve 1 Kasım 1965-26 Mayıs

Kıbrıs'ta Canbulat Haber Merkezi'nin Propaganda ve İletişim Yöntemleri

1967 sürecinin kaydedildiği yaklaşık 18 aylık dönemle ilgili olarak hazırlanmış 76 sayfalık "Olay-Rapor Defteri" olacaktır. Buna göre söz konusu defterin ilk sayfasında aşağıdaki bilgiler yer almaktadır (Atun, 2011: 356);

"Mağusa Haberler Merkezi Rapor Defteri

Başlangıç: 1 Kasım 1965-Bitiş: 26 Mayıs 1967

Haber Merkezi Sorumlusu: İsmet Kotak

Canbulat Radyosu, Karga Dergisi, Mağusa Destanı 'Haber Merkezi' tarafından hazırlanmakta ve sunulmaktadır.

Komiser: Ahmet Sami Topcan

Sancaktar: Turgut Sökmen, sonrasında Yüksel Özen ve Mutlu Bey

Son Gün: Bugün Sancaktarlık emri ile Haber Merkezi'nin kapatılması kararı alınmıştır. Yakında tahliye başlayacaktır. (26 Mayıs 1967)

Canbulat Radyosu Haberler Merkezi'nin hazırladığı bu rapor defterine kayıt düşenler ise İsmet Kotak, Eşref Nidai (Çetinel), Ali Dinçer, Ünal Mustafa (Sümer), Kadriye Cemal (Çetinel), Yıldırım Fenercioğlu, Mustafa Hasan (Tuncel), Rasih Hüseyin, Salahi Hüseyin, Necat Sait, Hasan Enver, Erkan Sait, Mehmet Ali Kaleli, Salahi Çelik, Tacan Tecen, Ali Özel, Fethi İbrahim ve Ali Fevzi Derviş'tir. 2 Kasım 1965 günü Rumların Mağusa'ya saldırısı da rapor defterine kaydedilmiş durumdadır (Atun, 2011: 358-359);

"Saat 09.25. Rapor eden Kadriye Cemal, haberi veren İsmet Kotak. Yaya ve silahlı Rumlar Baykal semtinden tekrar geçtiler.

Saat 15.40. Rapor eden İsmet Kotak. Sakarya'dan Gardane mevkiinde 15.05'de silahlı çatışma oldu. Rumlar Türk mevziilerine yaklaştı. Türk mücahit 2 el ateş etti. Bir Rum'un kolundan yaralandığına inanılmaktadır.

Saat 17.25. Rapor eden İsmet Kotak. Sakarya kuşatıldı. 6 numaralı Garder Berkeri mevziye 17, eve 2 darbe ateşi. Zırhlı birlikler var. Fırın arkasında 6

713

IJSl 13/2
Aralık
December
2020

Ulvi KESER, Neriman SAYGILI

zırhlı var. Barış Ordusu araya girmeye çalışıyor. Sancaktar saat 17.05'te kapıdan girene her türlü silahlı ateş emri verdi.

Saat 18.00. Rapor eden Yıldırım Fenercioğlu. Bugün sabah 07.00'den sonra 17.00'ye kadar liman kapısında Rum polisler hürriyet kartlarını kontrol ettiler. Limana hususi arabayla girenleri de her defasında yokladılar.

Saat 21.00. Rapor eden İsmet Kotak, yazan Eşref Nidai. Saat 21.00'de Baykal semtinde 5 dakika süren karşılıklı atış. Otomatik darbe ve tek tek. 21.10'da bir el ateş.

714

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

Saat 21.10; Mağusa'da darbe atışları sürekli olarak duyulmuştur. Mağusa üzerinde kızıl halde kurşunlar görülmüştür.

Saat 21.15; Tek atış.

Saat 21.40; Papazın botu (hücumbotu) muhtemelen denize açıldı. Şiddetli tarakalar arasında iki müthiş patlama duyuldu. Atışlar devam etmektedir. Mağusa üzerinde kızıl halde mermiler uçuşuyor.

Saat 21.50; Top olması muhtemel iki patlama duyuldu. Bir patlama daha... Bir patlama...

Saat 22.00; Bir patlama daha duyulmuştur. İkinci patlama olmuştur (ara ile). Üçüncü patlama duyulmuştur. Dördüncü patlama olmuştur. Bu patlamalar muhtemelen Sakarya veya Karakol taraflarındandır.

Saat 22.15; patlama oldu (top iki defa). 21.50'den beri susmuş olan makineli tüfek atışları yeniden duyulmaya başladı. Süresiz olarak atış başladı. Bu arada telefonlar da kesilmiştir. 22.20'de silah sesleri duyulmuyor.

Saat 22.40; Cereyanlar kesilmiştir.

Saat 23.40; Birkaç el silah sesi duyuldu.

Saat 23.45; Alınan gayri resmi haberlere göre ateşkes anlaşmasına varılmıştır. Mamefih zaman zaman silah sesleri duyulmaktadır. Bu arada hiçbir can kaybı olmadığı da gelen haberler arasındadır.

Kıbrıs'ta Canbulat Haber Merkezi'nin Propaganda ve İletişim Yöntemleri

Saat 24.00; Ankara Radyosu pilli radyodan dinlendi. Kısa haberlerinde Kıbrıs hakkında hiçbir haber vermedi."

Defterin 4 Kasım 1965 tarihli raporlarından üçü Yıldırım Fenercioğlu, biri de Salahi Hüseyin tarafından kaydedilmiştir (Atun, 2011: 357);

"...2 Kasım gecesinden beri Mağusa'nın dış semtlerle irtibatı kesilmiş durumdadır. Bugün Mağusa'nın dış semtlere göndereceği gıda maddeleri Rum çapulcular tarafından kontrol edilecektir. Mağusa'nın dış semtlere gönderebileceği yalnız süt ve ekmektir. 4 Kasım 1965, saat 06.30. Rapor eden Yıldırım Fenercioğlu

Çapulcular Mağusa Kapısı'ndaki türbeyi bir mevzii haline soktular. Civarına da tahkimat yapılmıştır. Bölgedeki miktarı da artırıldı. Saat 14.30. Rapor eden Salahi Hüseyin.

Alınan bir habere göre bu sabahtan itibaren Rumlar Apartmanlar ve Okul civarında Mağusa dışındaki WC yanına kadar gelerek silahlı olarak devriye yapmaktadır. Ayrıca Namık Kemal Lisesi avlusundaki voleybol sahasını kazarak mevzii yapmışlardır. Saat 11.30. Rapor eden Yıldırım Fenercioğlu.

Saat 09.45'de Sakarya ve Karakol bölgelerinden Mağusa'ya gelmek isteyen Türklere Fakirhane bölgesindeki Rumlar tarafından izin verilmemiştir.

Aziz şehidimiz Ahmet Karadelik (Ahmet Karadelik Mağusa Sakarya bölgesinde 2 Kasım 1965 günü evinde saldırıya uğrar ve burada hayatını kaybeder) saat 11.30'da Lala Mustafa Paşa Camii'nde kılınan öğle namazından sonra saat 11.55'de kortej eşliğinde şehitliğe hareket edilmiş, korteje mücahitler, inzibat, emniyet kuvvetleri, bando ve kalabalık halk topluluğu iştirak etmiştir. Kortej saat 12.30'da şehitliğe varmış, törene şiiirler ve konuşmalardan sonra saat 13.30'da son verilmiştir. Saat 14.00. Rapor eden Yıldırım Fenercioğlu."

Rapor Defteri'nin Rasih Hüseyin imzalı ve 16 Nisan 1966 tarihli olan raporu da doğrudan Larnaka Doğanın Sesi Radyosu ile ilgilidir (Atun, 2011: 363);

"Rum Radyosu'nun verdiği bir habere göre Rum çapulcuları bugün Doğanın Sesi Radyosu'nun müdürüyle teknisyenini tevkif etmişlerdir. Rumların iddiasına göre bu iki vatandaşımız sözde Makarios hükümeti aleyhine komplo hazırlamışlar..."

715

IJSl 13/2
Aralık
December
2020

Larnaka Doğanın Sesi, Limasol Sancak radyosu, Gazi Baf ve Lefke Sancak Radyosu ile Lefkoşa merkezli Bayrak Radyosu'ndan farklı olarak Anamur'da tesis edilen Kıbrıs'ın Sesi Radyosu da zaman zaman çeşitli yorumlar ve Rum tezlerine karşılık cevabi metinler hazırlamasına rağmen bunların ortak özelliği bir elden ve doğrudan KİPİG (Kıbrıs İşleri Planlama İcra Grubu) vasıtasıyla Dışişleri Bakanlığı, Genelkurmay Başkanlığı ve Kıbrıs Türk yönetimi ortak kararıyla hazırlanan metinler olmasıdır. Mağusa'da Haberler Merkezi tarafından hazırlanan yorumlar, cevabi metinler ve diğer yayınlar ise tamamen bu radyo personeli ve özellikle de İsmet Kotak'ın kendi inisiyatifi ile hayata geçirilen olgulardır. Haberler Merkezi daha sonraki süreçte bununla da sınırlı kalmaz ve "havaya çıkmanın ardından" son derece ilginç bir yazılı basın örneğine de imza atar. Nisan 1985 tarihine kadar pek çok özelliği ve ana misyonunu kaybederek de olsa yayın hayatına devam eden radyo özellikle 1964 yılıyla birlikte ayrıca teksir makinesiyle ve son derece zor şartlarda 15 günde bir sayı olmak üzere 16 sayı halinde Karga isimli bir mizah dergisi yanında Mağusa Destanı isimli dergiyi yayımlamayı da başarır (Gökbulut,2018). Derginin genel sorumluluğu radyoda da olduğu üzere İsmet Kotak'ta olmakla birlikte karikatürleri ağırlıklı olarak Dr. Ramiz Gökçe çizmektedir ve dergide genellikle "Kara Papaz" olarak nitelendirilen Makarios'a yönelik karikatürler ve hiciv yazıları yer almaktadır. Larnakalılar babutsa, Limasollular cümbezle bilinirken Mağusa ve Mağusalılar da kargayla bilinmektedirler. Dergiye Karga isminin verilmesi de Mağusa'nın en önemli sembolünün Othello Kalesi, Salamis Harebeleri veya Namık Kemal yanında karga olması ve özellikle Mağusalı Türklerin mizah duygularının karga eksenli esprilerle süslü olması nedeniyledir. 2019 yılı itibarıyla Gazi Mağusa'nın sembolü olarak bir karga heykeli Azerbaycan Türk'ü heykeltıraş Vahid Novruzov tarafından hayata geçirilmiş ve Gazi Mağusa hisar üstünde 23 Mart 2019 tarihinde açılışı yapılmıştır. Öte yandan Lala Mustafa Paşa Camii arkasındaki şapelde bulunan Haberler Merkezi'ne ait teksir makinesinde kıt imkânlar ve bin bir zorluklarla basılan Karga dergisinin ağır eleştirilerinden Makarios yanında Kıbrıslı Rumlar ve Yunanlar da nasiplerini almaktadırlar (Keser, 2013: 196);

"...Kıbrıslı Türklerin sosyal hayatı incelendiğinde görülecektir ki onların kültür hayatının ayrılmaz ve belki de olmazsa olmaz bir parçası olarak mizah son derece önemlidir ve geçmişten gelen uzun soluklu bir kültürel birikimin doğal sonucu olarak ortaya çıkmıştır. İğnelemeler, taşlamalar, ağır eleştiriler

Kıbrıs'ta Canbulat Haber Merkezi'nin Propaganda ve İletişim Yöntemleri

ve tenkit, mizahın en önemli unsurlarından abartma, ironi ve doğaldır ki ince ve kıvrak zekânın bir ürünü olarak mizah anlayışı Kıbrıslı Türklerin hayatının vazgeçilmez unsurlarından birisi haline gelmiştir. Özellikle günlük hayatın ve sosyal kültürün içinde son derece önemli ve büyük bir yer tutan mizah anlayışı yazılı bir hale getirildiğinde ortaya farklı bir yapı ve edebi bir kimlik çıkar.

Adanın Osmanlı İmparatorluğu tarafından fethedildiği 1571 yılından sonraki sürece gitmeden dahi bu mizah duygusunun izlerini Kıbrıs'ta Türklerin sosyal hayatında görmek mümkündür.¹ Kıbrıs Türk insanı hemen bütün Akdeniz insanı gibi son derece duygusaldır, hayattan keyif almasını, neşelenmesini, neşelendirmesini sever. En olmadık anlarda, en kötümser durumlarda eğlenecek, neşelenecek ve 'gayileyi' bertaraf edecek komik bir şeyler bulur. Hayata hep en iyimser gözlüğüyle bakmaya çalışır. Bu durum belki de adaların klasik özelliği olan gözler, sorunlar ve istikrarsızlıklar içinde yaşamayı gayet güzel öğrendikleri ve hayat felsefelerini de buna uyarladıkları için böyledir. Kelimenin tam anlamıyla göçler ve sorunlar yumağı olan Kıbrıs adası da Kıbrıs Türklerini hayatın tadını çıkarma, olaylara farklı pencerelerden bakabilme ve moral değerleri en üst seviyede tutabilme açısından yetiştirmiş ve onları törpülemiştir..."

Diğer sancak radyolarıyla mukayese edildiğinde Canbulat Radyosu daha sonraki süreçte özellikle Namık Kemal Lisesi öğretmenleri başta olmak üzere öğretmenlerin devreye girmesi, Karga isimli bir mizah dergisi yayımlamaya başlaması, çeşitli kültür ve sanat faaliyetleriyle Mağusalı Türkleri kucaklaması sayesinde çok daha geniş bir kadroya sahip olacaktır(Çetinel, 24 Nisan 2017). Karga mizah dergisinin gücü ve önemi konusunda radyonun temel direği durumunda olan merhum İsmet Kotak da şunları ifade edecektir(Mücahit Komutanları Dergisi, 2001: 165-169);

"...Kıbrıs'ın ilk karikatür dergisi Karga Haberler Merkezi'nde yokluk içinde, ispirotolu teksir makinesinde yayımlanmıştı. Büyük usta, rahmetli dostumuz Ramiz Gökçe'nin karikatürleri Karga'nın gururu oldu. Eşref Çetinel'in ilk mizah denemeleri burada yayımlandı... Canbulat Radyosu ilk günü sonunda, 10 Şubat 1964 gecesi saat 19.40'da yaptığım yorumdan bir kesit; 'Ne anayasada revizyon, ne barış, ne dostluk, ne bu, ne bir arada yaşama, ne şu, ne de bu...'"

717

IJSl 13/2
Aralık
December
2020

Mağusa'da yayımlanan bu dergiyi hatırlayan ve destek verenler arasında Firdevs Kaşif Kanlısoy da bulunmaktadır(Kanlısoy, 4 Şubat 2016);

“...Bir de radyo Karga diye dergi çıkardı, mizah dergisi. Karga, Mağusa'nın kargaları meşhurdur. Bir ara kayboldu, savaştan herhalde ve şimdi tekrar geldiler. Silah sesinden kaybolmuştu. Diğer radyolardan farklı Canbulat Radyosu. Daha serbest çalıştı, daha sonra kültür-sanat faaliyetleriyle özellikle Namık Kemal Lisesi'nin katkısı burada büyük. Namık Kemal Lisesi'nin öğretmenlerinin çok etkisi oldu. Namık Kemal Lisesi'nin ilkokul hocaları mesela Nazım (Turanlı) Bey dedim haberleri okuyan. O ilkokul öğretmeni ve çok iyi bir öğretmendi. Bir ara Hasan Bey vardı ve o çok kısa bir süre çalıştı. O da çok iyi bir öğretmendi. Yani halkın sevdiği, tuttuğu, öğrencilerin sevdiği bir öğretmendi. Bildiği, tuttuğu öğrencilerin çok sevdiği öğretmenler ve Kemal Pehlivan tam bir otoriter, tam bir müdür. Müdürlük vasfı taşıyan ve iyi bir öğretmendi. Mağusa'ya hâkimdik. Biz öğrenci olduğumuz halde hâkimdik. Ben öğretmen oldum, geldim yine aynı şekilde. Eski Mağusalılardan kime sorsanız bilirler, ben zaten Mağusalıyım. Ailece de Mağusalıyız. O dönemimiz öyle geçti 74'e kadar vatan, millet.

Ben hala öyleyim. Ben emekli olmadan artık marş söyletirken çocuklara içim dolardı. Ben şahsen hala o duyguları taşıyorum. Bizim dönem o milli duyguları hala taşır. Bütün bunların nedeni surlar içinde olmamız olabilir. Bunu ben hep söylerim. Surlar içinde olmayı bırakın, öğretmen, öğrenci olarak İngiliz dönemini görmüşüm, Rum dönemini görmüşüm, beraber devlet olmuşuz. Kaç dönem geçirmişim ve İngiliz baskısını, Rum döneminin baskısını üzerimizde halen hissediyoruz. O baskı bizim böyle olmamızı muhakkak çok etkilemiştir.”

SONUÇ

21 Aralık 1963 tarihinden başlayarak neredeyse 20 Temmuz 1974 tarihine kadar geçen yaklaşık 11 yıllık süreç Kıbrıs adasında en üst düzeyde propaganda savaşlarının yaşandığı bir dönem olmuştur. Özellikle Rumların ellerinde bulunan yüksek imkânlar ve artık Kıbrıslı Türklerin çalışmadığı radyo istasyonunu da kullanmak suretiyle uyguladıkları propaganda ve algı operasyonları psikolojik harekât bağlamında Kıbrıslı Türklerin moral-motivasyonlarını düşürmeye yöneliktir. Özellikle Türkçe ve İngilizce olarak yapılan radyo yayınları Kıbrıslı Türklerin direncini kırmaya yönelik girişimlerdir ve bu faaliyetlerin içinde doğrudan Makarios da

Kıbrıs'ta Canbulat Haber Merkezi'nin Propaganda ve İletişim Yöntemleri

bulunmaktadır. Kıbrıs Cumhuriyeti kurulurken nüfus oranlarına göre üzerinde anlaşılan %70 Rum ve %30 Türk istihdam etme kurallarına hiçbir zaman uymayan Makarios tam tersine adadaki Türk nüfusu bitirmek amacıyla Türklerin İngiltere ve Avustralya'ya gitmelerini teşvik eden açıklamalar yapmaktadır(Gören, 1965: 7-11).

Esasında Canbulat Radyosu'na bağlı olarak kurulan Haberler Merkezi'nin ilk kurulma amacı tamamen psikolojik harp ve psikolojik harekâta yönelik olarak Rum yayınlarına karşı misilleme yapmak, Kıbrıslı Türkler arasında moral-motivasyon değerlerini en üst düzeye çıkartmak ve Rumların propaganda faaliyetlerine bir ölçüde karşılık vermektir. Bu maksatla kurulan Haberler Merkezi bu yönde faaliyetlerini hız kesmeden devam ettirir ve Mağusa hisar içi/sur içinde sıkışıp kalmış Kıbrıslı Türklerin moral-motivasyon seviyelerini yüksek tutmaya çabalarırken Rumların karşı propagandalarını ve bilgi kirliliği yaratmaya yönelik çalışmalarına da set vurmaya çabalarlar. Bu dönemde "tam anlamıyla bir teknoloji ve teknisyenler savaşı"(Özen, 30 Mart 2017) da veren Kıbrıslı Türkler TMT vasıtasıyla Rum propagandalarına da karşılık vermeye çalışmaktadır ve bunun için kullanılan en etkili yöntemlerden birisi de Mağusa'daki Haberler Merkezi olmuştur. Mağusa Destanı ve Karga isimli iki farklı dergi çıkarmak suretiyle iletişimin en önemli unsurlarından olan habercilik yanında belki de düşünceye hitap eden en güçlü ve etkili silah olarak ifade edilebilecek mizahı da son derece akıllıca kullanan ve başta Başpiskopos Makarios olmak üzere Kıbrıslı Rumların yönetim ve lider kadrolarında sinir uçlarına dokunan Mağusa Haberler Merkezi ve Canbulat Radyosu bu özellikleriyle sadece Kıbrıs Türk mücadele ve iletişim tarihinde değil dünya iletişim tarihinde de ayrı ve özel bir yere sahip olur.

719

IJSl 13/2
Aralık
December
2020

KAYNAKÇA

Atun, Suna (2011). *Mağusa Canbulat Radyosu*.

Bay, Nurettin (2007). *Radyo ve Televizyon Yayıncılığı*. İstanbul: NKM Yayınları.

Bulut, Mevlüt (2006). *Kitle İletişim Aracı Olarak Gazete ve İnternet. Tekaç Yayıncılık*.

Dedeçay, S. Sami (1998). *Kıbrıs'ta Enformasyon veya Yazılı ve Sözlü Basın*. (Cilt 1). Lefkoşa.

Denktaş, R. Raif (1997). *Rauf Denktaş'ın Anıları*. Cilt IV. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.

Gökbulut, Murat (2018). "Kıbrıs Türk Kültüründe Mizahla İlgili Öne Çıkan Gazete ve Dergiler Üzerine Bir Araştırma". *Journal of History, Culture and Art Research*, Mart 2018, 7(1), 731-739.

Gören, Ferit (1965). *Kanlı Noel*. Lefkoşa: Çevre Yayınları.

Gündem Kıbrıs.

Güngör, Nazife (2011). *İletişim, Kuramlar ve Yaklaşımlar*. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Güven, R. Halil (2006). *Radyo Program Yapımı ve Radyo Yayıncılığı. İmaj Yayınları*, Ankara.

Keser, Ulvi (2019). "Kıbrıs Türk Mücadele Tarihinde Sancak Radyoları ve İletişim: 1963-1974", (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Girne Amerikan Üniversitesi Sosyal ve Fen Bilimleri Enstitüsü, Girne.

Kotak, İsmet(2012). *Şu Bizim Kıbrıs-I*. Lefkoşa: Ajans Yayınları.

Mendeli, Hürmüs (2015). "Namık Kemal Lisesi'nin Kıbrıs Eğitim Tarihi Açısından Önemi ve Tarihi Gelişiminin İncelenmesi", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Yakındoğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Lefkoşa.

Mücahit Komutanları Derneği (2001). *Sancaktan Gaziliğe Mağusa*. Mağusa: Mücahit Komutanları Derneği Yayınları.

Pirgali, Tüge (2008). "Kıbrıs Adasında Yayın Yapan Türk Radyolarının 1960-1974 Yılları Arasında Kamuoyu Oluşturmadaki Etkisi", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Girne Amerikan Üniversitesi Sosyal ve Fen Bilimleri Enstitüsü, Girne.

Özsoy, Osman (1998). *Geçmişten Günümüze Yöntem ve Uygulamalarıyla Propaganda ve Kamuoyu Oluşturma*. İstanbul: Alfa Yayınları.

Rosengren, K. Ellie (2000). *Communication - An Introduction*. Sage Publication.

Kıbrıs'ta Canbulat Haber Merkezi'nin Propaganda ve İletişim Yöntemleri

Saygılı, Neriman (2006). *İletişim ve Kitle İletişimi*. Ankara: Aş Yayınları.

Saygılı, Neriman (1987). "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Bayrak Radyosu", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Sayıl, Altay (2000). *Bayrak, Bayrak, Bayrak*. Lefkoşa: Devlet Basım Evi Yayınları.

Tekinalp, Şermin (2003). *Radyo ve Televizyon*. İstanbul: Der Yayınları.

Walker, Martin (1977). *Basının Gücü*. Şen, Gülden (Çev.). İstanbul: Milliyet Yayınları.

Sözlü Tarih Çalışması

Eşref Çetinel ile Gazi Mağusa'da yapılan görüşme (Nisan, 2017).

Serhat Kotak ile Lefkoşa'da yapılan görüşme (Şubat, 2016).

Şermin Kotak ile Lefkoşa'da yapılan görüşme (Mayıs, 2017).

Firdevs Kaşif Kanlısoy ile Gazi Mağusa'da yapılan görüşme (Şubat, 2016).

Hilmi Özen ile Lefkoşa'da yapılan görüşme (Mart, 2017).

721

IJSl 13/2
Aralık
December
2020

SUMMARY

The means of the mass communication is of completely very importance for the information and the formation of the public all over the world. Those above-mentioned means have been mostly used throughout the years for the propaganda since it is known that the common people permanently follow the media, are influenced from all the information negatively or positively in both ways, and. These means used to form a new conception, and the perception in those releases done for the political purposes are completely very effective to trigger the people, or to press them frightening as well. This scientific study mainly focuses on the usage of the radio releases, and the broadcasting in Cyprus unfortunately to frighten the Turkish Cypriots, creating illegal disinformation, and the black propaganda. On the other side, Turkish Cypriots have then tried to raise the moral, and motivation of the Turkish society by the radio releases of the Bayrak Radio station, and Canbulat Radio Station as well as the Haberler Merkezi/the News Center. Despite all the difficulties, and the limited technology they have faced with, Turkish Cypriots have created their own perception by means of their own strategy, and the communication ways.

722
IJSI 13/2
Aralık
December
2020

Actually the first and the main purpose of the Haberler Merkezi/the News Center established under the roof of the Canbulat Radio Station in Famagusta is completely to commit counter attacks against the Greek Cypriot psychological war and psychological perception broadcastings, to raise the moral-motivation values of the Turkish Cypriots, and respond the Greek Cypriot propaganda attacks in a way. The fact that the Greek Cypriots have occupied, and taken the control of all the official governmental systems of the Republic of Cyprus especially after 21st December 1963, giving no guarantee, safety, and security for the other equal partner of the republic; Turkish Cypriots.

The News Center established for this purpose continues the activities around the clock, tries to raise the Turkish Cypriots' moral and motivation levels high, isolated and pressed within the citadel, and tries to stop the black propaganda, psychological perception of the Greek Cypriot radio broadcasting. Turkish Cypriots having exactly a technology and technicians war against the Greek Cypriot broadcasting on the island tries to set all those anti propaganda activities. To do so, one of the most effective ways realized by Haberler Merkezi/the News Center in Famagusta is to publish, and distribute to very remarkable, second to none journals named Mağusa Destanı/Famagusta Ballad, and Karga/Crow representing and being the symbol of the city even today. Especially after 21st 1963 events, that's to say, Bloody Christmas in Cyprus, to establish such a radio station with no opportunity, facility, possibility, and experience is something dreamlike, and seems to be very hard. Apart from establishing such a radio station, the

Kıbrıs'ta Canbulat Haber Merkezi'nin Propaganda ve İletişim Yöntemleri

Turkish Cypriots have also managed to develop a specific site only to realize propaganda, and comment activities against the Greek Cypriot black propaganda, and the disinformation efforts. So, Canbulat Radio Station thoroughly differs from the other radio stations on the island. To interfere with the parasitism of the Greek Cypriot radio broadcasting, to wave correct and real news, and the comments in local vicinity is not enough for the cadre of the leader, and the second step comes soon. To publish multi-dimensional journals will be the second step, and criticizing, making the public laugh, and think does the best way to tell the reality not only on the island but also to the international society know almost nothing upon Cyprus. The News Center which mostly made use of the communication which is one of the most remarkable factors of the social life has also used the humor being one of the most important, powerful, and effective "weapons" of the journalism addressing to the thoughts effectively. Bu doing so, the journals named Mağusa Destanı and Karga turn to be a unique part of the Turkish Cypriot struggle history as well as that of the World communication history, directing the criticism towards mainly the Greek Cypriot social leaders such as Archbishop Makarios.

723

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

**BULANIK MANTIK VE KONTROL SİSTEMLERİNİN
BİREYSEL KREDİLENDİRMELERİN NİHAİ KARAR
AŞAMASINDA KULLANIMI**

Gülcan PETRİÇLİ, Gül Gökay EMEL***

Makale Geliş Tarihi-Received: 10.04.2020
Makale Kabul Tarihi-Accepted: 01.10.2020
DOI: 10.37093/ijisi.837751

ÖZ

Batık kredilerdeki hızlı artış, bankaların kredi verirken risklerini minimize edebilmeleri için daha temkinli ve seçici davranmalarını gerektirmektedir. Kredilendirme işlemleri, her ne kadar nesnel ve nicel finansal kriterler kullanılarak yapılıyor olsa da müşteriye sunulan kredi teklifi müşterinin beklentilerini karşılamadığı zaman, nihai karar aşaması sezgisel olarak gerçekleştirilebilmektedir. Bu gibi durumlarda, alınan kararların başarımları banka personelinin veya birim yöneticisinin tecrübelerine bağlı kalmaktadır. Bu tür öznel uygulamalar, hem bir banka içinde tek tip olmayan kredilendirme kararlarının alınmasına hem de batık kredi olasılığının artmasına neden olabilmektedir. Bu sakıncaları gidermenin yollarından biri, nihai karar aşamasının banka üst yönetimi tarafından ortak akıl ile belirlenmiş bazı öznel kurallar dahilinde standartlaştırılıp otomatikleştirilmesidir. Bulanık mantık, öznel yargıların ve nitel kriterlerin nicel olarak değerlendirilmesine ve analiz edilmesine olanak sağlamaktadır.

* Dr., Sorumlu Yazar, Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Bursa/Türkiye. gulcanp@uludag.edu.tr ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6296-6183>.

** Doç. Dr., Bursa Uludağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, Sayısal Yöntemler Anabilim Dalı, Bursa/Türkiye. ggokay@uludag.edu.tr ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2921-1368>.

Bu çalışmanın amacı, kredilendirme sürecinin nihai karar aşamasında kullanılmak üzere oluşturulan örnek bir öznel değerlendirme kural tabanı için bulanık mantık yaklaşımlarından nasıl yararlanılabileceğini incelemektir. Çalışmada, hipotetik bir kredilendirme problemi ele alınmış, bulanık dilsel niteleyiciler, bulanık önermeler ve bulanık mantık kontrol sistemi (BMKS) kullanılarak modellenmiş ve çözülmüştür. Çözüm sonucunda MATLAB yazılımı ile görselleştirilen BMKS kural tabanı, farklı seviyelerdeki öznel değerlendirme puanlarının nihai karar üzerindeki etkisinin incelenmesini olanaklı kılmıştır. Ayrıca, elde edilen pseudo-code iki boyutlu yüzey görüntüsü ile karar alanları ve müşteri grupları oluşturulmuştur.

726

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

Anahtar Kelimeler: Bulanık Mantık, Bulanık Mantık Kontrol Sistemi, Bulanık Çıkarım, Kredilendirme Kararı, Bireysel Kredi.

JEL Kodları: C6, C88, C440, G21.

**THE USE OF FUZZY LOGIC AND CONTROL SYSTEMS
IN THE FINAL STEP OF CONSUMER
LENDING DECISIONS**

ABSTRACT

The rapid increase in bad loans caused banks to be more cautious and selective for minimizing their risks. However, although banks make the lending decision by using quantitative financial criteria, the final decision step is usually intuitive/judgemental when the offer does not meet the expectations of the customer. In this case, the success of the decision directly depends on the experience of the bank personnel or unit manager. Such an application may lead to decisions that do not comply with a specific standard/rule and result in default. One of the ways to eliminate these drawbacks is to standardize and automate the final decision phase within the framework of some subjective rules determined with common sense by the top management of the bank. Fuzzy logic allows quantitative analysis of subjective judgments and qualitative criteria. In this context, the aim of the study is to examine how fuzzy logic approaches can be used in the final step of lending decisions. A hypothetical lending decision was modeled and resolved using fuzzy linguistic qualifiers, fuzzy propositions, and fuzzy logic control systems. As a result, the fuzzy rule base of the control system that was visualized with MATLAB made it possible to examine the impact of different levels of subjective evaluation scores on the final decision. Also, decision fields and customer groups could be created with the pseudo-code surface images.

Keywords: Fuzzy Logic, Fuzzy Logic Control Systems, Fuzzy Inference, Lending Decision, Consumer Loans.

JEL Codes: C6, C88, C440, G21.

727

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

GİRİŞ

Türk bankacılık sisteminde toplam batık kredi tutarı 2018 ve 2019 yılları ile 2020 yılı ilk çeyreği için sırası ile 97, 151 ve 152 milyar TL'dir (BDDK, 2020). Son yıllarda tüketim kalıplarının değişerek tüketicilerin gelirini aşan bir şekilde harcama yapması ve bankacılık sektörünün daha fazla bireysel kredi satabilmek için kredilendirme karar sürecinin son aşamasında sezgisel kararlara ağırlık vermesi, geri ödemesi riskli çok sayıda kredinin verilmesine neden olmuştur. Bu durum, batık kredilerin artmasına yol açmıştır.

728

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

Sorunlu kredilerdeki artış, hem sosyal hem de iktisadi açıdan toplumu, ülke ekonomisini ve bankacılık sistemini derinden etkilemektedir. Yakın geçmişte ülkemizde yaşanan ekonomik krizler ve batık kredilerdeki hızlı artış, bankaların kredi değerlendirme süreçlerini, kullandıkları karar kriterlerini ve risk yönetim biçimlerini daha önemli hale getirmiştir. Bu nedenle bankalar, kredi talebinde bulunan bireylerin kredi geri ödeme kapasitelerini ayrıntılı bir şekilde araştırmaktadır (Cücük, 2019). Kredilendirme kararları, genellikle finansal kriterler ışığında nesnel olarak alınmaktadır. Bankalar, müşterileri hakkında topladıkları bilgileri, Kredi Kayıt Bürosu verilerini ve müşterinin talep ettiği kredi miktarını kendi sistemlerine girerek müşteri kredibilitesini tespit etmektedir. Sistem tarafından oluşturulan kredilendirme kararı, bir karar alıcı olarak banka personeli ya da müşteri açısından tatmin edici değil ise kredi yetkilisi personel ya hisleri ile hareket ederek (Trönnberg, Hemlin, 2014) ya da şube müdürü veya bölge müdürlüğü ile irtibata geçerek (Cücük, 2019) inisiyatif kullanmaktadır. Bu aşamada alınan kararlar, artık sezgisel kararlardır. Örneğin; nesnel değerlendirme sonucu müşteriye teklif edilen kredi meblağının, kredilendirme oranının veya vadenin müşteri tarafından uygun bulunmadığı bir durumda nihai karar eski müşteri olma, müşterinin tutumu, kredi çekme amacı, çalıştığı sektör ve benzeri gibi bazı öznel/nitel kriterler ışığında sezgisel olarak alınabilmektedir. Fakat sezgisel kararlar yanlılık barındırmaktadır (Trönnberg, Hemlin, 2014). Dolayısı ile aynı bankanın farklı şubelerinden aynı şartlarla kredi talep eden fakat talep ettikleri miktarda kredi almaları mümkün olmayan iki müşteri için farklı nitel kriterler ve ölçekler kullanılarak gerçekleştirilen sezgisel karar alma aşaması, doğal olarak farklı çıktılarla sonuçlanabilmektedir. Bu nedenle kredibilite hesaplama aşaması da dahil olmak üzere standart ve otomatik bir şekilde ilerleyen kredilendirme süreci, sezgisel karar

*Bulanık Mantık ve Kontrol Sistemlerinin Bireysel Kredilendirmelerin
Nihai Karar Aşamasında Kullanımı*

alma aşamasında da banka üst yönetimi tarafından veya ortak akıl ile belirlenmiş bazı öznel kurallar çerçevesinde standartlaştırılıp otomatikleştirilmelidir. Bu yaklaşım, bir bankanın tüm şubelerinde alınan sezgisel kararların aynı kurallar çerçevesinde şekillendirilmesini sağlayarak, müşteri memnuniyetini arttıracak ve bankanın riskini azaltmada yardımcı olabilecektir.

Bu çalışmanın amacı, bireysel kredilendirmede öznel yargılar ve nitel kriterler kullanılarak gerçekleştirilen nihai karar aşamasını bir kural tabanına dayandırarak standartlaştırmak ve çeşitli bulanık mantık yaklaşımları ile otomatikleştirmektir. Böylelikle, sezgisellik karar alma sürecinden tamamen çıkartılmamış olacaktır. Çünkü karar mekanizması, banka yönetiminin belirleyeceği sezgisel türdeki nitel kriterlere bağlı olarak şekillendirilmekte ve bulanık mantık, nitel türdeki dilsel veri tipinin nicel veri tipine dönüştürülerek üzerinde matematiksel analiz yapılabilmesini sağlamaktadır. Bu şekilde oluşturulan bir karar mekanizması, şubeler arası benzer kredi başvurularının aynı sonuçlanmasını, banka personelinin sezgisel kararlarından kaynaklanan hataların azalmasını ve dolayısı ile batık kredi riskinin düşmesini sağlayacaktır.

Çalışmanın birinci bölümünde bankacılıkta bireysel kredilendirme ve kredi riski, ikinci bölümünde bulanık mantık, üçüncü bölümünde ise uygulamalar ele alınmıştır. Uygulama bölümünde sunulan bir hipotetik karar alma problemi sırasıyla bulanık dilsel niteleyiciler, bulanık önermeler ve BMKS (ya da bulanık çıkarsama) kullanılarak üç aşamada ayrıntılı bir şekilde çözülmüş ve MATLAB ile modellenerek görselleştirilmiştir. Çalışmanın değerlendirilmesine sonuç bölümünde yer verilmiştir.

1. BANKACILIKTA BİREYSEL KREDİLENDİRME ve KREDİ RİSKİ

1.1. Bireysel Kredilendirme

Finansal tüketici, bireysel (ticari olmayan) talepleri için bankalardan çeşitli hizmetler alan kişidir. Finansal tüketicinin, ihtiyaçlarını karşılamak için bankalardan borç aldığı zaman bankalarla arasında bireysel kredi işlemleri gerçekleşmiş olur. Bireysel krediler, "ticari amaç dışında kullanılmak üzere gayrimenkul, taşıt gibi herhangi bir

729

IJSSI 13/2
Aralık
December
2020

mal veya hizmet alımının finansmanı için bireylere verilen, ödeme koşulları en başta belirlenip bu plana göre geri ödenmesi gereken krediler” olarak tanımlanmaktadır (Şakar (2002)’den akt. Kılınç, Karaoğlu, 2014). Tüketicilerin cari tüketim istek ve ihtiyaçlarının hemen gerçekleştirilmesini sağlayan bir finansman türüdür (Ertaş, Kaban, Sobacı, 2016). Bireysel krediler, bankaların yüklenmiş olduğu riskin tabana yayılmasını sağlamaktadır. Bireysel ödeme alışkanlıkları kurumsal ödeme alışkanlıklarından daha güçlüdür ve daha az risk taşımaktadır. Örneğin; konut, araç vb. ihtiyaçlar için kullanılan bireysel kredilerde alınan mal karşılık gösterilerek kredi dönüşü garanti edilmeye çalışılmaktadır. Ayrıca, bireysel kredi talebi konjonktürel dalgalanmalardan daha az etkilenmekte ve böylece bankalar bireysel krediler ile ticari kredilerdeki durgunluğun etkisini az da olsa bertaraf edebilmektedir. Bu durum, bankalara yüksek faiz getirisi sağlayan, riski düşük ve sektörel dalgalanmalardan etkilenmeyen alanlara yatırım yapma olanağı sunmaktadır (İmren (1994) ve Şakar (2002)’den akt. Kılınç, Karaoğlu, 2014).

Tüketici kredisi(bayram, eğitim, eşya, evlilik, kariyer, tatil ve inşaat tamamlama-onarım kredisi), kredili mevduat hesabı, taşıt kredisi, konut kredisi ve kredi kartları bireysel kredilendirme araçlarındandır. Tüketici kredileri kısa, orta ve uzun vadeli, kredi kartları ise genellikle kısa vadeli kaynak ihtiyacının karşılanmasında kullanılmaktadır. Kredi kartları, bankalar tarafından tüketiciye nakit kullandırmadan ödemenin satıcıya doğrudan banka tarafından gerçekleştirilmesini sağlamaktadır. Kredi kartları sürekli bir tüketici kredisi limiti olarak da tanımlanabilir.

Ülkemizin bankacılık sektöründe bireysel kredi kullandırma eğilimi son yıllarda ve özellikle 2020 yılında hissedilir bir hızda yükselmiştir. Bu değişimin olası iki nedeni bulunmaktadır. İlki, bankacılık sektörünün mevcut kaynaklarını bireysel kredilere yönlendirmesidir. Ertaş, Kaban, Sobacı (2016)’ya göre ülkemizde kamu borçlanma gereksinimi ve dolayısı ile kamu borçlanma maliyetleri 2000 ve 2001 ekonomik krizleri ile birlikte azalmaya başlamıştır. Bu durum, Türk bankacılık sektörünün mevcut kaynaklarını ağırlıklı olarak hazineye borç vermesi yönündeki alışkanlığını terk ederek, daha verimli ve karlı olduğu düşünülen kredilere yönlendirmesini sağlamış ve bireysel kredi hacminde keskin artışlar yaşanmasına neden olmuştur.

*Bulanık Mantık ve Kontrol Sistemlerinin Bireysel Kredilendirmelerin
Nihai Karar Aşamasında Kullanımı*

İkinci neden, tüketim toplumunun son yıllarda artan bir ivme ile şekillenmesidir. Tüketim, bireysel gerçekleşen fakat toplumsal bir faaliyete dönüşen ve değişebilen bir süreçtir. Kapitalizm geliştikçe tüketim kalıpları da değişmektedir. Bu değişimdeki en önemli etken kitle iletişim araçları olmuştur. Tüketiciler, kitle iletişim araçları ve modern reklamcılık uygulamalarından had safhada etkilenmiş, tüketme arzuları ve doyumsuzluk duyguları tetiklenmiş ve bu etkileşim örneğın Asa Berger (2015)'in de tanımlamış olduğu seçkinci, bireyselci, eşitçi ve kaderci gibi farklı tüketim kültürlerinin doğmasına neden olmuştur.

Kapitalizm öncesinde bireysel kimliğı, çalışılan iş belirlemede iken günümüzde ise tüketim kalıpları belirlemektedir (Bocok (2009)'dan akt. Kılınç, Karaoğlu, 2014). Bu değişim, sadece toplumları ve kültürleri etkilemekle kalmayıp, aynı zamanda bazı ekonomik sonuçlar da doğurmuştur. Örneğın; birey yaşam standardını yükseltmek ve hayal ettiğı kimliğe sahip olmak adına bugünkü varlıkları ile elde edemeyeceğı mal ve hizmetlere sahip olmak için kredi veya kredi kartıyla borçlanmaya başlamıştır. Günümüz Türkiye'sinde ise finansal kuruluşlara borcu olan çok sayıda aile/yetişkin bulunmaktadır. Türkiye Bankalar Birliğı (TBB) Risk Merkezinin Ocak 2019 raporuna göre bireysel kredilerin, bir önceki yılın aynı dönemine kıyasla, %1,2 oranında arttığı ve bireysel kredi müşterilerinin sayısının da 1.3 milyon artarak 31.3 milyona ulaştığı görülmektedir. 2019 yılı, 2018 yılı ile bütünsel olarak karşılaştırıldığında, bireysel kredilerde %15.64 oranında bir artış gözlemlenmektedir (BDDK, 2020). Bireysel kredi kullanımının artması ile tüketimde artış sağlanmış ve üreticiler daha fazla satış yapma imkânına sahip olmuştur. Alan yazınında, bu durumun istihdamda ve milli gelirdede artış sağladığı belirtilmektedir.

Kredi kullanımının (teşvikinin) harcama eksikliğinden kaynaklanan problemlerin yaşandığı ekonomilerde, ekonominin denge harcama düzeyine yaklaşmasını sağladığı düşünülmektedir (Kılınç, Karaoğlu, 2014). Ancak, kredilerin yaygın kullanımı tüketim kalıplarını uzun dönemde değişmesine neden olmuştur. Kılınç & Karaoğlu (2014) bu durumu şu şekilde açıklamaktadır; kredi piyasasının olmadığı durumlarda, tüketicinin kendi gelirini aşan bir harcama yapabilmesi satıcı ile aralarındaki ilişkiye bağlıdır. Bu durum, finansman sıkıntısı olan tüketicinin tüketim tercihlerinde değişiklik yapmasına neden olur. Kredi kullanımı durumunda ise tüketicinin satıcı ile doğrudan

731

IJSS 13/2
Aralık
December
2020

bir ilişki kurmasına gerek yoktur. Kredi, tüketici için finansman kolaylığı ve hızı sağlayarak, onların tercih ve davranışlarını etkileyerek, dilediği ürün ve hizmeti mevcut finansal varlıklarının değeri yetmese bile alabilmesini sağlamaktadır.

Kredi kullanımı, aynı zamanda uzun vadede risk oluşturmaktadır. İktisadi koşullarda olumsuz değişim meydana gelmesi durumunda, tüketim kalıpları değişen tüketici, tüketim davranışını kredi kullanarak sürdürmekte böylece yeniden borçlanmaktadır. Gün geçtikçe artan bireysel borçlanmanın sonucunda ödenemeyen krediler de artmaktadır. Nitekim TBB'nin Tüketici Kredileri ve Konut Kredileri İstatistikleri Haziran 2019 raporuna göre, Nisan-Haziran 2019 döneminde kullanılan tüketici kredileri ve konut kredilerinden kanuni takibe alınan kredi miktarı, bir önceki yılın aynı dönemine göre %27 oranında artarak 771 milyon TL olmuştur. Söz konusu kredilerin %2'sini taşıt, %16'sini konut, %81'ini ihtiyaç kredileri oluşturmuştur.

732

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

1.2. Kredi Riski ve Yönetimi

Kredi, bir borç olmakla birlikte hangi tür borçlanmaların kredi sayılacağı, ne tür uygulamalar yapılacağı ve hangi sınırlamaların getirileceği kanunlarla belirlenmektedir. Kredi işlemleri, tasarrufların yatırıma dönüştürülmesini, kaynakların etkin dağıtılmasını, ekonomik aktivitenin canlanmasını ve ekonominin etkinliğinin arttırılmasını sağlamaktadır. Aynı zamanda iyi işleyen bir finansal sistemin ve gelişmiş ekonominin göstergesi olarak da kabul edilmektedir.

Bankaların maruz kaldığı riskler; kredi riski, piyasa riski ve operasyonel risk olarak incelenmektedir (Yarız 2011). Kredi riski, maruz kalınan temel risklerden en eskisi olup kredi borçlusunun anapara veya faiz ödemeleriyle ilgili yükümlülüklerini zamanında ve tam olarak yerine getirememesi durumudur. Banka tarafından verilen borcun ödenmesindeki belirsizlik (Özçelik (2006)'dan akt. Çil Koçyiğit, Demir, 2014) veya müşterinin kredilendirme sözleşmesi gereklerine uymayarak yükümlülüğünü kısmen veya tamamen zamanında yerine getirememesi sonucunda ortaya çıkan risk olarak da tanımlanmaktadır (Dağ (2008)'ten akt. Çil Koçyiğit, Demir, 2014). Bankalar kredilendirme sürecini her ne kadar ayrıntılı incelemeler ve

bilgisayarların desteği ile yönetiyor olsalar da kredi riskini tamamen ortadan kaldırmaları neredeyse imkânsızdır.

Çil Koçyiğit & Demir (2014)'e göre kredi riskinin oluşum süreci iki aşamadır; başlangıçtan itibaren var olan kredi riski ve sonradan oluşan kredi riski. Başlangıçtan itibaren var olan kredi riski, müşterinin kredilendirilme anı itibari ile meydana gelmektedir. Bu riskin önlenmesi için etkin bir müşteri değerlilik incelemesi yapılmalı ve incelemeye bağlı olarak kredi doğru bir oranda fiyatlandırılmalıdır. Sonradan oluşan kredi riski ise gelecekte oluşması gibi muhtemel işten çıkarılma, vefat etme gibi olumsuz değişimlerden meydana gelen risklerdir.

Risk yönetimi; risklerin tespit edilmesi, tanımlanması, değerlendirilmesi ve ölçülmesi ile elde edilen bilgiler ışığında alınacak kararlar ve gerçekleştirilecek faaliyetlerin bütünüdür. Bankacılıkta risk yönetimi, bankanın likiditesini ve karlılığını garanti etme üzere mevcut risklere karşı uygulanan politikalar bütünüdür (Kaval (2000)'ten akt. Çil Koçyiğit, Demir, 2014). Kredi riskinin yönetimi ise kredinin tahsisıyla başlayan ve kapatılmasına kadar geçen sürede tüm gelişmeleri doğru bir şekilde değerlendirerek, gerekli tedbirlerin zamanında alınmasına yönelik tüm faaliyetleri kapsamaktadır (Çerçi (2008)'den akt. Çil Koçyiğit, Demir, 2014). Bankalar için kredinin geri ödenebilirliğinin sağlanması, kredi talep eden müşteriler için ise kredi değerlendirme sürecinin nesnel kriterler ile yapılması önem teşkil etmektedir. Dolayısıyla hem borçlu olan müşteri hem de alacaklı olan banka açısından en uygun kredilendirme şartları tespit edilmelidir.

1.3. Kredi Değerlendirme

Bankalar kendi kredi değerlendirme/derecelendirme modellerini oluşturmaya çalışmaktadır. Yazıcı (2009)'dan akt. Akkaya & Demireli (2010)'a göre derecelendirme, borçlunun kredibilitesini ve borcunu zamanında ve düzenli geri ödeme kapasitesini ölçmeye yarayan bir sistemdir. Derecelendirme; Abdou & Pointon (2011) çalışmasında da ifade edildiği gibi bir değerlendirme ve değerlere bağlı sınıflama sistemidir. Amaç, proaktif bir şekilde batık kredi verme riskini azaltmaya çalışmaktır. Çinko (2006)'ya göre kredi kartı başvuru değerlendirme işlemi; başvuru bilgilerine ek olarak, bankaların geçmiş kredi kartı kullandırma verileri de dikkate alınarak kredi tahsisi

kararının alındığı bir faaliyettir. Kredilendirme kararı, aslında bir çeşit veri madenciliği uygulaması olup bir tür sınıflandırma problemidir (Abdou, Pointon, 2011; Kalapodas, Thomson, 2006). Problemin çıktısı, değerlendirilen başvuruların veya müşterilerin örneğin iyi-zayıf-kötü, yüksek-orta-düşük riskli veya kredi verilebilir-verilmemeli vb. gibi gruplanması/etiketlenmesi/sınıflandırılması şeklindeki kararlardır.

Kredilendirme kararları, önceleri yalnızca finans camiasında genel kabul görmüş olan bazı ilke ve kurallar kullanılarak alınırdı. Fakat kredi talebinde bulunan kişi ya da kurum sayısındaki hızlı artış hem ekonomik hem de insan gücü açısından kredi başvurularının sağlıklı, nesnel ve tutarlı bir şekilde değerlendirilmesini neredeyse imkânsız hale getirmiştir. Hem verimlilik hem de karar vericilerin öznel davranışları göz önüne alındığında, hızlı ve sağlıklı kararların verilebilmesi için çeşitli sayısal yöntemler geliştirilmiştir. Parametrik ve parametrik olmayan istatistiksel yöntemler, doğrusal ve doğrusal olmayan modeller, çok kriterli veya çok amaçlı optimizasyon/karar alma yöntemleri ve yapay zeka yaklaşımlarına dayanan teknikler bu yöntemlerden bazılarıdır. Günümüzde bu ve benzeri teknikler kullanılarak oluşturulan derecelendirme/değerleme sistemleri bankalarca sıklıkla kullanılıyor olsa da öznel değerlendirme tekniği de halen yaygın bir şekilde kullanılmaktadır (Abdou, Pointon, 2011).

Öznel değerlendirme tekniği, özellikle otomatikleştirilmiş sistemlerin çıktılarını karar verici banka personeline ya da müşteriye uygun olmadığı durumlarda sıklıkla kullanılmaktadır. Nitekim genellikle kredi analistlerinin kararları, 5C olarak kısaltılan beş temel kritere dayanmaktadır.¹ Bunlardan karakter (*character*), müşterinin hem kredi başvurusu anında banka personeli üzerinde bıraktığı etkiyi (Thomas, 2000) hem de finansal geçmişini temsil etmektedir. Keza 5C'nin durum (*conditions*) bileşeni de karakter bileşeni gibi hem nitel hem de nicel kapsamı olan bir bileşendir. Bu bileşen altında talep edilen kredi tutarı, faiz oranı ve geri ödeme süresi gibi nicel değişkenlere ek olarak, müşterinin krediyi hangi amaçla çektiği de incelenmektedir. Örneğin; herhangi bir eşya, gayrimenkul, araç, tatil, sağlık harcaması, mevcut başka borçların kapatılması gibi. Fakat bu tür uygulamalar tutarlı ve uygun kararların alınmasını veya karar alma sürecinin geçerliliğini riske atmaktadır. Çünkü bu uygulamanın başarısı

¹ Character, capital, colleteral, capacity, condition

başvuruyu değerlendiren banka personelinin deneyimlerine ve sezgilerine bağlıdır (Antonov, 2000). Fakat yine de bu tekniğin, kullanımının müşterilerin nitel karakteristiklerinin değerlendirilmesine imkân vermesinden ötürü önemli olarak belirtilmektedir (Abdou, Pointon, 2011). Özellikle, ticari kredilendirme problemlerinde hem müşterinin bankanın eski müşterilerinden olması hem de karar verici konumunda olan banka personeli ile müşteri arasındaki ilişkinin uzun süreli olması durumunda öznel değerlendirme tekniğinin hayati önem taşıdığı ifade edilmektedir. Angilella & Mazz`u (2014) çalışmasında ise finansal verilerin güvenilir olmadığı ve yetersiz olduğu belirtilerek, küçük ve orta ölçekli inovatif işletmelerin kredilendirilmesi için hem öznel hem de finansal kriterler içeren çok kriterli bir karar modeli tasarlanmıştır. Polat & Yeşilyaprak (2014)'e göre, özellikle kayıt dışılığın yoğun olduğu sektörlerde faaliyet gösteren işletmelerin ticari kredi taleplerinin değerlendirilmesinde nitel kriterler ve öznel değerlendirme tekniği son derece önemlidir. Trönberg & Hemlin (2014) çalışmasında sezgisel karar almanın riskli ticari kredi başvurularında kullanım sıklığı araştırılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre riskli olarak değerlendirilen başvurularda, karar vericilerin sezgisel kararlar almadığı tespit edilmiştir. Cornée (2015)'in çalışmasında, batık ticari krediler öngörülme çalışılmış ve çalışmanın bulgularına göre öznel değerlendirme ve sayısal yöntemlerle elde edilen bilgi arasında yüksek bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, öznel değerlendirmelerin sayısal karar alma modeli ile bütünleştirilmesi durumunda öngörü amaçlı oluşturulan karar modelinin başarımının arttığı ifade edilmiştir (Chandler, Coffman, 1979; Cornée, 2015).

Bu çalışmada, bireysel kredi değerlemenin sezgisel ve öznel nitelikte olan nihai karar aşamasına bulanık mantık yaklaşımları yardımı ile basit çözümler getirmek amaçlanmıştır.

2. BULANIK MANTIK

Boolean mantık veya Aristo mantığı, gündelik hayatta ve iş hayatında alınan kararların bir kısmında etkin olarak kullanılmaktadır. Bu kararlara ait çıktılar olumlu ve olumsuz nitelikli olmak üzere yalnızca iki değerli olabilmektedir. Dolayısı ile alınan kararlar, bir ifadenin doğruluğu ya da yanlışlığı varsayımı altında kabul görmektedir. Gündelik yaşam ve iş yaşamının geri kalan kısmında ise belirsizlikler

egemendir. Sahip olunan bilgi net değildir, yetersiz veya eksiktir. İnsan beyni böyle bir ortamda alacağı kararları görsel ve sözel ifadelerle şekillendirmektedir. Beyin karara varacağı konu ya da problemi alt başlıklara bölerek, elde ettiği her bir problemciği kendi içinde çözerek, çözümlerini birleştirerek en iyi kararı bulmaya çalışır.

Yakın geçmişe kadar, Boolean mantık tabanlı birçok uygulama hayata geçirilmiş olsa da bilim insanları yeni bir bakış açısı arayışına yönelerek belirsizlik içeren sistemlerde, tam ve kesin olmayan bilgi kaynakları ile çalışmaya başlamışlardır. Bu çalışmalar çerçevesinde 1965 yılında Lotfi Asker Zadeh, bulanık mantık kavramını ortaya atmıştır. Bulanık mantık; problemlerin karmaşık, ikiden çok değerli, bilgi kaynaklarının kıt ve bilginin belirsiz olduğu durumlarda kullanılmaktadır. Bulanıklık, bu gibi durumlarda uzman kişinin bilgi ve deneyimlerinden faydalanmayı önerir. Uzman kişi az, çok, pek az, uygun, değil, biraz, vb gibi günlük hayatta kullanılan sözel (dilsel) niteleyiciler kullanarak sistemi tanımlayan ifadeler oluşturur. Söz konusu ifade topluluğu, bir kural tabanını temsil etmek üzere, bilgisayarlara aktarılır ve BMKS'ler geliştirilir. Dolayısı ile bulanık mantık, makinelerin insanların deneyimlerinden ve önsözlerinden yararlanarak veri işleyebilmesini sağlamaktadır. Makineler veri işlemede sayısal ifadeler ve değişkenler yerine, sembolik ve sözel ifadeler kullanmakta ve insan beyni gibi, problemleri küçük problemlere ayırarak çözüp en iyi kararı oluşturmaktadır.

Zadeh (1965)'e göre bulanık mantık; sözel ifadelerin bilgisayara aktarılmasında $\{0,1\}$ tipi kesin değerlere dayalı bir düşünme sistemi yerine $[0,1]$ aralığında sürekli değerlere sahip olan sözel ifadeler ve yaklaşık değerlere dayalı bir sistem kullanır. Bulanık mantık, konuşma dilinde kullandığımız belgisiz sıfatlarla (dilsel/sözel değişken) çalışarak net, açık veya anlaşılır olmayan önermelere bir anlam veya sonuç yüklemeye çalışır. Örneğin; veri büyük, küçük, çok, az gibi dilsel ifadeler şeklinde olup, bulanık çıkarım/karar alma bu ifadeler üzerinden gerçekleştirilir. Her mantıksal sistem bulanıklaştırılabilir; bulanık mantık matematiksel modeli zor oluşturulan sistemler için çok uygundur ve eksik gözlem içeren veri setleri ile çalışmayı mümkün kılar (Zadeh, 1965).

Klasik mantıkta ise her önerme ya doğru ya da yanlıştır. Klasik mantık, bir durumun sonucunda ara değerleri göz ardı etmektedir. Bu özelliği klasik mantığın günlük hayata uygulanabilirliğini

zorlaştırmaktadır. Örneğin, “TL yarın USD karşısında değer kazanacak” önermesinin değeri ne doğru, ne de yanlıştır çünkü TL’nin değeri gerçekten yükselecek mi, belirsizdir. Bu ve benzeri önermelerin değerlerini bulabilmek adına bazı bilim insanları üç değerli mantık kavramını ortaya atmışlardır.

Üç değerli mantık, daha sonraları çok değerli mantığı da ortaya koyacak olan Lukasiewicz tarafından 1920’de bulunmuştur. Orta değeri belirsizliği temsil eden $T_3 = \{0, \frac{1}{2}, 1\}$ şeklinde gösterilmektedir (Felsefe e-Dersliği, 2009). Lukasiewicz’in çok değerli mantık yaklaşımında ise önermeler n farklı çeşitte değer alabilmektedir (Iorgulescu, 1998). Bu yüzden çok değerli mantık n -değerli mantık olarak da adlandırılmaktadır. Her bir değer karşılığı, $[0,1]$ aralığı “ n ” tane eşit aralığa Eş. (1) ile bölünerek aralık değerleri hesaplanmaktadır. $T_\infty = [0,1]$ gösterimi ise sonsuz değerli mantık olarak adlandırılır. Bu bağlamda, sonsuz değerli mantık ile bulanık mantık benzeşmektedir.

$$T_n = \left\{0, \frac{1}{n-1}, \frac{2}{n-1}, \dots, \frac{n-2}{n-1}, \frac{n-1}{n-1} = 1\right\} \quad (1)$$

2.1. Bulanık Önermeler

Değerleri kelime veya cümle olan değişkenler dilsel değişken olarak adlandırılmaktadır. Örneğin; yaş, değeri “çok genç, genç, orta yaşlı, çok yaşlı” gibi belgisiz sıfatlar olabilen bir dilsel değişkendir. Bu değerler, etiket veya terim olarak da adlandırılmaktadır. Her bir etiket, kendisine uygun üyelik fonksiyonu ile tanımlanmaktadır. Dilsel değişkenler, özellikle finans ve yönetim sistemlerinde risk, stres, yatırım, karlılık, gelir, güven tespitindeki belirsiz ortamlarda karar almada yöneticilere pratiklik sağlamaktadır.

Dilsel niteleyiciler, bir kelime veya cümleye belirsizlik getiren kelimelerdir. Bulanık mantıkta en sık kullanılan niteleyiciler, değil (not), yeterli (fairly) ve çok (very) olup bulanık karşılıkları Eş. (2-4) ile temsil edilmektedir (Bouchon, 1988).

$$\mu_{değil}(x) = 1 - \mu_A(x) \quad (2)$$

$$\mu_{yeterli}(x) = [\mu_A(x)]^{1/2} \quad (3)$$

$$\mu_{\text{çok}}(x) = [\mu_A(x)]^2 \quad (4)$$

Bulanık önermeler ise belirli koşullar altında olası sonuçları içeren "Eğer...ise..." yapılı bileşik cümlelerdir. Önermedeki ilk cümlecik(ler) koşulu (girdiyi) temsil ederken, ikinci/sonuncu cümlecik sonucu (çıktıyı) temsil etmektedir. Bileşik cümleyi oluşturan her bir cümlecik ise birer bulanık küme ile temsil edilmektedir. Örneğin iki girdili, (A ve B) ve bir çıktılı (C) bir model $A = \{A_1, \dots, A_n\}$, $B = \{B_1, \dots, B_m\}$ ve $C = \{C_1, \dots, C_l\}$ şeklinde ifade edilirken, bu modelin bulanık küme şeklindeki gösterimi Eş. (5-7)'deki gibidir.

738

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

$$A_i = \{(x, \mu_A(x)) | x \in A_i \subset U_1\} \quad i = 1, \dots, n \quad (5)$$

$$B_j = \{(y, \mu_B(y)) | y \in B_j \subset U_2\} \quad j = 1, \dots, m \quad (6)$$

$$C_t = \{(z, \mu_C(z)) | z \in C_t \subset U_3\} \quad t = 1, \dots, l \quad (7)$$

Oluşturulan önermeler, taban aralıkları ve üyelik fonksiyonları da belirlendikten sonra kurallar matrisi veya kural tabanı oluşturmak için kullanılır. Bu kurallar, kontrol veya üretim kuralları olarak da adlandırılmaktadır.

2.2. Bulanık Kümeler, Bulanık Sayılar ve Bulanık İşlemler

Bulanık mantığın en önemli özelliği, üyelik değerlerinin $\{0,1\}$ yerine, $[0,1]$ aralığındaki herhangi bir noktada yer alarak, elemanların kümelerine kısmen üye olabilmesi esnekliğidir. Bu durum üyelik derecesi olarak adlandırılmaktadır (Zadeh, 1999) ve Eş. (8) ile temsil edilmektedir.

$$A_i = \{(x, \mu_A(x)) | x \in A_i, \mu_A(x) \in [0,1]\} \quad (8)$$

İki bulanık kümenin kesişim ve birleşimleri sırasıyla "minimizasyon" ve "maksimizasyon" operatörleri ya da "ve" ve "veya" operatörleri ile gerçekleştirilmektedir. Örneğin A ve B şeklindeki iki bulanık kümenin kesişimi ve birleşimi sırasıyla $\mu_{A \cap B}(x) = \mu_A(x) \wedge \mu_B(x) = \min(\mu_A(x), \mu_B(x))$ ve $\mu_{A \cup B}(x) = \mu_A(x) \vee \mu_B(x) = \max(\mu_A(x), \mu_B(x))$ şeklinde hesaplanır.

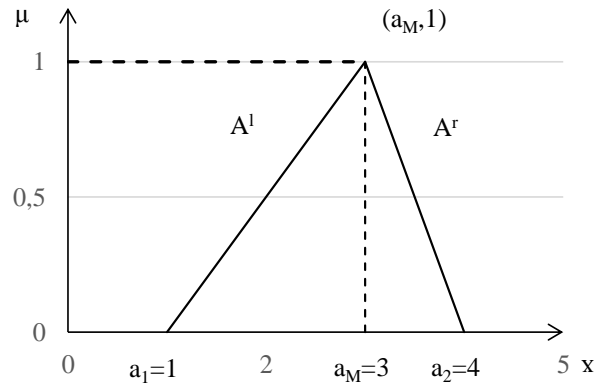
*Bulanık Mantık ve Kontrol Sistemlerinin Bireysel Kredilendirmelerin
Nihai Karar Aşamasında Kullanımı*

A gibi bir bulanık kümenin, her hangi bir elemanın üyelik derecesi 1'e eşit ise A kümesi normal bulanık kümedir; değil ise normal olmayan bulanık küme olarak adlandırılır (Şen, 2009). Bu durumda, küme elemanlarının mevcut üyelik dereceleri teker teker en yüksek üyelik derecesine bölünerek küme normalleştirilmelidir, Eş. (9).

$$\frac{\mu_A(x)}{\max \mu_A(x)} \quad (9)$$

İlgili değişkenlerin doğasına bağlı olmak üzere işletmecilik uygulamalarında sıklıkla üçgensel veya yamuk bulanık sayılar kullanılmaktadır. Üçgensel sayılara ait üyelik fonksiyonu iki doğrusal parçadan oluşmaktadır, A^l (left) ve A^r (right). Fonksiyon, parçalı doğrusal yapıya sahip olduğu için kullanımları ve sayı aralıklarının tespiti çok kolaydır. $A = (a_1, a_M, a_2)$ şeklinde gösterilir. Üçgenin tepe noktasının (orta değerinin) sağ ve sol taraflarında kalan kısımlar üyeliğin niteliğini temsil etmektedir. Sol taraf, $A^l = (a_1, a_M, a_M)$, yaşlı, büyük, fazla, yüksek gibi betimlemeleri temsil eder ve pozitif büyük olarak algılanır. Sağ taraf ise $A^r = (a_M, a_M, a_2)$, genç, küçük, az, alçak gibi betimlemeleri temsil eder ve pozitif küçük olarak algılanır (Chen, Pham, 2001). $[a_1, a_2]$, destek aralığı olarak adlandırılırken, $(a_M, 1)$ tepe noktasını temsil etmektedir.

Şekil 1. Bulanık üçgensel sayı

$$A \triangleq \mu_A(x) = \begin{cases} \frac{x-a_1}{a_M-a_1} \rightarrow a_1 \leq x \leq a_M \\ \frac{x-a_2}{a_2-a_M} \rightarrow a_M \leq x \leq a_2 \\ 0 \rightarrow \text{değilse} \end{cases} \quad (10)$$

Şekil 1’de yer alan üyelik fonksiyonu Eş. (10) kullanılarak aşağıdaki gibi temsil edilir:

$$A \triangleq \mu_A(x) = \begin{cases} \frac{x-1}{2} \rightarrow 1 \leq x \leq 3 \\ x-4 \rightarrow 3 \leq x \leq 4 \\ 0 \rightarrow \text{değilse} \end{cases}$$

740

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

$A_1 = (a_1^{(1)}, a_M^{(1)}, a_2^{(1)})$ ve $A_2 = (a_1^{(2)}, a_M^{(2)}, a_2^{(2)})$ iki üçgensel sayı olmak üzere, bu sayıların toplamı Eş. (11) ile hesaplanır.

$$A_1 + A_2 = (a_1^{(1)}, a_M^{(1)}, a_2^{(1)}) + (a_1^{(2)}, a_M^{(2)}, a_2^{(2)}) = (a_1^{(1)} + a_1^{(2)}, a_M^{(1)} + a_M^{(2)}, a_2^{(1)} + a_2^{(2)}) \quad (11)$$

Bulanık üçgensel sayıların bir skaler ile çarpım ve bölümleri ise sırası ile Eş. (12-13) kullanılarak gerçekleştirilir.

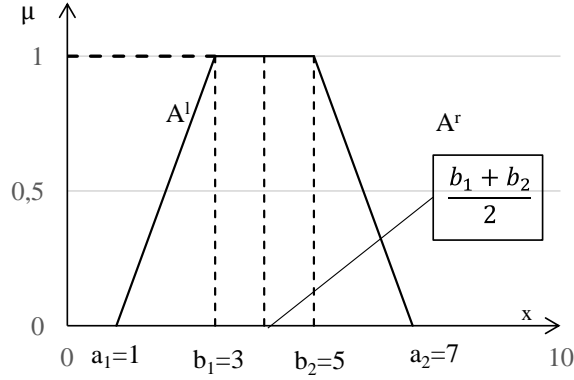
$$Ar = rA = r(a_1, a_M, a_2) = ra_1, ra_M, ra_2 \quad (12)$$

$$\frac{A}{r} = \frac{1}{r}(a_1, a_M, a_2) = \left(\frac{a_1}{r}, \frac{a_M}{r}, \frac{a_2}{r}\right) \quad (13)$$

Uygulamada, simetrik veya ikizkenar üçgensel sayılar kullanılabilirdiği gibi, asimetrik üçgensel sayılar da kullanılabilir (Peters, 2008).

Yamuk bulanık sayılar ise $A = (a_1, b_1, b_2, a_2)$ şeklinde ifade edilir ve örneğin Şekil 2.’deki gibi görselleştirilerek, üyelik fonksiyonu Eş. (14) ile ifade edilir. Bir yamuk bulanık sayıda $[a_1, b_1] = [b_2, a_2]$ ise sayı, eşkenar yamuktur. Eğer $b_1 = b_2$ eşitliği sağlanıyor ise sayı, bulanık üçgensel sayıya dönüşürek $b_1 = b_2 = a_M$ olur.

Şekil 2. Bulanık yamuk sayı

$$A \triangleq \mu_A(x) = \begin{cases} \frac{x-a_1}{b_1-a_1} \rightarrow a_1 \leq x \leq b_1 \\ 1 \rightarrow b_1 \leq x \leq b_2 \\ \frac{a_2-x}{a_2-b_2} \rightarrow b_2 \leq x \leq a_2 \\ 0 \rightarrow \text{değilse} \end{cases} \quad (14)$$

Şekil 2.'de yer alan üyelik fonksiyonu Eş. (14) kullanılarak aşağıdaki gibi temsil edilir:

$$A \triangleq \mu_A(x) = \begin{cases} \frac{x-1}{2} \rightarrow 1 \leq x \leq 3 \\ 1 \rightarrow 3 \leq x \leq 5 \\ \frac{7-x}{2} \rightarrow 5 \leq x \leq 7 \\ 0 \rightarrow \text{değilse} \end{cases}$$

Bulanık yamuk sayının sol tarafı $A^l = (a_1, b_1, b_2, b_2)$, yaşlı, büyük, fazla, yüksek gibi betimlemeleri temsil eder ve pozitif büyük olarak algılanır. Sağ taraf ise $A^r = (b_1, b_1, b_2, a_2)$, genç, küçük, az, alçak gibi betimlemeleri temsil eder pozitif küçük olarak algılanır.

$A_1 = (a_1^{(1)}, b_1^{(1)}, b_2^{(1)}, a_2^{(1)})$ ve $A_2 = (a_1^{(2)}, b_1^{(2)}, b_2^{(2)}, a_2^{(2)})$ İki yamuk sayı olmak üzere bu sayıların toplamı Eş. (15) ile hesaplanır.

$$A_1 + A_2 = (a_1^{(1)} + a_1^{(2)}, b_1^{(1)} + b_1^{(2)}, b_2^{(1)} + b_2^{(2)}, a_2^{(1)} + a_2^{(2)}) \quad (15)$$

Bir üçgensel ve bir yamuk sayının toplamında ise üçgensel sayının öncelikle yamuk sayıya dönüştürülmesi gerekmektedir. Bir üçgen, üst taban uzunluğu sıfır olan bir yamuktur. Bu tanımdan yola çıkılarak bir üçgen sayı Eş. (16) kullanılarak bulanık yamuk sayı şeklinde temsil edilir.

$$A_1 = (a_1^{(1)}, a_M^{(1)}, a_2^{(1)}) = (a_1^{(1)}, a_M^{(1)}, a_M^{(1)}, a_2^{(1)}) \quad (16)$$

742 Söz konusu dönüşümün akabinde örneğin, A_2 bir yamuk sayıyı temsil etmek üzere, $A_2 = (a_1^{(2)}, b_1^{(2)}, b_2^{(2)}, a_2^{(2)})$, A_1 ve A_2 toplamı Eş. (17)'deki gibi hesaplanır.

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

$$A_1 + A_2 = (a_1^{(1)} + a_1^{(2)}, a_M^{(1)} + b_1^{(2)}, a_M^{(1)} + b_2^{(2)}, a_2^{(1)} + a_2^{(2)}) \quad (17)$$

Bulanık sayıların aritmetik ortalaması, ortalaması alınacak bütün sayıların toplamlarının, ortalaması alınan sayıların adedine bölünmesi şeklinde hesaplanır. Dolayısı ile basit olarak birer adet toplama ve bölme işlemi ile bulanık ortalama işlemi yapılabilmektedir.

Bulanık mantıkta en sık kullanılan üçgen ve yamuk sayı türleri dışında, Gauss Fonksiyonu, Sigmoid Fonksiyonu, S-Eğrisi, Z-Eğrisi ve Pi-Eğrisi (iki parçalı gauss) fonksiyonlarının temsil etmiş olduğu yamuk sayılar da bulunmaktadır. Sayılan yamuk sayı türleri hakkında detaylı bilgi için J. Klir & Yuan (1995) ve Şen (2009) eserleri incelenebilir.

2.3. Bulanık Mantık Kontrol Sistemleri

Bulanık mantık ile kontrol sistemleri, kontrol mühendislerinin ilgi alanında olup daha çok sanayideki mühendislik uygulamaları amacıyla geliştirilmiştir. Fakat zaman içerisinde elde edilen başarılı uygulamalar nedenle işletme, yönetim ve finans alanlarında da kullanılmaya başlanmıştır. Bu alanlar sosyal bilimlerin kapsamındadır, odağında insan ve toplum bulunmaktadır. İnsanın bulunduğu çevrede ise belirsizlik, değişkenlik ve bulanıklık yüksek seviyededir. BMKS'ler, uzman sistemlerle benzeşen bir yapıya sahiptir. Uzman sistemlerde olduğu gibi BMKS'lerde de kurallar ağı

*Bulanık Mantık ve Kontrol Sistemlerinin Bireysel Kredilendirmelerin
Nihai Karar Aşamasında Kullanımı*

ve bu kuralların dayandırıldığı uzman bilgileri ve deneyimleri sistemin temelini oluşturmaktadır. Nasıl ki, endüstrideki BMKS'lerin sanayi uygulamalarındaki hedefi bir makineyi veya robotu "harekete geçirmek" ise aynı amaç işletmedeki karar yapıları için de geçerlidir. Tek fark, yapılacak "hareketin" türünün öneri, fikir, yol, karar, değerlendirme veya öngörü olmasıdır.

BMKS modelleri, dilsel nitelikli girdiler ve çıktılar olmak üzere iki temel yapıdan oluşmaktadır. En basit modeller, tek veya iki girdili ve tek çıktılı modellerdir. Girdi ve çıktı sayısı arttıkça kural tabanı büyümekte ve karar almak zorlaşmaktadır.

Oluşturulan kural tabanının, yeterliliği ya da problemin doğasına uygunluğu çok önemlidir. Dolayısı ile kural tabanı oluşturulurken dikkat edilmesi gereken birkaç husus bulunmaktadır (Jantzen, 1998):

1. Kümeleri oluşturan asıl veri setleri, istatistik hesaplamalarında hiç istenmeyen, gürültüyü de kapsayacak şekilde geniş olmalıdır.
2. İki bulanık küme arasında boşluk bulunmamalıdır. Başka deyişle, kümeler arasında boşluk kalmayacak şekilde iki kümenin taban aralıkları birbirleri ile örtüşmelidir.
3. Uzaydaki her bir elemanın en az iki bulanık kümeye ait olabilmesi için kümelerin birbirleri ile örtüşmeleri en az %50 seviyesinde olmalıdır.

Kural matrisi oluşturulduktan sonra çıktı değerlerinin okunması ve kuralların birleşik etkilerinin tespiti yapılmalıdır. Değerlerin okunması işleminde, değeri tespit edilmek istenen kural uzayındaki her bir elemanın üyelik derecesi tespit edilir. Tespitler, ilgili grafiklerde işaretlenir. Bu işlemlerden sonra grafikler birleştirilerek kuralların birleşik etkileri tespit edilir ve çıkarsama yapılır.

BMKS'lerde çeşitli çıkarım yöntemleri bulunmaktadır. En yaygın kullanılanları Mamdani, Larsen, Tsukamoto ve Takagi-Sugeno yöntemleridir. Mamdani yöntemi, Eş. (18)'de gösterildiği gibi bir minimizasyon işlemidir (Jang, Sun, Mizutani, 1997). Larsen yöntemi, Eş. (19)'de gösterildiği gibi çarpma işleminden ibarettir. Tsukamoto yöntemi, Eş. (20)'de gösterildiği gibi her bir kural çıktısının ağırlıklı

743

IJSSI 13/2
Aralık
December
2020

ortalamasının alınması şeklindedir. Elde edilen final değer gerçek bir sayıdır. Bu yüzden bu yöntem kullanıldıktan sonra bir durulaştırma işlemine gerek yoktur. Diğer bir ifade ile Mamdani ve Larsen yöntemleri kullanılarak çıkarım yapılması durumunda final çıktı bulanık bir sayıdır ve dolayısı ile durulaştırılmalıdır. Takagi-Sugeno yönteminde ise çıkarım için Tsukamoto yöntemindeki gibi ağırlıklı ortalama işlemi yapılmaktadır. Fakat ağırlık çarpanları Z_m 'ler, x birinci bulanık küme ve y ikinci bulanık küme olmak üzere $Z_m = f_m(x, y) = p_mx + q_my + r$ şeklindeki gibi bir doğrusal fonksiyondur (Elmas, 2011). Bu yöntemle elde edilen çıktı, Tsukamoto yöntemindeki gibi gerçek bir sayıdır ve durulaştırma işlemi gerektirmemektedir.

$$R_C = \mu_A(U_1) \wedge \mu_B(U_2) \quad (18)$$

$$R_C = \mu_A(U_1) * \mu_B(U_2) \quad (19)$$

$$z = \frac{\mu_1 z_1 + \dots + \mu_n z_n}{\sum_{i=1}^n \mu_i} \quad (20)$$

2.4. Durulaştırma

Bulanık mantık çerçevesinde gerçekleştirilen bütün bulanık işlemler ve bu işlemlere bağlı yapılan bulanık çıkarsama, mevcut halleri ile gerçek hayatta kullanılamazlar. Elde edilen sonuçlar da gerçek hayata uyarlanmadığı sürece bir anlam ifade etmezler. Bulanık sonuçların kullanılabilmesi için gerçek sayılara dönüştürülmesi gerekmektedir. Bu dönüştürme işlemine durulaştırma denilmektedir. Durulaştırma, bulanıklaştırmanın tersi olarak da bilinir (Şen, 2009).

Üçgensel bulanık sayılar kullanılarak elde edilen sonucun maksimum değeri veya başka bir deyiş ile grafik gösterimde üçgenin tepe noktası (m_M) değerine denk gelmektedir. Dolayısı ile elde edilen grafik m_M 'ye yakın sayılar kümesini de temsil etmektedir denilebilir. Bu kabul altında durulaştırma Eş. (21) kullanılarak gerçekleştirilebilir.

$$x_{max} = m_M \quad (21)$$

Eş. (21), kullanılan üçgen sayının sol ve sağ fonksiyonlarının ne kadar simetrik bir yapıya sahip olduğu ile ilgilidir. Simetriklik veya eş kenarlığa yakınlık arttıkça, bu kabulün kullanılması daha uygun

*Bulanık Mantık ve Kontrol Sistemlerinin Bireysel Kredilendirmelerin
Nihai Karar Aşamasında Kullanımı*

olmaktadır. Fakat bulanık sayıların diğer bileşenlerinin (sayının sağ ve sol taraflarının) etkisinin de göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Bu bağlamda, üç tane daha kabul görmüş formülasyon bulunmaktadır:

$$x_{max} = \frac{m_1 + m_M + m_2}{3} \quad (22)$$

$$x_{max} = \frac{m_1 + 2m_M + m_2}{4} \quad (23)$$

$$x_{max} = \frac{m_1 + 4m_M + m_2}{6} \quad (24)$$

Bu formülasyonların hangisinin seçileceği uzmanların bilgi ve deneyimlerine bağlıdır.

Yamuk bulanık sayıların durulaştırılması işleminde $\alpha = 1$ kesim seviyesinde $(m_1, m_{M1}, m_{M2}, m_2)$ bulanık sayısının orta iki değeri yer almaktadır, (m_{M1}, m_{M2}) . Bu noktalar, yamuk sayının maksimuma ulaştığı tepe noktalarıdır. Dolayısı ile x_{max} Eş. (25) ile hesaplanmaktadır.

$$x_{max} = \frac{m_{M1} + m_{M2}}{2} \quad (25)$$

Yamuk sayılarda da üçgen sayılarda olduğu gibi, sayının diğer bileşenlerinin etkisinin göz ardı edilmemesi adına, genel kabul görmüş üç formülasyon bulunmaktadır (Vaníček, Vrana, Aly, 2009):

$$x_{max} = \frac{m_1 + \frac{m_{M1} + m_{M2}}{2} + m_2}{3} \quad (26)$$

$$x_{max} = \frac{m_1 + m_{M1} + m_{M2} + m_2}{4} \quad (27)$$

$$x_{max} = \frac{m_1 + 2(m_{M1} + m_{M2}) + m_2}{6} \quad (28)$$

Bulanık kümelerin durulaştırılmasında dört temel yöntem kullanılmaktadır. Bunlar; ağırlık merkezi, maksimumların ortalaması, ağırlıklı ortalama ve maksimum yükseklik yöntemleridir. Ağırlık merkezi yöntemi ile durulaştırmada, çıkarsama sonucu elde edilen grafikte uygun çözüm alanının ağırlık merkezi Eş. (29) kullanılarak

hesaplanır (Alavala, 2008; Ross, 2010). Maksimumların ortalaması ile durulaştırma yönteminde Eş. (31) kullanılarak, bulanık çözüm kümesine ait grafikte yer alan en yüksek noktaların ortalaması alınır. Bu yöntem, sadece üst tabanı bulunan, yamuk yapılara sahip olan, modeller için kullanılmaktadır. Ağırlıklı ortalama ile durulaştırmada; Eş. (31) deki gibi her bir üyelik fonksiyonunun taban aralığının orta noktası ilgili üyelik dereceleri ile çarpılır ve üyelik derecelerinin toplamına bölünür. Bu yöntem, sadece simetrik üyelik fonksiyonlarında kullanılabilir. Çünkü \bar{z} değeri, simetrik üyelik fonksiyonunun alt taban aralığının orta noktasını temsil etmektedir. Asimetrik bir üyelik fonksiyonunda, taban aralığının orta noktası anlamlı bir değere sahip olmayacaktır. Maksimum yükseklik tespiti ile durulaştırma, maksimum üyelik yöntemi olarak da adlandırılır. Bu yaklaşımda duru, gerçek değer, bütün üyelik dereceleri içinden en büyük olana eşittir (Elmas, 2011; Ross, 2010).

$$Z = \frac{\int \mu_C(z) * z dz}{\int \mu_C(z) * dz} \quad (29)$$

$$Z = \frac{a+b}{2} \quad (30)$$

$$Z = \frac{\sum \mu_C(\bar{z}) * \bar{z}}{\sum \mu_C(\bar{z})} \quad (31)$$

3. UYGULAMA

Çalışmanın bu kısmında; bir hipotetik kredilendirme problemi ele alınmış ve üç aşamalı olarak, sırası ile bulanık dilsel niteleyiciler, bulanık önermeler ve BMKS kullanılarak çözülmüştür. Birinci aşamada, kredi başvurusunda bulunan bir müşterinin sadece finansal kriterler dikkate alınarak hesaplanan $[0, 100]$ aralığındaki kredi notu, bulanık dilsel niteleyiciler ile bulanıklaştırılmıştır. İkinci aşamada, kredi notu kriterine ek olarak temsili bir öznel değerlendirme kriteri oluşturulmuştur. Ardından, her iki kriter de dikkate alınıp, bulanık önermeler kullanılarak bulanık ilişki matrisi oluşturulmuştur. Üçüncü aşamada, alan yazınında BMKS olarak tanımlanan mekanizma veya süreç kullanılmıştır. Öncelikle, kredi notu ve öznel değerlendirme kriterine ek olarak temsili bir finansal risk toleransı kriteri daha oluşturulmuş ve tüm kriterlerin bulanık ölçekleri belirlenmiştir. Akabinde, kredi notu ve öznel değerlendirme puanı girdiler ve

*Bulanık Mantık ve Kontrol Sistemlerinin Bireysel Kredilendirmelerin
Nihai Karar Aşamasında Kullanımı*

finansal risk toleransı çıktı olmak üzere, bir kural tabanı oluşturulmuştur. Bu kural tabanı kullanılarak bir kural matrisi oluşturulmuş ve böylelikle bir karar mekanizması tasarlanmıştır.

Dilsel Niteleyiciler ile Uygulama

Kredi başvurusunda bulunan müşterilerin $[0, 100]$ aralığında alabilecekleri "kredi notları" (x) ve kredi notlarının banka yönetimi tarafından belirlenen "yüksek olma" bulanık üyelik dereceleri (μ) olmak üzere, Tablo 1.'de x ve μ değerleri yer almaktadır.

Tablo 1. Bireysel müşteri "yüksek not" bulanık üyelik tablosu

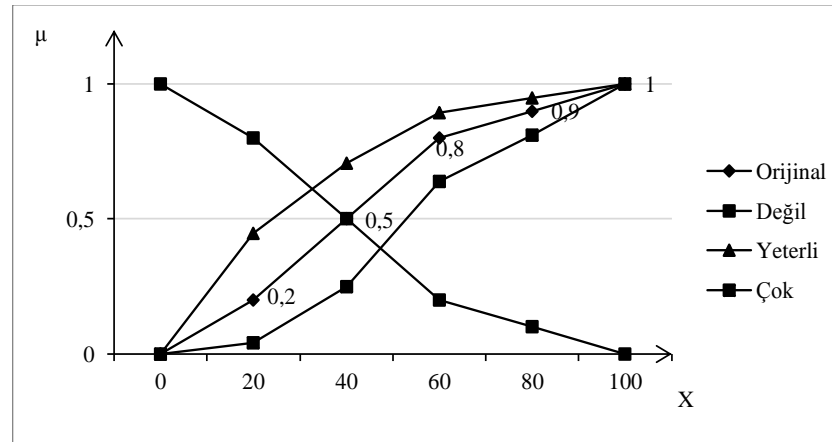
x	0	20	40	60	80	100
$\mu_{yüksek}(x)$	0	0,2	0,5	0,8	0,9	1

747

IJSSI 13/2
Aralık
December
2020

Müşterilerin kredi notu; değil, yeterli ve çok şeklindeki dilsel niteleyiciler ile değerlendirilmek istenirse sırası ile Eş. (2-4) kullanılarak, Şekil 3.'teki grafik elde edilir.

Şekil 3. Dilsel niteleyiciler ile değerlendirme

Örnek olarak kredi notu 60 olan bir müşteri incelensin. Bu müşterinin notu, değil fonksiyonu ile değerlendirildiğinde karşılık gelen bulanık üyelik değeri 0.2 olup oldukça düşüktür. Başka bir ifade ile bu değer, müşterinin kredibilitésinin yüksek olduğunun bir göstergesidir. Notu

20 olan bir müşterinin ise kredi notunun “yüksek olmama” derecesinin 0.8 olduğu bunun da “yüksek olmama/yüksek değildir” nitelemesinin hayli yüksek olduğu görülmektedir. Bu şekilde gerçekleştirilecek olan basit bir uygulama ile karar verici “Hangi müşteriler kredi vermeye uygun değildir” ya da “Hangi müşterilere kredi verilmemeli” sorularına cevap bulabilmektedir. 60 notu alan müşteri, yeterlilik açısından değerlendirilmek istenir ise Şekil 3.’ten inceleneceği üzere neredeyse 0.9 derecesinde yeterlidir. Başka bir ifade ile, müşteri kredibilite açısından neredeyse tam anlamı ile yeterli olarak değerlendirilmektedir. Kredibilite açısından çok yüksek olarak (çok nitelleyicisi ile) değerlendirilebilecek müşteriler tespit edilmek istenirse, yine 60 notu alan müşteri neredeyse 0.65 derecesinde “çok yüksektir”. Bu değer ortalama üstü bir değer olup söz konusu müşteri aslında çok “çok yüksek” bir dereceye sahip değildir. Şekil 3. incelendiğinde, notu 80 ve üstü olan müşteriler çok yüksek olarak değerlendirilebilir ve buna bağlı olarak bankalar kredilendirme kararlarını şekillendirebilir.

Bulanık Önergeler ile Uygulama

Kredi başvurusunda bulunan müşterilerin $[0,100]$ aralığında alabilecekleri “öznel değerlendirme puanları” (x) ve bu puanların banka yönetimi tarafından belirlenen bulanık üyelik dereceleri (μ) olmak üzere, Tablo 2.’de x ve μ değerleri yer almaktadır.

Tablo 2. Öznel değerlendirme üyelik tablosu

x	0	20	40	60	80	100
$\mu_{\text{öznel}}(x)$	0	0,2	0,4	0,7	1	1

Tablo 1’de verilen kredi notu, A bulanık kümesi ve Tablo 2’de verilen öznel değerlendirme puanı, B bulanık kümesi olmak üzere, bulanık önergeler kullanılarak bulanık ilişkiler/karar alma tablosu oluşturulur. Bulanık ilişkiler tablosunu oluşturmak, aslında öncül ve artçıl cümlecikler kullanarak bulanık ilişkiler matrisi R ’yi oluşturmaktan ibarettir. Amaç A ve B kümelerinin kesişimini bulmaktır. $A^x B$, A ve B kümelerinin kesişimini temsil etmek üzere kesişim, $A^x B = \{(x, y), \min(\mu_A(x), \mu_B(x)), (x, y) \in Ax B\}$ eşitliği ile

*Bulanık Mantık ve Kontrol Sistemlerinin Bireysel Kredilendirmelerin
Nihai Karar Aşamasında Kullanımı*

hesaplanır. Örneğin, kredi notu $x_3 = 40$ için hesaplamalar aşağıdaki gibi yapılır:

$$\mu_{yüksek}(40) = 0.5 \text{ ve } \mu_{öznel}(0) = 0 \rightarrow \mu_{A^x_B}(40, 0) = \min(0.5, 0) = 0$$

$$\mu_{yüksek}(40) = 0.5 \text{ ve } \mu_{öznel}(20) = 0.2 \rightarrow \mu_{A^x_B}(40, 20) = \min(0.5, 0.2) = 0.2$$

$$\mu_{yüksek}(40) = 0.5 \text{ ve } \mu_{öznel}(40) = 0.4 \rightarrow \mu_{A^x_B}(40, 40) = \min(0.5, 0.4) = 0.4$$

$$\mu_{yüksek}(40) = 0.5 \text{ ve } \mu_{öznel}(60) = 0.7 \rightarrow \mu_{A^x_B}(40, 60) = \min(0.5, 0.7) = 0.5$$

$$\mu_{yüksek}(40) = 0.5 \text{ ve } \mu_{öznel}(80) = 1 \rightarrow \mu_{A^x_B}(40, 80) = \min(0.5, 1) = 0.5$$

$$\mu_{yüksek}(40) = 0.5 \text{ ve } \mu_{öznel}(100) = 1 \rightarrow \mu_{A^x_B}(40, 100) = \min(0.5, 1) = 0.5$$

Kredi notu ile öznel değerlendirme puanı arasındaki bulanık ilişkiler matrisi Tablo 3'teki gibi elde edilir.

Tablo 3. Bulanık ilişkiler matrisi (R)

x_i	y_j	B					
		0	20	40	60	80	100
A	0	0	0	0	0	0	0
	20	0	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2
	40	0	0.2	0.4	0.5	0.5	0.5
	60	0	0.2	0.4	0.7	0.8	0.8
	80	0	0.2	0.4	0.7	0.9	0.9
	100	0	0.2	0.4	0.7	1	1

Tablo 3'te yer alan bulanık ilişkiler matrisi, hem banka genelinde alınan öznel kararların bir standarda bağlanmasını hem de kredi satışlarında ortak hedeflerin belirlenmesini kolaylıkla sağlayabilir.

Örneğin, bir karar vericinin öncelikli hedefi $[0.8, 1]$ aralığı, ikincil hedefi $[0.7, 0.8)$ aralığı olmalıdır. Kredi notu 60 olan bir müşteri, banka personelinin öznel değerlendirmesinden de en az 60 puan alırsa kredilendirilmelidir ya da kredi notu 80 puan ve üzeri olan bir müşteri öznel değerlendirmede 40 puan alsa bile kredilendirilmemelidir. Burada öznel değerlendirme puanının bulanık üyelik derecelerinin tespiti için öznel değerlendirmede kullanılacak olan kriterlerin belirlenmesi önemlidir. Tüm öznel değerlendirme kriterleri için aynı dereceler veya farklı kriterler için farklı dereceler de kullanılabilir. Ticari krediler için öznel değerlendirme kriterleri bireysel kredilendirmelere nazaran daha çeşitli olabilirken örneğin, işletmenin faaliyet gösterdiği sanayi kolu, kredinin ne tür bir yatırım için kullanılacağı, sektörün durumu, işletmenin yönetim tarzı, mevcut insan kaynaklarının dinamizmi ya da nitelikli işgücü kullanım oranı, yönetimin tutumu, yenilikçiliğe bakış açısı, patentler, ödüller, rakipler, pazar ve sürdürülebilirlik faaliyetleri gibi (Angilella, Mazz'u, 2014; Cornée, 2015; Polat, Yeşilyaprak, 2014), bireysel kredilerde kullanılacak olan kriterler genellikle kredinin kullanım amacı, müşterinin çalıştığı sektörün genel durumu, aile yapısı ve görüşme esnasında banka personeli üzerinde bıraktığı etki şeklinde daha sınırlı olabilmektedir.

Bulanık Mantık Kontrol Sistemleri ile Uygulama

Ele alınan problemdeki kredilendirme kararı, oluşturulan bir kural tabanına dayalı değerlendirme mekanizması ile daha ayrıntılı sonuçlandırılabilir. Bu mekanizma, müşterinin kredi notu (A) ve öznel değerlendirme puanı (B) olmak üzere iki girdi ve müşterilerin finansal risk toleransı (C) olmak üzere bir çıktı/karar için tasarlanırsın.

Öncelikle girdiler ve çıktıya ait bulanık değerler tespit edilmelidir. Bu işlem, ölçeklendirme olarak adlandırılır. Bulanıklaştırmada kullanılacak olan ölçek oluşturulurken, ele alınan problemin kendine has yapısı dikkate alınmalıdır. Bu nedenle alan yazınında 4'lü, 5'li, 7'li, 9'lu ölçekler ve hatta negatif birimler de içeren bulanık ölçekler bulunmaktadır. Problemimizde, banka yönetiminin girdiler için sırası ile düşük, orta ve yüksek $\{D, O, Y\}$ ve çıktı için düşük, uygun ve yüksek $\{D, U, Y\}$ olmak üzere 3'lü bulanık ölçeğin aşağıda yer aldığı gibi kullanılmasına karar verildiği varsayılınsın.

*Bulanık Mantık ve Kontrol Sistemlerinin Bireysel Kredilendirmelerin
Nihai Karar Aşamasında Kullanımı*

$$A = \{A_1, A_2, A_3\} = \{D, O, Y\} = \{(0,0,20,50), (20,50,80), (50,80,100,100)\} \\ = \{x | 0 \leq x \leq 100\}$$

$$B = \{B_1, B_2, B_3\} = \{D, O, Y\} = \{(0,0,20,40), (30,50,70), (60,80,100,100)\} \\ = \{y | 0 \leq y \leq 100\}$$

$$C = \{C_1, C_2, C_3\} = \{D, U, Y\} = \{(0,0,20,50), (20,50,80), (50,80,100,100)\} \\ = \{z | 0 \leq z \leq 100\}$$

Daha sonra müşterilerin kredi toleransının değerlendirilmesi için belirlenebilecek kurallar dizisi konu uzmanlarına danışılarak aşağıdaki gibi listelensin:

1. Müşterinin kredi notu düşük ve öznel değerlendirme puanı düşük ise müşterinin finansal risk toleransı düşüktür.
2. Müşterinin kredi notu düşük ve öznel değerlendirme puanı orta ise müşterinin finansal risk toleransı düşüktür.
3. Müşterinin kredi notu düşük ve öznel değerlendirme puanı yüksek ise müşterinin finansal risk toleransı uygundur.
4. Müşterinin kredi notu orta ve öznel değerlendirme puanı düşük ise müşterinin finansal risk toleransı düşüktür.
5. Müşterinin kredi notu orta ve öznel değerlendirme puanı orta ise müşterinin finansal risk toleransı uygundur.
6. Müşterinin kredi notu orta ve öznel değerlendirme puanı yüksek ise müşterinin finansal risk toleransı yüksektir.
7. Müşterinin kredi notu yüksek ve öznel değerlendirme puanı düşük ise müşterinin finansal risk toleransı uygundur.
8. Müşterinin kredi notu yüksek ve öznel değerlendirme puanı orta ise müşterinin finansal risk toleransı yüksektir.

751

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

9. Müşterinin kredi notu yüksek ve öznel değerlendirme puanı yüksek ise müşterinin finansal risk toleransı yüksektir.

Ardından Tablo 4.'te yer alan kural matrisi oluşturulsun:

Tablo 4. Kural matrisi

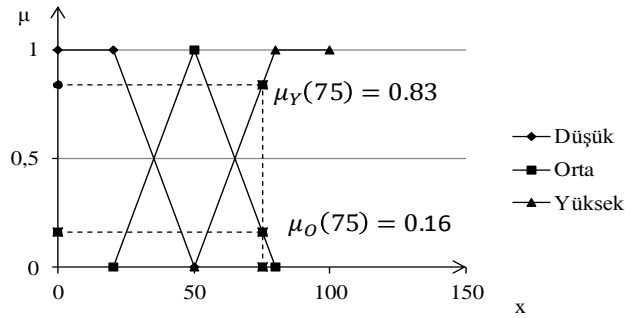
		B		
		D	O	Y
A	D	D	D	U
	O	D	U	Y
	Y	U	Y	Y

752

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

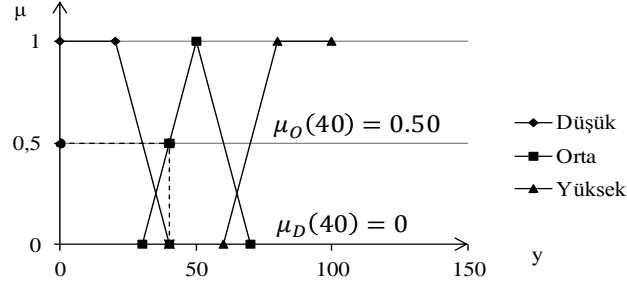
Kural matrisi oluşturulduktan sonra çıktı değerlerinin okunması ve kuralların birleşik etkilerinin tespiti yapılmalıdır. Örneğin, $x_0=75$ (kredi notu) ve $y_0=40$ (öznel değerlendirme puanı) için Mamdani yöntemi kullanarak bulanık çıkarım yapılmak istensin. Bunun için öncelikle Şekil 4.-5.'teki gibi üyelik fonksiyonları çizilir. Sonra $x_0=75$ ve $y_0=40$ girdilerinin üyelik fonksiyonları esas alınarak bulanıklaştırılmış değerleri hesaplanır ve fonksiyon grafiklerinde işaretlenir.

Şekil 4. Kredi notu için $x_0=75$ girdisinin bulanıklaştırılmış değeri

*Bulanık Mantık ve Kontrol Sistemlerinin Bireysel Kredilendirmelerin
Nihai Karar Aşamasında Kullanımı*

Şekil 5. Öznel değerlendirme puanı için $y_0=40$ girdisinin bulanıklaştırılmış değeri

753

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

Akabinde Eş. (18) kullanılarak Tablo 5.'te yer alan bulanık ilişki matrisi oluşturulur.

$$\alpha_{11} = \mu_O(75) \wedge \mu_D(40) = \min(\mu_O(75), \mu_D(40)) = \min(0.16, 0.00) = 0.00$$

$$\alpha_{12} = \mu_O(75) \wedge \mu_O(40) = \min(\mu_O(75), \mu_O(40)) = \min(0.16, 0.50) = 0.16$$

$$\alpha_{21} = \mu_Y(75) \wedge \mu_D(40) = \min(\mu_Y(75), \mu_D(40)) = \min(0.83, 0.00) = 0.00$$

$$\alpha_{22} = \mu_Y(75) \wedge \mu_O(40) = \min(\mu_Y(75), \mu_O(40)) = \min(0.83, 0.50) = 0.50$$

Tablo 5. $x_0=75$ ve $y_0=40$ girdileri için bulanık ilişki matrisi

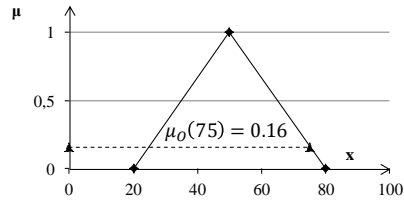
		B	
		$\mu_D(40)=0.00$	$\mu_O(40)=0.50$
A	$\mu_O(75)=0.16$	0.00	0.16
	$\mu_Y(75)=0.83$	0.00	0.50

Yukarıda yer alan hesaplamalardan ve Tablo 5.'te yer alan bulanık ilişki matrisinden inceleneceği üzere, $x_0=75$ ve $y_0=40$ girdileri sadece 4, 5, 7 ve 8 numaralı kuralların kullanılmasını gerekli kılmıştır. Fakat, $y_0=40$ girdisinin düşük nitelikli bulanık değeri sıfır olduğu için bulanık ilişki matrisindeki μ_D sütunu işlem dışı bırakılıp, sadece 5 ve 8 numaralı kurallar kullanılabilir. Bu tespitlerden sonra ilişki matrisi ve

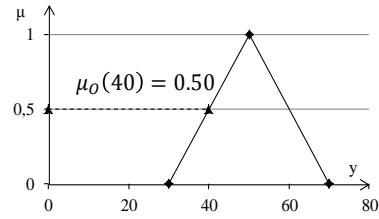
kurallar dikkate alınarak önce her bir kural için bulanık çıktılar Şekil 6.-7.'deki gibi görselleştirilir.

Şekil 6. Beşinci kural için grafiksel okuma

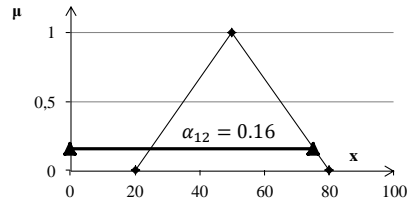
(a) Orta kredi notu

(b) Orta öznel değ puanı

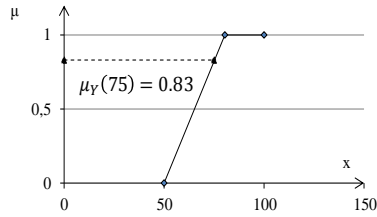

(c) Uygun finansal risk toleransı

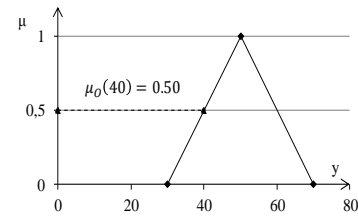

Şekil 7. Sekizinci kural için grafiksel okuma

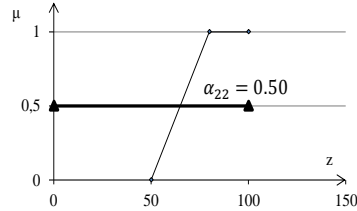
(a) Yüksek kredi notu

(b) Orta öznel değ puanı

(c) Yüksek finansal risk toleransı

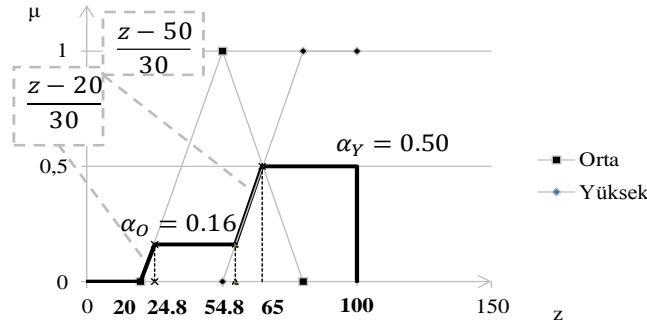

Her bir kuralın çıktıları belirlendikten sonra, çıktılar birleştirilerek, tek bir çıktı dolayısı ile tek bir karar elde edilir. Çıktıların (Finansal Risk Toleransı) grafikleri, oluşturulan kuralların “ise” kısmından sonra yer alan önermelerin niteliğini göstermektedir.

Kuralların birleştirilmesi için öncelikle kaç tür çıktı olduğuna bakılmalıdır. Ele alınan problemde, “finansal risk toleransı” çıktısı iki bulanık değere sahiptir. Bunlar, “uygun” ve “yüksek” toleranstır. Söz konusu çıktılar, Eş. (18) kullanılarak minimizasyon fonksiyonu ile elde edilmişti. Kural çıktılarının birleştirilmesinde ise maksimizasyon fonksiyonu kullanılarak, her bir kuralın maksimum değeri seçilmelidir. Örneğin, uygun niteliğinde birbirinden farklı üç kural 0.26, 0.54 ve 0.68 şeklinde üç farklı çıktı değerine ve yüksek niteliğinde ise birbirinden farklı iki kural 0.75 ve 0.84 şeklinde iki farklı çıktı değerine sahip olsun. Bu durumda $\mu_U = \max(\alpha_{U1}, \alpha_{U2}, \alpha_{U3}) = (0.26, 0.54, 0.68) = 0.68$ ve $\mu_Y = \max(\alpha_{Y1}, \alpha_{Y2}) = (0.75, 0.84) = 0.84$ şeklinde bir kural birleştirme işlemi yapılır. Fakat mevcut problemde her bir çıktı türü sadece tek bir değere sahip olduğu için μ_U ve μ_Y değerleri için maksimizasyon tipi kural birleştirme işlemine gerek yoktur. Bu değerler sırası ile doğrudan α_{12} ve α_{22} değerlerine eşittir. $\mu_U = \max(\alpha_{12}) = 0.16$, $\mu_Y = \max(\alpha_{22}) = 0.50$ olmak üzere bu iki değerlerin bileşke çözüm alanının grafiksel gösterimi Şekil 8.’de verilmiştir. Kalın-siyah doğrular ile çevrili alan, problemin çözüm uzayının bulanık kümesini temsil etmektedir.

Eş. (18) kullanılarak, Mamdani yöntemi ile bulanık çıkarım işlemi yapılmıştır. Çözüm artık durulaştırılmalıdır. Bunun için öncelikle Eş. (32-33) göre, Şekil 6. (c) ve Şekil 7. (c) birleştirilmeli, Şekil 8 ve bileşke çözüm alanını temsil eden bulanık küme fonksiyonları tespit edilmelidir. Daha sonra finansal risk toleransına ait bulanık $C = \{C_1, C_2, C_3\} = \{D, U, Y\} = \{(0,0,20,50), (20,50,80), (50, 80, 100,100)\}$ ölçeği, μ_U ve μ_Y değerleri ve Şekil 8 kullanılarak $\mu_{bileşke}$ tanımlanmalıdır, Eş. (34). Parçalı doğrusal nitelikteki bileşke fonksiyonun büküm noktaları Şekil 8’de yer alan grafiğin z ekseninde kalın puntolar ile verilmiştir.

Şekil 8. Finansal risk toleransı bileşke çözüm alanı ve üyelik fonksiyonları

756

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

$$\mu_U = \begin{cases} \frac{z-20}{30} \rightarrow 20 \leq z \leq 50 \\ \frac{80-z}{30} \rightarrow 50 \leq z \leq 80 \\ 0 \rightarrow \text{değilse} \end{cases} \quad (32)$$

$$\mu_Y = \begin{cases} \frac{z-50}{30} \rightarrow 50 \leq z \leq 80 \\ 1 \rightarrow 80 \leq z \leq 100 \\ 0 \rightarrow \text{değilse} \end{cases} \quad (33)$$

$$\mu_{\text{bileşke}}(z) = \begin{cases} \frac{z-20}{30} \rightarrow 20 < z \leq 24.8 \\ \frac{1}{6} \rightarrow 24.8 < z \leq 54.8 \\ \frac{z-50}{30} \rightarrow 54.8 < z \leq 65 \\ \frac{1}{2} \rightarrow 65 < z \leq 100 \\ 0 \rightarrow \text{değilse} \end{cases} \quad (34)$$

Son olarak, kısım 2.4.'te açıklanan durulaştırma yöntemlerinden hangisinin kullanılacağına karar verilmeli ve ilgili eşitlik yardımı ile bulanık kümenin gerçek değeri hesaplanmalıdır. Bulanık küme örneğin, ağırlık merkezi yöntemi kullanılarak Eş. (29) ile durulaştırılır ise Eş. (34), Eş. (29)'da yerine yazılarak finansal risk toleransı aşağıdaki gibi hesaplanır:

**Bulanık Mantık ve Kontrol Sistemlerinin Bireysel Kredilendirmelerin
Nihai Karar Aşamasında Kullanımı**

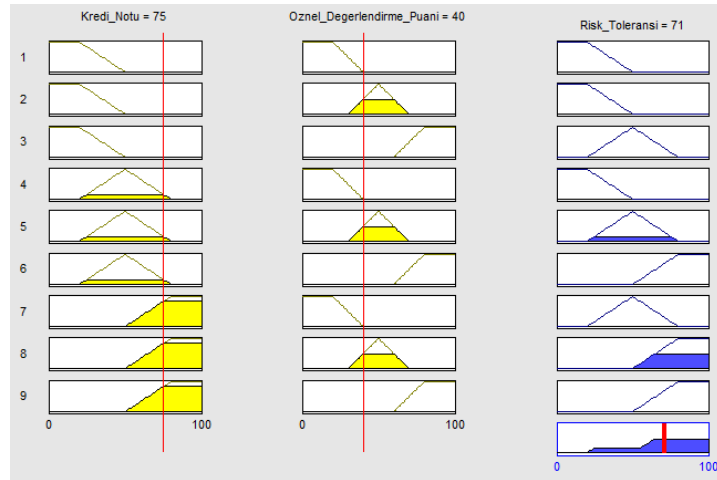
$$Z = \frac{\int_{20}^{24.8} \left(\frac{z-20}{30}\right)zdz + \int_{24.8}^{54.8} \left(\frac{1}{6}\right)zdz + \int_{54.8}^{65} \left(\frac{z-50}{30}\right)zdz + \int_{65}^{100} \left(\frac{1}{2}\right)zdz}{\int_{20}^{24.8} \left(\frac{z-20}{30}\right)dz + \int_{24.8}^{54.8} \left(\frac{1}{6}\right)dz + \int_{54.8}^{65} \left(\frac{z-50}{30}\right)dz + \int_{65}^{100} \left(\frac{1}{2}\right)dz} = 71 \quad (35)$$

Aynı bulanık bileşke çözüm, Eş. (30) kullanılarak maksimumların ortalaması yöntemi ile durulaştırılmış olsaydı en büyük değerlere sahip yamuk yapı [50,100] taban aralığına sahip olan bulanık küme parçası olacaktı. Yamuk sayının üst taban aralığı $[a, b] = [65, 100]$ olduğu için durulaştırılmış değer Eş. (36)'daki gibi hesaplanacaktı. Bileşke çözüm, Eş. (31) kullanılarak ağırlıklı ortalamalar yöntemi ile durulaştırılmamaktadır. Çünkü bileşke çözümde yer alan dik yamuk üyelik fonksiyonu asimetriktir. Son olarak, aynı bileşke çözüm maksimum yükseklik yöntemiyle durulaştırılmış olsaydı bileşke çözüm alanının en yüksek yapısı bir yamuk olduğu için, yamuğun üst tabanının orta noktasına denk gelen alt taban değeri $Z = 80$ olacaktı.

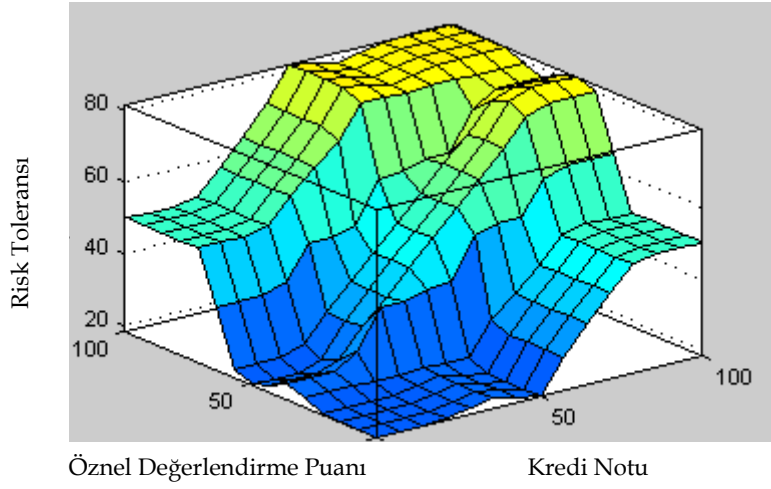
$$Z = \frac{a+b}{2} = \frac{65+100}{2} = 82.5 \quad (36)$$

Yukarıda ayrıntılı olarak çözülen BMKS, bulanık çıkarım yaklaşımı Mamdani ve durulaştırma yöntemi ağırlık merkezi olmak üzere MATLAB programı kullanılarak tasarlanmıştır. Problemin MATLAB çıktıları Şekil 9.-11.'de verildiği gibidir.

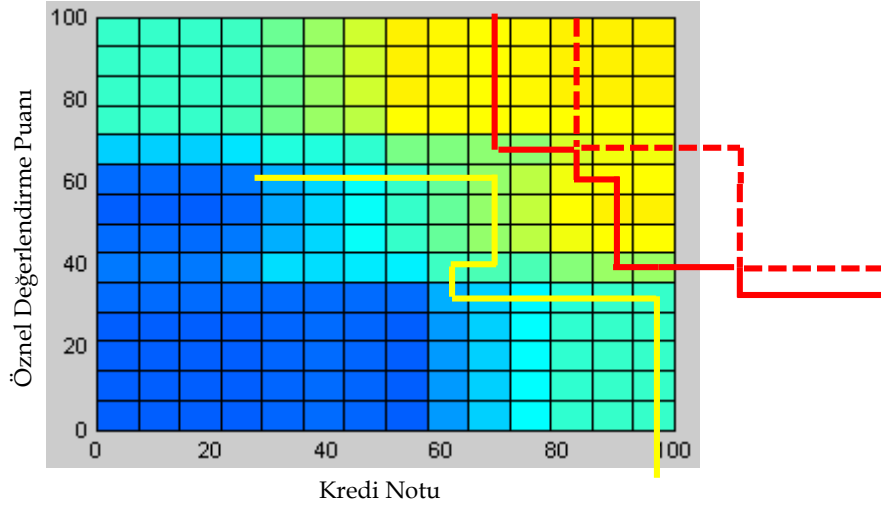
Şekil 9. $x_0=75$ ve $y_0=40$ girdilerine ait kuralların çıktıları ve bileşke karar

Şekil 10. BMKS'nin üç boyutlu uzayda gösterimi

Şekil 11. BMKS'nin pseudo-color yüzey görüntüsü

Şekil 9.'un ilk dokuz satırı kural tabanını oluşturan dokuz ifadeyi ve onuncu satırı ise elde edilen bileşke çözüm alanı ve çözüm değerini temsil etmektedir. Şekil 11. incelendiğinde, öznel değerlendirme puanı neredeyse 75 ve üstü olduğu zaman 75 kredi notu için risk toleransı 80 üzeri bir değere sahip olmaktadır.

*Bulanık Mantık ve Kontrol Sistemlerinin Bireysel Kredilendirmelerin
Nihai Karar Aşamasında Kullanımı*

Diğer taraftan, Şekil 11. bir karar alma aracı olarak ele alınırsa farklı seviyelerdeki öznel değerlendirme puanının risk toleransı üzerindeki etkisi kolaylıkla gözlemlenebilmektedir. Örneğin kırmızı zikzak çizginin üstünde kalan alan risk toleransı 60 ve üstü olan çıktıları temsil etmektedir. Kredilendirme kararı ister bireysel ister ticari başvurular için olsun, bu alan bir banka kredi yetkilisinin kredi vermek isteyebileceği müşteri kitlesini temsil edebilir. Hatta, kırmızı renkteki kesikli zikzak çizginin üstünde kalan alan, kesinlikle kredilendirilmek istenen hedef müşteri grubunu temsil edebilir ve banka personeli kredi dışında farklı riskli finansal araçları da bu müşteri grubuna pazarlayabilir. Diğer taraftan sarı zikzak çizginin altında kalan alan risk toleransı 30'un altında kalan çıktıları temsil etmektedir. Dolayısı ile bu alanda kalan müşteriler kesinlikle çalışılmaması gerekli (riski yüksek veya toleransı düşük) müşteri grubunu temsil etmektedir. Son olarak, sarı ve kırmızı çizgiler arasında kalan alan bir geçiş alanı olarak değerlendirilip, bu alanda kalan müşterilere ihtiyaçları ile paralel olacak şekilde farklı finansal çözümler önerilebilir ya da bu müşteriler için örneğin kısa dönemli finansal danışmanlık hizmeti sağlanıp, gelişme görüldüğü takdirde danışmanlık süresi bitiminde kredilendirme işlemi yapılabilir.

SONUÇ

Gelişmekte olan ülkelerde ya da yoğun rekabetin olduğu ortamlarda faaliyet gösteren finansal kurumların başarısı için çok güçlü bir risk yönetimi gerekmektedir. Özellikle bankaların operasyonlarına sağlıklı bir biçimde devam edebilmeleri için maruz kaldıkları riskleri en iyi nasıl yönetmeleri gerekir sorusu önem kazanmaktadır. Bankalar, çok çeşitli faaliyetlere sahip olsalar da asıl faaliyetleri kredi vermektir. Bu neden ile sıklıkla maruz kaldıkları risk, kredi riski (Çil Koçyiğit, Demir, 2014) ve en riskli faaliyet de kredilendirme faaliyeti olarak tanımlanmaktadır (İnce, Aktan, 2010). Kredilendirme riski kapsamındaki batık krediler ise bankaların hem verimli bir şekilde faaliyetlerine devam etmesine hem de zaten kıt olan sermaye fonlarının ihtiyaç duyulan yatırım alanlarında değerlendirilmesine engel olmaktadır. Bu durum, ülke ekonomisini de olumsuz etkilemektedir (Akkaya, Demireli, 2010). Tüketici kredisi pazarında son yıllarda yaşanan hızlı büyüme ve batık kredilerde gözlemlenen artış, bankaların kredilendirme kararlarını çeşitli kredi değerlendirme modelleri kullanarak oluşturmaya yöneltmiştir (İnce, Aktan, 2010). Fakat bankalar her ne kadar sayısal türde finansal kriterler içeren

759

IJSS 13/2
Aralık
December
2020

karar modelleri kullanıyor olsalar da ilgili personel veya birim yöneticisi nihai karar aşamasında nitel kriterler kullanarak öznel/sezgisel kararlar alabilmektedir. Bu çalışmanın amacı da, öznel kriterler dikkate alınarak sezgisel olarak gerçekleştirilen nihai karar aşamasını, söz konusu kriterleri sayısallaştırmaya imkân sağlayan bulanık mantık yaklaşımları ile standartlaştırmak ve otomatikleştirmektir.

Çalışmada, hipotetik bir kredilendirme problemi basitten karmaşığa olmak üzere üç aşamalı bir şekilde modellenmiştir. İlk aşamada bir müşterinin kredi notu bulanık dilsel niteleyiciler ile değerlendirilmiş, ikinci aşamada kredi notuna ek olarak öznel değerlendirme puanı da kullanılmış ve bulanık önermeler ile bulanık ilişki matrisi oluşturulmuştur. Üçüncü aşamada ise dilsel niteleyiciler ile değerlendirilmiş kredi notu ve öznel değerlendirme kriterleri girdi ve kredi toleransı çıktı/nihai karar olarak kullanılmıştır. Söz konusu girdiler ve çıktı ile BMKS'nin esasını teşkil eden kural tabanı oluşturulmuştur. Oluşturulan kural tabanı ile iki girdili ve bir çıktılı problem hem bulanık işlemler hem de MATLAB programı kullanılarak çözülmüştür. Çalışmada oluşturulan BMKS'nin iki ve üç boyutlu MATLAB grafikleri, bir banka personeli için görsel bir karar verme aracı olup, karar alanının anlamlandırmasını ve müşterinin hangi risk grubuna ait olduğunu kolaylıkla tespit etmesini sağlamaktadır.

Bu çalışmada, BMKS hipotetik bir problem için tasarlanmıştır. Bir bankanın şubelerinden toplanacak bilgiler ve üst yönetimin kredilendirme politikaları da dikkate alınarak tasarlanacak olan bir BMKS, bankanın nihai karar sürecini destekler nitelikte olacaktır. Bu şekilde kurulacak olan bir karar destek sistemi karar sürecini sadece standardize etmekle kalmayıp, aynı zamanda batık kredi riskini de azaltacaktır.

KAYNAKÇA

Abdou, Hussein A.; Pointon, John (2011). "Credit Scoring, Statistical Techniques and Evaluation Criteria: A Review of the Literature". *Intelligent Systems in Accounting, Finance & Management*, 18(2-3), 59-88.

Akkaya, Göktuğ Cenk; Demireli, E. (2010). "Analitik Hiyerarşi Süreci ile Kredi Derecelendirme Analizi Üzerine Bir Model Önerisi". *C.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(1), 319-335.

Alavala, Chennakesava R. (2008). *Fuzzy Logic and Neural Networks*. Hyderabad: New Age International Publishers.

Angilella, Silvia; Mazz`u, Sebastiano (2014). "The Financing of Innovative SMEs: A Multicriteria Credit Rating Model". *Journal of Operational Research*, 244(2), 540-554.

Antonov, Ivo (2000). "Quantitative vs. Judgemental Credit Risk-Rating Systems". *The Journal of Lending & Credit Risk Management*, 34-40.

Asa Berger, Arthur (2015). *Ads, Fads, and Consumer Culture*. (Fifth edit). Maryland: Rowman & Littlefield.

BDDK (2020). Türk Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri. https://www.bddk.org.tr/ContentBddk/dokuman/duyuru_0816_01.pdf

Bouchon, Bernadette (1988). "Stability of Linguistic Modifiers Compatible with a Fuzzy Logic". Lecture Notes in Computer Science Bouchon, B.; Saitta, L., Yager, R. R. (Eds.). *Uncertainty and Intelligent Systems*. IPMU 1988. Lecture Notes in Computer Science, vol 313. Springer, Berlin, Heidelberg, 63-70. https://doi.org/10.1007/3-540-19402-9_57

Chandler, Gary G.; Coffman, John Y. (1979). "A Comparative Analysis of Empirical vs. Judgemental Credit Evaluation". *The Financial Review*, 14(4), 23-23.

Chen, Guanrong; Pham, Trung Tat (2001). *Introduction to Fuzzy Sets, Fuzzy Logic and Fuzzy Control Systems*. CRC Press.

Çil Koçyiğit, Seyhan; Demir, Aysel (2014). "Türk Bankacılık Sektöründe Kredi Riski ve Yönetimine İlişkin Bir Uygulama : Türkiye Garanti Bankası Örneği". *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 6(3), 222-246.

Cornée, Simon (2015). *The Relevance Of Soft Information For Predicting Small Business Credit Default: Evidence From A Social Bank*. Brussel.

Cüçük, Cengiz Öner (2019). "Kredi Taleplerinde İstihbarat ve Kredi Skorlamasının Karar Verme Süreçlerine Etkisi". *Göller Bölgesi Aylık Hakemli Ekonomi ve Kültür Dergisi*, 7(77), 63-71.

Elmas, Çetin (2011). *Yapay Zeka Uygulamaları*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Ertaş, Fatih Coşkun; Kaban, İsmail; Sobacı, Fatih (2016). "Bireysel Kredi Kullanan Finansal Tüketicilerce Üstlenilecek Masraflar; BDDK Düzenlemesi Çerçevesinde Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme". *Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 8(14), 125-146. <https://doi.org/10.14784/jfrs.21124>

Felsefe e-Dersliği. (2009). " Sembolik Mantık", <http://www.felsefedersligi.com/FileUpload/op30412/File/cokdegerliman.pdf> (Erişim Tarihi: 03 Kasım 2019)

İnce, Hüseyin; Aktan, Bora (2010). "Kredi Kartı Taleplerinin Değerlendirilmesinde Grup ve Bireysel Kredi Puanlama Modellerinin Karşılaştırmalı Bir Analizi". *BDDK Bankacılık ve Finansal Piyasalar*, 4(1), 75-90.

Iorgulescu, Afrodita. (1998). "Connections between MVn Algebras and N-Valued Lukasiewicz-Moisil Algebras". *Discrete Mathematics*, 181(1-3), 155-177. [https://doi.org/10.1016/S0012-365X\(97\)00052-6](https://doi.org/10.1016/S0012-365X(97)00052-6)

Jang, Jyh-Shing Roger; Sun, Chuen-Tsai; Mizutani, Eiji (1997). *Neuro-Fuzzy and Soft Computing*. Upper Saddle River, NJ: Prentice-Hall, Inc.

Jantzen, Jan (1998). *Design of Fuzzy Controllers*. Lyngby. <https://doi.org/10.1109/3477.764873>

Kalapodas, Evangelos; Thomson, Mary E. (2006). "Credit Risk Assessment: A Challenge for Financial Institutions". *IMA Journal of Management Mathematics*, 17(1), 25-46. <https://doi.org/10.1093/imaman/dpi026>

Kılınç, Neslihan; Karaoğlu, Nazlı (2014). "Tüketim Toplumu ve Bireysel Krediler; Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme". *International Conference in Economics*, Prague, Czech Republic, 1-16.

Klir, George J.; Yuan, Bo (1995). *Fuzzy Sets and Fuzzy Logic: Theory and Applications*. Neurocomputing (C. 14). New Jersey: Prentice-Hall, Inc.

Peters, Werner (2008). "An Overview of Fuzzy Control Theory". R. Lowen, A. Verschoren (Eds.). *Foundations of Generic Optimization*, Belgium: Springer, 1-138. <https://doi.org/10.1007/1-4020-3665-5>

Polat, Ali; Yeşilyaprak, Mehmet. (2014). "The Importance of Subjective Criteria in Credit Ratings under Informality: Sectors and Regions with High Informality. An Analysis of Participation Banking in Turkey". *İktisat İşletme ve Finans*, 29(335), 9-28. <https://doi.org/10.3848/iif.2014.335.3793>

Ross, Timothy J. (2010). *Fuzzy Logic with Engineering Applications*. John Wiley & Sons Ltd, Wiley.

Şen, Zekai (2009). *Bulanık Mantık İlkeleri ve Modelleme*. İstanbul: Su Vakfı Yayınları.

Thomas, Lyn C. (2000). "A Survey of Credit and Behavioural Scoring: Forecasting Financial Risk of Lending to Consumers". *International Journal of Forecasting*, 16(2000), 149-172.

*Bulanık Mantık ve Kontrol Sistemlerinin Bireysel Kredilendirmelerin
Nihai Karar Aşamasında Kullanımı*

Trönberg, Carl-Christian; Hemlin, Sven (2014). "Lending Decision Making in Banks: A Critical Incident Study of Loan Officers". *European Management Journal*, 32(2), 362-372. <https://doi.org/10.1016/j.emj.2013.03.003>

Vaníček, Jiri; Vrana, Ivan; Aly, Shady (2009). "Fuzzy Aggregation and Averaging for Group Decision Making: A Generalization and Survey". *Knowledge-Based Systems*, 22(1), 79-84. <https://doi.org/10.1016/j.knosys.2008.07.002>

Yarız, Ahmet (2011). "Bankacılıkta Risk Yönetimi: Risk Matrisi Uygulaması". *Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü E-Dergisi*, 1(1), 1-33.

Zadeh, Lotfi Aliasker (1965). "Fuzzy Sets". *Information and Control*, 8(1965), 338-353.

Zadeh, Lotfi Aliasker (1999). "Fuzzy Sets as a Basis for a Theory of Possibility". *Fuzzy Sets and Systems*, 100, 9-34. [https://doi.org/10.1016/S0165-0114\(99\)80004-9](https://doi.org/10.1016/S0165-0114(99)80004-9)

763

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

SUMMARY

Bad loans have increased dramatically in recent years. On the consumer side, change in consumption patterns and spending in excess of the income, and on the banking side, selling more personal loans and using intuition in the last step of the borrowing decision are the main drivers for the increase. In this vein, this paper aims to standardize and automate the final decision phase of the individual lending process. Fuzzy logic control systems were used for this purpose. The intuition was quantified with this approach by designing the decision-making system based on the qualitative criteria determined heuristically by the bank management.

764
IJSI 13/2
Aralık
December
2020

For this purpose, a hypothetical crediting problem was modeled in three stages, from simple to complex. In the first stage, a client's "credit rating" was evaluated with fuzzy linguistic qualifiers. In the second stage, a fuzzy relationship matrix was created based on the "subjective evaluation" score and "credit rating" with fuzzy propositions. In the third stage, a fuzzy inference system was designed. Credit rating and subjective evaluation criteria were used as the system inputs, and the "credit tolerance" was used as the system output. Then the problem was solved with graphs manually and also MATLAB automatically.

The effect of the subjective evaluation on the risk tolerance could be easily observed with this approach. It became practical for the bank staff to determine risky customers as the final decision-making step was standardized and automated.

In real-life applications, this type of system can be designed based on the crediting policies of the senior management and the information collected from the branches of a bank. It supports the bank's final decision process. It will not only ensure the same result for similar loan applications between the branches by standardizing the decision process but also reduce human errors and risk of bad loans.

SÖMÜRGEÇİLİK MİRASININ SOMALİ'YE ETKİSİ*

Ferhat PİRİNÇÇİ**, Tunç DEMİRTAŞ***

Makale Geliş Tarihi-Received: 10.06.2020
Makale Kabul Tarihi-Accepted: 20.11.2020
DOI: 10.37093/ijisi.837759

765

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

ÖZ

Geniş çerçevede Somali toprakları, sömürgecilik döneminde çoğu sömürge bölgelerinden farklı olarak İtalya, İngiltere ve Fransa olmak üzere üç ülke tarafından sömürülmüştür. Günümüz Somali sınırlarının İtalya ve İngiltere tarafından farklı biçimlerde yönetilmesi ülkenin sömürgecilik sonrası dönemde sürekli olarak sorunlar yaşamasında ve devletin kurumsal yapısının oluşturulamamasında önemli bir etken olmuştur. Bunun yanı sıra Somali'nin sahip olduğu jeopolitik konum ve ekonomik kapasiteyi kullanamaması da sömürgecilik dönemi mirasından bağımsız değildir. Somali'de sömürgecilik döneminden sonra yaşanan iktidar mücadelesi sonucunda Siad Barre ülkede iktidarı ele geçirmiştir. Ancak Barre dönemi sonrasında ülke tam anlamıyla bir çöküş sürecine girmiş ve uluslararası toplum tarafından unutulmuştur. 2011'de dönemin Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Somali'ye geniş katılımlı bir heyetle

* Bu çalışmada "Devletin Yeniden Yapılandırılmasında Riskler ve Fırsatlar: Afrika Boynuzu Örneği" başlıklı doktora tez çalışmasından faydalanılmıştır.

** Prof. Dr., Bursa Uludağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Bursa/Türkiye. ferhat@uludag.edu.tr ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-5495-5425>.

*** Arş. Gör., Bursa Uludağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Bursa/Türkiye. tunc@uludag.edu.tr ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-9267-9345>.

gitmesi Somali'nin kaderini önemli ölçüde değiştirmiştir. Bu ziyaretten sonra Somali'ye diğer devletlerin angajmanında bir artış gözlenmiştir. Günümüzde Somali'de bölgesel ve küresel rekabet ciddi anlamda kendisini hissettirmektedir. Bu çalışma sömürgeciliğin Somali'ye nasıl etki ettiğini devletin yeniden yapılandırılması çerçevesinde incelemektedir. Çalışmada sömürge döneminin Somali'ye ekonomik, toplumsal ve siyasal açıdan yansımaları analiz edilmiştir. Nihayetinde Somali'de sömürgecilik döneminin mirasının henüz ortadan kalkmadığı değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Somali, Sömürgecilik, Devletin Yeniden Yapılandırılması, Siad Barre, Afrika Boynuzu.

766

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

IMPACT OF COLONIALISM HERITAGE ON SOMALIA

ABSTRACT

Unlike most of the colonized territories, greater Somalian lands were exploited by three powers during the colonial period: Italy, Britain, and France. The administration of modern Somalian borders by two of them - Britain and Italy- with different styles has been an important factor for Somalia in experiencing chronic problems and inefficiency of state institutions in the post-colonial period. Therefore, Somalia's inability to use its unique geopolitical location and economic capacity is related to colonial heritage. As a result of the power struggle in Somalia after the end of colonialism, Siad Barre seized power. However, after the Barre era, the country literally entered a process of collapse and was forgotten by the international community. Prime Minister Recep Tayyip Erdoğan's visit to Somalia with a delegation in 2011 symbolizes a turning point for the fate of Somalia. Thus, after this significant visit, Somalia draw more attention and there has been an increase in the engagement of other states toward Somalia. Today, regional and global rivalry in Somalia become more apparent than before. This study examines the impact of colonialism in the context of state rebuilding. In the study, he economic, social and political reflections of the colonial period on Somalia are analyzed. As a consequence, the study claims that the heritage of colonialism in Somalia has not disappeared yet.

Keywords: Somalia, Colonialism, State Rebuilding, Siad Barre, Horn of Africa.

767

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

GİRİŞ

Somali uzun yıllardır kıtlık, yoksulluk, kuraklık, iç savaş, korsanlık ve terörizm gibi sorunlarla mücadele etmektedir. Sömürgecilik döneminin sona ermesinden sonra Somali’de yaşanan güç mücadelesinin sonucunda askeri yönetimin iktidara gelmesi, ülkede görece istikrar sağlamış olsa da güç ve değer dağılımının tam olarak düzenlenememesi söz konusuydu. Bu durum Somali’de devletin kurumsal yapısında sorunlara yol açmış ve ülke içinde toplumsal kutuplaşmaya neden olmuştur. Somali’de 1991’de Siad Barre yönetiminin devrilmesiyle ülkede kaos ortamı hakim olmuştur. Bu süreçte Somali’de uzun süre iç savaşın yaşanması devlet yapısının çökmesine neden olmuştur.

768

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

Şüphesiz Somali’nin yaşadığı iç savaş ve sıkıntıların nedenleri, bir günde ortaya çıkmamış ve tarihsel süreç içinde artarak etkisini göstermiştir. Bu bağlamda Somali’de yaşanan sıkıntılarda sömürge döneminin de önemli etkileri bulunmakta ve sömürgeciliğin izleri günümüzde de farklı boyutlarda etkisini göstermektedir. Bu çalışmanın amacı sömürgeciliğin Somali’nin devlet yapısı üzerindeki etkilerini incelemektir. Bu çerçevede Somali’de sömürgeci rekabetin İtalyan ve İngiliz sömürge yöntemleriyle nasıl bir uygulama içinde oldukları ortaya konarak, sömürgecilik döneminde uygulanan politikaların bağımsızlık sonrasında yaşanan istikrarsızlık üzerindeki etkisi irdelenmektedir. Ardından sömürgeciliğin Somali’de devletin yeniden inşasında karşı karşıya kalınan siyasal, ekonomik ve toplumsal sorunlar üzerindeki etkisi tartışılmaktadır.

1. SOMALİ’DE SÖMÜRGE REKABETİ

Somali toprakları esasında, İngiliz, Fransız ve İtalyan sömürgeciliğine maruz kalmıştır. Bununla beraber “Fransız Somalisi” olarak adlandırılan bölge, günümüzde “Cibuti” adıyla bir devlet olarak varlık gösterdiği için, Fransız sömürgeciliği çalışmada kapsam dışında bırakılmıştır. Günümüz Somali topraklarının geçmişte İngiltere ve İtalya tarafından sömürgeleştirilmesi ve bu esnada farklı yöntemler takip edilmesi, kaçınılmaz bir şekilde günümüz Somali sosyal ve siyasal hayatını etkilemiştir. “İngiliz Somalisi” olarak ifade edilen İngiltere’nin sömürge bölgesinde yöntem olarak “böl ve yönet”

şeklinde ifade edilen bir yönetim biçimi uygulanmıştır. (Besteman, 1996: 126)

İtalya ise İngiltere'den farklı bir yöntemle Somali topraklarını sömürgeleştirme yoluna gitmiştir. Günümüzde Eritre'ye bağlı olan Assab bölgesinin Cenovalı Rubattino Denizcilik Şirketi adına Afar Sultanı'ndan 1869'da satın alınması ile İtalya'nın Afrika Boynuzunda sömürgecilik faaliyetleri başlamıştır. İtalyan ulusal birliğinin sağlanmasından sonra bu topraklar İtalya devletine devredilmiştir. (Davies, 2017: 37) Büyük devlet olmanın bir gerekliliği olarak kabul edilen sömürge sahibi olma konusu, İtalya'nın Afrika üzerindeki rekabete katılmasına neden olmuştur. Süreç içinde İtalya, Somali'nin güney kıyıları (İtalyan Somalisi) üzerinde etkisini artırarak devam ettirmiştir. (Davies, 2017: 38).

1.1. İngiltere'nin Sömürge Siyaseti

M.S.700 - M.S. 1200 arası dönemde Somali halkı küçük gruplar halinde yaşamaktaydı. M.S.1200-M.S. 1500 arasındaki dönemde ise baş klan olan Samaal Arapları atalarının aileleri İslamiyet'in yayılması için Somali'ye göçü yoğunlaştırmıştır. Bu tarihten sonra Samaal Arapları Somali'de saltanatlarını genişletmişlerdir. 1910'a kadar, günümüzde Somali olarak ifade edilen bölgede, Ifat (1285-1415), Mogadişu (9. yy.-13. yy.), Adal (1415-1577), Ajuran (13. yy.-17. yy), Majerteen (1800-1924) ve Geledi (17. yy.-1910) Sultanlıkları bulunmuştur. Her ne kadar bölgede sultanlıklar bulunsun da Avrupalı sömürgeci devletlerin bölgedeki sultanlıklarla ikili anlaşmalar imzalayarak bölgede zaman içinde hâkimiyet kurmaları söz konusu olmuştur. Avrupalı güçlerin Afrika'yı kendi aralarında paylaştığı 1884 Berlin Konferansı, kıta genelinde olduğu gibi Doğu Afrika'da da güç mücadelesinin yaşanmasına neden olmuştur. Ancak daha önceden burada bulunan Avrupalı sömürgeci güçler Somali'nin Doğu Afrika'daki stratejik önemini farkındalardı. Bu faktör Somali'nin sömürgeleştirilmesinde önemli bir rol oynamıştır. İngiltere, önceden bölgeye gelen Fransa'nın daha fazla genişlemesini önlemek için 1880'li yıllarda politik adımlar atmıştır. Bu bağlamda 1874-1875'te Mısır, Osmanlı Devleti'nden aldığı bir ferman ile Kuzey Somali'yi ele geçirmiştir. Ancak 1884-1885'te Mısır birliklerinin bölgeden çekilmesiyle İngiltere, Kızıldeniz'in güvenliği ve Aden'e gıda temini gibi gerekçelerle bu bölgeyi ele geçirmiştir. (Clifford, 1936: 289)

İngiltere'nin 1884'te Somaliland'ı protektorası haline getirmesi, Hindistan'a giden ticaret yollarının kontrolünü sağlama konusunda önemli rol oynamaktaydı. İngiltere'nin Doğu Afrika'daki tek sömürgesi olarak ön plana çıkan İngiliz Somalisi bugün günümüzde Somali'nin kuzeyinde bulunan ve Somaliland olarak adlandırılan bölgedir. İngilizler, protektorasında bulundurduğu bu topraklarda 1888'de birkaç kabilenin yanı sıra Warsangali Sultanı ve Muhammed Ali Shire ile anlaşarak bölgede küçük bir sömürge kurabilmiştir. 1898-1920 döneminde Muhammed Abdullah Hassan'ın yönettiği Somali'de Somalililer, sömürgeci güçlere direnmişlerdir. Ancak Somalililer, İngiltere'nin askeri gücü karşısında fazla dayanamamış ve direniş bastırılmıştır.

1.2. İtalya'nın Sömürge Siyaseti

1884'te yapılan Berlin Konferansı ile İngiltere'nin Kuzey Somali'de, Fransa'nın günümüzde Cibuti olarak adlandırılan topraklarda, İtalya'nın ise güney Somali'nin yanı sıra Etiyopya ve Eritre'nin bir kısmında kurdukları sömürge yönetimlerinin sınırları teyit edilmişti. 1880'lerde bugünkü Somali topraklarındaki sultanlıklar olan Geledi Sultanlığı, Majerteen Sultanlığı (günümüzde Puntland bölgesi) ve Hobyos Sultanlığı ile anlaşmalar imzalayan İtalya, toprakları özerk olarak yönetme yetkisi elde etmiştir. Bu bağlamda İtalya, Somali'de ilk olarak Geledi Sultanlığı ve Hobyos Sultanlığı'nın yanı sıra Mogadişu'yu da içeren bölgede faaliyet göstermeye başlamıştır. Doğu Afrika'da sömürgecilik rekabetinin artmasıyla 1888'de Hobyos Sultanı Yusuf Ali Kenadid, kontrol alanını genişletmeye çalışmış ve İtalyanlarla anlaşma yapma arayışlarına girmiştir. Bu süreçte Hobyos Sultanlığı, İtalya'nın protektorası olmak istediğini belirtmiştir. Nitekim Kenadid'in İtalyan askeri desteğine sahip olması ve bölgede güçlü bir konuma gelmesi söz konusu olmuştur. İtalyanlar, Kenadid ile anlaştıktan sonra Kenadid'in rakipleriyle de benzer anlaşmalar imzalamış ve protektoralar elde etmiştir. Majerteen Sultanlığı'nın da İtalyan sömürge bölgesine katılmasıyla İtalyan Somalisi'nin sınırları çizilmiştir.

İtalyan Somalisi topraklarının başında sömürge'nin ilk yıllarında merkezi bir yönetim bulunmamaktaydı. Bu topraklar doğrudan Filonardi ve Benadir adında iki şirket tarafından yönetilmekteydi. (Finaldi, 2016: 189) Geçmişte Somali'de mevcut olan kabile sisteminde birtakım ayrılıklar bulunmaktaydı. İtalyan Somalisi'nde bulunan

sömürgeci yönetim, klanlar arasındaki anlaşmazlıklardan yararlanarak bölgeyi yönetmişlerdir. Bu durum Somali'de zaten karmaşık olan klan sisteminin daha fazla karmaşıklaşmasına yol açmıştır. Örneğin Mogadişu bölgesinde bulunan klanlardan biri olan Hawiye klanı sömürgecilik döneminde İtalyanlara daha yakın olmuşlardır. Darod klanı ise İtalyan sömürgeciliğinin karşısında yer alan en etkili klan olarak ön plana çıkmıştır. Öte yandan ticari çıkarları bulunan Digil ve Rahaweyn klanlarının ise İtalyanlara ve Hawiye klanına destek vermesi söz konusu olmuştur. (Coleman, 1966: 540) Bu bağlamda Somali'de günümüzde mevcut klanlar arası rekabet ortamının temellerinin sömürgecilik döneminde atıldığı görülmektedir. Sömürgecilik döneminde gerçekleştirilen uygulamalar Somali toplumunu sınıfsal ve fiziksel olarak ve dil açısından bölmüştür.

Öte yandan Doğu Afrika bağlamında Eritre'de 1882'den itibaren toprak satın alma yoluyla varlık gösteren İtalya'nın, ilk sömürgesi 1889'da İtalyan Somalisi olarak ortaya çıkmıştır. İtalya, Somali'deki sömürgecilik faaliyetlerini 1893'te kurduğu İtalyan Kraliyet Doğu Afrika Şirketi (Royal Italian East African Company) üzerinden yürütmüştür. İtalyan sömürgeciliğinin temel motivasyonu, doğal kaynaklar elde etmek ve stratejik toprakların ele geçirilmesidir. (Hess, 1966: 1) İtalya'nın sömürgecilikteki tarz-ı siyasetlerine bakıldığında Katolik Kilisesi ve hükümetin arasında yaşanan çatışmadan dolayı misyonerlik faaliyetlerinin desteklenmediği görülmektedir. Bu durum Hıristiyan bir ülkenin sömürgesi olmasına rağmen Somali'de günümüzde neden neredeyse hiç Hıristiyan nüfusu olmadığını açıklamaya yardımcı olan bir göstergedir.

Eritre ve İtalyan Somalisi beraber düşünüldüğünde, iki toprak parçasının birbirleriyle bağlantısı bulunmamakta ve Etiyopya bu iki toprak parçasının arasında yer almaktaydı. Bu bağlamda Etiyopya ile İtalya'nın ilk aşamada 1889'da imzalanan Uccialli Antlaşması (Jonas, 2011: 73) ile iyi ilişkiler kurduğu bilirse de 1895'te İtalya ve Etiyopya arasında savaş yaşanmış ve İtalya savaştan mağlup ayrılmıştır. Savaş sonrasında 1896'da İtalya ile Etiyopya arasında Addis Ababa Barış Antlaşması imzalanmış ve Etiyopya'nın egemenliği kabul edilmiştir. Somali-Etiyopya arasında bulunan Ogaden bölgesi 1897'de Etiyopya'ya bırakılmış ve birçok Somalili kalıcı olarak Ogaden'de varlıklarını sürdürmüştür. (Yasin, 2010: 136-137)

1900'lerin başında görev yapan İtalyan Somalisi Valisi Giacomo De Martino, İtalyanlara avantaj sağlayacak olan Somalili klan liderlerini yönetim kadrosuna dâhil ederek bölgedeki gücünü sağlamlaştırmıştır. De Martino, klan liderlerinin sahip olduğu şeriat yasalarını ve xeer'i (töre) uygulamak gibi geleneksel güçlerini korumuştur. De Martino ayrıca başlarında bir İtalyan subay bulunan ve Somalili, Eritreli ve Araplardan oluşan Sömürge Birlikleri Ordusu ve Somali Polis Gücü'nü oluşturmuştur. Kısacası De Martino, Somalililere sorumluluk vererek ve yönetim sistemi içine kısmen dâhil ederek nihai otoriteye İtalyanların sahip olduğu etkili bir dolaylı yönetim sistemi oluşturmuştur.

772

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

İtalyan Somalisi 1940'lı yıllarda Doğu Afrika'da topraklarını ve egemenlik alanlarını hızlı bir şekilde genişletmiştir. II. Dünya Savaşı devam ederken İngiliz Somalisi'ni işgal eden İtalya, bölgedeki en güçlü ülke konumuna gelmiştir. Ancak bu durum çok uzun sürmemiş, İngiltere bölgedeki sömürge topraklarını geri kazanmış ve ek olarak 1941'de İtalyan Somalisi'nin topraklarını da ele geçirmiştir. Bölgenin İngiltere tarafından kontrolü 1949'a kadar devam etmiştir. Ancak Birleşmiş Milletler'in (BM) sürece müdahil olması ile İtalya, sömürgesi olan Somali topraklarını geri alabilmiştir. İtalyan Somalisi ve İngiliz Somalisi 1960'ta referandum ile birleşmiş ve günümüzdeki Somali Federal Cumhuriyeti'nin kurulması söz konusu olmuştur. (Yasin, 2010: 102)

2. SÖMÜRGEÇİLİĞİN GÖLGESİNDE BAĞIMSIZ SOMALİ

1880'lerden II. Dünya Savaşı'na kadar olan sömürgecilik döneminde, Somali toplumu İtalyan ve İngiliz temelli olmak üzere Avrupa sömürge güçleri tarafından yönetilmiştir. Farklı sömürge idareleri ile idari ve yönetim geleneklerinin bir sonucu olarak, bu bölgelerin sakinleri çok farklı sömürge miraslarına sahip olmuşlardır. Örneğin İngilizler, sömürge topraklarında az sayıda İngiliz yerleşimi oluşturup altyapıya çok az yatırım yaparken; İtalyanlar, Somali'ye daha fazla yatırım yapmış, İtalyan yerleşimini ve yerel tarım gelişmesini teşvik etmiştir. (Lewis, 2008: 30-31) Farklı iki sömürge yönetiminin oluşturduğu yapılar, iki bölgenin BM tarafından yapılan bir referandum sonucunda, bağımsızlık için bir araya getirilip birleştirilmesiyle yaşanan sorunların nedenini ortaya koymaktadır.

1 Temmuz 1960'ta Somali'de 70 yıldan fazla süren Avrupa sömürgeciliği sonrasında İngiliz Somalisi'nin İtalyan Somalisi'ne katılmasıyla Somali Federal Cumhuriyeti (Somali) kurulmuştur. (Meredith, 2006: 465) Ancak Somali'nin kurulmasından dört gün önce İngiliz Somalisi (Somaliland) 26 Haziran 1960'ta bağımsızlık ilan etmiştir. (Lewis, 2008: 33)

Somali kurulduktan sonra oluşturulan sivil yönetim dönemindeki hükümet ilk dokuz yıl devleti yönetmede tecrübesiz ve siyasi süreci düzenleyecek güçten uzak olmuştur. (Clarke, Gosende, 2003: 133) Somali'deki hükümet bu anlamda ulusal açıdan karşılaşılan birçok sorunla baş edememekteydi. 1960'ların sonuna gelindiğinde devlet içinde yolsuzluk ve siyasi istikrarsızlığın ciddi şekilde artışı söz konusu olmuştur. Bu durum devlet kaynaklarına erişim rekabetini de beraberinde getirmiştir. 1969 seçimlerinde, 62 partiden 1.002 aday parlamentoda 123 sandalye için yarışmıştı. Seçimi takiben bir milletvekili hariç tüm vekiller, devletin işlerliğinin etkinleştirilmesi ve tek partili bir hükümet oluşturulması için iktidar partisine katılmıştır. (Lewis, 2008: 399) Ancak tek partili sistem, toplumun özgürce konuşmasına ve adil bir yapının ortaya çıkmasına engel oluşturmaktaydı. Nitekim milletvekillerinin temel amacı olan seçmenlerin çıkarlarını gözetmekten ziyade kendi kişisel çıkarları için iktidarı kullanmaları söz konusu olmuştur. (Lewis, 2008: 399) Ekim 1969'daki bu konjonktürde Somali Başbakanlığını yapan Abdirashid Ali Sharmake suikaste uğramış ve General Muhammed Siad Barre liderliğinde darbe gerçekleşmiştir. Bu askeri darbe ile Somali'de Barre dönemi başlamıştır. Barre, darbe ile birlikte anayasayı askıya almış ve orduyu iktidarın başına getirmiştir.

2.1. Siad Barre Döneminde Somali (1969-1991)

1969'da darbe ile iktidara geldikten sonra kendisini modernist olarak tanımlayan Barre, ilk iş olarak klan temelli tüm örgütlenmeleri yasaklamış ve gücünü konsolide etmeye yönelik adımlar atmıştır. Barre'nin Somali toplumlarının yaşadığı tüm bölgeleri birleştirme hayali bulunmaktaydı. (Bradbury, 2008: 36-37) İktidarda bulunduğu ilk yıllarda Barre, otoriter sosyalist yönetim tarzını benimsemiştir. Bu bağlamda iktidara geldikten kısa bir süre sonra Afrika'daki en büyük ordularından birini kurmasını mümkün kılan Sovyetler Birliği ile güçlü bağlar geliştirmiştir. Barre'nin ilk yedi yılı içeren dönemi nispeten "istikrarlı" olsa da sahip olduğu yetkileri artırdıkça

Somali'nin gelecekte istikrarsızlaşmasına sebep olacak konuların temeli atılmıştır.

Barre'nin iktidar yıllarında sömürgecilik döneminin etkileri hissedilmiş olup toplumsal ve siyasi kutuplaşmalar yaşanmıştır. Nitekim 1977-1991 yılları arasında Somali'de, üç önemli silahlı çatışma yaşanmıştır. Bu çatışmaların tümü Somali'nin istikrarsızlaşmasına, ülkede ekonomik sorunlara ve sonucunda devlet mekanizmasının çökmesine neden olmuştur.

774

2.1.1. Bayrağın Bir Ucu: Ogaden Bölgesi

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

Barre döneminde ilk savaş 1977-1978 yıllarında Etiyopya ile yaşanmıştır. Büyük Somali hayalini gerçekleştirme amacıyla Barre, Etiyopyalıları Ogaden bölgesindeki etnik Somali bölgesinden çıkarmak için Somali isyancı savaşçıları (Western Somali Liberation Front - Batı Somali Kurtuluş Cephesi) desteklemiş ve müdahale etmiştir. Ancak savaştan önce SSCB, hem Somali'yi hem de Etiyopya'yı desteklemekteydi. Savaşın başlaması ile SSCB'nin aynı anda iki devleti desteklemesinin mümkün olmaması nedeniyle Moskova yönetimi, Etiyopya'yı destekleme kararı almıştır. Bu bağlamda SSCB, Küba'da bulunan 11.600 askeri personelini ve 6.000'den fazla danışmanını Etiyopya'ya göndermiş ve Küba ile birlikte Etiyopya'yı askeri yardımlarla desteklemiştir. (Plaut, 2016, Lewis 2008: 43-45) SSCB savaş esnasında iki devlet arasında arabuluculuk yapmaya çalışmışsa da Barre yönetimi, Etiyopya'ya yapılan yardımlar ve verilen desteklerden sonra SSCB ile diplomatik ilişkilerini sonlandırmıştır. (Türel, 2017: 120) Somali güçleri Eylül 1977'de Ogaden'in %90'ını kontrol etmiş olsalar da, Mart 1978'e kadar bölgeden neredeyse tamamen çekilmek zorunda kalmışlardır. (Clarke, Gosende, 2003: 136) Bu savaşın kaybedilmesi Somali üzerinde sadece askeri anlamda yıkıcı olmamış; aynı zamanda Somali'de gelecekte yaşanacak olan iç çatışmaların ve Somali toplumunda klan temelli yapıların yeniden güçlenmesinin temelini atmıştır.

1978'de Barre'ye karşı başarısız bir darbe girişimi söz konusu olmuş ve Barre, hangi klana mensup olduğuna bakılmaksızın darbecileri idam ettirmiştir. Bu darbe girişiminden sonra Barre, devlet yönetiminde yer alan aktörleri mensubu olduğu Marehan klanından seçmiş ve bu durum Somali'de klanlar arası rekabet ve çatışmanın

artmasında etkili olmuştur. (Bradbury, 2008: 43) Barre, Ogaden Savaşı yenilgisinden sonra özellikle 1980'lerde, Sovyet karşıtı bir duruş sergilemiş ve Batı dünyasına olabildiğince yakınlık göstermiştir. Örneğin 1980'lerde Somali, sadece İtalya'dan yarısı askeri yardımları içeren 1 milyar dolar değerinde yardım alırken; farklı ülkelerden 200 milyon doları askeri yardım olmak üzere toplam 800 milyon dolar yardım almıştır. (Meredith, 2006: 468) 1980'lerin sonuna gelindiğinde ise Somali, ABD'nin Afrika'ya yönelik yaptığı yardımların %20'sini tek başına almaktaydı. (Besteman, 1999: 15)

Somali'ye yönelik gerçekleştirilen dış yardımlar genellikle orduya harcadığından ve gelen paranın Barre'nin yakın çevresindeki kişilere imtiyaz oluşturmak amacıyla kullanılmasından dolayı ekonominin iyileştirilmesi mümkün olmamıştır. Bunun yanında Ogaden Savaşı'nın etkisiyle Somali'de 1980'lerin sonunda nüfusun %25'i mülteci konumuna düşmüştür. (Lewis, 2008: 65)

2.1.2. Somali Ulusal Hareketi ile Çatışma

Somali'nin yaşadığı ikinci önemli silahlı çatışma, Somali Ulusal Hareketi (SUH) ile Barre rejimi arasında gerçekleşmiştir. Bu çatışma 1980'li yıllarda yaşanmış ve çoğunlukla ülkenin bugün Somaliland olarak adlandırılan bölgesine karşılık gelen kuzey ve kuzeybatı merkezli bir isyan nedeniyle gerçekleşmiştir. Bu isyan, 1982-1988 yılları arasında SUH silahlı güçlerinin gerçekleştirdiği küçük bir isyan olarak değerlendirilebilecek olsa da Barre yönetimine meydan okuyan bir durum olarak görülmüştür. (Bradbury, 2008: 61) SUH, faaliyette bulunduğu süre zarfında kuzey merkezli Issaq klanının üyeleri tarafından yönetilmiş olup Somali'de bulunan diğer klanlar arasında fazla destek bulamayacağına farkına varmıştır. Bununla birlikte, 1980'lerin sonlarına doğru SUH, Barre rejimini devirmeyi amaçlayan güney merkezli diğer isyan ve kurtuluş hareketleriyle ittifak içine girmiştir.

SUH'un isyan etmesinin temel nedenleri arasında Ogaden Savaşı sonrası daha fazla otoriterleşen Barre rejimi ve kuzey bölgelerinin toplum içinde ötekileştirilip, ekonomiden daha az pay alması ön plana çıkmaktadır. Barre, özellikle Mogadişu ve güney bölgelerinin gelişimine daha fazla fon ayırarak, Issaq klanına mensup iş adamlarını belirli ekonomik politikalarla izole etmeye çalışarak

kuzeyi ötekileştirmiştir. (Bradbury, 2008: 58-60) Bu duruma ek olarak SUH'u desteklemeyi düşünen herkese karşı rejimin şiddetli misillemeleri de toplumu ağır şekilde etkilemiştir.

Öte yandan SUH, en fazla Somali'nin en büyük ikinci kenti ve Somaliland'ın başkenti olan Hergesya'da etkiliydi. Bu durum, Barre'nin Somaliland'e karşı harekete geçmesine neden olmuştur. Nisan 1988'de Somali ve Etiyopya arasında resmi bir barış anlaşmasının yapılması da söz konusu olunca SUH'un hareket alanı ciddi şekilde kısıtlanmış oldu. (Lewis, 2008: 71) SUH birlikleri, bu anlaşmadan sonra Etiyopya'da sığınma alanlarını kaybetmiş ve rejime karşı harekete geçmiştir. Ancak SUH'un bu hareketi kendisi için felaket niteliğinde olmuştur. Barre'nin SUH karşısındaki askeri üstünlüğü ve dış desteği sonucunda hükümetin SUH'a karşı savaşı, Somali'nin kuzeyi için son derece yıkıcı olmuştur. Yaşanan çatışmada Hergesya yoğun şekilde bombalanmış ve SUH insan gücünün yarısını kaybetmiştir. (Bradbury, 2008: 62) Bu süreçte binlerce sivilin sebepsiz yere öldürüldüğü iddiasıyla Somali Hava Kuvvetleri'ne bağlı pilotlar daha fazla sivilin katledilmesini reddederek uçaklarla Etiyopya'ya kaçmıştır. Yaşanan bu iç savaşta 800.000'den fazla Issaq klanı mensubu mülteci ve yerinden edilmiş kişi durumuna düşmüştür. Bu mültecilerin 300.000'i Etiyopya'ya; 500.000'i ise Somali'nin farklı coğrafyalarına kaçmıştır. (Clarke, Gosende, 2003: 137)

Barre'nin SUH'u sert şekilde bastırması Somali'de yaşanan ayrılıkçı hareketin nedenlerinden birini ortaya çıkarmıştır. Barre'nin kuzeye yönelik uyguladığı politikaların yanı sıra isyanın sert şekilde bastırılıp binlerce sivilin öldürülmesi isyan için bir dönüm noktası olmuştur. SUH, bu süreçte kuzeyde geniş çaplı sivil destek sağlamak için mücadelesini sürdürmüştür. Ancak Barre'nin sivil nüfusu katletmesi, yerel Issaq toplumunu harekete geçirmiş ve bu vesileyle SUH'a Issaq toplumundan geniş bir katılım söz konusu olmuştur. Issaqların olduğu bölgelerde faaliyet gösteren SUH, bu klanın kuzeybatıda hâkim olduğu bölgeleri yavaş yavaş ele geçirmiştir. (Bradbury, 2008: 62-63) Barre yönetiminin kuzeye yönelik bu yaklaşımı, Issaq klanının 1991'de ülkenin geri kalanından ayrılmaya çalışmasının ana nedenlerinden biri haline gelmiştir.

2.1.3. Klan Temelli Özgürlük Hareketleri ile Çatışma

1991 öncesi dönemde Somali'de üçüncü önemli silahlı çatışma, 1989-1990'da Barre rejimi ile klan temelli özgürlük hareketleri arasında gerçekleşmiştir. Bu çatışma aynı zamanda SUH'a karşı yürütülen savaş ile eşzamanlı olarak gerçekleşmiştir. Barre, 1990'ın sonuna gelindiğinde Mogadişu dışında hiçbir yeri kontrol edemeyen bir lider olarak Somali'de varlık göstermekteydi. Uzun süre devam eden çatışmalardan ve başkent Mogadişu'nun tahribata uğratılmasından sonra milis güçleri ve özgürlük hareketlerinin mensupları Ocak 1991'de Barre'yi Somali'den çıkarmayı başarmışlardır. Ancak bu durumun sonucunda Barre'nin yerine yeni bir hükümet kurulamaması ve uzun süren şiddetli çatışmaların yaşanması söz konusu olmuştur. (Meredith, 2006: 469, Clapham, 1998: 151)

Barre döneminde klanlar arasında bölünmüşlük ve ötekileştirmenin etkileri, Barre sonrası dönemde çok yoğun şekilde kendisini hissettirmiştir. Nitekim Barre sonrası dönemde oluşturulacak bir hükümette, aralarında düşmanlık ve güvensizlik olan klanların birleşmemesinin temel sorumlusu olarak yine Barre rejimi ön plana çıkmaktadır. (Meredith, 2006: 80) Barre rejiminin çöküşüyle birlikte Somali, bugün de yansımaları hissedilen zorlu bir döneme adım atmıştır. Bu bağlamda Somali'nin uzun yıllar açlık ve insani krizlerle anılması, Barre dönemindeki başarısız politikalar ve kötü yönetimden kaynaklanmıştır. Ancak bu durumdan daha da önemlisi, Somali'de etkisinin günümüze kadar ulaştığı bir iç savaşın yaşanmasıdır. Somali'de 1991'de başlayan iç savaş, devletin ve kurumlarının işlevsiz hale gelmesinin yanı sıra siyasi parçalanmışlığı beraberinde getirmiştir.

2.2. Somali'de Devletin Çöküşü

Somali'de devletin çöküşü hem tarih hem de kültürel miras ile ilişkilidir. 19. yüzyılda Somali topraklarının Fransız Somalisi, İngiliz Somalisi, İtalyan Somalisi, Kenya Kuzey Sınır Bölgesi ve Etiyopya-Ogaden bölgesi olmak üzere beş bölgeye ayrılması söz konusudur. Temmuz 1960'taki bağımsızlıktan itibaren Somali'deki milliyetçilerin temel amacı, tüm bölgeyi yeniden birleştirmek olmuştur. Ancak bu durum aynı zamanda komşularına tehdit oluşturması dolayısıyla sorunlu bir konu olmuştur. Kısacası Somali'de milliyetçiler tarafından

savunulan ideoloji Cibuti, Etiyopya ve Kenya için tehdit sayılmaktaydı. Bu durum Somali'nin özellikle bölgesel anlamda ekonomik gelişimini ve diplomatik ilişkilerini zayıflatmıştır. (All Answers, 2018)

Barre rejiminin uzun süre ayakta kalabilmesi, klanlar arasındaki rekabeti iyi kullanabilmesi dolayısıyla mümkün olmuştur. Ayrıca klan temelli silahlı büyük siyasi grupların oluştuğunu göz ardı etmemek gerekmektedir. Barre'nin merkezîyetçi baskıcı rejimini yıkmak için de aynı şekilde klan temelli isyancı gruplar oluşturulmuştur. 1989'dan sonra Somali'de hem Barre rejiminin yıkılmasına hem de devletin çöküşüne giden süreç başlamıştır. Barre'nin mensubu olduğu Marehan klanına verdiği destek, ülke içinde yaşanan çatışmanın şiddetini arttırmıştır. (Sage, 2005: 21) 1991'de eski İngiliz Somalisi olan Somali'nin kuzeyinde yer alan topraklarda "Somaliland Cumhuriyeti"nin bağımsızlığını ilan etmesi ülke içindeki durumu daha da karmaşık hale getirmiştir. Öte yandan siyasallaşmada dini kullanan grupların faaliyetleri de Somali'deki mevcut durumda ayrı bir istikrarsızlık faktörü olmuştur. (Forti, 2011)

Aynı dil, din, kültür ancak farklı klanlardan oluşan bir ulus olan Somali'de devlet, 1991'de yaşanan iç savaş nedeniyle ortadan kalkmıştır. Ancak bir devletin bir günde çökmesi mümkün değildir. Somali'de de devlet bir günde çökmemiştir. Devletin çöküş sürecine gitmesi için önce zayıflaması gerekmektedir. Zayıf devletin ülke üzerinde sınırlı da olsa bir kontrolü bulunmaktadır. Zayıf devletin çökmüş devletten temel farkı, büyük bir sorunu çözememesi ve toplumun bir kısmının gözünde meşru olmamasıdır. Kısacası bir devletin gücü, milletin kendisine gösterdiği itaat, bağlılık ve meşruiyet düzeyine göre belirlenmektedir. Başarısız devletler, iç savaş ya da işgal yaşayan istikrarsız yapıda olan devletler için kullanılan bir kavramdır. Aynı zamanda başarısız devletlerde ekonominin zayıflaması, eğitim ve sağlık hizmetlerinin kaybolması, suç ve şiddetin artması, silahlı çatışmaların sık yaşanması, insani kriz, soykırım, yer değiştirme, mülteci krizleri ve kıtlık gibi sorunlar görülmektedir. Çökmüş devlette ise askeri, ekonomik, siyasi ve adalet kurumları başta olmak üzere devletin tüm kurumlarının kapasitesi yani devlet otoritesi ve siyasi kontrol ortadan kalkmıştır.

Somali'de devletin çökmesine neden olan durum, sömürgecilik döneminde Avrupalı güçlerin oluşturduğu "demokratik" yapılardan,

post-kolonyal dönemde otokrasiye geçişin yaşanmış olmasıdır. Gücün, post-kolonyal dönemde sömürgecilikten bağımsızlığa kayması Somali'de siyasi istikrarsızlığa ve devletin çöküşüne yol açmıştır. Somali'de devletin çökmesinin tek bir nedeni bulunmamaktadır. İlk olarak Somali'ye ekonomik, sosyal ve politik olarak ilerleme şansı vermeyen devleti istikrarsızlaştıran ancak etkisizleştirmeyen faktörler öne çıkmıştır. Ayrıca Somali'nin sömürgecilik döneminde beş parçaya bölünmesi ve Somali toplumunun sosyal olarak kendilerini bir devlet çatısı altında gruplandırmaktan ziyade, klan temelli mikro örgütlenmelerin bulunması devletin çöküşüne neden olan temel faktörlerdir. Öte yandan ulusal kaynakların kötü yönetimi ve sömürgecilik döneminden sonra devlet kurumlarında yönetime gelecek olan Somalili insan kaynağının yetersiz eğitim almış olması devletin zayıf bir durumda olmasına zemin hazırlamıştır. (All Answers, 2019)

779

IJSl 13/2
Aralık
December
2020

Somali'nin güneyinde 1991-1992 yılları arasında silahlı çatışmalar şiddetlenmiş ve klanlara ait milisler çeşitli şehir ve limanlardaki kaynakların kontrolü için birbirleriyle savaşmıştır. Barre dönemi sonrasında hükümeti kontrol edebilmek adına başlayan savaş, ilerleyen süreçte hızlı bir şekilde çeşitli milis grupları tarafından yağmacılığı da beraberinde getirmiştir. 1992'ye doğru Somali'de büyük bir kıtlık sorunu da savaşa eklenince ülkede 250.000 Somalilinin hayatını kaybettiği tahmin edilmektedir. (Menkhaus, 2006: 81) Somali'de ortaya çıkan kıtlığı hafifletmek için uluslararası gıda yardımları gönderilmiştir. Ancak bu yardımlar savaşa değer birer mal olarak görülmüş ve hızla savaş ekonomisinin bir parçası haline gelmiştir.

Yaşanan bu durum yapılan uluslararası gıda yardımlarının güvenli şekilde ulaşmamasını beraberinde getirmiştir. Bu kapsamda 1992'de BM ve ABD, Somali'de gıda yardımlarının güvenliğini sağlamak ve kıtlığın etkili olduğu güney Somali'ye yardım etme amacıyla müdahale etmiştir. Ancak Somali'ye yönelik BM ve ABD müdahalesi savaşan taraflar arasında barışı sağlama konusunda başarılı olamamıştır. Hatta 1993'te Somalili milislerin iki ABD helikopterini düşürdüğü ve 18 askerini öldürdüğü olaydan sonra ABD, birliklerini Mart 1994'te Somali'den çekmiştir. ABD'den kısa bir süre sonra BM de, Somali'yi savaşan grupların ve klan destekli milislerin insafına bırakarak ülkeden ayrılmıştır. (Clarke, Gosende, 2003: 143-145)

Ülkedeki çatışma 1995'ten sonra daha çok güney ve orta kısımlarda hissedilmiştir. Aynı zamanda bu süreçte Somali'de çatışmanın doğası da değişmiştir. Bu bağlamda çatışmaların süresi ve yoğunluğu farklılıklar göstererek çoğu yerel olarak gerçekleşmiş ve alt klanların birbirine düşmanlaşması söz konusu olmuştur. (Menkhaus, 2006: 88)

Öte yandan Somali'nin kuzeydoğusunda yerel otorite, kendisini Federal Somali'nin bir parçası olarak kabul eden Puntland eyaletini kurmuştur. Puntland, merkezi ve güney Somali'dekinden daha güvenli ve istikrarlı bir ortam geliştirmesini sağlayan yarı özerk ve devlet benzeri bir yapı geliştirmiştir. (Menkhaus, 2006: 83) Öte yandan özellikle 2008'den sonra Puntland, uluslararası taşımacılık şirketleri için ciddi bir tehdit oluşturan Somali kıyılarında korsanlık sorunları nedeniyle önemli bir uluslararası sorun haline gelmiştir. Puntland'ın korsanlıkla gündeme gelmesinin temel nedenleri arasında başarısız devlet olması kadar ekolojik faktörlerin de etkisi bulunmaktadır.

780

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

3. SOMALİ'DE DEVLETİN YENİDEN İNŞASI

Somali, uluslararası toplumun unuttuğu ancak Somalilerin bizzat yaşadığı acı tecrübeler ile şekillenmiştir. 2011'de Türkiye'nin Somali'ye yardım elini uzatması, Somali'ye yönelik uluslararası farkındalığın artmasına neden olmuştur. Bu dönemden sonra Somali'de yaşanan açlık ve yoksulluğa karşı Türkiye'nin harekete geçmesi ve öncülük etmesi ilişkilere farklı bir boyut kazandırmıştır. (Özkan, 2014: 79) Güvenlik zafiyetine rağmen Erdoğan'ın ailesi ve yanındaki heyetle birlikte 2011'de Somali'ye gerçekleştirmiş olduğu tarihi ziyaret devletin ve Türkiye - Somali arasındaki ilişkilerin inşasında etkili olmuştur. Ancak daha önemlisi Türkiye'nin Somali'ye angajmanı ile birlikte Somali'de devletin yeniden yapılandırılması çalışmaları başlamış ve güçlenerek devam etmektedir. Ancak Somali'nin bağımsız bir devlet olmasına rağmen, günümüzde sömürgecilik döneminden kaynaklı siyasi, toplumsal ve ekonomik olmak üzere birçok sorun ile karşı karşıya kalması söz konusudur.

3.1. Toplumsal Boyut

Avrupalı sömürgeci güçler, sömürge sınırlarını belirlerken bölgedeki etnik yapıları dikkate almadan hareket etmiştir. Bu nedenle sömürge sonrası dönemde aynı etnik grupların farklı ülke sınırları içinde yer

alması söz konusu olmuştur. Bu durumun tam tersi yani birbirleriyle ihtilaf içinde olan etnik grupların da aynı ülke sınırları içinde yer alması iç çatışmaları ve iç savaşları beraberinde getirmiştir. Ayrıca etnik ayrımların yanı sıra klan ayrımları da aynı şekilde etkileri barındırmaktadır. Bu bağlamda günümüzde Somali'nin Cibuti ve Etiyopya ile sorunlarında sömürgecilik döneminde toplumsal yapıların dikkate alınmadan oluşturulduğu sınırlar nedeniyle sorunlar yaşanmaktadır. Ayrıca Somali toplumsal yapısında önemli bir yere sahip olan klan sistemini anlamak günümüzdeki sorunları anlamak açısından önemlidir.

Akrabalarıyla derin bağları bulunan Somali toplumu, klanlar ve alt-klanlardan oluşan karmaşık bir yapıdadır. Somaliler klan sisteminin kendilerini yabancılardan koruduğunu düşünmektedir. Ancak belirtilen "yabancı" kavramı karmaşık bir yapıyı ifade etmektedir. Bu bağlamda Somali toplumu için yabancılar, bir klan içinde yer alan ailenin dışında kalan aileler, Somali'de bir klanın dışında kalan klanlar ve dünya genelinde Somalili olmayanlar olarak nitelendirilmektedir. (Abbink, 2009: 2)

Somali'de Darood, Hawiye, Dir ve Isaaq klanları dört ana klanı oluşturmaktadır. Diğer bir büyük grup ise, Digil-Mirifle veya Rahanweyn olarak bilinen Somali'nin güneyindeki Juba ve Shabelle nehirleri arasındaki alanda yer alan temel olarak yerleşik tarımla uğraşan toplumdandır. (Country Policy, 2007: 4,12) Öte yandan Somali'de dört ana klan dışında kalan azınlık grupları ve daha az etkiye sahip klanlar olarak Bantu, Benadiri, Rer Hamar Brawanese, Swahili, Fumal, Yibir, Yaxar, Madhiban, Hawrarsame, Muse Dheryo ve Faqayaqub göze çarpmaktadır. (Country Policy, 2007: 17-26) Somali'deki dört ana klan ve diğer klanlar nedeniyle Somali toplumunda 4,5 klan yapısından söz edilmektedir.

İtalyan ve İngiliz sömürgeciliğinin olumsuz yansımalarından biri kendisini toplumsal açıdan göstermektedir. Bu bağlamda İtalyan idaresi altında olan topraklarda çoğunlukla Hawiye, Darod klanı bulunmaktayken; İngiliz idaresi altında olan ve Somaliland olarak adlandırılan bölgede Isaaq klanı bulunmaktadır. Barre dönemindeki yapılan hatalar ve sömürgecilik döneminde farklı bir yönetim tarzını benimsemiş olan kuzey klanlarından güneye karşı ciddi bir güvensizlik söz konusu olmuştur. Bu durumlar Somaliland

bölgesindeki halkın ayrılıkçı bir tavır takınmasını beraberinde getiren en büyük etkenler olmuştur.

Sömürgecilik döneminde İngiliz sömürgesi olan Somaliland bölgesinin başrolünde olduğu sorun, günümüzde Somali'nin karşı karşıya kaldığı en büyük sorunlardan biridir. Somaliland'ın bağımsızlık arayışları, geçmişte dört gün dahi olsa uluslararası bağımsız bir siyasi yapı olduğunu kanıtladığı için önem arz etmektedir. Bu noktada bağımsızlık için Somali'nin resmi sınırları dışında yaşayan Somali toplumunun varlığı Somaliland'ın egemenlik iddialarını destekleyici unsur olarak sunulmaktadır.

782

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

Devletin çöküş sürecinde meydana gelen Somali'nin güneyinde yaşanan olayların aksine kuzey Somali kıtlık ve savaşlara pek maruz kalmamıştır. Nadiren klanlar arası rekabet ve çekişme ile birlikte ekonomik zorluklara maruz kalmış olsa da, kuzeydeki klan liderlerinin arabuluculuğu sayesinde 1991'de Issaqlar ve diğer klanlar arasında barış durumu sağlanmıştır. Barış görüşmelerinin yapıldığı zaman kuzeydeki klan liderleri ve SUH, düşmanlıkları sona erdirmek ve kuzeyin geleceğini tartışmak için Burco'da "Kuzey Halkları Büyük Konferansı" düzenlemiştir. Bu bağlamda kuzeyin geleceği tartışmaları kapsamında kuzey Somali'nin Somali'den ayrılması durumu da tartışılmıştır. Güney ile birliğin gözden geçirilmesine yönelik tartışmalar SUH hariç, konferansa katılan birçok delegenin gündeminde yer almaktaydı. (Bradbury, 2008: 80)

Barre dönemine hâkim konjonktürde SUH da kamuoyunun baskısına boyun eğerek 18 Mayıs 1991'de bölgenin "Somaliland Cumhuriyeti" olarak adlandırılması ile güneye karşı bağımsızlığını ilan etmiştir. (International Crisis Group, 2003: 9) Ancak Somaliland Cumhuriyeti, bağımsızlık ilanında ciddi engellerle karşılaşmıştır. Güneyde uzun süren bir çatışmaya sürüklenmekten kaçınmak için bağımsızlık ilan eden Somaliland Cumhuriyeti'nin bulunduğu bölge on yıl süren isyan ve çatışmalar yüzünden harap olmuş durumdaydı. Bunun yanında finansal kurumları, sosyal hizmet verebilecek altyapısı ve en önemlisi uluslararası desteği bulunmamaktaydı. Sosyal açıdan önemli bir sorun olarak nüfusun büyük bir kısmı yerinden edilmiş olup mülteci kamplarında yaşamaktaydı. (Bradbury, 2008: 77)

Bölge, altyapı açısından neredeyse tamamen baştan bir yeniden inşa sürecine ihtiyaç duymaktaydı. Yaklaşık 300.000 kişilik bir şehir olan

Hergesya'da, yapıların %10'u sağlam şekilde kalmış; ayrıca yıkıma uğramış yerlerdeki molozların altında infilak etmemiş patlayıcılar bulunmaktaydı. Hergesya'nın doğusunda kalan Burco şehri ise %70 oranında yıkıma uğramıştı. Bununla birlikte hastaneler ve okullar yıkılmış, devlet daireleri yağmalanmış, köprüler ve yollar bombalanmış durumdaydı. Ayrıca 1991-1992 yıllarında Somaliland'te ülkeyi daha fazla istikrarsızlaştırma potansiyeline sahip olan klan içi ve klanlar arası çatışmalar yaşanmıştır. (Bradbury, 2008: 87-90)

Somaliland'ta yaşanan bu gelişmelerden sonra barış için çok sayıda klan liderinin katılımıyla barış ve uzlaşma konferansı düzenlenmiştir. Düzenlenen konferanslar anayasal konuları içermekle beraber; Somaliland bölgesindeki klanlar arasında güç paylaşımını, klan liderlerinin hükümete katılımı için mekanizmalar oluşturulmasını ve güvenliğin sürdürülmesi için çeşitli kurum ve mekanizmaların oluşturulmasını amaçlamaktaydı. (Bradbury, 2008: 96) Bu bağlamda gerçekleştirilen konferanslar arasında en önemlisinin 1993'teki Borama Konferansı olduğu söylenebilir.

Borama Konferansı, Ocak 1993'te başlamış ve Mayıs ayına kadar sürmüştür. Bu konferans Somaliland'ın siyaset tarihinde önemli bir dönüm noktası olmuştur. Konferansta Somaliland'te oluşturulacak yasama organının iki kanatlı olması kararı alınmıştır. Bu bağlamda, bölgedeki klanlarda yaşça en büyüklerin oluşturacağı bir üst meclis (Gurti) ve seçilmiş temsilcilerden de bir alt meclisin bulunacağı yasama organının oluşturulmasına karar verilmiştir. (Bradbury, 2008: 94) Borama Konferansı'nda Somaliland'in güvenliği için bir çerçeve oluşturulmuş, bağımsız bir Somaliland vizyonu geliştirilmiş ve SUH hükümetinden sivil bir hükümete geçiş için barışçıl bir güç aktarımını denetleyecek kurulun oluşturulması kararları alınmıştır. Aynı zamanda hükümeti yönetmesi için bir başkan, bir başkan yardımcısı ve bakanlar kurulundan oluşan yürütme organı, yasama için iki kanatlı bir meclis ve bağımsız bir yargı organının oluşturulması kararlaştırılmıştır. (Bradbury, 2008: 98-99)

1994'ün son ve 1995'in ilk aylarında Issaq klanının alt klanları arasında Hergesya Havaalanı'ndan elde edilen gelirin paylaşımı dolayısıyla düşmanlıkların ve yerel çatışmaların yeniden ortaya çıkması söz konusu olsa da Somaliland hükümeti büyük ölçüde güvenliği sağlamayı başarmıştır. Bununla beraber Somaliland hükümetinin yerel yönetimdeki devlet yapısının yanı sıra klanların yaşlılarından

oluşan devlet dışı yapıların karışımı olduğu göz ardı edilmemelidir. Diğer bir ifadeyle, Somaliland'te modern devlet kurumları ile geleneksel toplumsal kurumlardan oluşan hibrit bir yapı, nispi başarı elde etmiştir. Nitekim Somaliland'te güvenlik sektörü ve yönetim mekanizmalarındaki nispi istikrarda klan tabanlı yapıların etkisi büyüktür.

3.2. Siyasal Boyut

Avrupalı sömürgeci güçler, sömürgecilik faaliyetlerini sonlandırdıktan sonra arkalarında istikrarsız yapılar bırakmıştır. Bu istikrarsız yapılar, demokratik seçimler sonucunda ülkeyi en iyi yönetecek kişilerin iktidara gelmesinden ziyade; askeri açıdan gücü elinde bulunduran ve tüm yetkiyi kendi elinde toplayacak liderler tarafından ele geçirilmiştir. Bu durum bölgede otoriter rejimlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. (Milkias, 2004: 59-67)

Günümüzde siyasal olarak yeniden inşa konusunda ülkedeki klan yapısı ve toplumsal sistemin etkisi geçerliliğini korumaktadır. Siyasal yapıda parlamentodaki dağılımda 4,5 klan sistemine göre oluşturulmuş yapı etkili olmaktadır. Somalililer ortak dil, din ve kültürü paylaşmanın yanı sıra geleneklerine ve kırsal yaşam tarzına sahip oldukları için bölgede ulusal kimliğe sahip olmaya en yakın toplum olarak öne çıkmaktadır. (Clarke, Gosende, 2003). Ancak ortak değerlerin olması tek başına yeterli olmamakta ve Somali'de klan yapılarının devlet mekanizmasından daha etkili olması dolayısıyla devlet zayıf bir yapıda bulunmaktadır.

Bu klan ve alt-klan yapıları, Somali nüfusu ve ülkedeki iç siyaset için oldukça önemlidir. Somali toplumunda soyların geldiği klanların varlığı, bireysel kimlikler için önem arz etmektedir. Toplumun üyesi olan bireyin liyakati açısından bakıldığında, klana bağlılık Somali devletine bağlılıktan önce gelmektedir. Bu bağlamda günümüzde mevcut siyasi güvensizlik ortamında klanlar, sadakatlerin olduğu sosyo-politik birimler olarak öne çıkmaktadır. Sömürgeci yönetimler Somali'deki klanları kendi istekleri doğrultusunda kullanarak amaçlarını gerçekleştirmişlerdir. Sömürge yönetimlerinin geçmişte tohumunu ektikleri klanlar arası sorunlar günümüzde Somali'deki siyasal sorunların yaşanmasına kaçınılmaz etki etmektedir.

3.3. Ekonomik Boyut

Somali'nin ekonomisi, ihracata yönelik ürünlere bağımlıdır. Ancak bu ürünler sanayi üretiminden ziyade, genel olarak tarımsal ürünler olmaktadır. Bu nedenle tarımsal ürünlerin üretiminde yaşanacak bir sorun ülke ekonomisini ciddi anlamda etkilemektedir. Avrupalı sömürgeci güçler, bölgenin sahip olduğu doğal kaynakları ve bölgenin stratejik konumu sömürerek önemli gelirler elde etmiştir. Bu gelirler, sömürge topraklarına yatırım yapılmaktan ziyade sömürgeci ülkeye aktarılmıştır. Bu durum sömürülen toplumların ekonomik açıdan gelişmesini engellemiş olup siyasi ve toplumsal açıdan da zayıf yapılar ortaya çıkarmıştır.

Son dönemde Somali'de zengin yeraltı kaynaklarının yanı sıra enerji rezervlerinin keşfine yönelik gerçekleştirilen faaliyetler, ülkeye yönelik bölgesel ve küresel ilginin artmasını beraberinde getirmektedir. Somali kıta sahanlığında zengin petrol rezervleri bulunabileceği açıklamaları da (BBC, 2020.) ülkenin ekonomik geleceğini tamamen değiştirebilecektir.

Ayrıca bölgeye yönelik yatırımların son dönemde artması söz konusudur. Bunda Somali'deki terör kaynaklı güvenlik sorunlarının kısmen de olsa azalması ve küresel/bölgesel aktörlerin bölge denkleminde yer alma kaygısı rol oynamaktadır. Ancak zaman zaman Somali'de meydana gelen terör saldırıları ülkeye yönelik yapılan yatırımları sekteye uğratabilmekte ve bu durum Somali'nin ekonomik durumunu olumsuz etkileyebilmektedir.

SONUÇ

Somali, son 20 yılda köklü bir değişim dönemine girmiştir. Somali, başarısız devlet durumundan, devletin yeniden yapılandırıldığı bir toplumsal, siyasi ve ekonomik dönüşüm sürecinde bulunmaktadır. Somali'de toplumsal, siyasal ve ekonomik ilişkiler sömürgecilik döneminden kaynaklı sınır çatışmalarından, etnik gerilimlerden ve büyük güç rekabetinden etkilenmektedir.

Somali'de sömürgecilik döneminden kaynaklı az gelişmişlik, sosyal eşitsizlik, siyasi ve toplumsal kutuplaşmalar, klan tabanlı ayrılıklar ve politik çizgilerin farklılıkları, ülke içinde çatışmalara ve iç savaşların

yaşanmasına neden olmuştur. Son dönemde Somali'nin başarısız devlet kimliğinin değişmeye başlaması, demokratikleşme ve siyasi katılım politikalarının Somali'deki şiddetli çatışmaları önemli ölçüde engelleyip değiştirebileceğine ve çekişmeli konuların yapıcı bir şekilde ele alınabileceğine ışık tutmaktadır.

Her ne kadar sömürge dönemi sona ermiş olsa da sömürge sonrası dönemde Somali'de İngiliz ve İtalyan sömürgeciliğinin mirası etkisini her dönemde hissettirmiştir. Somali'de sömürgecilik sonrası dönemde devlet içerisinde rekabet ortamı, iç çatışma ve darbe süreçleri söz konusu olmuştur. Bu süreçler Somali'nin sömürge geçmişinden bağımsız düşünülmemelidir. Somali'de yaşanan kargaşa döneminden sonra görece istikrarlı bir askeri rejim kurulmuştur. Ancak Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle Somali'nin kendi haline bırakılması söz konusu olmuş ve bu durum Somali'de karışıklıkların başlamasına ve devletin çöküşe doğru gitmesine neden olmuştur.

2011'de dönemin Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Somali ziyaretiyle ülkede yeni bir dönem başlamış ve Somali'de devletin yeniden yapılandırılmanın temelleri atılmıştır. Bu durum, bölgede sömürge geçmişi olmayan Türkiye'nin Somali'de devletin yeniden inşası için oluşturduğu önemli bir fırsat penceresi niteliğindedir. Somali halkı ve elitleri Türkiye'nin bu çabasının farkında olup bu girişimi içselleştirerek desteklemektedir. Ancak Somali'deki bu yeni sürecin sömürge geçmişinin izlerini hemen ortadan kaldıramayacağı da açıktır. Zira sömürgeci devletlerin oluşturduğu yapılar toplumsal, siyasal ve ekonomik açıdan bir süre daha etkisini göstereceğe benzemektedir.

KAYNAKÇA

Abbink, Jan (2009). *The Total Somali Clan Genealogy*. Netherlands: African Studies Centre, ASC Working Paper, 84.

All Answers. November 2018. *History of Somalia: Pre-colonial, Colonial and Post Colonial*. <https://ukdiss.com/examples/somalia-2.php?vref=1>.

BBC, Somali'de petrol rezervi ne kadar? Erdoğan'ın 'Teklif geldi' açıklamasına Somali Petrol Bakanı ne diyor?, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-51210933> (Erişim Tarihi: 10.08.2020).

Besteman, Catherine (1996). Representing Violence and "Othering" Somalia". *Cultural Anthropology*, 11(1), 120-133.

Besteman, Catherine (1999). *Unraveling Somalia. Race, Violence, and the Legacy of Slavery*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

Bradbury, Mark (2008). *Becoming Somaliland*. London: Progressio.

Clapham, Cristopher (1998). "Degrees of Statehood". *Review of International Studies* 24(2), 143-157.

Clarke, Walter S.; Gosende, Robert (2003). "Somalia: Can a Collapsed State Reconstitute Itself?", Rotberg, Robert I. (Ed.). *State Failure and State Weakness in a Time of Terror*, Washington: Brookings Institute Press, 129-158.

Clifford, E. H. M. (1936). "The Biritish Somaliland-Ethiopia Boundary". *The Geographical Journal*, 87(4), 289-302.

Coleman, James Smoot; Gustav, Carl (1966). *Political Parties and National Integration in Tropical Africa*. Berkley and Los Angeles: University of California Press.

Country Policy and Information Note Somalia: Majority clans and minority groups in south and central Somalia, June 2017, <https://www.refworld.org/pdfid/59422bdc4.pdf>.

Davies, Timothy John (2017). *Anglo-Italian Relations in The Red Sea and Zanzibar, 1880-1888*. United Kingdom, University of Birmingham.

Eubank, Nicholas (2012). "Taxation, Political Accountability and Foreign Aid: Lessons from Somaliland". *Journal of Development Studies*, 48(4), 465-480.

Finaldi, Giuseppe (2016). *A History of Italian Colonialism, 1860-1907: Europe's Last Empire*. Routledge.

Forti, Daniel R. (2011). *A Pocket of Stability: Understanding Somaliland*. Occasional Paper Series: Issue 2.

Hess, Robert L. (1966). *Italian Colonialism in Somalia*. Chicago: The University of Chicago Press.

International Crisis Group (2003). *Somaliland: Democratization and its Discontents*. Africa Report No. 66. Nairobi; Brussels.

Jonas, Raymond (2011). *Battle of Adwa: African Victory in the Age of Empire*.

Le Sage, Andre (2005). *Stateless Justice in Somalia Formal and Informal Rule of Law Initiatives*. Centre for Humanitarian Dialogue, July 2005 report.

Lewis, Ioan M. (2002). *A Modern History of the Somali: Nation and State in the Horn of Africa*. Oxford.

Menkhaus, Ken (2006). "Governance without Government in Somalia: Spoilers, State Building, and the Politics of Coping". *International Security* 31(3), 74-106.

Meredith, Martin (2006). *The State of Africa*. London: The Free Press.

Milkias, Paulos (2004). "U.S. Foreign Policy Towards Africa with Emphasis on Ethiopia and Eritrea". *International Journal of Ethiopian Studies*, Winter/Spring 2004, 1(2), 58-81.

Özkan, Mehmet (2014). *Doğu Afrika Jeopolitiği ve Türkiye'nin Somali Politikası*. İstanbul: SETA.

Plaut, Martin (2016). *Castro's Troubled Legacy in the Horn of Africa: Hero or Villain?*. The Conversation.

Somaliland Times 2002, Hagmann ve Hoehne 2009, 52.

Türel, Oktar (2017). *Küresel Tarihçe 1945-1979*. Yordam Kitap.

Walls, Michael; Kibble, Steve (2011). *Somaliland: Change and Continuity*. Report by International Election Observers on the June 2010 Presidential Elections in Somaliland. London: Progressio.

Xeer, https://www.legalaffairs.org/issues/September-October-2005/scene_lombard_sepoct05.msp.

Yasin, Mohammed Yasin (2010). *Regional Dynamics of Inter-ethnic Conflicts in the Horn of Africa: An Analysis of the Afar-Somali Conflict in Ethiopia and Djibouti*. Hamburg.

SUMMARY

Colonial past of Somalia shows itself in different dimensions today and Somalia is home to global and regional rivalries. Somalia was subject to British and Italian colonialism from 1888 to 1960. British and Italian colonial forces maintained control by direct and indirect methods while conducting their operations in Somalia. Colonial powers ruled colonial lands using methods of divide and rule, assimilation, and influence over corporations. In areas where direct rule was applied, colonial countries managed administrative units themselves, mixing with the colonies themselves; in areas where indirect rule was applied, the colonists allowed the people chosen from the local population to govern the colony.

In Italy's colonization of Italian Somalia and Britain's British Somalia, the region held the entrance and exit of the Gulf of Aden, controlled the Indian Ocean, as well as the economic presence of uranium, oil and natural gas deposits in the region and the growth of agricultural products played an important role. In British Somalia, the foundations of an unstable structure have been laid in the region as a result of the British practice of "divide and rule" policy, Italians entering the region through companies and following different management policies. The reflections of this situation continue to this day.

In the post-colonial period, there was a competitive environment, internal conflict and coup processes within the state in Somalia. These processes have made its influence felt in Somalia as a legacy of colonialism. A relatively stable junta regime was established after the turmoil in Somalia. However, at the end of the Cold War, Somalia's abandonment of its own caused confusion within the country. This process has led to the collapse of the state in Somalia. It brought Somalia to be isolated from world politics for about 20 years. And when Turkish Prime Minister Recep Tayyip Erdogan went to Somalia in 2011, Somalia's fate started to change. Currently, there is a state rebuilding process in Somalia. However, the fact that the region has become more stable compared to the past has led regional and global powers to increase their re-engagement in Somalia. Although the period of colonialism is over in Somalia, the effects left by the colonial powers are still felt. And it is concluded that the legacy of the era of colonialism in Somalia has not disappeared.

THE IMPACT OF THE COURT OF JUSTICE OF THE
EUROPEAN UNION ON THE DEVELOPMENT OF THE
EUROPEAN UNION SOCIAL POLICY

Canan UĞUR RIZZI*

Makale Geliş Tarihi-Received: 09.12.2019
Makale Kabul Tarihi-Accepted: 05.10.2020
DOI: 10.37093/ijisi.837765

ABSTRACT

Social policy as a subject of welfare state has been studied mostly from the point of citizenship rights. Yet, the regulations of social policies at the European Union (EU) level are increasing day by day, which makes it an important subject for the European studies. Therefore, it is necessary to seek an answer to the question of how social policies that have been perceived as main subject of national policies have become part of the European legislation.

This research attempts to answer this question. The research benefits from the cases of the Court of Justice of the European Union (CJEU) as an explanatory factor, following the elaboration of social policy and European integration relationship. Thus, a bridge between various welfare systems and a uniformed EU social policy is more likely to be built. The paper argues that as the selected cases, Viking and Laval indicate, the CJEU is an important actor that promotes the argument about social policies at the EU level. The cases are not offering only a solution to the pertinent problem but also supporting

* Lecturer, İzmir Katip Çelebi University, International Relations Department, İzmir/Turkey. canan.ugur.rizzi@ikc.edu.tr ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9081-6622>.

more consistent social policies in the member states of the EU thanks to its "spill-over" impact.

Keywords: European Social Policy, Social Policy, European Integration, The European Court of Justice, Europeanization.

AVRUPA BİRLİĞİ ADALET DİVANININ AVRUPA BİRLİĞİ SOSYAL POLİTİKASININ GELİŞİMİNE ETKİSİ

ÖZ

Sosyal politika refah devletinin bir konusu olarak çoğunlukla yurttaşlık hakları bağlamında çalışılmıştır. Fakat Avrupa Birliği seviyesinde giderek daha fazla düzenlenen sosyal politika, zamanla Avrupa bütünleşmesi araştırmalarının da önemli bir konusunu oluşturmuştur. Bu nedenle ulusal politikaların temel düzenleme alanı olarak algılanan bir konunun nasıl olup da Avrupa Birliği mevzuatının bir parçası olduğu cevap aranması gereken bir sorudur.

Bu çalışmanın amacı bu soruya cevap aramaktır. Çalışma, sosyal politika ve Avrupa Bütünleşmesi arasındaki ilişkinin değerlendirilmesinin yanısıra, Avrupa Birliği Adalet Divanı (ABAD)'nın kararlarını açıklayıcı bir faktör olarak kullanılmaktadır. Böylelikle farklı refah devletleri sistemleriyle bütünleşmiş bir Avrupa Birliği (AB) sosyal politikası arasında bir köprü kurulacaktır. Seçilmiş örnek vakalar olan Viking ve Laval yargılamalarının da gösterdiği gibi, ABAD sosyal politikaların AB düzeyinde geliştirilmesi için önemli bir aktördür. Bu vakalar ABAD'nin yalnızca varolan sosyal politika sorunlarını çözmediğini, aynı zamanda hem AB düzeyinde hem de üye ülkeler düzeyinde sosyal politikaların giderek birbirleriyle uyumlu hale geldiğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Sosyal Politikası, Sosyal Politika, Avrupa Bütünleşmesi, Avrupa Birliği Adalet Divanı, Avrupalılaşıma.

793

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

1. SOCIAL POLICY AND EUROPEAN INTEGRATION RELATIONSHIP

Social policy as a subject of welfare state has been studied mostly from the point of citizenship rights. Marshall indicates that there are three elements of citizenship: civil, political and social (Marshall, 2006). Whereas the civil rights are about the individual freedom, such as the freedom of speech, belief, and religion, the right to own a property; the political element revolves around the participation of decision-making mechanism, namely to elect and to be elected. The social element, on the other hand, covers “the whole range, from the right to a modicum of economic welfare and security to the right to share to the full in the social heritage and to live the life of a civilized being according to the standards prevailing in the society” (Marshall, 2006: 30). The social elements of citizenship rights embedded social policies in the national context. The definition of Marshall (1950) coincides with the first steps of the European Community, which has become the EU in due course.

The ones that established the EU most probably would agree with Marshall and leave the issue of social policy to the national policies of member states. As Haas (2006: 437) said “such constraints were not anticipated by actors at the time such organizations were set up”. All the six founders did not expect any problem regarding social policies because they were having a similar Bismarck-type pension and health care system. “They also had highly regulated labour markets and industrial relations systems, and all had a large sector of public services and industrial relations systems, and all had a large sector of public services and infrastructure functions that were either provided directly by the state or in other ways exempted from market competition” (Scharpf, 2010: 215).

However, the welfare systems of the member countries have varied with the first wave of enlargement regarding the membership of the UK, Denmark and Ireland. Whereas Denmark was more of a Scandinavian welfare system example, the UK and Ireland were more liberal. The plurality have been increased with the membership of the Mediterranean countries, which even required a new identification on Esping-Andersen (1990)’s threefold categorization, namely the liberal, conservative and social democratic welfare states. Ferrera (1996)

*The Impact of the Court of Justice of the European Union on the
Development of the European Union Social Policy*

discusses that the typology of Esping-Andersen cannot explain the Southern European countries' welfare systems, which is a combination of his threefold typology. These Southern European countries have "a weak role for the state and the uneasy coupling of universal access to health services with extreme occupational fragmentation and dualism in social insurance" (Anderson, 2015: 18). The most recent enlargement waves complicate the situation even more. The new members of East Europe are stuck between the remains of pre-transition period and the liberal west, which they want to be part of. So, their welfare system features a "coexistence of extensive social insurance commitment inherited from the pre-transition period, modest social insurance and publically mandated but privately provided welfare" (Anderson, 2015: 19).

The variety of welfare systems is a barrier for European integration regarding social policies, because the European Union (EU) decision mechanism requires the consensus of all members in most subjects. Heisenberg (2005) says that 81 percent of decisions are made by consensus. Moreover, the formal decision-making mechanism is complicated. In fact, "in the original allocation of functions, European integration was to be achieved either by intergovernmental agreement on amendments to the Treaties or by European legislation initiated by the Commission and adopted by the Council of Ministers" (Scharpf, 2010: 214). The complexity of the decision-making mechanism goes along with the subsidiarity principle. The subsidiarity principle, which was accepted in the Maastricht treaty, enshrines the exclusive position of the member States for European integration. In these conditions, unified social policies would not be expected but the reality was different than the expectations.

In due course despite the various welfare systems of member countries, social policies have argued more and more at the EU level. The relationship between economic integration and social integration (Gallie, 2013; Kleinman, 2002; Moravcsik, 1998; Scharpf, 2010), the European citizenship arguments in terms of a deviation from the classical national citizenship (Evers, Guillemand, 2012; Faist, 2001; O'leary, 1996) were some of these topics that were argued in the academia.

795

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

The arguments about the increasing importance of social policies could be best understood through neofunctionalism. Neofunctionalism focuses on the spill-over impact of political process.

“The process whereby political actors in several distinct national settings are persuaded to shift their loyalties, expectations and political activities towards a new centre, whose institutions possess or demand jurisdiction over the pre-existing national states. The end result of a process of political integration is a new political community, superimposed over the pre-existing ones” (Haas, 1958: 16)

796

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

For neofunctionalism, sociological dynamics that facilitates regional integration or the interaction among various institutions are important (Falkner, 1998). So, instead of a uniformed spill-over impact, various variants of spill-over occur over time, such as functional, political, geographical, cultivated and cultural (Falkner, 1998). The interdependence between sectors, the shift in the decision-making process, the impact of EU institutions on each other and the approach of elites indicate various spill over impact.

This paper focuses on the impact of the Court of Justice of the European Union (CJEU) on creating a spill-over impact. Among the EU institutions, the CJEU is one of the most effective institutions on the integration of social policies. As Joerges & Rödl (2009: 14) explains, the CJEU provides an opportunity for “integration through law”. Here, the approach of the CJEU indicates the “cultivated spill over”, in which the EU institutions pushes for common interests (Falkner, 1998: 9). There are some significant cases, which show this impact clearly. This research uses the cases, Viking and Laval as examples of the spill-over impact. The decisions taken by the CJEU cannot be separated from the increasing importance of social policies at the EU level in due course.

2. THE PROGRESS OF SOCIAL POLICIES AT THE EU LEVEL

With the expansion of the EU, both in academia and at the EU level, the argument about whether an economic integration without a social integration would be possible, has been fuelled. The arguments

*The Impact of the Court of Justice of the European Union on the
Development of the European Union Social Policy*

indicate that at the start social policies have been derived from economic policies. Yet, many social policy subjects have become part of the EU agenda. Celik (2014) indicates that while social policies regarding working conditions, health, social welfare, education and research, and employer-employee relations were left to national authorities in 1950s; with the Lisbon Treaty (2000), decisions about these policies were partly taken at the EU level. The improvement has not been sudden; it has gradually improved in due course. Even if economic integration was over social policy in the early years of the EU, in 1970s a more active approach regarding social policies has been taken (Anderson, 2015). The Council adopted the first Social Action Programme (SAP) in 1974. The new membership of Greece, Spain, Portugal, the UK, Ireland and Denmark in 1970s and 1980s increased the variety of welfare states at the EU.

In 1980s, Single European Act (SEA) has been accepted. The SEA was trying to have a new balance between economic integration and social dimension (Anderson, 2015). It strengthened the social aspect of the European integration. Besides, the SEA introduced the qualified majority voting (QMV) for many social policies and thus decision-making regarding social policies at the EU level have been facilitated despite the variety of welfare states. In 1980s, also the Commission emphasised the need to include the social dimension of the single market (Anderson, 2015). Likewise, Falkner (1998) argues that there has been partially a social state building at the EU in the 1990s.

In 1990s, the Maastricht Treaty accepted majority voting system in many subject, instead of consensus based system. The majority voting system helped member states to take decisions on social policies at the EU level. Falkner (1998) argues that with the QMV, the corporatist decision gap has been closed and the block of the UK has been removed. Thus, the majority voting system facilitates the integration of the EU social policies. New subjects such as the “information and consultation of workers, the regulation of working conditions, and the integration of persons excluded from the labour market” (Falkner, 1998: 1) have been regulated at the EU level, which helped to move towards a more integrated EU in terms of social policies.

The increasing importance of social policies was not smooth at all. The problem had two dimensions: the choice between liberal and social Europe (Scharpf, 2002); and the contradiction between national and

797

IJSl 13/2
Aralık
December
2020

the EU preferences (Scharpf, 2010). The solution of those problems is expected to be solved through legislative integration. The decisions of the CJEU, therefore, become an important part of European integration.

The cases of Viking and Laval indicate the approach of the CJEU in terms of the contradiction between the liberal and social Europe. Besides, the cases indicate the role of the CJEU on the conflict between the national preferences and the EU integration.

798

3. THE CASES OF VIKING AND LAVAL

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

The Viking (*Case C-438/05, International Transport Workers' Federation, Finnish Seamen's Union v Viking Line ABP, 2007*) and Laval (*Case C-341/05, Laval un Partneri Ltd v Svenska Byggnadsarbetareförbundet, Svenska Byggnadsarbetareförbundets avdelning 1, Byggettan and Svenska Elektrikerförbundet, 2007*) are very significant cases, because these two cases indicate the struggle between the economic freedom and social rights at the EU (Davesne, 2009) .

In the Viking case, one side of the case is a Finnish ferry operator Viking, which works between Estonia and Finland. On the other side, there is the Finnish Union of Seamen, called the FSU. The FSU and its associated International Federation of Transport Workers' Union (ITF), centred in London declared that Rosella, one of the vessels of Viking should be under the law of Finland, because of "flag of convenience" policy. Accordingly, there is a clear link between the flag of the ship, the nationality of the owner and the conditions of the seamen. Being under the Finnish law requires paying the workers according to the Finnish crew wages. However, for the vessel owner, paying its crew according to the Finnish wages makes it difficult to compete with the Estonian counterparts because the wages are cheaper in Estonia.

The company tried to reflag Viking by registering in Estonia but the FSU objected the idea. The disagreement between the ITF and Viking were brought in the High Court of Justice of England and Wales on account of the action taken by the ITF and FSU is against Article 43 of EC. The Article 43 (EC Treaty) prohibits "restrictions on the freedom of establishment of nationals of a Member State in the territory of

*The Impact of the Court of Justice of the European Union on the
Development of the European Union Social Policy*

another Member State". Viking claims that the action of FSU and ITF are against "the freedom of establishment" (Article 43 EC), "the freedom of movement" (Article 39 EC) and "freedom to provide services" (Article 49).

The court agreed with the Viking and the ITF appealed the case. The Court of Appeal (England and Wales) appealed to the CJEU. The CJEU stated that "the protection of fundamental rights, (*in this case the right to take collective action*), justifies a restriction of the obligations imposed by Community law, even under a fundamental freedom guaranteed by the Treaty, such as the free movement of goods" (*Case C-438/05, International Transport Workers' Federation, Finnish Seamen's Union v Viking Line ABP*, 2007, paragraph 2). Similarly, the Court refers to international instruments such as the European Social Charter or Article 136 EC to emphasise the importance of the right to take collective action.

Yet, the Court emphasises that the right to take collective action may be restricted under the obligations imposed by Community law (*Case C-438/05, International Transport Workers' Federation, Finnish Seamen's Union v Viking Line ABP*, 2007, paragraph 45). The principle of proportionality would restrict to use the right to take collective action. So, the court establishes an equilibrium between fundamental rights and the fundamental freedoms. Even if the case of Viking does not offer an immediate solution for the struggle between the economic and social Europe, it indicates the problem and the principles that also later would affect the solution of the problem.

Similar to the Viking case, the case of Laval (*Case C-341/05, Laval un Partneri Ltd v Svenska Byggnadsarbetareförbundet, Svenska Byggnadsarbetareförbundets avdelning 1, Byggettan and Svenska Elektrikerförbundet*, 2007), was about the contradiction between the freedom to provide services and the collective action of a union.

The case of Laval is about the conflict between a company called Laval and Byggnads (a trade union in Sweden that brings together construction worker), Byggetton (local branch of Byggnads), and Elektrikerna (Swedish electricians' trade union). Laval was a company under the Latvian law. This company brought 35 workers to Sweden to work under a Swedish company (L&P Baltic Bygg AB) for construction of a school.

799

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

In the negotiations between Laval and the aforementioned unions, the unions asked for SEK 145 (almost EUR 16) hourly wage for the posted workers and Laval did not agree with it. So, the aforementioned unions decided to take collective action. The unions started blockage and prevent Latvian workers and vehicles from entering the site of construction. Other unions in Sweden supported the blockage through sympathy actions. Thus, the town of Vaxholm terminated its contract with Baltic and the company went bankrupt.

So, Laval went to court to finish the collective action and get paid for its loss. Laval's main argument was about the "freedom to provide services" (Article 49 EC) and "the prohibition of discrimination" (Article 12 EC) and "the posting of workers" (Directive 96/71). So, the court asked the CJEU whether these decrees would be implemented in the case of Laval.

The CJEU repeated its approach in the case of Laval. It is clearly stated that industrial action is a fundamental right. Yet, this fundamental right could be restricted as stated in the Laval Case Decision in Paragraph 3:

"Although the right to take collective action must be recognised as a fundamental right which forms an integral part of the general principles of Community law, the observance of which the Court ensures, the exercise of that right may none the less be subject to certain restrictions" (Case C-341/05, Laval un Partneri Ltd v Svenska Byggnadsarbetareförbundet, Svenska Byggnadsarbetareförbundets avdelning 1, Byggettan and Svenska Elektrikerförbundet, 2007, paragraph 3).

Moreover, the Court states that the community law would be exercised as long as it is compatible with the national law. The case is important because in this case not only the primary law such as the treaty, the secondary law is also referred. Laval referred the 1996 Directive 96/71/EC, which was about the posting of workers. This directive attributes the responsibility to the Member State, where the workers moved to take necessary measures to comply with its national standards and Sweden was signed the Directive in 1999. The court stated that "it must be pointed out that the right to take collective action for the protection of the workers of the host State against possible social dumping may constitute an overriding reason

*The Impact of the Court of Justice of the European Union on the
Development of the European Union Social Policy*

of public interest (...) justifies a restriction of one of the fundamental freedoms guaranteed by the Treaty" (*Case C-341/05, Laval un Partneri Ltd v Svenska Byggnadsarbetareförbundet, Svenska Byggnadsarbetareförbundets avdelning 1, Byggettan and Svenska Elektrikerförbundet*, 2007, paragraph 103). Thus, "protection of workers constitutes an overriding reason of public interest which may justify restrictions of the free movement of services and the freedom of establishment" (Malberg, 2008: 2-3).

The decisions of the CJEU both in the Viking and Laval cases show the contradiction between the liberal and social Europe and the contradiction between the community and national law (Scharpf, 2002, 2010). The EU protects the right to take collective action and the freedom of establishment and those two policies were contradicting each other in both cases. As an extension of this argument, the cases also answer the question of what happens if the EU legislation contradicts to the national legislation. In both cases, the sides of the cases are the Nordic countries, which have extensive social policies. The CJEU supported the national policies through stating "the Community law does not preclude Member States from applying their legislation or collective labour agreements" (*Case C-341/05, Laval un Partneri Ltd v Svenska Byggnadsarbetareförbundet, Svenska Byggnadsarbetareförbundets avdelning 1, Byggettan and Svenska Elektrikerförbundet*, 2007). Yet, the national law should also respect the responsibilities that stem from both the EU membership and international treaties.

Both cases indicate also the struggle between "the fundamental freedoms and fundamental rights" (Davesne, 2009: 9), namely the protection of worker or the protection of work itself. So, the cases recognises the right to strike as a fundamental right but does not enhance the protection of this right (Barnard, 2008). The two cases also show that "the EU law does pose certain restrictions to the right to collective action enjoyed at national level" (Malmberg, 2008). So, the cases affect the regulations of social policies both at the national level especially in the Nordic countries and at the EU level.

Under normal conditions, the EU integration starts with the treaties. However, a regulation in the treaties is a long and complicated process. A new treaty requires the consensus of all members. As regulated in the Lisbon Treaty (Treaty of Lisbon Amending the Treaty

801

IJSI 13/2
Aralik
December
2020

on European Union and the Treaty Establishing the European Community, 2007) Article 48, amendments in the existing treaties are also based on the consensus of member states. The Council reaches an agreement for the amendment in the treaty or proceed a co-decision with the European Parliament and afterwards each member country has a veto right. On the other hand, the judicial process directly affects national policies without involving all the political process. Thus, the judicial process offers a cross-cutting solution for existing social policy related problems. Instead of coercive power, the EU is trying to get the European social model through soft means (Davies, 2008). The following part will argue the impact of the Viking and Laval cases on the European integration of social policies.

802

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

4. THE IMPACT OF THE VIKING AND LAVAL CASES ON SOCIAL POLICIES

The approach of the CJEU on Viking and Laval cases demonstrates how the judge-made law affects European integration. The cases clarified the interpretation of Article 43 and 56 of the Treaty on the Functioning of the European Union (TFEU) and the Posting of Workers Directive. Accordingly, the right to take collective action could limit the main freedoms of the EU based on proportionality. After the cases, the European Parliament's Committee on Employment and Social Affairs requested a brief from Jonas Malberg. In this brief it is stated that "in the shadow of the internal market a territorial struggle is in progress over where labour law ends and economic rules take over. The Laval and Viking cases are a clear illustration of this struggle" (Malberg, 2008: 17). In this brief, Malberg (2008) also clarifies what proportionality means for the CJEU. Accordingly, protection of the jobs and conditions of employment of member states would justify collective actions, yet collective action should be the last resort (Malmberg, 2008).

The judicial model also reduces the autonomous policy choices in the member states and expands the European competences. The cases trigger the old member states to take some steps to harmonize their legal system with the decisions of the CJEU. Both cases indicate that a solution is required regarding the fear of the workers of old member states. Accordingly, the new member state workers would get the jobs in the old member states because of the free movement of workers

*The Impact of the Court of Justice of the European Union on the
Development of the European Union Social Policy*

and a race to the bottom of labour standards would occur (Zahn, 2008). So, the cases opened the social dumping up for discussion. In fact, right after the decisions some countries took a step to adopt their systems with the CJEU decisions.

For instance both Denmark and Sweden reviewed their autonomous collective bargaining model in order to comply with the new case law (Directorate-General for Internal Policies, 2010). They accepted the Posting of Workers Directive as a maximum point and amended their domestic law in accordance with protecting collective action against foreign service providers (Directorate-General for Internal Policies, 2010). The CJEU, thus, made member countries adopt their own system. Not all countries have amended their domestic legal system, but the protection that Viking and Laval cases provided has been argued in other member states (Directorate-General for Internal Policies, 2010), which helps to get attention on social policies. The arguments about social policies might also trigger the debate about the relationship between European economic integration and social integration. In general, even if both cases subordinates social policy goals to market integration (Anderson, 2015: 215), the cases indicate that protection of workers against social dumping would justify to restrict freedoms (the freedom of movement of goods, services, capital and workers) guaranteed by the Treaty. Thus, Viking and Laval cases set off an argument about the struggle between the economic and social dimension of the EU (Davesne, 2009).

The left parties and trade unions took the case of Laval as an indicator of the problems that may occur with the European-wide market, because of the worries of old members about social dumping (Davesne, 2009: 8). The European Trade Union Confederation (ETUC) said that even if the right to strike is accepted as a fundamental right, the approach of the Court prevents to take a stance to fight social dumping (Barnard, 2008). The cases recognize that Article 43 and 49 have direct horizontal effect on trade unions (Davies, 2008). For instance the ETUC started to lobby about adoption of a social progress clause, in which the priority would be given to the fundamental rights in the case of conflict between fundamental rights and fundamental freedoms (Barnard, 2008: 487). It was obvious that the cases would not be limited with the Viking and Laval cases. So, it would be necessary to take measures for the future. In fact, the EU Charter of Fundamental Rights, which contains some social rights such as “the

803

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

right to collective action, but also the right to annually paid, leave etc.” became part of the primary legal order of the EU in 2009 (Peonovsky, 2016: 298).

The collective action right has argued in the European Parliament. The Swedish MEP Jan Anderson prepared a draft about “challenges to collective agreements and collective bargaining on the analyses of Laval and Viking rulings”. Its final report “shows a clear political commitment to adapt the EC legislation to the specificities of collective agreements regimes. The EP calls on the Commission to “prepare the necessary legislative proposals which would assist in preventing conflicting interpretation in the future” (Davesne, 2009: 9). Thus, social policies get attention both from the EU institutions and the member states.

804

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

CONCLUSION

The cases of Viking and Laval, which were analysed here indicate how the CJEU provokes European integration in social policies. Both cases show the struggle between the fundamental rights and fundamental freedoms (Davesne, 2008). The intervention of the CJEU indicates the problem and encourage the EU institutions and nation states to solve this problem. So, the cases have both horizontal and vertical effect. The horizontal effect shows the interaction between judicial level and policymaking at the EU. On the other hand, vertical effect combines the judicial decisions at the CJEU with the national policymaking process.

As neofunctionalism suggests, the cases show the interaction between the national system and the EU system. The Viking and Laval cases are not limited with its pertinent. Its impact spills over European Parliament, European Commission, unions, left parties and domestic politics of member States. The CJEU affects European integration through three interrelated ways. First of all, the Court interprets the Articles of the EU Treaties. In the Case of Laval and Viking, the Court argued that the freedom of establishment” (Article 43 EC), “the freedom of movement” (Article 39 EC) and “freedom to provide services” (Article 49 could be restricted on behalf of collective action. However, the collective action should have a legitimate interest and even in this case, the collective act should not go beyond the necessary

*The Impact of the Court of Justice of the European Union on the
Development of the European Union Social Policy*

measures. So, the Court tries to create an internal market that was combined with a degree of social protection (Davies, 2008).

Secondly, the cases force the member states to adopt their system, which creates more coherent social policies at the EU level. Thanks to the cases not only the countries that were part of the cases, but also other Nordic countries have adopted their system in order to avoid social dumping. Governments in Sweden and Germany, as mentioned above, started to regulate a minimum wage to protect their workers.

The last but not the least impact of the cases of Viking and Laval is to trigger the arguments in other European institutions. The European Parliament, the unions and left parties indicate that the problem is not solved permanently. So, they endeavour to take necessary steps to solve the problem at the EU level. Not only the national governments but also the European institutions and the relevant parties started to focus on the threat of social dumping. As argued above, left parties and unions lobbied in order to make the EU to take some measures to protect the workers' rights. In fact, the European Parliament had a brief about what the Laval and Viking cases indicate and this report ends up calling upon the Commission to "prepare the necessary legislative proposals which would assist in preventing conflicting interpretation in the future" (Davesne, 2009: 11).

However, it should be bared in mind the critics of Scharpf (2010); the judge-made law on European integration is liberalizing. In this case, rather than a social market economy that is closer to the Scandinavian model, a liberal market economy that is close to the system of Anglo-Saxon model would be more likely to be accepted (Scharpf, 2010). Considering the general approach of the EU regarding social policies, further research could be done about the impact of the CJEU regarding other social policies. Even if the decisions of the CJEU in the Viking and Laval could be criticised by many actors, rather than the decisions, its impact afterwards on the EU and national policies are more important for this research.

805

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

BIBLIOGRAPHY

Anderson, Karen M. (2015). *Social Policy in the European Union*. Macmillan International Higher Education.

Barnard, Catherine (2008). "Viking and Laval: An Introduction". *Cambridge Yearbook of European Legal Studies*, 10, 463–492. <https://doi.org/10.1017/S1528887000001403>.

Case C-341/05, Laval un Partneri Ltd v Svenska Byggnadsarbetareförbundet, Svenska Byggnadsarbetareförbundets avdelning 1, Byggettan and Svenska Elektrikerförbundet, (ECJ December 18, 2007), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62005CJ0341> (Accessed: 13.05.2020).

Case C-438/05, International Transport Workers' Federation, Finnish Seamen's Union v Viking Line ABP, (ECJ December 11, 2007). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62005CJ0438> (Accessed: 13.05.2020).

Celik, Aziz (2014). *Avrupa Birliği Sosyal Politikası ve Türkiye*. İstanbul: Kitap Yayınevi.

Davesne, Alban (2009). *The Laval Case and the Future of Labour Relations in Sweden*. Social Science Research Network. <https://doi.org/10.2139/ssrn.1522235>.

Davies, Anne C. L. (2008). "One Step Forward, Two Steps Back? The Viking and Laval Cases in the ECJ". *Industrial Law Journal*, 37(2), 126–148. <https://doi.org/10.1093/indlaw/dwn001>.

Directorate-General for Internal Policies (2010). *The Impact of the ECJ judgements on Viking, Laval, Rüffert and Luxembourg on the Practice of Collective Bargaining and the Effectiveness of Social Action*. European Parliament.

Esping-Andersen, Gosta (1989). *The Three Political Economies of the Welfare State*. Canadian Review of Sociology/Revue Canadienne de Sociologie. <https://doi.org/10.1111/j.1755-618X.1989.tb00411.x>.

Evers, Adalbert, Guillemard, Anne-Marie (2012). *Social Policy and Citizenship: The Changing Landscape*. Oxford: Oxford University Press.

Faist, Thomas (2001). "Social Citizenship in the European Union: Nested Membership". *JCMS: Journal of Common Market Studies*, 39(1), 37–58. <https://doi.org/10.1111/1468-5965.00275>.

Falkner, Gerda (1998). *EU Social Policy in the 1990s | Towards a Corporatist Policy Community*. Abingdon: Routledge.

*The Impact of the Court of Justice of the European Union on the
Development of the European Union Social Policy*

- Ferrera, Maurizio (1996). "The 'Southern Model' of Welfare in Social Europe". *Journal of European Social Policy*, 6(1), 17-37. <https://doi.org/10.1177/095892879600600102>.
- Gallie, Duncan (2013). *Economic Crisis, Quality of Work, and Social Integration: The European Experience*. Oxford: OUP.
- Haas, Ernst B. (2006). "Does Constructivism Subsume Neofunctionalism?", *Debates on European Integration: A Reader*. UK: Macmillan Education.
- Heisenberg, Dorothee (2005). The Institution of 'Consensus' in the European Union: Formal versus Informal Decision-Making in the Council". *European Consortium for Political Research*, 44(1), 65-90.
- Joerges, Christian, Rödl, Florian (2009). "Informal Politics, Formalised Law and the 'Social Deficit' of European Integration: Reflections after the Judgments of the ECJ in Viking and Laval". *European Law Journal*, 15(1), 1-19. <https://doi.org/10.1111/j.1468-0386.2008.00448.x>.
- Kleinman, Mark (2002). *A European Welfare State? European Union Social Policy in Context*. London: Palgrave.
- Malmberg, Jonas (2008). *Collective Agreements and Collective Bargaining: Analyses of the Impact of the European Court of Justice Rulings on Laval & Viking*. European Parliament. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2008/404896/IPOL-EMPL_NT\(2008\)404896_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2008/404896/IPOL-EMPL_NT(2008)404896_EN.pdf).
- Marshall, Thomas H. (2006). "Citizenship and Social Class", Pierson, C.; Castles, F. G.; (Eds.). *The Welfare State Reader*, UK: Polity, 30-40.
- Moravcsik, Andrew (1998). *The Choice for Europe Social Purpose and State Power from Messina to Maastricht*. Abington: Routledge.
- O'leary, Siofra (1996). *The Evolving Concept of Community Citizenship: From the Free Movement of Persons to Union Citizenship*. Philadelphia: Kluwer Law International.
- Peonovsky, Pieter (2016). "Evolutions in the Social Case Law of the Court of Justice: The Follow-up Cases of the Laval Quartet: ESA and Regiopost". *European Labour Law Journal*, 7(2), 294-309. <https://doi.org/10.1177/201395251600700206>.
- Scharpf, Fritz W. (2002). "The European Social Model". *JCMS: Journal of Common Market Studies*, 40(4), 645-670. <https://doi.org/10.1111/1468-5965.00392>.
- Scharpf, Fritz W. (2010). "The Asymmetry of European Integration, or Why the EU cannot be a 'Social Market Economy'". *Socio-Economic Review*, 8(2), 211-250. <https://doi.org/10.1093/ser/mwp031>.
- Schömann, Isabella (2010). "The Lisbon Treaty: A More Social Europe at last?". *Etui*, 2010(1). <https://www.etui.org/publications/policy-briefs/european->

807

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

economic-employment-and-social-policy/the-lisbon-treaty-a-more-social-europe-at-last (Accessed: 12.05.2020).

Treaty of Lisbon Amending, The Treaty on European Union and The Treaty Establishing - The European Community, OJ C306/01 (2007). <http://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/5/the-treaty-of-lisbon> (Accessed: 13.05.2020).

Zahn, Rebecca (2008). "The Viking and Laval Cases in the Context of European Enlargement". *Web Journal of Current Legal Issues*, 3, 1-20.

ÖZET

Sosyal politika refah devletinin bir konusu olarak çoğunlukla yurttaşlık hakları bağlamında çalışılmıştır. Fakat Avrupa Birliği seviyesinde giderek daha fazla düzenlenen sosyal politika, zamanla Avrupa bütünleşmesi araştırmalarının da önemli bir konusunu oluşturmuştur. Bu nedenle ulusal politikaların temel düzenleme alanı olarak algılanan bir konunun nasıl olup da Avrupa mevzuatının bir parçası olduğu cevap aranması gereken bir sorudur.

Bu çalışmanın amacı bu soruya cevap aramaktır. Çalışma, sosyal politika ve Avrupa Bütünleşmesi arasındaki ilişkinin değerlendirilmesinin yanısıra, Avrupa Birliği Adalet Divanı (ABAD)'nın kararlarını açıklayıcı bir faktör olarak kullanılmaktadır. Böylelikle farklı refah devletleri sistemleriyle bütünleşmiş bir Avrupa Birliği (AB) sosyal politikası arasında bir köprü kurulacaktır. Seçilmiş örnek vakalar olan Viking ve Laval yargılamalarının da gösterdiği gibi, ABAD sosyal politikaların AB düzeyinde geliştirilmesi için önemli bir aktördür. Bu vakalar ABAD'nin yalnızca varolan sosyal politika sorunlarını çözmediğini, aynı zamanda AB düzeyinde sosyal politikaların gelişimini desteklediğini göstermektedir.

Elinizdeki çalışma öncelikle kısa bir literatür taraması yaparak, sosyal politika ile Avrupa bütünleşmesi arasındaki ilişkiyi analiz etmektedir. Bu bölümde Avrupa Birliği'nin gelişim süreci ve bu gelişim süreci içerisinde başlangıçta üye ülkelere bırakılan sosyal politika alanının zaman içerisinde giderek Avrupa Birliği'nin düzenlediği politika alanları içerisinde kendisine yer bulduğundan bahsedilmektedir. Başlangıçtaki kurucu 6 üyenin benzer bir refah devleti sistemi olan Bismarck modeli zaman içerisinde yeni ülkelerin üye olması ve refah devletleri arası farklılaşmaların yaratabileceği sorunlar nedeniyle AB düzeyinde ortak bir sosyal politikayı mecbur kılmıştır.

Farklı refah devleti modelleri üye ülkeler arasında bir uyumlaştırmayı ve ortak bir sosyal politika oluşturmayı mecbur kılmış olsa da, AB düzeyinde ortak politika oluşturmanın önünde bazı engeller vardır. Bu engellerin en başında gelen ise AB'nin sahip olduğu yetki ikamesi (subsidiarity) ilkesidir. Söz konusu ilke, herhangi bir politika alanında yetkinin öncelikle üye devlete ait olduğunu, sadece açıkça belirtilen konularda AB'nin karar alma yetkisinin olduğunu belirtir. Sosyal politika açıkça AB'ne devredilen bir yetki olmadığı için normal şartlar altında AB'nin Yetki ikamesi ilkesi sosyal politikanın iç hukukun bir parçası olarak kalmasını teşvik etmektedir.

Fakat Avrupalılaşma, sadece yasal kurallar boyutuyla ilerlemez. Neofonksiyonalizmin tanımladığı gibi Avrupalılaşma aynı zamanda bir taşma etkisi yaratır (Haas,1958). Bu taşma etkisi politik aktörlerin

beklentilerinin değiştiği, ortaya eskisinden farklı bir politik etkileşimin çıktığı yeni bir durumu ifade eder. Sözkonusu taşma etkisi, karar alma mekanizması arasındaki etkileşimi ve farklı AB kurumları arasında ortaya çıkan ve 'taşan' bütünleşme etkisini analiz eder.

AB kurumları arasındaki taşma etkisinin en elverişli gözlem alanı ABAD kararlarının AB'nin diğer kurumlarını aldığı kararlar doğrultusunda harekete geçmeye zorlamasıdır. Bu araştırmada ABAD'nın sosyal politika alanında vermiş olduğu 2 önemli dava incelenmektedir. Viking ve Laval davalarında ABAD, mal ve hizmetlerin serbest dolaşımı ile işçilerin korunması arasında kalmış ve her ne kadar mal ve hizmetlerin korunmasına öncelik verse de, işçilerin korunması ve grev hakkını temel bir hak olarak kabul etmiştir. Davanın göstermiş olduğu temel özgürlükler ve temel haklar arasındaki ikilem sonrasında da AB düzeyinde ve üye ülkeler düzeyinde sosyal politikaların uyumlaştırılmasının gerektiğine dair bir tartışmayı alevlendirmiştir. Göze çarpan bir diğer konu ise sözkonusu davalarda alınan kararların sadece dava kapsamında sınırlı kalmadığı, aksine AB'nin sorun yaşadığı sosyal politika alanında düzenleyici bir mekanizma halini aldığıdır. Ayrıca, bahsi geçen davalar sosyal politikalara ilişkin sorunların AB'nin diğer kurumlarında tartışılmasına yol açmaktadır. Sözkonusu davaların bir diğer etkisi ise üye ülkelerin ulusal politikalarını AB ile uyumlu hale getirmeye teşvik etmektir.

Sözkonusu davalara geniş bir çerçevede bakmak, sosyal politikaların AB düzeyindeki analizini gerçekleştirme imkanının yanı sıra, Avrupalılaşmanın AB kurumları arasında gayriresmi bir şekilde nasıl gerçekleştirildiğini de anlamamızı sağlayacaktır.

**GÜVENLİKLEŞTİRME ARACI OLARAK PROPAGANDA
VE ALGI YÖNETİMİ: II. DÜNYA SAVAŞI'NDA
AFİŞ VE POSTERLER**

Güngör ŞAHİN, Aslı MERCİMEK***

Makale Geliş Tarihi-Received: 14.06.2020
Makale Kabul Tarihi-Accepted: 11.11.2020
DOI: 10.37093/ijsi.837773

ÖZ

Tarihin ilk düzenli ordularından günümüze askeri strateji, teknolojik gelişmişlik düzeyi, ikmal desteği, askerlerin niteliği, saha ve manevra kabiliyetleri gibi birçok faktör yanında askeri psikoloji de savaşın galibini ya da mağlubunu belirlemiştir. I. Dünya Savaşı'nda cephelerin sivilleri de içine alacak şekilde genişlemesiyle birlikte sivil kayıpların artması sonucu, yeni bir psikoloji alanı ortaya çıkmıştır. Devlet yöneticileri, kamuoyunun ve halkının desteğini kazanmak için savaşın toplum tarafından nasıl algılandığı ile daha çok ilgilenmişler, toplumları savaşın gerekliliği ve haklılığına ikna etmek için söylevlerin yanı sıra görselliğe hitap eden propaganda unsurlarını da kullanmışlardır. 20. yüzyılın başından günümüze, afişler ve posterler propaganda aracı olarak toplumsal algının yönetilmesi için kullanılmaktadır. Bu çalışmanın amacı, II. Dünya Savaşı'nda propaganda ve algı yönetiminin afiş ve posterler aracılığı ile nasıl yürütüldüğünü örnekleriyle ortaya

* Dr. Öğr. Üyesi, Milli Savunma Üniversitesi, Atatürk Stratejik Araştırmalar Enstitüsü (ATASAREN), Strateji ve Güvenlik Araştırmaları Anabilim Dalı, İstanbul/Türkiye. gsahin@msu.edu.tr <https://orcid.org/0000-0001-6296-8568>.

** Yüksek Lisans Öğrencisi, Milli Savunma Üniversitesi, Atatürk Stratejik Araştırmalar Enstitüsü (ATASAREN), Askeri Eğitim Yönetimi Anabilim Dalı, İstanbul/Türkiye. aslifnmercimek@gmail.com <https://orcid.org/0000-0003-0213-3280>.

koymak, günümüzdeki "güvenleştirme" süreciyle benzerliğine ışık tutmaktır. Propaganda ve algı yönetimi faaliyetlerini incelemek, karar vericiler tarafında kullanılan "güvenleştirme" sürecinin nasıl işlediğini anlamak adına önem arz etmektedir. Çalışmada, nitel araştırma yöntemi ve veri toplama tekniği olarak literatür taraması kullanılmış ve döneme ait afiş ve posterler üzerinden içerik analizi yapılmıştır. Araştırmada, savaşın bir unsuru olarak yürütülen propaganda ve algı yönetimi faaliyetlerinin, savaşın gidişatını değiştirmenin, toplumları yönlendirmenin ve bireylerin desteğini kazanmanın en önemli yöntemlerinden biri olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Güvenleştirme, Propaganda, Algı Yönetimi, Medya, II. Dünya Savaşı.

812

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

PROPAGANDA AND PERCEPTION MANAGEMENT AS A SECURITIZATION TOOL: POSTERS IN WORLD WAR II

ABSTRACT

Since the first regular armies of the history, military psychology also has been a determinant in deciding the winner or the loser of the war, in addition to many factors such as military strategy, technologic advancement level, supply support, quality of soldiers, capabilities in the field, and maneuverability. A new field of psychology has emerged as a result of the increase in civilian casualties with the expansion of the battle fronts to include civilians in World War I. State officials have become more concerned with the perception of war by the society in order to gain the support of public and people and they also use the propaganda elements appealing to the eyes, as well as the speeches in order to convince societies of the necessity and justifications of the war. Since the beginning of the 20th century, banners and posters have been used as a propaganda tool to manage the perception of society. This study aims to reveal how propaganda and perception management were carried out through the use of banners and posters during the World War II by providing examples and to shed a light on its similarity with today's "securitization" process. In order to understand how the "securitization" process used by decision-makers works, it is important to analyze the activities of propaganda and perception management. Literature review was used as a qualitative research method and data collection technique in this study and the content of the banners and posters of this period was examined. In this research, propaganda and perception management activities which is conducted as an element of war has been found that it is one of the most important methods for changing the course of the war, leading societies and gaining the support of individuals.

Keywords: Securitization, Propaganda, Perception Management, Media, World War II.

GİRİŞ

Günümüzden yaklaşık 2500 yıl önce Çinli komutan Sun Tzu tarafından kaleme alınan "Savaş Sanatı" adlı eserde, tüm savaşların aldatmacalara ve şaşırtmaya dayandığı vurgulanmaktadır (Tzu, 2008: 45). Savaş Sanatı'nda kan dökme arzusunun çok, toplum psikolojisini anlamaya yönelik değerlendirmeler yapılmaktadır. İnsanların hangi duygu ve düşüncelerle yönlendirilebileceğini anlama, bu gücü kullanmayı arzulayanlara ve bu güçten kaçınanlara büyük yarar sağlayacağı fikri benimsenmektedir (Tzu, 2008: 20). Bu sebeple "savaşmadan kazanmak en büyük başarıdır" sözü, Sun Tzu'nun savaş doktrininin en temel prensibidir.

814

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

Askeri psikoloji yönetimi, tarihte birçok ordunun sevk ve idaresinde büyük rol oynamıştır. Çağın koşullarına göre farklı şekillenen ihtiyaçlar doğrultusunda askeri psikolojinin değiştiği gözlemlenebilir. Tarihteki çatışmaların geneline bakılacak olursak, temel sebepler; dünyaya düzen getirmek, kendi medeniyetini hâkim kılmak, ticaret yollarına ve kısıtlı kaynaklara sahip olmak şeklinde benzerdir. Pers-Yunan Savaşları, Büyük İskender'in fetihleri, İslam fetihleri, Haçlı Seferleri, Moğol istilaları, Dünya Savaşları gibi birçok örnekte bu sebeplerden en az birini ya da birkaçını gözlemlemek mümkündür. Bu yüzden değişen motivasyon kaynakları, askeri psikolojinin üstlendiği rolün anlaşılmasına aracılık edebilir.

Bu değişim sürecinin tarihine bir milat koymak gerekirse, büyük olasılıkla I. Dünya Savaşı olurdu. Bu durumun başlıca sebebi, savaşın getirdiği yeni cephe kavramı ve bundan etkilenen insan sayısının fazlalığıdır. Tahminlere göre I. Dünya Savaşı'nda ölen insan sayısı yaklaşık 20 milyon civarındadır. Ölen asker sayısı tahminen 9 milyon ile 10 milyon arasındadır. Hayatını kaybeden sivil sayısı da yaklaşık olarak 10 milyon olarak hesaplanmaktadır (Mougel, 2011: 1). Özellikle sivil zayıfların hesaplanmasında karşılaşılan zorluklar yapılan tahminlerin farklılaşmasına sebep olmaktadır. Ancak hangi açıdan bakarsak bakalım bu rakamlar, askeri ve sivil kayıplar arasındaki oran bakımından tarihte kendisinden önceki hiçbir savaşa benzememektedir.

Bir diğer önemli sebep ise psikologların I. Dünya Savaşı sırasındaki çalışmalarıydı. Bu çalışmalar psikoloji bilgilerinin askeri sorunlara

*Güvenlikleştirme Aracı Olarak Propaganda ve Algı Yönetimi:
II. Dünya Savaşı'nda Afiş ve Posterler*

uygulanmasının ilk çağdaş örneğini temsil etmektedir. Amerika Birleşik Devletleri'nin I. Dünya Savaşı'na girdiği sırada, bir grup tanınmış psikolog, psikolojinin bu savaşta nasıl bir katkısı olabileceğini konuşmak üzere Harvard Üniversitesi'nde toplandı.¹ Dönemin Amerikan Psikoloji Birliği (APA) Başkanı Robert Yerkes, psikolojinin silahlı kuvvetlere eğitim, motivasyon, havacılık ve seçme-yerleştirme alanlarında destek vereceğini açıkladı (Uhlener, 1968: 4). Bu açıdan bakarsak dönemin en büyük özelliği, silahlı kuvvetlerin yapısı ve etkinliklerindeki insana bağlı temel faktörlerin ilk kez bilimsel ve etkili bir şekilde ele alınmış olmasıdır. Orduların teknolojik gelişmişlik düzeyi, ikmal desteği, askerlerin niteliği, saha ve manevra kabiliyetleri gibi birçok askeri stratejinin önemi yanında psikolojik unsurlar da birçok savaşın galibini ya da mağlubunu belirlemiştir.

Sivil kayıpların askeri kayıplara eşit olduğu I. Dünya Savaşı'ndan sonra cephe kavramının sınırları genişlemiş, toplumlar savaşın birer unsuru haline gelmiş, böylece savaşın toplumlar tarafından nasıl görüldüğü ve algılandığı önem kazanmıştır. 20. yüzyılın başlarından günümüze dek toplumların desteğini kazanmak adına bu algının yönetilmesi ve yönlendirilmesi için propaganda faaliyetleri medya aracılığı ile psikolojik harbin birer silahı olarak kullanılmıştır. Günümüzde karar vericiler, ulusal ve uluslararası kamuoyu desteğini kazanmadan, uluslararası sistem seviyesinde yaptıkları girişimlerden nihai sonuç elde edemeyeceklerinin ve sahadaki üstünlüklerini kamuoyu desteğiyle pekiştirmek zorunda olduklarının bilinciyle hareket etmektedir.

Uluslararası ilişkiler ve güvenlik çalışmalarında da belli konu, olay ve aktörün; ulusal ve uluslararası kamuoyunun gündemine karar vericilerin söylemleri doğrultusunda gelmesi söz-edim (discourse as practice) olarak ifade edilmekte, söz konusu süreç Kopenhag Okulu akademisyenleri tarafından "güvenlikleştirme" olarak adlandırılmaktadır. Güvenlikleştirme süreci daha önce güvenlikle

¹ Bu psikologlar başlıca şu isimlerden oluşmaktadır (Uhlener, 1968:4): Robert M. Yerkes (1876-1956), Henry H. Goddard (1866-1957), Lewis M. Terman (1877-1956), Edward Thorndike (1874-1949); Arthur Otis (1886-1964); Louis Turstone (1887-1955); Walter Dill Scott (1869-1955) ve Walter Van Dyke Bingham (1880-1952).

ilgili olmayan konuları da karar vericilerin söylemleri ile güvenlik konusu haline getirmektedir (Buzan vd., 1998: 23). Güvenlik alanına yeni konuların katılması ile güvenlik alanı genişlemekte, daha önce güvenlik alanı ile ilgili olmayan konular ulusal ve uluslararası kamuoyu tarafından güvenlikleştirme süreci sonrasında güvenlik konusu olarak kabul edilmektedir. Günümüzde karar vericiler, medya araçlarını kullanarak propaganda ve algı yönetimi vasıtası ile savaş alanı dışında da insanların duygularını yönlendirebilmekte, akıl ve kalplerine hükmetmek istemektedir. Bu kapsamda, propaganda ve algı yönetimi disiplinler arası bir nitelik kazanarak uluslararası ilişkiler ve güvenlik araştırmalarının da konusu haline gelmiştir.

20. yüzyılda yaşanan I. Dünya Savaşı, II. Dünya Savaşı ve Soğuk Savaş; devletler ve ittifakların, propaganda ve algı yönetimine medya araçları vasıtası ile yoğunlukla başvurdukları bir dönem olarak hatırlanmaktadır. Devlet yöneticileri, savaşta kendi vatandaşlarının desteğini kazanmak ve uluslararası meşruiyet adına, 20. yüzyılın en ölümcül ve yıkıcı savaşı olan II. Dünya Savaşı'nda bu teknikleri kullanmışlardır. II. Dünya Savaşı'nda birçok örneği bulunan propaganda ve algı yönetimi faaliyetlerini incelemek, karar vericiler tarafında kullanılan "güvenlikleştirme" sürecinin nasıl işlediğini anlamak adına önem arz etmektedir.

Bu çalışmanın amacı, günümüzden yaklaşık 2500 yıl önce Çinli komutan Sun Tzu tarafından ifade edilen savaşlardaki aldatmaca ve şaşırtmacalara dayanan propaganda ve algı yönetiminin nasıl yürütüldüğünü yakın geçmişteki örnekleriyle ortaya koymak, günümüzdeki "güvenlikleştirme" süreciyle benzerliğine ışık tutmaktır. Makale veri toplama yöntemi olarak literatür taramasını kullanmakta ve propagandanın toplumlar üzerinde olan algısal etkisini incelemeyi hedef almaktadır. Çalışma, II. Dünya Savaşı sırasında yayımlanmış olan poster ve afişler kullanılmış; o dönemdeki söylevler, radyo programları ve sinema yapıtları kapsam dışında tutularak sınırlandırılmıştır. Çalışmada Türkçe kaynakların yanı sıra İngilizce kaynaklardan da faydalanılmış olup II. Dünya Savaşına iştirak eden bazı devletlerin afişlerine yer verilmiştir. Çalışmada, güvenlikleştirmekte sürecinde kullanılan propaganda araçlarının etkisi, propaganda faaliyetlerinin tarihinden, II. Dünya Savaşı sırasında gerçekleştirilen propaganda ve algı yönetimi çabaları ile II. Dünya Savaşı'nda yayımlanmış olan poster ve afişler vasıtasıyla

propaganda, algı yönetimi ve kitlelerin mobilize edilmesi konusu incelenmektedir.

1. GÜVENLİKLEŞTİRME VE İMGELER ARASI ETKİLEŞİM

II. Dünya Savaşı sonrası güvenlik çalışmalarındaki artış ile birlikte realist fikir akımının etkili olduğu güvenlik alanında “askeri güvenlik” meselelerinin öncelikli olarak incelendiği gözlemlenmektedir. Soğuk Savaş'ın sonuna kadar etkili olan realist teoriler, uluslararası güvenlik çalışmalarında askeri güvenliği ön plana çıkarmakta ve Soğuk Savaş'ın bitişine giden süreci açıklamakta yeterli olamamaktaydı. Kopenhag Okulu temsilcilerinden Barry Buzan ve Ole Weaver, realist akımın ikinci plana attığı diğer güvenlik meselelerini de uluslararası ilişkiler ve güvenlik çalışmaları için görünür hale getirmek amacıyla “sektörel güvenlik” kavramını alana dâhil ettiler. Bu kavrama göre güvenlik çalışmaları beş sektörden meydana gelmekteydi: askeri güvenlik, siyasi güvenlik, ekonomik güvenlik, toplumsal güvenlik ve çevresel güvenlik.

Görülebileceği gibi geleneksel teorilere bir eleştiri olarak çıkan Kopenhag Okulu da askeri güvenlik kavramını geliştirdikleri teorinin haricinde tutmamış ancak güvenliği sektörlere ayırarak kavramı genişletmişlerdir. Okulun vurguladığı en önemli husus, askeri güvenlik konularının güvenliğin tek meselesi olmadığı ve diğer sektörlerin de güvenliğin alanı içerisine dâhil edilmesi gerektiğidir (Miş, 2011: 347). Bir bakıma okul güvenliği, beş ayrı sektör açısından ele alarak tanımlamaktadır.

Okulun güvenlik çalışmalarına kattığı en önemli kavramlardan biri ise “güvenlikleştirme” kavramıdır. Kavrama göre var olan bir sorunu söz-edimi şeklinde ifade eden güvenlikleştirici aktörler, referans nesnelerini (dinleyici kitleyi) etkileyerek siyaset dışı olarak değerlendirilen bir meseleyi evvela siyasal alanın içine dâhil edip daha sonra onu ayrıcalıklı bir konuma getirebilmek amacıyla meseleyi güvenlikleştirebilmektedirler (Miş, 2011: 348). Böylece güvenlikleştiren mesele siyaset üstü bir konuma erişeceği için alınacak her türlü tedbir meşru ve tartışılmaz bir boyuta ulaşmış olacaktır (Hisarlıoğlu, 2019: 1). Güvenlikleştirme sürecinin başarılı olabilmesi için güvenlikleştirici aktörün bir meseleyi sözlü olarak ifade etmesi yeterli değildir. Referans nesnelerinin meseleyi güvenlik tehdidi olarak kabul

etmesiyle birlikte güvenikleştirme başarılı bir şekilde sonuçlanacaktır (Baysal, Lüleci, 2015: 76). Bu noktada güvenikleştiren aktörlerin yardımına, kolaylaştırıcı koşullar ya da bir diğer ifadeyle işlevsel faktörler yetiştirmektedir (McDonald, 2008a: 564). Var olan bir tehdidi dile getiren güvenikleştirici aktör, güvenikleştirme aşamasını destekleyen eylemleri örnek olay olarak referans nesnelere sunması akabinde ikna sürecinin başarı şansı çok daha yüksek bir potansiyele erişmektedir. Örneğin ABD Başkanlarının Kuzey Kore'yi güvenikleştirme çabaları ele alınacak olursa, ABD halkı burada referans nesnesi olup, Kuzey Kore'nin yapmakta olduğu nükleer denemeler kolaylaştırıcı koşullara misal olabilecektir. Fakat bu denemelere rağmen ABD başkanı ya da hükümetten bir yetkili Kuzey Kore'nin güvenikleştirilmesi için bu faaliyetleri söz edim olarak ifade etmezse güvenikleştirme sürecinin başarılı olabilmesi mümkün değildir. Her şeyden evvel güvenikleştirici aktör, söz edim olarak var olan meseleyi dile getirmelidir.

Güvenikleştirme kavramı söyleme dayalı bir süreç olarak değerlendirilmesine rağmen posterler, afişler ve görsel iletişim cihazlarının da güvenikleştirmenin bir parçası olduğunu düşünen yazarlar bulunmaktadır. McDonald, güvenikleştirmenin zayıflıklarını incelediği makalesinde kavramın söylemsel sürece yoğunlaşarak geride kalan imgeler arası etkileşimi ıskaladığına yönelik eleştiriler geliştirmektedir (McDonald, 2008b: 70). Buna karşılık Baysal'ın aktardığına göre Williams, imgelerin ve görsel metaların güvenikleştirme üzerinde etkili birer araç olduklarını savunmaktadır (Williams, 2003: 7). Bu noktadan hareketle, çalışmada II. Dünya Savaşı sırasında yapılmış olan posterlerin güvenikleştirme teorisi kapsamında incelenmesi amaçlanmaktadır. Güvenikleştirici aktörler (ki bu noktada yönetici elitlerden bahsedilmekte), referans noktalarını teşkil eden halk topluluklarını savaşın gerekliliği ve haklılığına ikna etmek için söylevlerin yanı sıra görselliğe hitap eden propaganda unsurlarını da kullanmışlardır. Çalışma, Williams ve McDonald'ın güvenikleştirmenin söz edime fazla yoğunlaşması nedeniyle görsel alanları ıskalaması eleştirisini temel nokta olarak almaktadır.

2. PSİKANALİZ, PROPAGANDA VE ALGI YÖNETİMİ

1890'larda Viyana'da nevrotik ya da histerik belirtiler gösteren hastalara etkili bir tedavi bulmaya çalışan bir nörolog olan Sigmund Freud'un psikoterapi tekniği olarak kullandığı psikanaliz yönteminin

*Güvenlikleştirme Aracı Olarak Propaganda ve Algı Yönetimi:
II. Dünya Savaşı'nda Afiş ve Posterler*

dünyayı değiştireceği gerçeği, o dönem kimsenin aklından geçirmediği bir ihtimaldi. Psikanaliz özetle, hastaların zihinsel süreçlerinin bilinçdışı unsurları arasındaki bağlantıları ortaya çıkarmaya çalışmaktadır (Snowden, 2011: 22). Freud'un yaklaşımına göre, insanın bilinçli tarafı ile bilinçaltında yatan, ancak kişinin dahi varlığından haberdar olmadığı olumsuz ve bilinçdışı etkileşimler vardır. Bu düşünceleri gün yüzüne çıkaracak tetikleyici bir sebep oluştuğunda ise dışa vurmaktadır. I. Dünya Savaşı'nın başlaması üzerine Freud, "En hüznü şey; psikanaliz bilimizden yola çıkarak bakınca, insanlardan tam olarak böyle davranmasını beklerdik." yorumunda bulunmuştur. Bu bakımdan I. Dünya Savaşı'nın tüm koşulları, Freud'un bu konudaki yaklaşımını destekler nitelikte görünmektedir.

Avrupa'da savaşın sonlarına gelirken, 1917'de Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Woodrow Wilson I. Dünya Savaşı'na girmek için hazırlık yapıyordu. Amerikan hükümeti toplumda Birleşik Devletler'in savaş emellerini desteklemesi için bir komite kurdu. Başkan Wilson, özgürlük ve demokrasi kavramlarıyla kurulan ABD'nin, eski imparatorlukları yeniden canlandırmak için değil, bütün Avrupa'ya demokrasi getirmek için savaşacağını açıkladı. Bu komitede görev yapmakta olan ve komitedeki başarılı çalışmaları neticesinde takdir alan 26 yaşındaki Edward Bernays, Başkan Wilson'un davetlisi olarak 1919'da düzenlenen Paris Barış Konferansı'na da katıldı (Curtis, 2002). Burada gördüğü ve deneyimlediği ortam, Bernays'ın gelecekteki çalışmaları konusunda önemli bir fikir vermişti. Zira görev yaptığı komitede en çok vurguladıkları konu olan ABD'nin Avrupa'daki savaşa demokrasi ve bağımsızlık götürme fikri, buradaki kalabalıktan yoğun rağbet görmüştü. Başkan Wilson'un insanları özgürleştiren bir kahraman olarak karşılanması üzerine Bernays, savaş harici bir ortamda da böyle büyük kitleleri ikna etmenin mümkün olup olmadığını düşünmüştü. Bunun üzerine Amerika'da propaganda faaliyetleri yürütmek üzere "Halkla İlişkiler Danışmanlığı" adı altında küçük bir ofis kurmuştur (John III, Lamme, 2011).

Bernays, tanınmış ilk modern halkla ilişkiler uygulayıcısı değildi. Başta ilk halkla ilişkiler uzmanı ve modern halkla ilişkilerin öncüsü kabul edilen Ivy Ledbetter Lee olmak üzere birçok halkla ilişkiler uzmanı on yıldan fazla bir süredir sektörde kendi ajanslarını işletiyorlardı. Ancak, gazeteci-yazar Larry Tye'in, 1998'de yayınlanan

819

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

“The Father Of Spin” isimli Edward L. Bernays biyografisinde açıkladığı üzere: “Bernays, mesleğin ilk filozofu ve entelektüeliydi. Çok az kişinin gördüğü büyük resmi gördü ve teori ile pratik arasındaki, kendi deyimiyle, halkla ilişkiler sanatı ile bilim arasındaki ilişkinin değerini ilk anlayan kişi oydu. Ve bunu yaparken, gelecek nesil halkla ilişkiler uzmanlarına, bu mesleğin Amerika'daki ekonomik, politik ve kültürel hayatın şekillendirmesinde ne kadar etkili olabileceğini ilk gösteren kişi oldu.” (Cannon, 1999: 264). Halkla ilişkilerin profesyonelleştiği dönemin kurucusu kabul edilen ve halkla ilişkilerin babası olarak tanımlanan Bernays, aynı zamanda, “halkla ilişkiler danışmanlığı” deyimini ilk kullanan, ilk halkla ilişkiler kitabının yazarı (Crystallizing Public Opinion) ve üniversitede ilk halkla ilişkiler dersini (1923-New York Üniversitesi) veren kişidir (Kadıbeşegil, 1999: 20). Bernays, o zamana dek propaganda olarak yürütülen faaliyetleri “Halkla İlişkiler” adı altında tanımlayarak, “propaganda” kelimesinin insanlar üzerinde uyandırdığı olumsuz çağrışımlardan kaçınmak istemiştir. En temel anlamıyla propaganda, bir fikir veya inancı yayma amaçlı etkinliktir. Tarihteki ilk kullanımına Katolik inancını denizaşırı ülkelere yaymak amacıyla 1622'de kurulan “Sacra Congregatio de Propaganda Fide” (Kutsal İnanç Yayma Cemiyet) adlı teşkilatın adında rastlanmaktadır (Qualter, 1980: 255). “Pro” ön eki Latince’de “ileri”, “Pag” kökü de “bitki dikmek” anlamına gelmektedir.² Yani propaganda kelimesi, inanç ve fikirleri ileriye doğru, bir bitki misali yaymayı anlatmaktadır. Buradaki bitki detayı oldukça sofistike durmaktadır. Çünkü propagandada fikirler yüzeysel yayılmaz, tıpkı bir tohum gibi toprağın içine gömülür. Bu sayede kendiliğinden kök salar, filizlenir, yeşerir, büyür, dallanır, budaklanır ve etkileri uzun vadeye yayılır. İşte bu basit gibi görünen isim değişikliği bile aslında başarılı bir algı çalışmasıdır. Bernays, daha en başından uyguladığı bu yaklaşımla hem propaganda faaliyetlerini halk arasındaki olumsuz çağrışımdan kurtarmış hem de propagandanın özüne uygun olarak düşüncelerini tıpkı bir tohum gibi toprağın altına gömmüştür.

Günümüzde “propaganda” denilince akla ilk olarak Naziler, Adolf Hitler ve Joseph Goebbels gelmektedir. Oysaki sosyal bilimleri ve psikolojik manipülasyona ait literatürü halkla ilişkilerin konusu

² Etimoloji Türkçe, “Propaganda”, <https://www.etimolojiturkce.com/kelime/propaganda> (Erişim Tarihi: 10.05.2020)

*Güvenlikleştirme Aracı Olarak Propaganda ve Algı Yönetimi:
II. Dünya Savaşı'nda Afiş ve Posterler*

haline getirdiği 1928 tarihinde yayınlanan "Propaganda" adlı kitabıyla Edward Bernays, modern propagandanın öncüsü kabul edilir. Ancak 1995 yılında öldüğünde gazetelerdeki ölüm ilanlarında "halkla ilişkilerin babası" olarak anılmıştır. Bu açıdan değerlendirildiğinde kendisinin tarihin en başarılı propagandacısı olduğu söylenebilir.

Dünya Savaşı sonrası dönemle birlikte ABD, bir sanayi toplumu haline geldi. Bernays'ın başlattığı "halkla ilişkiler" faaliyetlerinin en başından beri esas amacı, bu yeni kitlenin düşünme ve hissetme biçimlerini değiştirmek ve yönlendirmek için bir yöntem bulmaktı. Bunu başarması için yapması gereken tek şey ise, dayısı Sigmund Freud'dan çalışmalarının bir kopyasını istemek olmuştur. Freud'un fikirleri henüz Avrupa'da bile sindirilememiş iken Bernays, çalışmalarını Amerika'da yayma konusunda Freud'u ikna etti. Bir bakıma Bernays, Freud'un çalışmalarının değerini ilk anlayanlardan biriydi. Ancak Bernays bu çalışmaları, Freud'un düşüncelerinin aksine kitle manipülasyonu için kullanmıştır.

Bernays'ın fikirlerinden etkilendiği tek kişinin dayısı Sigmund Freud olduğu söylenemez. Amerika'nın önde gelen siyaset yazarlarından Walter Lippmann, tıpkı psikanalizde olduğu gibi kitlelerin de bilinçdışı duygulara sahip olduğunu düşünüyordu. Medeniyetin altında gezinen bilinçdışı içgüdüsel ve hayvansal dürtüler olduğunu ve bunun kontrol altında tutulması gerektiğini savunuyordu (Curtis, 2002).

Bu dönemle birlikte, psikoloji bilimine kitle zihninin işleyiş mekanizmalarını inceleyen bir alan muamelesi yapılmaya başlandı. Özellikle de toplumsal kontrol stratejilerinin bu mekanizmalara nasıl uygulanacağı sorgulandı. Bernays, psikanaliz tekniklerini kullanarak insanların içsel arzularını harekete geçirip onları tüketim ürünleriyle tatmin ederek, kitlelerin irrasyonel güçlerini yönetmek için yeni bir yol oluşturmuştu. Bunun adına da "rıza mühendisliği" diyordu (Bernays, 1947: 114). Tıpkı propaganda kelimesinin olumsuz çağrışımlarından dolayı "halkla ilişkiler" kavramının türetilmesi gibi, "rıza mühendisliği" kavramı da günümüzde "algı yönetimi" olarak lanse edilmektedir.

I. Dünya Savaşı ile akademik bir alana dönüşmeye başlayan algı yönetimi ve propaganda çalışmaları; II. Dünya Savaşı'nda düşmana

821

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

karşı üstünlük sağlamak, ulusal ve uluslararası kamuoyu desteğini kazanmak adına psikolojik harp adı altında sistematik olarak kullanılmıştır.

3. II. DÜNYA SAVAŞI'NDA PROPAGANDA VE ALGI YÖNETİMİ

Görsel-işitsel medyanın yeni geliştiği bu dönemde radyo, sinema, gazete, dergi, afiş ve posterler propaganda ve algı yönetiminde medya tarafından kullanılmış çeşitli enstürmanlardır. Savaşın tarafı olan ülkeler, propaganda ve antipropaganda faaliyetlerini imkanları nisbetinde tüm yaratıcılıklarını kullanarak ve yöntem sınır tanımaksızın yürütmüşlerdir.

822

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

İkinci Dünya Savaşı'nda görsel yayın, zamanın teknolojik kısıtlılıkları nedeniyle yaygın değildi. Televizyon yayınlarının henüz tam anlamıyla yapılamadığı bu dönemde, sinema bile toplumun tüm kesimlerince ulaşılabilir değildi. Orta ve üst sınıfların rahatlıkla erişebildiği bu mecrada yayın yapmak maliyetli, fakat bir o kadar da etkiliydi. Özellikle toplumu yönlendiren üst ve orta sınıfın algı yönetimi için görsel yayınların rolü büyüktü.

Dönemin işitsel medya aracı radyo, günümüzün görsel ve işitsel medyası televizyon ve internet kadar geniş olmasa da önemli bir etki alanına sahipti. Radyo yayınları, hemen hemen her kesimden insana ulaşmanın en ucuz ve en kolay yoluydu. Radyo, gününbirlik ve saatlik gelişmelerin hızlı bir şekilde aktarıldığı bir mecra idi. Radyo, dinleyicilerin yayınları doğrudan kendilerine hitap ediyormuş gibi algıladıkları kişisel bir ortamdı (Chantler, Harris, 1997: 1-5). Bu durum, telkin yolu ile insanların algılarını değiştirmeyi daha kolay hale getirmekteydi.

Afiş ve posterler ise propaganda ve antipropagandanın en yaygın ve en etkili kullanıldığı alanlar olmuştur. Hatta neredeyse "poster savaşları" denilebilecek bu süreç, tarafların stratejik propaganda araçları ve yöntemleri arasında yer almaktadır. II. Dünya Savaşı boyunca tam bir propaganda ve algı yönetimi rekabeti yaşandığı söylenebilir.

*Güvenlikleştirme Aracı Olarak Propaganda ve Algı Yönetimi:
II. Dünya Savaşı'nda Afiş ve Posterler*

“Poster Savaşları” diye nitelendirebileceğimiz bu dönemin genel olarak dört temel teması vardı. Bu temalar sırasıyla; “niçin savaşıyoruz?”, “düşman kim?”, “düşmana karşı savaşmazsak başımıza ne gelir?” ve son olarak düşmana yönelik “bize karşı savaşırsanız başınıza bunlar gelecek!” şeklindedir. “Niçin savaşıyoruz?” teması ülkelerin ulusal ve uluslararası kamuoyu nezdinde kendi lehlerine oluşturmaya çalıştıkları bir imaj çalışmasıdır. Savaşa girmek için haklı bir sebep sunma gayesi taşır. Bunu yaparken de öncelikle ulusal kamuoyu hedef alınır. Savaş için toplum desteği sağlanmaya çalışılır. İkinci hedefse uluslararası kamuoyudur. Burada ise amaç, savaşa girmek için meşruiyet kazanmaktır. “Düşman kim?” teması ise düşmanın aleyhine yönelik bir karalama çalışmasıdır. Düşman hakkında gerçekçi bir imajdan çok, maksatlı ve aşağılayıcı unsurlar kullanılır. Bunu yaparken hem düşmanı kötü göstermek hem de küçük düşürmek hedeflenir. “Düşmana karşı savaşmazsak başımıza ne gelecek?” teması ise daha çok ulusal kamuoyuna yöneliktir. Burada amaç, tüm ulusu savaşın içine dâhil edecek tehdit unsurunu harekete geçirmektir. Bu unsur tüm ulus için bir beka meselesi, hayatta kalma mücadelesi ve varoluş kaygısı haline gelmelidir. Hedeflenen ulusal birlik sağlanabilirse bu hem ulus içinde oluşabilecek savaş karşıtlığını engelleyecek hem de ulusun topyekûn savaşa katılımını kolaylaştıracaktır. Son olarak “bize karşı savaşırsanız başınıza bunlar gelecek!” teması ile düşman kamuoyuna yönelik bir tehdit ve korku algısı yaratılmak hedeflenir. Bunu yaparken düşman liderlerin şahsına yönelik aşağılayıcı unsurlar kullanılırken, tüm ulus hedef alınmaz. Buradaki amaç düşman tarafında savaş karşıtı bir kitle oluşturarak, ülkenin liderlerine yönelik toplumsal bir tepkiyi kanalize etmektir. Bir diğer hedef ise düşman askerleridir. Düşman askerlerine, savaş yüzünden boş yere hayatlarını kaybedecekleri ve geride bırakacakları hayatta kaybedecek çok şeyleri olduğu telkin edilir.

Düşmanın savaşma azim ve iradesinin kırılması için afiş ve poster savaşlarının en yoğun ve yaratıcı uygulamalarının görüldüğü II. Dünya Savaşı, propaganda ve algı yönetiminde eski ile yeni medya araçlarının, afiş/poster ile radyo ve sinemanın birlikte kullanıldığı özel bir dönemi temsil etmektedir. II. Dünya Savaşı'nda kullanılan afiş ve posterler, sinema, radyo gibi medya araçlarının yarattığı etki ve ortaya çıkardığı sonuçları değerlendirmek, günümüz güvenlikleştirme süreçlerinin daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır.

823

IJSl 13/2
Aralık
December
2020

4. II. DÜNYA SAVAŞI'NDA AFİŞ VE POSTERLER

Amerika Birleşik Devletleri'nin II. Dünya Savaşı'nda en çok kullandığı afişlerin başında Sam Amca'lı (Uncle Sam) "Seni istiyorum" (I Want You) yazılı asker toplamak amacıyla oluşturulmuş posterler gelmektedir. İlk defa I. Dünya Savaşı'nda asker toplamak amacıyla hazırlanan bu posterler, 20. yüzyılın en çok bilinen figürlerinden biri olmuştur. Birleşik Devletlerin baş harflerinin kısaltmasıyla (U.S.) özdeşleşen Sam Amca (Uncle Sam) posterleri (Resim 1), Birleşik Krallık Ordusu'nun 1914 yılı asker alımı posterini olan "Biritanyalılar: Lord Kitchener Sizi İstiyor" (Britons: Lord Kitchener Wants You) posterinden (Resim 2) ilham alınarak yapılmış olmasına rağmen, aslını unutturacak kadar başarılı bir algı oluşturmuştur (Capozzola, 2008: 3). Bu iki benzer afişten Amerikan versiyonunun daha başarılı olmasında, "tanıtımın kişiselleştirilmesi" büyük fark yaratmaktadır. İngiliz versiyonunda Britanya toplumuna hitaben ikinci çoğul şahıs (siz) üzerinden hitap edilirken, Sam Amca muhatabına "sen" diye hitap etmektedir. Bu da afişin bireyler üzerindeki etkisini ve inandırıcılığını arttırmaktadır. Amerikan askerlerini özgürlük savaşçıları olarak tasvir ederek savaş motivasyonlarını desteklemek amacıyla hazırlanan "Amerikalılar daima özgürlük için savaşır" (Americans will always fight for liberty), yine 20. yüzyıla damgasını vurmuş bir başka Birleşik Devletler posteridir (Resim 3). I. Dünya Savaşı'nda Başkan Wilson'un kullandığı "Demokrasi için güvenli dünya" (to make the world safe for democracy) sözü ile birlikte düşünüldüğünde, "demokrasi" ve "özgürlük" kavramlarının ABD'nin 20. yüzyıl boyunca girdiği her savaşta kullanılması, gerek kendi toplumunda, gerekse uluslararası kamuoyunda oluşturduğu meşruiyet algısı ile doğrudan ilintilidir (Jacobson, 2015).

*Güvenlikleştirme Aracı Olarak Propaganda ve Algı Yönetimi:
II. Dünya Savaşı'nda Afiş ve Posterler*

Resim 1: Seni İstiyorum*

Resim 2: Britanyalılar: Lord Kitchener Sizi İstiyor**

Resim 3: Amerikalılar daima özgürlük için savaşır***

825

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

ABD açısından düşmana yönelik oluşturulan algının hedefinde Nazi Almanyası ve Adolf Hitler, Japonya özelinde ise Japon İmparatoru Hirohito'nun şahsına yönelik küçük düşücü ve aşağılayıcı bir kara mizah çizgisinde sürdürülmüştür (Resim 4 ve Resim 5). Ancak burada teknik bir ayırım yapmak gerekirse, Alman ulusuna yönelik doğrudan bir tutum içine girilmezken, Japonlar açısından daha ırkçı bir tutum sergilendiğini söylemek mümkündür. Bunu özellikle Japon askerlere yönelik yapılan tasvirlerde görebiliriz (Resim 6 ve Resim 7). Fiziksel özellikler bakımından canavarlaştırılan Japon askerler, topluma doğrudan düşman olarak hedef gösterilmektedir (Resim 8). Hatta bu

* "Seni İstiyorum - Birleşik Devletler Ordusu İçin- En Yakın Askeralma Merkezi" (I Want You For U.S. Army - Nearest Recruiting Station) 1917 - James Montgomery Flagg, <https://qph.fs.quoracdn.net/main-qimg-88e3956906892e4e6e8ee18681ffe33b.webp> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

** "Britanyalılar: Lord Kitchener Sizi İstiyor - Ülkenizin Ordusuna Katılın! Tanrı Kralı Korusun" (Britons Lord Kitchener Wants You - Join Your Country's Army! God Save The King). 1914 - Alfred Ambrose Chew Leete, <https://qph.fs.quoracdn.net/main-qimg-012862f86a27bf1388651385255cc72e> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

*** "Amerikalılar daima özgürlük için savaşır" (Americans will always fight for liberty). 1943 - Bernard Perlin, <https://qph.fs.quoracdn.net/main-qimg-76b1e36e2b6fe87cde55d88876377ae8.webp> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

tutum toplum tarafından o kadar benimsenmiştir ki, ABD'nin müttefiki olan dönemin Çin Cumhuriyeti'ne yönelik destek afişlerinde Çinli askerler tasvir edilirken altına not olarak "Çinli" (Chinese) ibaresi eklenmek durumunda kalmıştır (Resim 9). Zira Amerikan toplumunda Çinli ile Japon arasındaki fiziksel farklılıkları ayırt edebilecek bir algı henüz oluşmamıştı.

Resim 4: Hadi onu "panzerleri" aşağıda yakalayalım!*
Resim 5: Senin katkını onu çıldırtmaya yardım edebilir!**
Resim 6: Bu Dehşeti Evinden Uzak Tut***

826

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

* "Hadi onu "panzerleri" aşağıda yakalayalım! Ateş etmeye devam edersek-Yapacağız!" (Let's Catch Him With His 'Panzers' Down! We Will-If We Keep Them Firing!) 1940 - U.S. Government Printing Office, <https://qph.fs.quoracdn.net/main-qimg-267067d81e837632f0365ab17db31613.webp> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

** "Senin katkını onu çıldırtmaya yardım edebilir!" (Your bit can help drive him mad!) 1942 - J.P. Seeburg Corp., https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/9/9b/%22YOUR_BIT_CAN_HELP_DRIVE_HIM_MAD%22-_NARA_-_513615.jpg (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

*** "Bu Dehşeti Evinden Uzak Tut" (Keep this Horror From Your Home) 1943 - Office for Emergency Management. War Production Board, https://images-na.ssl-images-amazon.com/images/I/81xGfrRh47L._AC_SL1500_.jpg (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

*Güvenlikleştirme Aracı Olarak Propaganda ve Algı Yönetimi:
II. Dünya Savaşı'nda Afiş ve Posterler*

Resim 7: Düşman Bu* **Resim 8:** Onu Durdur ve Bu İş Bitsin** **Resim 9:** Bu adam sizin dostunuz***

Dönemin ABD propagandalarından biri de Nazilerin “din düşmanı” olduğu, kiliselere ve Hristiyanlığa karşı düşmanca tutum içinde olduğu algısıdır (Resim 10, 11, 12). Bu algının oluşturulma amacının, toplumun dindar kesimlerinin, özellikle de Katolik İtalyanların savaşa desteğini ve katılımını sağlamak olduğunu söylemek mümkündür. ABD ordusunda II. Dünya Savaşı boyunca 1,5 milyonun üzerinde İtalyan kökenli Amerikalının savaştığını göz önünde bulundurursak - ki bu rakam ordunun %10'una tekabül etmekte- bu algı yönetiminin başarıya ulaştığı bir gerçektir (Marton, 2016: 148).

* “Düşman Bu” (This Is The Enemy) 1942 - U. S. Office of War Information, <https://artifactsjournal.missouri.edu/wp-content/uploads/sites/18/2013/06/Hannah-Miles-Figure-1.jpg> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

** “Onu Durdur ve Bu İş Bitsin” (Stop Him and The Job’s Done) 1942 - Harry Morse Meyers, <https://www.hakes.com/Image/MediumRes/222830/1/image.jpg> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

*** “Bu adam sizin dostunuz - Çinli - Özgürlük için Savaşıyor” (This Man Is Your Friend - Chinese - He Fights For Freedom) 1942 - U. S. Office of Facts and Figures, <https://qph.fs.quoracdn.net/main-qimg-9fc15f10b1f014af450f13899a0657d4.webp> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

Resim 10: Düşman Bu* **Resim 11: Bunu önlemek için mücadele ediyoruz**** **Resim 12: Din Özgürlüğünü Savunun*****

I. Dünya Savaşı ile cephe kavramının genişlediğini, toplumların da savaşın bir unsuru haline geldiği ifade edilmişti. II. Dünya Savaşı'nda erkeklerin silah altına alınması ile birlikte, iş gücünde büyük bir kayıp yaşanmıştır. Öncelikli olarak Amerikan savaş sanayisinin iş gücünü ikame edebilmesi için kadınların çalışma hayatına katılımını teşvik etmek amacıyla "Yapabiliriz!" (We Can Do It!) sloganıyla posterler hazırlandı (Resim 13) (Kimble, Olson, 2006). Daha sonrasında "erkek işi" diye görülen ağır sanayi sektörlerinde ve en nihayetinde ordunun personel ihtiyaçları için de kadınların katılımını teşvik edici kampanyalar düzenlendi (Resim 14 ve 15). Bütün bunlar, günümüz toplumda kadının iş gücünde yer almasını destekleyen çalışmalar

* "Düşman Bu" (This Is The Enemy) 1943 - Barbara J. Marks, https://images.collection.cooperhewitt.org/93574_6fa1459b46bbe3bd_b.jpg (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

** "Bunu önlemek için mücadele ediyoruz" (We're Fighting to Prevent This) 1943 - Chester Raymond Miller, <https://www.archives.gov/files/19-0095M.jpg> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

*** "Din Özgürlüğünü Savunun" (Defienda Su Libertad Religiosa - Defend the Right of Religious Freedom) 1940 - Leon Helguera, <https://cdn10.picryl.com/photo/1945/12/31/defienda-su-libertad-religiosa-defend-the-right-of-religious-freedom-theme-bdc488-1600.jpg> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

*Güvenlikleştirme Aracı Olarak Propaganda ve Algı Yönetimi:
II. Dünya Savaşı'nda Afiş ve Posterler*

olarak algılanmaktadır. Ancak işin gerçeğine bakıldığında da aslında hepsinin günün şartlarına göre şekillenen ve temelinde kadın iş gücüne duyulan ihtiyaçtan kaynakladığı görülebilmektedir.

Resim 13: Yapabiliriz! * **Resim 14:** Ardında Bıraktığı Kız Hala Arkasında** **Resim 15:** İyi İş Kız Kardeşim***

Nazi Almanyası için düşman tanımı çok açık ve netti. Nazilerin gözündeki bu düşman, bütün dünyayı finansal anlamda sömüren ve zenginliği elinde tutan, aynı zamanda Amerika Birleşik Devletleri, Birleşik Krallık ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin de aralarında bulunduğu devletleri geri planda yöneterek tüm dünyadaki kötülüklerin ve her şeyin suçlusu Yahudilerdi (Resim 16 ve 17). 1920'de kurulan ve 1929 Büyük Buhran'a kadar siyasette söz sahibi

* "Yapabiliriz!" (We Can Do It!) 1943 - J. Howard Miller, <https://qph.fs.quoracdn.net/main-qimg-5e197310475e21df4e84c4a9e918c29e> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

** "Ardında Bıraktığı Kız Hala Arkasında - O bir Silah Fabrikası İşçisi" ("The girl he left behind" is still behind him - She's a WOW - Woman Ordnance Worker) 1943 - Adolph Treidler, <https://qph.fs.quoracdn.net/main-qimg-b68be339d0b9c43736ac3e8ec9980108.webp> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

*** "İyi İş Kız Kardeşim. Senin Erkek İşi Yapabileceğini Hiç Düşünmemiştik! Amerikalı Kadınlar Testi Geçti!" ("Good Work, Sister. We Never Figured You Could Do a Man-size Job!" America's Women Have Met The Test!) 1944 - Frederick Little Packer, <https://qph.fs.quoracdn.net/main-qimg-88ec27d2a4abebeaa921e4c1a34e3c1> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

olamayan Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi ve o dönem ki lideri Adolf Hitler'in nasyonal sosyalizmin doktrini niteliğindeki Kavgam (Mein Kampf) kitabı, Hitler'in iktidara gelişiyle birlikte Almanya'nın ulusal güvenlik ve askeri stratejilerinin doğrudan temelini oluşturmuştur.

Resim 16: Düşmanın Arkasında Yahudi Var*

Resim 17: Savaş için kim suçlanacak!**

830

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

Hitler iktidara gelişiyle birlikte önce Avrupa'ya ve en nihayetinde dünyaya hükmedecek güçlü bir ordu kurulması için çalışmalar başlattı. Çünkü Hitler, I. Dünya Savaşı'nın Almanya açısından kabul edilemez bir siyasi ve ekonomik sonuç ortaya çıkardığını düşünüyordu ve bu durumu değiştirmek için II. Dünya Savaşı'nı başlatmaktan çekinmedi. Alman toplumunun savaşa ikna edilmesi amacıyla Halkı Aydınlatma ve Propaganda Bakanlığı'nı kurdu. Bu bakanlığın kurulduğu günden kapandığı güne kadar bakanlığını da Joseph Goebbels yapmıştır (Ascheid, 2003: 14).

* "Düşmanın Arkasında Yahudi Var" (Hinter den Feindmächten: der Jude) 1944 - Bruno Hanich, <https://www.emuseum.ch/internal/media/dispatcher/61959/preview> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

** "Savaş için kim suçlanacak!" (Der ist schuld am Kriege!) 1943 - Hans Schweitzer, <https://i.pinimg.com/originals/4e/7e/35/4e7e35295a061fa1cb48cb03552604f7.jpg> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

*Güvenlikleştirme Aracı Olarak Propaganda ve Algı Yönetimi:
II. Dünya Savaşı'nda Afiş ve Posterler*

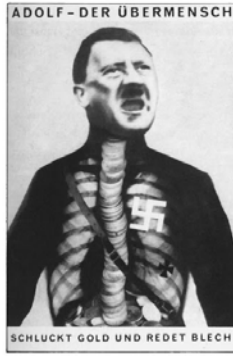
Henüz savaşın başlamadığı ve Nazilerin yükseliş evresinde olduğu bu dönemde, iç siyasette Nazi karşıtı muhalif hareket, medya aracılığı ile yüksek perdeden Hitler'i ve destekçilerini eleştirmekteydi. Siyasette Almanya Komünist Partisi (Kommunistische Partei Deutschlands-KPD) ve basında en sert eleştirileri yapan Resimli İşçi Gazetesi (Arbeiter Illustrierte Zeitung - AIZ), Hitler karşıtı hareketin en önemli unsurlarıydı. Aynı zamanda KPD üyesi olan ve AIZ'nin politik fotomontajlarını düzenleyen Alman görsel sanatçı John Heartfield, komünist propagandanın yanı sıra Nazi karşıtı ve antifaşist fotomontajları ile ünlenmişti. Doğum adı Helmut Herzfeld olan John Heartfield, Birinci Dünya Savaşı sırasında Almanya'da oluşan İngiliz karşıtlığını protesto etmek amacıyla Alman ismini, İngilizceleştirmiştir (Kriebel, 2009: 59).

1932 seçimlerinden sonra John Heartfield'in AIZ için oluşturduğu "Üst İnsan Adolf, Altın Yutar Boş Konuşur" adını taşıyan fotomontaj, Nazi tehlikesine ve Hitler'e karşı kitleleri uyarmada dikkat çekici bir etkiye sahipti. Öyle ki afişi gören ve önünde toplanan karşıt gruplar arasında arbede yaşanmıştır. Nazi taraftarları afişleri yırtarken, karşıtları onları engellemeye çalışmıştır. Bir süre sonra afişlerin önünde komünistler nöbet tutmaya başladılar (Taylor, 2006: 157). Bu çalışmasında John Heartfield, yemek borusundan karın boşluğuna kadar dolu altın paraları ve kalp yerine gamalı hacı vurgulayarak tehlikeli konuşmacının (Hitler'in) röntgenini çekmektedir (Resim 18). Bir başka çalışması olan "Hitler Selamının Anlamı: Küçük Adam Bol Bahşiş İstiyor" adlı fotomontajda, Hitler'in Nazi selamıyla verdiği "Ardımda milyonlar var!" sözünü son derece dâhiyane bir üslupla, Hitler'in seçim desteğinin kaynağını göstererek, elini arkaya uzattığı ve cüsseli bir kapitalisten milyonları aldığı haliyle gösterilir (Resim 19) (Kriebel,2009: 73). John Heartfield, Çekoslovakya'da sürgünde olduğu zamanlara denk gelen 1936 tarihli "Korkmayın - O Bir Vejetaryen" isimli çalışmasında, Hitler'in bıçaklarını bileyerek bir Fransız horozunu kesmeye hazırlandığı anı gösterir ve Hitler'in vejetaryenliği ile de ironik biçimde alay eder (Resim 20). Avrupa'da yaklaşan savaşa yönelik uyarıcı nitelikteki bu afiş, aynı zamanda Avrupa özelinde Fransa'nın yaklaşan bu tehlikeye karşı tepkisizliğini de eleştirir.

831

IJSl 13/2
Aralık
December
2020

Resim 18: Üst İnsan
Adolf, Altn
Yutup Boş
Konuşuyor*

Resim 19: Hitler
Selamının
Anlamı:
Küçük Adam
Bol Bahşış
İstiyor**

Resim 20: Korkmayın-
O bir
Vejetaryen***

İktidardaki yerini sağlamlaştıran ve muhaliflerini saf dışı bırakarak iç siyasette önünde engel kalmayan Nazi hükümetinin, Alman halkını savaşa hazırlamak ve topluma özgüven kazandırmak adına “üstün ırk” propagandası vurgulanmıştır. Buna göre Almanlar üstün Aryan ırkın temsilcileriydi. Bu üstünlük genç, güçlü ve dinamik ordu imajı ile pekiştirilmek istenmiştir. Dönemin askeri posterlerine bakıldığında genç, güçlü, keskin yüz hatlarına sahip, sarışın ve mavi gözlü fenotipte askerler yer almaktadır (Resim 21, 22, 23). Bu posterlerde “güç” ve “mükemmellik” kavramları vurgulanırken, çoğunlukla

* "Üst İnsan Adolf, Altn Yutup Boş Konuşuyor" (Adolf, der Übermensch, Schluckt Gold und Redet Blech). 1932 - John Heartfield, AIZ, <http://www.getty.edu/art/exhibitions/heartfield/> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

** "Hitler Selamının Anlamı: Küçük Adam Bol Bahşış İstiyor" (Der Sinn Des Hitlergrusses: Kleiner Mann bittet um grosse Gaben) 1932 - John Heartfield, AIZ, <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/265672> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

*** "Korkmayın - O bir Vejetaryen" (Nur Keine Angst - Er Ist Vegetarier) 1936 - John Heartfield, Prag, (Herzfelde, 1971, r. 206).

*Güvenlikleştirme Aracı Olarak Propaganda ve Algı Yönetimi:
II. Dünya Savaşı'nda Afiş ve Posterler*

erkek figürler kullanılmıştır. ABD ve SSCB'nin aksine, Nazi savaş propagandalarında "kadının gücü" vurgusuna çok az yer verilmiştir.

Resim 21: Tanklar
Silahınız! *

Resim 22: Hepimiz
yardım
ediyoruz! **

Resim 23: Hitler
Gençliğinden
Ordu
Subaylığına -
Senin
Yolun! ***

833

IJSl 13/2
Aralık
December
2020

Alman toplumu üzerinde oluşturulan bir diğer önemli algı ise güçlü liderlik profili idi. Führer ve İmparatorluk Şansölyesi unvanlarını birlikte taşıyan Adolf Hitler, şahsı ve kişiliği üzerinden tüm Alman halkının doğal lideri ve kurtarıcısı olarak lanse ediliyordu (Resim 24). Bu durum Hitler'in kişiliği ile birleştiğinde Alman halkı ve özellikle de Alman gençliği için Hitler'i rol model konumuna getiriyordu

* "Tanklar Silahınız!" (Panzer Deine Waffe!), https://images-na.ssl-images-amazon.com/images/I/51Ji4lhTj-L._AC_.jpg (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

** "Hepimiz yardım ediyoruz! Hitler Gençliğinin Savaş Gayreti" (Wir Alle Helfen Mit! Kriegseinsatz der Hitlerjugend), <https://qph.fs.quoracdn.net/main-qimg-6e98f7b5d89d88fc2f6378f68ef7d862> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

*** "Hitler Gençliğinden Ordu Subaylığına - Senin Yolun!" (Vom Hitlerjungen zum Offizier des Heeres - Dein Weg!) 1943 - O.K.H., Heerespersonalamt, <https://qph.fs.quoracdn.net/main-qimg-93ee5dcab0bc56395dac31e3c5c65fd3> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

(Resim 25). Bu sayede Hitler toplum üzerinde derin bir kontrol mekanizması elde ediyordu.

Resim 24: Almanya Çok Yaşa!*

Resim 25: Gençlik, lidere hizmet ediyor**

834

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

Nazilerin bir diğer oluşturmaya çalıştığı algı ise ABD ve SSCB'nin Avrupa toplumuna karşı işgalci ve saldırgan bir tutum içinde olduğu algısıydı. Özellikle ABD'nin Avrupa kıtası dışından gelerek "ucube" kültürünü zorla dayattığı ve Avrupa kültürünü yok etmeye çalıştığı vurgulanmaktaydı (Resim 26). Bununla birlikte Avrupa'nın doğusundan yükselen "Kızıl Ordu" tehdidine karşı bütün Avrupa'nın tehlikede olduğu vurgulanırken, Bolşeviklerin "din düşmanı" olduğu algısı Avrupa toplumuna lanse edilmek istenmişti (Resim 27).

* "Almanya Çok Yaşa!" (Es Lebe Deutschland!) 1935 - K. Stauber, <http://www.merlinprints.com.au/assets/full/prop02.jpg?20200714030724> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

** "Gençlik, lidere hizmet ediyor - Hitler Gençliği'ndeki on yaşındakilerin hepsi" (Jugend dient dem Führer--Alle Zehnjährigen in die HJ) 1939 - Hein Neuner, https://www.dhm.de/fileadmin/medien/lemo/images/628_1.jpg (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

*Güvenlikleştirme Aracı Olarak Propaganda ve Algı Yönetimi:
II. Dünya Savaşı'nda Afiş ve Posterler*

Resim 26: Kültürel Terör. ABD*

Resim 27: Bolşevizme karşı savaşta gönüllü Flaman Lejyonu**

Savaşın başından itibaren SSCB için de bir Nazi tehdidi söz konusuydu. Nazilerin acımasız, vahşi bir kurt olarak tasvir edilirken (Resim 28), Sovyet toplumuna bu kurdun koyun postuna saklanacak kadar da sinsi olduğu uyarısı yapılmaktaydı (Resim 29). Dönemin afişlerinde toplumun düşmana karşı tetikte olması ve her an savaşa hazır olması telkin edilmekteydi.

* "Kültürel Terör. ABD, Avrupa'yı kültürel kıyametten kurtarmak istiyor. Ne hakla?" (Kultur-Terror. USA vil redde Europas kultur fra undergang. Med hvilken rett?), <https://billedarsenalet.files.wordpress.com/2013/02/kultterr.jpg> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

** "Bolşevizme karşı savaşta gönüllü Flaman Lejyonu ile Avrupa görevi devraldı." (Europa is aangetreden! Met het vrijwilligerslegioen vlaanderen in den Strijd tegen het Bolsjewisme.), https://art-zoo.com/affiche/files/2017/06/10153080_708807315828976_9096799292472791076_n.jpg (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

Resim 28: Faşizme Ölüm*

Resim 29: Düşman Sinsidir - Tetikte Olun!**

836

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

Savaşın Sovyetler açısından gerekçesi, haklı “vatan savunması” olarak tanımlanmıştır. Ancak dönemin Sovyetler lideri Josef Stalin’in vasıfları, Nazi Almanyası’ndaki Hitler’in konumundan farksızdı. “Vatan İçin, Stalin İçin” sloganı ile hazırlanan posterler bu durumun en somut örneğidir (Resim 30). Dönemin afişlerinde Rusların atalarının izinden gittiği (Resim 31), 1812’de Rusya’yı işgal etmeye çalışan ancak başarısız olan Napolyon Bonapart gibi, “Küçük Napolyon” Hitler’in de aynı akıbeti yaşayacağı tasvir edilmiştir (Resim 32).

* “Faşizme Ölüm” 1941, <https://opt-1333737.ssl.1c-bitrix-cdn.ru/upload/iblock/0fc/0fcd40289a7633f7c3992533ed3c552d.jpg?1562262526518408> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

** “Düşman Sinsidir - Tetikte Olun!”, <https://qph.fs.quoracdn.net/main-qimg-970935e64d354f3116233318759b6f58.webp> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

*Güvenlikleştirme Aracı Olarak Propaganda ve Algı Yönetimi:
II. Dünya Savaşı'nda Afiş ve Posterler*

Resim 30: Vatan İçin, Stalin İçin* **Resim 31:** Muhteşem savaşıyoruz, şiddetle süngülüyoruz** **Resim 32:** Napolyon Yenildi. Aynı Şey Kibirli Hitler'e de Olacak!***

Sovyetlerin savaşa karşı toplum içinde destek kazanmak için oluşturdukları algı özellikle “çocukların ölümü” ve aileleri köleleşmesi üzerine kuruluydu. (Resim 33, 34, 35, 36). Burada ailelerin savaşa katılım için gerekli fedakârlıkları yapmadıkları takdirde yaşayacakları kötü senaryolar tasvir edilmiştir (Resim 37). Buna karşın Kızıl Ordu'nun işgalci Nazilere karşı koyabilecek ve onları durdurabilecek tek güç olduğu vurgulanmıştır (Resim 38).

837

IJSl 13/2
Aralık
December
2020

* “Vatan İçin, Stalin İçin”, <https://qph.fs.quoracdn.net/main-qimg-fc3c988ad9a005951fec33ff8acbe12e.webp> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

** “Muhteşem savaşıyoruz, şiddetle süngülüyoruz - Suvorov'un torunları, Chapaev'in çocukları. Arka planda Rus askeri liderlerine ilham veren: Alexander Nevsky, Alexander Suvorov ve Vasily Ivanovich Chapaev” 1941 - Kukryniksy, <https://qph.fs.quoracdn.net/main-qimg-a63e7586d8fa65802fb06be8707da35d.webp> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

*** “Napolyon Yenildi. Aynı Şey Kibirli Hitler'e de Olacak!” 1941 - Kukryniksy, <https://qph.fs.quoracdn.net/main-qimg-6dbff333e0eb1be2a6aa69997a877970.webp> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

Resim 33: Karısının onuru için, çocukların hayatı için*

Resim 34: Kurtar Bizi Kızıl Asker!**

Resim 35: Kızıl Ordu Askeri! Sevdiklerinizi Hitler'in askerleri tarafından aşağılanmaya ve onursuz düşürülmeye bırakmayacaksınız.***

* "Karısının onuru için, çocukların hayatı için, Memleketinin mutluluğu için, Tarlalarımız ve çayırlarımız için İstilacı düşmanı öldürün!" 1942 - Leonid Golovanov, <https://qph.fs.quoracdn.net/main-qimg-8bff39b8a177289d0604c18e4b927c9f.webp> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

** "Kurtar Bizi Kızıl Asker!" 1943 - Viktor Koretsky, <https://qph.fs.quoracdn.net/main-qimg-1d398032ba6bc2c4a03e894f693bdcdf.webp> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

*** "Kızıl Ordu Askeri! Sevdiklerinizi Hitler'in askerleri tarafından aşağılanmaya ve onursuz düşürülmeye terk etmeyeceksiniz.", <https://qph.fs.quoracdn.net/main-qimg-97a75f7fcda77c6e09d4139876488391.webp> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

*Güvenlikleştirme Aracı Olarak Propaganda ve Algı Yönetimi:
II. Dünya Savaşı'nda Afiş ve Posterler*

Resim 36: Bizi Özgür Bırakın! * **Resim 37:** İntikam! ** **Resim 38:**

Çocuklarımızın katillerini merhamet göstermeden yok edeceğiz! ***

Dünya Savaşı'nda taraf olan ülkelerinin askere çağrı ve seferberlik ilanlarında genellikle erkek ve askeri figürler dikkat çekmektedir. SSCB'de ise bu çağrıyı yapan, adı Rusya Ana (Mother Russia) olan sivil bir kadındır. (Resim 39). Yine aynı şekilde Sovyetler'de kadınların doğrudan savaşın bir parçası haline gelmeleri desteklenmektedir (Resim 40). "Faşizm kadınların düşmanıdır" sloganı ile hazırlanan posterler bu amaca hizmet etmektedir (Resim 41). ABD'deki duruma benzer şekilde Sovyetler'de de kadının iş gücü olarak sanayide ve orduda yer alması teşvik edilmektedir (Resim 42, 43, 44).

* "Bizi Özgür Bırakın!", <https://qph.fs.quoracdn.net/main-qimg-b0fcfa3229cbd8791a456ae266e7e191.webp> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

** "İntikam!" 1942 - Dementii Shmarinov, <https://qph.fs.quoracdn.net/main-qimg-052829b8d7204913453034e7eec2be3c.webp> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

*** "Çocuklarımızın katillerini merhamet göstermeden yok edeceğiz!" 1942 - Averin Vsevolod Grigorievich, <https://qph.fs.quoracdn.net/main-qimg-6a0c93885c28fe11c38b7516678fc8c9.webp> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

Resim 39: Anavatan
Seni
Çağırıyor*

Resim 40: Partizanlar,
merhamet
etmeden
intikam alın! **

Resim 41: Faşizm,
kadınların en
büyük
düşmanıdır.
Hep birlikte
düşmanla
savaşmaya! ***

840

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

* "Anavatan Seni Çağırıyor" 1941 - Irakli Moiseevich Toyidze, <https://qph.fs.quoracdn.net/main-qimg-18175d56807044fd6047c41413ba2aac.webp> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

** "Partizanlar, merhamet etmeden intikam alın!" 1942 - Tatyana Alekseevna Eremina, <https://qph.fs.quoracdn.net/main-qimg-e18b79dc22628892c81e84952fbb8614.webp> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

*** "Faşizm, kadınların en büyük düşmanıdır. Hep birlikte düşmanla savaşmaya!" 1941 - Nina Vatolina, <https://qph.fs.quoracdn.net/main-qimg-8fdb7b47e1674dfa2066db64fc92489a.webp> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

*Güvenlikleştirme Aracı Olarak Propaganda ve Algı Yönetimi:
II. Dünya Savaşı'nda Afiş ve Posterler*

Resim 42: Senin Yerini Alacağız!*
Resim 43: Zafer! Savaşan Arkadaşlarım ıza**
Resim 44: Her şey zafer için! Sovyet kadından orduya***

841

IJSl 13/2
Aralık
December
2020

Naziler'in Rusya'yı işgal süreci başarısızlığa uğramaya başlayınca, Sovyetlerin karşı propaganda faaliyetleri de hız kazanmıştır. Özellikle Naziler'in Propaganda Bakanı Joseph Goebbels özelinde ciddi bir karalama ve küçük düşürme propagandası başlamıştır. Hitler'in "yalan silahı" olarak tasvir edilen Goebbels'in (Resim 45), Rusya'nın işgali hakkında yaptığı bütün yayınların aldatmacadan ibaret olduğu (Resim 46), Savaş'ın Sovyetler'in lehine gelişmelerle devam ettiği (Resim 47) ve bunun Alman toplumundan gizlendiği belirtilmiştir (Resim 48). Sovyetler'in lehine gelişen bu olumlu havanın akabinde, savaşın başında büyük bir tehdit olarak görülen "vahşi ve acımasız" kurdun altında aslında zavallı ve çaresiz bir Hitler figürü olduğu ortaya çıkmıştır (Resim 49). Bu da Sovyetlerin savaşın sonuna doğru

* "Senin Yerini Alacağız!" 1941 - Vladimir Aleksandrovich Serov, <https://qph.fs.quoracdn.net/main-qimg-aac55a7f3c1689005a9cf06faa5c7d0f.webp> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

** "Zafer! Savaşan Arkadaşlarımıza.", <https://qph.fs.quoracdn.net/main-qimg-b61e2c5560321a234322b9ea16e37266.webp> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

*** "Her şey zafer için! Sovyet kadından orduya.", <https://qph.fs.quoracdn.net/main-qimg-4f1b24767ea606e61c5bcc5ddfa8bad3.webp> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

kazandığı özgüveni kendi toplumuna ve uluslararası kamuoyuna sunma gayretini beraberinde getirmiş ve dönemin posterlerine yansımıştır (Resim 50).

Resim 45: Yalan Makinesi*

Resim 46: Atlantik Duvarı**

Resim 47: Goebbels ağır kayıpları nasıl açıklayacağını bilmiyor***

* "Yalan Makinesi", <https://qph.fs.quoracdn.net/main-qimg-3dacf49c6ffacef2d6e37765a12a5eda.webp> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

** "Atlantik Duvarı", <https://qph.fs.quoracdn.net/main-qimg-73107ed9807e76390383d3604ca9701f.webp> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

*** "Goebbels ağır kayıpları nasıl açıklayacağını bilmiyor.", <https://qph.fs.quoracdn.net/main-qimg-3698004ffc30440768668d9add8a36f7.webp> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

*Güvenlikleştirme Aracı Olarak Propaganda ve Algı Yönetimi:
II. Dünya Savaşı'nda Afiş ve Posterler*

Resim 48: Himmler'in "Yurt Muhafızları"^{**}
Resim 49: Zamanı Geliyor. Alman Ahtapotu Amansız Cezalardan Kaçamayacak^{**}
Resim 50: Nazi Yılanına Ölüm!^{***}

843

IJSl 13/2
Aralık
December
2020

Soğuk Savaş tabiri, II. Dünya Savaşı sonrası dönem için kullanılan bir tabir olsa da, henüz savaşın devam ettiği ve ABD, Birleşik Krallık ve SSCB'nin müttefik oldukları dönemde dahi Sovyetler kendini posterlerin sağında ve tek başına konumlandırırken, diğer müttefiklerini karşı tarafta ve bir arada göstermiştir (Resim 51 ve 52). Benzer konumlandırmaları diğer müttefik devletlerin posterlerinde de görmek mümkündür (Resim 53). Her ne kadar müttefik devletler aynı

* "Himmler'in "Yurt Muhafızları". Sürünen ve uçan herkes hoş geldiniz... Alman İmparatorluğu'nun en güçlü mucize silahı kullanılacak: Yurt Muhafızları." (Himmlers "Volkssturm". "Heraus denn, was da kreucht und fleucht...". "Die mächtigste Wunderwaffe des Deutschen Reichs wird eingesetzt werden: der Volkssturm."), 1940? - Kukryniksy, <https://qph.fs.quoracdn.net/main-qimg-4d50bbae3aa9248268b16b40bf1cb082.webp> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

** "Zamanı Geliyor. Alman Ahtapotu Amansız Cezalardan Kaçamayacak. Canavar Her Yerinden Darbe Alacak.", <https://qph.fs.quoracdn.net/main-qimg-7d86f59af68be38ff23128206aa9bdce.webp> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

*** "Nazi Yılanına Ölüm!", <https://qph.fs.quoracdn.net/main-qimg-179978e3b2a54948d01689187a7ee935.webp> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

amaç doğrultusunda birlikte hareket ediyormuş görünseler de, savaşın içinde dahi doğu-batı rekabetinin “Soğuk Savaş” dönemi esintileri gözlemlenebilmektedir.

Resim 51: Avrupa
Özgür
Olacak! ^{3*}

Resim 52: Düşmanın
Tüm Kaçış
Yollarını
Kestik**

Resim 53: Çekiç ve Örs
Arasında^{4***}

844

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

“Üzerinde güneş batmayan” imparatorluğu kuran Birleşik Krallık, savaşın sadece Britanya adasından ibaret olmaması sebebiyle, Birleşik Krallığa bağlı dominyonların ve sömürge altındaki kraliyet kolonilerinin askeri güce katkı sunmasını beklemekteydi (Resim 54 ve 55). “Hep birlikte” (Together) sloganı ile hazırlanan posterde Afrikalı, Hindistanlı, Yeni Zelandalı, Avustralyalı, Kanadalı ve Britanyalı askerler Birleşik Krallık bayrağı altında tasvir edilmiştir (Resim 56).

* “Avrupa Özgür Olacak!”, <https://qph.fs.quoracdn.net/main-qimg-dc02d52259a2ded57ce2590228cce22d.webp> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

** “Düşmanın Tüm Kaçış Yollarını Kestik”, <https://qph.fs.quoracdn.net/main-qimg-54e03e05fe4785b7eec16c5ad7b63b36.webp> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

*** “Çekiç ve Örs Arasında” 1944 - Jean Carlu, https://www.galerie123.com/media/ai/1/entre-le-marteau-et-lenclume-36396-avant-garde-affiche-ancienne.jpg.960x0_q85_upscale.jpg (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

*Güvenlikleştirme Aracı Olarak Propaganda ve Algı Yönetimi:
II. Dünya Savaşı'nda Afiş ve Posterler*

Resim 54: Hadi
Kanada
Gidelim!^{5*}

Resim 55: Onları
Orada Yen!
Hadi
Kanada!^{**}

Resim 56: Birlikte^{6***}

Japon İmparatorluğu'nun savaşın başında Pasifik Okyanusu, Çin ve Doğu Asya üzerinde hâkimiyet kurması Japon toplumu açısından özgüven yaşatmıştı. Özellikle Pearl Harbor baskını sonrası oluşan Japon egemenliği posterlere yansımıştı (Resim 57 ve 58). Ancak Japonlar'ın bu dönemdeki antipropaganda faaliyetleri daha aktiftir. Özellikle İngiliz kolonileri ve dominyonları üzerinde bu yöntemi sürdürmüşlerdir. Hindistan üzerinden Birleşik Krallığa, Yeni Zelanda ve Avusturalya üzerinden de müttefik ülke olan ABD'ye karşı antipropaganda yürütülerek, buradaki toplumların savaş karşıtlığını artırmak ve düşman ordularının savaş direncini kırmak amaçlanmıştır (Resim 59, 60, 61, 62).

* "Hadi Kanada Gidelim!" (Let's Go...Canada!) 1942 - Henry Eveleigh. <https://digitalcollections.hclib.org/digital/api/singleitem/image/p17208coll3/1313/default.jpg?highlightTerms=> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

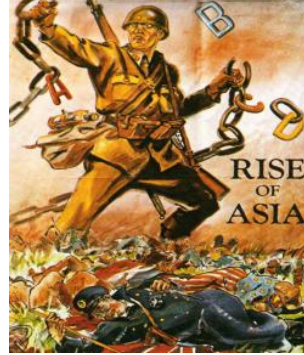
** "Onları Orada Yen! Hadi Kanada!" (Lick Them overthere! Come On Canada!) 1942 - , Joseph T. Thorson, <https://digitalcollections.hclib.org/digital/api/singleitem/image/p17208coll3/1522/default.jpg> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

*** "Birlikte" (Together), (Commonwealth ülkelerinden bir grup asker birlikte yürüyor. Sırasıyla yukarıdan aşağıya; Doğu Afrika, Güney Afrika, Kanada, Hindistan, Yeni Zelanda, Avustralya, İngiltere.) <https://qph.fs.quoracdn.net/main-qimg-d5cc07045b438ac078ba6b1313067635.webp> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

Resim 57: Bir Japon Samuray, savaş gemilerini batırırken^{7*}

Resim 58: Asya'nın Yükselişi^{**}

846

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

* (Bir Japon Samuray, Singapur'un kuzeyinde Güney Çin Denizi açıklarında H.M.S. Repulse ve H.M.S. Galler Prensi savaş gemilerini batırırken, arka planda Alman, İtalyan ve Japon bayrakları dalgalanmaktadır.) - 10 Aralık 1941, <http://www.psywarrior.com/japsamurai.jpg> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

** "Asya'nın Yükselişi" (1943 tarihli bu Japon broşüründe, Asya'nın lideri olarak rolünü ilan eden Japonya, Avrupa egemenliğinin ve işgalinin zincirlerini kırıyor.), <http://www.psywarrior.com/RiseofAsiaLeaf.jpg> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

**Güvenlikleştirme Aracı Olarak Propaganda ve Algı Yönetimi:
II. Dünya Savaşı'nda Afiş ve Posterler**

Resim 59: Ölüme Giden Askerler^{8*} Resim 60: Araçta Yer Yok!^{}**

Resim 61: Avustralya çığlık atıyor^{9*}

Resim 62: Avustralyalılar değerli kanlarını dökerken^{}**

“Avrupa’nın küçük müttefiki” olan Fransa daha savaşın ilk yılında Alman işgaline uğramıştı. Bunun üzerine Fransız General Charles de

* “Ölüme Giden Askerler: Şimdi değilse bir daha ne zaman intikam alma fırsatını yakalayacaksın? Unutma İngilizler, Hintlileri topun ağzına bağladıktan sonra havaya uçurmaya denerler.” (<http://www.psywarrior.com/JPIndia07.jpg>) (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

** “Araçta Yer Yok!” (Japonlardan kaçmaya çalışan farklı ülkelerden Avrupalı askerlerle dolu bir kamyonu, bir grup Hintli asker alınmayarak müttefikleri tarafından ölüme terk ediliyorlar.) (<http://www.psywarrior.com/JPIndia04.jpg>) (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

* “Avustralya çığlık atıyor. Avustralyalı: Bu çığlık da neydi. Bir şey mi oldu? Amerikalı: Şşt..Şşt..Sessiz kızım, sakın ol. Bir sonraki zayıf listesinde olacak. Endişe etme.”, <http://www.psywarrior.com/AustraliaScreams.jpg> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

** “Avustralyalılar değerli kanlarını dökerken, Kocamış Roosevelt çıkarlarının planladığı gibi gittiğini anlar.”, <http://www.psywarrior.com/RooseveltOldMan.jpg> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

Gaulle önderliğinde İngilizlerin yardımıyla 23 Haziran 1940 tarihinde Özgür Fransa Hareketi kuruldu (Cole, 2017: 13-14). Fransız bayrağının üzerine direnişin sembolü olarak Lorraine haçı konulmuştur (Resim 63). Fransız toplumunun milli ve dini duygularına yönelik oluşturulan bu algı, toplum tarafından benimsenmiş ve “Özgür Fransa” fikrinin sembolü olmuştur (Resim 64).

Resim 63: Özgürlük, Eşitlik,
Kardeşlik. Sonsuza Dek
Fransa^{10*}

Resim 64: Özgürlük**

848

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

SONUÇ

Günümüzden 2500 yıl önce yaşamış olan Sun Tzu, savaşın şaşırta macaya ve aldatma macaya dayandığı ile ilgili sözleriyle binlerce yılı aşan bir gerçekliği ifade etmekle birlikte, düşünmemiz ve sorgulamamız gereken büyük bir kapı aralamaktadır. Şayet bu kapıdan içeri girilebilseydi tarihte yaşanmış büyük savaşların ve büyük olayların ardındaki gerçek net bir şekilde görülebilirdi. II. Dünya Savaşı öncesi ve savaş döneminde yaşanan propaganda ve algı

* “Özgürlük, Eşitlik, Kardeşlik. Sonsuza Dek Fransa. Amerika’daki Özgür Fransa Hareketi.” 1943 - Jean Carlu, <https://i.pinimg.com/originals/8f/93/d6/8f93d6742358bc30ef9b879c917afa2c.jpg> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

** “Özgürlük - Geçici Franca Hükümeti Genel Bilgi Sekreterliği” 1944 - Henri Biais, <https://i.pinimg.com/originals/61/75/cc/6175ccda2a4ffec4226402b1076ed8d.jpg> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

*Güvenlikleştirme Aracı Olarak Propaganda ve Algı Yönetimi:
II. Dünya Savaşı'nda Afiş ve Posterler*

yönetimi faaliyetlerinin incelenmesi bu günün olaylarının da arka planı olabileceği gerçeğinin zihinlerde canlı kalmasını sağlayacaktır.

Savaşın sadece savaş meydanları içinde kaldığı çağlarda, askeri psikoloji unsurları çoğunlukla orduları ve askerleri etkilemekteydi. Ancak I. Dünya Savaşı ile birlikte cepheler sivil unsurları da içine alacak şekilde genişledi. Sivil kayıpların askeri kayıplara eşit olduğu I. Dünya Savaşı'ndan sonra neredeyse bütün savaşlarda sivil kayıplar, askeri kayıpların önüne geçmiştir. Cephe kavramının sınırlarının genişlemesiyle, sivil toplumu da içine alan yeni bir psikoloji alanı ortaya çıkmıştır. Böylece, toplumlar savaşın birer unsuru haline geldi. Bu yüzden savaşın toplumlar tarafından nasıl görüldüğü ve algılandığı, devlet yöneticilerinin ve bilim insanlarının yanıt bulması gereken bir soru olarak ortaya çıkarmıştır. 20. yüzyılın başlarından günümüze dek bu algının yönetilmesi ve yönlendirilmesi için medya araçları ve propaganda faaliyetleri psikolojik harbin birer silahu olarak kullanılmıştır.

I. Dünya Savaşı'na girmek için hazırlık yapan Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Woodrow Wilson'un toplumun desteğini almak için kurduğu komitede yer alan Edward Bernays, psikolojik manipülasyon içeren propaganda faaliyetlerini olumsuz anlamından kurtarmak amacıyla "propaganda" yerine "halkla ilişkiler" kavramını kullanmıştır. Böylece hiçbir olumsuz önyargı ile karşılaşmadan insanların aklı ve kalbi kontrol edilmek istenmiştir. Nazi Almanyası Halkı Aydınlatma ve Propaganda Bakanı Joseph Goebbels tarafından yürütülen faaliyetler, propagandanın hem negatif algılanmasına hem de usul ve esaslarının oluşmasına katkı sağlamıştır. II. Dünya Savaşı ile daha çok anılan propagandanın olumsuz anlamından kurtulmak adına kavramsal çerçevesi oluşturulan "algı yönetimi", günümüzde daha yaygın olarak kullanılmaktadır.

20. yüzyıldaki Dünya Savaşları ve Soğuk Savaş dönemi uluslararası ilişkilerini büyük oranda realist paradigma şekillenmiş, devletler ve ittifaklar karşı tarafı zayıflatmak ve uluslararası meşruiyet kazanmak için propaganda faaliyetlerine sıklıkla başvurmuşlardır. Bu dönemde ister sıcak ister soğuk olarak tanımlansın, propaganda faaliyetleri savaşın bir unsuru haline gelmiştir. Soğuk Savaşın bitmesi ve küreselleşmenin hız kazanması neoliberal paradigmayı uluslararası ilişkilerde daha etkin hale getirmiştir. Karşılıklı bağımlılığın arttığı bu

dönemde, kriz ve çatışmadan kaynaklı maliyetlere katlanmak istemeyen devletler ve ittifaklar, algı yönetimini kullanarak karşı taraftan istediğini almaya ve uluslararası meşruiyetlerini korumaya çalışmaktadır. Bu dönemde algı yönetimi; siyasi, askeri, ekonomik, ticari, mali, sosyal, toplumsal her alanda kullanılmaya başlanmıştır. II. Dünya Savaşı'nın negatif ve sınırlı propaganda uygulamaları, günümüzde algı yönetimi adı altında insanın olduğu her yerde ve her alanda olumsuz bir anlam taşımadan kullanılmaktadır.

Günümüzde algı yönetimi uygulamalarına belki de en çok negatif anlam yüklenen alan savunma ve güvenlik konularıdır. Soğuk Savaş sonrasında güvenlik konularının çeşitlenmesi, bu yeni risk ve tehditlere karşı aktörlerin olağan yöntemlerle karşılık verememeleri, "güvenikleştirme" olarak kavramsallaştırılan yeni sürecin kullanılması ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Güvenikleştirme sürecinde, karar vericiler veya güvenlik alanında çalışanlar tarafından ifade edilen hususlar risk ve tehdit olarak kabul edilerek, alışlagelmişin dışında mücadele yöntemlerinin uygulanmasının yolu açılmaktadır.

Günümüzde devlet yöneticileri, sahadaki kazanımlarını ulusal ve uluslararası toplum tarafından desteklenir hale getirmedikleri sürece nihai sonuç elde edemeyeceklerinin ve sahadaki üstünlüklerini psikolojik üstünlükleriyle pekiştirmek zorunda olduklarının bilinciyle hareket etmektedir. Bu kapsamda, II. Dünya Savaşı'nda afiş ve posterlerin araç olarak kullanılması ile yürütülen propaganda ve algı yönetimi faaliyetleri bugünün dünyasında da kamuoyu desteği ve meşruiyetin aracı olmuştur. Günümüz dünyasında ise sosyal medya dâhil tüm medya araçları, algı yönetimi vasıtası ile kamuoyu desteğinin kazanılması ve meşruiyetin sağlanması için kullanılabilen, böylece istenen her konu kamuoyu desteği kazanıldığı takdirde güvenikleştirebilmektedir. Çalışmanın amacı kapsamında yapılan incelemede, savaşlarda kullanılan şaşkıncı ve aldatmaca yöntemleri ile propaganda ve algı yönetimi faaliyetleri, kavramsal ve yönetsel anlamda altın çağını II. Dünya Savaşı'nda yakalamasına rağmen, istenilen her alanda insanların duygu ve düşüncelerini yönlendirmenin bir aracı olarak kullanılmaya devam etmektedir.

**Güvenlikleştirme Aracı Olarak Propaganda ve Algı Yönetimi:
II. Dünya Savaşı'nda Afiş ve Posterler**

KAYNAKÇA

Ascheid, Antje (2003). *Hitler's Heroines Stardom and Womanhood in Nazi Cinema*. Temple University Press.

Baysal, Başar; Lüleci, Çağla Lüleci (2015). "Kopenhag Okulu ve Güvenlikleştirme Teorisi". *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 22, 61-96.

Bernays, Edward L (1947). "The Engineering of Consent". *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 250(1), 113-120.

Buzan, Barry; Wæver, Ole; de Wilde, Jaap (1998). *Security: A New Framework for Analysis*. Lynne Rienner Publishers.

Cannon, Keith L. (1999). "The Father of Spin: Edward L. Bernays and the Birth of Public Relations." *Journalism & Mass Communication Educator*, 53(4), 86.

Capozzola, Christopher (2008). *Uncle Sam Wants You: World War I and the Making of the Modern American Citizen*. Oxford University Press on Demand.

Chantler, Paul; Sim, Harris (1997). *Local Radio Journalism*. UK: A Division of the Reed Educational and Professional Publishing Ltd.

Cole, Alistair (2017). *French Politics And Society*. New York: Routledge.

Curtis, Adam (2002). "The Century of The Self (Belgesel)". London: BBC (İzlenme Tarihi: 01.05.2020).

Etimoloji Türkçe. "Propaganda", <https://www.etimolojiturkce.com/kelime/propaganda> (Erişim Tarihi: 10.05.2020).

Friedman, Herbert A. "Antisemitism As A Psychological Warfare Theme", <http://www.psywarrior.com/AntiSemiticWWII.html> (Erişim Tarihi: 05.05.2020).

Friedman, Herbert A. "Japanese Psyop During WWII", <http://www.psywarrior.com/JapanPSYOPWW2.html> (Erişim Tarihi: 30.04.2020).

Herzfelde, Wieland (1971). *John Heartfield: Leben und Werk: dargestellt von seinem Bruder Wieland Herzfelde*. Verlag der Kunst.

Hisarlıoğlu, Fulya (2019). "Güvenlikleştirme", *Güvenlik Yazıları Serisi*, 24, Ekim 2019, https://trguvenlikportali.com/wp-content/uploads/2019/11/Guvenliklestirme_FulyaHisarlioglu_v.1.pdf (Erişim Tarihi: 07.07.2020).

Jacobson, Valerie Lynn (2015). "World War II Propaganda and the "Ideal Citizen"". *2015 National Conference on Undergraduate Research*.

Kadıbeşegil, Salim (1999). *Halkla İlişkilere Nereden Başlamalı*. Ankara: Mediacat Yayınları.

851

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

- Kimble, James J.; Olson, Lester C. (2006). "Visual Rhetoric Representing Rosie the Riveter: Myth and Misconception in J. Howard Miller's 'We Can Do It!' Poster". *Rhetoric and Public Affairs*, 9(4), 533-569.
- Kriebel, Sabine (2009). "Manufacturing Discontent: John Heartfield's Mass Medium". *New German Critique*, 36(2(107)), 53-88.
- Marton, Eric (2016). *Italian Americans: The History and Culture of a People*. ABC-CLIO.
- McDonald, Matt (2008a). "Securitization and Construction of Security". *European Journal of International Relations*, 4, 563-588.
- McDonald, Matt (2008b). "Constructivism". *Security Studies an Introduction*. ed. Paul Williams. New York: Routledge, 59-72.
- Miles, Hannah (2012). "WWII Propaganda: The Influence of Racism". *Artifacts Journal University of Missouri*, 6, <https://artifactsjournal.missouri.edu/2012/03/wwii-propaganda-the-influence-of-racism/> (Erişim Tarihi: 08.05.2020).
- Miş, Nebi (2011). "Güvenlikleştirme Teorisi ve Siyasal Olanın Güvenlikleştirilmesi". *Akademik İncelemeler Dergisi*, 12, 345-381.
- Mougel, Nadège (2011). "World War I Casualties". *Reperes Robert Schuman European Centre*, 4, 1-13.
- Qualter, Terence H (1980). "Propaganda Teorisi ve Propagandanın Gelişimi". çev. Ünsal Oskay. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 35, 255-307.
- Quora. "What are Some Good World War 2 Propaganda Posters?", <https://www.quora.com/What-are-some-good-World-War-2-propaganda-posters> (Erişim Tarihi: 01.05.2020).
- Quora. "What are the Best WWII Propaganda Posters, in terms of Aesthetics?", <https://www.quora.com/What-are-the-best-WWII-propaganda-posters-in-terms-of-aesthetics> (Erişim Tarihi: 03.05.2020).
- Snowden, Ruth (2011). *Freud-Kilit Fikirler*. Melis İnan (Çev.). İstanbul: Optimist Yayın Dağıtım.
- St John III, Burton; Lamme, Margot Opdycke (2011). "The Evolution of an İdea: Charting the Early Public Relations Ideology of Edward L. Bernays". *Journal of Communication Management*, 15(3), 223-235.
- Tzu, Sun (2008). *Savaş Sanatı*. Adil Demir (Çev.). İstanbul: Kastaş Yayınları.
- Uhlaner, Julius E. (1968). *The Research Psychologist in the Army, 1917-1967 (Technical Research Report 1155)*. 2. ed. Washington DC: Army Behavioral Science Research Laboratory.

*Güvenlikleştirme Aracı Olarak Propaganda ve Algı Yönetimi:
II. Dünya Savaşı'nda Afiş ve Posterler*

Elektronik Kaynaklar

"Almanya Çok Yaşa!" (Es Lebe Deutschland!) 1935 - K. Stauber, <http://www.merlinprints.com.au/assets/full/prop02.jpg?20200714030724> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

"Amerikalılar daima özgürlük için savaşır" (Americans will always fight for liberty). 1943 - Bernard Perlin, <https://qph.fs.quoracdn.net/main-qimg-76b1e36e2b6fe87cde55d88876377ae8.webp> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

"Anavatan Seni Çağırıyor" 1941 - Irakli Moiseevich Toyidze, <https://qph.fs.quoracdn.net/main-qimg-18175d56807044fd6047c41413ba2aac.webp> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

"Araçta Yer Yok!" (Japonlardan kaçmaya çalışan farklı ülkelerden Avrupalı askerlerle dolu bir kamyonu, bir grup Hintli asker alınmayarak müttefikleri tarafından ölüme terk ediliyorlar.), <http://www.psywarrior.com/JPIndia04.jpg> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

"Ardında Bıraktığı Kız Hala Arkasında - O bir Silah Fabrikası İşçisi" ("The girl he left behind" is still behind him - She's a WOW - Woman Ordnance Worker) 1943 - Adolph Treidler, <https://qph.fs.quoracdn.net/main-qimg-b68be339d0b9c43736ac3e8ec9980108.webp> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

"Asya'nın Yükselişi" (1943 tarihli bu Japon broşüründe, Asya'nın lideri olarak rolünü ilan eden Japonya, Avrupa egemenliğinin ve işgalinin zincirlerini kırıyor.), <http://www.psywarrior.com/RiseofAsiaLeaf.jpg> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

"Atlantik Duvarı", <https://qph.fs.quoracdn.net/main-qimg-73107ed9807e76390383d3604ca9701f.webp> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

"Avrupa Özgür Olacak!", <https://qph.fs.quoracdn.net/main-qimg-dc02d52259a2ded57ce2590228cce22d.webp> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

"Avustralya çılgın atıyor. Avustralyalı: Bu çılgın da neydi. Bir şey mi oldu? Amerikalı: Şşt..Şşt..Sessiz kızım, sakın ol. Bir sonraki zayıf listesinde olacak. Endişe etme.", <http://www.psywarrior.com/AustraliaScreams.jpg> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

"Avustralyalılar değerli kanlarını dökerken, Kocamış Roosevelt çıkarlarının planladığı gibi gittiğini anlar.", <http://www.psywarrior.com/RooseveltOldMan.jpg> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

(Bir Japon Samuray, Singapur'un kuzeyinde Güney Çin Denizi açıklarında H.M.S. Repulse ve H.M.S. Galler Prensi savaş gemilerini batırırken, arka planda Alman, İtalyan ve Japon bayrakları dalgalanmaktadır.) - 10 Aralık 1941, <http://www.psywarrior.com/japsamurai.jpg> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

853

IJSl 13/2
Aralık
December
2020

"Birlikte" (Together), (Commonwealth ülkelerinden bir grup asker birlikte yürüyor. Sırasıyla yukarıdan aşağıya; Doğu Afrika, Güney Afrika, Kanada, Hindistan, Yeni Zelanda, Avustralya, İngiltere.) <https://qph.fs.quoracdn.net/main-qimg-d5cc07045b438ac078ba6b1313067635.webp> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

"Bizi Özgür Bırakın!", <https://qph.fs.quoracdn.net/main-qimg-b0fca3229cbd8791a456ae266e7e191.webp> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

"Bolşevizme karşı savaşta gönüllü Flaman Lejyonu ile Avrupa görevi devraldı." (Europa is aangetreden! Met het vrijwilligerslegioen vlaanderen in den Strijd tegen het Bolsjewisme.), https://art-zoo.com/affiche/files/2017/06/10153080_708807315828976_9096799292472791076_n.jpg (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

"Britanyalılar: Lord Kitchener Sizi İstiyor - Ülkenizin Ordusuna Katılın! Tanrı Kralı Korusun" (Britons Lord Kitchener Wants You - Join Your Country's Army! God Save The King). 1914 - Alfred Ambrose Chew Leete, <https://qph.fs.quoracdn.net/main-qimg-012862f86a27bf1388651385255cc72e> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

"Bu adam sizin dostunuz - Çinli - Özgürlük için Savaşıyor" (This Man Is Your Friend - Chinese - He Fights For Freedom) 1942 - U. S. Office of Facts and Figures, <https://qph.fs.quoracdn.net/main-qimg-9fc15f10b1f014af450f13899a0657d4.webp> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

"Bu Dehşeti Evinden Uzak Tut" (Keep this Horror From Your Home) 1943 - Office for Emergency Management. War Production Board, https://images-na.ssl-images-amazon.com/images/I/81xGfrRh47L._AC_SL1500_.jpg (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

"Bunu önlemek için mücadele ediyoruz" (We're Fighting to Prevent This) 1943 - Chester Raymond Miller, <https://www.archives.gov/files/19-0095M.jpg> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

"Çekiç ve Örs Arasında" 1944 - Jean Carlu, https://www.galerie123.com/media/ai/1/entre-le-marteau-et-lenclume-36396-avant-garde-affiche-ancienne.jpg.960x0_q85_upscale.jpg (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

"Çocuklarımızın katillerini merhamet göstermeden yok edeceğiz!" 1942 - Averin Vsevolod Grigorievich, <https://qph.fs.quoracdn.net/main-qimg-6a0c93885c28fe11c38b7516678fc8c9.webp> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

"Din Özgürlüğünü Savunun" (Defienda Su Libertad Religiosa - Defend the Right of Religious Freedom) 1940 - Leon Helguera, <https://cdn10.picryl.com/photo/1945/12/31/defienda-su-libertad-religiosa-defend-the-right-of-religious-freedom-theme-bdc488-1600.jpg> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

*Güvenlikleştirme Aracı Olarak Propaganda ve Algı Yönetimi:
II. Dünya Savaşı'nda Afiş ve Posterler*

"Düşman Bu" (This Is The Enemy) 1942 - U. S. Office of War Information, <https://artifactsjournal.missouri.edu/wp-content/uploads/sites/18/2013/06/Hannah-Miles-Figure-1.jpg> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

"Düşman Bu" (This Is The Enemy) 1943 - Barbara J. Marks, https://images.collection.cooperhewitt.org/93574_6fa1459b46bbe3bd_b.jpg (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

"Düşman Sinsidir - Tetikte Olun!", <https://qph.fs.quoracdn.net/main-qimg-970935e64d354f3116233318759b6f58.webp> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

"Düşmanın Arkasında Yahudi Var" (Hinter den Feindmachten: der Jude) 1944 - Bruno Hanich, <https://www.emuseum.ch/internal/media/dispatcher/61959/preview> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

"Düşmanın Tüm Kaçış Yollarını Kestik", <https://qph.fs.quoracdn.net/main-qimg-54e03e05fe4785b7eec16c5ad7b63b36.webp> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

"Faşizm, kadınların en büyük düşmanıdır. Hep birlikte düşmanla savaşmaya!" 1941 - Nina Vatolina, <https://qph.fs.quoracdn.net/main-qimg-8fdb7b47e1674dfa2066db64fc92489a.webp> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

"Faşizme Ölüm" 1941, <https://opt-1333737.ssl1.c-bitrix-cdn.ru/upload/iblock/0fc/0fcd40289a7633f7c3992533ed3c552d.jpg?1562262526518408> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

"Gençlik, lidere hizmet ediyor - Hitler Gençliği'ndeki on yaşındakilerin hepsi" (Jugend dient dem Führer--Alle Zehnjährigen in die HJ) 1939 - Hein Neuner, https://www.dhm.de/fileadmin/medien/lemo/images/628_1.jpg (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

"Goebbels ağır kayıpları nasıl açıklayacağını bilmiyor.", <https://qph.fs.quoracdn.net/main-qimg-3698004ffc30440768668d9add8a36f7.webp> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

"Hadi Kanada Gidelim!" (Let's Go...Canada!) 1942 - Henry Eveleigh, <https://digitalcollections.hclib.org/digital/api/singleitem/image/p17208col13/1313/default.jpg?highlightTerms=> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

"Hadi onu "panzerleri" aşağıda yakalayalım! Ateş etmeye devam edersek Yapacağız!" (Let's Catch Him With His 'Panzers' Down! We Will-If We Keep Them Firing!) 1940 - U.S. Government Printing Office, <https://qph.fs.quoracdn.net/main-qimg-267067d81e837632f0365ab17db31613.webp> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

"Hepimiz yardım ediyoruz! Hitler Gençliğinin Savaş Gayreti" (Wir Alle Helfen Mit! Kriegseinstaz der Hitlerjugend), <https://qph.fs.quoracdn.net/main-qimg-6e98f7b5d89d88fc2f6378f68ef7d862> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

855

IJSl 13/2
Aralık
December
2020

"Her şey zafer için! Sovyet kadından orduya.",
<https://qph.fs.quoracdn.net/main-qimg-4f1b24767ea606e61c5bcc5ddfa8bad3.webp> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

"Himmler'in "Yurt Muhafızları". Sürünen ve uçan herkes hoş geldiniz... Alman İmparatorluğu'nun en güçlü mucize silahı kullanılacak: Yurt Muhafızları." (Himmlers "Volkssturm". "Heraus denn, was da kreucht und fleucht...". "Die mächtigste Wunderwaffe des Deutschen Reichs wird eingesetzt werden: der Volkssturm."), 1940? - Kukryniksy,
<https://qph.fs.quoracdn.net/main-qimg-4d50bbae3aa9248268b16b40bf1cb082.webp> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

"Hitler Gençliğinden Ordu Subaylığına - Senin Yolun!" (Vom Hitlerjungen zum Offizier des Heeres - Dein Weg!) 1943 - O.K.H., Heerespersonalamt,
<https://qph.fs.quoracdn.net/main-qimg-93ee5dcab0bc56395dac31e3c5c65fd3> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

"Hitler Selamının Anlamı: Küçük Adam Bol Bahşiş İstiyor" (Der Sinn Des Hitlergrusses: Kleiner Mann bittet um grosse Gaben) 1932 - John Heartfield, AIZ, <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/265672> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

"İntikam!" 1942 - Dementii Shmarinov, <https://qph.fs.quoracdn.net/main-qimg-052829b8d7204913453034e7eec2be3c.webp> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

"İyi İş Kız Kardeşim. Senin Erkek İşi Yapabileceğini Hiç Düşünmemiştik! Amerikalı Kadınlar Testi Geçti!" ("Good Work, Sister. We Never Figured You Could Do a Man-size Job!" America's Women Have Met The Test!) 1944 - Frederick Little Packer, <https://qph.fs.quoracdn.net/main-qimg-88ec27d2a4abebeaa921e4c1a34e3c1> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

"Karınsının onuru için, çocukların hayatı için, Memleketinin mutluluğu için, Tarlalarımız ve çayırlarımız için İstilacı düşmanı öldürün!" 1942 - Leonid Golovanov, <https://qph.fs.quoracdn.net/main-qimg-8bff39b8a177289d0604c18e4b927c9f.webp> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

"Kızıl Ordu Askeri! Sevdiklerinizi Hitler'in askerleri tarafından aşağılanmaya ve onursuz düşürülmeye terk etmeyeceksiniz.",
<https://qph.fs.quoracdn.net/main-qimg-97a75f7fcda77c6e09d4139876488391.webp> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

"Kültürel Terör. ABD, Avrupa'yı kültürel kıyametten kurtarmak istiyor. Ne hakla?" (Kultur-Terror. USA vil redde Europas kultur fra undergang. Med hvilken rett?), <https://billedarsenalet.files.wordpress.com/2013/02/kultterr.jpg> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

"Kurtar Bizi Kızıl Asker!" 1943 - Viktor Koretsky, <https://qph.fs.quoracdn.net/main-qimg-1d398032ba6bc2c4a03e894f693bdcbf.webp> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

**Güvenlikleştirme Aracı Olarak Propaganda ve Algı Yönetimi:
II. Dünya Savaşı'nda Afiş ve Posterler**

"Muhteşem savaşıyoruz, şiddetle süngülüyoruz - Suvorov'un torunları, Chapaev'in çocukları. Arka planda Rus askeri liderlerine ilham veren: Alexander Nevsky, Alexander Suvorov ve Vasily Ivanovich Chapaev" 1941 - Kukryniksy, <https://qph.fs.quoracdn.net/main-qimg-a63e7586d8fa65802fb06be8707da35d.webp> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

"Napolyon Yenildi. Aynı Şey Kibirli Hitler'e de Olacak!" 1941 - Kukryniksy, <https://qph.fs.quoracdn.net/main-qimg-6dbff333e0eb1be2aeaa69997a877970.webp> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

"Nazi Yılanına Ölüm!", <https://qph.fs.quoracdn.net/main-qimg-179978e3b2a54948d01689187a7ee935.webp> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

"Ölüme Giden Askerler: Şimdi değilse bir daha ne zaman intikam alma fırsatını yakalayacaksın? Unutma İngilizler, Hintlileri topun ağzına bağladıktan sonra havaya uçurmaya denerler." <http://www.psywarrior.com/JPIndia07.jpg> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

"Onları Orada Yen! Hadi Kanada!" (Lick Them overthere! Come On Canada!) 1942 - , Joseph T. Thorson, <https://digitalcollections.hclib.org/digital/api/singleitem/image/p17208coll3/1522/default.jpg> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

"Onu Durdur ve Bu İş Bitsin" (Stop Him and The Job's Done) 1942 - Harry Morse Meyers, <https://www.hakes.com/Image/MediumRes/222830/1/image.jpg> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

"Özgürlük - Geçici Franca Hükümeti Genel Bilgi Sekreterliği" 1944 - Henri Biais, <https://i.pinimg.com/originals/61/75/cc/6175ccda2a4ffec4226402b1076ed8d.jpg> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

"Özgürlük, Eşitlik, Kardeşlik. Sonsuza Dek Fransa. Amerika'daki Özgür Fransa Hareketi." 1943 - Jean Carlu, <https://i.pinimg.com/originals/8f/93/d6/8f93d6742358bc30ef9b879c917afa2c.jpg> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

"Partizanlar, merhamet etmeden intikam alın!" 1942 - Tatyana Alekseevna Eremina, <https://qph.fs.quoracdn.net/main-qimg-e18b79dc22628892c81e84952fbb8614.webp> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

"Savaş için kim suçlanacak!" (Der ist schuld am Kriege!) 1943 - Hans Schweitzer, <https://i.pinimg.com/originals/4e/7e/35/4e7e35295a061fa1cb48cb03552604f7.jpg> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

"Seni İstiyorum - Birleşik Devletler Ordusu İçin- En Yakın Askeralma Merkezi" (I Want You For U.S. Army-Nearest Recruiting Station) 1917 - James Montgomery Flagg, <https://qph.fs.quoracdn.net/main-qimg-88e3956906892e4e6e8ee18681ffe33b.webp> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

857

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

"Senin katkın onu çıldırtmaya yardım edebilir!" (Your bit can help drive him mad!) 1942 - J.P. Seeburg Corp., https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/9/9b/%22YOUR_BIT_CAN_HELP_DRIVE_HIM_MAD%22_-_NARA_-_513615.jpg (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

"Senin Yerini Alacağız!" 1941 - Vladimir Aleksandrovich Serov, <https://qph.fs.quoracdn.net/main-qimg-aac55a7f3c1689005a9cf06faa5c7d0f.webp> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

"Tanklar Silahımız!" (Panzer Deine Waffe!), https://images-na.ssl-images-amazon.com/images/I/51Ji4lhTj-L_AC_.jpg (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

"Üst İnsan Adolf, Altın Yutup Boş Konuşuyor" (Adolf, der Übermensch, Schluckt Gold und Redet Blech). 1932 - John Heartfield, AIZ, <http://www.getty.edu/art/exhibitions/heartfield/> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

"Vatan İçin, Stalin İçin", <https://qph.fs.quoracdn.net/main-qimg-fc3c988ad9a005951fec33ff8acbe12e.webp> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

"Yalan Makinesi", <https://qph.fs.quoracdn.net/main-qimg-3dacf49c6ffacef2d6e37765a12a5eda.webp> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

"Yapabiliriz!" (We Can Do It!) 1943 - J. Howard Miller, <https://qph.fs.quoracdn.net/main-qimg-5e197310475e21df4e84c4a9e918c29e> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

"Zafer! Savaşan Arkadaşlarımıza.", <https://qph.fs.quoracdn.net/main-qimg-b61e2c5560321a234322b9ea16e37266.webp> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

"Zamanı Geliyor. Alman Ahtapotu Amansız Cezalardan Kaçamayacak. Canavar Her Yerinden Darbe Alacak.", <https://qph.fs.quoracdn.net/main-qimg-7d86f59af68be38ff23128206aa9bdce.webp> (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

*Güvenlikleştirme Aracı Olarak Propaganda ve Algı Yönetimi:
II. Dünya Savaşı'nda Afiş ve Posterler*

SUMMARY

While Sun Tzu, who lived 2500 years ago, expressed a reality going over thousands of years through his saying that the warfare is based on deception, he has also left ajar a big door, which we must think on and question. If one could go through this door, he could see the truth beyond the great wars and great events in history. Examining the activities regarding the propaganda and perception management before and during the World War II will ensure that the fact that today's event may also have a background remain alive in the minds of people.

In an era when the war was limited to the battlefields, the military psychological elements affected mostly the armies and the soldiers. However, starting with the World War I, the battlefronts expanded to include civilian elements. After the World War I in which the civilian casualties were equal to the military losses, civilian casualties have become higher than military losses in almost all wars. With the expansion of the concept of the front, a new field of psychology has emerged that includes civil society. Thus, the societies have become a part of the war and the question of how the war is seen and perceived by the societies has emerged as a question to which the state officials and scholars need to find an answer. Since the beginning of the 20th century, media tools and propaganda activities have been used as weapons of psychological warfare in manage and direct this perception.

As a member of the committee founded to gain the support of the society by the US President Woodrow Wilson, who was preparing to enter the World War I, Edward Bernays used the concept of "public relations" instead of "propaganda" in order to save the propaganda activities involving psychological manipulations from its negative connotation. Thus, the aim was to control the hearts and minds of the people without encountering any negative prejudices. The activities conducted by Reich Minister of Public Enlightenment and Propaganda of Nazi Germany Joseph Goebbels led both to the negative perception of propaganda and the formation of procedures and principles of propaganda. The "perception management" whose conceptual framework was created in order to get rid of the negative connotation of the propaganda associated more with the World War II is a more widely used concept today.

In this period, perception management has started to be used in every field, such as political, military, economic, commercial, financial, and social fields. The negative and limited propaganda applications of the World War II are now used under the label of perception management in every place and every field where the people exist without any negative connotation.

859

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

Today, defense and security issues are perhaps the fields in which the most negative connotation attributed to the perception management applications. The diversification of security issues after the Cold War and the inability of actors to respond to these new risk and threats through usual methods caused a need to use a new process conceptualized as "securitization". In the process of securitization, the issues pointed by the decision-makers or by those who work in the field of security are considered as risk and threat and thus the path for the application of unconventional methods of struggle is opened.

Today, state officials act under the awareness that they cannot achieve an ultimate result unless they make their gains on the field supported by national and international society and that they have to reinforce their superiority on the battlefield through their psychological superiority. In this context, propaganda and perception management activities carried out with the use of banners and posters as tools during the World War II have been the source of public support and legitimacy. Now, in today's world, all media tools including the social media may be used in order to gain the public support and to gain legitimacy through perception management; and so every subject may be securitized as long as the public support is gained.

The evaluation conducted within the scope of this study reveals that propaganda and perception management activities had their golden years both conceptually and methodologically during the World War II. Although perception management is today used as a tool of the securitization process in the defense and security fields, it is also used in all areas of human and social life. Propaganda and perception management continues to be used as a means of controlling and manipulating people's feelings and thoughts in any field.

YAYIN İLKELERİ ve YAZIM KURALLARI

YAZAR REHBERİ

Uluslararası hakemli bir dergi olan International Journal of Social Inquiry yılda 2 kez (Aralık ve Haziran aylarında) yayımlanır.

Dergiye gönderilecek yazılar, makale, kitap tanıtımı, eleştiri ve örnek olay çalışmalarını içermektedir. Bu yazılar daha önce başka bir dergi vb. çalışmada yayımlanmamış ve yayımlanmak üzere gönderilmemiş olmalıdır.

Yazılar Türkçe ve İngilizce dillerinde olabilir. Yazılar yayımlanmak üzere kabul edildiğinde International Journal of Social Inquiry bütün yayın haklarına sahip olacaktır.

Dergiye gönderilen yazıların ilk değerlendirmesi yayın kurulu tarafından dergi yazım kurallarına uygunluğu bakımından yapılır. *Uygun bulunan çalışmalar uluslararası kabul gören benzerlik tarama programlarınca (akademik kurallara uygun bir biçimde atıf yapılan bire bir alıntılar, kaynakça ve dipnot dışarıda tutularak) taranır. %15'den fazla benzerlik tespit edilen çalışmalar hiçbir işlem yapılmadan, tarama sonuç raporu ile birlikte yazar / yazarlarına geri gönderilecektir.*

Bu aşamadan sonra çalışma 2 hakeme gönderilecek; hakemlerden gelecek rapor doğrultusunda yazının basılmasına, rapor çerçevesinde düzeltilmesine, yazının geri çevrilmesine veya üçüncü bir hakeme gönderilmesine karar verilecek ve durum yazara/yazarlara en kısa sürede bildirilecektir.

Yazar/yazarlardan istenecek düzeltmelerin en geç 1 ay içinde yapılarak yayın kuruluna ulaştırılması gerekir.

YAZIM KURALLARI

Anlatım ve Üslup

Makaleler Türkçe veya İngilizce dillerinde yazılabilir. Cümleler dil bilgisi ve imla kurallarına uyularak yazılmalıdır.

Türkçe makalelerde imla ve noktalama kuralları için Türk Dil Kurumu'nun Güncel Türkçe Sözlük ve/veya Büyük Türkçe Sözlük'ü

861

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

ile Türkçe Yazım ve İmla Kılavuzundan yararlanılmalıdır. Türkçe Güncel Sözlük ve Türkçe Büyük Sözlük ile Türkçe Yazım ve İmla Kılavuzuna aşağıdaki web adresinden de ulaşılabilir.

<http://www.tdk.gov.tr/>

İngilizce makalelerde ise Longman Dictionary of Contemporary English, Oxford Advanced Learner's Dictionary, Cambridge Advanced Learner's Dictionary kaynaklarından yararlanılabilir. Longman, Oxford ve Cambridge'in sözlüklerine aşağıdaki web adreslerinden de ulaşılabilir.

<http://www.ldoceonline.com/>

<https://www.oxforddictionaries.com/>

<http://dictionary.cambridge.org/>

Başlıklar

Çalışma konusuna uygun bir makale başlığı seçilmelidir.

Makale içindeki bölüm başlıkları normal rakamlarla numaralandırılmalıdır. (1, 2, 3 gibi)

Bir bölümde alt başlıkların sayısı en fazla dört olmalıdır.

Başlıkların numaralandırılması aşağıdaki gibi olmalıdır:

1. BİRİNCİ BÖLÜM BAŞLIĞI

1.1. Birinci Derece Alt Bölüm Başlığı

1.2. Birinci Derece Alt Bölüm Başlığı

Başlıklar koyu ve sola hizalı olmalıdır.

Öz, özet ve anahtar kelimeler dâhil olmak üzere metindeki tüm başlıklar koyu gösterilmelidir.

Yazar ve İletişim Bilgileri

Makale başlığından hemen sonra yazar/yazarların adı soyadı belirtilmelidir. Yazar/yazarların adı ve soyadından sonra yıldız işaretli dipnot oluşturulmalı ve yazar/yazarların bağlı bulunduğu kurum/üniversite bilgileri ile e-posta adresi belirtilmelidir.

Birden fazla yazarlı makalelerde, yazarlardan bir tanesi sorumlu yazar olarak belirtilmelidir.

Gerektiğinde editörün yazarla iletişimde kullanılmak üzere yazar/yazarların cep telefonu numaralarını bildirmeleri önemle rica olunur. Bu bilgiler makale yayımlanırken kesinlikle kullanılmayacaktır.

Öz

Makalenin başında biri Türkçe biri İngilizce olmak üzere **200 kelimeyi aşmayan öz (abstract)** yer almalıdır.

Anahtar Kelimeler

Türkçe ve İngilizce öz (abstract) kısmından sonra yapılan çalışmanın ilgi alanını tespitiye yönelik **5** kelimedenden oluşan **anahtar kelimeler** verilmelidir.

Özet

Makalenin sonunda Türkçe yazılmış çalışmalar için İngilizce, İngilizce yazılmış çalışmalar için Türkçe, **750 kelimeyi aşmayan özet (summary)** yer almalıdır.

Metin

Metin formatı aşağıdaki şekillerde sunulmalıdır.

Makale 8000 kelimeyi geçmemelidir.

Özel semboller haricinde, metin, dipnot, öz, özet, denklemler ve kaynaklar "**Times New Roman**" karakterinde yazılmalıdır.

Metin word formatında **1.5** satır aralığında ve **12** punto; dipnot, öz, özet, denklem ve kaynakça ise tek satır aralığında **10** punto harf büyüklüğünde yazılmalıdır.

Transkripsiyonlu metinler için "Times Turkish Transkripsiyon" fontu tercih edilmelidir.

Giriş bölümüne numara **verilmemelidir**.

Metin içinde kısaltma kullanılacaksa bu kısaltmalar ilk kullanıldığında açılımından sonra parantez içerisinde gösterilmelidir. Örneğin: Devlet Planlama Teşkilatı (DPT)

Metin içinde dipnotlar ek bilgi vermek için kullanılmalı ve normal rakamlar ile numaralandırılmalıdır.

863

IJSl 13/2
Aralık
December
2020

Tablolar, Şekil ve Grafikler

Tüm tablo, şekil ve grafikler normal rakamlarla numaralandırılmalıdır. (Şekil 1 / Tablo 1 / Grafik 1, Şekil 2 / Tablo 2 / Grafik 2 gibi.)

Tablo ve şekillerin başlıkları, tablo ve grafiklerin üstünde yer almalıdır.

Tablo ve şekillerin başlıkları tek satır aralığında ve 10 puntoda yazılmalıdır.

Makalede kullanılan tablo şekil ve grafikler yazarın kendisine ait değilse **mutlaka kaynağın** tablo, şekil ve grafiklerin alt kısmında gösterilmelidir.

Tablo ve şekiller için dipnotlar, * (yıldız) simgesi ile gösterilerek 10 punto harf büyüklüğü ile yazılmalıdır.

Formül ve Denklemler

Formüller sola hizalı olarak ve numaralandırılarak yazılmalıdır.

Denklemler (1), (2), (3)... şeklinde numaralandırılmalı ve 10 punto harf büyüklüğünde yazılmalıdır.

Bilim Alanı Kodu (JEL KODU)

Çalışma yapılan alanla ilgili bilim kodu/jel kodu bilgisi girilebiliyor ise yazar/yazarlar **3 tane bilim alanı kodunu** yazmalıdırlar. Bilim/Jel kodlarına aşağıdaki web adresinden ulaşılabilir.

<https://www.aeaweb.org/jel/guide/jel.php>

Teşekkür

Çalışmaya destek olan kurum ve kişiler varsa bunlara ilişkin teşekkür yazısı yazılabilir. Teşekkür yazısı, makalenin ilk sayfasında dipnot olarak verilebileceği gibi kaynaklar kısmından önce ayrı bir başlık altında da verilebilir.

Atıflar

Yazar, yararlandığı kaynakların atıf yazımında **APA** (Amerikan Psikoloji Birliği) yayın kılavuzu taslağına uymalıdır. APA Kurallarına aşağıdaki web adresinden ulaşılabilir

www.apastyle.org

Örnek:

- Tek yazarlı eserlerde: (Tezcan, 2014: 118), (Giray, 2010a: 35)
- İki yazarlı eserlerde: (Özdal, Karaca, 2015: 35)
- İkidenden fazla yazarlı eserlerde: (Gönlübol vd., 1996: 45)

Kaynakça

Kaynakça, metin içinde atıf yapılan kaynakların tamamını içermelidir.

Dergi ve kitap isimleri italik olmalıdır.

Kaynakça, yazar soyadına göre alfabetik olarak sıralanmalıdır.

Bir yazara ait birden fazla esere atıfta bulunulmuşsa yazarın eserleri, en yakın tarihli olandan en eski tarihli olana doğru kronolojik olarak sıralanmalıdır.

Sürekli yayınlar ve derleme kitaplardaki makaleler için sayfa numaraları belirtilmelidir.

Sürekli Yayınlar:

Reçber, Kamuran; Aydın, Çiğdem (2004). "Avrupa Birliğinde İnsan Haklarının İhlal Edilmesi Halinde Öngörülen Yaptırımlar". *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 53 (1), 89-115.

Kitaplar:

Özdal, Barış; Karaca, Kutay (2015). *Diplomasi Tarihi I*. Bursa: Dora Yayınevi.

Ansiklopedi Maddeleri

Bohannon, Paul, (1968). "Law and Legal Institutions," *International Encyclopedia of Social Sciences*, Vol. IX, (ed.), David L. Shils, W. Place, McMillan and Free Press, 73-77.

Çalışma Raporları:

Frankel, Jeffrey A., (2000). *Globalization of the Economy*, Working Paper 7858, Cambridge.

Kitap Bölümü/Derleme Yayınları:

Tezcan, Ercüment (2014). "Avrupa Parlamentosu", Akçay, Belgin; Göçmen, İlke (Der.). *Avrupa Birliği*, Ankara: Seçkin Yayınları, 117-142.

865

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

Kurumsal Kaynaklar:

DPT (1989). *Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1990-1994*, Ankara.

İnternet Kaynakları:

Reçber, Kamuran (2002). "Les Relations Entre l'UEO et l'UE Dans le Cadre des Dispositions du Traité sur l'UE", <http://www.ridi.org/adi/articles/2002/200208rec.htm> (Erişim Tarihi 04.04.2016).

Tezler

Özdoğan, Mehmet (1979). "Fikirtepe", (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Gazete Makalesi

Yıldırım, A. Ekber (2017). "Genç Çiftçi Hibe Desteğinde Şartlar ve İstenen Belgeler", *Dünya Gazetesi* (12 Nisan 2017).

Yazarı Olmayan Gazete Haberi

Otomotivde Rekor Üretim Gerçekleşti, (12 Nisan 2017), *Dünya Gazetesi*.

Makale Gönderimi:

Yazılar doc. ve pdf. formatında iki dosya hâlinde sbdergi@uludag.edu.tr adresine gönderilmelidir.

Gerektiğinde editörün yazarla iletişimde kullanılmak üzere yazar/yazarların cep telefonu numaralarını bildirmeleri önemle rica olunur. Bu bilgiler makale yayınlanırken kesinlikle kullanılmayacaktır.

Telif Hakkı Düzenlemesi

Yayına kabul edilen tüm makale ve materyallerin telif hakkı Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsüne aittir.

Gizlilik Beyanı

Bu dergide yer alan isim ve adresler sadece derginin belirtilen amacı için kullanılacaktır. Başka bir amaç ve başka bölümde kullanılmayacaktır.

AUTHOR GUIDE

International Journal of Social Inquiry is published twice a year (December and June). The journal includes research articles, book presentations, critics and case studies. These articles should not have been published elsewhere or sent for publication previously.

Articles can be written in Turkish and English. When the articles are accepted, International Journal of Social Inquiry will have all publishing rights.

The initial evaluation of the manuscripts submitted to the journal is made by the editorial board in terms of its suitability for the journal writing standarts. *Eligible studies will be scanned with internationally accepted academic plagiarism detector (excluding individual citations, bibliographies and footnotes cited in accordance with academic rules). Studies with more than 15% similarity will be sent back to the author/authors together with the scan result report.*

After this phase, the study will be sent to 2 referees. In the direction of the report from the referees, it will be decided whether the article will be published, corrected in the report frame, rejected or sent to third referee, and the author / authors will be notified about the situation as soon as possible.

Corrections requested from the author/authors should be made within 1 month at the latest and sent to the editorial board.

WRITING STANDARTS

Expression & Literary Style

Articles can be written in Turkish and English. Sentences should be written in accordance with the grammer and orthographic rules.

For grammer and ortographic rules in Turkish articles, Turkish Language Association's Güncel Türkçe Sözlük and/or Büyük Türkçe Sözlük and Türkçe Yazım ve İmla Kılavuzu should be used. These Dictionaries are also available from the following web address:

<http://www.tdk.gov.tr/>

For grammer and ortographic rules in English articles, Longman Dictionary of Contemporary English, Oxford Advanced Learner's Dictionary, Cambridge Advanced Learner's Dictionary can be used.

These Dictionaries are also available from the following web addresses:

<http://www.ldoceonline.com/>

<https://www.oxforddictionaries.com/>

<http://dictionary.cambridge.org/>

Titles

An appropriate article title should be chosen for the study topic.

Section titles in the article should be numbered with normal numbers. (1, 2, 3 ... etc.)

The number of subtitles in a section should be four at most.

The numbering of titles should be as follows:

1. SECTION TITLE
 - 1.1. First Degree Subheadline
 - 1.2. First Degree Subheadline

Headings should be bold and left-aligned.

All titles in the text, including abstract, summary and keywords, should be shown in bold.

Author and Contact Information

Name and surname of the author/authors should be indicated after the article title. Asterisked footnotes should be created after the author/authors' name and surname and the institution/university information and e-mail address to which the author/authors are affiliated should be shown.

In more than one authoritative article, one of the authors must be specified as the corresponding author.

In case of necessity, please be sure to notify the author/authors' mobile phone numbers so that the editor can communicate with the author. This information will never be used when the article is published.

Abstract

An abstract which does not exceed 200 words should be written both in Turkish and English.

Keywords

After the Turkish and English abstracts, *the keywords consisting of 5 words* should be given to correct the interest of the study.

Summary

Turkish summary for articles in English and English summary for articles in Turkish *which does not exceed 750 words should be written.*

Text

Text format should be presented in the following form.

The article should not exceed 8000 words.

Except for special symbols, text, footnote, abstract, summary, equations and sources should be written in "**Times New Roman**".

Text in word format with **1.5** lines and **12** pt; footnotes, abstracts, summaries, equations and bibliographies should be written in **10** point font size in single line spacing.

For transcribed texts, "Times Turkish Transcription" font should be preferred.

The "introduction" **should not be numbered.**

If an abbreviation is used in the text, these abbreviations should be shown in parentheses when used for the first time. For example: Devlet Planlama Teşkilatı (DPT)

Footnotes in the text should be used to provide additional information and should be numbered with normal numbers.

Tables, Figures and Graphics

All tables, figures and graphics should be numbered with normal numbers. (Figure 1 / Table 1 / Figure 1, Figure 2 / Table 2 / Figure 2).

The headings of tables, figures and graphics should be placed on top of them.

The headings of tables, figures and graphics must be written in single line and 10 pt.

If the tables, figures and graphics used in the article do not belong to the author himself, the source should be given at the bottom of the tables, figures and graphics.

Footnotes for tables and figures should be written in 10 point letter size with * (star) symbol.

Formulas and Equations

Formulas should be written left aligned and numbered.

The equations should be numbered as (1), (2), (3) ... and should be written in 10 pt font size.

Science Field Code (JEL CODE)

If the scientific code/jel code information related to the study field can be entered, the author / *writers should write 3 scientific field codes*. Science / jel codes can be found at the following website:

<https://www.aeaweb.org/jel/guide/jel.php>

Acknowledgements

If there are institutions and persons supporting the work, a thank-you note can be written. Acknowledgements can be given as a footnote on the first page of the article or under a separate title before the "references".

Citations

The author must comply with the **APA** (American Psychological Association) publication guidelines in citation of the sources he uses. APA Rules are available at the following web address:

www.apastyle.org

Bibliography

The bibliography should include all of the references cited in the text. Journal and book names should be italic.

The bibliography must be sorted alphabetically by author surname. If more than one studies belonging to one author are found, the studies of the author should be ordered chronologically from the most recent to the earliest one.

Page numbers for periodicals and articles in compilation books should be specified.

Periodicals:

Reçber, Kamuran; Aydın, Çiğdem (2004). "Avrupa Birliğinde İnsan Haklarının İhlal Edilmesi Halinde Öngörülen Yaptırımlar". *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 53 (1), 89-115.

Books:

Özdal, Barış; Karaca, Kutay (2015). *Diplomasi Tarihi I*. Bursa: Dora Yayınevi.

Encyclopedia Articles:

Bohannon, Paul, (1968). "Law and Legal Institutions," International Encyclopedia of Social Sciences, Vol. IX, (ed.), David L. Shils, W. Place, McMillan and Free Press, ss. 73-77.

Study-Work Reports:

Frankel, Jeffrey A., (2000). Globalization of the Economy, Working Paper 7858, Cambridge.

Book Chapters:

Tezcan, Ercüment (2014). "Avrupa Parlamentosu", Akçay, Belgin; Göçmen, İlke (Der.). *Avrupa Birliği*, Ankara: Seçkin Yayınları, 117-142.

Corporate Resources:

DPT (1989). *Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı*, 1990-1994, Ankara.

Online Resources:

Reçber, Kamuran (2002). "Les Relations Entre l'UEO et l'UE Dans le Cadre des Dispositions du Traité sur l'UE", <http://www.ridi.org/adi/articles/2002/200208rec.htm> (Erişim Tarihi 04.04.2016).

Theses:

Özdoğan, Mehmet (1979). "Fikirtepe", (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Newspaper Articles:

Yıldırım, A. Ekber (2017). "Genç Çiftçi Hibe Desteğinde Şartlar ve İstenen Belgeler", *Dünya Gazetesi* (12 Nisan 2017).

News:

Otomotivde Rekor Üretim Gerçekleşti, (12 Nisan 2017), *Dünya Gazetesi*.

Article Submission

Articles in doc. and pdf. format file should be sent to sbedergi@uludag.edu.tr.

Please be sure to notify the author/authors' mobile phone numbers so that the editor can communicate with the author in case of necessity. This information will never be used when the article is published.

Copyright

The copyright of all articles and materials accepted for publication belong to Uludağ University Social Sciences Institute.

Privacy

Names and addresses in this magazine will only be used for the purpose of the journal, which is stated above. It will not be used for another purpose or another part.

872

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

ESKİ SAYILAR / OLD ISSUES

CİLT-VOLUME: 13 • SAYI-ISSUE: 1 • HAZİRAN / JUNE 2020

ISSN: 1307-8364

e-ISSN: 1307-9999

İÇİNDEKİLER - CONTENTS

Editör'den	ix
Editor's Note	x
İçindekiler-Contents	xi

873

Kış Turizminin Dijital Medya Haberlerinde Temsili: Uludağ Kayak Merkezi Üzerine Bir Söylem Analizi <i>Representation of Winter Tourism in Digital Media News: A Discourse Analysis on Uludağ Ski Center</i> Emel ADAMIŞ, Ertan ÖZÇOBAN	1
---	---

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

Methodological Diversity of Research on Leaders and International Conflict: A Review <i>Liderler ve Uluslararası Çatışma Araştırmalarında Metodolojik Çeşitlilik: Bir Gözden Geçirme</i> Öner AKGÜL	27
--	----

Erken Cumhuriyet Döneminde Yoksullukla Mücadele Kapsamında Halkevleri Sosyal Yardım Şubelerinin Rolü <i>The Role of Social Assistance Branches of Public Houses in the scope of Combating Poverty in the Early Republic Period</i> Turgay AKKUŞ, Nursal KUMAŞ, Berrin SARITUNÇ	61
---	----

Üniversite Öğrencilerinin Online Oyun Oynama Davranışlarının Açıklanmasına Yönelik Bir Model Önerisi <i>A Model Proposal for Explaining the Online Game-Playing Behaviors of University Students</i> Erkan ARI, Veysel YILMAZ	87
--	----

Avrupa Borç Krizi'nin Yerel Yönetim Maliyesine Etkileri: Avrupa Birliği Ülkeleri 2010-2015 Dönemi Analizi <i>The Effects of the European Debt Crisis on the Local Government Finance: Analysis of the European Union Countries 2010-2015 Term</i> M. Fatih ASLANTAŞ, R. Kutlu KORLU	113
--	-----

Türkiye Emek Piyasasında Yaşanan Güncel Gelişmeler: Emek Piyasası Katılığına Yönelik Eleştirel Bir Değerlendirme <i>Recent Developments in Turkish Labor Market: A Critical Assessment of Turkish Labor Market Rigidity</i> Hasan BAKIR	147
KKTC Su Temin Projesine Karşı Yürütülen Algı Operasyonlarının Değerlendirilmesi <i>TRNC Water Supply Project in the Context of Psychological Perception Management</i> Selçuk DAĞAŞAN, Ulvi KESER	181
Viktor F. Yanukoviç Dönemi Ukrayna'nın Avrupa Birliği ile İlişkilerini Belirleyen Dinamikler <i>Dynamics that Determine Ukraine's Relations with the European Union Period of Viktor F. Yanukovich</i> Kaan DİYARBAKIRLIOĞLU	209
Cevdet Paşa'nın Fransız Devrimi Üzerine Düşünceleri <i>Cevdet Pasha's Reflections on the Revolution in France</i> Ekin ERDEM	235
Sosyal İçerikli Türk Çocuk Romanlarında Karşılaşılan Baba Figürleri ve Çocuklarıyla İlişkileri <i>Father Figures and Their Relationships with Children in Social Contented Turkish Children's Novels</i> Nilüfer İşyar	269
Psikolojik Güçlendirme ile İş Tatmini Arasındaki İlişkide Örgütsel Özdeşleşmenin Aracı Rolü <i>The Mediating Role of Organizational Identification in the Relationship between Psychological Empowerment and Job Satisfaction</i> Burak ÖZDEMİR, Esra ULUTAŞ ATAN	301
Çocuk Sağlığının Atatürk Dönemi Siyasetindeki ve Meclis Gündemindeki Yeri <i>The Place of Child Health in Ataturk Politics and in the Assembly Agenda</i> Ayşe Nur REÇBEROĞULLARI	329

Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri Dersinin Öğretim
Üyelerinin Görüşlerine Göre İncelenmesi
*Investigation of Research Methods Course in Social Sciences
according to the Views of the Faculty Members*
**Şule Betül TOSUNTAŞ, Engin KARADAĞ,
Şahin DANIŞMAN.....357**

875

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

CİLT-VOLUME: 12 • SAYI-ISSUE: 2 • ARALIK / DECEMBER 2019
ISSN: 1307-8364
e-ISSN: 1307-9999

İÇİNDEKİLER - CONTENTS

Editör'den	ix
Editor's Note	x
İçindekiler-Contents	xi

876	Çalışan Memnuniyetinde Yöneticinin Rolü: Bursa İlinde Yapısal Eşitlik Modeli Uygulaması <i>The Role of the Manager in Employee Satisfaction: Structural Equality Model Application in Bursa Province</i> Adem AKSAN, Ayşe OĞUZLAR.....	391
IJSI 13/2 Aralık December 2020	Vergi Afları ve Vergilemede Adalet Algısının Vergi Uyumuna Etkisi: Bursa İli Örneği <i>The Effect of Tax Amnesties and Tax Fairness Perception on Tax Compliance: A Case of Bursa</i> Zuhal AKBELEN, Zehra Berna AYDIN	409
	Aydınlanmadan Modern Zamanlara: Gelişim Kültü ve Resim Sanatındaki Yansımaları <i>From Enlightenment to Modern Times: The Cult of Progress and Its Reflections on Paintings</i> Zehra Canan BAYER	439
	Swot Analizi Tekniği ile Suriye'de Demokrasi İmkânı <i>The Possibility of Democracy in Syria with Swot Analysis Technique</i> Dilek CANYURT, Mehmet DALAR	475
	Suriye Krizinde Aktörler, Uyuşmayan Talepler ve Çatışan Çözümler <i>Actors, Incompatible Demands and Conflicting Solutions in the Syrian Crisis</i> M. Turan ÇAĞLAR, Fuat AKSU	507
	The New Front in Global Insecurity: Cyberspace <i>Küresel Güvensizliğin Yeni Cephesi: Siber Uzay</i> Soner ÇELİK, Muharrem GÜRKAYNAK	545

Universal Autobiography: Serenade Chafik and the Language of Human Rights <i>Evrensel Otobiyyografi: Serenade Chafık ve İnsan Haklarının Dili</i> Emine FİŞEK	567
İzник/Nikaia Koimesis Tes Theotokos Kilisesi Mozaikleri <i>Mosaics of Koimesis Tes Theotokos Church from İzник/Nikaia</i> Sedat GÜNGÖRDÜ	589
Tüketicilerin Nanoteknolojik Ürün Tercihleri ve Satın Alma Niyetleri <i>Nanotechnological Product Preferences and Purchase Intentions of Consumers</i> Serkan KILIÇ, Seda MUTİ TABANLI	615
Leadership without Hierarchy and Authority: Lateral Leadership Hiyerarşi ve Otorite Olmadan Liderlik: Lateral Liderlik R. Dilek KOÇAK	657
Kaynak Bağımlılığı Kuramı Çerçevesinde Bağımlılık Kavramına İlişkin Bir Araştırma: Türkiye Otomotiv Sektöründe Faaliyet Gösteren Ana Firma-Tedarikçiler Arasındaki Satın Alma Süreçleri Üzerine Nitel Bir Analiz <i>A Research on the Concept of Dependence within the Framework of Resource Dependence Theory: A Qualitative Analysis on Purchasing Process between Supplier and Buyer Companies Operating in the Automotive Industry in Turkey</i> Oğuzhan ÖZTÜRK, Esra DİL, Meryem ÖZER	681
Uluslararası Hukukta Balinaların Korunması ve Uluslararası Adalet Divanının Japonya - Avustralya & Yeni Zelanda Kararı <i>The Protection of Whales in International Law and the Judgement of Japan - Australia & New Zealand on the International Court of Justice</i> Sercan REÇBER	719
Türkiye’de Belediyelerin Mali Tablolar Temelinde Yabancı Kaynak Yapısının Analizi <i>An Analysis of the Structures of Municipal Liabilities Based on the Fiscal Statements in Turkey</i> Halil SERBES, Özhan ÇETİNKAYA	757

877

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

Tevekkül Psikolojisi: Nedenleri, Süreci ve Sonuçları Hakkında
Nitel Bir Araştırma
*The Psychology of Tawakkul: A Qualitative Research on Reasons, Process
and Results*
Meryem ŞAHİN, Hayati HÖKELEKLİ801

Spor Ayakkabısı Sektöründe Marka Bağlılığı ve Öncülleri:
Karşılaştırmalı Bir Araştırma
Brand Loyalty and Antecedents in Sport Shoe Sector: Comparative Research
Çağatan TAŞKIN, Ezgi SÜRMEİ837

878 Uluslararası Uzaktan Eğitim Örgütlerinin İletişim Ağları ve İşbirliği
Rejimleri
*Communication Networks and Cooperation Regimes of International
Distance Education Organizations*
**Elif TOPRAK, Mehmet FIRAT, Seçil KAYA GÜLEN,
Serpil KOÇDAR, N. Gizem KOÇAK, Erhan AKDEMİR,
Kazım DEMİREER871**

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

CİLT-VOLUME: 12 • SAYI-ISSUE: 1 • HAZİRAN-JUNE 2019
ISSN: 1307-8364
e-ISSN: 1307-9999

İÇİNDEKİLER - CONTENTS

Editör'den	ix
Editor's Note	x
İçindekiler-Contents	xi
İsveç'te Cinsiyet Eşitliği Politikaları <i>Gender Equality Policies in Sweden</i> Pınar AKARÇAY	1
Structural Equation Modeling Analysis of Mediator Role of Fear of Negative Evaluation in Foreign Language Anxiety <i>Yabancı Dil Kaygısında Olumsuz Değerlendirilme Korkusunun Mediator Rolünün Yapısal Eşitlik Modeli ile Analizi</i> Neşe ARAL, Nuran BAYRAM ARLI	29
Tüketicilerin Duygudurum Düzeyinin İtkisel (Dürtüsel), Yenilikçi, Hazcı ve Takıntılı Satın Alma Davranışına Etkisi <i>The Influence of Consumers' Emotional States on Impulsive, Compulsive, Innovative and Hedonic Buying Behavior</i> Hakan BOZ	41
Tüketicilerin Satış Sonrası Hizmetlerden Duydukları Memnuniyetin Satın Alınan Ürünün Algılanan Değerine Etkisi: Beyaz Eşya Ürünleri Üzerine Bir Araştırma <i>The Effect of Customers' Satisfaction with After Sales Services on Perceived Value of the Purchased Product: A Research on White Goods</i> Mehmet CIRANOĞLU	65
Suriye'den Türkiye'ye Kaçan Bir Ailenin Gündelik Yaşamı: Gaziantep'te Bir Sözlü Tarih Çalışması <i>Daily Life of a Family That Fled Syria to Turkey: A Study of Oral History in Gaziantep</i> Sahra DERVİŞOĞLU	99

879

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

Patrimonialism in Modernisation: A Comparative Essay to Interpret Russian and Turkish Political Cultures <i>Modernleşmede Patrimonyalizm: Rus ve Türk Politik Kültürlerini Açıklamak İçin Karşılaştırmalı Bir Deneme</i> Halil KANADIKIRIK	125
Stratejik Ortaklık, Kriz ve Restorasyon: Türk-Amerikan İlişkilerinin Yörüngesine Kavramsal Bir Çerçevden Bakmak <i>Strategic Partnership, Crisis and Restoration: Looking at the Orbit of Turkish-American Relations from a Conceptual Framework</i> Ali Şevket OVALI	155
Avrupa Birliği Adalet Divanı Kararları Işığında Üçüncü Devlet Vatandaşlarının Aile Birleşimi Hakkına İlişkin Değerlendirmeler <i>Analysis on the Rights of the Family Reunification of the Third-Country Nationals in the light of the Decisions of Court of Justice of the European Union</i> Zeynep ÖZGENÇ	191
Bulgaristan-Yunanistan Nüfus Mübadelesi ile Türkiye-Yunanistan Nüfus Mübadelesi Arasındaki Etkileşimin Değerlendirilmesi <i>The Analysis of Interaction Process between the Bulgaria-Greece Population Exchange and the Turkey-Greece Population Exchange</i> Kader ÖZLEM	219
Fransa'da Sosyal Yardımlar <i>Social Aids in France</i> Bircan REÇBER	239
Which Firms Outperform the Others under Uncertainty: Revisiting Miles and Snow Typology <i>Hangi Firmalar Belirsizlik Altında Daha İyi Performans Gösteriyor: Miles ve Snow'un Strateji Tipolojilerine Yeniden Bakış</i> Mehlika SARAC	261
Endüstri 4.0'ın İtici Güçlerinin Türkiye ve Çin Üzerindeki Etkileri <i>The Propulsive Forces of Industry 4.0 Effects on Turkey and China</i> Müslime SÖZEN, Talat MESCİOĞLU	287

Teritoryalite Beşeri ve Siyasal Etkileşimlerin Düzenlenmesinde Neden Hâlâ Önemli? <i>Why Territoriality still Matters in Regulating Human and Political Interactions</i> Samet YILMAZ, Çiğdem AYDIN KOYUNCU317	
Halk Dindarlığı, Medyanın Halk Dindarlığı ve Din Anlayışındaki Etkileri <i>Public Religion and the Effects of the Media on Public Relationship and Religion</i> Cem ZAFER.....345	

881

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

CİLT-VOLUME: 11 • SAYI-ISSUE: 2 • ARALIK / DECEMBER 2018
ISSN: 1307-8364
e-ISSN: 1307-9999

İÇİNDEKİLER - CONTENTS

Editör'den ix
Editor's Notex
İçindekiler-Contents xi

An Aristotelian Approach to Aristophanes' Lysistrata
Aristophanes'in Lysistrata Oyununa Aristotelesçi Bir Yaklaşım
882 **Nilay ERDEM AYYILDIZ**1

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

İtkisel (Dürtüsel) Satın Alma Davranışının Nedenleri ve Sonuçları:
Turizm ve Konaklama Sektöründe Bir Çalışma
*Causes and Consequences of Impulsive Buying Behaviour:
A Study in the Tourism and Hospitality Sector*
Hakan BOZ, Erdoğan KOÇ17

Toplam Bekleme Süresini Enküçükleme Amaçlı Bir Araç Rotalama
Problemi
Vehicle Routing Problem which is Minimized Total Idle Time
Ömer Nuri ÇAM, H. Kemal SEZEN47

Türkiye ve Bir Grup Ülke için Çatışma Verilerinin Kuvvet
Yasasına Uygunluğu
*Suitability of Conflict Data for Power Law for Turkey and a
Group of Countries*
Sadullah ÇELİK, Ayşe OĞUZLAR61

A Problem Analysis over Humanitarian Aid Issues Based on Aid
Principles and Methodology of Donors Dependency and
Post-Development Theories
*Bağış Sahiplerinin Yardım İlkeleri ve Yöntemleri Üzerinden İnsani Yardım
Konularının Bağımlılık ve Kalkınma Sonrası Teorileriyle Sorun Analizi*
Ahmet EFE81

Propontis'in Güneyindeki Üç Kent için Lokalizasyon Önerileri
Localisation Suggestions for Three Cities to the South of the Propontis
Hüseyin ERPEHLİVAN115

Türkiye’de Vergi Düzenlemeleri ve Muhasebe Standartları Açısından İnşaat Taahhüt İşletmelerinde Finansal Raporlama <i>Financial Reporting in the Construction Contracting Companies in Turkey in Perspective from Tax Regulations and Accounting Standards</i> Ümit GÜCENME GENÇOĞLU, Gülsün İŞSEVEROĞLU.....	135
Bellek Çalışma Kılavuzu veya “Unutulanlar Unutanları Asla Unutmazlar!” <i>A Study Guide for Memory or “Forgottens Never Forgets the Forgetters!”</i> M. Emir İLHAN	153
Sokak Sanatı, Banksy ve Filistin <i>Street Art, Banksy and Palestine</i> Ayça KARACA	171
Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Toplum Sözleşmesi ve Halkçılık <i>The Social Contract and Populism from the Ottoman State to the Republic</i> Gülbeyaz KARAKUŞ.....	197
İklim Değişikliğine Karşı Kentsel Kırılganlık: İstanbul için Bir Değerlendirme <i>Urban Vulnerability to Climate Change: An Assessment on İstanbul</i> Yasemin KAYA.....	219
Mutlak Satınalma Gücü Paritesi Hipotezi’nin Test Edilmesi: Türkiye ve Dış Ticaret Ortakları Uygulaması <i>Testing the Absolute Purchasing Power Parity Hypothesis: Turkey and Foreign Trade Partners Application</i> İsmail KÜÇÜKAKSOY, İsmail ÇİFÇİ.....	259
Ortadoğu’da Silahlanmayı Etkileyen Dinamikler: Arap Baharında Alıcılar ve Tedarikçiler <i>Dynamics Affecting Arms Procurement in the Middle East: Recipients and Suppliers in the Arab Spring</i> Ferhat PİRİNÇÇİ.....	287
Ana Hatlarıyla Paradan Başka Borçları Havâ İlamların İcrası <i>Generally, Execution of Judgements Involving Debts Other Than Money</i> N. Aybike SEYHAN	311
İdeoloji ve Mekân İlişkisi Bağlamında Bursa Tahayyülleri <i>Bursa Imagination in the Context of Ideology and Space Relation</i> Can ULUSOY	349

883

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

Bilgi Yönetim Sistemleri ve Siber Güvenlik
Knowledge Management Systems and Cybersecurity
Ahmet Naci ÜNAL.....375

Finansal Okuryazarlığın Ülke Ekonomisindeki Yeri ve
Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Tespit Edilmesi: Bursa İli
Uygulaması
*The Place of Financial Literacy in the National Economy and Determining
Financial Literacy Level: An Application of Bursa Province*
Elif YÜCEL, Oğuz KUYUMCU.....395

884

KİTAP İNCELEMESİ

Christopher J. Bickerton, European Integration: From
Nation-States to Member States
Samet YILMAZ.....423

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

CİLT-VOLUME: 11 • SAYI-ISSUE: 1 • HAZİRAN-JUNE 2018
ISSN: 1307-8364
e-ISSN: 1307-9999

İÇİNDEKİLER - CONTENTS

Editör'den	ix
Editor's Note	x
İçindekiler-Contents	xi
Yazıtlar Işığında Selge Agonları <i>Selgian Agones in the Light of Inscriptions</i> Recep ALTIN, Kamil DOĞANCI	1
Teknoloji Yoksulluğu ve Türkiye'de İhracatın İthalata Olan Bağımlılığı <i>Technology Poverty and Dependency of Export on Import in Turkey</i> H. Naci BAYRAÇ, Emrah DOĞAN	17
Critical Evaluation of Advancing Participation of NGOs in the UN Security Council <i>BM Güvenlik Konseyinde STK Katılımlarının Geliştirilmesinin Eleştirel Değerlendirmesi</i> Mehmet Halil Mustafa BEKTAŞ	43
Proudhon Küçük Burjuva Sosyalisti midir? <i>Is Proudhon a Petty Bourgeois Socialist?</i> Berkay DEMİRAY	71
Trump Yönetiminin Kudüs Kararına Analitik Bakış <i>An Analytical View to the Jerusalem Decision of Trump Administration</i> Mehmet Sait DİLEK	97
Edmund Burke'ün Siyaset Felsefesinde Akıl Anlayışı <i>The Understanding of Reason in Edmund Burke's Political Philosophy</i> Günhan GAYIRHAN	139
Makedonya'daki İstikrarın Sürdürülebilirliğinin Ohrid Çerçeve Anlaşması Bağlamında Analizi <i>Analysis of the Sustainability of Stability in Macedonia in terms of the Ohrid Framework Agreement</i> Çiğdem AYDIN KOYUNCU, Samet YILMAZ	155

885

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

	Commentary on "The Meaning Maintenance Model: On the Coherence of Social Motivations" <i>"Sosyal Güdülemeler Bağlamında Anlamı Sürdürme Modeli"</i> <i>Üzerine Bir Yorumlama</i> Sanem KÜÇÜKÖMÜRLER, Türker ÖZKAN.....183
	Prusa'dan (Bursa) Bir Oda Mezar <i>A Chamber Grave from Prusa ad Olympum (Bursa)</i> İbrahim Hakan MERT, Reyhan ŞAHİN, Ahmet Ali ALTIN.....203
886	Performansa Dayalı Etkinlik Analizi: Devlet Üniversiteleri Örneği <i>Efficiency Analysis Based on Performance: Example of State Universities</i> Ali USLU, Fatih Coşkun ERTAŞ, Rüştü YAYAR.....255
	<u>ÇEVİRİ</u> Erinlik ve Beden İmajı <i>Puberty and Body Image</i> Eylül ŞENYÜREK277

CİLT-VOLUME: 10 • SAYI-ISSUE: 2 • ARALIK - DECEMBER 2017
ISSN: 1307-8364
e-ISSN: 1307-9999

İÇİNDEKİLER - CONTENTS

Editör'den	vii
Editor's Note	viii
İçindekiler-Contents	ix
Hedonik (Hazcı) Tüketimin Özel Günlerdeki Alışveriş Kültürü Üzerindeki Etkisi ve Ülkelerarası Karşılaştırmalı Bir Araştırma <i>The Effect of the Hedonic Consumption on Shopping Culture in the Special Occasions and an Intercountry Comparative Research</i> Deniz AKGÜL, İnci VARİNLİ	1
Edebiyat Sosyolojisinin Sınırları <i>Limits in the Sociology of Literature</i> Neslihan ŞEN ALTIN	37
Accountability through the Annual Reports of State Universities in Turkey <i>Türkiye'de Devlet Üniversitelerinin Faaliyet Raporları Aracılığıyla Hesap Verme Yükümlülüğü</i> Tolga DEMİRBAŞ, Rıdvan ENGİN	59
Self-Help Literature in Turkey from the Perspective of Translation Studies <i>Türkiye'de Kişisel Gelişim Yazınına Çeviribilim Açısından Bir Bakış</i> Volga YILMAZ GÜMÜŞ	93
Hatay'ın Anavatana Katılması Hakkında Yeni Bir Belge <i>A New Document Concerning the Integration of Hatay</i> Adem KARA	117
Tweetlerin Etkinliğinin Sosyal Ağlar ile İrdelenmesi <i>Effectiveness of Tweets with Social Networks</i> Yusuf Murat KIZILKAYA, Ayşe OĞUZLAR	135

887

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

Turist Rehberliği Meslek Kuruluşlarının Web Sitelerinin İçerik Analizi Yöntemiyle Değerlendirilmesi <i>The Evaluation of the Web-Sites of the Tourist Guiding Official Chambers with the Method of Content Analysis</i> Özlem KÖROĞLU, Hasret ULUSOY, Selin MANAV	151
İlk Çağ Uygarlıklarında Diplomasi <i>Diplomacy in First-Age Civilizations</i> Ulaş Töre SİVRİOĞLU, Muzaffer Ercan YILMAZ.....	179
Kaynak Tüketim Muhasebesinin Gelişim Süreci, Maliyet Avantajları ve Teorik Bir Uygulama <i>The Development Process of Resources Consumption Accounting, Cost Advantages and a Theoretical Application</i> Müslime SÖZEN	229
Adil Dünya İnancı Üzerine Bir Polemos <i>A Polemos on Just World Belief</i> Arzu GÜL TOPUZ, Metin TOPUZ, Onur UCA.....	257
Küresel Politik Sistemde Liderlik: George Modelski ve Dünya Politikasında Uzun Döngüler <i>Leadership in Global Political System: George Modelski and Long Cycles in World Politics</i> Samet YILMAZ.....	277

CİLT-VOLUME: 10 • SAYI-ISSUE: 1 • HAZİRAN-JUNE 2017
ISSN: 1307-8364
e-ISSN: 1307-9999

İÇİNDEKİLER/CONTENTS

Editor'den	vii	
Editor's Note	viii	
İçindekiler-Contents.....	ix	
Klasik Bale Temsilinin İzleyiciler Üzerindeki Etkisi <i>The Effects of Classical Ballet Performance on Audience</i> Gülay GÖĞÜŞ, İsmail M.GÖĞÜŞ	1	889
Patent Valuation In The Scope Of Corporate Tax Law Exception <i>Kurumlar Vergisi Kanunu İstisnasına Göre Patent Değerleme</i> Fehmi Ali ILDIR	27	IJSI 13/2 Aralık December 2020
Uluslararası Terörizmin Gelişimi ve Dini Motivasyonlu Terör Olgusu <i>Development of International Terrorism and the Phenomenon of Religiously Motivated Terror</i> Sezgin KAYA	53	
Refik Halid Karay'ın Gurbet Hikâyeleri Adlı Eserinde Öteki Bağlamında Araplar ve Avrupalılar <i>Arap and Europeans as Context of the "Other" in the Work of Refik Halid Karay's Gurbet Hikâyeleri</i> Gözde ÖZLEM	81	
Şehir Tarihi ve Turizm: Bursa Örneği <i>Urban History and Tourism: The Case of Bursa</i> Funda SONGUR	99	
Nasıl Toprak Oluyoruz? <i>How Do We Become Soil?</i> Mustafa ŞAHİN, Hüseyin S. BAŞKAYA	125	
The Role of Social Media Activism in New Social Movements: Opportunities and Limitations <i>Yeni Sosyal Hareketler Bağlamında Sosyal Medya Aktivizminin Rolü: Fırsatlar ve Sınırlamalar</i> Sezen RAVANOĞLU YILMAZ	141	
Migrations from Caucasia to Anatolia and Caucasian Immigrants <i>Kafkasya'dan Anadolu'ya Göçler ve Kafkasyalı Göçmenler</i> Ayşenur BİLGE ZAFER	165	

CİLT-VOLUME: 9 • SAYI-ISSUE: 2 • ARALIK-DECEMBER 2016
ISSN: 1307-8364
e-ISSN: 1307-9999

İÇİNDEKİLER/CONTENTS

Editor' den	vii
Editor's Note	viii
İçindekiler	ix

890	Turkey's Foreign Dependence on Energy and Wind Power as an Alternative Energy Resource <i>Türkiye'nin Enerjide Dışa Bağımlılığı ve Alternatif Enerji Kaynağı Olarak Rüzgar Enerjisi</i> Ferhat ARSLAN	1
IJSI 13/2 Aralık December 2020	Ekonomik Karşılıklı Bağımlılık Kapsamında AB-Çin İlişkileri <i>Economic Interdependence between the EU and China</i> Emine AKÇADAĞ ALAGÖZ	33
	Tibet Budizmi'nde İnanç Esasları ve Ölüm Ötesi <i>The Faith Basics in Tibetan Buddhism and beyond the Death</i> Ahmet GÜÇ / Aliya SHARAFULLİNA	57
	Örgütsel İletişim ve Motivasyon İlişkisi -Bir Uygulama- <i>The Relationship between Organizational Communication and Motivation: An Application</i> M. Kürşad TİMURÖĞLU / Ensar BALKAYA	89
	The Representation of 2015 Ankara Bombings in Canadian Media <i>2015 Ankara Bombalı Terör Olayının Kanada Medyasında Temsili</i> Huriye TOKER / Taylor RAE (Gluska)	115
	Bursa'da Vatan Cephesi <i>The Fatherland's Front in Bursa</i> Bilal TUNÇ	137

CİLT-VOLUME: 9 • SAYI-ISSUE: 1 • HAZİRAN-JUNE 2016
ISSN: 1307-8364
e-ISSN: 1307-9999

İÇİNDEKİLER/CONTENTS

Editor'den	vii
İçindekiler	ix
Bursa / Hisar Bölgesi Mozaikleri ve Geometrik Desen Repertuarı <i>Mosaics of Bursa / Hisar Region and the Geometric Motif Repertory</i> Hazal ÇITAKOĞLU	891 1
Sanal Kaytarma ve İş Performansı İlişkisi: Sağlık ve Tekstil Sektörü Çalışanlarının Karşılaştırılması <i>Relationship between Cyberloafing and Work Performance: Comparison of Health and Textile Industry Workers</i> Mine AFACAN FINDIKLI	33
Bir Vergi Güvenlik Önlemi Olarak Kontrol Edilen Kurum Kazancı ve Türkiye-Hollanda Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşması Açısından Uygulamasının İncelenmesi <i>As a Tax Security Measure Earning of Controlled Foreign Corporation and Examining of the Implementation in term of Turkey-Netherlands Avoidance of Double Taxation Treaty</i> Fevzi RİFAT ORTAÇ ve Selin ERTÜRK ATABEY	63
The Impact of EU Conditionality on Democratisation in Turkey: The Case of Civil-Military Relations in the Period of 1999-2008 <i>AB Koşulluluğunun Türkiye'nin Demokratikleşmesi Üzerine Olan Etkisi: 1999-2008 Dönemi Sivil-Asker İlişkileri Örneği</i> Fatma Zeynep ÖZKURT	79
Anadolu Miken Seramiği Geometrik Motif Repertuarına Genel Bir Bakış <i>An Overview to the Geometric Motif Repertoire of Anatolian Mycenaean Pottery</i> Nur Deniz ÜNSAL	109

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

CİLT-VOLUME: 8 • SAYI-ISSUE: 2 • ARALIK-DECEMBER 2015
ISSN: 1307-8364
e-ISSN: 1307-9999

İÇİNDEKİLER/CONTENTS

Editor' den	vii
Editor's Note	viii
İçindekiler-Contents.....	ix

892	Mahalli İdare Düzeyinde Mali Kuralların İncelenmesi <i>An Examination of Fiscal Rules for Local Governments</i> Tolga DEMİRBAŞ	1
-----	---	---

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

	The Impact of Russia's Historical Economic Position on Russian Identity and Nationalism <i>Rusya'nın Tarihsel-Ekonomik Konumunun Rus Kimliği ve Milliyetçiliği Üzerindeki Etkisi</i> Mert GÖKIRMAK	33
--	--	----

	Türk Mukavemet Teşkilatı'nda Muhabere 1955-1974 <i>Communication in Turkish Resistance Organization</i> Ulvi KESER	61
--	---	----

	Avrupa Birliği Hukuku ve Avrupa Birliği Adalet Divanı İçtihatları Işığında Ticari Şirketlerin Yerleşme ve Serbest Dolaşım Özgürlüğü <i>The Freedom of Establishment and Mobility of Corporations in Consideration of European Union Law and European Court of Justice's Awards</i> Sinan Can KONYALI	115
--	--	-----

	Hanlıklar Döneminde Kuzey Azerbaycan'ın Osmanlı ile Siyasi İlişkileri <i>Political Relationship Northern Azerbaijan with Ottoman in the Period of Khanates</i> Dadash MUTALLİMOV	155
--	--	-----

	Richard Rosecrance'nin Sistem Modeli Perspektifinden Soğuk Savaş Sonrası Uluslararası Sistemin Analizi <i>The Analysis of Post Cold War International System from Richard Rosecrance's System Model Perspective</i> Yusuf YILDIRIM	179
--	--	-----

ÇİLT-VOLUME: 8 • SAYI-ISSUE: 1 • HAZİRAN-JUNE 2015
ISSN: 1307-8364
e-ISSN: 1307-9999

İÇİNDEKİLER/CONTENTS

Editor'den	vii
Editor's Note	viii
İçindekiler	ix

Elektronik Ticaretin Vergilendirilmesinde Son Gelişmeler <i>Recent Developments in Taxation of Electronic Commerce</i> Hakan AKAR, Yiğit Alp YURTER	1
--	---

893

IJSI 13/2
Aralık
December
2020

Hata Terimlerindeki Otokorelasyonun Dickey Fuller Birim Kök Testinin Gücü Üzerindeki Etkisi: Simülasyon Model Yaklaşımı <i>The Effect of Autocorrelation in Error Terms on the Power of the Dickey Fuller Unit Root Test: A Simulation Approach</i> Mehmet ÇINAR, Atilla HEPKORUCU	29
--	----

Kurumsal İtibar Ölçümlendirme Yaklaşımları Üzerine Yazınsal Bir İnceleme <i>Approaches of Measuring Corporate Reputation: A Literature Review</i> B. Aydem ÇİFTÇİOĞLU, Benan GÖK	63
--	----

Osmanlı Modernleşmesinin Hukuk Eksenli Bir Okuması Reşat Kaynar'ın "Türkiye'de Hukuk Devleti Kurma Yolundaki Hareketler"i <i>A Juridical-Based Reading of Ottoman Modernisation: Reşat Kaynar's 'The Movements Towards Founding a 'Rechtsaat' in Turkey"</i> Ekin ERDEM	79
---	----

Bursa'nın Antik Deniz Limanları <i>Ancient Sea Harbors of Bursa</i> Serkan GÜNDÜZ	105
--	-----

Kıbrıs Türk Mücadele Tarihinde Bayrak ve Diğer Sancak Radyoları 1963-1974 <i>Bayrak and the Other Military Radios in Turkish Cypriot Struggle History 1963-1974</i> Ulvi KESER	147
--	-----

Tüketicilerin Renk Algısı ve Cinsiyet: Pazarlama Bakış
Açısından Bir Araştırma
*Consumers' Color Perception and Gender: A Research from
Marketing Perspective*
Ayşe BİCAN ŞEN, Erkan ÖZDEMİR.....183

894

IJSI 13/2
Aralık
December
2020